

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

FACULTAT DE DRET

**LA PREJUDICIALITAT EN EL PROCÉS
CIVIL**

Núria Reynal Querol

Bellaterra, 2004.

LA PREJUDICIALITAT EN EL PROCÉS CIVIL

**Tesi Doctoral elaborada per Núria Reynal Querol
sota la direcció del Dr. Manuel Cachón Cadenas,
Catedràtic de Dret Processal de la Universitat
Autònoma de Barcelona.**

INTRODUCCIÓ.

I. DELIMITACIÓ DE L'OBJECTE DE LA INVESTIGACIÓ.	1
II. LES DIFICULTATS DE L'ESTUDI DE LA PREJUDICIALITAT EN EL PROCÉS CIVIL.	6

CAPÍTOL PRIMER: ASPECTES GENERALS SOBRE LES QÜESTIONS PREJUDICIALS EN EL PROCÉS CIVIL.

I. CONCEPTE DE QÜESTIÓ PREJUDICIAL.....	8
1. Existència independent de la qüestió prejudicial respecte de la qüestió principal.	9
A) Delimitació de la qüestió principal.	9
B) Delimitació de la qüestió prejudicial.	14
a) El criteri de l'exclusió.	10
b) Anàlisi crítica dels elements temporal i lògic.	19
2. Idoneïtat de la qüestió prejudicial per a ser objecte d'un procés autònom.	28
A) Fonament i definició.	28
B) Anàlisi crítica de la prejudicialitat jurídica.	33
C) Diferències entre qüestió prejudicial i altres figures processals.	38
a) Qüestió prejudicial i punt prejudicial.	38
b) Qüestió prejudicial i pressupòsits processals.	40
c) Qüestió prejudicial i fets.	49
II. CLASSES DE QÜESTIONS PREJUDICIALS.....	54
1. Qüestions prejudicials heterogènies i qüestions prejudicials homogènies. Discrepàncies doctrinals	54
2. Irrellevància de la naturalesa jurisdiccional del tema a què es refereix la qüestió per considerar-la prejudicial.	59
3. Qüestió prejudicial i qüestió incidental.	62

III. SISTEMES DE RESOLUCIÓ DE LES QÜESTIONS PREJUDICIALS.	67
1. Sistema no devolutiu.	69
2. Sistema devolutiu.	70
A) La "devolució" de la qüestió prejudicial.	71
a) Concepte.	71
b) La rellevància de la qüestió prejudicial en la decisió de la qüestió principal.	74
B) La suspensió del procés on ha sorgit la qüestió prejudicial.	82
3. Criteris Legals.	85
A) Qüestions prejudicials heterogènies.	85
B) Qüestions prejudicials homogènies.	91
4. Qüestions prejudicials ja resoltes.....	92
IV. NO DEVOLUTIVITAT I DEVOLUTIVITAT PREJUDICIALS DES DEL PUNT DE VISTA DELS PRINCIPIS I GARANTIES CONSTITUCIONALS.....	93
1. La prevalença del sistema no devolutiu.	93
2. Les raons d'aquesta prevalença.	95
A) El respecte a la unitat jurisdiccional, a la independència judicial i a la submissió exclusiva dels tribunals a la Llei.	95
B) L'adequació amb la garantia constitucional d'un procés sense dilacions indegudes.	97
C) L'observança de la garantia constitucional de la tutela judicial efectiva.	100
D) El problema de les decisions contradictòries.	101
a) L'acomodament de les divergències judicials amb els principis i garanties de la Constitució.	101
b) Possibles instruments per a la seva solució.	108

CAPÍTOL SEGON: CRITERIS PER DETERMINAR EL SISTEMA DE RESOLUCIÓ DE LES QÜESTIONS PREJUDICIALS PENALS.

I. IDENTIFICACIÓ DE LA QÜESTIÓ PREJUDICIAL.	112
II. LA PREFERÈNCIA DEL PROCÉS PENAL SOBRE EL CIVIL.	125

III. PREJUDICIALITAT PENAL EN EL PROCÉS CIVIL DECLARATIU.	131
1. Qüestions prejudicials referents a temes penals diferents de la falsetat documental.	132
A) Àmbit d'aplicació.	132
B) La devolutivitat de la qüestió prejudicial.	144
a) Fets amb caràcter delictiu.	146
b) Fets on les parts fonamenten llurs pretensions civils.	149
c) Influència decisiva de la resolució de la qüestió prejudicial penal en la decisió civil.	153
d) Existència d'una causa criminal.	163
C) La no devolutivitat de la qüestió prejudicial.	179
2. Qüestions prejudicials sobre falsetat documental.	183
A) Àmbit d'aplicació. Els delictes de falsetat documental.	183
B) Regulació legal.	190
C) La devolutivitat de la qüestió prejudicial.	192
a) Fet amb caràcter delictiu.	192
b) Documents on les parts fonamenten llurs pretensions. ...	193
c) Caràcter decisiu del document titllat de fals.	196
d) Pendència d'una causa criminal sobre la falsetat documental.	199
D) La no devolutivitat de la qüestió prejudicial.	205
E) La renúncia al document qüestionat.	209
IV. PREJUDICIALITAT PENAL EN EL PROCÉS D'EXECUCIÓ.	212
1. Prejudicialitat penal en procés executiu ordinari.	212
A) Àmbit d'aplicació.	212
B) La devolutivitat de la qüestió prejudicial.	215
a) Fets determinants de la falsetat o nul·litat del títol executiu o de la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució.	216
b) Pendència d'una causa criminal.	221
C) La no devolutivitat de la qüestió prejudicial.	223
2. Processos d'execució sobre béns hipotecats o pignorats.	228
V. PREJUDICIALITAT PENAL EN EL PROCÉS DE REVISIÓ.	238
1. Remisió a les normes generals.	238

2. Qüestions prejudicials referents a temes penals diferents de la falsetat documental.	239
3. Qüestions prejudicials sobre falsetat documental.	248

CAPÍTOL TERCER : CRITERIS PER DETERMINAR EL SISTEMA DE RESOLUCIÓ DE LES QÜESTIONS PREJUDICIALS CIVILS.

I. IDENTIFICACIÓ DE LA QÜESTIÓ PREJUDICIAL.	251
II. SUPÒSIT GENERAL.	266
1. Prejudicialitat civil en el procés civil declaratiu.	266
A) L'acumulació de processos.	267
B) Sistemes de resolució prejudicial en defecte de l'acumulació de processos.	278
a) Inadequació de la litispendència com a mitjà de resolució prejudicial.	279
b) La devolutivitat de la qüestió prejudicial.	284
a') La rellevància prejudicial.	287
b') Petició de les parts.	289
c') La pendència d'un procediment civil.	290
c) La no devolutivitat de la qüestió prejudicial.	299
2. Prejudicialitat civil en el procés d'execució.	307
3. Prejudicialitat civil en el procés de revisió.	311
III. SUPÒSIT ESPECÍFIC. LA INEXACTITUD REGISTRAL.	315
1. L'acumulació de processos.	316
2. La devolutivitat de la qüestió prejudicial.	317
A) La influència decisiva.	318
B) Principi de prova.	319
C) Pendència d'un procediment.	319
3. La no devolutivitat de la qüestió prejudicial.	323

CAPÍTOL QUART: CRITERIS PER DETERMINAR EL SISTEMA DE RESOLUCIÓ DE LES QÜESTIONS PREJUDICIALS ADMINISTRATIVES I LABORALS.

I. IDENTIFICACIÓ DE LA QÜESTIÓ PREJUDICIAL.	325
II. PREJUDICIALITAT ADMINISTRATIVA I LABORAL EN EL PROCÉS CIVIL DECLARATIU.	336
1. Adequació de l'art 42 LEC amb l'art 10 LOPJ.	336
A) Interpretació estricta de l'art 10 LOPJ.	337
B) Interpretació àmplia de l'art 10 LOPJ.	339
2. La devolutivitat de la qüestió prejudicial.	342
A) Existència de disposició legal o concurrència de la voluntat de les parts.	343
B) Omissió de la rellevància prejudicial.	345
C) Pendència d'un procediment.	348
3. La no devolutivitat de la qüestió prejudicial.	355
III. PREJUDICIALITAT ADMINISTRATIVA I LABORAL EN EL PROCÉS D'EXECUCIÓ.	357
IV. PREJUDICIALITAT ADMINISTRATIVA I LABORAL EN EL PROCÉS DE REVISIÓ.	359

CAPÍTOL CINQUÈ: DINÀMICA PROCESSAL DE LES QÜESTIONS PREJUDICIALS EN EL PROCÉS CIVIL.

I. CONSIDERACIONS GENERALS.	361
II. PROCEDIMENT PER ELEGIR EL SISTEMA DE RESOLUCIÓ DE LA QÜESTIÓ PREJUDICIAL, A FI DE SUSPENDRE O NO EL PROCÉS CIVIL.	364
1. Detecció de la qüestió prejudicial.	364
A) Petició de suspensió a instància de part.	364
B) Identificació d'ofici de la qüestió prejudicial.	369
2. Moment processal.	372

3. Forma i contingut de la resolució sobre la suspensió.	381
4. Recursos	388
A) Impugnació de la resolució que acorda o denega la suspensió del procés declaratiu.	389
a) Recursos contra l'aute que denega la suspensió.	391
b) Recursos contra l'aute que acorda la suspensió.	399
B) Impugnació de la resolució que acorda o denega la suspensió del procés d'execució.	405
C) Impugnació de la resolució que acorda o denega la suspensió del procés de revisió.	408
III. LA SUSPENSÍO DEL PROCÉS CIVIL DERIVADA DE LA PREJUDICIALITAT.	409
1. Aspectes generals.	411
2. Els efectes de la suspensió per prejudicialitat.	415
A) Amb relació a l'activitat processal.	416
a) Cessació d'aquesta activitat.	416
b) Possibilitat de realitzar actes processals durant la suspensió.	419
a') Actes urgents i necessaris.	419
b') Alguns supòsits.	420
a") Terminació d'actes processals ja iniciats. ..	420
b") Les mesures cautelars.	421
c") L'anticipació i l'assegurament de la prova. .	424
d") Incidència en l'execució provisional de la suspensió decretada en el procés declaratiu. ..	425
e") Abast de la suspensió acordada durant l'execució.	427
B) Manteniment de la litispendència.	429
C) Influència de la suspensió en la prescripció de l'acció civil.	430
3. L'aixecament de la suspensió i la reobertura del procés civil. ...	433
A) Supòsits.	433
a) La finalització i la paralització del procediment prejudicial.	433
a') Els processos prejudicials penals.	436
b') Els procediments prejudicials civils.	448
c') Els procediments prejudicials laborals.	457
d') Els procediments prejudicials administratius.	460
b) La renúncia al document titllat de fals.	464
c) La prestació de caució de l'executant.	465

d) L'acord de les parts en el procés d'execució.	468
e) La presentació d'una nova valoració dels béns de l'herència.	469
f) La manca d'acreditació del procediment sobre inexactitud registral.	470
B) Aspectes procedimentals.	471

CAPÍTOL SISÈ: ELS EFECTES DE LA RESOLUCIÓ DE LA QÜESTIÓ PREJUDICIAL.

I. EFECTES EN EL PROCÉS PRINCIPAL DE LA RESOLUCIÓ QUE POSA FI AL PROCEDIMENT PREJUDICIAL.	475
1. La vinculació de l'òrgan jurisdiccional civil.	475
2. Qüestions prejudicials penals.	476
A) Inadequació d'algunes nocions per explicar aquests efectes.	476
a) La cosa jutjada. L'assimilació dels efectes prejudicials penals a la cosa jutjada penal.	476
b) L'eficàcia provatòria.	480
c) La preclusió.	482
B) Justificació i límits de l'eficàcia vinculatòria.	484
C) Referència a l'art 116 LECrim.	489
a) Breu aproximació al significat del precepte.	489
b) Utilitat de l'art. 116 LECrim. i de la interpretació doctrinal i jurisprudencial que se'n deriva als supòsits de prejudicialitat.	497
D) Supòsits de vinculació.	500
3. Qüestions prejudicials civils.	508
4. Prejudicialitat administrativa i laboral.	513
A) Insuficiència de la figura de la cosa jutjada.	513
B) Justificació i límits de l'eficàcia vinculatòria.	515
5. Impugnació de la resolució jurisdiccional civil que no observa les regles de la vinculació prejudicial.	520
6. L'excepció. La devolutivitat fallida.	522
A) Manca de vinculació.	522

B) El problema de la represa o del reinici del procés prejudicial.	526
7. Altres efectes. La indemnització per danys i perjudicis.	530
A) Supòsits de falsetat documental.	530
B) Prejudicialitat penal en execució.	533
II. SUPÒSITS DE RESOLUCIÓ NO DEVOLUTIVA DE LA QÜESTIÓ PREJUDICIAL.	534
1. El pronunciament <i>incidenter tantum</i> i la manca de cosa jutjada.	535
2. La possibilitat d'un nou procés sobre el tema prejudicial.	539
 CONCLUSIONS.	 543
 BIBLIOGRAFIA.	 565
 JURISPRUDÈNCIA.	 586

INTRODUCCIÓ.

I. DELIMITACIÓ DE L'OBJECTE DE LA INVESTIGACIÓ.

En l'institut de la prejudicialitat conflueixen aspectes jurídics de molt diversa índole.

D'una banda, es tracta d'un àmbit on s'interrelacionen elements processals i substantius, sovint d'ordres jurisdiccionals diferents. Si bé és cert que la prejudicialitat és una figura de caràcter processal, en la mesura que la majoria de les vegades la qüestió prejudicial planteja un problema que condiciona el sentit de la resolució de fons del procés principal, cal servir-se de conceptes propis d'altres branques del dret, com la penal, la civil, l'administrativa o la laboral¹ (pensem, per exemple, en la relació que s'estableix entre una reclamació civil de quantitat i la presumpta falsetat penal del contracte on es fonamenta aquesta petició dinerària).

De l'altra, la prejudicialitat enllaça amb els conceptes bàsics que integren la disciplina del dret processal. Les nocions, per exemple, d'objecte del procés i de cosa jutjada esdevenen indispensables a l'hora de configurar el contingut d'una qüestió prejudicial i evitar la seva confusió amb altres temes del procés que, o bé perquè integren la pretensió de la causa, o bé perquè els manca autonomia pròpia, no se'ls pot considerar com a problema prejudicial.

Igualment, la figura de la prejudicialitat cal entroncar-la ineludiblement amb les exigències que es deriven de les garanties processals previstes en la

Constitució. L'observança d'aquests valors constitucionals es fa especialment necessària en el tractament processal que ha de rebre la qüestió prejudicial, ja que és aleshores on entren en joc factors com el desenvolupament d'un determinat procés o les relacions entre els tribunals i les decisions emeses per altres òrgans, jurisdiccionals o no. Cal tenir en compte que la qüestió prejudicial consisteix en un *thema decidendi* que es planteja en un procés i durant la tramitació del qual cal donar-li una solució que en ocasions suposa una forta pertorbació en el curs de les actuacions on s'ha suscitat la qüestió (així, quan la qüestió prejudicial és devolutiva i cal suspendre el procés). A més a més, també adquireix especial rellevància el tema de la decisió de la qüestió prejudicial, a la qual cal assignar-li algun valor. Mentre en ocasions cal parlar d'efectes *incidenter tantum*, en altres cal reconèixer, per bé que amb intensitats diferents, una certa vinculació de la resolució prejudicial.

Tot plegat demostra la necessitat que, amb caràcter previ a qualsevol anàlisi de la regulació legal de la figura de la prejudicialitat, s'examini el concepte de qüestió prejudicial. Això és el que s'intenta fer en la part inicial del primer capítol. En la mesura que el fenomen de la prejudicialitat implica l'existència d'una qüestió principal i d'una qüestió prejudicial cal establir uns criteris que permetin distingir ambdues qüestions. Comunament, en referència a la qüestió prejudicial s'han vingut utilitzant diferents elements definitoris que no sempre es mostren suficients a l'hora d'elaborar el concepte de qüestió prejudicial, cosa que en alguna ocasió ens ha obligat a reinventar-lo.

Ara bé, l'estudi dels aspectes generals de la prejudicialitat no s'esgota amb l'anàlisi del seu concepte, sinó que també exigeix una delimitació dels possibles sistemes de resolució de les qüestions prejudicials. A aquesta tasca s'ha dedicat la segona part del primer capítol i inclou dos aspectes importants. D'una banda,

¹ Vid. per tots RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, Barcelona, 2000, p.265.

l'estudi dels diferents mètodes existents per dur a terme aquesta resolució, que tradicionalment es concreten en els sistemes devolutiu i no devolutiu. De l'altra, la prioritització d'aquests mitjans de resolució prejudicial. És a dir, d'entre les diferents possibilitats de dirimir una qüestió prejudicial cal establir a quina s'assigna una aplicació preferent. Al nostre entendre, aquesta primacia cal atribuir-la a aquell sistema de resolució prejudicial que millor respecti i s'adeqüi a les garanties constiucionals que han d'inspirar qualsevol procés.

Com que la qüestió prejudicial de què es tracti determina en certa manera el tractament processal que cal conferir-li, hem destinat tres capítols diferents a la prejudicialitat penal, a la prejudicialitat civil, i a la prejudicialitat administrativa i laboral. Cal dir que, si bé l'objecte d'aquest treball d'investigació és l'estudi del fenomen de la prejudicialitat en l'àmbit processal civil, la nostra anàlisi no inclou tots els tipus de qüestions prejudicials que poden suscitar-se en aquesta seu jurisdiccional. Així, hem centrat la nostra atenció en les qüestions prejudicials que podrien anomenar-se pròpies de la jurisdicció ordinària, és a dir, les qüestions prejudicials penals, les civils, les administratives i les laborals, deixant fora de l'objecte d'aquesta investigació la prejudicialitat constitucional i la derivada del dret comunitari europeu. A la vegada, i tal com també es desprèn del mateix títol del treball, l'estudi queda delimitat en un àmbit processal específic, com és el del procés civil, si bé descartant de l'abast d'aquesta investigació la prejudicialitat en via concursal. Cal dir que la investigació s'ha dut a terme des del punt de vista del dret positiu espanyol. Tret d'alguna referència necessària per aclarir i complementar alguna qüestió plantejada per la regulació jurídica vigent de la prejudicialitat, no hem realitzat una anàlisi específica ni del dret històric relatiu a les qüestions prejudicials ni del dret comparat sobre la matèria.

Així, el segon capítol s'orienta als supòsits de qüestions prejudicials de naturalesa penal. S'ha volgut ordenar i estructurar des d'un punt de vista dinàmic, és a dir, intentant tenir en compte els passos o l'íter que ha de seguir l'òrgan

jurisdiccional civil davant d'un supòsit de prejudicialitat. En aquest sentit, com que el primer que cal fer és localitzar un problema com a prejudicial i després decidir com tractar-lo, hem analitzat, amb relació a la prejudicialitat penal, els elements que identifiquen les qüestions prejudicials i les circumstàncies que s'exigeixen per aplicar els diferents sistemes de resolució prejudicial. Això és, es tracta d'explicar, no només com es manifesten els elements definitoris de la figura de la qüestió prejudicial quan en el procés civil es suscita un *thema decidendi* penal, sinó també les condicions que determinen que aquest problema es resolgui, sia a través del sistema devolutiu, sia acudint a la no devolutivitat.

Si bé la prejudicialitat penal ha estat de sempre el nucli que ha focalitzat tot estudi sobre les qüestions prejudicials en el procés civil, la investigació no hagués estat completa sense l'anàlisi també dels supòsits on el tema prejudicial suscitat en la causa és de naturalesa igualment civil, o administrativa o laboral, més que més si l'actual LEC contempla expressament aquests casos en el seu articulat. Justament sobre aquestes qüestions versen el tercer i quart capítols d'aquest estudi, seguint una metodologia semblant a la utilitzada en ocasió de la prejudicialitat penal. És a dir, s'examina com queden concretats els elements que permeten identificar una qüestió prejudicial en un procés civil, per després entrar a analitzar els criteris que ha de prendre en consideració l'òrgan jurisdiccional civil per determinar la resolució devolutiva o no devolutiva de la qüestió.

Mal que la norma processal civil no ho prevegui amb la suficient amplitud, la localització de la qüestió prejudicial i l'elecció del sistema a través del qual resoldre-la tenen repercussions en la dinàmica processal de la causa civil on es produeixen. El capítol cinquè d'aquesta investigació té per objecte la concreció d'aquests aspectes procedimentals de la figura de la prejudicialitat. Primerament, s'analitzen aquells extrems que al·ludeixen als tràmits que cal seguir per arribar a decidir el sistema de resolució prejudicial adequat al cas, és a dir, si el problema prejudicial es dirimeix mitjançant el règim devolutiu i cal suspendre les actuacions

civils o bé per contra aquesta paralització pot estalviar-se perquè la resolució prejudicial pot dur-se a terme no devolutivament. No cal dir que de les dues decisions possibles és la primera aquella que genera més trastorns en el desenvolupament del procés civil principal atès que en provoca la suspensió procedimental. És per aquest motiu que també en aquest capítol cinquè dediquem uns apartats a aquesta eventualitat suspensiva, tant pel que fa als efectes que aquesta paralització desplega en el procés civil aturat, com sobretot amb relació a les circumstàncies que permeten aixecar la suspensió acordada per prejudicialitat i reprendre consegüentment el curs de les actuacions.

Sigui com sigui que s'acabi resolent la qüestió prejudicial suscitada en el procés civil sembla raonable pensar que aquesta resolució tindrà alguns efectes, els quals són examinats extensament en el capítol sisè d'aquest treball. Quan el sistema escollit per dirimir el problema prejudicial és el no devolutiu, la concreció de quines són aquestes conseqüències es presenta generalment senzilla ja que és força pacífic entre la doctrina considerar que en aquests casos la decisió prejudicial es produeix amb efectes *incidenter tantum*². Els problemes importants veurem que apareixen en els supòsits en què la qüestió prejudicial es resol d'acord amb el sistema devolutiu, ja que en aquests casos el tema queda resolt per l'òrgan i en el procediment corresponents i, per consegüent, cal determinar, d'una banda, l'existència de vinculació per part de la resolució d'aquest òrgan, i de l'altra, el grau d'aquesta vinculació en el tribunal civil.

II. LES DIFICULTATS DE L'ESTUDI DE LA PREJUDICIALITAT EN EL PROCÉS CIVIL.

² Vid. ja en aquest sentit CHIOVENDA, *Instituciones de derecho procesal civil*, trad. de Gómez Orbaneja, Madrid, 1954, vol.1, pp.459 i ss.; CALAMANDREI, *Derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1962, vol.II, pp.221 i ss.

En primer lloc, volem fer esment de la sovint regulació incompleta, asistemàtica i dispersa de la prejudicialitat en el procés civil. Aquesta circumstància se'ns va fer pal·lès sobretot a l'inici d'aquest treball d'investigació quan encara estava vigent la LEC de 1881. Només cal recordar en aquest sentit com aquesta norma processal únicament recollia supòsits de prejudicialitat penal en el procés declaratiu (arts 362 i 514) i en el procés de revisió (art 1804), però sense contemplar-la en el procés d'execució ni preveure les qüestions prejudicials de caràcter civil, administratiu o laboral.

Si bé és cert que amb l'entrada en vigor de la LEC del 2000 aquesta insuficiència normativa es pal·lia, la nova regulació encara manté alguns interrogants oberts. Cal reconèixer que amb el nou codi processal es guanya en sistematització i concentració normativa. En aquest sentit cal posar de relleu com els arts 40 a 43 aglutinen la regulació de la prejudicialitat penal, civil, administrativa i laboral en el procés civil declaratiu i com l'aparició de qüestions prejudicials penals també està legalment coberta en els àmbits de l'execució i de la revisió (arts 569, 697 i 514 respectivament). Així i tot, cal no oblidar, d'una banda, el buit legal que en aquests estadis processals existeix en referència a la prejudicialitat civil, administrativa i laboral, i de l'altra, els supòsits de qüestions prejudicials que encara es troben recollits en altres cossos legals, com per exemple l'art 114 LECrim i l'art 4 LRC.

En segon lloc, també cal fer referència al tractament doctrinal que tradicionalment ha rebut el fenomen de la prejudicialitat. Moltes de les explicacions donades pels autors a diferents aspectes d'aquesta figura processal deixen molts punts sense resoldre, per bé que cal reconèixer l'existència de dos esculls gairebé insalvables en aquesta comesa. D'una banda, la manca de precisió que sovint pateix la regulació d'aquesta matèria. De l'altra, la dificultat de definir algunes de les nocions incloses dins l'àmbit de la prejudicialitat, per tal com de forma freqüent s'utilitzen a aquest efecte conceptes jurídics abstractes i indeterminats.

Pensem, per exemple, en la noció mateixa de prejudicialitat la qual admet múltiples accepcions³. Mentre alguns configuren com a prejudicial tot allò que el jutge ha de decidir en un procés amb caràcter previ a la qüestió de fons, d'altres limiten només aquesta consideració a aquelles qüestions de caràcter substantiu que han de ser resoltes per un òrgan jurisdiccional diferent del que coneix el procés principal. Així mateix, podem fer esment de la idea d'influència decisiva de la qüestió prejudicial respecte de la decisió de la qüestió principal. Es tracta d'un concepte fonamental en el marc de la prejudicialitat però a la vegada difícil de determinar amb exactitud, no només per l'elevat grau de subjectivisme que porta inherent la idea de rellevància, sinó també per la seva naturalesa canviant al llarg del procés i a mesura que en la causa poden aparèixer elements que desvirtuin aquesta influència. Per això, la delimitació de la noció de rellevància de la qüestió prejudicial en la decisió de la qüestió principal només pot dur-se a terme amb caràcter general, estudiant quins factors entren en joc en la influència que una qüestió desplega respecte d'una altra i sistematitzant quins són els supòsits més habituals on aquesta transcendència prejudicial acostuma a fer-se present.

³ Així ho posa de manifest MENESTRINA, *La pregiudiziale nel processo civile*, Milà, 1963, pp.1 i ss., ja en les primeres pàgines de la seva obra.

CAPÍTOL PRIMER: ASPECTES GENERALS SOBRE LES QÜESTIONS PREJUDICIALS EN EL PROCÉS CIVIL.

I. CONCEPTE DE QÜESTIÓ PREJUDICIAL.

Atès que l'objecte d'aquest treball d'investigació són les qüestions prejudicials que sorgeixen en un procés civil, el que pretenem en aquest epígraf és determinar què podem considerar com a qüestió prejudicial en un litigi civil. Certament que alguns dels aspectes definitoris de les qüestions prejudicials en un procés civil també serveixen per explicar aquesta figura quan apareix en altres processos; amb tot, i com a producte del tema escollit pel nostre estudi, només ens limitem a analitzar el concepte de qüestió prejudicial cenyit en el camp de la tramitació procedimental civil.

L'elaboració d'un concepte de qüestió prejudicial, tant amb caràcter general com circumscrit en algun tipus de procés, no és ni ha estat una tasca que hagi generat unanimitat entre la doctrina. Ben al contrari, i probablement arran del buit legislatiu fins ara existent al respecte, els matisos de contingut i terminològics han predominat en aquest àmbit de la doctrina processal. En aquest sentit, valorem positivament que la LEC del 2000 s'atreveixi a donar una idea de qüestió prejudicial en el procés civil. Per bé que, com es desprèn de les pàgines que segueixen, es tracta d'una noció a voltes incompleta, és cert que per bastir el nostre concepte de qüestió prejudicial no hem volgut prescindir de les idees acollides i positivitzades en la nova llei processal civil.

El concepte de qüestió prejudicial en un procés civil es pot construir, al nostre entendre, tenint en compte dos elements: a) en primer lloc, el fet que es tracta d'un assumpte que, plantejat en el litigi civil, és diferent de la qüestió principal; b) en segon lloc, l'exigència que la qüestió prejudicial tingui entitat suficient per a ser objecte d'un procés autònom i pugui ser resolta amb eficàcia de cosa jutjada.

1. Existència independent de la qüestió prejudicial respecte de la qüestió principal.

El fenomen de la prejudicialitat implica l'existència d'una qüestió prejudicial i d'una qüestió principal, per tal com un assumpte no és prejudicial per si sol, sinó que és prejudicial amb relació a un altre. O sia, perquè una determinada qüestió pugui ser qualificada de prejudicial n'hi ha d'haver una altra, la qüestió principal, a la qual vagi referida, atès que la prejudicialitat precisament descriu la relació entre totes dues. Aquesta relació es caracteritza per respectar l'existència autònoma d'ambdues qüestions.

A) Delimitació de la qüestió principal.

Amb l'explicació del que constitueix en un litigi civil la qüestió principal no pretenem pas donar una definició de qüestió principal vàlida amb caràcter general, sinó que senzillament en concretem la noció a efectes d'aquest treball d'investigació i de cara, per tant, a facilitar-nos la tasca d'establir després el concepte de qüestió prejudicial.

L'expressió "qüestió principal" es refereix a un *thema decidendi*. Equival, concretament, a un *thema decidendi* en forma de petició -de condemna, d'entrega,

d'execució, de revisió...- dirigit a l'òrgan jurisdiccional civil i que integra o forma part de l'objecte del procediment⁴.

Així, identifiquem, en un inici, la qüestió principal amb el *petitum* de la demanda, amb la petició que l'actor fa a l'òrgan jurisdiccional. Seguint l'opinió de la doctrina, entenem per *petitum* el bé jurídic la protecció o concessió del qual es sol·licita del jutge. Aquest bé jurídic pot consistir en l'entrega d'una cosa, en el pagament d'una determinada quantitat de diner, en la declaració de que existeix una determinada relació jurídica, o en la realització o abstenció d'una conducta concreta. A partir d'aquí, dues són les vessants que es distingeixen en el *petitum*. D'una banda, la petició d'entrega, de pagament, de declaració de nul·litat, de realització d'una conducta. De l'altra, la concreció en la cosa, el preu, el contracte o la conducta de què es tracti en cada procés⁵.

La identificació de qüestió principal i *petitum* palesa l'existència d'un lligam entre la noció de qüestió principal i la de l'objecte del procés civil. És sabut que les postures doctrinals sorgides entorn del contingut de l'objecte del procés civil són diverses, sense que s'hagi assolit encara, al respecte, una opinió pacífica i unànime. No és aquest treball d'investigació el lloc adequat per una anàlisi profunda del tema ateses la finalitat del nostre estudi i la desmesurada extensió que, de no ser així, aquest adquiriria. No obstant això, a efectes expositius i arran del lligam abans esmentat, exposarem molt breument què entenem per objecte del procés civil.

⁴ Aquesta idea ja la trobem en CHIOVENDA, *Instituciones de derecho procesal civil*, cit., vol.1, p.449, que, en el camp de les qüestions prejudicials, identifica la qüestió principal del litigi amb "aquella que en su expresión más simple dice: el bien reclamado (propiedad, servidumbre, usufructo, herencia, cantidad de dinero, etc.), ¿debe reconocerse o negarse?".

⁵ Vid. per tots BERZOSA FRANCO, *Demanda, <<causa petendi>> y objeto del proceso*, Córdoba, 1984, p.27.

Considerem, juntament amb un sector de la doctrina, que l'objecte debatut en el procés civil es singularitza per dos factors, la petició i la causa que l'origina⁶. El primer d'aquests factors és el *petitum* o element objectiu tal com ha quedat definit línies enrere⁷. El segon, es la *causa petendi* o element causal, que la doctrina configura com l'aconteixement o conjunt d'aconteixements de la vida real que originen la petició de l'actor, considerant com a tals aquells que la individualitzen, és a dir, no els fets que la justifiquen o la fonamenten, sinó aquells fets que delimiten la petició, que la distingeixen de les altres, que fan que aquella petició i l'objecte del procés sigui aquell i no un altre⁸. L'element subjectiu, per tant, no integra l'objecte litigiós, sinó que simplement el localitza en la mesura que indica les persones concretes a les quals afecta⁹.

⁶ Vid. àmpliament per aquesta concepció doctrinal BERZOSA FRANCOS en la seva monografia sobre l'objecte del procés civil *Demanda, <<causa petendi>> y objeto del proceso*, cit.

⁷ BERZOSA FRANCOS, *op. cit.*, p. 27.

⁸ BERZOSA FRANCOS, *op. cit.*, pp.27-28, 32, 163-165.

Els fets que les parts al·leguen per motivar i demostrar la certesa de les seves pretensions no constitueixen la causa de demanar, sinó que serveixen per justificar una resolució favorable. Tampoc forma part de la causa de demanar la qualificació jurídica, entesa com aplicació d'una norma de dret objectiu, determinació de la forma, del tipus de dret al qual pertany la pretensió efectuada (ID., *op. cit.*, p.48).

⁹ Això no obstant, també hi ha postures doctrinals que discrepen del concepte exposat d'objecte del procés civil.

Així, un sector de la doctrina afegeix, com a element definidor de l'objecte del procés, els subjectes. Vid. entre altres GUASP DELGADO, *Derecho procesal civil*, Madrid, 1968, T.I, pp.224-225, el qual, partint que la pretensió processal és l'objecte del procés, manté que un dels elements que componen aquesta pretensió és el subjectiu; TAPIA FERNÁNDEZ, *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, Madrid, 2000, pp. 17-18.

Igualment, també cal fer referència a les diferents postures doctrinals sobre el contingut de la *causa petendi*. La diversitat d'opinions al respecte pot resumir-se bàsicament en dues teories: la teoria de la individualització i la teoria de la substanciació. Segons la primera, la causa de demanar s'integra per la relació jurídica concreta o fonamentació jurídica en base a la qual es demana la concreta tutela. La segona (vid. GUASP DELGADO, *op. cit.*, p.227), defensa la configuració de la *causa petendi* a partir del conjunt de fets sobre els quals l'actor basa el seu *petitum*.

Amb tot, RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, I, Barcelona, 1997, p.245, posa de manifest com, malgrat el pes de la teoria de la substanciació, actualment predomina una postura moderada d'equilibri entre ambdues teories.

Precisament amb el propòsit de superar l'antagonisme existent entre elles, TAPIA FERNÁNDEZ, *Efectos objetivos de la cosa juzgada*, en "Efectos jurídicos del proceso (cosa juzgada, costas e interese, impugnaciones y jura de cuentas)", CGPJ, XXV, Madrid, 1995, p.211; *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, cit., p.25, defineix la *causa petendi*

La connexió entre els conceptes de qüestió principal i objecte del procés civil es manifesta, doncs, sobretot a l'hora de configurar el contingut de la primera.

En primer lloc, és evident l'equivalència existent entre les nocions de qüestió principal i objecte del procés. Aquesta correspondència, però, no és total sinó que parcial. El concepte de qüestió principal no l'identifiquem amb el d'objecte del procés civil sinó només amb un dels seus elements, el *petitum*. Bàsicament són dues les raons que porten a aquesta consideració. D'una banda, la paraula "qüestió" al·ludeix clarament a un *thema decidendi*, a un problema que l'òrgan jurisdiccional civil ha de resoldre. En conseqüència, la tasca de delimitar en un procés civil la qüestió principal i la qüestió prejudicial no consisteix en altra cosa que determinar, entre tots els *themae decidendi* que han sorgit en el litigi, quins pertanyen a una categoria i quins a l'altra. Aquesta concepció del mot "qüestió", quan es tracta de delimitar la qüestió principal (és a dir, els problemes o *themae decidendi* que la integren), s'ajusta més a la idea de *petitum*, en la mesura que aquest agrupa les peticions que el jutge ha de respondre. De l'altra, considerant la diversitat de postures doctrinals existents a l'hora de configurar el contingut de l'objecte del procés civil, la definició de la qüestió principal a partir del *petitum*

com una situació de fet jurídicament rellevant i susceptible de rebre la tutela jurídica sol·licitada. L'autora distingeix dos elements que componen la causa de demanar: un conjunt de fets i un conjunt de conseqüències jurídiques que deriven de tals fets i que l'ordenament jurídic contempla.

De fet, així sembla que ara ho recull l'art 218.1 segon paràgraf LEC 2000 quan, després d'imposar al jutge no apartar-se de la causa de demanar en dictar sentència, l'adverteix que s'apartarà de la causa de demanar si per resoldre l'assumpte plantejat acudeix a fonaments de fet o de dret diferents dels fets valer per les parts. Sembla que el legislador s'ha inclinat per la tesi, tot i no ser unànime en la doctrina, segons la qual la causa de demanar està integrada pels fets i pels fonaments jurídics.

Sobre aquest paràgraf de l'art 218 LEC 2000, MÁLAGA DIÉGUEZ, *Las actuaciones judiciales*, en "Instituciones del Nuevo Proceso Civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.I pp. 560-561, formula dues consideracions interessants. D'una banda, posa de manifest la contradicció en què incorre el legislador quan en d'altres preceptes de la Llei preveu tot el contrari (per exemple, quan en l'art 72 II afirma que "se entenderá que el título o causa de pedir es idéntico o conexo cuando las acciones se funden en los mismos hechos"). De l'altra, deixa palès com les previsions de l'art 218 poden suposar un menyspreu del principi *iura novit curia* en la mesura que el tribunal es veu obligat a

ofereix l'avantatge de poder ser assumida per una gran ventall de concepcions doctrinals, per tal com el *petitum* és un element comú a totes les teories com a integrador de l'objecte del procés.

En segon lloc, el concepte d'objecte del procés també ens serveix per determinar quan la qüestió principal queda plantejada i delimitada de forma definitiva. En aquest sentit, cal tenir en compte que l'objecte del procés introduït en la demanda, i per tant, pel que ara ens interessa, el *petitum* que configura la qüestió principal, no sempre queda delimitat de forma terminant en aquest escrit inicial, ja que la llei en permet la modificació amb posterioritat¹⁰.

Tanmateix, cal tenir en compte que no en tots els estadis de tramitació d'un procés civil la qüestió principal consisteix en el mateix problema, sinó que el seu contingut varia segons si es tracta del procés declaratiu, del procés d'execució o bé del procés de revisió, atès que la configuració de l'objecte del procés no és exactament la mateixa en cadascuna d'aquestes fases. Això significa que, si bé les reflexions fins ara efectuades es refereixen a la determinació de la qüestió principal a partir de l'objecte del litigi en primera instància, no es pot oblidar que aquest objecte, i per consegüent la qüestió principal, canvia quan el procés declaratiu arriba en fase d'impugnació, quan s'incoa l'execució, o en el procés de revisió.

Per exemple, en els recursos d'apel·lació i extraordinaris d'infracció processal i de cassació, la petició que integra els objectes processals respectius

acceptar fonaments de dret que poden ser erronis i impedit d'acudir a d'altres que signifiquin una millor satisfacció de la sol·licitud de tutela judicial presentada pel litigant.

¹⁰ Vid. amb caràcter general BERZOSA FRANCO, *Demanda, <<causa petendi>> y objeto del proceso*, cit., pp.96-99, 105, 113 i ss.; MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil* (amb GÓMEZ COLOMER, MONTÓN REDONDO, BARONA VILAR), València, 2003, pp.197-200; TAPIA FERNÁNDEZ, *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa Juzgada*, cit., p.69; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., pp.311-312; GIMENO

consisteix en la revocació o modificació de tot o part de la resolució impugnada¹¹. Igualment, en el procés d'execució també podem parlar d'una qüestió principal pròpia, la qüestió principal "executiva", conseqüència del contingut de l'objecte d'aquest estadi del procés. La petició que raonablement integra aquest objecte és aquella a través de la qual es demana que es procedeixi a l'execució¹². En la mateixa línia, l'objecte del procés de revisió conté amb caràcter general una petició específica, que es concreta en la sol·licitud de revisió de la sentència que es vol rescindir.

B) Delimitació de la qüestió prejudicial.

a) El criteri de l'exclusió.

La primera característica que atribuïm a la qüestió prejudicial en un procés civil la perfila com un problema que sorgeix en el litigi però que no integra la

SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte general* (amb CORTÉS DOMÍNGUEZ, MORENO CATENA), Madrid, 2001, pp.136 i ss.

¹¹ Sobre aquests aspectes dels recursos d'apel·lació i extraordinaris vid. amb caràcter general MONTERO AROCA i MONTÓN REDONDO, *op.cit.*, pp.430-432 i 442-444; RAMOS MÉNDEZ, *op.cit.*, pp.485-488, 492-494 i 496-500; MORENO CATENA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., pp.404, 406 i 420-423.

¹² Cal tenir present que la LEC ha unificat la regulació de l'execució processal i ha instaurat un procediment executiu comú a tot tipus de títol executiu en què es basi l'execució, sens perjudici de l'existència de normes especials aplicables en funció de títol executiu que s'utilitzi per incoar el procés d'execució (vid. CACHÓN CADENAS, *Apuntes de ejecución procesal civil*, Bellaterra, 2002, inèdit, p.1).

El legislador ha configurat aquesta execució igual que un procés autònom i diferent del procés declaratiu. Una mostra d'aquesta concepció la constitueix l'exigència que la petició d'execució s'efectuï en forma de demanda. Es tracta de la demanda executiva de què parla l'art 549 LEC, la qual, tot fa pensar que ha de tenir l'estructura formal que per a aquests actes processals trobem amb caràcter general en l'art 399 del mateix cos legal (fets, fonaments de dret i petició), per bé que en aquells casos on el títol executiu és una sentència o una resolució dictada pel tribunal competent per conèixer l'execució la demanda executiva pot limitar-se a la sol·licitud de què es despatxi execució (vid. entre altres MONTERO AROCA, *op.cit.*, pp.564 i ss.; RAMOS MÉNDEZ, *op.cit.*, p.554; MORENO CATENA, *op.cit.*, pp.466 i ss.; CACHÓN CADENAS, *op.cit.*, pp.34-38).

qüestió principal¹³. L'expressió "qüestió prejudicial" també al·ludeix a un *thema decidendi* suscitat davant l'òrgan jurisdiccional civil, però amb la particularitat de romandre exclòs del contingut de la qüestió principal del litigi. Per tant, un cop tancat el contingut d'aquesta, poden tenir la consideració de prejudicials aquells *thema decidendi* del procés que no hi hagin quedat inclosos. Qüestió principal i qüestió prejudicial en un procés civil estan connectades en la mesura que la primera serveix per definir, per exclusió, la segona. Tots aquells temes a resoldre que plantejats en el litigi no puguin quedar inclosos en el concepte de qüestió principal, poden tenir la consideració de prejudicials.

Així, per exemple, sempre que l'òrgan jurisdiccional civil conclouï que no es compleixen els pressupòsits per afegir noves pretensions al procés ja iniciat, és a dir, per ampliar la demanda amb una acumulació d'accions sobrevinguda¹⁴ i per reconvenir¹⁵. Aquest seria el cas, entre altres, de la introducció en el procés civil,

El mateix cal dir si es tracta d'una execució provisional, ja que, segons l'art 524.1 LEC, la demanda a través de la qual s'incoï ha d'estar redactada d'acord amb allò que l'art 549 LEC preveu per la demanda d'execució definitiva.

¹³ En aquesta línia, podem veure CALAMANDREI, *Derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1962, vol.I, p.302; ROCCO, *Tratado de derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo i Ayerra Redín, Buenos Aires, 1983, III pp.217-218; i més recentment, GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.1, pp.632-633.

El primer, en tractar la prejudicialitat, la diferencia de la qüestió final, entesa com la decisió de "si el actor tiene derecho o no tiene derecho a obtener la providencia jurisdiccional pedida".

El segon, partint de que qüestió principal de mèrit és la decisió final sobre la relació jurídica substancial deduïda en judici, també configura la noció de qüestió prejudicial com quelcom diferent a aquesta decisió final.

¹⁴ D'acord amb els arts 71 a 73 LEC 2000, els requisits per a l'acumulació d'accions sobrevinguda són els següents: a) instància del demandant; b) compatibilitat de les accions (que no s'excloïn o es facin ineficaces); c) competència i jurisdicció del jutge (en l'acumulació d'accions sobrevinguda, l'acumulació no pot afectar la competència objectiva per raó de la quantia ni l'adequació del procediment per la quantia; d) procediment adequat.

¹⁵ L'art 406 LEC 2000 exigeix els següents requisits per a la reconvençió: a) connexió entre objecte principal i objecte reconvençional; b) jutge amb jurisdicció i competència (no es pot alterar la competència objectiva per raó de la matèria, però sí que es pot alterar la competència objectiva per raó de la quantia -alteració a favor del tribunal més competent: ordinari amb reconvençió verbal, però no al revés-, i la competència territorial -alteració a favor del tribunal que coneix la pretensió

via acumulació d'accions, d'una pretensió heterogènia (penal, laboral o administrativa) que, per manca de jurisdicció, no sigui admesa com a objecte del procés. Igualment, la introducció, mitjançant una acumulació d'accions de l'actor, d'un assumpte civil respecte del qual el jutge que tramita el procés resol que el procediment no és l'adequat. O la introducció, mitjançant una reconvecció del demandat, d'un assumpte civil respecte del qual el jutge que tramita el procés resol que no és competent per raó de la matèria. Així mateix, si la pretensió civil que es vol juxtaposar es planteja després de la contestació de la demanda, o sia, un cop ha preclòs el moment processal per afegir una nova pretensió a l'objecte del procés.

Ara bé, aquesta delimitació de la qüestió prejudicial a partir de la noció de qüestió principal pot plantejar alguna dificultat a l'hora de precisar com es concreta a la pràctica l'existència de qüestions prejudicials en l'execució processal, sobretot pel que fa a l'execució de títol jurisdiccional.

D'entrada, cal tenir en compte que la LEC de 1881 no contenia cap precepte dedicat expressament a regular aquesta situació. No ha estat fins l'actual llei processal civil que es preveu expressament la possibilitat de suspendre l'execució per prejudicialitat, concretament penal, i, en conseqüència, s'admet l'existència de qüestions prejudicials en fase executiva. A tot això, cal sumar el fet que la jurisprudència, segurament fruit d'aquesta fins ara manca de regulació, no s'ha mostrat gens favorable a aquesta eventualitat, en afirmar que la prejudicialitat només existeix respecte del procés de declaració però no respecte del procés d'execució de sentència¹⁶.

inicial-); c) procediment adequat (el judici en què s'hauria de ventilar l'objecte reconveccional ha de ser de la mateixa naturalesa que el principal).

¹⁶ Vid. entre altres la SAP Girona 2 novembre 1994 (AC 1194/2322); i els autes AP Alacant 15 febrer 1993 (AC 1993/182), AP Alacant 27 abril 1993 (1993/AC 573), AP Saragossa 21 setembre 1994 (AC 1994/1547), AP Navarra 31 juliol 1995 (AC 1995/1477), AP Valladolid 21 octubre 1995

Aquesta postura és conseqüència de dues idees al nostre entendre inexactes. D'una banda, que és requisit inherent a tota qüestió prejudicial l'exercici d'influència en la decisió de la qüestió principal. De l'altra, que en execució no hi ha qüestió principal pròpia. El resultat que es deriva de la combinació d'ambdues idees no pot ser altre que entendre que les qüestions prejudicials aparegudes en execució només poden consistir en assumptes imprescindibles per resoldre la qüestió principal del procés de declaració. A partir d'aquí, s'expliquen els arguments esgrimits en contra d'aquesta possibilitat.

En primer lloc, s'entén que l'admissió en fase d'execució de qüestions prejudicials referides a l'assumpte civil que ja ha estat jutjat s'oposaria a la invariabilitat de la resolució ferma que, per efecte de la cosa jutjada, impedeix tornar a pronunciar-se sobre allò que ja ha estat decidit, tret que s'incoï i es guanyi el procediment de revisió.

En segon lloc, essent això així, es considera que en execució la finalitat perquè es suspèn el procés civil per causa prejudicial no té raó de ser. Si l'objectiu que persegueix aquesta paralització és evitar la simultaneïtat de processos on puguin recaure sentències contradictòries, s'entén que aquella suspensió ja no és procedent quan ha recaigut sentència ferma en el procediment declaratiu.

Finalment, i com a producte de l'acabat d'exposar, en la mesura que en un procés d'execució la sentència o el seu equivalent es pressuposen, no es considera correcte parlar de prejudicialitat, entesa com a qüestió prèvia a l'enjudiciament final d'un procés i a la sentència, atès que en aquests casos no existeix ni judici ni sentència. Segons un sector de la doctrina, si bé és cert que al llarg del procés d'execució existeixen decisions judicials relatives a la forma amb

(AC 1995/2002), AP Ciudad Real 1 setembre 1997 (AC 1997/1229), AP Astúries 15 juliol 1999 (AC 1999/5759).

què s'ha de desenvolupar l'execució, no es pot entendre que aquesta estigui preordenada a l'obtenció d'un fallo o decisió. Això significa que poden aparèixer problemes durant la fase executiva que es refereixin a aquestes resolucions judicials que l'òrgan jurisdiccional adopta en el marc de l'execució. La idea de prejudicialitat sí que es podria predicar respecte d'elles, però no respecte de tot el procés d'execució si aquest no està concebut per a l'obtenció d'una sentència. Això justifica, segons aquesta opinió doctrinal, que els problemes que es plantegin en l'execució processal se'ls denomini senzillament qüestions (per exemple, penals), més que no pas se'ls qualifiqui com a prejudicials¹⁷.

La postura jurisprudencial i doctrinal exposada pot ser objecte d'algun matís. Al nostre entendre, l'afirmació que les qüestions prejudicials només es poden donar en fase declarativa i no en fase d'execució no és del tot exacta.

Per explicar les qüestions prejudicials en el procés declaratiu prenem com a punt de referència la qüestió principal configurada a partir dels diferents *petita* que poden integrar l'objecte del procés. Aquesta qüestió principal ens serveix per determinar per exclusió el que pot ser una qüestió prejudicial, en la mesura que tot *thema decidendi* no integrant de la primera pot constituir un supòsit de prejudicialitat.

Doncs bé, ara en el procés d'execució cal seguir la mateixa lògica, però evidentment prenent com a punt de partida la qüestió principal executiva. A diferència del que feia la postura jurisprudencial i doctrinal exposada, l'anàlisi de les qüestions prejudicials en execució s'ha de dur a terme prescindint, si més no com a punt de referència, de la qüestió principal del procés declaratiu.

¹⁷ Vid. per tots GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, Madrid, 2002, pp.217-220.

En primer lloc, perquè no totes les execucions es deriven d'un procés declaratiu anterior. Mentre això és així quan es tracta de l'execució d'una sentència, no passa el mateix quan el títol executiu en què es basa l'execució és un document extrajudicial que reuneix uns determinats requisits previstos en la llei.

En segon lloc, perquè en el procés d'execució és identificable una qüestió principal pròpia, que és la que ens ha de servir de punt de referència a l'hora de tractar les qüestions prejudicials en aquest període processal. Per tant, tot *thema decidendi* que es plantegi en el procediment executiu no inclòs en la qüestió principal "executiva" pot constituir una qüestió prejudicial.

b) Anàlisi crítica dels elements temporal i lògic.

Tanmateix, aquesta visió de les qüestions principal i prejudicial no coincideix amb la de la majoria de la doctrina, que tradicionalment ha explicat la relació entre qüestió principal i qüestió prejudicial en funció d'un criteri temporal o cronològic i d'un criteri lògic. Com a producte d'això, la qüestió prejudicial és concebuda com un assumpte la resolució del qual és necessària per decidir la qüestió principal, cosa que justifica que es dirimeixi prèviament a aquesta. En altres paraules, requerir que la resolució de la qüestió prejudicial sigui necessària per decidir la qüestió principal és equivalent a afirmar que aquella s'ha de resoldre prèviament a aquesta, perquè n'és un antecedent lògic¹⁸.

Dins d'aquest requisit, doncs, la doctrina distingeix dues idees complementàries. D'una banda, l'anterioritat en el temps que ha de concórrer en la resolució de la qüestió prejudicial, és a dir, la decisió d'aquesta s'ha de produir

¹⁸ Per tant, tal i com s'expressa FENECH NAVARRO, *Estudio sistemático de las llamadas cuestiones prejudiciales*, en "Rev. Jur. Cat.", 1945, XLII, p. 4, "se ha dicho acertadamente que una pretensión es prejudicial respecto a otra cuando deba decidirse antes que ella, y debe decidirse antes cuando la resolución que sobre ella recaiga ha de tenerse en cuenta en la resolución de la segunda".

abans que la de l'assumpte principal¹⁹. Aquest element temporal mostra que l'assumpte prejudicial és cronològicament previ a la qüestió principal i, per tant, ha de ser resolt tenint en compte aquest criteri temporal. Es coneix amb el nom de prejudicialitat cronològica²⁰. De l'altra, el motiu d'aquesta antelació s'explica pel fet que el tema objecte de la qüestió prejudicial afecta el contingut de la qüestió principal perquè la solució d'aquella, de manera lògica, esdevé necessària per dirimir aquesta²¹. L'element lògic posa de manifest que la decisió judicial consisteix

¹⁹ És aquest un punt gens controvertit i de coincidència entre els estudiosos de la matèria. Vid., amb caràcter general, CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal penal* (amb GIMENO SENDRA, MORENO CATENA), Madrid, 1997, p. 237; GÓMEZ COLOMER, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)* (amb MONTERO AROCA, MONTÓN REDONDO), València, 2000, p.124; DE LA OLIVA SANTOS, Díez-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, Madrid, 2000, p. 543; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.I, p.466; VILLAVARDE FERREIRO, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LLEDÓ YAGÜE), Madrid, 2000, p.88; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil. Doctrina y Jurisprudencia Ley 1/2000*, Madrid, 2000, p.163; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.19.

La mateixa paraula prejudicial, amb el prefix "pre", ja porta incorporada en el seu significat la idea de precedent, d'antecedent. Tan més, si tenim en compte que, "al ser el enjuiciamiento jurisdiccional una serie concatenada de juicios lógicos, cada uno apoyado en el anterior, la existencia de cuestiones prejudiciales es inherente al mismo" (MARÍN PAGEO, *La prejudicialidad civil en el proceso civil declarativo*, en "Rev. Der. Proc.", 1989, nº 1, p. 48).

²⁰ Vid. entre altres MENESTRINA, *La pregiudiciale nel processo civile*, cit., p.97; MARÍN PAGEO, *op. cit.*, p.50; ARAGONESES MARTÍNEZ, *Prejudicialidad*, veu en "Enciclopedia Jurídica Básica", Madrid, 1995, vol.III p.4998; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, Madrid, 1996, pp.2-3.

²¹ En aquest sentit, CHECA MARTÍNEZ, *La prejudicialidad*, en "Estudios sobre derecho procesal" (Dir. Díez-PICAZO GIMÉNEZ, MARTÍNEZ-SIMANCAS I SÁNCHEZ), Madrid, 1996, vol.I p. 419, defineix la prejudicialitat com "un juicio previo a la resolución que se pretende, de tal forma que tan sólo le es posible al Juez dictar sentencia una vez se haya resuelto previamente la cuestión jurídica suscitada, y así tal cuestión deviene determinante para dictar sentencia en el asunto principal y exige la necesaria tramitación y conclusión de la misma para poder resolver el principal". Aquest nexa que uneix ambdues qüestions, la prejudicial i la principal, SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, Granada, 1996, p. 70, el denomina "influjo prejudicial".

En la línia ara exposada es pronuncia la majoria de la doctrina. Vid., entre altres, CUCURELLA, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Rev. Jur. Cat.", 1895, I, pp. 427-428; AGUILERA DE PAZ, *Tratado de las cuestiones prejudiciales y previas en el proceso penal*, Madrid, 1904, p.29; ID. *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, Madrid, 1912, T.I, p. 35; GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, Barcelona, 1951, T.II, p. 136; MANZINI, *Tratado de derecho procesal penal*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1951, T.I, p. 342; DEVIS ECHANDÍA, *De la prejudicialidad. Influencia del proceso penal en el civil y viceversa*, en "Rev. Der. Proc", 1963, nº4, pp.59-60; GIANNOZZI, *Pregiudizialità e dipendenza de cause*, en

en una concatenació de judicis lògics, prejudicials entre ells, amb dependència racional. També s'anomena prejudicialitat lògica²². En definitiva, la qüestió principal no pot ser decidida si encara no s'ha resolt l'assumpte prejudicial; cosa que evidentment implica que la qüestió prejudicial es solucioni abans que la principal.

A partir d'aquí, la doctrina enllaça el concepte de qüestió prejudicial amb la qüestió de fons. Si la qüestió prejudicial s'ha de resoldre abans que es pugui dictar sentència en el procés concret on sorgeix perquè existeix un nexa lògic que els uneix, la qüestió prejudicial està lligada amb l'objecte principal del procés, amb la *res in iudicio deducta*, amb la *res iudicanda*, en el sentit que el resultat obtingut en la decisió de la qüestió prejudicial serà necessari per dictar la sentència sobre l'assumpte de fons. La qüestió prejudicial, per tant, es relaciona, més que amb el procés en si mateix, amb l'objecte d'aquest procés, de tal manera que, sense la

"Riv. Tri. Dir. Proc. Civ.", 1965, Anno XIX, nº 3, pp. 1032-1035; CHIARLONI, *Il ricorso incidentale del resistente vittorioso: profili sistematici e rapporti con il c.d. ordine logico della pregiudizialità*, en "Riv. Tri. Dir. Proc. Civ.", 1968, Anno XXII, p. 554; MICHELI, *Derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1970, T.I, pp.44-45; LIEBMAN, *Manual de derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1980, pp.127-128; FENECH NAVARRO, *El proceso penal*, Madrid, 1982, pp. 389-391; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, Barcelona, 1982, p. 27; ROCCO, *Tratado de derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo i Ayerra Redín, Buenos Aires, 1983, I, p.378; CONDE MARTÍN DE LAS HIJAS, *Comentarios a las leyes laborales* (Dir. BORRAJO DACRUZ), Madrid, 1990, T.XIII, vol.I p. 99; GONZÁLEZ PÉREZ, *Comentarios a la Ley de la Jurisdicción Contencioso-administrativa*, Madrid, 1994, p. 178; RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, cit., I, p. 471; GÓMEZ COLOMER, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.34; ID., *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*, cit., p.124; GÓMEZ DE LIAÑO, *Ley de Enjuiciamiento Civil (Ley 1/2000)*, Madrid, 2000, p.119; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, Navarra, 2003, p.682; DE LA OLIVA SANTOS, DíEZ-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p.543; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.466; VILLAVERDE FERREIRO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., p.88; GIMENO SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.132; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.629; MUERZA ESPARZA, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORDÓN MORENO, ARMENTA DEU, MUERZA ESPARZA, TAPIA FERNÁNDEZ), Navarra, 2001, vol.I, p.404; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales oenales en el proceso civil*, cit., p.19; ASECIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Proceso Civil Práctico" (Dir. GIMENO SENDRA), Madrid, 2002, I, p.689.

²² Vid. entre altres MENESTRINA, *La pregiudiziale nel processo civile*, cit., pp.100-102; MARÍN PAGEO, *La prejudicialidad civil en el proceso civil declarativo*, cit., p.50; ARAGONESES

seva resolució no es pot integrar plenament la pretensió o la defensa del litigi i, el jutge no pot decidir l'objecte plantejat en el pleit²³. Al fet que l'assumpte prejudicial s'hagi de resoldre abans que el principal perquè la seva decisió integra un dels elements que es requereixen per decidir sobre el fons, se li ha volgut donar, en ocasions, un significat instrumental²⁴. Si bé alguns autors expressen aquesta idea d'instrumentalitat com una relació de subordinació de la qüestió prejudicial a l'objecte principal del procés²⁵, i d'altres autors ho formulen com una situació de dependència en què es troba la resolució de l'assumpte principal respecte de la decisió de la qüestió prejudicial²⁶, tant d'una manera com d'una altra es posa de relleu el nexa i la repercussió que lliguen la qüestió prejudicial al fons de l'assumpte principal.

Dels dos elements, el temporal i el lògic, que la doctrina tradicionalment ha utilitzat a l'hora de definir la qüestió prejudicial, només podem compartir el primer com a requisit d'aquesta figura.

Sembla raonable pensar que la qüestió principal sigui, de tots els enjudiciaments que ha d'efectuar el jutge civil, l'últim que aquest realitzi per donar

MARTÍNEZ, *Prejudicialidad*, cit., p.4998; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p..3-4.

²³ Vid. SENÉS MOTILLA, *op. cit.*, p. 7; MONTERO AROCA, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*, cit., p. 243; ID., *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p. 172; GÓMEZ DE LIANO, *Ley de Enjuiciamiento civil (Ley 1/2000)*, cit., p.119; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p. 682; DE LA OLIVA SANTOS, DÍEZ-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p. 543; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.466; GIMENO SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p. 132; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.23-24.

²⁴ Així ho afirma CONDE MARTÍN DE LAS HIJAS, *Comentarios a las leyes laborales*, cit., Tom. XIII, Vol. I, p. 99, ja que, segons l'autor, "No parece lógico que en una inversión de términos la cuestión prejudicial sea el auténtico objeto del proceso, y la cuestión sometida al conocimiento del orden social sólo una simple consecuencia de aquélla, sin contenido conflictivo propio".

²⁵ Vid. per tots CHECA MARTÍNEZ, *La prejudicialidad*, cit., p. 419.

²⁶ Vid., entre altres, ORTELLS RAMOS, *Derecho Jurisdiccional III Proceso penal* (amb MONTERO AROCA, GÓMEZ COLOMER, MONTÓN REDONDO), 7ªed., València, 1998, p. 337.

resposta al problema plantejat en el procés. Conseqüentment, la resolució de la qüestió prejudicial sempre té lloc en un moment temporal anterior a la decisió de la qüestió principal²⁷. Ara bé, intentar delimitar la qüestió prejudicial a partir únicament del punt de vista de la prejudicialitat cronològica, presta a entendre amb facilitat que tota activitat precedent a l'enjudiciament definitiu es pugui considerar com a qüestió prejudicial²⁸. Així és que, si només utilitzéssim aquest criteri temporal per identificar les qüestions prejudicials, hauríem de concloure que tot allò que en un procés civil és anterior a la resolució on es decideixi la qüestió principal, és una qüestió prejudicial. Conclusió, aquesta, que se'ns presenta força desraonada, per tal com ens conduiria al resultat d'incloure dins de la prejudicialitat tots els actes processals que, al llarg del procés, es van succeint fins arribar a l'enjudiciament de la qüestió principal plantejada en el litigi, cosa que desbordaria, d'altra banda, la configuració legal de la prejudicialitat. Per aquest motiu, som del parer que l'anterioritat temporal en la resolució de la qüestió prejudicial respecte de la decisió de la qüestió principal del procés civil, no és més que una característica de la prejudicialitat; però no l'única. D'aquesta manera, així com tota qüestió prejudicial és resolta amb anterioritat a la qüestió principal, no tot allò temporalment previ a la decisió de la qüestió principal esdevé una qüestió prejudicial.

Pel que fa a la prejudicialitat lògica, és a dir, a la incidència que s'atribueix al problema prejudicial en la decisió de la qüestió principal del litigi, no considerem que es tracti d'un tret definitori de tota qüestió prejudicial. La qüestió prejudicial es caracteritza per ser un tema que no s'integra en la qüestió principal, sense que la

²⁷ De fet, aquesta idea d'anterioritat temporal ja és inherent al mot "prejudicial". Només una ullada als diccionaris ja ens ho confirma. El Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans defineix el mot "prejudicial" de la següent manera: "Que precedeix el judici o la sentència". Així mateix, el Diccionario de la Real Academia de la Lengua Española ho fa amb els següents termes: "Que requiere o pide decisión anterior y previa a la sentencia de lo principal".

relació entre totes dues s'hagi de qualificar necessàriament en virtut d'un nexa lògic que les uneixi. Ens podem trobar davant d'una qüestió prejudicial pel sol fet d'haver-se plantejat en el procés civil i diferenciar-se de la qüestió principal, sense que resulti imprescindible, per poder parlar d'aquest fenomen, que la decisió de la primera influeixi en la de la segona. Evidentment, això no treu que, en ocasions, aquesta rellevància de la qüestió prejudicial respecte de la principal sí que existeixi. Com veurem més endavant, hi ha un determinat tipus de qüestió prejudicial que sí que exerceix aquesta influència. Es tracta de les qüestions prejudicials devolutives, les quals han de ser resoltes per l'òrgan que en seria competent si s'haguessin plantejat en un procediment com a principals, cosa que obliga, al jutge civil, a suspendre el curs de les actuacions mentre la decisió prejudicial no es produeixi²⁹.

No obstant això, sí que compartim amb la prejudicialitat lògica l'abast de la influència que en aquests casos desplega la qüestió prejudicial. La influència exercida per una qüestió prejudicial en la decisió d'una qüestió principal va referida al fons d'aquesta última. És a dir, allò que condiona una qüestió prejudicial rellevant és el sentit de la resolució de la qüestió principal, però no la possibilitat d'entrar o no a decidir-ne el fons.

Per consegüent, podem afirmar que amb la prejudicialitat lògica coincidim en allò referent al contingut de la incidència d'una qüestió prejudicial en la qüestió principal del procés, però no a l'hora de precisar les qüestions prejudicials de les quals es predica aquesta influència. Mentre la prejudicialitat lògica ho considera un element característic de tota qüestió prejudicial, al nostre entendre només concorre en alguns supòsits, havent esguard que les qüestions prejudicials en un

²⁸ Cosa que ja feia notar MENESTRINA, *La pregiudiziale nel processo civile*, cit., pp.97-98; i més endavant, entre altres, MARÍN PAGEO, *La prejudicialidad civil en el proceso civil declarativo*, cit., p.50; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., pp.2-3.

²⁹ La devolutivitat de les qüestions prejudicials és analitzada més detingudament en l'apartat 2 de l'epígraf III d'aquest capítol. .

procés civil s'identifiquen per exclusió d'allò que integra la qüestió principal. A partir d'aquí, mentre algunes d'elles exerceixen influència en el sentit de la decisió d'aquesta última, altres no hi mantenen cap nexa lògica³⁰. Pensem si no, en el cas que en un pleit civil es plantegi una qüestió penal sobre la presumpta falsedat del document que acredita el poder del Procurador d'una de les parts litigants. Es tracta d'un problema sense transcendència a l'hora de resoldre el fons de la qüestió principal del procés però susceptible de ser qüestió prejudicial, si en compleix els requisits, precisament perquè no hi queda integrada³¹.

³⁰ No compartim la classificació que elabora ROCCO, *Tratado de dercho procesal civil*, cit., III, pp.217 i ss., de tot allò que és temporalment precedent a la decisió de la qüestió principal del litigi. En funció de si aquest antecedent exerceix o no influència en la decisió de mèrit, l'autor parla de qüestions preliminars -quan la influència no existeix- i de qüestions prejudicials -posat que sí que concorri la influència esmentada-. Coincidim amb la idea de l'anterioritat temporal de la decisió sobre el problema prejudicial respecte de la decisió de la qüestió principal, però no amb la necessitat de construir dues figures, les qüestions preliminars i les qüestions prejudicials, segons la presència o no d'un nexa lògic amb la qüestió principal del litigi, bo i reservant la denominació de qüestió prejudicial als supòsits on aquest nexa existeixi.

³¹ Contràriament a això, hi ha resolucions jurisdiccionals on s'entén que la manca d'influència d'un assumpte en la decisió de la qüestió principal determina que no se'l pugui considerar una qüestió prejudicial. Algunes d'aquestes resolucions són les següents.

SAP Granada 23 octubre 1995 (AC 1995/1923). L'arrendador d'un local de negoci planteja demanda de resolució del contracte en base a l'art 118 LAU, que preveu com a causes de resolució la pèrdua o destrucció del local i, el sinistre que necessiti per a la reconstrucció més del 50% del valor real del local. Paral·lelament, es tramita, en via contencioso-administrativa, una reclamació contra la resolució que denega la declaració de ruïna de l'immoble. L'Audiència considera que aquesta reclamació en via contencioso-administrativa no és una qüestió prejudicial en el procés civil de resolució del contracte, perquè l'acció civil que s'exercita en base a l'art 118 LAU per demanar la resolució contractual no té res a veure amb l'expedient administratiu de ruïna.

SAP Madrid 28 setembre 2000 (JUR 2001/13324). En un judici de desnonament per falta de pagament de local de negoci es planteja com a qüestió prejudicial civil el tema que s'examina en un procés de cognició iniciat per l'arrendatari on es sol·licita la resolució del contracte d'arrendament i la condemna de l'arrendador demandat a pagar una determinada quantitat. Segons l'òrgan jurisdiccional civil no hi ha prejudicialitat perquè no hi ha transcendència, ja que es tracta de dos procediments on cada una de les parts implicades demana que es declari resolt el contracte per diversos incompliments de la part contrària i on els tribunals, per tant, sense veure's supeditats per l'altra resolució, poden decidir independentment l'admissió o refús de les accions.

En aquesta mateixa línia de configuració de la rellevància prejudicial com a inherent a la figura de la prejudicialitat, vid., entre altres, les sentències AP Girona 2 novembre 1994 (AC 1994/2322), AP Tarragona 11 octubre 1997 (AC 1997/2304), AP Madrid 25 març 1999 (AC 1999/4322), AP Barcelona 19 juliol 1999 (AC 1999/1856), AP Cádiz, 12 abril 2000 (AC 2000/3919), AP Màlaga 11 juliol 2001 (JUR 2001/269192), AP Alacant 1 octubre 2002 (JUR 2003/8986); i els autes AP Toledo 23 març 1998 (AC 1998/4150), AP Màlaga 18 gener 2001 (AC 2001/324), AP Balears 11 febre 2002 (JUR 2002/100928), AP Cádiz 11 novembre 2002 (JUR 2003/81255).

Així doncs, la rellevància no s'erigeix com un tret definitori de tota qüestió prejudicial, sinó que només serveix per identificar les qüestions prejudicials devolutives, és a dir, aquelles qüestions prejudicials que han de ser resoltes per l'òrgan competent en cas d'haver-se plantejat en un procediment com a principals i que, en conseqüència, comporten la suspensió del litigi civil. La idea propugnada és de gran utilitat a l'hora d'individualitzar les diferents classes de qüestions prejudicials, ja que permet evitar el risc de confondre el concepte general de qüestió prejudicial amb un tipus concret d'aquestes qüestions, perill que comporta la concepció tradicional de la transcendència prejudicial. Aquest risc s'origina en el moment en què el legislador, en regular les qüestions prejudicials en el procés civil, inclou la incidència d'aquestes en la resolució de la qüestió principal del litigi, entre els requisits que s'exigeixen perquè la qüestió prejudicial sigui d'un determinat tipus, el devolutiu³².

D'aquesta manera, si partim, com tradicionalment s'ha vingut fent, de la premissa de que tota qüestió prejudicial és rellevant per la decisió de la principal, i la Llei exigeix precisament la concurrència d'aquesta influència com a requisit perquè la qüestió prejudicial sigui de la classe devolutiva i suspensiva de les actuacions civils, s'arriba a la conclusió errònia de deduir que tota qüestió prejudicial es regeix pel criteri devolutiu i, per tant, paralitza el curs de les actuacions civils fins que no sigui resolta per l'òrgan que en seria competent. O sia, s'arriba a confondre el gènere amb l'espècie.

³² Per bé que els termes utilitzats pel legislador són diferents en cada article encarregat de regular aquesta matèria, tots expressen la mateixa idea de condicionar la devolutivitat de la qüestió prejudicial i consegüent suspensió del procés civil a la presència d'un influx de la qüestió prejudicial en la decisió de la principal. Així, respecte de les qüestions prejudicials penals sorgides en un procés civil, per tal de ser devolutives i suspensives, l'art 10 LOPJ exigeix "que no pueda prescindirse para la debida decisión o que condicione directamente el contenido de ésta" i l'art 40 LEC 2000 parla de "influencia decisiva en la resolución sobre el asunto civil" i de "documento...decisivo para resolver sobre el fondo del asunto". Pel que fa a la prejudicialitat civil

En canvi, reservar la presència d'aquesta influència entre qüestions prejudicial i principal només a un determinat tipus de prejudicialitat, en concret a la devolutiva, permet donar cabuda, quan aquesta rellevància no existeix, a d'altres classes de qüestions prejudicials la resolució de les quals pot ser dictada pel mateix òrgan jurisdiccional civil que ha de dirimir la principal. A més a més, en aquesta línia, la majoria de preceptes legals que es dediquen a regular les qüestions prejudicials aparegudes en un procés civil inclouen una referència a aquelles que exerceixen influència respecte de la decisió de la qüestió principal, donant a entendre que poden haver qüestions prejudicials que no despleguin aquesta transcendència³³. Aquesta necessitat del legislador d'especificar que, en

suscitada en un procés civil, l'art 43 LEC 2000 en permet la devolutivitat quan "para resolver sobre el objeto del litigio sea necesario" dirimir la qüestió prejudicial.

³³ En la pràctica jurisprudencial també hi ha resolucions on la influència o no d'un assumpte sorgit en el litigi en la decisió de la qüestió principal és presa com a criteri per determinar, no l'existència d'una qüestió prejudicial, sinó la seva resolució per l'òrgan jurisdiccional que en seria competent si l'assumpte s'hagués plantejat en un procés autònom i la consegüent suspensió de les actuacions civils. Vegem-ho en els següents exemples.

SAP Toledo 15 març 1992 (AC 1992/380). En un judici de menor quantia sobre elevació a escriptura pública d'un contracte de compravenda es sol·licita la suspensió per l'existència d'un procés penal iniciat per la demandada contra una treballadora seva per presumpta comissió dels delictes d'estafa, apropiació indeguda i falsetat documental, ja que no va signar un dels documents, que acompanya la demanda, on s'acredita l'entrega d'uns diners per part de l'actora en concepte de compra d'un immoble i on es manifesta el compromís d'escripturar-lo. El tribunal denega la suspensió de les actuacions per prejudicialitat penal ja que si la part demandada ha celebrat amb un determinat subjecte un contracte, valent-se per fer-ho d'una persona habilitada (administrador, representant, treballador, factor o mandatari) ha de complir allò pactat, amb independència que la persona habilitada hagi comès o no, en ocasió de la seva activitat, un delictes o falta que perjudiqui patrimonialment l'entitat a la qual es troba vinculada.

SAP Salamanca 14 juliol 1998 (AC 1998/6968). Es tracta d'un judici de menor quantia en reclamació de quantitat per un incendi, on el demandat sol·licita la suspensió de les actuacions per prejudicialitat penal perquè s'ha presentat una denúncia per estafa i falsetat contra els perits que van emetre l'informe en un altre procediment sobre el mateix incendi però amb relació a una altra nau industrial. La petició de suspensió es denega perquè, tot i que el punt de partida és el mateix sinistre, es tracta d'actuacions, procediments, informes i perjudicats diferents i, per tant, no hi ha transcendències entre ambdues causes.

SAP Castelló 25 juny 1999 (AC 1999/1358). En un judici de cognició per reclamar les quotes impagades en concepte de contribució a les despeses de la Comunitat, la part demandada sol·licita la suspensió de les actuacions per prejudicialitat penal ja que existeix una querrela criminal en tramitació contra el President de la Comunitat de Propietaris pel delictes d'apropriació indeguda consistent en l'ús de quotes comunitàries en benefici propi i usos privats. Es denega la sol·licitud de suspensió perquè la resolució que s'adopti en el procés penal no condiciona el sentit de la sentència civil.

Vid. entre altres les SSTS 12 juliol 1991 (RJ 1991/1547), 3 juny 1999 (RJ 1999/4097); la STSJ Navarra 23 maig 1997 (RJ 1997/4469); les sentències AP Cantàbria 17 gener 1995 (AC

ocasions, la qüestió prejudicial ha de posseir aquesta influència, indica, al nostre parer, que no es tracta d'un requisit comú a totes les qüestions prejudicials sinó només a algunes d'elles.

Finalment, cal tenir present que, si bé fins ara només hem parlat de la rellevància referint-la a la prejudicialitat, no es tracta d'una qualitat que únicament es pugui predicar d'aquesta figura. Certament que és la influència que exerceix una qüestió prejudicial la que en aquesta investigació ens interessa i és objecte d'estudi, però és totalment pensable que la qüestió principal estigui integrada per dues peticions lligades lògicament entre si i, per tant, on una exerceixi influència respecte de l'altra. Aquest podria ser el cas d'un procés civil on es formula una petició de declaració d'una servitud i la sol·licitud de que es declari l'actor propietari de la finca afectada. La transcendència de la segona petició en la resolució de la primera és indiscutible, com també ho és el fet que ambdues peticions formen part de l'objecte del procés i consegüentment s'integren en el concepte de qüestió principal.

2. Idoneïtat de la qüestió prejudicial per a ser objecte d'un procés autònom.

A) Fonament i definició.

Com ja ha quedat palès pàgines enrere, els criteris de no integrar la qüestió principal i de l'anterioritat temporal no donen una definició completa de qüestió prejudicial en un procés civil. En virtut del primer, el problema prejudicial existeix de forma independent al principal i, d'acord amb el segon, la seva decisió es produeix amb caràcter previ a la decisió de la qüestió principal. Amb tot, no són aquestes les úniques característiques de les qüestions prejudicials. El conjunt d'assumptes que abarquen aquestes idees és molt extens i requereix algun tipus

1995/173), AP Madrid 3 juliol 1998 (AC 1998/5825), AP Múrcia 2 novembre 1999 (AC 1999/2389); i els autes AP Astúries 1 febrer 1992 (AC 1992/257), AP Cantàbria 13 juliol 1993 (AC 1993/1358),

de diferenciació. Per mostra, només cal recordar que permeten incloure en el contingut de les qüestions prejudicials, tant definicions de conceptes respecte dels quals no es plantegi controvèrsia, com incidències sorgides durant el procés civil que no puguin ser objecte d'un procés autònom, com assumptes que puguin i/o siguin enjudiciats en un altre procés. El caràcter heterogeni de totes les qüestions acabades d'exposar fa poc viable, tant la seva inclusió sota una mateixa categoria de prejudicialitat, com que se'ls apliqui, arribat el cas, un mateix règim de resolució, sense oblidar que una concepció tan àmplia del fenomen no es correspondria amb la configuració que la Llei fa de les qüestions prejudicials.

Per aquest motiu, és convenient establir algun criteri de distinció entre elles, com és la idoneïtat que ha de posseir el problema prejudicial per poder plantejar-se tot sol en un altre procés. Això equival a que el *thema decidendi*, prejudicial en la causa civil on ha sorgit, ha de poder ser qüestió principal d'un altre litigi, és a dir, susceptible de ser resolt amb efecte de cosa jutjada, o sia, ha d'incloure un bé jurídic la protecció del qual sigui susceptible de tutela jurisdiccional a títol principal.

Som conscients de la dificultat que comporta determinar el contingut d'aquest requisit, és a dir, precisar quan es pot considerar que un tema és apte o no per iniciar i ser enjudiciat en un procés i per tant apte per a ser objecte d'un pronunciament amb eficàcia de cosa jutjada. Tot i això, al seu favor cal fer les següents consideracions.

D'una banda, que es tracta d'un requisit acceptat per la pràctica totalitat de la doctrina com a tret distintori de les qüestions prejudicials, que permet reduir l'extens abast atribuïble a aquesta figura³⁴.

AP Vizcaya 13 setembre 1995 (AC 1995/1872).

³⁴ Aquest és l'element que segons SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., pp. 22-23, caracteritza les qüestions prejudicials, "versar sobre una materia,

A més a més, el legislador, per bé que no de forma tan clara i expressa, també sembla adoptar-lo en la seva configuració d'aquestes qüestions. Així, la LEC, en tots els supòsits que regula de qüestions prejudicials aparegudes en un procés civil, preveu el tractament que ha de rebre la qüestió quan resulta que, a més a més de plantejar-se com a prejudicial en el litigi civil, també s'està enjudiciant com a principal en el procés i pel jutge corresponents. L'exemple més il·lustratiu el trobem en l'art 43 d'aquest cos legal, que parla expressament, en referència al tema prejudicial, d'objecte principal d'un altre procés pendent. D'aquí es pot inferir que el legislador dóna per suposat que el tema prejudicial ha de tenir

relación o institución jurídicas susceptible de configurar un *objeto procesal autónomo*, es decir, *potencialmente*, la cuestión prejudicial en sí misma considerada puede generar un proceso jurisdiccional independiente".

Vid., en aquest sentit, AGUILERA DE PAZ, *Tratado de las cuestiones prejudiciales y previas en el proceso penal*, cit., p.32; ID., *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., p.36; CARNELUTTI, *In tema di accertamento incidentale*, en "Riv. Dir. Proc.", 1943, pp. 17 i ss.; GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p. 136; ALSINA, *Las cuestiones prejudiciales en el proceso civil*, Buenos Aires, 1959, p. 66; LIEBMAN, *Sulla sospensione propria ed <<imprpopia>> del processo civile*, en "Riv. Dir. Proc.", 1958, pp. 155 i ss.; DEVIS ECHANDÍA, *De la prejudicialidad. Influencia del proceso penal en el civil y viceversa*, cit., p. 636; DENTI, *Questioni pregiudiziali. Diritto processuale civile*, en "Nov. Dig. It.", Torino, 1967, XIV, p. 677; VELOTTI, *Questioni pregiudiziali. Diritto processuale penale*, en "Nov. Dig. It.", Torino, 1967, XIV, p. 680; DENTI, *Sentenze non definitive su questini preliminare di merito e cosa giudicata*, en "Riv. Dir. Proc.", 1969, Vol. XXIV, pp. 216-217; CANOVA, *Sul contenuto delle sentenze non definitive di merito*, en "Riv. Dir. Proc.", 1971, p. 256; FRANCHI, *Della competenza per connessione*, en "Commentario al CPC" (Dir. ALLORIO), Torí, 1973, I, p. 333; PISANI, *Appunti sulla tutela di mero accertamento*, en "Riv. Tri. Dir. Proc. Civ.", 1979, p. 641; MONTESANO, *Accertamento giudiziale*, veu en "Enc. Giur.", Roma, 1980, T.I, p. 5; GÓMEZ ORBANEJA, *Derecho procesal penal*, Madrid, 1982, p. 104; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p. 32; MONTELEONE, *Giudizio incidentale sille leggi e giurisdizione*, Pàdua, 1984, p. 17; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Doctrina y jurisprudencia de la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, Madrid, 1987, p. 10; MONTESANO, *Questioni e cause pregiudiziali nella cognizione ordinaria de codice di procedura civile*, en "Riv. Dir. Proc.", 1988, Anno XLIII, fasc. 2, pp. 301-303; MARÍN PAGEO, *La prejudicialidad civil en el proceso civil declarativo*, cit., p. 52; GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte General*, Granada, 1990, T.I, p. 159; PISANI, *Appunti sul giudicato civile e sui suoi limiti oggettivi*, en "Riv. Dir. Proc.", 1990, p. 387; GONZÁLEZ MONTES, *Distinción entre la cosa juzgada y otros efectos de la sentencia*, en "Efectos jurídicos del proceso (cosa juzgada, costas e intereses, impugnaciones y jura de cuentas)", Cuadernos del CGPJ, 1995, p. 129; DANOVI, *Tutela cautelare e questioni pregiudiziali*, en "Riv. Dir. Proc.", 1997, Anno LII, Fasc.3, p. 845; MONTERO AROCA, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*, cit., p. 243; GÓMEZ COLOMER, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p. 34; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p. 682; DE LA OLIVA SANTOS, DÍEZ-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p. 543; VILLAVERDE FERREIRO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., p. 88; GIMENO SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.132; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.630.

l'aptitud per generar per si sol un procés diferent del pleit on s'ha suscitat a títol prejudicial.

De l'altra, cal posar de manifest, seguint un sector de la doctrina, la utilitat que es deriva d'aquest requisit. En aquest sentit, és convenient denominar com a prejudicial a una qüestió que pot ser enjudiciada autònomament en un procés diferent, perquè indica que, podent tenir efectes de cosa jutjada, si és resolta pel jutge civil que coneix la qüestió principal, la seva resolució només tindrà efectes *incidenter tantum*. En canvi, la qüestió que no és susceptible de ser objecte d'un procés independent no té sentit qualificar-la com a prejudicial, ja que sempre la seva resolució serà amb efectes pel cas concret³⁵.

Així doncs, no tot problema diferent de la qüestió principal d'un procés civil i previ a la resolució d'aquesta constitueix una qüestió prejudicial. Per tal de poder parlar d'aquesta figura, cal afegir un nou element al requisit de no integrar la qüestió principal i resoldre's amb anterioritat temporal. No n'hi ha prou amb que la qüestió prejudicial no configuri la qüestió principal del procés, sinó que, a més a més, cal que, per si mateixa, tingui entitat suficient per ser susceptible d'una declaració jurisdiccional independent, és a dir, pugui ser resolt amb eficàcia de cosa jutjada. Per poder parlar de qüestió prejudicial, cal que es tracti, per tant, d'una matèria que per si sola pugui formar l'objecte d'una declaració jurisdiccional. O sia, que la integrin elements jurídics que siguin qüestionables i que per si mateixos puguin dirimir-se amb l'eficàcia esmentada en un litigi civil, penal, administratiu o laboral, així com també en un procés constitucional i davant d'un tribunal internacional; per bé que, com ja hem avançat a l'inici d'aquestes pàgines, les qüestions prejudicials constitucional i comunitària no són objecte d'aquest treball d'investigació. Per consegüent, la determinació del que pot esdevenir qüestió prejudicial passa per establir aquells elements que despleguen cosa

³⁵ MARÍN PAGEO, *op. cit.*, p.53.

jutjada en cadascun d'aquests àmbits, ja que, precisament els aspectes que en aquestes seus puguin desprendre l'eficàcia esmentada són els que plantejats en un procés civil sense formar part de la qüestió principal poden constituir una qüestió prejudicial³⁶.

En definitiva, allò que es planteja com a prejudicial en el procés civil s'ha de poder plantejar aïlladament i resoldre amb efectes de cosa jutjada en un procés independent. La qüestió prejudicial ha de consistir en un tema que posseeixi l'autonomia suficient com per poder plantejar-se i ser enjudiciat amb aquesta eficàcia, per si sol i separatament de la qüestió principal, en un altre procés diferent d'aquell on ha sorgit com a prejudicial.

Així, per exemple, quan, en un pleit d'aliments, es planteja l'existència d'un determinat vincle de parentiu entre les parts en litigi. Si aquesta segona qüestió no s'integra en la qüestió principal en els termes analitzats en l'epígraf anterior, en la mesura que és apta per incoar i plantejar-se per si sola en un procés i ser resolta amb efectes de cosa jutjada, pot tenir la consideració de qüestió prejudicial³⁷. En una situació similar ens trobem, per exemple, en els casos següents: la determinació d'un delictes d'abandonament de família per part d'un dels cònjuges en una separació matrimonial³⁸, la indignitat en un pleit sobre incapacitat per succeir³⁹, l'existència o validesa de la compravenda que serveix de base a l'acció de retracte en un procés sobre retracte arrendaticí rústic⁴⁰, el retracte de l'arrendatari respecte de la finca objecte d'arrendament en un judici de

³⁶ L'anàlisi dels diferents elements de l'objecte processal que en seu penal, civil, administrativa i laboral passen en cosa jutjada un cop enjudiciats la duem a terme més endavant en abordar específicament el concepte de qüestió prejudicial de naturalesa penal, civil, administrativa i laboral.

³⁷ SAP Lleida 26 novembre 2002 (JUR 2003/14804).

³⁸ SAP Alacant 9 maig 1994 (AC 1994/839).

³⁹ STS 8 maig 1992 (RJ 1992/3887).

desnonament⁴¹, la falsetat d'un document provatori⁴², la declaració administrativa de ruïna d'un immoble suscitada en un pleit sobre la resolució del contracte d'arrendament⁴³. El que fa, en aquests casos, que una qüestió sigui prejudicial d'una altra, és que, no estant integrada dins la qüestió principal del litigi, tingui capacitat per si mateixa per a ser objecte d'un procés independent i d'un pronunciament que desplegui l'eficàcia de cosa jutjada.

B) Anàlisi crítica de la prejudicialitat jurídica.

La necessitat de limitar el contingut de les qüestions prejudicials que ofereix el criteri de la prejudicialitat cronològica, ha estat posada de manifest per la pràctica totalitat de la doctrina. La gran quantitat de situacions que des d'aquest punt de vista poden tenir cabuda dins de les qüestions prejudicials pel sol fet de resoldre's temporalment abans que la qüestió principal, demostra la deficiència de la perspectiva cronològica per explicar ella sola el concepte de qüestió prejudicial. Tanmateix, els paràmetres escollits per dur a terme aquesta reducció no sempre han coincidit amb els acabats d'exposar. És a dir, l'exigència que la qüestió prejudicial sigui susceptible de ser objecte per si mateixa d'un procés autònom i pugui ser dirimida amb eficàcia de cosa jutjada, no sempre s'ha pres en consideració com a requisit definitori d'aquesta figura.

Així, un sector important de la doctrina ha canalitzat aquesta restricció mitjançant la noció de prejudicialitat jurídica, introduïda per MENESTRINA. L'autor es planteja si dins la prejudicialitat cal incloure tots els raonaments que influeixen

⁴⁰ SAP Astúries 20 octubre 1993 (AC 1993/2069).

⁴¹ Sentències AP Màlaga 11 juliol 2001 (JUR 2001/269192), AP Girona 11 febrer 2002 (AC 2002/827), AP Astúries 29 octubre 2002 (JUR 2003/12669); i l'AAP Astúries 13 setembre 2002 (JUR 2003/98506).

⁴² SSTS 28 febrer 1989 (RJ 1989/1406), 29 gener 1994 (RJ 1994/577).

⁴³ SAP Granada 23 octubre 1995 (AC 1995/1923).

en la sentència, o bé, per contra, cal restringir-ne l'àmbit incloent només aquells judicis que tenen la mateixa naturalesa que la decisió final. En resposta a aquesta dicotomia, configura el concepte de prejudicialitat jurídica, dins del qual cal integrar tots aquells antecedents lògics de la sentència que tinguin la mateixa naturalesa, és a dir, substantiva, que l'objecte del procés principal. La prejudicialitat jurídica, doncs, és el resultat d'afegir un nou aspecte a la prejudicialitat cronològica i lògica. Si aquesta la definíem com tot raonament lògicament anterior a la decisió de l'assumpte principal, la prejudicialitat jurídica, a més a més, exigeix que aquest raonament lògicament anterior participi de la mateixa naturalesa que l'objecte principal de què és precedent, això és, tingui caràcter substantiu⁴⁴.

A partir d'aquí, l'autor distingeix dos tipus de controvèrsies d'on poden derivar els supòsits de prejudicialitat: d'una banda, controvèrsies sorgides sobre relacions jurídiques, drets subjectius i pretensions, i, de l'altra, controvèrsies sobre fets jurídics. Dins d'aquest darrer tipus, inclou tant aconteixements susceptibles de valoració jurídica (com la mort o el naixement d'un subjecte), com qualitats d'un subjecte o d'una cosa -els estats de dret- (com l'edat, la fungibilitat, l'alienabilitat...)⁴⁵.

Per consegüent, d'acord amb aquesta línia, dos són els requisits que han de concórrer en una matèria perquè pugui entrar dins del concepte de prejudicialitat:

⁴⁴ Sobre aquest punt, vid., entre altres, MENESTRINA, *La pregiudiziale nel processo civile*, cit., pp.102-103; FOSCHINI, *La pregiudizialità nel processo penale*, Madrid, 1942, pp. 41 i ss.; ROMANO, *La pregiudizialità nel processo amministrativo*, Milà, 1958, p. 19; LEVONI, *La pregiudizialità nel processo arbitrale*, Torí, 1975, p. 19; MARÍN PAGEO, *La pregiudizialidad civil en el proceso civil declarativo*, cit., pp. 51-55; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, pp. 3 i 4.

En termes similars a MENESTRINA es pronuncià SALEMI, *La pregiudizialità nei rapporti fra le giurisdizioni amministrativa e penale*, en "Rev. Dir. Proc. Civ.", I, 1924, fasc. 4, II, 1925, fasc. 2, que distingeix dos elements en el concepte de prejudicialitat: un element lògic, que l'autor defineix com un vincle tan estret entre els dos judicis que fa que un sigui el mitjà imprescindible per assolir l'altre, i, un element jurídic, en virtut del qual a l'obra complida en el primer judici s'atribueix la mateixa naturalesa que s'adjudica al segon.

⁴⁵ MENESTRINA, *op.cit.*, pp.103-109.

en primer lloc, cal que sigui necessària per a la resolució de la qüestió principal del pleit on ha sorgit i en aquesta mesura la seva solució s'ha de produir en un moment temporal anterior; en segon lloc, és necessari que aquesta matèria tingui caràcter substantiu, com la que figura com a qüestió principal.

Vist l'amplitud que ofereix el concepte de prejudicialitat jurídica, en la doctrina italiana ha fet fortuna la classificació d'aquesta prejudicialitat en punt prejudicial, qüestió prejudicial i causa prejudicial⁴⁶.

El punt prejudicial el defineixen com un antecedent lògic no controvertit, bé per impossibilitat -perquè el jutge el dedueix de les alegacions de les parts o per manca d'autonomia de l'element prejudicial-, bé perquè es tracta d'un tema que ja ha estat resolt i el jutge el dedueix del fallo d'un altre òrgan jurisdiccional.

La qüestió prejudicial, en canvi, la identifiquen amb un antecedent controvertit que sorgeix durant el procés on s'ha plantejat la causa principal de la qual és antecedent i que és resolt *incidenter tantum* pel mateix òrgan jurisdiccional que decideix l'assumpte del litigi, al marge de si el tema prejudicial és susceptible o no de ser objecte d'un procés autònom.

⁴⁶ Vid., entre altres, SALEMI, *La pregiudizialità nei rapporti fra le giurisdizioni amministrativa e penale*, cit., pp. 322-323; MENESTRINA, *op. cit.*, pp. 137-139, 139-142, 151-154; CHIOVENDA, *Principios de derecho procesal civil*, trad. de Casais i Santaló, Madrid, 1977, vol.II p. 767; ALESSI, *Spunti in tema de pregiudizialità nel processo amministrativo*, en "Riv. Tri. Dir. Proc. Civ.", 1978, Anno XXXII, pp. 671 i 673; PARIMBELLI, *Articolo 34*, en "Commentario breve al Codice di Procedura Civile" (Dirs. CARPI, COLESANTI, TARUFFO), Pàdua, 1988, p.59. Alguns autors, com ara CALAMANDREI, *Derecho procesal civil*, cit., I, pp. 301-302 i ROCCO, *Tratado de derecho procesal civil*, cit., III, pp. 222, 249-250, només fan referència a qüestió prejudicial i causa prejudicial.

Aquesta concepció italiana és fruit segurament de la regulació del dret positiu italià. L'art 34 del Codice di Procedura Civile contempla la possibilitat que el jutge que hagi de resoldre una qüestió prejudicial amb eficàcia de cosa jutjada la remeti al jutge que en tingui atribuïda la competència. El tenor literal del precepte és el següent: "Accertamenti incidentali. Il giudice, se per legge o per esplicita domanda di una delle parti è necessario decidere con efficacia di giudicato una questione pregiudiziale che appartiene per materia o valore alla competenza di un giudice superiore, rimette tutta la causa a quest'ultimo, assegnando alle parti un termine perentorio per la riassunzione della causa davanti a lui".

Finalment, com a causa prejudicial consideren aquell antecedent també controvertit però que dóna lloc a un nou procés diferent d'aquell on s'ha plantejat la qüestió respecte la qual és precedent. Tant si aquest procés ja està pendent en iniciar el procés principal, com si s'origina un cop aquest ha començat, es tracta d'una qüestió prejudicial que és susceptible de ser objecte d'un procés autònom, respecte de la qual no es vol obtenir només una decisió *incidenter tantum*, i que, en la mesura que s'inicia aquest procés per resoldre-la, es converteix en causa prejudicial⁴⁷.

Al nostre entendre, el que s'obté amb aquesta diferenciació entre punt prejudicial, qüestió prejudicial i causa prejudicial, és una classificació dels enjudiciaments davant dels quals es pot trobar un jutge abans de decidir la qüestió principal, en funció del moment en què aquests es decideixen i de la forma amb què es resolen. D'aquesta manera, els criteris utilitzats consisteixen, d'una banda, en si el contingut d'aquests enjudiciaments previs ja s'ha resolt en el moment d'iniciar la causa principal (punt prejudicial), i, de l'altra, en cas que no, en si aquest enjudiciament previ és dut a terme pel mateix òrgan jurisdiccional que resol l'assumpte principal (qüestió prejudicial), o, per contra, s'ha incoat un altre procés per dirimir-lo (causa prejudicial).

Fruit d'aquest criteri classificatori de la prejudicialitat, som del parer que els conceptes esmentats en què es subdivideix, abarquen, cadascun d'ells, assumptes de molt diversa índole. Així, dins l'expressió punt prejudicial tenen

⁴⁷ Així ho explica CALAMANDREI, *op. cit.*, p. 303: "Ahora bien, puede ocurrir que, surgiendo en el curso de un juicio una de estas cuestiones prejudiciales, se pida por la ley o por las partes que la decisión de la misma tendga lugar no *incidenter tantum*, al solo efecto de preparar el pronunciamiento final sobre la causa, sino *principaliter*, con plena eficacia del fallo. Surge entonces la necesidad de una *declaración de certeza* plena y autónoma de la cuestión prejudicial, declaración de certeza la cual, precisamente porque incide en el curso del juicio en que la cuestión prejudicial ha surgido, se denomina, también por el nuevo Código "declaración incidental de

cabuda tant conceptes definitoris que no necessiten decisió judicial, com matèries que sí són qüestionables però ja han estat objecte d'enjudiciament. La qüestió prejudicial, per la seva banda, inclou aquells temes que són decidits en el marc del procés principal on han sorgit, tant si són susceptibles de generar un pleit independent com no. Però, quan d'entre aquells assumptes en què concorre aquesta característica, s'incoa efectivament aquest pleit independent, cal referir-s'hi, aleshores, amb l'expressió causa prejudicial.

Per contra, els criteris que nosaltres utilitzem per delimitar els problemes prejudicials en un procés civil no contemplen ni el moment en què es resolen ni la forma i l'òrgan jurisdiccional que ho fa, sinó les característiques que concorren en el tema que ha de ser objecte d'aquesta decisió prèvia a la resolució de la qüestió principal del procés. D'aquesta manera, en funció de si són presents o no aquestes característiques, es pot parlar d'una figura o d'una altra.

En efecte, allò que determina una qüestió prejudicial en un procés civil és el fet, d'una banda, que es tracta d'un problema que no forma part de la qüestió principal del litigi, la decisió del qual es produeix amb caràcter previ a la d'aquesta; i, de l'altra, que es tracta d'un tema amb autonomia suficient per a ser objecte tot sol d'un altre procés i té aptitud per ser resolt amb efectes de cosa jutjada. Si aquest assumpte ja ha estat resolt abans de començar el procés civil, o bé ja és objecte d'enjudiciament en un altre litigi encara pendent en iniciar-se el procés on apareix en qualitat de prejudicial, o bé sorgeix un cop incoat aquest últim i és resolt pel mateix jutge o per una altre de diferent, són aspectes que no fan canviar els elements esmentats com a definitoris de les qüestions prejudicials en un procés civil. En tot cas, són formes que aquestes tenen de presentar-se en el procés i sistemes per resoldre-les. Únicament l'absència d'algun d'aquells trets característics comporta el no poder parlar de la figura de la qüestió prejudicial.

certeza" (art 34); y la cuestión prejudicial asume así la importancia de una causa distinta ("causa prejudicial") que debe ser decidida por el juez competente para decidirla como causa principal".

C) Diferències entre qüestió prejudicial i altres figures processals.

Les conseqüències pràctiques que es deriven d'aquesta configuració de les qüestions prejudicials en el litigi civil rauen en la reducció del seu contingut, per tal com en queden excloses algunes figures processals que, tot i algunes aparents similituds amb aquestes qüestions, no posseeixen tots els requisits que les defineixen. Les categories que amb més facilitat es poden confondre amb les qüestions prejudicials són aquelles que també impliquen un pronunciament previ respecte de la decisió de la qüestió principal plantejada en el procés civil. Del que es tracta ara és que, acceptant aquesta possible coincidència, intentem trobar diferències que permetin singularitzar el fenomen de les qüestions prejudicials per no confondre'l amb aquestes altres figures que li podrien resultar afins. A aquest efecte, l'exigència que la qüestió prejudicial tingui l'autonomia suficient respecte de la qüestió principal per a ser objecte d'un procés diferent i ser resolta amb eficàcia de cosa jutjada s'erigeix com a requisit indispensable per mantenir i fonamentar aquesta individualització.

a) Qüestió prejudicial i punt prejudicial.

En primer lloc, cal fer menció dels casos on l'òrgan jurisdiccional civil utilitza definicions legals i referències a caràcters que pertanyen a la cultura general comú. Per exemple, quan el jutge ha d'utilitzar nocions com "matrimoni", "cosa moble", "impost", "fet imposable", "força en les coses", "estat de necessitat", "diligència d'un bon pare de família", "majoria d'edat" etc. Es tracta de supòsits, que podrien denominar-se punts prejudicials⁴⁸, on l'òrgan judicial, sovint amb caràcter previ a dirimir la qüestió principal del pleit, ha de determinar què s'entén

⁴⁸ Vid. CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal penal*, cit., pp.236-237.

per aquestes expressions i com es concreten en un cas particular, és a dir, si un determinat bé és una cosa moble, si un determinat subjecte és major d'edat, etc.

En el primer supòsit, és clar que no es tracta davant d'una qüestió prejudicial, per tal com el contingut d'aquestes expressions no és cap *thema decidendi* sinó que ja ve donat pel legislador o per la cultura social comú. En el segon cas, en canvi, la distinció amb les qüestions prejudicials pot no resultar tan clara ja que sí es pot considerar, en un sentit ampli, que ens trobem davant d'un *thema decidendi* (el jutge ha de decidir si el bé examinat és o no una cosa moble...). Tot dependrà, aleshores, de l'autonomia d'aquest tema per poder plantejar-se tot sol en un altre procés i ser objecte d'un pronunciament amb eficàcia de cosa jutjada. Com a regla general, aquesta aptitud no concorre en aquests supòsits on el jutge verifica a la pràctica una definició legal o un concepte de la cultura general comú. Díficilment, la determinació del caràcter moble d'un bé, o de la majoria d'edat d'un subjecte, etc., tenen sentit per si mateixos i, per tant, l'autonomia suficient per poder plantejar-se tot sols en un procés⁴⁹. En aquesta mesura, no poden tenir la consideració de qüestió prejudicial⁵⁰, sens perjudici que algunes declaracions declaratives sí que puguin arribar a constituir una qüestió prejudicial (pensem, per exemple, en la sol.licitud de nul.litat d'un contracte).

⁴⁹ CHIOVENDA, *Instituciones de derecho procesal civil*, cit., I, p.452, ho explica de la següent manera: "El fijar que una *persona* tenga una edad en lugar de otra, sea hombre o mujer, demente o no; que una parte sea comerciante, una sociedad sea mercantil, que una *cosa* sea sagrada o no, comercial o no, divisible, inmueble; que un *acto* sea mercantil o civil, etc., puede constituir un punto prejudicial en distintos litigios; pero puesto que no sería concebible un juicio autónomo que tuviera por único objeto la cuestión referente a dicho atributo, así, la misma cuestión presentándose en un juicio principal no será cuestión prejudicial...".

⁵⁰ Tal com posa de manifest GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.142, la presència d'aquesta circumstància com a definitòria de la noció de qüestió prejudicial és important perquè trobem dos tipus de lleis en l'ordenament jurídic. D'una banda, un primer grup, que constitueixen pròpiament normes, que donen mandats i relacionen una conseqüència jurídica al compliment d'una "condició de fet". De l'altra, un segon tipus, que només contenen definicions sense constituir normes independents, la funció de les quals radica únicament a determinar el contingut d'una altra llei normativa. Tot i que, òbviament, aquestes definicions poden ser utilitzades en la decisió d'un litigi, l'òrgan jurisdiccional no emet un pronunciament sobre elles ni tampoc, per si mateixes, poden donar lloc a un procés independent.

b) Qüestió prejudicial i pressupòsits processals.

Una segona figura que tampoc no queda inclosa en el concepte de qüestió prejudicial, per no complir-ne els requisits que la defineixen, són els pressupòsits processals.

La teoria dels pressupòsits processals té el seu origen en BÜLOW. Segons l'autor, aquests pressupòsits consisteixen en els requisits d'admissibilitat per a la tramitació de tota relació processal, és a dir, en els elements constitutius de la relació jurídica processal, amb la virtut que qualsevol defecte que els afecta impedeix el sorgiment del procés⁵¹.

Si bé BÜLOW configura els pressupòsits processals com a prescripcions de les quals depèn l'admissibilitat del procés, en el sentit que sense aquestes condicions el procés no pot arribar a existir, actualment, en el que podríem anomenar una nova etapa en l'elaboració doctrinal dels pressupòsits processals, s'entén que aquesta admissibilitat no va referida al procés, per tal com aquest existeix encara que manqui algun pressupòsit, sinó que afecta la possibilitat de dictar sentència sobre el fons de l'assumpte. Definits d'aquesta manera, és a dir, com a elements constitutius dels quals depèn la possibilitat de dictar una resolució sobre el fons, els pressupòsits processals no concerneixen l'existència del procés, sinó el fet que en aquest procés es pugui resoldre el fons de la qüestió plantejada⁵². Es tracta, en definitiva, de "las condiciones que deben existir a fin de

⁵¹ Segons BÜLOW, *La teoría de las excepciones procesales y los presupuestos procesales*, trad. de Rosas Lichtschein, Buenos Aires, 1964, p. 5, "precisan entre qué *personas*, sobre que *materia*, por medio de qué *actos* y en qué *momento* se puede dar un proceso. Un defecto en cualquiera de las relaciones indicadas impedirá el surgir del proceso".

⁵² Vid., entre altres, VIADA, *Artículo de previo pronunciamiento*, veu en "NEJ Seix", T. III, p. 24; REYES MONTERREAL, *Tutela judicial efectiva, presupuestos procesales y requisitos formales*, en "Actualidad Administrativa", 1988-2, p. 2099; GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho*

que pueda tenerse un pronunciamiento cualquiera, favorable o desfavorable, sobre la demanda"⁵³.

Amb tot, cal dir que aquestes condicions determinants de la possibilitat del jutge de dictar una sentència sobre el fons de l'assumpte, també han estat objecte de precisions terminològiques. Així, un sector de la doctrina, i en funció de qui les pot posar de manifest, considera convenient distingir entre pressupòsits processals i impediments processals⁵⁴. Els primers són aquells que poden ser controlats d'ofici pels òrgans jurisdiccionals. Els segons han de ser al·legats per alguna de les parts a fi que el jutge els pugui tenir en compte.

procesal. Parte general, cit., I, p. 159; COUTURE, *Fundamentos de derecho procesal civil*, Buenos Aires, 1993, pp. 102-103; MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso civil*, cit., p. 209.

Per la seva banda, CHIOVENDA, *Instituciones de derecho procesal civil*, cit., 1, p. 79, basteix l'associació entre pressupòsits processals i aspectes formals a partir de la distinció entre els pressupòsits processals i les condicions de l'acció (la funció de les quals és permetre declarar existent el dret invocat per l'actor i emetre una resolució favorable a ell). Segons l'autor, "existe naturalmente entre las condiciones de la acción y los presupuestos procesales la misma diferencia que existe entre la acción y la relación procesal: éstos deben existir independientemente de la existencia de aquéllas", ja que mentre "las condiciones de la acción son las condiciones para una resolución favorable al actor, los presupuestos procesales son las condiciones de una resolución cualquiera sobre el fondo".

⁵³ CALAMANDREI, *Instituciones de derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1962, I, p. 351. L'autor concreta, més endavant, quins són aquests pressupòsits processals especificant-los de la següent manera: "A fin de que la relación procesal se constituya en su primer embrión, son necesarios, al menos, dos elementos: esto es, un órgano judicial, y una demanda de providencia dirigida a él, en las formas establecidas en la ley procesal. Pero estos dos elementos iniciales indispensables no bastan para hacer surgir de un modo concreto y actual, en el órgano judicial requerido, el poder-deber de proveer sobre el mérito de la demanda: a fin de que este deber se concrete, será necesario que el órgano judicial tenga ciertos requisitos que lo hagan idóneo para juzgar sobre aquella determinada causa (jurisdicción, competencia), que las partes entre las cuales el proceso se desarrolla, sean sujetos de derecho con capacidad de obrar (capacidad de ser parte y capacidad procesal), y que, en ciertos casos, estén representadas o asistidas por un procurador legal o por un abogado (representación procesal). Estos diversos requisitos, sin los cuales no nace el poder del juez de entrar a proveer sobre el mérito, se pueden denominar presupuestos procesales generales, porque son comunes a todo proceso; pueden darse, además, en cuanto a todo tipo de proceso, presupuestos procesales especiales específicamente propios del mismo".

⁵⁴ Vid. entre altres ROSENBERG, *Tratado de derecho procesal civil*, Buenos Aires, 1951, II, pp.44 i ss.; MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional I Parte general* (amb GÓMEZ COLOMER, MONTÓN REDONDO, BARONA VILAR), València, 2000, pp.340-341.

En l'àmbit del procés civil, tradicionalment, el tema dels pressupòsits processals s'ha trobat estretament vinculat al concepte d'excepció dilatòria. Acabem de veure com l'absència d'aquests pressupòsits o impediments determina un defecte que impedeix el desenvolupament de l'activitat processal i, per tant, la impossibilitat que el judici segueixi el seu curs mentre el defecte no desaparegui o no es subsani. Doncs bé, una de les fórmules per posar de relleu aquests defectes ha sigut convencionalment l'excepció dilatòria, que impedeix que l'òrgan jurisdiccional entri a resoldre el fons de l'assumpte fins que no desaparegui el defecte denunciat⁵⁵.

La nova LEC manté els dos tipus d'oposició (processal i de fons) que el demandat pot fer a la demanda, però abandona la denominació d'excepcions dilatòries per parlar d'excepcions o qüestions processals. Tot i que el primer

⁵⁵ Tanmateix, la LEC de 1881 només considerava com a excepcions dilatòries les enumerades en els arts. 533 i 534, que únicament es referien a determinats obstacles de tipus processal. En la LEC de 1881 els supòsits d'excepcions dilatòries eren *numerus clausus*. Segons el sistema de la LEC, doncs, l'oposició que el demandat podia fer a la demanda era de diferents tipus: podia denunciar l'existència de defectes processals (excepcions dilatòries), o bé podia oposar-se per raons que afectaven el fons de l'assumpte plantejat. D'acord amb un sentit ampli del concepte d'excepció, alguns autors també consideren com a tal la defensa o oposició a la demanda. En paraules de COUTURE, *Fundamentos de derecho procesal civil*, Buenos Aires, 1969, p. 35, "si la acción es el sustitutivo civilizado de la venganza, la excepción es el sustitutivo civilizado de la defensa". Així mateix ho veiem recollit en MIGUEL Y ROMERO, *Antiguo y moderno concepto de la excepción*, en "Rev. Gen. Leg. Jur.", 1929, p. 259; DE LA PLAZA, *Hacia una nueva ordenación del régimen de las excepciones en nuestro derecho positivo*, en "Rev. Der. Proc.", 1945, p. 32; SILVA MELERO, *Excepción*, veu en "NEJ Seix", T. IX, 1958, pp. 192-193; DEVIS ECHANDÍA, *El derecho de contradicción. Defensas y excepciones del demandado*, en "Rev. Der. Proc.", 1963, p. 405; PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Trabajos y orientaciones de derecho procesal*, Madrid, 1964, p. 184.

Segons RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, cit., I, pp.277-278, però, la vinculació entre pressupòsits processals i excepcions dilatòries era susceptible d'alguns matisos. En primer lloc, perquè no tots els pressupòsits processals es controlaven a través del mecanisme de les excepcions dilatòries. L'excepció era un mitjà de defensa del demandat i, en conseqüència, admetre que amb l'excepció dilatòria es controlava en exclusiva l'existència de pressupòsits processals equivalia a negar tota possibilitat al demandant de controlar els pressupòsits que havien de concórrer en el demandat. En segon lloc, perquè l'excepció dilatòria no era l'única forma de control dels pressupòsits processals, si tenim en compte que alguns d'aquests pressupòsits havien de ser controlables d'ofici pel tribunal. Finalment, cal tenir present que les excepcions dilatòries de la LEC de 1881 no recollien tots els defectes de tipus processal susceptibles d'impedir una resolució sobre el fons.

apartat de l'art. 416 enumera cinc d'aquestes qüestions⁵⁶, el legislador sembla deixar, en canvi, la llista oberta quan, en el segon paràgraf de l'art 414.1, estableix que, en l'audiència prèvia al judici, el tribunal haurà de resoldre aquelles circumstàncies que puguin impedir la vàlida prossecució i finalització del procés mitjançant sentència sobre el fons⁵⁷.

En vista de tot l'exposat fins ara, de la comparació del concepte dels pressupòsits processals i de la figura de les qüestions prejudicials en el procés civil se'n poden extreure els següents resultats.

⁵⁶ El precepte cita especialment les qüestions processals següents: 1ª) Falta de capacitat dels litigants o de representació; 2ª) Cosa jutjada o litispendència; 3ª) Falta de litisconsorci; 4ª) Inadequació del procediment; i 5ª) Defecte legal en la manera de proposar la demanda o la reconvençió. Cal tenir en compte que, en virtut dels arts. 63 i ss., la falta de jurisdicció i la falta de competència es proposen i es resolen per una tramitació diferent.

⁵⁷ De manera semblant ocorre en l'àmbit del procés penal; tot i que en la legislació processal penal no hi ha un tractament específic de tots els pressupòsits processals, sinó que el seu règim varia segons si ens trobem en un procés penal ordinari per delictes més greus o en un procés penal abreujat.

En el procés per delictes més greus, la LECrim ha agrupat alguns d'aquests pressupòsits en els articles de previ pronunciament dels arts. 666 i ss. LECrim, també coneguts amb el nom de qüestions prèvies. Però no tots els pressupòsits processals es poden plantejar com a articles de previ pronunciament (Vid. MONTERO AROCA, *Presupuestos procesales y nulidad de actuaciones en el proceso penal*, en "Rev. Justicia", 1981, especial, p. 246; GÓMEZ COLOMER, *Derecho Jurisdiccional III Proceso penal* (amb MONTERO AROCA, MONTÓN REDONDO, BARONA VILAR), València, 2004, p. 247; RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Criminal. Séptima lectura constitucional*, Barcelona, 2004, p.293). L'art. 666 LECrim només regula com a tals els següents pressupòsits processals: 1er) Declinatòria de jurisdicció; 2on) Cosa jutjada; 3er) Prescripció del delicte; 4rt) Amnistia i indult; i 5è) Falta d'autorització administrativa per processar funcionaris.

En canvi, en el procés penal abreujat i en el procediment per l'enjudiciament ràpid de determinats delictes, l'art. 786.2 LECrim ofereix la possibilitat de discutir determinats aspectes, com ara la competència de l'òrgan jurisdiccional, la possible vulneració d'algun dret fonamental, l'existència d'articles de previ pronunciament, la concurrència de causes per la suspensió del judici oral, nul.litat d'actuacions, i objeccions sobre el contingut i la finalitat de les proves proposades. No hi ha, per tant, restriccions sobre el tipus de qüestions que es poden plantejar. El redactat del precepte citat permet al.legar no tan sols els casos tipificats en l'art. 666 LECrim com a articles de previ pronunciament, sinó també qualsevol qüestió prèvia (Vid. GÓMEZ COLOMER, *op. cit.*, p.249; RAMOS MÉNDEZ, *op. loc. cit.*). La resolució dels articles de previ pronunciament té com a finalitat, doncs, enjudiciar l'existència o no d'aquestes qüestions abans d'entrar a decidir sobre l'objecte principal del procés penal, atès que segons si se n'estima o no la concurrència pot variar el resultat final del litigi.

a) Abans que tot, cal dir i admetre que els pressupòsits processals coincideixen en dos aspectes amb les qüestions prejudicials: el fet que es tracten de temes que sorgeixen en el procés civil diferents de la qüestió principal, i, la necessitat que tant els uns com les altres han de ser resolts amb caràcter previ a aquesta.

En efecte, els pressupòsits processals es configuren com a condicions necessàries perquè l'òrgan jurisdiccional civil pugui entrar a conèixer el fons de l'assumpte, la pretensió plantejada. Cosa que comporta que, abans del judici de la qüestió de fons, tema principal del pleit, l'òrgan jurisdiccional hagi d'analitzar si els pressupòsits processals han estat observats. De resultes d'això, l'anàlisi de la concurrència dels pressupòsits processals queda localitzada, dins del procés, en un estadi anterior, diferent però indispensable, respecte de la fase destinada a l'examen del fons de l'assumpte⁵⁸. Fins i tot en la hipòtesi que el defecte processal no s'hagi detectat en aquest estadi anterior i es plantegi en el moment de la sentència, sempre la seva verificació és prèvia al pronunciament sobre el fons. Així, d'acord amb la llei processal civil, les excepcions processals es proposen en la contestació de la demanda (art. 405) i s'examinen i es resolen en l'audiència que cal celebrar prèviament al judici, tot i que, en el cas que s'hagi al·legat més d'una d'aquestes qüestions, el jutge té cinc dies per resoldre mitjançant un aute aquelles qüestions no decidides oralment en l'audiència (art. 417). En el judici verbal, el moment adequat per decidir les qüestions processals suscitées és el de la vista, que se celebra després de plantejada i admesa la demanda (art 443)⁵⁹.

⁵⁸ Vid., entre altres, MENESTRINA, *La pregiudiziale nel processo civile*, cit., pp.53 i ss.; GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit., I, p. 159; COUTURE, *Fundamentos de Derecho Procesal Civil*, cit., pp. 102-103.

⁵⁹ De la mateixa manera, segons la LEC de 1881, en el judici de major quantia les excepcions dilatòries es podien proposar amb caràcter previ a la contestació a la demanda en el termini dels sis dies següents a la notificació de la providència on s'ordenava la contestació. En aquests casos, es suspenia el curs de la demanda principal fins que el jutge resolva la qüestió. En la resta de judicis i en el judici de major quantia quan les excepcions s'havien plantejat després dels sis primers dies concedits per contestar la demanda, aquestes es proposaven en la contestació sense

Parellament, pel que fa a les qüestions prejudicials, és obvi que, en la mesura que, plantejades en un procés civil, no s'integren en la qüestió principal, la seva resolució previsiblement es produirà prèviament a la decisió d'aquesta.

b) Aquesta similitud entre pressupòsits processals i qüestions prejudicials consistent en que tant els uns com les altres es decideixen amb anterioritat a la qüestió principal del pleit és insuficient per poder bastir una analogia entre els dos conceptes aquí tractats, ja que la prejudicialitat no només es construeix a partir d'aquest element temporal, sinó que a més a més es distingeix per altres propietats⁶⁰. Per això, tret d'aquesta similitud entre pressupòsits processals i qüestions prejudicials referida al moment temporal en què s'han de resoldre, ambdues figures presenten diferències notables que les separen. El fet que en el devenir del procés es faci necessari comprovar, abans del judici sobre la qüestió principal, la concurrència dels pressupòsits processals i que aquests temes es plantegin com a "previs" al judici final de la sentència, no ha de portar a confondre'ls amb les qüestions prejudicials⁶¹.

Els pressupòsits processals no tenen valor i independència pròpia, en el sentit que normalment no poden constituir la qüestió principal d'un procés independent. Amb caràcter general s'han de resoldre en relació a un procés

que això impliqués la suspensió del procés. El judici seguia el seu curs i el jutge, en el moment de dictar sentència, primer havia de decidir sobre les excepcions dilatòries que s'havien proposat.

Igualment, pel que fa a l'àmbit de l'enjudiciament criminal, en el procés penal per delictes més greus, la LECrim ha localitzat l'examen dels pressupòsits processals en un acte processal posterior a l'obertura del judici oral però previ a la qualificació provisional (arts. 667 i ss. LECrim). En canvi, en el procés penal abreujat i en el procediment per l'enjudiciament ràpid de determinats delictes, l'art. 786.2 LECrim preveu una audiència preliminar a l'inici del judici oral.

⁶⁰ Així ho expressa SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p. 3, en criticar les conseqüències que es derivarien si ens baséssim tan sols en aquest element temporal per definir les qüestions prejudicials: "... baste reparar en el tratamiento conjunto que a la luz del elemento temporal debería recibir el control de los presupuestos procesales y de las condiciones de la tutela jurídica (*legitimación, interés, accionabilidad*), sobre cuya diversa funcionalidad y efectos parece superfluo insistir".

⁶¹ Vid., entre altres, GONZÁLEZ MONTES, *Distinción entre la cosa juzgada y otros efectos de la sentencia*, cit., p. 129; SENÉS MOTILLA, *op. cit.*, pp. 9-10.

determinat, no tenen sentit autònomament considerats, sinó que la seva lògica consisteix a examinar si en el procés de què es tracti concorren o no els requisits processals exigits. Per això, els pressupòsits o impediments processals han de ser resolts pel mateix òrgan jurisdiccional que tramita la qüestió principal.

Cosa que no sempre succeeix amb les qüestions prejudicials que, si bé en alguns casos sí que són decidides pel mateix òrgan jurisdiccional que decideix la qüestió principal, cal tenir en compte que són susceptibles de generar un altre procés, fins i tot, sovint, d'ordre diferent al de la causa principal i, en conseqüència, poden ser resoltes per un òrgan jurisdiccional distint del que dirimeix aquesta causa. El fet que la qüestió prejudicial sorgeixi en un procés civil on ja hi ha una qüestió principal, no priva que hagi de consistir en un problema amb entitat suficient per a poder-se plantejar com a principal en un procés autònom, i que, com a conseqüència d'això, quan no sigui competència de l'òrgan jurisdiccional que tramita la qüestió principal, per bé que per economia processal el legislador pot establir que sigui aquest òrgan qui resolgui el tema prejudicial, aquest pugui ser decidit en un altre procés i per un jutge diferents.

c) Ara bé, si bé és cert que les qüestions prejudicials i els pressupòsits processals són figures de gènere diferent, la possible confusió entre l'una i l'altra sorgeix respecte de les qüestions que poden generar els pressupòsits processals, que normalment versen sobre la seva concurrència. Així com algunes d'aquestes qüestions no poden qualificar-se de prejudicials, d'altres sí que poden merèixer aquest tractament. La raó per la qual en uns casos puguem parlar de prejudicialitat i en d'altres no radica en la idoneïtat de la qüestió per a poder ser objecte d'un procés autònom i tenir aptitud per a ser resolta amb eficàcia de cosa jutjada. Vegem-ho amb un exemple.

La verificació de si el poder del Procurador d'una de les parts litigants és suficient o no, és una circumstància que, en la mesura que normalment no pot

plantejar-se com a principal en un altre procés, amb caràcter general no pot tenir la consideració de qüestió prejudicial. En canvi, si se suscita la falsetat del document que acredita aquest poder sí que podem parlar aleshores sense problemes de prejudicialitat. En aquest cas, la finalitat de la qüestió no és comprovar si el poder del Procurador és bastant, sinó que el problema plantejat en la qüestió prejudicial, tot i afectar el pressupòsit processal, és un altre. La qüestió prejudicial versa sobre un tema (la falsetat penal d'un document) que no forma part de la qüestió principal del pleit i que pot plantejar-se i resoldre's amb efecte de cosa jutjada en un procés penal independent.

Cal dir, però, que l'acceptació de qüestions prejudicials amb relació als aspectes processals que es poden plantejar en un procés no és nova. Un sector de la doctrina no ha descartat la possibilitat de parlar de qüestions prejudicials en referència a aquestes matèries de caràcter processal⁶². Tanmateix, és en el moment de justificar l'existència d'aquest tipus de qüestions prejudicials que a aquests autors se'ls pot plantejar algun problema, si tenim en compte que defineixen la qüestió prejudicial per la seva rellevància a l'hora de decidir el fons de la qüestió principal, caràcter decisiu que no és atribuïble als pressupòsits processals. Per tal de fer compatibles aleshores aquesta definició i l'existència de qüestions prejudicials sobre aspectes processals, afirmen que conceptualment la relació processal també és susceptible de consideració autònoma. Admetent això,

⁶² CHIOVENDA, *Instituciones de derecho procesal civil*, cit., 1, pp.458-459; ID., *Principios de derecho procesal civil*, cit., II, pp.775-776, recull aquesta possibilitat i cita com a exemples de prejudicialitat respecte de temes que considera procesals, la capacitat de les parts litigants, el parentiu del jutge amb alguna de les parts, la nul.litat del mandat per obrar, i l'existència d'una altra relació processal. Per bé que la nostra configuració de les qüestions prejudicials no ens permeti considerar com a tals alguns dels exemples que posa Chiovenda (principalment, per la manca d'entitat suficient per ser objecte d'un procés autònom), al marge d'això, el que ens interessa ara posar de relleu és el reconeixement d'aquesta eventualitat, és a dir, de la possible existència de qüestions prejudicials que es refereixin a aspectes processals del pleit.

En la doctrina espanyola, també trobem autors que, en base a la generalitat de l'art 10.2 LOPJ, admeten aquesta possibilitat. Així, per exemple, MONTERO AROCA, *Comentarios a la Ley de Procedimiento Laboral* (amb IGLESIAS CABERO, MARÍN CORREA, SAMPEDRO CORRAL), Madrid, 1993, I, p.593, contempla la possible prejudicialitat penal per falsetat documental que pot incidir en el poder donat al Procurador.

entenen llavors que la concurrència d'una qüestió prejudicial respecte d'un pressupòsit processal igualment es refereix "al fons", entès com l'enjudiciament definitiu sobre la vàlida constitució del procés⁶³.

De tot plegat, en compartim la conclusió però no els raonaments, ja que partim de concepcions diferents de la qüestió prejudicial. Si la noció de qüestió prejudicial es construeix a partir de la vinculació que aquesta desplega en la decisió de la qüestió principal del procés, és evident que dins d'aquest concepte no hi tenen cabuda ni els pressupòsits processals ni les qüestions que aquests poden originar. Per això, alguns autors s'han vist obligats a distingir entre qüestions prèvies i qüestions prejudicials⁶⁴. Les primeres es refereixen a la forma del procés, és a dir, al compliment dels pressupòsits necessaris perquè l'òrgan jurisdiccional pugui dictar sentència sobre el fons. Les segones les defineixen com a antecedents de la qüestió principal que al·ludeixen el fons de l'assumpte i no a la formalització de la relació jurídico-processal, això és, com a problemes que afecten el fons del litigi, el sentit en què s'ha de resoldre la controvèrsia.

En canvi, des del nostre punt de vista la rellevància que la qüestió prejudicial pot exercir en la qüestió principal del litigi no constitueix un requisit inherent a totes les qüestions prejudicials -sinó en tot cas una característica d'alguna d'elles-, i això ens permet abogar sense problemes per la viabilitat de

⁶³ Nogensmenys, segons SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., pp.11-12, tot i no excloure aquesta possibilitat, l'existència d'aquests supòsits no impedeix configurar amb caràcter general la qüestió prejudicial com una controvèrsia sorgida sobre una matèria íntimament lligada a la qüestió de fons. En primer lloc, perquè la consideració autònoma de la relació processal és possible conceptualment, però no funcionalment. En segon lloc, perquè la distinció entre pressupòsits processals i qüestions prejudicials és de gran utilitat sobretot a l'hora de diferenciar els efectes que es deriven de la manca o existència d'uns (possibilitat d'absolució de la instància) i de la manca o inexistència de les altres (condicionar la desestimació o estimació respecte el fons). Finalment, l'excepcionalitat dels supòsits on sorgeixen qüestions prejudicials referents a aspectes processals determina la seva insuficiència per poder fonamentar una teoria general.

⁶⁴ Vid. per tots GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.23-24.

plantejar en un procés civil qüestions prejudicials referides a aspectes processals del pleit. En aquests casos, i a diferència d'aquella concepció doctrinal, res impedeix d'afirmar la concurrència dels trets definitoris que configuren una qüestió prejudicial. Això és, es tracta de supòsits on en el procés civil sorgeix un tema que no integra la qüestió principal del pleit i que s'ha de resoldre amb anterioritat a aquesta, però que pot ser objecte per si mateix d'un litigi autònom on aparegui com a principal i d'un pronunciament amb eficàcia de cosa jutjada.

c) Qüestió prejudicial i fets.

Com a producte dels principis dispositiu i aportació de part, en el procés civil correspon a les parts actora i demandada la tasca d'introduir els fets en el litigi. La primera aporta els fets constitutius que delimiten i argumenten les peticions que dirigeix a l'òrgan jurisdiccional. Els fets que introdueix la part demandada constitueixen elements d'oposició que s'esgrimeixen enfront de la demanda. L'oposició es pot concretar en l'admissió o negació dels fets introduïts per l'actor, o bé, en la introducció de fets nous per part del demandat. Mentre amb l'admissió de fets el demandat accepta expressament tots o alguns dels fets de la demanda, amb la negació de fets es defensa negant-los totalment o parcialment. El demandat, però, també pot fonamentar la seva oposició a la demanda introduint fets nous en el judici. Aquests fets nous que el demandat pot introduir es sistematitzen en tres categories. a) Fets nous impeditius, que priven que els fets constitutius al·legats pel demandat despleguin la seva eficàcia normal. b) Fets nous extintius, que posen de manifest que l'efecte dels fets constitutius introduïts per l'actor s'ha produït però ja ha desaparegut per una causa posterior. c) Fets nous excloents que, tot i la presència dels fets nous constitutius de la pretensió de l'actor, n'extingeixen la conseqüència jurídica⁶⁵. Alguns autors anomenen aquests

⁶⁵ Vid. entre altres SILVA MELERO, *Excepción*, cit., p.197; PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Trabajos y orientaciones de derecho procesal*, cit., pp.175-176; RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento*

fets nous excepcions materials, seguint la distinció que realitza part de la doctrina entre excepcions materials i excepcions processals. Mentre les primeres fan referència a problemes derivats del fons de l'assumpte, les segones es refereixen a problemes de tipus purament processal. Així, quan el demandat al·lega excepcions processals centra la seva oposició en la manca de pressupòsits i impediments processals i vol aconseguir una resolució en la qual no s'entri en el fons de l'assumpte. Amb les excepcions materials, en canvi, el demandat tendeix a la desestimació de la pretensió amb una sentència de fons absolutòria⁶⁶. Ara aquesta distinció entre excepcions materials i excepcions processals és recollida en l'art 405 de la LEC⁶⁷.

Tot i que la majoria de la doctrina es decanta per no equiparar la qüestió prejudicial amb l'aportació fàctica de les parts en el procés⁶⁸, el cert és que ambdues figures presenten certes similituds des del moment en què tant els aconteixements fàctics com les qüestions prejudicials poden ser utilitzats pels litigants a l'hora d'individualitzar les peticions formulades o de motivar-les.

Civil, cit., I, pp.292-293; MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., pp.215 i ss.; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., pp.202-203.

⁶⁶ A favor d'aquesta distinció es pronuncia, entre altres, MONTERO AROCA, *op. cit.*, p.209. En contra podem esmentar ROCCO, *Tratado de derecho procesal civil*, cit., p.323; RAMOS MÉNDEZ, *op. cit.*, pp.278-279. Aquest darrer autor, tot i admetre que la distinció és pedagògica, afirma que "parece obvio que toda excepción es procesal, porque sólo tiene vida en el juicio: con este nombre sólo se designa el sentido de la actividad de una de las partes procesales, el demandado, al oponerse a la demanda".

⁶⁷ Segons el tenor literal del precepte, "1. En la contestación a la demanda (...), el demandado expondrá los fundamentos de su oposición a las pretensiones del actor, alegando las excepciones materiales que tuviere por conveniente (...) 3. También habrá de aducir el demandado, en la contestación a la demanda, las excepciones procesales y demás alegaciones que pongan de relieve cuanto obste a la válida prosecución y término de proceso mediante sentencia sobre el fondo".

⁶⁸ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., Barcelona, 1947, T.I, p.204; JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, en "Rev.Jur.Cat.", 1951, XLVIII, p.237; DEVIS ECHANDÍA, *De la prejudicialidad. Influencia del proceso penal en el civil y viceversa*, cit. pp.62-63; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales*

Així, és factible que la demanda de l'actor inclogui en el seu contingut una qüestió prejudicial. Per exemple, si en la demanda es formula una petició de declaració d'una servitud pressuposant que l'actor és propietari de la finca afectada però sense demanar un pronunciament explícit sobre aquest extrem. El problema de la propietat s'erigeix en aquest cas com a qüestió prejudicial en la mesura que no integra la qüestió principal del litigi i és un tema susceptible de ser resolt en un altre procés amb efecte de cosa jutjada.

Igualment, en ocasions, la qüestió prejudicial suscitada pel demandat constitueix una defensa d'aquest enfront de les peticions esgrimides per l'actor en la demanda. D'una banda, ens podem trobar que la defensa que el demandat articula mitjançant el plantejament d'una qüestió prejudicial s'ordeni a fer controvertits o matisar els fets constitutius esgrimits per l'actor o a desvirtuar l'eficàcia de mitjans de prova que s'hi relacionin⁶⁹. Així, mitjançant una qüestió prejudicial el demandat pot refutar o matisar la concurrència dels fets constitutius del demandant. Aquest seria el cas de la negació del vincle parental en referència a la prestació d'aliments, o el planteig de la nul.litat del contracte en relació a la petició de compliment de les obligacions que se'n deriven. O bé pot combatre la valoració jurídica dels fets al.legats per l'actor. Per exemple, si davant la reclamació d'una quantitat de diners fonamentada en una pòlissa d'assegurances, el demandat afirma l'existència d'un delicte d'estafa. Així mateix, el demandat pot al.legar la falsetat documental per contrarestar un mitjà de prova proposat per la part demandant. De l'altra, també ens podem trobar que la qüestió prejudicial es connecti amb l'al.legació pel demandat de fets impeditius, extintius o excloents, ja que provoca les mateixes conseqüències que s'atribueixen a la defensa articulada fent valdre aquests fets⁷⁰. Pensem, per exemple, si enfront de l'al.legació per part

en el sistema procesal español, cit., p.74; GÓMEZ DE LIAÑO, *Ley de Enjuiciamiento Civil (Ley 1/2000)*, cit., p.119; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.468.

⁶⁹ Vid. SENÉS MOTILLA, *op. cit.*, pp.14-15.

de l'actor del cobrament de lletres a favor, el demandat oposa la falsetat documental⁷¹.

Ara bé, malgrat aquestes similituds entre l'aportació de fets que actor i demandat duen a terme en un procés civil i la introducció d'una qüestió prejudicial, també hi ha diferències que impedeixen assimilar ambdues figures, per tal com la primera es tracta d'un activitat on no són presents els trets definitoris que distingeixen la segona. És a dir, la raó que no permet identificar el plantejament d'una qüestió prejudicial en un procés civil amb la qüestió de l'existència de fets que les parts poden introduir en el litigi, resideix en la impossibilitat d'aquesta última per a ser objecte per si mateixa d'un procés autònom⁷². El problema de l'existència d'un fet per si sol no pot plantejar-se com a qüestió principal d'un litigi, no constitueix cap *thema decidendi* idoni, amb suficient autonomia, per iniciar un procés separat, i, en conseqüència, no pot tenir la consideració de qüestió

⁷⁰ Vid. entre altres SENÉS MOTILLA, *op. cit.*, p.16; ARMENTA DEU, *La acumulación de autos*, 2ªed., Madrid, 1997, pp.64-65.

⁷¹ La similitud entre els efectes que en ocasions despleguen les qüestions prejudicials i els que es poden derivar de l'al·legació en el procés de determinats fets també la posa de manifest SATTÀ, *Derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1971, vol.I, pp.44-47. L'autor precisament elabora una classificació de les qüestions prejudicials segons el seu objecte i les conseqüències que pot generar la seva estimació. Classificació recollida també en la SAP Granada 30 novembre 2002 (JUR 2003/35867).

D'una banda, distingeix les qüestions prejudicials en sentit lògic, que són aquelles que versen sobre un fet constitutiu del que deriva la petició de l'actor. Per exemple, quan en un procés on es reclama el pagament d'un lloguer es qüestiona l'existència de l'arrendament. Per SATTÀ, es tracta de supòsits on el problema prejudicial (existència o no de l'arrendament) constitueix un antecedent lògic que el jutge ha d'haver resolt per declarar la concreta tutela sol·licitada (reclamació del lloguer).

De l'altra, distingeix les qüestions prejudicials en sentit tècnic, les quals, a diferència de les anteriors, tenen per objecte una situació jurídica distinta de la que dona lloc a les peticions demandants. La qüestió prejudicial no afecta el fet constitutiu del dret que es fa valer en la demanda sinó un fet divers i independent però que es presenta com a pressupòsit lògic i jurídic d'aquell. Així, si en un judici de reclamació d'un deute de l'herència es posa en dubte la qualitat d'hereu. En aquests casos, SATTÀ considera que l'objectiu de la qüestió prejudicial (determinar la condició d'hereu) radica a excloure la conseqüència jurídica invocada per l'actor (reclamació del deute).

⁷² En paraules de CHIOVENDA, *Instituciones de derecho procesal civil*, cit., p.451, "Normalmente los hechos jurídicos, que tienen importancia sólo en cuanto sirven a la formación y a la aplicación

prejudicial. Com a regla general, la *quaestio facti* no pot ser objecte d'un procés i, per tant, tampoc és susceptible de desplegar eficàcia de cosa jutjada, sens perjudici, com veurem més endavant, que aquesta regla quedi exceptuada en alguns supòsits.

Amb tot, per més que, en el procés civil, existeixi aquesta manca d'identitat entre fets i qüestions prejudicials, ambdues figures podem dir que se serveixen l'una de l'altra. És evident que la no equivalència entre els uns i les altres no vol dir que els fets no puguin integrar l'objecte d'una qüestió prejudicial. Ben al contrari, és lògic que el problema que aquesta planteja vingui delimitat i fonamentat per una base fàctica⁷³. Però, aquests fets no són pròpiament la qüestió prejudicial entesa com a *thema decidendi* que pot desencadenar un procés independent. Simplement configuren l'objecte amb referència al qual es suscita el tema prejudicial⁷⁴.

II. CLASSES DE QÜESTIONS PREJUDICIALS.

1. Qüestions prejudicials heterogènies i qüestions prejudicials homogènies. Discrepàncies doctrinals.

de una *voluntad de ley*, son declarados por el juez como *premisa del silogismo* que conduce a la declaración de *esta voluntad*, y por si solos no pueden ser *objeto principal* de una declaración".

⁷³ En aquest sentit, GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.632, segons l'objecte de la controvèrsia prejudicial, distingeix entre qüestions prejudicials de fet i qüestions prejudicials de dret. En les primeres, el conflicte prejudicial es planteja respecte un fet o conjunt de fets, ja que consisteix en la definició judicial d'un element fàctic de la pretensió. En les segones, el conflicte prejudicial versa sobre una norma jurídica, concretament sobre la seva nul.litat, bé per inconstitucionalitat (en el cas de les lleis), bé per il.legalitat (en el cas dels reglaments).

⁷⁴ En opinió de MICHELI, *Derecho procesal civil*, cit., I, p.45, la qüestió prejudicial significa proposar una demanda que va més enllà del *petitum* i de la *causa petendi* però que hi està vinculada per una relació de prejudicialitat. La qüestió prejudicial té per objecte un *petitum* i una *causa petendi* "que contemplan funciones que forman el presupuesto lógico-jurídico de la demanda principal. A tal fin, no basta la genérica oposición de una parte respecto de los presupuestos mismos, sino que es necesaria, como se ha dicho, una específica demanda, dirigida a obtener la declaración incidental de certeza respecto de aquella cuestión que debe ser idónea para constituir

Fins ara hem exposat com per poder parlar de qüestions prejudicials en el procés civil calia que, d'una banda, es tractés d'una controvèrsia no integrada en la qüestió principal discutida en el litigi, i que, de l'altra, a la vegada, poguéssim assignar a la qüestió prejudicial entitat suficient per a ser objecte d'un procés autònom i ser resolta amb eficàcia de cosa jutjada. El que cal determinar ara és si aquesta qüestió prejudicial s'ha d'atribuir a distint ordre jurisdiccional a què pertany la qüestió principal, o bé, per contra, esdevé indiferent, perquè sorgeixi una qüestió prejudicial, la naturalesa jurisdiccional del problema que planteja.

L'art. 9.1 de la LOPJ estableix per l'organització judicial espanyola el criteri segons el qual els jutjats i tribunals han d'exercir la seva jurisdicció exclusivament en aquells casos que la Llei els atribueixi. Això significa, bo i seguint el tenor literal dels següents paràgrafs del mateix precepte, que els jutjats i tribunals de l'ordre civil tindran coneixement de les matèries que els són pròpies, els de l'ordre penal tramitaran les causes i els judicis criminals (tret d'aquells que corresponguin a la jurisdicció militar), els de l'ordre contenciós-administratiu enjudiciaran les pretensions deduïdes respecte dels actes de l'Administració Pública subjectes al dret administratiu, i, finalment, els de l'ordre jurisdiccional social s'encarregaran de les pretensions que es promoguin en l'àmbit d'aquesta branca del dret. Per tant, la jurisdicció ordinària presenta, inicialment, dividida en quatre ordres diferents que, en principi, sembla que han de ser considerats com a compartiments estancats, de tal manera que, d'entrada, fa l'efecte que els jutges civils no tenen competència per conèixer qüestions penals, laborals o administratives, i viceversa pel que fa a la resta d'ordres respecte del civil i entre ells mateixos⁷⁵.

Tanmateix, l'especialització que es deriva d'aquests ordres de la jurisdicció ordinària no significa que la realitat també vingui compartimentada en aquest

eventualmente objeto de un proceso separado y para asumir, por consiguiente, relevancia en otra controversia".

⁷⁵ Vid. per tots RAMOS MÉNDEZ, *El sistema procesal español*, Barcelona, 2000, pp. 125-126.

sentit. Ans el contrari, és evident que ens podem trobar i ens trobem amb situacions que requereixen un tractament jurídic complex⁷⁶. En altres paraules, aquesta divisió tan estricta dels assumptes en diferents ordres jurisdiccionals no evita que en els fets de la vida apareguin mesclades les diverses matèries que en un ordenament jurídic són objecte de regulacions diferenciades i, en conseqüència, aquests fets presentin aspectes atribuïbles a òrgans judicials de diferent ordre jurisdiccional⁷⁷.

Tot això comporta que, per exemple, un jutge civil, per sentenciar un pleit civil, prèviament o conjuntament hagi de resoldre qüestions penals, administratives o laborals, o que un tribunal penal que tramita una causa criminal hagi de solucionar una qüestió civil⁷⁸. Són supòsits, doncs, on l'òrgan jurisdiccional, per impartir justícia, necessita resoldre qüestions que no són pròpies de l'ordre jurisdiccional on pertany⁷⁹.

A partir d'aquí, part de la doctrina s'ha servit d'aquests supòsits, i en ells s'ha fonamentat exclusivament, per elaborar el seu concepte de prejudicialitat.

⁷⁶ En aquest sentit, vid. GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit., I, p. 148.

⁷⁷ En opinió de GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, Pamplona, 1974, p. 221, "El principio general de la <<autonomía de las jurisdicciones>>, de la capacidad propia que tiene toda jurisdicción para resolver todos los asuntos que se le planteen y le correspondan, se puede decir que queda superado en aquellos supuestos que necesiten intervención de dos órganos jurisdiccionales distintos y pertenecientes a distintas jurisdicciones".

⁷⁸ Per exemple, si en una causa penal per robatori es planteja el problema de si la cosa presumptament robada és de propietat de l'acusat. En els delictes contra la propietat l'existència d'aquest dret real, qüestió que en general correspon decidir als tribunals civils, és un requisit ineludible per la seva existència. Vid. CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal penal*, cit., pp. 235-236; GÓMEZ COLOMER, *Derecho Jurisdiccional III Proceso penal*, cit., p. 352.

⁷⁹ GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit., I, pp. 148-149, afirma que aquesta situació es pot donar en dos casos: o bé quan per la seva complexitat no queda clar quin és l'ordre que correspon a un assumpte, amb la possibilitat, aleshores, de plantejar un conflicte de competència previst en la LOPJ; o bé quan no hi ha dubte sobre l'ordre jurisdiccional que ha de conèixer un assumpte i sorgeix una qüestió que cal resoldre com a

Així, els autors partidaris d'aquesta opció entenen la prejudicialitat com un fenomen jurídic que es produeix per la relació i la connexió existent entre les diferents branques del dret i l'ordenament jurídic⁸⁰. De resultes d'això, i segurament també per influència de la regulació anterior que no contemplava la prejudicialitat homogènia, circumscriuen les qüestions prejudicials només a aquells casos on la qüestió pertany a un ordre jurídic diferent del que regula la qüestió principal. En conseqüència, si es plantejés aïlladament, hauria de ser resolta per un jutge d'un ordre jurisdiccional distint d'aquell al qual pertany el jutge que coneix l'assumpte principal⁸¹.

Per contra, altres autors discrepen d'aquesta postura i s'inclinen per no limitar les qüestions prejudicials únicament als assumptes atribuïts a diferent ordre jurisdiccional del de la qüestió principal del procés i així exclouen del concepte de prejudicialitat aquells altres assumptes que sí pertanyen al mateix ordre jurisdiccional on s'inclou aquesta darrera. Per això consideren com a qüestions

antecedent logicojurídic de la qüestió principal i que per raó de la matèria ha de ser enjudiciada per un ordre jurisdiccional diferent.

⁸⁰ En consonància amb aquesta idea, SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p. 2, ens explica quin és, al seu parer, el fonament de les qüestions prejudicials. Ens diu l'autora que: "La razón de ser última de las cuestiones prejudiciales no es procesal sino sustantiva; hunde sus raíces en una determinada modalidad del proceso normativo, según el cuál, el legislador al regular determinadas instituciones o relaciones jurídicas se vale de conceptos, e incluso de otras tantas relaciones jurídicas, forjados en otros sectores del Ordenamiento. Así pues, las cuestiones prejudiciales reflejan la interrelación de elementos provenientes de diversas ramas del Ordenamiento jurídico, las cuales, a su vez, están en la base de la especialización de los Juzgados y Tribunales que integran la organización jurisdiccional del Estado".

⁸¹ Vid., entre altres, GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., p. 136; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p. 27; FENECH NAVARRO, *El proceso penal*, cit., pp. 389-391; VIADA, *Cuestiones prejudiciales*, veu en "NEJ Seix", T.VI, p. 100; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Doctrina y jurisprudencia de la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., p. 10; GONZÁLEZ PÉREZ, *Comentarios a la Ley de la Jurisdicción Contencioso-administrativa*, cit., p. 178; SENÉS MOTILLA, *op. cit.*, p.21; PIQUÉ, RIFÀ, SAURA, VALLS, *El proceso penal práctico*, Madrid, 1997, p. 748; GÓMEZ COLOMER, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*, cit., pp. 123-124; ID., *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p. 34; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, pp. 467-468; ID., *Sujetos y actuaciones del proceso. Las costas procesales*, en "La Nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORTÉS DOMÍNGUEZ, MORENO CATENA), Madrid, 2000, T.1, pp. 187-188, 210.

prejudicials tant els temes que pertanyen al mateix ordre jurisdiccional de la qüestió principal, com els que s'inclouen en un ordre jurisdiccional diferent⁸².

En aquest sentit, classifiquen les qüestions prejudicials segons la seva naturalesa i distingeixen les qüestions prejudicials homogènies i les qüestions prejudicials heterogènies⁸³. Mentre les primeres es defineixen perquè es tracta de problemes que tenen la mateixa naturalesa jurisdiccional que la qüestió principal que es discuteix en el procés, les heterogènies, en canvi, plantegen temes d'una branca jurisdiccional diferent de la de l'assumpte principal⁸⁴.

⁸² Vid., en aquest sentit, GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit., I, p. 159; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p. 683; VILLAVERDE FERREIRO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., p. 88.

⁸³ Vid., entre altres, JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, cit., p. 243; ALMAGRO NOSETE, *Justicia constitucional (Comentarios a la LOTC)*, Madrid, 1980, p. 34; MUÑOZ ROJAS, *Perfiles de la prejudicialidad y de otros institutos procesales afines*, en "Rev. Fac. Der. Univ. Granada", 1984, nº 5, pp. 61-62; GONZÁLEZ MONTES, *op. cit.*, p. 161; GONZÁLEZ MONTES, *Distinción entre la cosa juzgada y otros efectos de la sentencia*, cit., p. 130; ARAGONESES MARTÍNEZ, *Prejudicialidad*, cit., III, p.4998; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p. 9; ORTELLS RAMOS, *op. cit.*, pp. 682-683; DE LA OLIVA SANTOS, DíEZ-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p. 543; VILLAVERDE FERREIRO, *op. loc. cit.*, GIMENO SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., pp. 132-133; ASENCIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.689.

Cal tenir en compte que alguns autors no utilitzen aquesta mateixa terminologia, per bé que es refereixen al mateix criteri classificatori. Així, en lloc de parlar de qüestions prejudicials homogènies, utilitzen l'expressió qüestions prejudicials de competència, i, en lloc de qüestions prejudicials heterogènies, el terme qüestions prejudicials de jurisdicció. Així, GUASP DELGADO, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, Madrid, 1948, I, pp. 957-958; DEVIS ECHANDÍA, *De la prejudicialidad. Influencia del proceso penal en el civil y viceversa*, cit., p. 640.

Per la seva banda, CUCURELLA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., p. 429, al segle XIX, ja posava de manifest una divisió similar de les qüestions prejudicials en "*comunes*, que resuelven la contienda en un juicio de la misma naturaleza (civil, criminal ó contencioso-administrativa), y ante Tribunales del mismo grado; y *jurisdiccionales*, que transfieren á distinta jurisdicción, ó á Tribunales de otro grado, la decisión del litigio ó de la causa".

⁸⁴ Una qüestió prejudicial homogènia podria ser, per exemple, la que es plantejés sobre la propietat d'un immoble en un procés on es discutís la constitució d'una servitut de pas sobre la finca. Es tracta d'un procés civil, la qüestió principal del qual versa sobre la constitució d'una servitut, on es suscita com a qüestió prejudicial un altre tema també de caràcter civil, com és la determinació de la propietat de la finca per la qual ha de creuar la servitut de pas.

Un supòsit de qüestió prejudicial heterogènia el constituiria la falsetat de rellevància penal d'un dels documents aportats al litigi civil. En aquest cas, a més de resoldre l'assumpte plantejat

Òbviament, les discrepàncies entre les dues postures doctrinals acabades d'exposar sorgeixen entorn de l'existència i reconeixement dels supòsits que formen part de l'anomenada prejudicialitat homogènia com a casos d'autèntica prejudicialitat. Els que entenen que per poder parlar de qüestió prejudicial és irrellevant la naturalesa jurisdiccional del problema que plantegen no troben inconvenient a l'hora de considerar aquests supòsits com a qüestions prejudicials. En canvi, els que exigeixen que el problema prejudicial pertanyi a un ordre jurisdiccional diferent del de la qüestió principal, només identifiquen com a casos de qüestions prejudicials, les heterogènies. D'aquesta manera, els assumptes que s'inclouen dins de les qüestions prejudicials homogènies no els entenen com a supòsits de prejudicialitat sinó que els juxtaposen amb les qüestions incidentals. En conseqüència, totes les qüestions que sorgeixen en un procés civil i que pertanyen al mateix ordre jurisdiccional que la qüestió principal que es discuteix en aquest procés, no tenen la consideració de qüestions prejudicials homogènies sinó que els reputeu qüestions incidentals. Per això, els qui defensen la identificació d'ambdues figures, afirmen que les úniques qüestions prejudicials són les heterogènies, o dit en altres paraules, reserven la denominació de qüestions prejudicials a aquells temes que siguin de naturalesa jurisdiccional diferent de la qüestió principal⁸⁵.

2. Irrellevància de la naturalesa jurisdiccional del tema a què es refereix la qüestió per considerar-la prejudicial.

en el procés civil, cal solucionar una qüestió de caràcter penal consistent en determinar la falsetat d'un dels documents del pleit.

⁸⁵ Vid. en aquest sentit SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., pp.20-21; GÓMEZ COLOMER, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*, cit., p.124; ID., *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.34; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.518; ID., *Sujetos y actuaciones del proceso. Las costas procesales*, cit., pp.188,210.

Al nostre entendre, hi ha arguments per no haver d'erigir com a requisit de les qüestions prejudicials en un litigi civil que aquestes hagin de suscitar un problema de diferent branca del dret i, per tant de diferent ordre jurisdiccional, del que s'atribueix a la qüestió principal del procés on ha sorgit la qüestió. Això permet considerar com a supòsits de qüestions prejudicials tant aquells que s'inclouen en la prejudicialitat homogènia com aquells altres que configuren la prejudicialitat heterogènia. En altres paraules, ambdues hipòtesis han de tenir la consideració de qüestions prejudicials, si bé donen lloc a classes diferents de prejudicialitat: les qüestions prejudicials homogènies, on el tema que s'hi planteja és de la mateixa naturalesa jurisdiccional que el de la qüestió principal del procés, i les qüestions prejudicials heterogènies, que presenten un problema de naturalesa diferent d'aquest últim. Diverses raons poden esgrimir-se per fonamentar aquesta idea.

a) L'existència d'una qüestió prejudicial necessita, no solament que es tracti d'un tema no inclòs en la qüestió principal del pleit civil, sinó també que aquest assumpte prejudicial, potencialment, pugui plantejar-se i decidir-se, via principal, en un procés independent i sigui susceptible de desplegar efectes de cosa jutjada. Aquests dos requisits es poden presentar, tant si la qüestió prejudicial competeix al mateix ordre jurisdiccional que el de la principal (prejudicialitat homogènia), com si pertany a un ordre jurisdiccional diferent (prejudicialitat heterogènia)⁸⁶. En aquest sentit, en l'àmbit del procés civil és totalment factible el plantejament d'una qüestió prejudicial civil. Així, per exemple, si en un procés es sol·licita un llegat i es planteja també la validesa del testament. Si aquesta segona qüestió introduïda en el litigi no s'integra en el contingut de la qüestió principal del pleit, en la mesura que pot generar un procés autònom i és susceptible de passar en cosa jutjada, pot tenir la consideració de qüestió prejudicial. Es tracta d'una qüestió prejudicial homogènia, sense que pel fet de ser de la mateixa naturalesa que la qüestió

⁸⁶ En opinió de ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p. 683, "conceptualmente el carácter homogéneo u heterogéneo no altera la naturaleza prejudicial de la cuestión (es decir, la

principal se li hagi de negar aquest caràcter. Sempre i quan evidentment compleixi els dos requisits esmentats: que es tracti d'un problema exclòs dels que configuren la qüestió principal del litigi i que posseeixi entitat suficient per a desencadenar un procés independent i ser resolt amb l'eficàcia esmentada.

b) La fins ara tradicional manca de referència per part del nostre sistema processal a les qüestions prejudicials homogènies no significa que aquestes no existeixin i no es puguin presentar a la pràctica⁸⁷. Cal tenir en compte ara que, malgrat la manca de previsió per part de la LEC de 1881 de supòsits de prejudicialitat homogènia en el procés civil, l'actual llei processal civil sí que recull, en el seu art. 43, la figura de la qüestió prejudicial civil que es planteja en un procés també civil. Podem entendre, doncs, que s'ha fet un pas endavant en el reconeixement de la prejudicialitat homogènia.

c) Tampoc els treu el caràcter de qüestions prejudicials el fet que la resolució d'aquestes qüestions prejudicials homogènies normalment s'atribueixi a l'òrgan judicial que tramita la causa principal civil. Aquesta simplificació de la seva resolució a través de la competència funcional que els òrgans de cada ordre jurisdiccional tenen per resoldre-les, es deriva del l'art. 61 LEC, quan es refereix a que l'òrgan que té competència per conèixer un pleit o una causa també en tindrà per conèixer-ne totes les "incidències"⁸⁸. A més a més, les qüestions prejudicials heterogènies a vegades també són resoltes pel jutge de la causa on s'han suscitat sense que aquesta circumstància les privi de la seva consideració de prejudicials.

influencia del juicio sobre ella en el juicio sobre otro objeto procesal), aunque puede condicionar su tratamiento (remisión o no al tribunal competente).

⁸⁷ Vid. GONZÁLEZ MONTES, *Distinción entre la cosa juzgada y otros efectos de la sentencia*, cit., p. 130.

⁸⁸ GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit., I, p. 161.

L'òrgan que resol la qüestió prejudicial no és un element a tenir en compte en la configuració de la prejudicialitat. Sinó que allò que permet distingir una qüestió prejudicial és que es tracti d'una controvèrsia que no formi part de la qüestió principal del pleit i pugui ser objecte d'un procés autònom i ser susceptible de desplegar eficàcia de cosa jutjada. És a dir, allò rellevant perquè sorgeixi una qüestió prejudicial és la necessitat de no constituir la qüestió principal del litigi i la capacitat que ha de tenir per poder-se plantejar, fora del marc de la prejudicialitat, en un procés diferent i independent i poder ser resolta amb els efectes esmentats.

Tot això és independent dels sistemes que pot establir el legislador per resoldre els supòsits on un assumpte sorgeix com a qüestió prejudicial en un procés civil, atès que l'existència d'aquesta figura no està en funció de l'òrgan jurisdiccional que l'ha de resoldre: en alguns casos l'òrgan jurisdiccional que enjudicia la qüestió principal d'aquest procés pot diferir el coneixement de la qüestió prejudicial a l'òrgan que correspongui, en d'altres és el mateix jutge que resol la qüestió principal qui s'encarrega de resoldre també la qüestió prejudicial. I aquesta darrera opció pot donar-se tant si es tracta d'una qüestió prejudicial homogènia com si es tracta d'una qüestió prejudicial heterogènia. En conseqüència, el fet que la llei prevegui uns determinats mecanismes per resoldre les qüestions prejudicials sorgides en un procés civil, no treu que la qüestió prejudicial, autònomament considerada, pugui pertànyer i, en el seu cas, pugui ser resolta en qualsevol dels quatre ordres jurisdictionals segons l'assumpte de què es tracti.

D'altra banda, el fet que habitualment les qüestions prejudicials homogènies siguin dirimides pel mateix tribunal civil encarregat d'enjudiciar la qüestió principal, no impedeix que, en alguns supòsits, pugui ser convenient fins i tot que aquest tipus de qüestions prejudicials homogènies puguin ser resoltes per l'òrgan

jurisdiccional competent, diferent del que tramita el procés principal però pertanyent al mateix ordre jurisdiccional⁸⁹.

De fet, en referència al procés civil, aquesta possibilitat ja fou tinguda en compte en la correcció i actualització de la LEC que l'any 1972 dugueren a terme els Professors de Dret Processal. La seva proposta feia factible que les qüestions prejudicials homogènies que sorgissin en un procés civil fossin decidides, si es complien determinats requisits, pel jutge competent per fer-ho dins del mateix ordre jurisdiccional, amb la consegüent suspensió del procés principal⁹⁰. Aquesta mateixa hipòtesi ara és recollida per la LEC en el seu art 43 quan al·ludeix a la prejudicialitat homogènia civil. El precepte fa referència a la simultaneïtat de dos processos, és a dir, a aquells supòsits en què la decisió de la qüestió principal d'un procés requereix prèviament la resolució d'una qüestió que és objecte principal d'un altre procés ja pendent davant el mateix o diferent òrgan jurisdiccional civil. Doncs bé, en aquests casos, sempre i quan concorrin unes determinades circumstàncies, és possible suspendre el curs de les actuacions fins que acabi el procés que té per objecte la qüestió prejudicial.

3. Qüestió prejudicial i qüestió incidental.

El concepte de qüestió incidental és compatible amb la nostra configuració de les qüestions prejudicials.

L'expressió qüestió incidental fa referència a un objecte litigiós particular que, tot i haver de ser diferent de la qüestió principal que es tramita en el litigi, hi ha d'estar relacionat. La connexió pot venir definida per guardar relació immediata amb el fons de l'assumpte o respecte de pressupòsits i requisits processals

⁸⁹ Vid. GONZÁLEZ MONTES, *op. loc. cit.*

d'influència en el litigi. Les qüestions incidentals han de ser substanciades pel mateix tribunal i en els mateixos autes que la qüestió principal però a través d'una tramitació autònoma comuna a totes elles com és el procediment dels incidents⁹¹. Fora d'aquelles qüestions incidentals per les quals la llei ja estableix una tramitació específica adequada a la qüestió de què es tracti, la resta de qüestions incidentals que es puguin plantejar en un procés s'han de tramitar i resoldre per un dels dos tipus de procediment dels incidents previstos per la mateixa LEC, els d'especial pronunciament i els de previ pronunciament. En els primers cal plantejar qüestions que exigeixen de l'òrgan jurisdiccional una decisió per separat de la sentència però anterior a la resolució de la qüestió principal del pleit. L'existència d'aquestes qüestions no comporta la suspensió del curs del procés i són dirimides en la sentència. En canvi, si la qüestió incidental suscitada requereix una resolució prèvia sense la qual el procés no pot continuar, s'ha de resoldre mitjançant els incidents de previ pronunciament, que sí que generen la suspensió de la tramitació del pleit principal⁹².

⁹⁰ PROFESORES DE DERECHO PROCESAL, *Corrección y Actualización de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, Madrid, 1972, T.I, pp. 214-215.

⁹¹ Els requisits de les qüestions incidentals es troben recollits en els arts 387 i 388 LEC 2000, l'antecedent legislatiu dels quals eren els arts 741 i 742 LEC 1881.

En la doctrina, vid. amb caràcter general MIGUEL Y ALONSO, *Incidentes*, veu en "NEJ Seix", T.XII, pp.135-139; ALLORIO, *El procedimiento de cognición en el "sistema" de Carnelutti*, en "Problemas de derecho procesal", trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1963, Vol.1, p.198; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p.33; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Doctrina y jurisprudencia de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, Madrid, 1987, p.930; VERGER GRAU, *La nulidad de actuaciones*, Barcelona, 1987, pp.201-204; RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, Barcelona, 1997, T.II, pp.789-790; MONTERO AROCA, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*, cit., p.242; ID., *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.170; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.672; LORCA NAVARRETE, *Tratado de derecho procesal civil. Parte general. El nuevo proceso civil*, Madrid, 2000, pp.784-785; ID., *De las cuestiones incidentales*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, II, pp.2039-2040; ASENSIO MELLADO, *Derecho procesal civil. Parte primera*, València, 2000, p.165; GONZÁLEZ GRANDA, *Sujetos y actuaciones del proceso. Las costas procesales*, cit., pp.215-216; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., pp.195 i ss.; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., pp.378-379.

⁹² Els incidents de previ i especial pronunciament estan previstos en els arts 389 i 390 LEC, l'antecedent legislatiu dels quals eren els arts. 744 i 746 LEC 1881.

Al respecte, vid. amb caràcter general MONTERO AROCA, *op. cit.*, pp.245-246; ID., *op. cit.*, pp.173-176; ORTELLS RAMOS, *op. cit.*, pp.673-674; LORCA NAVARRETE, *op. cit.*, pp.245-246; ID., *op. cit.*, pp.2040 i ss.; RAMOS MÉNDEZ, *op. loc. cit.*; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *op. cit.*,

En sentit estricte, doncs, mentre el concepte d'incident descriu un determinat tipus de procediment específic, els termes qüestió incidental concerneixen l'objecte que es tramita a través d'aquest procediment. Els incidents són unes vies de tramitació que la llei estableix per poder resoldre dins d'un procés assumptes que, diferents de la qüestió principal del pleit, hi estan relacionats i necessiten dirimir-se. L'expressió qüestió incidental es refereix, en canvi, a l'objecte d'aquests procediments. Qüestió incidental és tot allò que sigui objecte d'un incident, d'aquesta tramitació específica prevista en un procés per resoldre aspectes tant processals com de fons relacionats amb la decisió de la qüestió principal.

Així les coses, és possible salvar la incompatibilitat que un sector de la doctrina ha bastit entre qüestió incidental i qüestió prejudicial homogènia en un procés civil.

És cert que si en un litigi civil sorgeix, fora de la qüestió principal, un problema també civil qualificat com a qüestió prejudicial d'acord amb les circumstàncies que defineixen aquesta figura, és factible per resoldre'l l'ús de la via dels incidents si efectivament la qüestió compleix els requisits exigits per ser objecte d'aquests procediments. En aquest cas, també cal reconèixer que, en la mesura que el tema prejudicial és objecte d'un procediment dels incidents, ens hi referirem com a qüestió incidental.

Ara bé, el fet que en determinades ocasions les qüestions prejudicials civils en un procés civil es resolguin a través d'un procediment dels incidents, i en aquesta mesura les s'anomenin qüestions incidentals, no ha de fer incompatibles

p.379; RICHARD GONZÁLEZ, *De las cuestiones incidentales*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.II, pp.1790-1791; GARBERÍ, *Cuestiones incidentales*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.III, p.279.

ambdues figures. Un determinat problema té la categoria de prejudicial si en compleix les característiques, és a dir, no figura com a qüestió principal del pleit i té entitat per a ser objecte d'un procés independent i ser susceptible de desplegar eficàcia de cosa jutjada. Això no varia pel fet que, quan aquesta qüestió prejudicial civil s'ha de resoldre pel mateix jutge que tramita la causa principal, s'utilitzi la via dels incidents i es parli, aleshores, de qüestió incidental.

A més a més, no sempre que en un procés civil es suscita una qüestió prejudicial civil que ha de ser resolta pel mateix jutge que ha de dirimir la qüestió principal, cal que la qüestió es decideixi utilitzant la via dels incidents. Aquests s'erigeixen com un possible instrument de resolució de qüestions prejudicials civils, però no en l'únic, ja que aquestes no forçosament s'han de substanciar en una resolució específica sinó que també es poden resoldre en el mateix pronunciament, si bé amb caràcter previ, que la qüestió principal⁹³. En aquest sentit, per exemple, cal tenir en compte que el que ha de ser objecte d'aquests procediments, o sia, les qüestions incidentals, es troba sotmès a un moment preclusiu per sorgir en el procés. Si resulta que la qüestió prejudicial es posa de manifest en el litigi passat aquest moment, el jutge no la podrà resoldre a través d'aquesta tramitació específica.

Des del nostre punt de vista, doncs, no cal arribar a privar del caràcter de qüestió prejudicial a l'anomenada prejudicialitat homogènia en el procés civil per

⁹³ En opinió de RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, cit., II, pp.789-790; MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, Barcelona, 1999, pp.96 i 101, precisament aquesta és la diferència entre qüestions incidentals i qüestions prejudicials civils. Segons MÁLAGA DIÉGUEZ, mentre les primeres són extrems controvertits, diferents de la qüestió principal del judici però connexos amb ella, que es tramiten a través d'un procediment incidental -sempre que no tinguin atribuït un procediment específic- i es substancien en una resolució específica amb caràcter previ o simultani a la de la qüestió principal, les segones no són objecte d'una resolució específica sinó que es resolen en el mateix pronunciament que la qüestió principal.

Al contrari, MARÍN PAGEO, *La prejudicialidad civil en el proceso civil declarativo*, cit., pp.58, 64, 65, engloba dins el concepte de qüestió incidental, tant aquelles qüestions que requereixen un pronunciament específic, com aquelles altres que es resolen en la sentència amb la

tal que les nocions de qüestió incidental i qüestió prejudicial no siguin incompatibles. El concepte que hem donat de la qüestió prejudicial es pot conciliar amb la noció de qüestió incidental. Això és viable perquè els criteris identificadors de les qüestions prejudicials i de les qüestions incidentals són diferents. El concepte de qüestió incidental no ha de concernir un conjunt de matèries que han de ser identificades com a integrants només d'aquesta categoria per complir unes característiques comunes a totes elles, sinó que únicament fa referència a aquella matèria que en un litigi civil és resolta per un procediment dels incidents i, a aquests efectes, n'és el seu objecte. A voltes, aquesta matèria versa sobre algun aspecte processal del pleit. D'altres vegades, resulta que al·ludeix a un tema que, tot i poder ser objecte d'un procés autònom i susceptible de ser resolt amb eficàcia de cosa jutjada, la llei estableix que sigui decidit *incidenter tantum* pel mateix òrgan jurisdiccional que ha d'enjudiciar la qüestió principal. Tant en un cas com en l'altre, pel fet que el pressupòsit o requisit processal i la qüestió prejudicial siguin resolts a través de la via dels incidents, no perden la seva categoria.

En suma, el procediment incidental és un procediment específic, diferent del principal, que es desenvolupa durant la tramitació i davant el mateix òrgan jurisdiccional que aquest últim. La qüestió incidental que es planteja a través d'aquest procediment singular pot versar sobre matèries de molt diversa índole, de tal manera que en ocasions succeeix que l'objecte d'aquest procediment i per tant el contingut de la qüestió incidental és una qüestió prejudicial. La qüestió incidental, consegüentment, tant pot ser que consisteixi en una qüestió prejudicial com que vingui integrada per un tema que no presenta les característiques per tenir la consideració de prejudicial.

III. SISTEMES DE RESOLUCIÓ DE LES QÜESTIONS PREJUDICIALS.

qüestió principal. Les primeres les denomina qüestions incidentals en sentit estricte, les segones, qüestions incidentals en sentit ampli.

Fins ara hem analitzat les característiques que permeten identificar un problema com a qüestió prejudicial en un procés civil. La localització de la qüestió constitueix el primer pas que cal dur a terme abans d'abordar-la. A partir d'aquí, el tractament que pot rebre una qüestió prejudicial en un litigi civil no sempre és el mateix, sinó que varia en funció de si el problema prejudicial ja està resolt o bé encara s'ha de dirimir⁹⁴.

Un cop suscitada una qüestió prejudicial en el procés civil cal considerar-la resolta o no resolta en funció de si existeix o no una decisió ferma que doni resposta al problema prejudicial dictada en un procediment on aquest tema s'hagi plantejat com a principal. Sens perjudici de desenvolupar més endavant aquests aspectes, avancem d'entrada que per determinar si una decisió efectivament significa o no una resolució del tema prejudicial cal tenir en compte el problema que aquest planteja però no el tipus de resolució que posa fi al procediment on aquest problema s'ha suscitat a títol principal. Així, per exemple, si es traca d'un tema prejudicial penal que s'ha plantejat com a principal en una causa criminal, es pot entendre que queda resolt, no només quan es dicta una sentència ferma, sinó també quan la causa acaba amb altres tipus de resolucions que inclouen un pronunciament sobre el tema prejudicial, com pot ser un aute de sobresseïment lliure. De la mateixa manera que és indiferent el tipus de resolució ferma on es contingui la resolució al tema prejudicial, tampoc no és transcendent la classe de procediment on aquesta s'hagi dictat, que tant pot tractar-se d'un procés jurisdiccional com d'una tramitació en seu administrativa.

⁹⁴ Amb la terminologia de FENECH NAVARRO, *El proceso penal*, cit., pp.393-395, es tracta de la prejudicialitat externa i la prejudicialitat interna. La primera suposa l'existència d'una decisió de l'assumpte prejudicial en el procés corresponent anterior a l'inici o desenvolupament del litigi principal. La segona pressuposa l'existència i al·legació de la qüestió prejudicial durant la tramitació del procés principal.

Hi ha unanimitat en la doctrina a l'hora de distingir essencialment dos mètodes destinats a resoldre les qüestions prejudicials aparegudes en un procés civil. Es tracta de la no devolutivitat i la devolutivitat prejudicials⁹⁵.

Si existeixen en sistemes que serveixen per resoldre problemes que es plantegen com a prejudicials en el litigi, és necessari que aquests problemes, en el moment de decidir com dirimir-los, encara no estiguin resolts. És evident que el dubte sobre quin és el règim adequat per resoldre una qüestió prejudicial, al jutge civil només se li pot plantejar en la mesura que, en el moment d'optar per un sistema o per un altre, la qüestió encara està per decidir. Si resulta que en aquest moment el problema ja té solució, el dilema sobre el sistema a aplicar perd tota la seva raó de ser. Així doncs, la no devolutivitat i la devolutivitat sempre cal contextualitzar-les en un procés civil on ha sorgit una qüestió prejudicial que en el moment de decidir com cal resoldre-la efectivament no està resolta. Fora d'aquestes circumstàncies, és obvi que el problema de com resoldre la qüestió prejudicial no es planteja.

1. Sistema no devolutiu.

En virtut d'aquest criteri, la qüestió prejudicial que sorgeix en el litigi civil és resolta pel mateix jutge i en el mateix procés que es decideix la qüestió principal⁹⁶.

⁹⁵ MENESTRINA, *La pregiudiziale nel processo civile*, cit., pp.169 i ss., concreta aquests dos mètodes en els següents: l'*esclusività della quaestio*, quan la resolució de la qüestió prejudicial es du a terme en la mateixa causa on ha sorgit; l'*esclusività dell'actio*, quan la resolució de la qüestió prejudicial es produeix en un altre procés; i la *concorrenza dell'actio con la quaestio*, quan la resolució de la qüestió prejudicial té lloc en la mateixa causa on s'ha suscitat perquè en el termini previst no ha estat plantejada en un altre procés.

⁹⁶ Vid. entre altres VIADA, *Cuestiones prejudiciales*, cit., p.100; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p.31; MUÑOZ ROJAS, *Perfiles de la prejudicialidad y otros institutos procesales afines*, cit., p.62; GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit., I, P.160; ARAGONESES MARTÍNEZ, *Prejudicialidad*, cit., p.4998; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.40; CHECA MARTÍNEZ, *La prejudicialidad*, cit., p. 420; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p.10; ORTELLS

El tribunal que enjudicia la qüestió principal també resol les qüestions prejudicials que sorgeixin en el pleit, encara que aquestes pertanyin a un ordre jurisdiccional diferent o bé objectivament i/o territorialment siguin competència d'un altre òrgan judicial. Així, el jutge que coneix un determinat procés civil, no solament resol la qüestió principal d'aquest litigi, sinó també les qüestions prejudicials, tant homogènies com heterogènies, que s'hi puguin plantejar.

En aquests casos, però, la decisió sobre la qüestió prejudicial s'entén limitada als efectes de l'enjudiciament de què es tracti. És a dir, la decisió de la qüestió prejudicial es produeix *incidenter tantum*, motiu pel qual, només té valor en la mesura que permet resoldre la qüestió principal⁹⁷.

Els supòsits on l'òrgan que enjudicia la qüestió principal també està autoritzat per resoldre la qüestió prejudicial, encara que aquesta pertanyi a un ordre jurisdiccional diferent o tot i pertànyer al mateix sigui de la competència d'un altre òrgan, es coneix amb el nom de col.laboració jurisdiccional⁹⁸. Les qüestions prejudicials no devolutives romanen en l'òrbita jurisdiccional i competencial que correspon a la qüestió principal, cosa que pot donar lloc a l'assumpció per part de l'òrgan que tramita el procés civil de funcions que no li correspondrien si el problema prejudicial es ventilés amb independència del principal.

Amb tot, aquesta constatació, és a dir, el coneixement per jutjats i tribunals d'assumpes que no tenen atribuïts privativament, no s'ha d'entendre, en opinió

RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.683; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.470; VILLAVARDE FERREIRO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., p.89; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.632.

⁹⁷ Vid. entre altres JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, cit., p.245; MONTERO AROCA, IGLESIAS CABERO, MARÍN CORREA, SAMPEDRO CORRAL, *Comentarios a la Ley de Procedimiento Laboral*, cit., I, pp.63-64; SENÉS MOTILLA, *op.loc.cit.*; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *op.cit.*, p.11; ORTELLS RAMOS, *op.loc.cit.*; VILLAVARDE FERREIRO, *op.loc.cit.*

⁹⁸ Vid. per tots GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.470.

d'un sector de la doctrina, com una ampliació ni de la jurisdicció ni de la competència de l'òrgan judicial que coneix el procés on han sorgit les qüestions prejudicials. Quan aquest òrgan judicial resol una qüestió prejudicial no ho fa en virtut d'una extensió competencial apriorística, sinó que es tracta d'un coneixement circumstancial determinat *a posteriori*⁹⁹.

2. Sistema devolutiu.

L'anàlisi del règim devolutiu per a la resolució de qüestions prejudicials en un procés civil inclou dos aspectes: el fet que la qüestió prejudicial és resolta com a principal en un altre procediment, i, la suspensió del procés civil on s'ha suscitat el problema prejudicial. Cal tenir en compte, però, que l'ús de l'expressió "devolutivitat" per referir-nos a aquest sistema de resolució prejudicial no significa que sempre la qüestió prejudicial sigui objecte d'una devolució material a l'òrgan que l'ha de dirimir a títol principal, sinó que la locució s'utilitza més aviat com una fòrmula metafòrica per explicar que el tema prejudicial no és resolt pel mateix òrgan jurisdiccional de la causa on s'ha suscitat com a tal. Fet aquest aclariment podem passar a analitzar els dos aspectes esmentats que caracteritzen el sistema devolutiu.

A) La "devolució" de la qüestió prejudicial.

a) Concepte.

Si el criteri que inspira la resolució de les qüestions prejudicials en un procés civil és el de la devolutivitat, la qüestió és resolta com a principal en un procediment per l'òrgan que n'hagués estat competent si d'entrada s'hagués plantejat com a tal. L'òrgan judicial civil davant el qual s'ha suscitat la qüestió

⁹⁹ SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., pp.43-44.

prejudicial no l'ha pot dirimir sinó que ho ha de fer l'òrgan que tingui atribuïda la competència per resoldre-la en qualitat de principal. Precisament per aquest motiu, per la necessitat d'acudir a l'òrgan que correspongui a fi de resoldre el problema prejudicial, aquest sistema també es coneix amb el nom de separació jurisdiccional¹⁰⁰. La resolució on aquest òrgan es pronuncia sobre aquest problema vincula el tribunal encarregat de tramitar el procés on la qüestió s'ha plantejat a títol prejudicial¹⁰¹.

Entre la doctrina, aquest tipus de prejudicialitat devolutiva és susceptible de ser considerat des de dos punts de vista diferents. Si les qüestions prejudicials devolutives simplement poden ser resoltes per un òrgan o una jurisdicció diferents d'aquells en què s'han plantejat, es parla de prejudicialitat devolutiva relativa. Si el seu coneixement forçosament s'ha de referir a aquesta altra jurisdicció o òrgan diferents d'aquell que tramita el procés on han sorgit, s'al·ludeix a la prejudicialitat devolutiva absoluta¹⁰². En el primer cas, el jutge de la causa on les qüestions s'han plantejat té la facultat per decidir la devolució o no de la qüestió prejudicial, ja sigui discrecionalment, ja sigui perquè concorren determinats pressupòsits. En el segon cas, en canvi, les qüestions prejudicials no poden ser resoltes per l'òrgan que

¹⁰⁰ Vid. entre altres PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p.31; ARAGONESES MARTÍNEZ, *Prejudicialidad*, cit., p.4998; SENÉS MOTILLA, *op.cit.*, p.40; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.683; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.470; VILLAVARDE FERREIRO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., p.88; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.632.

¹⁰¹ Vid. entre altres FENECH NAVARRO, *Estudio sistemático de las llamadas cuestiones prejudiciales*, cit., pp.6-8; JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, cit., pp.245-246; VIADA, *Cuestiones prejudiciales*, cit., p.100; PÉREZ GORDO, *op.cit.*, p.28.
Igualment vid. la STC 182/1994 20 juny.

¹⁰² Vid. entre altres VIADA, *op.loc.cit.*; PÉREZ GORDO, *op.cit.*, p.31; MUÑOZ ROJAS, *Perfiles de la prejudicialidad y de otros institutos procesales afines*, cit., p.63; GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit. I, p.161; CHECA MARTÍNEZ, *La prejudicialidad*, cit., p.421; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p.10.

coneix el procés on han sorgit, el qual està obligat a suspendre les actuacions i a remetre la decisió de la qüestió prejudicial a l'òrgan competent¹⁰³.

L'òrgan que ha de resoldre com a principal el tema prejudicial normalment consisteix en un òrgan jurisdiccional, en el Jutjat o Tribunal que té la jurisdicció i competència per enjudiciar el problema en qüestió. Ara bé, tot i que el més habitual és que el tema prejudicial s'enjudiciï com a principal davant un òrgan jurisdiccional, no es pot descartar la hipòtesi de que pugui plantejar-se i examinar-se davant un òrgan administratiu. Així ho contempla expressament l'art 42 LEC quan preveu la suspensió del procés civil per prejudicialitat administrativa i laboral fins que la qüestió no s'hagi resolt per l'Administració Pública competent, pel Tribunal de Comptes o pels tribunals de l'ordre jurisdiccional que correspongui. Del tenor literal del precepte es desprèn clarament la viabilitat que el tema plantejat a títol prejudicial en la causa civil pot examinar-se en qualitat de principal davant un òrgan de caràcter administratiu.

El règim devolutiu, doncs, significa d'entrada que la qüestió prejudicial és resolta per aquell òrgan amb competència per conèixer-la com a principal en un procediment, òrgan que la majoria de vegades no coincideix amb el tribunal que tramita el procés on ha sorgit la qüestió. Sia perquè les controvèrsies principal i prejudicial pertanyen a ordres jurisdiccionals diferents. Per exemple, si en un procés civil es planteja com a prejudicial la falsetat penal d'un dels documents de la causa. Sia perquè, malgrat ser del mateix ordre jurisdiccional, les controvèrsies

¹⁰³ Per la seva banda, MENESTRINA, *La pregiudiziale nel processo civile*, cit., pp.199 i ss., denomina aquests dos sistemes devolutius *Libertà di sospensione* i *Obbligatorietà della sospensione* respectivament. En el primer cas, la resolució d'una qüestió prejudicial segons el règim devolutiu és facultativa pel jutge. Així succeeix, per exemple, en els casos de prejudicialitat homogènia civil recollits en l'art 43 LEC on, tot i la concurrència de les circumstàncies necessàries per a la devolutivitat prejudicial, el legislador reconeix a l'òrgan jurisdiccional la facultat de decidir en darrer terme la pertinença o no d'aquest sistema per resoldre la qüestió prejudicial. En el segon, l'adopció del règim devolutiu per resoldre determinats supòsits de prejudicialitat és imperativa per l'òrgan jurisdiccional. Aquest seria el cas de l'art 40 LEC en virtut del qual, si es compleixen les

principal i prejudicial són competència d'òrgans distints. Aquest seria el cas de les qüestions prejudicials homogènies en un procés civil; encara que la prejudicial pertanyi també a la jurisdicció civil, pot ser que objectivament i/o territorialment la competència per tramitar-la com a principal correspongui a un òrgan judicial diferent d'aquell que és competent per conèixer la qüestió principal del pleit. Sia perquè el tema prejudicial s'ha de plantejar en seu administrativa. En els exemples mencionats, que el problema prejudicial hagi de ser tractat per l'òrgan a qui correspondria en cas de no tenir el caràcter de prejudicial, significa que la qüestió prejudicial penal suscitada en el procés civil ha de ser resolta en la jurisdicció penal pel tribunal corresponent, la qüestió prejudicial homogènia civil l'ha de dirimir el tribunal civil que en tinguiés la competència objectiva i territorial, i la qüestió prejudicial administrativa l'ha de resoldre l'òrgan administratiu corresponent, sens perjudici de la possibilitat d'acudir posteriorment a la jurisdicció contencioso-administrativa. Això no obstant, si bé és cert que generalment l'òrgan que examina a títol principal el tema prejudicial no coincideix amb el que tramita el procés civil on s'ha plantejat la qüestió prejudicial, res hauria d'impedir que es tractés del mateix tribunal. Pensem, per exemple, en un procés civil que es tramita davant un Jutjat de Primera Instància i Instrucció on es suscita una qüestió prejudicial penal de la qual, a títol principal, és competent aquest mateix Jutjat.

b) La rellevància de la qüestió prejudicial en la decisió de la qüestió principal.

El que justifica des del punt de vista del dret positiu (i sens perjudici de la justificació constitucional que fem després) que un problema suscitats en un procés civil però que no n'integra la qüestió principal sigui resolt, no pel mateix jutge que tramita la causa on ha sorgit, sinó per l'òrgan a qui correspondria en cas de no

condicions que marca el segon paràgraf del precepte, el jutge es veu obligat a resoldre la qüestió prejudicial segons el criteri devolutiu.

tenir el caràcter de prejudicial, és la rellevància que la resolució d'aquest problema exerceix en la solució de la qüestió principal del pleit civil.

Malgrat la competència que s'atribueix a l'òrgan judicial que tramita un procés civil per conèixer també totes les incidències que s'hi presentin, en els casos on aquesta "incidència" influeix en la resolució de l'assumpte principal, es produeix una restricció del principi de competència funcional, ja que s'entén més aconsellable que sigui dirimida per l'òrgan amb competència per fer-ho. És a dir, donada la transcendència del problema prejudicial, es considera que és més convenient, des del punt de vista del dret positiu, que s'enjudiciï en el procediment adequat i per l'òrgan a qui correspongui com a qüestió principal.

Aquesta rellevància prejudicial concorre quan la qüestió prejudicial esdevé necessària per decidir la qüestió principal, o sia, condiona el sentit de la resolució del pleit. Com ha quedat exposat pàgines enrere, la transcendència que exerceix una qüestió prejudicial respecte de la qüestió principal del procés al·ludeix al contingut que pot tenir la decisió de fons d'aquesta última, no a la viabilitat de que aquesta decisió tingui lloc. En els casos de rellevància prejudicial, doncs, prendre o no en consideració el problema prejudicial fa variar la resposta a donar a la qüestió principal del litigi. Aquesta imprescindibilitat de la qüestió prejudicial a l'hora de dirimir la qüestió principal pot manifestar-se de dues maneres.

D'una banda, es pot tractar d'una transcendència lògica i jurídica. Estem pensant en aquells supòsits on el fallo civil ha de partir de la resolució de la qüestió prejudicial, de tal manera que sense aquesta darrera no hi ha ni la possibilitat lògica de solucionar la qüestió principal. Aquesta és la connexió que s'estableix, per exemple, entre la petició d'aliments i la determinació de la filiació de l'alimentista. És evident que per decidir la qüestió principal del litigi (si procedeix o no la concessió dels aliments respecte dels fills) cal establir la filiació del

destinatari d'aquests aliments¹⁰⁴. Sense resoldre prèviament aquesta qüestió no és possible, ni des del punt de vista lògic ni des del jurídic, prendre una decisió sobre la qüestió principal¹⁰⁵.

De l'altra, pot ser que la rellevància prejudicial sigui només de caire jurídic. En aquests casos, lògicament la qüestió principal del pleit pot ser resolta sense tenir en compte la qüestió prejudicial, però jurídicament l'òrgan judicial sí que necessita tenir resolta aquesta última per decidir la primera. Pensem, per exemple, en un accident de circulació en cadena on C impacta contra B i aquest contra A. A demanda civilment per danys B, el qual al·lega prejudicialitat penal perquè ha denunciat per faltes C. Si bé, des d'un punt de vista estrictament lògic, és possible resoldre el tema principal del litigi civil, això és, si B ha ocasionat danys a A, prescindint del tema prejudicial, jurídicament sí que es fa necessari, en canvi, determinar prèviament si C és responsable de la falta que se li imputa¹⁰⁶.

¹⁰⁴ En contra ho entén la SAP Alacant 4 novembre 2002 (JUR 2002/271771).

¹⁰⁵ Per il·lustrar aquests supòsits podem citar l'AAP León 29 novembre 2002 (JUR 2003/63939). En la resolució es recull el cas d'un judici verbal on es planteja l'elevació a escriptura pública d'un acord i la seva relació amb un judici ordinari posterior sobre la nul·litat d'aquest acord. Queda pal·lès com sense la resolució d'aquesta segona qüestió no és factible des de cap punt de vista la decisió de la primera.

Com a mostra de la transcendència lògica i jurídica també podem veure, entre altres, la STS 14 maig 1994 (RJ 1994/3582), les sentències AP Astúries 28 gener 1998 (AC 1998/2623), AP Cáceres 16 maig 2002 (JUR 2002/174731), AP Vizcaya 21 febrer 2003 (AC 2003/912); i els autes AP Madrid 22 setembre 1995 (AC 1995/1564), AP Madrid 24 setembre 1998 (AC 1998/7266), AP Toledo 29 juny 2000 (JUR 2000/265832), AP Barcelona 30 març 2001 (AC 2001/879).

¹⁰⁶ Podríem classificar com a supòsits de transcendència jurídica els casos recollits en les resolucions següents. Si bé totes elles versen sobre el mateix supòsit de prejudicialitat, la interpretació que en fan varia.

D'una banda, tenim la SAP Girona 11 febrer 2002 (AC 2002/827) i l'AAP Astúries 13 setembre 2002 (JUR 2003/98506). Tant l'una com l'altra plantegen un cas de desnonament i resolució del contracte d'arrendament per expiració del termini on s'introdueix com a qüestió prejudicial civil el possible dret de retracte d'accés a la propietat de la finca objecte d'arrendament i desnonament per part de l'arrendatari. En ambdues resolucions, però, l'Audiència Provincial entén que entre les dues qüestions no existeix cap relació d'interdependència ja que ni el retracte influeix en la resolució de l'arrendament, ni l'eventual dret de propietat que es pugui reconèixer en el retracte no es perd per la declaració que es pugui donar en la resolució del contracte per expiració del termini.

Definida d'aquesta manera la rellevància prejudicial, cal veure en quins casos pot presentar-se. Nogensmenys, resulta molt difícil, per no dir impossible, preveure tots els supòsits en què a la pràctica pot donar-se la transcendència d'una qüestió prejudicial respecte d'una qüestió principal. En efecte, es tracta d'una eventualitat que no només depèn del lligam que uneixi ambdues qüestions afectades, sinó que també hi intervenen altres factors particulars del procés civil concret on les qüestions s'han plantejat. El concepte de reellevància es predica de la qüestió prejudicial, no considerada tota sola, sinó juntament amb els altres elements del procés on ha estat introduïda. Així doncs, la influència prejudicial que un tema exerceix respecte d'un altre no és una circumstància que es pugui determinar únicament valorant la relació que ambdós mantinguin i fent abstracció del litigi on s'han suscitat. També entren en joc, en la verificació d'aquesta rellevància, altres elements com, per exemple, l'existència o no de mitjans de prova que desvirtuin una inicial influència de la qüestió prejudicial i que, independentment de la resolució d'aquesta, permetin decidir la qüestió principal en un sentit determinat. En aquesta conjuntura tan casuística qualsevol intent de cobrir la totalitat d'aquests supòsits corre el risc de ser incomplet. Amb tot, sense

De l'altra, les sentències AP Màlaga 11 juliol 2001 (JUR 2001/269192) i AP Astúries 13 setembre 2002 (JUR 2003/12669) plantegen un supòsit similar però a diferència de les anteriors en aquest cas l'Audiència Provincial sí que aprecia l'existència d'influència prejudicial entre ambdues qüestions, atès que el possible dret d'accés a la propietat de les finques arrendades per part de l'arrendatari condiciona l'èxit o fracàs de la demanda de resolució del contracte.

Al nostre entendre, aquests supòsits de judicis de desnonament i resolució del contracte d'arrendament són una mostra il·lustrativa del tipus de rellevància prejudicial que hem qualificat com a jurídica, per tal com, si bé la qüestió principal del procés pot ser resolta lògicament sense prendre en consideració la qüestió prejudicial, jurídicament sí que l'ha de tenir en compte. És a dir, és cert que la petició principal a través de la qual es sol·licita el denonament i la resolució del contracte d'arrendament pot dirimir-se atenent les causes que la fonamenten sense necessitat d'acudir a la qüestió prejudicial que planteja l'accés a la propietat per part de l'arrendatari; però, a la vegada, tampoc no es pot obviar que la desocupació que ha de fer l'arrendatari de la finca arrendada queda condicionada pel fet que aquest subjecte accedeixi o no a la propietat de l'immoble.

A més a més de les resolucions mencionades també podem considerar com a exemples de transcendència jurídica les següents: sentències AP Balears 15 març 1994 (AC 1994/408), AP Saragossa 23 octubre 1995 (AC 1995/2001), AP Màlaga 27 octubre 1998 (AC 1998/8891), AP València 10 abril 2002 (JUR 2002/164927).

oblidar aquest escull i per aquest motiu sense ànim de ser exhaustius, no volem deixar de comentar alguns d'aquests supòsits.

D'entrada, quan una qüestió prejudicial és rellevant respecte de la decisió de la qüestió principal del litigi, normalment és que afecta algun dels elements identificadors del procés civil on ha sorgit¹⁰⁷.

Així, és probable que parlem de qüestió prejudicial imprescindible quan aquesta vagi referida a l'objecte del pleit, en concret, a la *causa petendi*. Es tracta de supòsits on el problema prejudicial afecta els fets que individualitzen la pretensió. Per exemple, si l'actor reclama del demandat un deute derivat d'una compravenda i es suscita com a prejudicial el tema de la falsetat penal d'aquest contracte, contracte que constitueix un dels elements que identifiquen la reclamació del deute plantejada¹⁰⁸.

¹⁰⁷ Semblantment es manifesten la STSJ Navarra 23 maig 1997 (RJ 1997/4469) i l'AAP Alacant 19 novembre 1998 (AC 1998/2284). La primera de les resolucions esmentades diu literalment: "...cuando el texto legal citado menciona <<influencia decisiva en el pleito>>, no ha de entenderse en sentido absolutamente lato, sino que, en la debida precisión técnicojurídica, <<el pleito>>, del que derivan la litispendencia y la cosa juzgada, y por ende, la cuestión prejudicial, viene referido al <<petitum>> y la <<causa petendi>> en el contexto de la acción ejercitada en la demanda...".

¹⁰⁸ Igualment vid., per exemple, les SSTS 29 gener 1994 (RJ 1994/577), 30 setembre 1996 (RJ 1996/6824). En la primera sentència sorgeix com a prejudicial la falsetat penal del document mercantil on es fonamenta el crèdit litigiós. En la segona, es tracta de la falsetat penal de les pòlisses de fiançament en el procés civil on es reclama el reintegrament de les sumes desemborsades com a conseqüència de les pòlisses. Tant el document mercantil com les pòlisses de fiançament, als quals va referida la qüestió prejudicial penal, són els aconteixements que donen vida a la pretensió actora i que permeten particularitzar-la diferenciant-la de qualsevol altra.

Així mateix, podem citar els autes AP Girona 31 gener 2001 (AC 2001/2887) i AP Barcelona 31 juliol 2002 (JUR 2003/164736). El primer cas es tracta d'un procés civil on es sol·licita la resolució del contracte d'arrendament de vivenda per falta de pagament i la reclamació de rendes i on es planteja una qüestió prejudicial penal que afecta i del seu resultat depèn, no només la condició d'arrendataris dels demandats als quals es reclama el pagament de les rendes, sinó també l'obligació de pagament d'aquests, elements que en la causa civil serveixen per identificar la pretensió formulada. El segon cas versa sobre un judici verbal on es pretén la recuperació de la plena ocupació d'un local que s'afirma cedit en precari a la demandada. Paral·lelament, es tramita un judici ordinari sobre el títol de possessió d'aquesta ja que es sol·licita la declaració de nul·litat de la inscripció de domini inscrita en el Registre de la Propietat a favor de l'actora del judici verbal. La qüestió plantejada en aquest segon procés es presenta com a prejudicial rellevant en el primer amb relació a la *causa petendi*, ja que afecta els fets o

Així mateix, la rellevància prejudicial és probable que concorri en aquells casos on la qüestió es refereix als fonaments de la pretensió introduïda en el litigi. D'una banda, la qüestió prejudicial es pot suscitar amb relació als fonaments fàctics, és a dir, al conjunt de fets en què es recolzen les peticions formulades. Pensem, posem per cas, en l'exercici d'una acció declarativa de la propietat d'un determinat immoble i en el problema prejudicial sobre la falsetat penal del contracte de compravenda al.legat per l'actor per justificar la seva petició. Admetent que la propietat és la *causa petendi*, el fet constitutiu que l'ha originat, això és, la compravenda a què concerneix el tema prejudicial penal, és al.legat amb la finalitat de fonamentar la petició de l'actor de que se'l declari propietari de l'immoble, és a dir, per justificar una sentència favorable¹⁰⁹. De l'altra, la qüestió prejudicial també pot plantejar-se amb relació als fonaments jurídics al.legats per sostenir les peticions introduïdes en el procés. Estem fent referència a les qüestions prejudicials d'inconstitucionalitat i comunitària que es poden suscitar respecte de les normes jurídiques adduïdes en el litigi, però que, com ja hem avançat, queden fora dels límits d'aquesta investigació.

Per últim, no podem deixar de mencionar els supòsits on la rellevància de la qüestió prejudicial per decidir la qüestió principal sorgeix perquè el tema prejudicial es suscita amb relació a algun mitjà de prova. Pensem, per exemple, en la

aconteixements que particularitzen la petició possessòria, que consisteixen precisament en l'existència d'aquesta possessió.

En aquesta mateixa línia, vid. entre altres la STS 14 maig 1994 (RJ 1994/3582); les sentències AP Balears 15 març 1994 (AC 1994/408), AP Astúries 28 gener 1998 (AC 1998/2623), AP Cáceres 16 maig 2002 (JUR 2002/174731), AP Vizcaya 21 febrer 2003 (AC 2003/918); i els autes AP Toledo 29 juny 2000 (JUR 2000/172958), AP Barcelona 30 març 2001 (AC 2001/879), AP La Rioja 10 abril 2002 (JUR 2002/172958), AP València 3 setembre 2002 (JUR 2002/271607), AP León 29 novembre 2002 (JUR 2003/63939), AP La Rioja 4 desembre 2002 (JUR 2003/43135).

¹⁰⁹ A títol il·lustratiu vid. també l'AAP Madrid 24 setembre 1998 (AC 1998/7266). Es tracta d'un interdicte de recobrar la possessió incoat per un arrendatari, on es planteja com a prejudicialitat penal els possibles delictes de falsetat i d'estafa per haver-se atorgat en la mateixa data contracte d'arrendament a favor de dues persones diferents. Suposant que la possessió configura la *causa petendi* del litigi, el contracte d'arrendament, afectat pel problema prejudicial, serveix només com a fonament de la petició.

repercussió que es deriva del presumpte delictes de fals testimoni al·legat en un procés civil on la declaració d'aquest subjecte resulti crucial per aclarir els fets succeïts.

Comptant que la rellevància de la qüestió prejudicial en la resolució de la qüestió principal és un pressupòsit per a la devolutivitat de la primera, evidentment, sempre que la qüestió prejudicial suscitada en el pleit no desplega aquesta influència respecte de la decisió de la qüestió principal, no hi ha motius per haver de referir el seu enjudiciament a l'òrgan amb competència per dur-lo a terme. Es tracta de supòsits on el jutge pot prescindir de la qüestió prejudicial per resoldre la qüestió principal ja que la decisió d'aquesta té el mateix contingut amb independència de la resolució prejudicial.

Això pot ser degut a una inicial manca d'influència d'una qüestió respecte de l'altra. És possible que en un procés civil es plantegi un problema no integrat en la qüestió principal del litigi i no imprescindible per resoldre-la. Aquest problema té la consideració de qüestió prejudicial, si compleix els requisits que s'exigeixen a aquest efecte, encara que no s'erigeixi com un precedent necessari de la qüestió principal. Com ha quedat exposat pàgines enrere, aquesta manca de transcendència no és determinant de l'existència d'una qüestió prejudicial en un procés civil sinó del règim a utilitzar per resoldre-la¹¹⁰. Així, el que es deriva d'aquests casos senzillament és la improcedència de la devolutivitat per dirimir-los¹¹¹.

¹¹⁰ El valor de la rellevància prejudicial en la configuració de les qüestions prejudicials ja ha quedat analitzat en l'epígraf I d'aquest mateix capítol.

¹¹¹ En la jurisprudència trobem supòsits on la manca d'influència de la qüestió prejudicial en la decisió de la principal fa que l'òrgan jurisdiccional consideri que no hi ha motius que justifiquin la devolutivitat prejudicial. Alguns d'ells són els següents.

L'AAP Cantàbria 13 juliol 1993 (AC 1993/1358). Es tracta d'un interdicte d'obra nova on es pretén, com a qüestió principal, la paralització de l'elevació d'una construcció a menys distància que la permesa legalment. Qüestió principal per a la resolució de la qual no esdevé imprescindible

Així mateix, la manca de rellevància de la qüestió prejudicial a fi de resoldre la qüestió principal del litigi també pot ser sobrevinguda. És a dir, és possible que ambdues qüestions es trobin connectades entre sí per un nexa lògic però que l'aparició en el procés d'altres elements permeti decidir la qüestió principal sense fer ús de la prejudicial. En aquest sentit, la majoria dels autors coincideix a afirmar que si l'òrgan jurisdiccional civil pot dictar la sentència basant-se en altres supòsits o elements de la causa que no siguin precisament els prejudicials, ha de pronunciar la sentència bo i utilitzant aquestes altres al·legacions i elements

dirimir la qüestió prejudicial suscitada sobre la possible nul·litat del títol de propietat i la comissió a través d'ell d'un delictes d'estafa.

L'AAP Osca 23 abril 1994 (AC 1994/609). En l'execució d'una resolució de mesures provisionals dictada en un procés matrimonial en la qual s'acorda la pensió que el marit ha de passar a l'esposa pel manteniment dels fills no exerceix influència com a qüestió prejudicial penal el fet que es segueixi una causa criminal precisament per l'impagament d'aquesta pensió. L'existència d'aquest procés penal no té rellevància en el pleit civil destinat a fixar la pensió i el seu import.

La SAP Cantàbria 17 gener 1995 (AC 1995/173). En un judici civil de reclamació de quantitat per part d'un subjecte a una entitat bancària el tribunal considera mancat de transcendència el fet que es segueixi un procés penal sobre possibles irregularitats en la documentació comptable presumiblement imputables a l'ex-Director de l'agència de l'entitat bancària on acudia l'actor. Les presumptes actuacions delictives objecte del procediment criminal no tenen cap tipus de conseqüència en les obligacions nascudes de la realitat contractual existent entre el subjecte demandant i l'entitat bancària.

L'AAP Burgos 10 març 1999 (AC 1999/4696). El procés civil on es planteja l'acció de responsabilitat extracontractual contra els pares d'uns menors responsables d'un il·lícit penal no queda condicionat pel fet que estigui pendent un procés penal contra un subjecte major d'edat aparentment també partícip en els fets.

La SAP Castelló 25 juny 1999 (AC 1999/1358). En un procés civil on una comunitat de propietaris reclama les quotes impagades en concepte de contribució a les despeses de la comunitat, no té transcendència la querella criminal en tramitació contra el president de la comunitat de propietaris per delictes d'apropiació indeguda consistent en l'ús de quotes comunitàries en benefici propi i usos privats. Del que es resolgui en el procediment penal no en depèn la procedència del pagament de les quotes.

Vid. igualment entre altres les SSTS 15 desembre 1989 (RJ 1989/8835), 21 juliol 1994 (RJ 1994/6506), 7 juliol 1995 (RJ 1995/5563), 5 desembre 1996 (RJ 1996/9047), 23 gener 2001 (RJ 2001/998), 29 novembre 2002 (RJ 2002/10399); les sentències AP Toledo 15 març 1992 (AC 1992/380), AP Balears 6 juny 1994 (AC 1994/1122), AP Madrid 3 juliol 1998 (AC 1998/5825), AP Madrid 25 març 1999 (AC 1999/4322), AP Múrcia 2 novembre 1999 (AC 1999/2389), AP Barcelona 27 gener 2000 (AC 2000/2670), AP Madrid 26 maig 2000 (AC 2000/1549), AP Soria 7 juny 2000 (AC 2000/5113), AP Madrid 28 setembre 2000 (JUR 2001/13324), AP Guipúzcoa 18 maig 2002 (JUR 2002/222852), AP València 6 novembre 2002 (JUR 2003/42387), AP Balears 7 novembre 2002 (JUR 2003/91214); i els autes AP Barcelona 18 juny 1992 (AC 1992/980), AP Cádiz 29 gener 1998 (AC 1998/2889), AP Cantàbria 31 octubre 2000 (JUR 2001/45982), AP Màlaga 18 gener

provatoris, sense que llavors hagi de tenir lloc la devolutivitat¹¹². Si el fallo civil es pot obtenir a partir de fonaments aliens o independents d'aquells que s'han suscitat en el pleit com a prejudicials, aleshores no ens trobem davant de supòsits on la solució prejudicial incideix decisivament en la resolució civil¹¹³.

B) La suspensió del procés on ha sorgit la qüestió prejudicial.

2001 (AC 2001/324), AP Castelló 4 octubre 2001 (JUR 2002/14289), AP Balears 21 maig 2002 (JUR 2002/208198), AP Cádiz 16 novembre 2002 (JUR 2003/81484).

¹¹² Vid. ALAMILLO, *Suspensión del fallo civil por el supuesto de delito*, en "Rev.Der.Proc.", 1946, nº1, p.30; BELLÓN, *Matices de prejudicialidad en el proceso civil*, en "Rev.Der.Proc.", 1946, nº1, p.6; MANRESA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, Madrid, 1953-1961, II, p.188; FUENTES LOJO, *La suspensión de juicios civiles por causas criminales*, en "Rev.Jur.Cat.", 1957, LXXIV, p.426; FENECH NAVARRO, *Doctrina procesal civil del Tribunal Supremo*, Madrid, 1969, p.11896; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p.66; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Doctrina y jurisprudencia de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p.428; BARÓN Y ROJAS MARCOS, *La suspensión de un procedimiento civil por causa penal*, en "Estudios sobre derecho procesal" (Dir. DÍEZ-PICAZO GIMÉNEZ, MARTÍNEZ SIMANCAS Y SÁNCHEZ), Madrid, 1996, Vol.I, p.402; BROCÁ, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, 22ªed., Barcelona, 1996, II, p.894; CHECA MARTÍNEZ, *La prejudicialidad*, cit., p.426; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p.94; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.110.

¹¹³ Així ho podem veure en els següents casos.

La SAP Cantàbria 13 febrer 1995 (AC 1995/361). Tot i que es qüestiona la falsetat dels documents on els actors basen la reclamació, el seu contingut queda verificat a través d'altres mitjans provatoris (com el pericial), amb la qual cosa esdevé intranscendent el tema, en un principi d'influència prejudicial, de la falsetat penal d'aquells documents.

La SAP Balears 20 maig 1996 (AC 1996/905). En judici de menor quantia sobre filiació no matrimonial, la part demandada sol·licita la devolutivitat prejudicial pel possible fals testimoni de la mare del demandant, únic testimoni que ha afirmat que l'actor és fill del demandat. El jutge de la causa, però, denega aquesta petició per tal com el fallo civil no s'ha de fonamentar només en el testimoni de la mare del demandant, ja que les relacions entre la testimoni i el demandat han quedat acreditades per altres mitjans de prova.

La SAP Astúries 22 gener 2001 (AC 2001/1564). En aquest cas la manca de transcendència sobrevinguda sembla que ha tingut lloc perquè la infracció penal condicionant de la causa civil ha prescrit.

La SAP València 10 abril 2002 (JUR 2002/164927). Es tracta d'un judici de desnonament de vivenda per falta de pagament de la renda on es planteja com a qüestió prejudicial civil la nul·litat del contracte de compravenda de la vivenda objecte d'arrendament. Tot i la presumible influència d'aquesta segona qüestió en la primera, el tribunal no l'aprecia per considerar la concurrència d'altres elements que justifiquen l'acció de desnonament, com són el reconeixement del propi demandat no només de la seva condició d'arrendatari sinó també de l'impagament de les rendes degudes.

Vid. igualment entre altres la STS 6 juny 2002 (RJ 2002/5113); les sentències AP Alacant 9 maig 1994 (AC 1994/839), AP Madrid 11 octubre 1996 (AC 1996/2300), AP Pontevedra 23 febrer 1999 (AC 1999/3455); i l'AAP Vizcaya 13 setembre 1995 (AC 1995/1872).

El fet que l'òrgan encarregat de decidir la qüestió principal hagi de referir la resolució de la qüestió prejudicial a l'òrgan que és competent per conèixer-la en qualitat de principal, comporta forçosament haver d'esperar la resolució que respecte del tema prejudicial ha d'emetre aquest òrgan competent. Espera que es tradueix en la suspensió de les actuacions civils fins que es produeixi la decisió sobre la qüestió prejudicial¹¹⁴.

La suspensió del procés civil per prejudicialitat no té sentit en si mateixa considerada sinó que aquesta paralització és conseqüència de l'impediment de l'òrgan jurisdiccional de la causa principal de pronunciar-se sobre el problema prejudicial i de la necessitat que té aleshores d'utilitzar la decisió que sobre aquest problema ha emès l'òrgan competent. Quan aquesta decisió encara no s'ha produït és quan cal suspendre el curs de les actuacions a l'espera que tingui lloc. La finalitat de la suspensió, doncs, és assolir aquesta decisió. Això porta a concloure que devolutivitat i suspensió són dos aspectes d'una mateixa situació, les dues cares d'una mateixa moneda, sense que un es pugui donar sense l'altre.

Si la suspensió de les actuacions civils s'acorda a l'espera d'obtenir la resolució de la qüestió prejudicial per part de l'òrgan amb competència per enjudiciar-la, és evident que, perquè tingui sentit aquesta paralització cal que estigui en marxa o pugui estar-ho l'instrument que permet obtenir la resolució del

¹¹⁴ A partir d'aquí, alguns autors parlen de prejudicialitat a l'acció quan la qüestió prejudicial impedeix ja la incoació del procediment fins que l'òrgan competent no la resolgui amb una resolució ferma, i de prejudicialitat al judici quan la qüestió prejudicial produeix la suspensió del procediment ja iniciat fins que no es dicti la resolució ferma (Vid. VIADA, *Cuestiones prejudiciales*, cit., p.100; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.8).

Altres autors defineixen la prejudicialitat a l'acció com aquella que paralitza el procés principal, si ja ha començat, o bé n'impedeix la incoació, i la prejudicialitat al judici com aquella que, sense interrompre el tràmit del procés principal, només impedeix que s'hi dicti sentència fins que la qüestió prejudicial no hagi estat resolta amb decisió ferma (Vid. DEVIS ECHANDÍA, *De la prejudicialidad. Influencia del proceso penal en el civil y viceversa*, cit., p.640; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Doctrina y jurisprudencia de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p.426; CHECA MARTÍNEZ, *La prejudicialidad*, cit., p.422).

tema prejudicial, és a dir, cal que estigui pendent el procediment on es discuteix com a principal la qüestió prejudicial. Sense la pendència d'aquesta tramitació on la qüestió prejudicial s'ha de resoldre com a principal, la noció de devolutivitat, entesa com la necessitat que la qüestió prejudicial sorgida en un litigi sigui enjudiciada i decidida per l'òrgan amb competència per fer-ho, no es pot fer operativa.

La pendència del procediment on s'examina en qualitat de principal el problema prejudicial marca la durada de la suspensió de la causa civil. Un cop es té constància de l'existència d'aquelles actuacions la paralització ja pot ser acordada. Nogensmenys, el *dies a quo* de la suspensió civil no és el mateix en tots els casos de qüestions prejudicials en un procés civil, sinó que el legislador preveu diferents moments inicials en funció del tipus de qüestió prejudicial suscitada. Així, a vegades és possible acordar la suspensió del procés civil tan bon punt queda acreditada la pendència del procediment on el problema prejudicial s'ha plantejat com a principal. En d'altres ocasions, en canvi, cal deixar transcórrer el litigi civil fins al termini per dictar sentència a fi de poder suspendre'l. El moment final de la suspensió a partir del qual aquesta ja pot ser aixecada coincideix amb l'acabament del procediment que tramita en qualitat de principal el tema prejudicial.

L'existència d'un procediment on el tema prejudicial s'examina a títol principal és una circumstància la presència de la qual és necessària per a la devolutivitat ja que justifica la suspensió de les actuacions civils. Aquesta circumstància es pot considerar que concorre, no només quan es tracta d'un procediment que es desenvolupa davant un òrgan jurisdiccional i on el problema prejudicial pot acabar sent resolt amb efectes de cosa jutjada, sinó també en els casos de procediments que es desenvolupen en seus no jurisdiccionals. Tot i la no producció de cosa jutjada d'alguna d'aquestes vies (com l'administrativa), això no ha d'impedir, al nostre entendre, poder suspendre el procés civil a causa de la

pendència d'aquestes actuacions. Dues raons bàsicament ens serveixen per fonamentar aquesta postura.

D'una banda, la possibilitat que també existeix en aquests casos de que el tema prejudicial acabi sent resolt amb l'eficàcia esmentada en un procés jurisdiccional. Per exemple, quan un tema administratiu s'examina en via administrativa és evident que en aquesta seu no pot ser dirimit amb efectes de cosa jutjada, però res impedeix que després d'aquesta via s'acudeixi a la jurisdiccional.

De l'altra, cal tenir en compte que per aixecar la suspensió civil acordada per prejudicialitat no és necessari que el procediment on el problema prejudicial s'examina com a principal acabi amb una resolució on es resolgui el fons d'aquest tema amb eficàcia de cosa jutjada. Fins i tot en el cas que el tema prejudicial s'hagi plantejat a títol principal en un procés jurisdiccional, pot ser que la suspensió ocasionada per la pendència d'aquest pugui aixecar-se encara que el procés finalitzi amb una resolució on es deixa imprejudicat el problema i per tant sense resoldre amb els efectes esmentats. Per consegüent, si la suspensió pot ser aixecada en aquestes condicions, també ha de poder ser acordada quan el procediment pendent on el tema prejudicial s'examina en qualitat de principal no produeix aquesta eficàcia.

Ara bé, quan en un procés civil es suscita una qüestió prejudicial que no està resolta, l'exigència que la decideixi l'òrgan competent amb la consegüent suspensió del litigi a l'espera d'aquesta decisió, no només requereix l'existència del procediment on la qüestió es dirimeix com a principal, sinó que també demana que la resolució del problema prejudicial per part de l'òrgan competent s'hi produeixi. És a dir, que el procediment on s'enjudicia com a principal la qüestió que s'ha plantejat com a prejudicial en un altre litigi, acabi amb una decisió ferma que afecti el fons del tema prejudicial. En cas contrari, si aquest procediment acaba amb una

decisió que deixa imprejutjada la qüestió, la suspensió acordada del procés principal civil, motivada per l'existència d'aquestes actuacions, podrà aixecar-se, però la devolutivitat no s'haurà pogut fer efectiva.

3. Criteris legals.

Atès que el tema d'aquest estudi es centra en l'anàlisi de les qüestions prejudicials en l'àmbit del procés civil, cal fer esment de la regulació en aquest marc dels dos sistemes suara exposats de resoldre la prejudicialitat. Sens perjudici d'un tractament posterior més acurat al llarg d'aquest treball d'investigació, avancem ara tan sols, i a efectes d'afavorir la claredat de la matèria, una breu exposició panoràmica sobre com queda resolt legalment el tema de la prejudicialitat en el procés civil. Així, un cop coneguda amb caràcter general la dinàmica que segueixen les diferents qüestions prejudicials en un litigi civil, podrem passar, en els següents capítols, a aprofundir-ne l'examen.

D'entrada, cal posar de manifest que respecte de la resolució de les qüestions prejudicials, tant homogènies com heterogènies, que puguin sorgir en un procés civil el legislador ha assumit la doctrina constitucional sobre la matèria, és a dir, no ha optat en exclusiva per cap dels dos sistemes exposats, sinó que ambdós criteris es presenten en funció del tipus de qüestió prejudicial plantejada, si bé establint com a prioritari el règim no devolutiu.

A) Qüestions prejudicials heterogènies.

És en l'art 10 LOPJ on es troba recollit, amb caràcter general, el criteri per resoldre aquells supòsits en què les qüestions prejudicials que sorgeixen en un procés civil versen sobre un tema que pertany a un ordre jurisdiccional diferent del civil.

El sistema que s'ha establert, amb caràcter general, per dirimir-les és el de la no devolutivitat. És a dir, l'òrgan judicial civil que ha d'enjudiciar la qüestió principal del procés també pot resoldre els problemes prejudicials que s'hi hagin plantejat i que no corresponguin a la jurisdicció civil sinó a un altre ordre diferent. Així ho preveu el primer apartat de l'art. 10 LOPJ, segons el qual, "A los solos efectos prejudiciales, cada orden jurisdiccional podrá conocer de asuntos que no le estén atribuidos privativamente".

Que el precepte es refereix al fenomen de la prejudicialitat és indubtable. Per bé que el seu redactat parla de coneixement d'assumptes sense especificar si es tracten de qüestions prejudicials, és evident que amb la locució "a los solos efectos prejudiciales" s'està exigint la necessitat d'una relació de prejudicialitat entre les matèries heterogènies concurrents¹¹⁵.

L'expressió del precepte "a los solos efectos prejudiciales" també indica que el coneixement d'aquestes qüestions per part del jutge civil es produeix *incidenter tantum*, sense que aquesta decisió transcendeixi l'àmbit del procés concret. Aquest coneixement, tot i que l'article utilitza el terme "podrá", no s'ha d'entendre com a facultatiu. L'apartat primer de l'art 10 no regula una habilitació genèrica perquè l'òrgan jurisdiccional decideixi discrecionalment si reenvia o no una qüestió prejudicial a un altre ordre jurisdiccional, sinó que, malgrat el tenor literal de l'article i a fi de garantir la seguretat jurídica, cal interpretar que un cop plantejada una qüestió prejudicial heterogènia, aquesta ha de ser resolta pel tribunal que tramita la qüestió principal¹¹⁶.

A partir d'aquesta regla de col.laboració jurisdiccional que estableix l'art 10.1 LOPJ, en principi, doncs, el jutge civil està habilitat per resoldre totes les qüestions

¹¹⁵ Vid. SENÉS MOTILLA, *op.cit.*, p. 74.

¹¹⁶ Vid. SENÉS MOTILLA, *op. cit.*, pp. 93-94.

que sorgeixin en el procés que tramita encara que pertanyin a una altra branca de l'ordenament jurídic¹¹⁷.

Tanmateix, el criteri de la no devolutivitat no és aplicable a totes les qüestions prejudicials heterogènies que puguin aparèixer en un procés civil. Efectivament, aquesta regla general de la no devolutivitat coneix dues excepcions, on regeix el criteri oposat, el devolutiu. Es tracta de dos supòsits en què l'enjudiciament de la qüestió prejudicial es reserva per l'òrgan corresponent per fer-ho, amb la consegüent suspensió del procés civil i la vinculació de l'òrgan que tramita aquest procés a la resolució donada al problema prejudicial.

En primer lloc, queden exceptuades de la no devolutivitat que el primer apartat de l'art. 10 LOPJ preveu per la prejudicialitat heterogènia, les qüestions prejudicials penals. El número 2 d'aquest article és l'encarregat de recollir aquesta excepció. Per aplicació d'aquest precepte, si en un procés civil sorgeix una qüestió penal, s'ha de suspendre el procés fins que l'òrgan penal competent resolgui aquesta qüestió. Sempre i quan, diu l'article, de la qüestió penal no es pugui prescindir per la decisió del pleit civil, o, la resolució de la qüestió penal condicioni directament el contingut de la sentència civil¹¹⁸. En consonància amb aquesta línia s'ha redactat l'art. 40 de la LEC. El precepte ara és el que condensa la regulació de la prejudicialitat penal en un procés civil; regulació que en la LEC de 1881

¹¹⁷ Vid., entre altres, MONTERO AROCA, IGLESIAS CABERO, MARÍN CORREA, SAMPEDRO CORRAL, *Comentarios a la Ley de Procedimiento Laboral*, cit., p. 64; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p. 12; SENÉS MOTILLA, *op. cit.*, pp. 73-74; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p. 684; VILLAVERDE FERREIRO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., p. 89.

¹¹⁸ Vid., entre altres, MONTERO AROCA IGLESIAS CABERO, MARÍN CORREA, SAMPEDRO CORRAL, *op. loc. cit.*; CHECA MARTÍNEZ, *La prejudicialidad*, cit., p. 422; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *op. cit.*, pp. 12-13; SENÉS MOTILLA, *op. cit.*, p. 95; ORTELLS RAMOS, *op. cit.*, p. 685; VILLAVERDE FERREIRO, *op. loc. cit.*

Així mateix, vid. les SSTS 4 juliol 1992 (RJ 1992/6638), 26 gener 1993 (RJ 1993/503), 24 juliol 1993 (RJ 1993/6478), 26 abril 1994 (RJ 1994/3076), 12 març 1996 (RJ 1996/2176), 5 desembre 1996 (RJ 1996/9047).

quedava dispersa bàsicament en els arts. 362, 514 i 1804¹¹⁹, i que es complementa amb l'art 114 LECrim i els arts 569 i 697 de la llei processal civil. Aquests preceptes concreten, d'alguna manera, l'art 10 LOPJ i especifiquen els requisits perquè les qüestions prejudicials penals siguin devolutives. La funció que aleshores s'atribueix al precepte de la llei orgànica consisteix a servir de criteri interpretatiu a l'hora d'aplicar aquestes altres normes¹²⁰. Així doncs, en la mesura que, en el procés civil, l'aplicació de la devolutivitat a l'hora de resoldre qüestions prejudicials penals es troba sotmesa a la concurrència d'una sèrie de condicions, s'ha de qualificar com a relativa.

Cal remarcar que del redactat de la nova llei processal civil sobre la matèria es deriva que ara l'aplicació del règim devolutiu es fa a títol d'excepció, essent la regla general en la resolució de les qüestions prejudicials penals el sistema no devolutiu. La línia restrictiva en l'ús d'aquest criteri que adopta la LEC segurament respon a la denúncia que part de la doctrina ha fet de l'abús en l'aplicació dels preceptes legals que autoritzen la suspensió del procés civil per causa penal. En aquest sentit, s'ha posat de manifest com només l'existència en un procés civil d'un pressupòsit que fregués l'àmbit del dret penal ja era motiu suficient per invocar la suspensió del procés, quan potser de fet es tractava de la maniobra d'una de les parts del procés civil amb la intenció de dilatar excessivament la causa en base a una acció penal no sempre justificada¹²¹.

¹¹⁹ La LEC de 1881, a diferència de la LECrim, no contenia una sèrie ordenada de preceptes dedicats a la regulació de les qüestions prejudicials. Només hi trobàvem previstos supòsits de prejudicialitat penal en el procés civil. Però, així com la LECrim engloba en un capítol concret (Capítol II Llibre I) les qüestions prejudicials que poden sorgir en un procés penal i el tractament que hi tenen (arts 3 a 7 LECrim), en la LEC de 1881 no hi havia cap capítol específic on es precisessin les qüestions prejudicials que podien sorgir en el procés civil.

¹²⁰ Per aquest motiu, la SAP Astúries 18 juny 1998 (AC 1998/6034) afirma que els articles que regulen la prejudicialitat penal en el procés civil han de ser interpretats a la llum de l'art 10 LOPJ.

¹²¹ En aquest sentit CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en las leyes civiles*, en "Estudios de derecho procesal" (amb FENECH NAVARRO), Barcelona, 1962, p.764, apunta que "La propia gratuidad del proceso penal y la amenaza de la sanción penal son motivos del abuso de litigantes temerarios, que intentan llevar a aquel proceso la denuncia de una infracción que es

En segon lloc, com a excepció també a la no devolutivitat recollida en l'art 10.1 LOPJ, l'apartat tercer de l'art. 42 de la LEC, en referència a les qüestions prejudicials administratives i laborals, estableix la possibilitat de que els tribunals civils, abans de dictar sentència, suspenguin el curs de les actuacions fins que la qüestió prejudicial sigui resolta per l'Administració pública competent, pel Tribunal de Comptes o pels tribunals de l'ordre jurisdiccional corresponent. Aquesta eventualitat, però, tan sols és possible sempre i quan ho estableixi la Llei o bé ho demanin les parts de comú acord o, en tot cas, ho demani una d'elles amb el consentiment de l'altra. L'exigència d'aquests requisits per fer ús del criteri devolutiu fa que es torni a parlar aquí de devolutivitat relativa. Ara bé, si manca alguna de les condicions requerides, en virtut dels dos primers apartats del mateix precepte, a efectes prejudicials, els tribunals civils poden conèixer assumptes que estiguin atribuïts a l'ordre jurisdiccional administratiu i social. En aquest cas, aleshores, la decisió dels tribunals civils sobre aquestes qüestions no té efecte fora del procés on s'ha produït.

Finalment, en un altre nivell, tampoc no es pot oblidar, per bé que no són objecte d'aquest treball d'investigació, les qüestions prejudicials constitucional i comunitària que també poden aparèixer en un procés civil, i en la resolució de les quals s'ha optat pel sistema devolutiu.

La prejudicialitat constitucional es troba regulada en els arts. 163 CE, 5 LOPJ i 35 i ss. LOTC. Quan el jutge que coneix un assumpte concret considera

puramente civil, y buen ejemplo de ello son los casos en que con tanta frecuencia se enmascaran de estafas y de apropiaciones indebidas los incumplimientos de ciertas obligaciones puramente civiles". Segons l'autor, aquesta pràctica "ha reducido el proceso por ciertos delitos a una versión paralizada del proceso civil".

En la mateixa línia cal citar ALAMILLO, *Suspensión del fallo civil por el supuesto de delito*, cit., pp.20-21; BELLÓN, *Matices de prejudicialidad en el proceso civil*, cit., p.18; REYES MONTERREAL, *Casos de obligatoriedad de suspensión del proceso civil*, en "Rev.Gen.Der.", 1950, nº75; JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, cit., p.234; MOLERO

que la norma aplicable al cas, de la validesa de la qual depèn el fallo, pot ser contrària a la Constitució, pot plantejar la qüestió al Tribunal Constitucional durant el termini per dictar sentència. Objecte de la qüestió prèvia d'inconstitucionalitat promoguda per jutges i tribunals és "una norma con rango de ley aplicable al caso y de cuya validez dependa el fallo", la constitucionalitat de la qual sigui discutida i que per via interpretativa no sigui possible la seva acomodació a l'ordenament constitucional. Aquesta exigència fa palès la concurrència d'un vincle prejudicial i, per tant, la consideració de la qüestió d'inconstitucionalitat com una qüestió prejudicial.

La qüestió d'inconstitucionalitat s'emmarca dins del sistema de la devolutivitat absoluta perquè els procediments d'inconstitucionalitat són els únics instruments per la declaració de la inconstitucionalitat normativa amb efectes generals. No és obstacle a aquesta devolutivitat absoluta la inaplicació normativa a què estan autoritzats els òrgans judicials quan l'apreciació de la inconstitucionalitat versa sobre normes preconstitucionals o de rang normatiu inferior a la Llei, atès que en aquests supòsits no hi ha una declaració d'inconstitucionalitat amb efectes *erga omnes*, sinó una inaplicació normativa amb efectes limitats al cas concret enjudiciat¹²². En canvi, de la sentència que dicta el Tribunal Constitucional on resol la qüestió d'inconstitucionalitat se'n deriva un altre tipus de vinculació. D'una banda, la sentència desestimària de la inconstitucionalitat vincula l'òrgan judicial proponent perquè li deixa lliure la via per l'aplicació de la norma al cas concret. De l'altra, la sentència estimatòria de la inconstitucionalitat vincula perquè aquesta declaració porta aparellada la nul.litat dels preceptes impugnats i la d'aquells altres que hi estiguin relacionats.

MASA, *Interferencias de la acción penal en el proceso civil*, en "Rev.Der.Proc.", 1958, pp.107 i ss.; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., pp.47 i 84.

¹²² Vid., entre altres, CALAMANDREI, *Derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1973, Vol.III, p. 73; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., pp. 149-150.

D'acord amb l'art. 177 TUE, el jutge nacional que tramita un procés, en qualsevol moment anterior a la sentència ferma, pot qüestionar davant el Tribunal de Justícia de la Comunitat Europea la validesa o la interpretació d'una norma comunitària aplicable. Es tracta d'una qüestió prejudicial devolutiva que com a tal provoca la suspensió del procés principal fins que el Tribunal esmentat no es pronuncii sobre la validesa o la interpretació de la norma comunitària qüestionada. Aquesta sentència resolutòria de la qüestió prejudicial té valor de cosa jutjada. Un cop emesa, cal aixecar la suspensió del procés principal i vincula, tant el jutge que va promoure la qüestió, com aquells que puguin tramitar el procés en instàncies o recursos posteriors. Més enllà de l'àmbit d'aquest procés principal, la resolució del Tribunal de Justícia de la Comunitat Europea també eximeix els jutges nacionals de promoure la qüestió quan el tribunal ja s'ha pronunciat amb anterioritat en un supòsit semblant.

B) Qüestions prejudicials homogènies.

En la regulació de les qüestions prejudicials civils en un procés igualment civil també entren en joc els dos sistemes previstos a aquests efectes i a què ens hem referit fins ara, el no devolutiu i el devolutiu. De tots dos, la regla general la constitueix la no devolutivitat. Així és que, l'òrgan jurisdiccional civil que coneix la qüestió principal també és qui resol la qüestió prejudicial civil que ha sorgit en el procés que tramita. Tant si el tema prejudicial entra objectivament i territorialment dins de les seves competències, com si, independentment considerat, correspon a un altre òrgan jurisdiccional civil. En principi, el criteri de la col.laboració jurisdiccional fa que aquesta qüestió prejudicial no sigui devolutiva i que, en conseqüència, pugui ser decidida pel mateix òrgan judicial encarregat de resoldre la qüestió principal. Només en determinats supòsits, i a títol excepcional, l'art 43 LEC preveu l'aplicació del criteri devolutiu, també de forma relativa. Quan el tema prejudicial sigui qüestió principal d'una altre procés pendent davant el mateix o diferent òrgan que tramita el litigi on figura com a prejudicial, el precepte fa viable

la suspensió d'aquest darrer procés fins que finalitzi el procediment que té per objecte la qüestió prejudicial.

Ara bé, a més a més dels dos sistemes esmentats, l'art 43 LEC preveu un altre mecanisme de resolució de la prejudicialitat homogènia civil. Es tracta de l'acumulació de processos, que cal intentar dur a la pràctica amb caràcter preferent als criteris no devolutiu i devolutiu. Així, si el tema prejudicial es planteja com a principal en un altre procés ja pendent en començar el litigi civil on consta com a prejudicial o bé que s'inicia un cop començat aquest últim, la solució més adequada passa per intentar l'acumulació d'utes, per tal que en una mateixa sentència i per un mateix òrgan judicial es decideixin el tema prejudicial i el tema principal¹²³. Només en aquells casos on l'acumulació d'utes no és possible per no concórrer les circumstàncies que la llei exigeix per dur-la a terme, es fa necessari, per resoldre la prejudicialitat homogènia civil, l'ús dels criteris de la no devolutivitat i devolutivitat prejudicials.

4. Qüestions prejudicials ja resoltes.

Si bé és veritat que els supòsits de prejudicialitat que habitualment es contemplen són aquells on la qüestió prejudicial suscitada es troba sense resoldre, també és possible que el problema prejudicial plantejat en el litigi civil ja hagi estat dirimit, com a principal, en el procediment corresponent i per l'òrgan amb competència per fer-ho. Aquesta resolució pot haver-se produït amb anterioritat a l'inici del procés civil on el tema apareix com a prejudicial o bé durant la tramitació

¹²³ L'art 76 LEC preveu com a supòsits en què és possible l'acumulació d'utes "cuando la sentencia que haya de recaer en uno de los procesos pueda producir efectos prejudiciales en el otro", i "cuando entre los objetos de los procesos cuya acumulación se pida exista tal conexión que, de seguirse por separado, pudieren dictarse sentencias con pronunciamientos o fundamentos contradictorios, incompatibles o mutuamente excluyentes".

La consideració de l'acumulació de processos com a mecanisme per resoldre supòsits de prejudicialitat ja és recollida per MENESTRINA, *La pregiudiciale nel processo civile*, cit., pp.194 i ss.

d'aquest. Per bé que identifiquem la qüestió prejudicial amb un *thema decidendi*, amb aquesta expressió no volem fer referència a la circumstància que la qüestió encara estigui sense resoldre, sinó al fet que es tracti d'un tema que es formuli en forma de problema, independentment del moment temporal en què l'aparició d'aquest problema i la seva consegüent resolució es produeixin¹²⁴.

Atès que la qüestió prejudicial ja ha estat objecte d'enjudiciament, al tribunal de la qüestió principal no se li planteja l'interrogant de quin és el règim adequat per resoldre-la, sinó que pot fer ús de la decisió que l'òrgan competent hagi emès, en qualitat de principal, sobre el problema prejudicial.

És clar, doncs, que, amb caràcter general, els trastorns en l'íter processal que ocasionen aquests supòsits minven per comparació als supòsits on la qüestió prejudicial ha de ser dirimida durant la tramitació del procés on ha sorgit. En canvi, el fet que la qüestió prejudicial ja es trobi resolta sí que obligarà a determinar els efectes que ha de desplegar l'esmentada resolució de la qüestió.

IV. NO DEVOLUTIVITAT I DEVOLUTIVITAT PREJUDICIALS DES DEL PUNT DE VISTA DELS PRINCIPIS I GARANTIES CONSTITUCIONALS.

1. La prevalença del sistema no devolutiu.

Els sistemes no devolutiu i devolutiu són els mecanismes que tradicionalment s'han vingut utilitzant a l'hora de resoldre les qüestions prejudicials plantejades en un procés que encara no han estat dirimides. El que signifiquen cadascun d'ells a l'hora de tractar el problema prejudicial i les repercussions que

¹²⁴ En contra es pronuncia ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.682, que, en exigir que la qüestió prejudicial sigui un tema controvertit, conclou que si el tema no és objecte de controvèrsia o de dubte per tal com sobre ell "hay una precedente cosa juzgada, ..., no hay cuestión prejudicial, sino simple tema o punto prejudicial, al que se atenderá en la resolución sobre el objeto del proceso".

se'n deriven per la tramitació del procés on la qüestió s'ha plantejat, ja s'han exposat en els epígrafs anteriors. Per això ara cal fer una anàlisi de la no devolutivitat i devolutivitat prejudicials des de la perspectiva de les garanties processals que recull la Constitució. No només en referència a les conseqüències pràctiques d'ambdós règims de resolució prejudicial, sinó també pel que fa a l'acomodació o discordança de cada sistema amb les garanties i els principis constitucionals involucrats en aquesta matèria.

El Tribunal Constitucional no s'ha manifestat a favor únicament d'un d'aquests sistemes per resoldre les qüestions prejudicials aparegudes en un procés. Es mostra partidari de combinar ambdós criteris, si bé és veritat que dóna primacia a la no devolutivitat respecte de l'aplicació del règim devolutiu.

En efecte, el Tribunal Constitucional ha mantingut la legitimitat des de la perspectiva constitucional de l'institut de la prejudicialitat no devolutiva. Segons l'Alt Tribunal, aquesta és la via que permet a un sol ordre jurisdiccional conèixer en la seva integritat assumptes complexos on s'entrecreuen institucions integrades en sectors de l'Ordenament el coneixement dels quals ha estat atribuït a ordres jurisdiccionals diferents¹²⁵.

Com veurem en les pàgines que segueixen, l'observança dels principis i garanties constitucionals exigeix donar prioritat al sistema no devolutiu a l'hora de resoldre qüestions prejudicials. El règim de la devolutivitat ha de quedar relegat a un ús excepcional i extraordinari. Estrictament quan concorrin les circumstàncies que per a cada supòsit prejudicial marca la Llei. Els trastorns processals que es deriven del sistema devolutiu amenacen el compliment d'algunes de les garanties processals que recull la CE, cosa que aconsella acudir a la devolutivitat prejudicial de forma restrictiva.

2. Les raons d'aquesta prevalença.

A) El respecte a la unitat jurisdiccional, a la independència judicial i a la submissió exclusiva dels tribunals a la Llei.

En la mesura que amb el criteri no devolutiu la qüestió prejudicial és resolta *incidenter tantum* per l'òrgan jurisdiccional que tramita el procés on s'ha suscitat, es pot afirmar que el règim de la no devolutivitat s'adequa millor al concepte d'unitat jurisdiccional. En aquest sentit, suposa un reconeixement de la potestat jurisdiccional que tenen tots els tribunals i, a partir d'aquí, de l'*autorictas* que dimana de qualsevol resolució judicial encara que versí sobre una matèria jurídica diversa de la que integra la pròpia competència jurisdiccional¹²⁶.

Així mateix, amb la resolució de la qüestió prejudicial de forma no devolutiva es garanteix el respecte, no només a la independència dels Jutjats i Tribunals, sinó també a la seva submissió exclusiva a la Llei, aspectes que, en qualitat de requisits essencials establerts per la Constitució en el disseny de l'òrgan judicial, s'integren en el contingut de la garantia constitucional del Jutge predeterminat per la Llei¹²⁷. Amb la independència judicial es pretén assegurar l'autonomia de l'òrgan

¹²⁵ Vid. entre altres les SSTC 62/1984 21 maig, 171/1994 7 juny, 30/1996 26 febrer, 50/1996 26 març.

¹²⁶ Vid. SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.55; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.683; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.471.

En aquesta línia, GIMENO SENDRA, *Cuestiones prejudiciales devolutivas y non bis in idem en el proceso penal*, cit., p.5, circumscrit en l'àmbit processal penal, afirma que, des d'un punt de vista constitucional, no hi ha inconvenient perquè els tribunals penals puguin estendre la seva competència al coneixement de totes les qüestions prejudicials. La raó, segons l'autor, és que en un sistema "judicialista", com el que consagra la CE (arts 106.1 i 117 .3), tots els òrgans jurisdiccionalen integren el Poder Judicial, es regeixen per un mateix sistema d'autogovern, i els seus titulars ostenten la mateixa independència judicial i estan sotmesos a un mateix estaut jurídic.

¹²⁷ Vid. per tots PICÓ I JUNOY, *Las garantías constitucionales del proceso*, Barcelona, 1997, pp.99-100.

jurisdiccional a l'hora d'impartir justícia, és a dir, que en el moment d'enjudiciar un assumpte i executar-ne la resolució, el tribunal no pugui rebre ordres, o insinuacions, o instruccions, ni de cap altre poder de l'Estat, ni de cap altre òrgan jurisdiccional¹²⁸. A assolir aquest objectiu també hi ajuda la submissió dels tribunals només a l'imperi de la Llei, que garanteix que els òrgans judicials únicament es trobin supeditats a l'ordenament jurídic¹²⁹. El fet que amb la no devolutivitat prejudicial l'òrgan jurisdiccional de la qüestió principal també resolgui, encara que *incidenter tantum*, el problema prejudicial, en lloc de veure's vinculat i per tant condicionat a una resolució judicial d'un altre tribunal, apropa el sistema no devolutiu a les exigències constitucionals esmentades.

Cosa que no es pot assegurar si la qüestió prejudicial apareguda en el procés és resolta d'acord amb el sistema devolutiu, no només perquè aleshores cal deferir-ne el coneixement a l'òrgan que tingui competència per dirimir-la en qualitat de principal, sinó també perquè la resolució dictada per aquest òrgan ha de ser tinguda en compte pel tribunal davant el qual s'ha suscitat la qüestió prejudicial sense que aquest darrer pugui entrar a dirimir-la. En contrapartida, cal admetre que aquest sistema es fonamenta en els mateixos criteris que justifiquen l'atribució d'assumpes als diferents poders de l'Estat (quan la qüestió prejudicial consisteix en un problema sobre el que ha de recaure un acte de l'Administració) o als diferents tribunals (quan la qüestió prejudicial és un assumpte jurisdiccional). En virtut d'aquells criteris, els assumptes, segons la seva naturalesa, s'atribueixen a òrgan diferents i són tractats en procediments inspirats per principis diferents. Amb la devolutivitat aquesta ordenació es respecta encara que el tema hagi de ser resolt amb finalitat prejudicial¹³⁰.

¹²⁸ Vid. per tots GIMENO SENDRA, *Fundamentos del derecho procesal*, Madrid, 1981, pp.43 i ss.; ID., *Introducción al derecho procesal*, Madrid, 2003, pp.101 i ss.

¹²⁹ Vid. per tots GIMENO SENDRA, *op.cit.*, pp.47-49; ID., *op.cit.*, p.113.

¹³⁰ ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.683.

B) L'adequació amb la garantia constitucional d'un procés sense dilacions indegudes.

Ultra això, quan el criteri que regeix la resolució de la qüestió prejudicial apareguda en un procés és el no devolutiu, les conseqüències que l'aplicació d'aquest sistema genera en la tramitació del procés on ha sorgit la qüestió prejudicial encaixen sense problemes amb les exigències de les garanties processals previstes en la Constitució.

El fet que l'òrgan jurisdiccional que tramita el litigi on ha sorgit la qüestió també la pugui dirimir, evita que aquell s'hagi de suspendre mentre es resol el problema prejudicial. D'aquesta manera s'afavoreix amb caràcter general una major celeritat en la tramitació dels processos, ja que s'eviten dilacions en la justícia¹³¹.

En canvi, quan el règim utilitzat per resoldre el tema prejudicial suscitat en un litigi és el devolutiu, l'enjudiciament de la qüestió correspon a l'òrgan competent per fer-ho en qualitat de principal i, com a producte d'això, cal procedir a la suspensió del procés on el problema s'ha plantejat a títol prejudicial. Aquesta paralització de les actuacions presenta l'inconvenient de dificultar la rapidesa del procés i l'obtenció d'una resolució sobre el fons de l'assumpte¹³², cosa que pot conduir a la possible vulneració de la garantia constitucional d'obtenir una sentència en un termini raonable i sense dilacions.

¹³¹ Vid. SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.55; ORTELLS RAMOS, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.472.

¹³² Vid. GONZÁLEZ GRANDA, *op.loc.cit.*

En efecte, l'art 24.2 CE és clar en exigir expressament que el judici es desenvolupi sense dilacions indegudes. De l'expressió utilitzada per la Norma Fonamental se'n desprèn, però, que no totes les dilacions que pot patir un procés han de rebre aquest qualificatiu. La doctrina defineix el concepte de dilació com l'incompliment, imputable a l'òrgan judicial, d'una norma processal que fixa un termini¹³³. A partir d'aquí, la suspensió del procés és evident que suposa una prolongació temporal del litigi. Per tal de determinar si l'allargament del pleit ha de ser considerat indegut o no cal ponderar, tot tenint en compte que el bé jurídic protegit en l'art 24 CE és l'eficàcia del procés, l'objecte processal i el temps invertit en el seu coneixement i resolució, és a dir, si el temps invertit en una actuació judicial resulta proporcional al contingut d'aquesta¹³⁴. D'aquesta manera, quan s'entén que la prolongació del procés obeeix a raons d'eficàcia material, malgrat la dilació il·legal, la situació no es pot qualificar de dilació indeguda des del punt de vista constitucional. En aquest sentit, sempre que la suspensió de les actuacions estigui justificada i motivada, la major extensió del procés que se'n deriva és constitucionalment admesa. Ara bé, si resulta que aquesta extralimitació temporal s'esdevé sense que existeixi aquella justificació, cal concloure la vulneració de l'art 24 CE per tractar-se d'una dilació indeguda¹³⁵.

Tota aquesta problemàtica no es genera amb la no devolutivitat. La no necessitat de suspendre el procés on s'ha plantejat la qüestió prejudicial permet estalviar l'allargament temporal de les actuacions i per tant el·ludir una possible vulneració de la garantia constitucional segons la qual el procés s'ha de desenvolupar sense dilacions indegudes.

¹³³ Vid. àmpliament per tots la monografia de RIBA TREPAT, *La eficacia temporal del proceso. El juicio sin dilaciones indebidas*, Barcelona, 1997, p.172.

¹³⁴ RIBA TREPAT, *op.cit.*, pp.173-174.

¹³⁵ RIBA TREPAT, *op.cit.*, pp.174 i 212.

Aquesta menor durada de la causa cal posar-la a més en relació amb el principi de concentració. Aquest principi es manifesta en dos sentits diferents, ja que la concentració va referida a l'activitat procedimental i al contingut del procés¹³⁶. En el primer cas, el principi esmentat implica que els actes processals es desenvolupin en una sola audiència o en varies pròximes temporalment entre sí, de tal manera que l'òrgan jurisdiccional pugui dictar sentència fonamentant-se en les alegacions exposades per les parts i en els resultats que ha apreciat en la pràctica de les proves. La segona manifestació del principi al·ludeix, a més de les qüestions prèvies i incidentals, a les qüestions prejudicials. En aquest àmbit, el principi exigeix la concentració de les qüestions i així evitar que el seu tractament separat o el seu efecte suspensiu condueixin a un allargament de la durada del procés¹³⁷.

C) L'observança de la garantia constitucional de la tutela judicial efectiva.

La major rapidesa en la tramitació del procés desemboca, a més a més, en dues conseqüències, que per ser concomitants no són menys importants. Fruit de la menor durada dels pleits a què tendeix la resolució no devolutiva d'una qüestió

En aquesta línia, vid. igualment, entre altres, GIMENO SENDRA, *El derecho a un proceso sin dilaciones indebidas*, en "Rev.Justicia", 1986, II, pp.403-407; PICÓ I JUNOY, *Las garantías constitucionales del proceso civil*, cit., pp.121-126.

¹³⁶ Vid. entre altres GIMENO SENDRA, *Fundamentos del derecho procesal*, cit., pp.233 i ss.; BERZOSA FRANCO, *Los principios configuradores del procedimiento en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, en "Instituciones del Nuevo Proceso Civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.I, p.599.

¹³⁷ Vid. BERZOSA FRANCO, *op.loc.cit.*

Segons l'autora, *op.cit.*, p.600, la regulació de la LEC entorn de les qüestions prejudicials tendeix a mantenir el principi de concentració, ja que el legislador contempla la possibilitat que siguin resoltes *incidenter tantum* per l'òrgan jurisdiccional que enjudicia l'assumpte principal i tracta d'evitar en la mesura del possible la suspensió de les actuacions.

prejudicial, s'afavoreix la reducció de les despeses processals i la prompta obtenció d'una resolució sobre el fons de l'assumpte plantejat¹³⁸.

D'una banda, la reducció de la durada temporal del procés fa disminuir les despeses que es deriven de la tramitació procedimental, cosa que afavoreix l'eficàcia del judici, que és un dels continguts de la garantia constitucional més significativa del sistema processal, l'obtenció de la tutela efectiva per part dels Jutjats i Tribunals. Un dels punts necessaris, si bé no l'únic, perquè puguem parlar d'un procés eficaç és que aquest tingui, tant una durada breu, com un cost econòmic raonable, de tal manera que el seu resultat sigui rentable¹³⁹.

De l'altra, una major rapidesa en la tramitació del procés també ajuda a assolir, el més aviat possible, la resolució sobre el fons de l'assumpte. D'aquesta manera igualment es satisfà la garantia constitucional d'obtenir una resolució fonamentada en dret, el contingut normal de la qual radica en la consecució d'una resolució sobre el fons de la qüestió plantejada, sigui o no favorable a l'interessat. Per aquest motiu, els Jutges i els Tribunals han d'interpretar tota la legislació en el sentit més favorable a aquesta possibilitat d'entrar en el fons de l'assumpte i a la vegada ho han de fer restrictivament pel que fa a les normes que permeten la inadmissió o la no entrada en el fons de la qüestió¹⁴⁰.

D) El problema de les decisions contradictòries.

¹³⁸ Vid. SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.55; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.683; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.472.

¹³⁹ Vid. per tots RAMOS MÉNDEZ, *El sistema procesal español*, cit., p.73.

¹⁴⁰ Vid. entre altres CHAMORRO BERNAL, *La tutela judicial efectiva*, Barcelona, 1994, p.182; PICÓ I JUNOY, *Las garantías constitucionales del proceso*, cit., pp.63-64; RAMOS MÉNDEZ, *op.cit.*, p.61; GIMENO SENDRA, *Introducción al derecho procesal*, cit., pp.237-238.

Així mateix vid. entre altres les SSTC 98/1992 22 juny, 101/1993 22 març, 7/1994 17 gener, 217 /1994 18 juliol, 55/1995 6 març, 32/1996 27 febrer, 84/1997 22 abril, 101/1997 20 maig.

a) L'acomodament de les divergències judicials amb els principis i garanties de la Constitució.

Això no obstant, l'Alt Tribunal també ha reconegut els desavantatges que es poden derivar de la resolució de les qüestions prejudicials mitjançant el sistema no devolutiu. Cal tenir en compte que la decisió *incidenter tantum* de les qüestions prejudicials per part del tribunal que també resol la qüestió principal no impedeix que el tema sobre el que ha recaigut aquest pronunciament ocasional sigui qüestionat posteriorment a títol principal, és a dir, es plantegi en el procediment adequat i davant l'òrgan competent *ratione materiae* per ser resolt d'aquesta manera. En vista d'això, l'inconvenient més remarcable de la no devolutivitat en la resolució de les qüestions prejudicials radica precisament en el risc d'obtenir decisions contradictòries¹⁴¹. Això és, que es produeixi un contrasentit entre, d'una banda, la decisió *incidenter tantum* de la qüestió prejudicial i, de l'altra, la resolució que després dirimeix aquest tema com a principal. La possibilitat d'aquestes contradiccions no és pensable, en canvi, amb el sistema devolutiu, ja que el fet que la qüestió prejudicial sigui resolta per l'òrgan competent *ratione materiae* evita l'existència de contradiccions entre la decisió *incidenter tantum* del tema prejudicial i la seva resolució per l'òrgan que en té atribuït el coneixement ordinari¹⁴². Cosa que no vol dir que, fruit de l'aplicació del règim devolutiu, entre ambdues resolucions no pugui haver divergències, és a dir, simples discrepàncies que no arriben a ser antagòniques. Per exemple, si la resolució prejudicial penal absol per manca de proves sobre un determinat fet i després en seu civil, a l'hora de dirimir

Una àmplia relació de les sentències de l'Alt Tribunal sobre aquesta matèria pot veure's en l'obra esmentada de PICÓ I JUNOY.

¹⁴¹ Vid. SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.47; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., pp.683-684; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.472.

¹⁴² Vid. SENÉS MOTILLA, *op.cit.*, p.55; ORTELLS RAMOS, *op.cit.*, p.683; GONZÁLEZ GRANDA, *op.loc.cit.*

la qüestió principal, el tribunal considera que aquell aconteixement fàctic ha tingut lloc.

Cal dir que el debat de l'admissibilitat dels pronunciaments contradictoris s'ha plantejat amb relació a aquells casos on ambdues decisions contraposades són de caràcter jurisdiccional. O sia, quan resulta que el tema prejudicial resol *incidenter tantum* en un determinat procés posteriorment es planteja en qualitat de principal en un procés jurisdiccional autònom que té lloc davant el jutge competent *ratione materiae*, la resolució del qual té efecte de cosa jutjada i no coincideix amb l'enjudiciament *incidenter tantum* de què el tema ja havia estat objecte.

Amb tot, en l'àmbit d'aquests pronunciaments contradictoris cal separar dues realitats jurídiques que difereixen de contingut i efectes, ja que no totes les contradiccions tenen sempre rellevància constitucional. Així, es fa necessari distingir dos nivells, la valoració i qualificació jurídica d'uns fets i la seva constatació o fixació¹⁴³.

a) Pel que fa al primer pla esmentat, la independència valorativa que gaudeix cada ordre jurisdiccional permet acceptar que la diversa qualificació jurídica que poden merèixer uns mateixos fets no sigui inconstitucional. En aquesta diversitat a l'hora de qualificar jurídicament una mateixa realitat fàctica incideixen diferents criteris. Uns de jurídic-materials, que al·ludeixen als efectes jurídics que els fets o les conductes produeixen en un sector de l'ordenament jurídic. Uns altres de processals, que es refereixen als diversos mecanismes de fixació dels fets i regles de valoració de la prova propis de cada ordre jurisdiccional. La varietat de pronunciaments jurisdiccional a què això dóna lloc és conseqüència d'haver tractat amb perspectives diferents uns mateixos fets i des

¹⁴³ Vid. SENÉS MOTILLA, *op.cit.*, p.47.

d'aquest punt de vista és plenament compatible amb les exigències de la Norma Fonamental¹⁴⁴.

En efecte, a parer de la doctrina constitucional, les contradiccions no presenten rellevància en aquest àmbit quan els resultats contradictoris entre decisions d'òrgans judicials integrats en diferents ordres jurisdiccionals són producte d'haver abordat des d'òptiques diferents uns mateixos fets sotmesos al coneixement judicial. En aquests casos s'entén que els resultats contradictoris són conseqüència dels criteris informadors del repartiment de competències que el legislador ha dut a terme entre els diversos ordres jurisdiccionals. Per aquest motiu, el Tribunal Constitucional conclou que el respecte al principi d'independència judicial, com a regla general, resta rellevància constitucional a aquestes possibles contradiccions entre resolucions dictades per tribunals de diferent ordre jurisdiccional¹⁴⁵.

Així doncs, sempre que les contradiccions que es corri el risc d'obtenir pel fet que la qüestió prejudicial la resolgui *incidenter tantum* el mateix jutge que tramita el procés on ha sorgit, siguin conseqüència del diferent punt de vista amb què cada ordre jurisdiccional pot valorar jurídicament uns mateixos esdeveniments, en la mesura que són constitucionalment admeses, no desacrediten la preferència del règim no devolutiu en el tractament dels problemes prejudicials suscitats en un litigi.

¹⁴⁴ En aquesta línia vid. entre altres CATALÀ COMAS, *Efectos en el proceso civil posterior de las resoluciones penales que no contienen un pronunciamiento civil*, en "La Ley", 1993-1, p.1135, 1136 i 1137; GÓMEZ DE LA ESCALERA, *La sentencia civil complementaria de la penal ante los efectos de la cosa juzgada material*, en "Rev. Justicia", 1994, IV, p.875; SENÉS MOTILLA, *op.cit.*, pp.47-49; SOLÉ RIERA, *Sentencia penal absolutoria y posterior condena, en vía civil, a los daños y perjuicios derivados del ilícito penal*, en "Rev. Justicia", 1997, III, p.958; GIMENO SENDRA, *Cuestiones prejudiciales devolutivas y non bis in idem en el proceso penal*, cit., p.3.

b) Per contra, en determinats supòsits, la contradicció entre resolucions judicials emanades d'ordres jurisdiccionals diferents sí que presenta rellevància constitucional. Es tracta de casos on la contradicció no deriva del tractament d'uns mateixos fets des de perspectives jurídiques heterogènies, sinó que es produeix per valorar al mateix temps que uns fets succeïren i no succeïren. A nivell, per tant, de constatació o fixació dels fets les contradiccions entre sentències no són admeses. Es produeix un refús lògic-jurídic de pronunciaments judicials contradictoris amb relació a l'existència d'uns aconteixements fàctics i a la participació en aquests esdeveniments d'un subjecte¹⁴⁶.

La contradicció que es genera en aquests casos no s'adequa, segons la doctrina constitucional, als principis i garanties que recull la Norma Fonamental. S'entén que la contradicció esmentada significa una conculcació, no només del principi de seguretat jurídica que l'art 9.3 CE imposa al funcionament de tots els òrgans de l'Estat, sinó també de la tutela judicial efectiva reconeguda en l'art 24.1 CE¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Vid. entre altres les SSTC 77/1983 3 octubre, 62/1984 21 maig, 158/1985 26 novembre, 70/1989 20 abril, 116/1989 22 juny, 204/1991 30 octubre, 171/1994 7 juny, 36/1995 8 març, 30/1996 26 febrer.

¹⁴⁶ Vid. entre altres CATALÀ COMAS, *Efectos en el proceso civil posterior de las resoluciones penales que no contienen un pronunciamiento civil*, cit., pp.1135, 1136 i 1137; GÓMEZ DE LA ESCALERA, *La sentencia civil complementaria de la penal ante los efectos de la cosa juzgada material*, cit., p.876; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.50; GIMENO SENDRA, *Cuestiones prejudiciales devolutivas y non bis in idem en el proceso penal*, cit., p.3.

Igualment poden llegir-se les SSTC 77/1983 3 octubre, 24/1984 23 febrer, 62/1984 21 maig, 158/1985 26 novembre, 204/1991 30 octubre, 367/1993 13 desembre.

Concretament, en la STC 24/1984 23 febrer, l'Alt Tribunal posa de manifest com "En la realidad jurídica, esto es, en la realidad histórica relevante para el derecho, no puede admitirse que algo es y no es, que unos mismos hechos ocurrieron y no ocurrieron, o, por decirlo en los términos del fundamento jurídico 8 de nuestra Sentencia de 3 de octubre de 1983, es claro que unos mismos hechos no pueden existir y dejar de existir para los órganos del Estado, pues a ello se oponen no sólo principios elementales de la lógica jurídica y extrajurídica, sino el principio de seguridad jurídica constitucionalizado en el art 9.3".

En el mateix sentit la STC 62/1984 21 maig afirma que "Es evidente... que a los más elementales criterios de la razón jurídica repugna aceptar la firmeza de las distintas resoluciones judiciales en virtud de las cuales resulte que unos mismos hechos ocurrieron y no ocurrieron, o que una misma persona fue su autor y no lo fue".

D'una banda, perquè el principi mencionat també integra l'expectativa legítima dels justiciables a obtenir per una mateixa qüestió una resposta inequívoca dels òrgans encarregats d'impartir justícia¹⁴⁸. Així, en l'àmbit de la tutela judicial efectiva el principi de seguretat jurídica es manifesta en la garantia d'aquell que ha obtingut una sentència favorable a que sigui respectada en el futur i a que no existeixin pronunciaments judicials contradictoris amb ella¹⁴⁹.

De l'altra, perquè si l'efectivitat d'una resolució judicial radica a garantir l'obtenció d'una resposta de l'òrgan jurisdiccional que resolgui de forma raonable el problema plantejat i l'execució de la decisió presa¹⁵⁰, es podria considerar que l'ambigüitat que s'origina amb l'existència de dos pronunciaments contradictoris referits a l'examen d'uns mateixos fets, enterboleix l'efectivitat mencionada.

Aquestes consideracions desvirtuen la prevalença del sistema no devolutiu en la resolució de les qüestions prejudicials quan fruit de la seva aplicació es produeix una contradicció d'aquest tipus, o sia, que afecta l'existència d'uns aconteixements fàctics, ja que, com ha quedat exposat, aquesta mena de contradiccions són les que presenten rellevància constitucional.

Així ho entén l'Alt Tribunal i, en conseqüència, precisament amb la finalitat de prevenir la vulneracions constitucionals que generen contradiccions com l'exposada, considera constitucionalment legítim que, en alguns supòsits,

¹⁴⁷ Vid. entre altres CATALÀ COMAS, *op.cit.*, pp.1135-1136; GÓMEZ DE LA ESCALERA, *op.loc.cit.*; CHAMORRO BERNAL, *La tutela judicial efectiva*, cit., pp.300-301; SOLÉ RIERA, *Sentencia penal absolutoria y posterior condena, en vía civil, a los daños y perjuicios derivados del ilícito penal*, cit., p.959; GIMENO SENDRA, *op.loc.cit.*

En el mateix sentit es pronuncien, per exemple, les SSTC 24/1984 23 febrer, 62/1984 21 maig, 158/1985 26 novembre: i els autes TC 703/1986 17 setembre, 1219/1988 7 novembre.

¹⁴⁸ Amb aquestes paraules s'expressa concretament la STC 62/1984 21 maig.

¹⁴⁹ Vid. CHAMORRO BERNAL, *La tutela judicial efectiva*, cit., pp.300-301.

l'ordenament jurídic prescindeixi del règim no devolutiu en la resolució de les qüestions prejudicials i estableixi, com a excepció a aquest sistema i a través de la prejudicialitat devolutiva, la primacia d'una jurisdicció sobre una altra¹⁵¹. O sia, que el problema prejudicial sigui dirimit en qualitat de principal pel jutge i en el procediment adequats.

En suma, mentre no existeixi una norma legal que reculli la necessitat de diferir el coneixement d'una qüestió prejudicial a un ordre jurisdiccional concret, correspon a cadascun d'ells, en l'exercici independent de la potestat que els confereix l'art 117.3 CE, decidir si s'han complert o no els pressupòsits de les pretensions que davant d'ells s'han exercitat. Aquesta regla general, en virtut de la qual el règim d'aplicació preferent davant l'aparició d'una qüestió prejudicial en un litgi és el no devolutiu, coneix excepcions, ja que, en determinades ocasions, el legislador pot establir com a més convenient el tractament del problema prejudicial segons el sistema devolutiu. En aquests casos, és a dir, quan l'ordenament jurídic imposa l'exigència que la qüestió prejudicial apareguda en un procés sigui resolta com a principal per l'òrgan amb competència per fer-ho, la no devolutivitat ha de donar pas a l'aplicació del criteri devolutiu. L'incompliment d'aquesta previsió legal que desencadeni en una contradicció entre dues resolucions judicials, de tal manera que uns mateixos fets existeixin i deixin d'existir respectivament en cada una d'elles, vulnera la garantia constitucional a la tutela judicial efectiva, per tal com la resolució judicial adoptada en aquestes circumstàncies no es pot considerar una resolució raonada, fonamentada en Dret i no arbitrària¹⁵².

¹⁵⁰ Vid. CHAMORRO BERNAL, *op.cit.*, p.278.

¹⁵¹ Vid. entre altres les SSTC 30/1996 26 febrer, 50/1996 26 març.

¹⁵² Vid. entre altres les SSTC 30/1996 26 febrer, 50/1996 26 març, 91/1996 27 maig, 102/1996 11 juny, 255/2000 30 octubre.

Nogensmenys, som de l'opinió que la discordança amb els principis i garanties constitucionals de les contradiccions judicials sobre l'existència d'uns fets pot ser objecte d'algunes puntualitzacions.

Cal remarcar, d'entrada, que en aquests casos la contradicció no es dóna entre els fallos de dues resolucions jurisdiccionals¹⁵³, sinó que es tracta d'una contradicció parcial, per tal com el contrasentit es produeix entre els fets d'ambdues resolucions, o sia, entre dues parts d'aquestes que són diferents dels fallos corresponents. Conseqüentment, més que davant d'una contradicció de fallos o pronunciaments judicials, ens trobem davant d'una contradicció entre les declaracions que cada resolució conté sobre una mateixa realitat fàctica¹⁵⁴. No és del tot exacte, per tant, parlar en aquests casos de la vulneració de l'exigència constitucional, inclosa en la garantia de la tutela judicial efectiva, segons la qual no poden existir pronunciaments judicials contradictoris.

També s'ha considerat, com hem vist línies enrere, la possibilitat que les divergències en les declaracions de dues resolucions jurisdiccionals sobre uns aconteixements fàctics pugui vulnerar la garantia en virtut de la qual la decisió que han de dictar els tribunals ha de ser una resolució raonable. No estem pas en

¹⁵³ Els instruments que s'han arbitrat per solucionar la contradicció de fallos judicials consisteixen en els instituts de la litispendència i de la cosa jutjada.

¹⁵⁴ Aquesta distinció entre la contradicció de fallos i la divergència de declaracions la posa de relleu GÓMEZ ORBANEJA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, en "Rev.Der.Proc.", 1946, pp.241-242. Val la pena reproduir les paraules de l'autor: "Y es verdad, sin duda, que si una sentencia civil, basándose en nuevas pruebas no ofrecidas al juez de la causa, afirmase, por ejemplo, el hecho de la muerte de una persona por la acción del anteriormente absuelto, vendría a situarse en cierto modo en el archivo de la santidad de lo juzgado frente al fallo penal que de una vez para siempre, y sin rectificación posible, respecto de ese determinado responsable, declara no probado el hecho del homicidio. Pero por atentatorio que ello parezca al valor del pronunciamiento penal y a la satisfacción que otorga al exculpado, nada impide en teoría la divergencia de declaraciones. Primero, la declaración civil deja en absoluto fuera de cuestión la responsabilidad criminal por el hecho, que la penal, para siempre, ha negado. No se produce, pues, estrictamente, contradicción de fallos. Segundo, también en el proceso penal un mismo hecho puede declararse probado después de no probado (incluso: después de declararse inexistente), aunque sólo con

desacord amb aquest requisit de raonabilitat. La dificultat, però, que amb relació a aquesta exigència apreciem en els casos que ara analitzem apareix a l'hora de determinar quina de la dues resolucions contraposades s'ha de considerar com a raonable. És a dir, el problema es planteja quan cal decidir quina de les dues resolucions contradictòries, per no complir les exigències de raonabilitat, vulnera la garantia constitucional. L'interrogant és de difícil, per no dir impossible, solució, ja que tant la resolució que afirma uns fets, per exemple, com la que els nega poden merèixer la consideració de raonables. Tal vegada, seria més adient i rigorós considerar que les divergències sobre els fets que poden derivar-se de dues resolucions jurisdiccionals, el que posen en perill, més que la raonabilitat de les decisions en qüestió (que és el que protegeix la garantia constitucional), és la raonabilitat de la situació global que es deriva de la coexistència de les dues resolucions contradictòries. Lligat a aquesta precisió cal afegir, a més a més, que aquesta darrera manca de raonabilitat sembla de dubtosa inclusió dins l'àmbit de la tutela judicial efectiva, si tenim en compte, d'una banda, que aquesta garantia es predica d'una resolució concreta i individualment considerada però no d'una situació o conseqüència creada, derivada en aquest cas de la contradicció de resolucions, i de l'altra, que la vulneració de la tutela efectiva ha de tenir un subjecte titular del dret conculcat¹⁵⁵.

b) Possibles instruments per a la seva solució.

El perill que acompanya la resolució no devolutiva d'una qüestió prejudicial - la contradicció de resolucions judicials fermes- té mitjans de solució en cas que es confirmi. Cal fer referència, doncs, als possibles instruments per solventar les contradiccions entre resolucions judicials que afecten l'existència d'una realitat fàctica, és a dir, quan, en aquest aspecte, la decisió *incidenter tantum* de la

relación a dos inculpados diferentes, sin que la segunda sentencia roce para nada la permanencia e intangibilidad de la primera".

¹⁵⁵Així es desprèn de CHAMORRO BERNAL, *La tutela judicial efectiva*, cit., pp.334 i ss.

qüestió prejudicial i la resolució que la decideix com a principal no coincideixen. Pel que fa a les contradiccions que al·ludeixen a la qualificació jurídica d'uns fets, ja ha quedat clar línies enrere que no plantegen problemes de refús.

Els mitjans que poden ser utilitzats a aquest efecte entren en joc si la resolució del tema prejudicial com a principal es produeix quan el procés on la qüestió prejudicial s'ha plantejat i s'ha resolt *incidenter tantum* ja ha finalitzat amb sentència ferma.

Els instruments per solucionar la contradicció de les dues resolucions són de caràcter rescisori. En aquest sentit, el Tribunal Constitucional, tot i reconèixer la dificultat d'arbitrar mitjans amb aquesta finalitat tenint en compte la independència dels òrgans jurisdiccionals, insta el legislador perquè prevegui aquest tipus de conflictes i estableixi mecanismes rescisoris per la seva solució en el marc de la jurisdicció ordinària. A manca d'aquests instruments, l'Alt Tribunal admet l'operativitat del recurs d'empara com a mitjà de rescisió que, *in extremis*, assumeixi la funció de resoldre aquella disparitat¹⁵⁶.

La doctrina i suggerències del Tribunal Constitucional han estat secundades pel legislador processal laboral quan en l'art 86.3 LPL preveu un nou motiu de revisió en aquest àmbit funcionalment connectat amb l'especialitat que hi té la prejudicialitat penal. Així, com que com a regla general la pendència d'una causa criminal pels mateixos fets no determina la suspensió del procediment laboral (arts 4.3 i 86.1 LPL), si després d'acabar el procés laboral sorgeix una sentència penal ferma que declara la inexistència del fet o la falta de participació del subjecte serà

¹⁵⁶ Vid. entre altres GÓMEZ DE LA ESCALERA, *La sentencia civil complementaria de la penal ante los efectos de la cosa juzgada material*, cit., pp.876-877; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.50.

Així mateix vid. les SSTC 62/1984 21 maig, 158/1985 26 novembre, 367/1993 13 desembre, 39/1994 15 febrer.

procedent la rescisió de la cosa jutjada laboral per les vies previstes en la legislació processal civil¹⁵⁷.

En l'àmbit processal civil, però, que és el que a nosaltres ara ens interessa, no hi ha cap solució pels casos de dues sentències lògicament contradictòries i amb autoritat de cosa jutjada¹⁵⁸. La via que la doctrina proposa per salvar aquestes possibles incompatibilitats passa per la possibilitat de la revisió de la sentència civil que s'ha dictat en el procés on la qüestió prejudicial s'ha resolt *incidenter tantum*. El problema, però, és que, ara com ara, la circumstància que estem tractant no està prevista expressament com a motiu que permet fonamentar la revisió. La solució a aquest problema aleshores es perfila a dues bandes. O bé s'opta per una interpretació extensiva dels motius de revisió actualment previstos en la Llei a fi de donar cabuda a la circumstància esmentada. O bé s'introdueix un nou motiu de revisió civil que permeti la rescisió de sentències contradictòries¹⁵⁹.

És cert que, avui per avui, alguns supòsits de contradicció entre resolucions judicials podrien reconduir-se a alguna de les causes previstes legalment per fonamentar la revisió. Pensem, per exemple, en una resolució prejudicial, dictada després de la fermesa de la sentència que posa fi al procés principal, que pugui considerar-se com l'obtenció d'un document decisiu del qual no se n'havia pogut disposar per força major (primer motiu de l'art 510 LEC). O bé també en el cas d'una sentència emesa fruit d'un fals testimoni (tercer motiu de l'art 510 LEC) que ha donat lloc a una contradicció amb una altra resolució jurisdiccional.

¹⁵⁷ Vid. SENÉS MOTILLA, *op.cit.*, p.51; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, pp.491-492.

¹⁵⁸ Vid. GONZÁLEZ GRANDA, *op.cit.*, p.492; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., t.1, p.653.

Tot i això, de les dues sortides abans proposades és preferible la segona, això és, la d'incorporar un nou motiu de revisió per solventar la contradicció de dues sentències, bàsicament per dues raons¹⁶⁰. D'una banda, perquè el Tribunal Constitucional en algunes ocasions ha instat el legislador perquè prevegui mecanismes rescisoris en el marc de la jurisdicció ordinària. Mentrestant, l'Alt Tribunal permet la via del recurs d'empara per solventar les situacions creades per resolucions contradictòries que es basen en el mateixos fets. De l'altra, perquè la suggerència del Tribunal Constitucional ja ha estat acollida pel legislador processal laboral en l'art 86.3 LPL.

¹⁵⁹ En aquest sentit, SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., pp.50-51; GONZÁLEZ GRANDA, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.141.

¹⁶⁰ Sobre l'oportunitat d'introduir un nou motiu de revisió dirigit a corregir la contradicció de dues sentències vid. VALLESPÍN PÉREZ, *La revisión de la sentencia firme en el proceso civil*, Barcelona, 2002, pp.40 i ss.

CAPÍTOL SEGON: CRITERIS PER DETERMINAR EL SISTEMA DE RESOLUCIÓ DE LES QÜESTIONS PREJUDICIALS PENALS.

I. IDENTIFICACIÓ DE LA QÜESTIÓ PREJUDICIAL.

El primer pas que ha de realitzar l'òrgan jurisdiccional civil abans de determinar el sistema més adequat de resolució prejudicial consisteix a identificar un problema penal suscitat en la causa com una qüestió prejudicial d'acord amb les característiques que defineixen aquesta figura.

1) Quan en un litigi civil es suscita un tema de naturalesa penal cal que aquest presenti una sèrie de trets per poder considerar-lo una qüestió prejudicial. Aquests trets són els que s'han analitzat amb caràcter general en el capítol primer d'aquest treball d'investigació com a elements definitoris de la figura de la qüestió prejudicial. L'objectiu d'aquest epígraf rau ara a explicar com es manifesten aquests requisits en un *thema decidendi* penal. En altres paraules, es tracta de saber quan en un procés civil es pot considerar que ens trobem davant d'una qüestió prejudicial penal.

A) En primer lloc, cal que el tema penal suscitat no integri la qüestió principal del litigi civil, constituïda, recordem, per aquelles peticions o *petita* dirigides a l'òrgan jurisdiccional civil i que formen part de l'objecte del procediment.

B) En segon lloc, es fa necessari que el tema penal sigui idoni per plantejar-se en un procés i tingui aptitud per a ser decidit amb efecte de cosa jutjada. Per

consegüent, interessa saber quins elements d'un procés penal formen l'objecte de la causa i en ser dirimits produeixen aquesta eficàcia. Allò que en un procés penal en pot constituir l'objecte i ser resolt amb efecte de cosa jutjada consisteix en si uns fets són penalment il·lícits i tenen un subjecte responsable. Mostra d'això és que la doctrina unànimement afirma que la cosa jutjada penal s'estén als fets enjudiciats i a la persona de l'acusat¹. Aquest contingut que en l'àmbit del procés penal pot passar en cosa jutjada és el que ha de plantejar un *thema decidendi* en un procés civil per poder conceptuar-lo com a qüestió prejudicial penal.

Ara bé, cal tenir present que les qüestions prejudicials penals en un procés civil tal com s'acaben de configurar no sempre es presenten sota un mateix enunciat. No es tracta pas de preveure ara totes les hipòtesis de qüestions prejudicials penals que es poden donar a la pràctica, atès que això resultaria una tasca casuística impossible de dur a terme. En canvi sí que és més factible intentar classificar les diferents fòrmules amb què es poden plantejar. Som de l'opinió que en un procés civil una qüestió prejudicial penal pot manifestar-se de les següents maneres.

a) En ocasions, la qüestió prejudicial resideix a establir l'existència d'una sentència penal condemnatòria respecte d'uns fets². Com a exemples que

¹ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.288; MANZINI, *Tratado de derecho procesal penal*, trad. se Sentís Melendo, Buenos Aires, 1951, III, pp.525-530; MUÑOZ ROJAS, *Anotaciones en torno a la cosa juzgada penal*, en "Rev.Der.Proc.", 1970, nº4, pp.844 i ss.; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *La cosa juzgada penal*, Bolònia, 1975, pp.116 i ss.; FENECH NAVARRO, *El proceso penal*, cit., pp.411-412; GÓMEZ ORBANEJA, HERCE QUEMADA, *Derecho procesal penal*, cit., p.293; PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, GUTIÉRREZ DE CABIEDES, *Derecho procesal penal*, Madrid, 1989, pp.347-348; DE LA OLIVA SANTOS, *Sobre la cosa juzgada*, Madrid, 1991, p.157; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal penal*, cit., pp.626-628; GÓMEZ COLOMER, *Derecho Jurisdiccional III Proceso Penal*, cit., p.409.

² Vid. en aquest sentit GÓMEZ ORBANEJA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, cit., p.212; ID., *op.cit*, II, p.713; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.686.

Per DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, Granada, 2002, p.573, aquests supòsits no poden ser considerats com de prejudicialitat atès que es tracta de casos on la qüestió sempre apareix resolta abans de la incoació del procés civil. Al nostre entendre, però, si bé és veritat que en la majoria de vegades en el moment de començar el procés civil és probable que ja s'hagi dictat la sentència en

il·lustren aquesta eventualitat cal citar els següents. L'art 82.3ª CC preveu com a causa de separació la condemna a pena privativa de llibertat superior a sis anys. L'art 86.5ª CC recull com a causa de divorci la condemna de sentència ferma per atemptar contra la vida del cònjuge, els seus ascendents o descendents. L'art 243.3ª.4ª CC no permet ser tutors als condemnats a pena privativa de llibertat mentre compleixen condemna i als condemnats per un delictes que fa suposar que no realitzaran bé la tutela. L'art 756.2ª CC considera incapaç per succeir el condemnat per atemptar contra la vida del testador, cònjuge, descendents o ascendents. L'art 11 del Codi de Successions (CS) també preveu de forma similar les causes d'indignitat per succeir, les quals, segons l'art 34 de la Compilació també determinen el desheretament i la pèrdua del dot³. Es tracta de supòsits on la norma de dret privat parteix de l'existència d'una sentència penal condemnatòria (per exemple, en un procés de separació cal determinar si hi ha sentència condemnatòria a pena privativa de llibertat superior a sis anys; en un procés hereditari cal determinar si hi ha sentència condemnatòria de l'hereu per haver atemptat contra la vida del testador, cònjuge, descendents o ascendents;...). Aquest fet pot donar peu a diverses lectures.

En cas d'interpretar aquests supòsits en un sentit literal, caldria convenir que en aquests casos on la conseqüència jurídica de dret privat es deriva d'una sentència penal, el problema que planteja la qüestió prejudicial és l'existència d'un acte processal. No és un fet amb transcendència penal. Tanmateix, d'aquesta interpretació es deriven conseqüències que la desaconsellen a la pràctica. Pensem, per exemple, en un procés civil sobre l'herència del testador. Una de les parts al·lega la causa d'incapacitat per succeir de l'art 756.2ª CC (estar condemnat

seu criminal, poden existir supòsits en què això no sigui així. A més a més, i al marge del moment temporal en què s'hagi obtingut la sentència penal, no considerem com a criteri definidor de les qüestions prejudicials el fet de si ja es troben resoltes o encara no. En tot cas, es tracta d'una circumstància que condiciona, com és natural, el seu tractament processal.

³ En l'àmbit jurisprudencial ens serveix per il·lustrar aquest tipus de prejudicialitat penal la STS 8 maig 1992 (RJ 1992/3887), referent a un procediment sobre incapacitat de succeir per causa d'indignitat que es fonamenta en una sentència penal ferma.

per atemptar contra la vida del testador)⁴ i, per això, sol·licita la suspensió de les actuacions civils per prejudicialitat penal arran de l'existència d'una causa criminal on s'investiga el possible assassinat del testador per part del litigant titllat d'incapaç per succeir. Doncs bé, bo i emparant-se en la interpretació literal esmentada, aquest litigant presumptament incapaç per succeir podria fer valdre, per desvirtuar la prejudicialitat devolutiva, i el jutge civil acceptar-ho, que el que havia al·legat l'altra part com a qüestió prejudicial penal era l'existència d'una sentència penal condemnatòria, no el fet delictiu de l'assassinat i la responsabilitat penal que se'n deriva, que és el que s'està examinant en la causa criminal. Consegüentment, en aquests casos on una norma civil inclou dins el seu supòsit de fet una sentència penal, el jutge civil podria entendre improcedent la suspensió de les actuacions a l'espera de que finalitzés la causa criminal, atès que la qüestió prejudicial penal al·legada i allò discutit en la causa criminal no coincideixen. El problema apareix si el procés civil acaba abans que el penal i, davant la inexistència d'una sentència penal condemnatòria, el jutge ha de resoldre el litigi considerant que aquella causa d'incapacitat per succeir no concorre, tant més si amb posterioritat la causa criminal finalitza amb una sentència condemnatòria.

A fi d'evitar possibles situacions com la descrita, cal donar una altra interpretació més àmplia a aquest tipus de supòsits. En aquest sentit, es pot entendre que en aquests casos on la norma de dret privat parteix d'una sentència de condemna la qüestió prejudicial està fent referència, més que a un acte processal en sentit estricte, a la determinació d'un fet delictiu i de la consegüent responsabilitat penal. De fet, això és el que forçosament sempre hi ha darrera d'una condemna i és de fet el que en aquests casos es pretén saber de cara a aplicar la conseqüència jurídica que la norma de dret privat preveu. El que passa és que perquè pugui produir-se aquesta conseqüència jurídica cal que les

⁴ Vid. per tots sobre aquest supòsit d'indignitat DÍEZ-PICAZO, GULLÓN, *Instituciones de derecho civil*, Madrid, 1998, II, 2, pp.223-224; ROCA I TRIAS, *Instituciones de dret civil de Catalunya* (amb PUIG I FERRIOL), València, 1998, pp.85-86.

circumstàncies esmentades s'exterioritzin en una sentència Així, la causa d'incapacitat per succeir que consisteix en una sentència condemnatòria per haver atemptat contra la vida del testador està considerant incapaç per succeir a aquell subjecte que resulti responsable penal d'un determinat fet delictiu. Per això, quan aquesta causa és al·legada en un procés civil sobre l'herència del testador, no planteja únicament l'existència d'un determinat acte processal (com és una sentència penal condemnatòria), sinó també la possible responsabilitat penal d'un subjecte per un fet delictiu. Aquesta interpretació, en l'exemple que posàvem, sí que permetria la suspensió de les actuacions civils per prejudicialitat penal a l'espera que el jutge penal es pronunciés sobre l'existència de l'assassinat i el possible responsable. És cert que d'aquesta manera poden ampliar-se els supòsits on és viable la suspensió del procés civil. Però també ho és que la decisió de suspendre les actuacions no s'adopta simplement perquè un tema penal suscitat en el procés civil s'està enjudiciant en una causa criminal, sinó que està sotmesa a la concurrència d'altres circumstàncies sense les quals la decisió de suspendre no és possible.

b) A vegades, el problema que proposa la qüestió prejudicial penal consisteix a determinar l'existència d'un fet que pugui ser qualificat com a delictiu. Posem alguns exemples. L'art 648.1ª CC preveu com a causa de revocació de la donació que el donatari hagi comès algun delictes contra la persona, l'honor, o els béns del donant. Així mateix, l'art 1305 CC estableix que la comissió d'un delictes o falta per part dels contractants fa que la causa o objecte del contracte sigui il·lícita i per tant provoca la nul·litat del contracte. Igualment, en un procés civil pot ser que es susciti el tema de la falsetat d'alguns dels documents del pleit⁵. En tots aquests

⁵ Com a mostra d'aquest tipus de qüestió prejudicial penal es poden citar entre altres les següents resolucions jurisdiccionals.

Per exemple, les SSTS 28 febrer 1989 (RJ 1989/1406), 29 gener 1994 (RJ 1994/577), 30 setembre 1996 (RJ 1996/6824), on el tema prejudicial planteja la falsetat penal d'uns documents del procés civil, això és, si respecte d'aquests documents s'han comès algunes de les conductes que el CP tipifica com a delictes de falsetat documental.

supòsits el que planteja la qüestió prejudicial és l'enjudiciament penal d'uns fets, o sia, si uns determinats aconteixements han existit i, en aquest cas, si són delictius i donen lloc a la consegüent responsabilitat criminal (per exemple, en un procés on es sol·licita la revocació d'una donació cal determinar si el donatari ha comès algun delictes contra la persona, l'honor o els béns del donant; en un procés sobre la nul·litat d'una compravenda cal determinar si alguna de les parts ha comès, per exemple, una estafa;...). Determinar la concurrència o no d'aquestes circumstàncies és el *thema decidendi* que cal resoldre en qualitat de qüestió prejudicial penal.

c) Finalment, es troben supòsits on el problema prejudicial no radica a determinar si s'ha comès un tipus delictiu o si existeix una sentència condemnatòria, sinó que el tema prejudicial planteja l'existència o no d'uns fets, fets que poden tenir transcendència penal⁶, però respecte dels quals no s'exigeix que es puguin qualificar penalment d'alguna manera. Vegem alguns exemples. L'art 73.5^a CC preveu com a causa de nul·litat del matrimoni que aquest s'hagi contret per coacció. L'art 82.1^a, 2^a CC enumera com a causes de separació l'abandonament injustificat de la llar, la infidelitat conjugal, la conducta injuriosa o vexatòria, la violació greu o reiterada dels deures conjugals, o la violació greu o reiterada dels deures respecte dels fills comuns o dels de qualsevol dels cònjuges que visquin a la llar familiar. Els arts 673 i 674 CC consideren nul el testament atorgat amb violència, dol o frau. Els arts 1265 a 1270 CC estableixen la nul·litat del consentiment prestat per error, violència, intimidació o dol. Segons l'art

En el mateix sentit podem mencionar l'AAP Madrid 24 setembre 1998 (AC 1998/7266). En aquest cas, es tracta d'un procés interdictal on l'arrendatari reclama la recuperació de la possessió de l'immoble i on es planteja com a qüestió prejudicial penal els delictes de falsetat i d'estafa per haver-se atorgat en la mateixa data contractes d'arrendament a favor de dues persones diferents.

⁶ Vid. en aquest sentit GÓMEZ ORBANEJA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, cit., p.213; ID., *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, pp.714-715; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*; cit., p.686; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.148-149.

126 CS són causes de nul.litat dels testaments si han estat atorgats amb error, violència o intimidació greu⁷.

Aquests supòsits es diferencien dels observats fins ara. En les qüestions comentades en els dos apartats anteriors, tant la qualificació jurídic-penal d'una conducta com l'existència d'una sentència condemnatòria, només poden tenir lloc en l'ordre jurisdiccional penal. Per això, en cas de plantejar-se en un procés civil, no oferien gaires problemes a l'hora de considerar-les com a supòsits de prejudicialitat penal, atès que respecte de totes dues es poden predicar els dos requisits necessaris per poder parlar d'aquesta figura: ser un *thema decidendi* no inclòs en la qüestió principal del litigi, així com ésser idoni per a ser objecte d'un procés penal i ser resolt amb efectes de cosa jutjada.

Ara bé, en els supòsits que ara s'analitzen el problema que planteja el tema prejudicial al.ludeix a l'existència d'uns fets (per exemple, determinar l'existència de coacció en un procés sobre nul.litat de matrimoni; determinar l'existència d'una conducta injuriosa en un procés de separació; determinar l'existència de violència, dol o frau en un procés sobre nul.litat de testament; determinar l'existència d'error, violència, intimidació o dol en un procés sobre nul.litat d'un contracte;...). I la valoració sobre l'existència d'uns fets és possible dur-la a terme tant en seu civil com en la penal. Pensem, per exemple, en un procés civil on es sol.licita la nul.litat

⁷ Alguns exemples de la pràctica forense són els següents.

En la SAP Balears 15 març 1994 (AC 1994/408), en un procés civil sobre reclamació de quantitat, es planteja com a qüestió prejudicial penal l'existència de coaccions (que poden constituir una falta) exercides sobre els subjectes que, en una societat cooperativa, van adoptar un acord que ha causat perjudicis econòmics al grup de cooperativistes que ara reclamen en via civil una indemnització.

Parellament, la SAP Alacant 4 setembre 2002 (JUR 2002/271770) versa sobre un procés civil on es discuteix l'atorgament de la custòdia de la filla menor de la parella i l'establiment d'un règim de visites i d'una pensió econòmica mensual, en el qual es suscita com a qüestió prejudicial penal l'abús sexual (que pot constituir delicte) del pare envers la filla.

Tant en un cas com en l'altre el que planteja el problema prejudicial no és la qualificació d'uns aconteixements fàctics (les coaccions i l'abús sexual) com un determinat tipus penal, sinó més aviat la seva existència.

d'un testament perquè s'ha atorgat amb violència⁸. El jutge civil pot apreciar, a partir de les proves introduïdes en el litigi, si concorre o no aquesta circumstància. A la vegada, pot ser que la violència en l'acte d'atorgament del testament s'examini en seu penal com a delictes de coaccions. És evident que tant una jurisdicció com l'altra poden valorar l'existència d'aquest fet (violència en atorgar el testament).

Aquesta circumstància no ajuda gaire a aclarir la consideració d'aquests supòsits com a qüestions prejudicials penals sinó que, ben al contrari, dóna lloc a algunes confusions. El dubte que es planteja en aquest sentit és per què el jutge civil que ha de resoldre la possible nul·litat d'un testament per haver estat atorgat amb violència ha de considerar que el problema sobre la concurrència o no d'aquesta circumstància constitueix una qüestió prejudicial penal. És a dir, per què el jutge civil quan se li planteja el problema de l'existència d'uns fets de transcendència penal, tot i estar facultat per dur a terme aquesta valoració, ha d'entendre que es troba davant d'una qüestió prejudicial penal.

Una part de la doctrina entén que es tracta de supòsits on el tribunal civil considera que el coneixement dels fets o la seva valoració a partir de criteris comuns a ambdós sectors (culpa, dol, violència, engany,...) pot ser més perfecta amb la tècnica del procés penal que amb la del procés civil⁹.

Al nostre entendre, la resposta a l'interrogant proposat passa per tenir en compte els elements que caracteritzen una qüestió prejudicial penal. I, així, som de l'opinió que les qüestions que en un litigi civil plantegen l'existència d'uns fets de transcendència penal compleixen els requisits definitoris per poder parlar d'aquesta figura.

⁸ Vid. sobre aquest supòsit de nul·litat DÍEZ-PICAZO, GULLÓN, *Instituciones de derecho civil*, cit., II,2, p.300; ROCA I TRIAS, *Instituciones de dret civil de Catalunya*, cit., p.169.

D'una banda, són temes que compleixen el primer requisit a aquest efecte, és a dir, no se'ls pot considerar integrants de la qüestió principal del procés civil. Es tracta de temes que no formen part del *petitum* del litigi sinó que, en tot cas, en componen la *causa petendi*. Pensem en els exemples que hem esmentat per il·lustrar els supòsits que ara estem tractant. Un d'ells era la nul·litat del testament per haver estat atorgat amb violència. En el procés civil on es plantegi aquesta demanda, el *petitum* consisteix en la sol·licitud de nul·litat del testament, mentre que la *causa petendi* justament ve determinada per l'existència de la violència. I és el problema sobre aquesta existència que pot esdevenir una qüestió prejudicial penal. A això cal afegir un altre factor que confirma la no integració d'aquests temes en la qüestió principal del litigi civil. I és que l'enjudiciament que sobre aquests fets efectués el tribunal civil no produeix efecte de cosa jutjada.

De l'altra, a més a més, són temes idonis per a ser objecte d'un procés penal i tenen l'aptitud per ser resolts amb efectes de cosa jutjada, havent esguard que la cosa jutjada penal s'estén als fets enjudiciats. Precisament és aquest darrer element el que dóna sentit a la configuració d'aquests supòsits com a qüestions prejudicials penals en el procés civil. És evident que el problema de l'existència d'uns fets pot ser resolt com a objecte de la causa tant en seu civil com en seu penal. Tanmateix, aquest enjudiciament no té el mateix significat en un lloc o en un altre. Mentre en l'àmbit penal produeix efectes de cosa jutjada, en el civil no. Considerar que en un procés civil el problema de l'existència d'una realitat fàctica és una qüestió prejudicial penal possibilita que un tribunal de l'ordre jurisdiccional penal valori l'existència dels fets i, per tant, que aquest enjudiciament passi en cosa jutjada. Que en el procés penal la cosa jutjada s'estengui a l'enjudiciament dels aconteixements fàctics, explica que en els casos que comentem s'intenti obtenir aquest enjudiciament. I la manera de fer-ho quan en un litigi civil sorgeix el problema de l'existència d'uns fets de transcendència penal és considerar-lo una

⁹ ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.686.

qüestió prejudicial penal, per tal com així es fa possible que un tribunal penal efectui aquesta valoració amb efecte de cosa jutjada.

Reprenem l'exemple del procés civil on es sol·licita la nul·litat d'un testament per haver estat atorgat amb violència. Aquesta violència constitueix l'aconteixement fàctic que d'alguna manera identifica la petició de nul·litat testamentària que es formula al jutge civil, i, per tant, determinar si s'ha produït o no entra dins de les tasques del tribunal. Tanmateix, no es pot obviar que es tracta d'un supòsit on cal determinar l'existència d'uns fets que poden tenir transcendència penal, per exemple, perquè poden constituir un delict de coaccions. Els mateixos fets, per tant, poden ser valorats tant en l'àmbit processal civil com en el penal. Si es considera que el problema de l'existència d'aquestes coaccions és una qüestió prejudicial penal, aquest problema, sempre que es compleixin els requisits per a la devolutivitat prejudicial, serà resolt per un òrgan jurisdiccional penal amb efectes de cosa jutjada. Si, en canvi, s'entén que no es tracta d'un supòsit de prejudicialitat penal, el tribunal civil en tot cas es pronunciarà sobre aquests fets sense, però, que la seva valoració sobre aquest aspecte desplegui l'eficàcia esmentada. Essent això així, no creiem que es pugui eludir la possibilitat que l'enjudiciament sobre aquests fets passi en cosa jutjada, motiu pel qual sorgeix la necessitat de qualificar-lo, en un procés civil, com a qüestió prejudicial penal.

Amb tot, la configuració d'aquests supòsits com a qüestions prejudicials penals en un procés civil no és pacífica en la doctrina. En oposició a l'acabat d'exposar, un grup d'autors nega a aquests casos la consideració de qüestions prejudicials penals¹⁰. Les raons esgrimides per fonamentar la seva postura òbviament es relacionen amb el concepte que propugnen de qüestió prejudicial penal. Segons aquest sector doctrinal, per poder parlar d'aquesta figura cal, no

només l'existència d'un procés penal pendent sobre el fet suposadament delictiu, sinó també que la qualificació penal del fet tingui influència decisiva en la resolució del pleit civil. És a dir, només quan la concessió o denegació de la tutela sol·licitada en el procés civil depèn de la qualificació jurídic-penal d'uns fets com a delictes o no que s'està duent a terme en una causa criminal es pot parlar de prejudicialitat. Sense la concurrència d'aquests dos requisits no hi ha qüestió prejudicial penal. D'aquesta manera, segons els autors, es posa fi a una pràctica judicial habitual fins ara de suspendre la tramitació dels processos civils solament perquè algun dels fets al·legats pogués ser -en cas de ser cert- delictiu, encara que la seva qualificació com a delictes o falta fos indiferent per la decisió del pleit civil. A més a més, afegixen, si resulta que ja d'entrada la certesa dels fets no presenta cap dubte o bé es tracta d'un fet irrellevant, no té sentit procedir a la suspensió del procés civil.

Per bé que és possible que en ocasions allò que plantegi la qüestió prejudicial penal en un procés civil consisteixi en la qualificació jurídic-penal d'uns aconteixements fàctics, no compartim els arguments fets valdre per la postura acabada d'exposar i en virtut de la qual només aquests supòsits mereixen la consideració de qüestions prejudicials penals.

En primer lloc, quan afirmem que el problema sobre l'existència d'uns fets pot esdevenir una qüestió prejudicial penal, no estem assegurant que sempre en aquests casos s'hagi de procedir a la suspensió de les actuacions civils. Simplement estem proclamant la seva consideració com a qüestió prejudicial. Òbviament, després caldrà veure si compleix els requisits per esdevenir devolutiva (amb la consegüent suspensió) o bé es resol pel criteri no devolutiu.

¹⁰ DE LA OLIVA SANTOS, Díez-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., pp.546-547.

En segon lloc, entenem que l'art 40.2 LEC, en recollir el requisit devolutiu de la influència de la qüestió prejudicial en la decisió de la causa civil, no refereix aquesta influència concretament a la qualificació jurídic-penal que el tribunal penal efectua dels fets, sinó que amb caràcter general la refereix a la decisió que el tribunal penal emeti sobre el fet, decisió que tant pot alludir a la qualificació jurídic-penal com a l'existència del fet.

2) La utilitat d'identificar com a prejudicial un problema de naturalesa penal suscitat en un procés civil és doble. D'una banda, aquesta identificació és necessària de cara a determinar el tractament processal que cal conferir a la qüestió prejudicial. De l'altra, també és convenient per establir els efectes *incidenter tantum* o bé de cosa jutjada que segons els casos desplega la resolució del tema prejudicial.

Per tot això, un cop identificat en un procés civil un *thema decidendi* penal que presenta la característiques esmentades per poder considerar-lo una qüestió prejudicial, l'òrgan jurisdiccional ha de determinar com tractar-lo processalment.

Les possibilitats en aquest sentit són diverses. L'òrgan jurisdiccional civil ha de prendre en consideració una sèrie de circumstàncies. D'entrada, ha d'averiguar si el problema prejudicial ja ha estat objecte d'un pronunciament penal o no.

En el primer cas, el tribunal, en el moment en què ha de decidir el tractament processal que ha de rebre la qüestió prejudicial identificada, té coneixement que aquest problema ja ha estat resolt, és a dir, ja ha estat enjudiciat en un procediment que ha finalitzat amb una decisió ferma que dona resposta al problema plantejat com a prejudicial en el procés civil.

En el segon cas, el tribunal ha de decidir quin règim cal utilitzar per resoldre el problema prejudicial. Cal dir que tota la regulació legal referent a les qüestions

prejudicials penals en un procés civil parteix de la suposició que el problema prejudicial no ha estat dirimit. A l'hora d'examinar aquesta regulació, una de les coses que de seguida es fa pal·lès és, en ocasions, la seva dispersió normativa i el tractament diferenciat que s'atorga a alguns supòsits d'aquesta prejudicialitat. En tant que es tracta de casos que encara es troben per resoldre, és evident la necessitat que es presenta a l'òrgan jurisdiccional civil de decretar el règim pel qual dirimir la qüestió prejudicial. A vegades cal utilitzar el criteri no devolutiu per resoldre-la. En altres, el sistema a aplicar consisteix en la devolutivitat de la qüestió prejudicial penal i consegüent suspensió de les actuacions civils.

Com que no es preveu només un únic supòsit de prejudicialitat penal respecte del qual establir les condicions per determinar quan esdevindrà no devolutiu i quan devolutiu, sinó que són més d'un els supòsits contemplats amb aquesta finalitat, a fi d'aportar una mica de claredat a la matèria i a partir dels preceptes legals que hi fan referència, volem intentar una sistematització dels supòsits de qüestions prejudicials penals que es poden suscitar en un procés civil i dels criteris que en cadascun d'ells determinen que la qüestió prejudicial es resolgui sia a través del sistema devolutiu, sia acudint a la no devolutivitat.

Així, aprofitant la fragmentació del procés civil en grans estadis de tramitació, ordenem els supòsits de prejudicialitat penal en tres grans grups. En el primer incloem les qüestions prejudicials que apareixen en el desenvolupament d'un procés declaratiu. En el segon reunim els casos de prejudicialitat penal que es poden plantejar en el procés d'execució, tant si aquesta execució afecta un títol jurisdiccional com si es tracta de l'execució d'un títol extrajurisdiccional. Finalment, en el tercer grup apleguem els supòsits en què la qüestió prejudicial penal sorgeix en l'àmbit de la revisió.

Abans d'entrar però en l'anàlisi de les circumstàncies que en aquests tres grups de supòsits de prejudicialitat penal provoquen que la seva resolució es dugui

a terme de forma devolutiva o bé no devolutiva, convé al·ludir amb caràcter general al criteri clàssic que ha imperat en el tractament processal d'aquest tipus de qüestions prejudicials en el procés civil. Ens estem referint a la tradicional primàcia que s'ha reconegut a la jurisdicció criminal respecte de la civil.

II. LA PREFERÈNCIA DEL PROCÉS PENAL SOBRE EL CIVIL.

Les lleis processals tradicionalment han coincidit a resoldre la prejudicialitat penal en el procés civil segons el criteri devolutiu. És a dir, la qüestió prejudicial penal no pot ser resolta pel mateix òrgan jurisdiccional que ha de decidir l'assumpte principal civil, sinó que cal que ho faci el Jutge o Tribunal penal que tingui competència per dirimir-la, sens perjudici que, avui per avui, la LEC s'inspiri, pel que fa a la regulació d'aquesta matèria, en el caràcter excepcional d'aquest règim de resolució prejudicial.

Aquesta devolutivitat en els casos en què la qüestió prejudicial d'un procés civil és de naturalesa penal ha vingut presidida convencionalment per l'aforisme francès *le criminel tient le civil en état*. El principi recull la *vis attractiva* i la prioritat que la jurisdicció penal exerceix sobre la civil i, per tant, la subordinació d'aquesta última a la primera¹¹. Aquesta preferència que es concedeix al procés penal

¹¹ Vid. entre altres GOLDSCHMIDT, *Principios generales del proceso*, Buenos Aires, 1961, T.II, p.186; CALAMANDREI, *Derecho procesal civil*, cit., vol.II, p.224; CARNELUTTI, *Derecho procesal civil y penal*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1971, vol.I, p.185; CHIOVENDA, *Principios de derecho procesal civil*, trad. de Casais i Santaló, Madrid, 1977, vol.I, p.418.

Així mateix, vid. entre altres les SSTS 31 març 1981 (RJ 1981/1142), 16 juliol 1982 (RJ 1982/4243), 17 desembre 1985 (RJ 1985/6592), 9 maig 1986 (RJ 1986/2675), 4 novembre 1986 (RJ 1986/6206), 24 març 1987 (RJ 1987/1720), 11 juny 1988 (RJ 1988/4849), 11 novembre 1988 (RJ 1988/8437), 9 febrer 1989 (RJ 1989/822), 23 febrer 1989 (RJ 1989/1394), 14 abril 1989 (RJ 1989/3055), 22 juny 1989 (RJ 1989/4777), 14 juliol 1989 (RJ 1989/5616), 27 març 1991 (RJ 1991/2453). També les sentències AP Balears 15 març 1994 (AC 1994/408), AP Balears 6 juny 1994 (AC 1994/1122), AP Girona 2 novembre 1994 (AC 1994/2322), AP Balears 20 maig 1996 (AC 1996/905), AP Astúries 18 juny 1998 (AC 1998/6034), AP Castelló 25 juny 1999 (AC 1999/1358); i els autes AP Astúries 1 febrer 1992 (AC 1992/257), AP Barcelona 18 juny 1992 (AC 1992/980), AP Cantàbria 3 febrer 1993 (AC 1993/181), AP Còrdova 9 maig 1994 (AC 1994/867), AP Màlaga 10 desembre 1994 (AC 1994/2321), AP Navarra 31 juliol 1995 (AC 1995/1477), AP Valladolid 21 octubre 1995 (AC 1995/2002), AP Santa Cruz de Tenerife 23 març 1998 (AC 1998/527).

respecte del civil es tradueix en el fet que quan el fallo d'un assumpte civil depèn de la resolució d'una qüestió d'índole penal, el primer s'ha de suspendre fins que l'òrgan corresponent decideixi la qüestió prejudicial¹².

A) El principi *le criminel tient le civil en état* és un principi admès en la generalitat dels sistemes jurídics. Diferents arguments s'han esgrimit per justificar aquesta prioritat de l'enjudiciament penal.

a) La doctrina francesa fonamenta la preferència del procés penal respecte del civil en el valor prejudicial que atribueix a la sentència sobre l'acció civil¹³. Els autors francesos fonamenten aquest vincle en la norma que estableix la suspensió del procés civil. Segons aquesta postura doctrinal el precepte que obliga a suspendre l'exercici separat de l'acció civil fins que no recaigui un pronunciament definitiu sobre l'acció penal, no tindria justificació si al mateix temps no s'afirmés el vincle. I, la prova, segons ells, de que la Llei ha volgut vincular el jutge del procés civil a la resolució del jutge penal és que l'obliga a esperar el fallo d'aquest darrer. En contra d'aquesta postura s'exposen dos arguments.

D'una banda, que, paradoxalment, a la vegada, el fonament del precepte que obliga a suspendre el procés civil precisament el busquen en la vinculació que abans han donat per suposada¹⁴.

De l'altra, s'apunta que la cosa jutjada penal no vincula el jutge civil. La funció prejudicial de la cosa jutjada consisteix en la vinculació a la declaració que

¹² Vid. entre altres GUASP DELGADO, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., I, p.958; NAVARRO VILLARROCHA, *Las crisis del proceso civil*, en "Rev.Jur.Cat", 1973, p.700; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p.42.

¹³ En aquest sentit, vid. GARRAUD, *Traité théorique et pratique d'instruction criminelle et de procédure penale*, 1907, VI, p.296; MAZEAUD, *Responsabilité civile*, p.212 (citats per GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.634).

conté la sentència ferma anterior, és a dir, a l'afirmació o negació de la responsabilitat criminal d'una persona per un fet determinat. I l'efecte jurídic-privat del fet no depèn d'aquesta declaració, no depèn del delictes. Segons aquest sector de la doctrina, del que pot dependre l'efecte civil és "o bien de la condena penal tomada como <<hecho jurídico>> (ej. art 756.2º.5º), o bien del <<mismo hecho>> que, con completa independencia, ocurra ser a la vez delito y supuesto de una norma civil (por ej., además de la <<acción civil>>, el adulterio como causa de divorcio, la falsificación o el dolo como causas de la inexistencia o la invalidez del contrato, o como causa de revisión de la sentencia civil misma")¹⁵. Aquest és el motiu, doncs, i no la prejudicialitat, perquè la Llei, a fi d'evitar l'examen simultani d'un mateix fet en dos processos diferents, dóna preferència al procés penal.

b) En la doctrina italiana s'ha intentat buscar el fonament de la suspensió del procés civil per prejudicialitat penal en la unitat originària de la persecussió processal del delictes¹⁶. Originàriament, del delictes naixia una única acció a favor de l'ofès, perquè la idea de doble lesió, de pena i de rescabament apareixien confoses. S'ha entès, com a reminiscència d'això, el fet que, si bé l'acció civil es pot proposar separatment de la penal davant el jutge civil, se n'ha de suspendre l'exercici fins que el jutge no s'ha pronunciat definitivament sobre l'acció penal intentada abans de l'acció civil o durant la seva tramitació¹⁷.

¹⁴ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *op.cit.*, pp.634-635.

¹⁵ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *op.cit.*, pp.633-634; ID., *Derecho procesal civil* (amb HERCE QUEMADA), Madrid, 1976, vol.1, p.387.

¹⁶ En aquest sentit vid. CHIOVENDA, *Principios de derecho procesal civil*, cit., II, pp.411 i ss.

¹⁷ Amb tot, SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.106, posa de manifest com recentment la doctrina italiana ha qüestionat la subsistència d'aquest principi bo i al·legant la independència de jurisdiccions que consagra el Codice di Procedura Penale de 1988. En aquest sentit, TRISORIO LIUZZI, *Riforma del processo penale e sospensione del processo civile*, en "Riv.Dir.Proc.", 1990, nº2, pp.555 i ss., dedueix del nou CP, d'una banda, l'autonomia de l'acció civil *ex delicto* (art 75 CPP), i de l'altra, la no necessària suspensió del procés civil contemporani a un procés penal.

Per contra, en opinió de CARPI, TARUFFO, *Commentario breve al Codice di Procedura Civile*, Pàdua, 1994, p.935, l'art 211 del Decret Legislatiu de 28 de juliol de 1989 (nº271), que aprova les disposicions complementàries i transitòries del CPP, i l'art 295 reformat del CPP,

L'inconvenient d'aquesta postura rau en el fet que l'acció civil *ex delicto* no és l'única que resulta suspesa per l'existència d'un procés penal, sinó que la suspensió també afecta l'exercici d'altres accions civils que no són acumulables al procés penal¹⁸.

c) Per la seva banda, GÓMEZ ORBANEJA, després de qüestionar les dues postures doctrinals anteriors, exposa quin és al seu parer el fonament de la prioritat de l'enjudiciament penal. L'autor afirma que la raó primordial del principi *le criminel tient le civil en état* es troba en la lliure apreciació dels Jutjats i Tribunals penals, cosa que no té altre objectiu que evitar la simultaneïtat de dos procediments sobre elements comuns i la consegüent mediatització que, de ser així, tindria lloc de la instrucció i enjudiciament penals per les prevencions de fet realitzades per l'òrgan jurisdiccional civil¹⁹. Tanmateix, aquest argument basat en la defensa de la lliure apreciació dels tribunals penals també podria adduir-se respecte dels òrgans jurisdiccional civils, amb la qual cosa no sembla que el raonament pugui presentar-se com a justificació de la preferència penal envers el procés civil.

d) A banda dels arguments fins ara exposats, també se n'han esgrimit d'altres per explicar la prevalença del procés penal sobre el civil. Així, diversos autors han presentat com a fonaments del principi *le criminel tient le civil en etat* les majors garanties que ofereix el procés penal pel descobriment de la veritat objectiva, la major categoria dels interessos que s'hi ventilen, i el foment de l'economia processal que la preferència del procés penal i la consegüent suspensió del procés civil comporten. Altres, per la seva banda, hi afegeixen la

confirmen que la suspensió del procés civil per prejudicialitat penal segueix vigent en el sistema processal italià.

¹⁸ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.635.

¹⁹ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *op.cit.*, pp.635 i 671.

voluntat d'evitar pronunciaments contradictoris sobre els mateixos fets²⁰. Nogensmenys, si bé és cert que a fi d'eludir l'existència de pronunciaments contradictoris sobre uns mateixos fets cal donar preferència a un dels dos processos on aquests aconteixements fàctics s'estan enjudiciant, d'aquí no s'infereix que davant de dos processos, l'un penal i l'altre civil, sempre hagi de prevaler el primer. La prevenció de contradiccions judicials igualment podria assolir-se donant primacia al procés civil, per exemple.

B) No obstant tot això, la preferència del procés penal respecte del civil s'ha posat en dubte per alguns sectors doctrinals.

a) Així, des d'una part de la doctrina s'entén que avui per avui l'argument funcional a favor de *le criminel tient le civil en état* no es pot mantenir amb tanta facilitat. Amb l'argument funcional s'ha defensat que el procés penal, arran dels principis que el regeixen (legalitat, oficialitat, investigació, oralitat, immediació, i lliure valoració de la prova) es manifesta més adequat per impartir amb promptitud una justícia material que no pas el procés civil, en el qual imperen com a regla general altres principis (dispositiu, d'aportació, escriptura, mediació, i de valoració taxada de la prova) que el fan excessivament lent i poc propici pel descobriment de la veritat material. Segons aquesta postura doctrinal, actualment, però, l'existència d'uns bons codis processals civil, administratiu i laboral declinen aquest

²⁰ Vid. GUASP DELGADO, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., I, p.958; JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, cit., p.241; GOLDSCHMIDT, *Principios generales del proceso*, cit., II, pp.186-187; CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en la leyes civiles*, cit., p.765; JOLY, *Procedure civile*, París, 1969, I, pp.147 i ss.; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p.42; MILLÁN HERNÁNDEZ, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, Madrid, 1987, I, p.409; CHECA MARTÍNEZ, *La prejudicialidad*, cit., p.426; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., pp.108 i 108; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p.74.

En aquest mateix sentit, vid. entre altres la STS 4 novembre 1986 (RJ 1986/6206); les sentències AP Astúries 18 juny 1998 (AC 1998/6034), AP Balears 5 juny 2000 (JUR 2000/241360); i els autes AP Astúries 1 febrer 1992 (AC 1992/257), AP Alacant 15 febrer 1993 (AC 1993/182), AP Navarra 31 juliol 1995 (AC 1995/1477), AP Toledo 14 febrer 2000 (AC 2000/358), AP Toledo 29 juny 2000 (JUR 2000/265832), AP Madrid 14 octubre 2002 (JUR 2003/49256).

discurs en virtut del qual la jurisdicció penal és més ràpida i favorable per determinar la veritat objectiva que altres ordres jurisdiccionals²¹.

b) En contra dels arguments que sostenen el postulat de *le criminel tient le civil en état* també s'han aixecat veus que proclamen que la primacia del procés penal sobre el civil no existeix i que tots dos processos tenen la mateixa jerarquia i persegueixen un fi públic. Malgrat les diferències d'objecte i de contingut entre ambdós processos i tot i reconèixer que, mentre la suspensió del procés civil per prejudicialitat penal és una regla general, la suspensió del procés penal per prejudicialitat civil és una excepció, no creuen que això signifiqui una primacia i una major importància del procés penal. En canvi, afirmen que, tant la suspensió del procés civil com el respecte a allò resolt en el procés penal són conseqüències exclusivament de la unitat de la jurisdicció i dels efectes de la cosa jutjada²².

En opinió d'aquesta postura doctrinal no es tracta que la Llei protegeixi l'interès més important i que aquest coincideixi amb el penal. Sinó que l'interès que es protegeix en donar valor a la sentència penal en el procés civil és el mateix que obliga a donar valor de cosa jutjada a la sentència civil en un procés civil, i fins i tot en un procés penal. Aquest interès no és altre, al seu parer, que l'interès públic en la seguretat i certesa jurídiques, en l'estabilitat de les decisions judicials definitives, i en la unitat de la jurisdicció de l'Estat, que podria quedar desvirtuada amb sentències contradictòries²³. Això no obstant, tal com s'acaba de posar de manifest línies enrere, aquests arguments també podrien justificar, en el seu cas, que en lloc del procés penal es triés el civil a l'hora de donar preferència a algun dels dos per evitar la possible existència de contradiccions judicials.

²¹ GIMENO SENDRA, *Cuestiones prejudiciales devolutivas y non bis in idem en el proceso penal*, en "La Ley", 4 juliol 2003, nº5817, pp.2 i 4.

²² Vid. per tots DEVIS ECHANDÍA, *De la prejudicialidad. Influencia del proceso penal en el civil y viceversa*, cit., pp.73-74.

²³ Vid. DEVIS ECHANDÍA, *op.cit.*, p.73.

Igualment, segons aquests autors, tampoc no es tracta de reconèixer un valor diferent a la sentència penal que a la civil. Sinó que és l'ordre lògic de les decisions el que condueix el legislador a establir la suspensió del procés civil o del penal, segons el cas, però no la seva importància, que és la mateixa. En tots dos casos, consideren que la sentència que s'ha de dictar en primer lloc vincula en l'altre procés com a conseqüència normal de la cosa jutjada²⁴.

C) Al nostre entendre, la preferència que es reconeix al procés penal respecte del civil obeeix a dos tipus de motius. D'una banda, al fet que tradicionalment s'ha vingut mantenint aquesta prevalença de la causa criminal. El cert és que amb el temps la doctrina, la jurisprudència i la legislació han consagrat l'ús del principi *le criminel tient le civil en état* i han convertit en un ritual la primacia que la jurisdicció penal exerceix sobre la civil. De l'altra, cal fer referència a les regles de la càrrega de la prova, que en seu penal són més estrictes que en la via civil. Així, el major rigor que s'exigeix en un procés penal per declarar provat un fet i consegüentment la major fiabilitat de l'enjudiciament penal que d'aquesta circumstància es desprèn, serveixen per abonar la preferència de la via criminal respecte de la civil.

III. PREJUDICIALITAT PENAL EN EL PROCÉS CIVIL DECLARATIU.

Les qüestions prejudicials penals aparegudes en un procés civil declaratiu poden ser classificades en dos tipus. De la regulació que contenen els preceptes que hi fan referència és possible inferir l'existència d'un supòsit general i d'un supòsit especial. En el primer, la qüestió prejudicial versa sobre qualsevol tema penal. En el segon, l'objecte de la qüestió prejudicial queda circumscrit només a una determinada matèria criminal, com és la falsetat documental. Si bé la LEC

²⁴ Vid. DEVIS ECHANDÍA, *op.loc.cit.*

contempla l'aparició d'ambdues prejudicialitats de forma autònoma, cal no descartar la hipòtesi que tots dos tipus de qüestions es plantegin simultàniament en un mateix procés. Pensem, per exemple, en un litigi civil on es susciti prejudicialment l'estafa comesa a través d'una falsetat documental; es tracta d'un supòsit on la qüestió prejudicial penal general i la que versa sobre falsetat documental es presenten lligades.

1. Qüestions prejudicials referents a temes penals diferents de la falsetat documental.

Els preceptes legals que regulen el supòsit general de prejudicialitat penal en un procés civil es troben en la LEC i en la LECrim. En la llei processal civil, i inspirat en l'art 10.2 LOPJ, es tracta de l'art 40.1.2, l'antecedent històric del qual consisteix en l'art 362 LEC 1881²⁵. En la penal, l'article que recull aquesta eventualitat és el 114.

A) Àmbit d'aplicació.

El fet d'existir dos preceptes (el 40.1.2 LEC i el 114 LECrim) que poden ser d'aplicació a un mateix supòsit obliga a fer una sèrie de consideracions.

a) Per començar, cal tenir en compte que, si bé no hi ha dubtes que l'art 40.1.2 LEC fa referència a supòsits de prejudicialitat penal en el procés civil, no sempre ha passat el mateix amb l'art 114 LECrim.

²⁵ Cal dir, però, que aquest no va ser l'àmbit inicial per qual fou redactat l'art 362 LEC 1881. Segons MANRESA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., II, pp. 187-188, el precepte es referia al cas en què l'acció civil exercitada fos de les que naixien d'un delictes o falta i es fonamentava exclusivament en l'existència del fet criminal origen de la responsabilitat civil reclamada. Tanmateix, en paraules de JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, cit., p. 249, "Los autores de ese artículo no midieron bien el alcance del precepto, pues, en realidad, plantaron el árbol frondoso de la prejudicialidad y de esta suerte, rebasando moldes tan

Segons el tenor literal d'aquesta norma, promogut un judici criminal en averiguació de delicte o falta, no es pot seguir un pleit sobre el mateix fet, havent-se de suspendre aquest últim, si existís, en l'estat en què es trobés i fins que recaigués sentència ferma en la causa criminal. Del redactat del precepte se'n deriva que l'existència d'un procés penal és incompatible amb la d'un pleit civil sobre el mateix fet. Aquesta incompatibilitat entre el judici civil i el judici penal quan ambdós versen sobre els mateixos fets es resol bo i donant preferència a la jurisdicció penal sobre la civil, o, si es vol, subordinant aquesta última a la primera²⁶.

La qüestió de l'àmbit d'aplicació de l'art 114 LECrim ha estat objecte d'una certa polèmica entre la doctrina. El debat es planteja d'entrada en els següents termes. Es tracta de determinar si el precepte només fa referència a l'acció penal i a l'acció civil derivada de delicte, o bé, per contra, es pot considerar que l'article abarca, juntament amb l'acció penal, qualsevol tipus d'acció civil.

En resposta a aquest interrogant, s'interpreta que l'art 114 LECrim estén a tota acció -per tant, també, de caràcter civil- el principi ja establert en l'art 111 del mateix cos legal per l'acció restitutòria i reparatòria²⁷. Això significa que l'art 114 engloba qualsevol acció, sigui quin sigui el seu contingut, fonamentada en el mateix fet objecte d'un judici criminal ja pendent o incoat durant el pleit. En

discretos la moderna dogmática procesalista ha pretendido elevar sobre él toda la teoría de la prejudicialidad civil".

²⁶ Vid. en aquest sentit les SSTS 25 febrer 1963 (RJ 1963/1187), 6 maig 1963 (RJ 1963/2471), 2 juliol 1979 (RJ 1979/2915), 31 març 1981 (RJ 1981/1142), 9 maig 1986 (RJ 1986/2675), 24 març 1987 (RJ 1987/1720), 11 juny 1988 (RJ 1988/4849), 11 novembre 1988 (RJ 1988/8437), 23 febrer 1989 (RJ 1989/1394), 14 abril 1989 (RJ 1989/3055), 22 juny 1989 (RJ 1989/4777), 14 juliol 1989 (RJ 1989/5616), 27 març 1991 (RJ 1991/2453).

²⁷ Segons l'art 111 LECrim "Las acciones que nacen de un delito o falta podrán ejercitarse junta o separadamente; pero mientras estuviese pendiente la acción penal no se ejercitará la civil con separación hasta que aquélla haya sido resuelta en sentencia firme, salvo siempre lo dispuesto en los artículos 4º, 5º y 6º de este Código".

conseqüència, el precepte també inclouria l'acció civil *ex delicto*, cosa que faria innecessària la regla especial de l'art 111²⁸. Tanmateix, sembla que el legislador ha volgut mantenir dues normes diferents per regular, d'una banda, l'acció civil derivada de delictes (art 111) i, de l'altra, tot altre tipus d'acció -podria ser també civil però diferent de la restitutòria o reparatòria- fonamentada en uns fets objecte d'un procés penal que s'erigeixen en qüestió prejudicial (art 114). De fet, tot i que, tant l'art 114 com el 111 de la LECrim es fonamenten en el principi *le criminal timent le civil en état*, seguint un sector de la doctrina, es poden apreciar algunes diferències en els règims previstos en ambdós preceptes²⁹. Diferències derivades de la circumstància que el jutge penal no té competència sobre un efecte jurídic extrapenal del fet (de dret civil, mercantil, laboral, administratiu) que no sigui el restitutori i reparatori.

Així, en primer lloc, la suspensió del procediment corresponent per causa penal acordada en virtut de l'art 114 LECrim no pot implicar que la pretensió feta valer per separat passi al procés penal per ser-hi exercitada juntament amb la criminal. En canvi, això precisament és el que succeeix quan es tracta de l'acció reparatòria si no ha estat renunciada o reservada expressament, excepció feta d'aquells supòsits en què el delictes només pot ser perseguit mitjançant una querrela privada. Conseqüentment, en segon lloc, en els casos on és d'aplicació

²⁸ Vid. per tots GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p. 671.

En contra sembla pronunciar-se AGUILERA DE PAZ, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., I, pp. 627-628, quan afirma que "el legislador única y exclusivamente se limitó a declarar la incompatibilidad, o mejor dicho, la imposibilidad de la subsistencia simultánea de la causa criminal y del pleito civil cuando uno y otro de dichos procedimientos tuvieran por objeto o materia el mismo hecho origen de las acciones ejercitadas en ambos, o lo que es lo mismo, cuando en el procedimiento criminal se ejercite la acción penal proveniente de un delito y en el pleito la civil nacida del mismo, estableciéndose la prohibición del ejercicio independiente y simultáneo de dichas acciones, con objeto de evitar la división de la contienda de la causa y la posibilidad de resoluciones contradictorias entre las sentencias de uno y otro tribunal. A nuestro juicio esto es lo que sólo ha querido ordenarse en la disposición legal a que nos referimos y que en tal concepto no ha debido ni debe dársele más extensión y alcance". Així mateix, vid. ASECIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, pp.691-692.

²⁹ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *op. cit.*, pp. 626-630 i 671.

l'art 114 LECrim, la sentència ferma que es dicti en la causa penal no és susceptible d'impedir la continuació del procediment interromput, per tal com la sentència penal ferma no pot resoldre l'acció d'aquest darrer. Cosa que no s'esdevé amb relació a l'acció reparatòria. En aquests casos, un cop finalitzat el procés penal, el procés civil suspès no reprèn el seu curs, perquè la pretensió que constituïa el seu objecte ha passat a un altre procés on sobre ella ja ha recaigut una resolució ferma.

Considerar que l'art 114 LECrim regula un supòsit de prejudicialitat penal en el procés civil significa que existeixen dos preceptes referits, amb caràcter general, a una mateixa situació de prejudicialitat: les qüestions prejudicials penals suscidades en un judici civil declaratiu. Davant d'aquesta simultaneïtat de normes es fa necessari analitzar el grau de compatibilitat entre l'art 40.1.2 LEC i l'art 114 LECrim a partir dels àmbits d'aplicació de cadascuna.

b) Els apartats primer i segon de l'art 40 LEC, a l'igual que l'art 362 LEC 1881, contempnen un supòsit general de prejudicialitat penal en un procés civil. Tanmateix, la literalitat del precepte no sembla incloure qualsevol assumpte penal que pugui ser prejudicial en una causa civil. El primer apartat de l'art 40 només fa referència expressa a aquell problema prejudicial penal que, identificat en un procés civil, consisteix en un fet amb aparença de delictes o falta perseguible d'ofici. En conseqüència, el precepte sembla requerir per la seva aplicació, d'una banda, l'existència d'un procés civil, i, de l'altra, l'aparició d'una qüestió prejudicial que versis sobre un fet presumptament constitutiu d'un delictes o falta perseguible d'ofici, bo i excloent, per tant, els que ho són només a instància de part³⁰.

Cal dir que, en aquest aspecte, si ens atenem al tenor literal de l'art 40 LEC, el plantejament del precepte varia del contingut en l'art 362 LEC 1881, per bé que

tots dos coincideixen en l'existència d'un procés civil on es posa de manifest una qüestió prejudicial penal. L'art 40.1.2 LEC sembla partir del supòsit segons el qual l'assumpte prejudicial penal identificat en la causa civil consisteix en un fet amb aparença de delicte o falta perseguible d'ofici, i, de ser així, seria respecte d'aquest supòsit que després preveu les circumstàncies en què la qüestió prejudicial és devolutiva o bé no devolutiva³¹. Per tant, sembla deixar fora del seu camp d'aplicació aquells supòsits on l'assumpte prejudicial té per objecte un delicte o falta perseguible només a instància de part. En canvi, del redactat de l'art 362 LEC 1881 es dedueix que el precepte no partia d'un supòsit prèviament definit, sinó que simplement establia les condicions perquè qualsevol qüestió prejudicial penal apareguda en un procés civil tingués caràcter devolutiu, bo i donant a entendre, per exclusió, que, cas de no concórrer els requisits que expressava, la qüestió prejudicial penal era no devolutiva.

En altres paraules, mentre els criteris per la devolutivitat o no devolutivitat prejudicials previstos en l'art 40.1.2 LEC, de forma expressa només fan referència a aquelles qüestions prejudicials penals sorgides en un procés civil que consisteixen en un fet amb aparença de delicte o falta perseguible d'ofici, els criteris recollits en l'art 362 LEC 1881 podien ser aplicables a tot tipus de qüestió prejudicial penal que es plantegés en el transcurs d'un pleit civil.

Tanmateix, som del parer que l'art 40.1.2 LEC s'hauria d'haver fet extensiu a tota qüestió prejudicial penal sorgida en un procés civil. Hauria estat preferible no limitar l'aplicació del precepte solament als delictes i faltes perseguibles d'ofici i, així, incloure-hi també els que ho són només a instància de part. Dos arguments

³⁰ Vid. en aquest sentit l'aute Jutjat Primera Instància València 11 juny 2001 (AC 2001/1893), segons el qual l'art 40 LEC exigeix que l'actuació penal sigui perseguible d'ofici.

³¹ Aquesta també és la proposta del Projecte de LEC dels PROFESORES DE DERECHO PROCESAL, *Corrección y Actualización de la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., I, pp. 213-214. Els apartats primer i segon de l'art 69 d'aquest Projecte, article dedicat a la prejudicialitat penal, també ceneixen el supòsit general d'aquesta prejudicialitat als fets que ofereixin aparença de delicte o falta perseguible d'ofici.

poden servir per justificar aquesta proposta. D'una banda, perquè, si considerem que la intenció dels apartats primer i segon de l'art 40 és recollir un supòsit general de prejudicialitat penal en un procés civil, sembla més raonable que el seu camp d'aplicació abarqui qualsevol tipus de tema penal que durant la tramitació d'una causa civil es presenti com a prejudicial i no se n'exclouï determinades matèries criminals. De l'altra, perquè, circumscriure l'art 40 a les qüestions prejudicials quan consisteixin en certs assumptes penals, implica que aquelles que versin sobre temes que no hi són inclosos s'hagin de resoldre segons un règim diferent a l'establert a l'art 40; cosa que, en la nostra opinió, no ajuda a simplificar ni a concentrar normativament el tractament processal de la prejudicialitat penal apareguda en un procés civil.

De fet, així ho ha entès un sector de la doctrina en interpretar que l'art 40.1.2 LEC el que fa és preveure només les circumstàncies en què la qüestió prejudicial penal ha de ser devolutiva. Així, la referència del precepte al caràcter perseguible d'ofici del delictes o falta objecte de la qüestió, el presenten com un requisit per a l'aplicació del règim devolutiu en la resolució del problema prejudicial. Conseqüentment, aquells supòsits on l'objecte de la qüestió prejudicial penal consisteixi en un delictes o falta perseguible a instància de part també els consideren inclosos en l'àmbit d'aplicació de l'art 40.1.2 LEC, per bé que aleshores, en no concórrer un dels elements necessaris per a la devolutivitat, el règim a utilitzar per resoldre'ls haurà de ser el no devolutiu³².

Amb tot, aquesta interpretació no sembla que s'adeqüi gaire al tenor literal de l'art 40.1.2 LEC. En el punt número 1 del precepte, on s'inclou la referència al caràcter perseguible d'ofici del delictes o falta objecte de la qüestió prejudicial, el legislador no fa cap al·lusió al règim amb què cal resoldre la qüestió, sinó que simplement recull el deure de l'òrgan jurisdiccional civil d'iniciar, en aquest cas

³² GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.639.

posant-ho en coneixement del Ministeri Fiscal, el corresponent procés penal quan es localitzi en la causa un fet constitutiu de delictes o falta perseguible d'ofici. És en el punt número dos de l'article, en canvi, on es regulen els sistemes per dirimir les qüestions prejudicials, partint però de la situació descrita en el paràgraf anterior, això és, de la identificació en el procés civil d'una qüestió prejudicial penal que té per objecte un delictes o falta perseguible d'ofici. A partir d'aquí, s'estableix com a regla general el criteri no devolutiu, i de forma excepcional, sotmès a les condicions que expressament el mateix punt dos de l'article enumera, el criteri devolutiu.

D'aquí es deriva que els supòsits de prejudicialitat penal en un procés civil previstos en els arts 40.1.2 LEC i 114 LECrim, en rigor, no es cobreixen enterament. Els règims de resolució de qüestions prejudicials penals (tant el devolutiu com el no devolutiu) previstos en l'art 40.1.2 LEC només són aplicables quan la qüestió prejudicial penal identificada en el procés civil versa sobre un fet amb aparença de delictes o falta perseguible d'ofici, no quan es tracta de delictes i faltes perseguibles només a instància de part.

Per consegüent, la concurrència de normes a aplicar té lloc sempre que el problema prejudicial es planteja respecte de fets constitutius de delictes o falta perseguible d'ofici. Atès que tant l'art 40.1.2 LEC com l'art 114 LECrim fan referència a aquesta eventualitat, cal determinar quin dels dos preceptes és l'aplicable. Al nostre entendre, la prioritat d'aplicació cal donar-la a la LEC, vist que es tracta de la llei temporalment posterior.

Ara bé, admetent que el precepte de la LEC no fa referència a qualsevol qüestió prejudicial penal sinó únicament a determinats supòsits, respecte d'aquests casos que queden fora del seu àmbit d'aplicació, no es pot parlar de coincidència de regulacions de la LEC i de la LECrim i, per tant, resta vigent el precepte de la llei processal criminal. En conseqüència, si la qüestió prejudicial

penal versa sobre un fet amb aparença de delicte o falta perseguible només a instància de part, ha de ser resolta d'acord amb les previsions de l'art 114 LECrim³³.

Cal dir que el problema de l'àmbit d'aplicació de l'art 114 LECrim després de l'entrada en vigor de la LEC del 2000 aviat va ser posat de manifest per un sector de la doctrina³⁴. En opinió d'aquests autors, l'art 40.1.2 LEC resulta més complet que l'art 114 LECrim, al qual se li atribueix, tot i el text on es troba ubicat, caràcter de norma processal civil. En aquest sentit, s'entén que, mentre el precepte de la LECrim preveu la no iniciació o la suspensió del procés civil si els fets objecte del procés penal són els mateixos que els del civil, el precepte de la LEC, a més a més d'aquesta qualitat dels fets, exigeix, per a la suspensió de les actuacions civils, l'apreciació pel tribunal civil de la influència decisiva de la resolució de la qüestió prejudicial penal. En vistes d'això, aquest sector de la doctrina afirma que el règim establert en l'art 40 LEC, per ser llei posterior, deroga tàcitament l'establert en l'art 114 LECrim.

Al nostre entendre, si es vol parlar de derogació tàcita de l'art 114 LECrim per part de l'art 40.1.2 LEC, només es pot circumscriure aquesta derogació a aquells casos en què els supòsits de prejudicialitat penal en un procés civil previstos en ambdós preceptes coincideixen (és a dir, quan el problema prejudicial versa sobre fets constitutius de delicte o falta perseguible d'ofici); però, tenint sempre en compte que poden haver supòsits de prejudicialitat penal en un procés civil (quan el tema prejudicial es planteja respecte de fets perseguibles a instància de part) que, en la mesura que queden fora del camp d'aplicació de l'art 40.1.2 LEC, s'han de resoldre d'acord amb l'art 114 LECrim.

³³ Vid. també en aquest sentit GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.60-61.

Cal posar de relleu, però, que les categories utilitzades per la Llei en referir-se als delictes perseguibles d'ofici i als delictes que ho són a instància de part són ambigües i poc rigoroses, atès que no permeten determinar amb facilitat quins delictes queden inclosos en cadascuna d'elles, i com a producte d'això, quins poden constar en l'àmbit d'aplicació de l'art 40.1.2 LEC i quins altres comprèn l'art 114 LECrim. Hagués estat preferible que el legislador hagués fet referència als conceptes de delictes públics, semipúblics i privats. Mentre els primers admeten que el procés penal pugui començar com a conseqüència de l'activitat jurisdiccional, els segons i els tercers consisteixen en conductes la perseguibilitat de les quals es condiciona a un acte de part. Així com els delictes semipúblics necessiten la denúncia de l'ofès, els delictes privats requereixen la querrela d'aquest mateix subjecte.

És clar que l'expressió de la LEC "delictes perseguibles d'ofici" inclou els delictes públics³⁵. I que el concepte "delictes perseguibles a instància de part" engloba els delictes privats³⁶. D'aquesta manera, mentre els primers entren dins l'àmbit d'aplicació de l'art 40.1.2 LEC, els segons es mantenen en l'òrbita de l'art 114 LECrim. El problema més aviat es planteja en torn dels delictes semipúblics³⁷,

³⁴ Vid. ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., pp.686-687.

³⁵ La gran majoria de conductes tipificades en el CP tenen la consideració de públiques.

Així ho entén també la SAP Pontevedra 27 juny 2003 (AC 2003/1791). Segons aquesta resolució jurisdiccional la previsió continguda en el número 1 de l'art 40 LEC és una mera especificació i reiteració d'allò establert en l'art 262 LECrim, en virtut del qual, "Los que por razón de sus cargos, profesiones u oficios tuvieren noticia de algún delito público, estarán obligados a denunciarlo inmediatamente al Ministerio Fiscal, al Tribunal competente, al Juez de Instrucción y, en su defecto, al municipal o al funcionario de policía más próximo al sitio, si se tratare de un delito flagrante".

³⁶ Els delictes privats bàsicament han quedat reduïts a les injúries i calúmines (art 215.1 CP). Cal tenir en compte, però, que el règim de perseguibilitat varia quan l'ofensa es dirigeix contra funcionari públic, autoritat o agent d'aquesta sobre fets concernents a l'exercici dels seus càrrecs. Mentre la rdacció actual de la'rt 215.1 CP preveu que en aquests casos sigui suficient la presentació d'una denúncia, d'acord amb la modificació d'aquest extrem operada per la LO 15/2003, de 25 de novembre, serà possible procedir aleshores d'ofici.

³⁷ Es pot considerar com a fets delictius semipúblics els següents: practicar la reproducció assistida en una dona sense el seu consentiment (art 162.2 CP que amb la LO 15/2003, de 25 de novembre,

ja que si bé la causa criminal on s'han d'enjudiciar cal que sigui incoada mitjançant denúncia de la víctima, un cop començada també hi intervé el Ministeri Fiscal exercitant l'acció penal, sense oblidar aquells supòsits on per tractar-se de delictes sobre persones desvalgudes o mancades de personalitat, s'exigeix la denúncia de l'òrgan públic (art 105 LECrim). Aquesta presència que té el Ministeri Fiscal en les causes criminals on s'enjudicien delictes semipúblics, sia exercitant l'acció penal un cop iniciada la causa per l'interessar, sia en alguns casos fins i tot incoant-la, ens decanta per introduir aquests fets delictius dins la categoria dels delictes perseguibles d'ofici³⁸, i per tant, dins l'àmbit d'aplicació de l'art 40.1.2 LEC.

Aquesta inclusió dels delictes semipúblics dins la categoria esmentada del precepte de la llei processal civil no col·lisiona, al nostre entendre, amb la necessitat que recull el primer apartat de la norma de que el jutge civil comuniqui al Ministeri Fiscal l'existència d'uns fets presumptament delictius perquè l'òrgan públic actuï en conseqüència, és a dir, exerciti si ho creu procedent l'acció penal. La raó és que dins l'expressió "exercitar l'acció penal" no només hi té cabuda l'acte d'incoar la causa (de ser així, l'art 40.1.2 LEC aleshores sí que únicament podria aplicar-se als delictes públics), sinó també la intervenció del Ministeri Fiscal un cop ha començat aquesta causa. De fet, aquest és el sentit que es pot veure reflectit en l'art 105 LECrim quan defineix els conceptes de delictes públics i semipúblics. El precepte utilitza l'expressió "exercitar l'acció penal" per referir-se a la diferent actuació que té el Ministeri Fiscal en ambdós tipus de fets delictius: en un cas amb aquest exercici pot incoar el procés penal, en l'altre aquest exercici normalment

passa a ser el 161); delictes d'agressions, assetjament o abusos sexuals (art 191 CP); delictes de descobriment i revelació de secrets (art 201.1 CP); delictes d'abandonament de família, menors o incapaços (art 228 CP); delictes de danys en determinats casos (art 267 CP); delictes relatius als mercats i als consumidors (art 287 CP); delictes societaris (art 296 CP); faltes d'amenaça, coacció, injúria, vexació lleus (art 620.2.II CP); lesions o mort causades per imprudència (art 621 CP); faltes d'alteració de fites o demarcacions de pobles, propietats i finques en alguns supòsits (art 624 CP).

³⁸ En contra es pronuncien GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.639; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.59. Ambdós autors classifiquen els delictes semipúblics dins la categoria dels perseguibles a instància de part.

serveix per poder continuar la causa que ja ha començat amb la denúncia de l'ofès.

Amb tot, es tracta d'una qüestió amb poca rellevància pràctica, atès que, independentment de quin tipus de delictes compregui un precepte o un altre, el tractament processal que se'ls ha de conferir és el mateix, si tenim en compte que la regulació prevista en l'art 114 LECrim ha de ser interpretada ara a la llum de l'art 40.1.2 LEC.

d) Així, l'aparició d'una qüestió prejudicial penal en un procés civil no sempre es tracta de la mateixa manera. Segons sembla deduir-se del redactat de l'art 40 LEC, la regla general per resoldre aquests supòsits de prejudicialitat penal consisteix en la no devolutivitat de la qüestió prejudicial penal sorgida en el procés civil i, per tant, també en la no suspensió d'aquest darrer³⁹. El tenor literal del precepte només permet la suspensió del procés civil si concorren les condicions de l'apartat segon, cosa que permet inferir que, mentre no es donin aquestes circumstàncies, la qüestió prejudicial penal no suspèn el curs del pleit⁴⁰.

³⁹ Vid. GÓMEZ COLOMER, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*, cit., p. 125; ID., *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p. 34; BANACLOCHE PALAO, *Novedades de la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de jurisdicción y competencia del órgano jurisdiccional (y II)*, en "Tribunales de Justicia", 2000, nº3, p. 307; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p. 684; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, pp. 485-486.

De la regla general de la no suspensió de les actuacions civils per prejudicialitat penal també se'n fan ressò, entre altres, els autes AP Guadalajara 28 octubre 2003 (JUR 2004/49446, 49447, 49448), AP Balears 13 gener 2004 (JUR 2004/79664).

⁴⁰ La innovació que suposa l'aplicació del sistema de col.laboració jurisdiccional en els supòsits de prejudicialitat penal en un procés civil també queda recollida en l'Exposició de Motius de la Llei: "... por lo que respecta a la prejudicialidad penal, se sienta la regla general de no suspensión del proceso civil, salvo que exista causa criminal en la que se estén investigando, como hechos de apariencia delictiva, alguno o algunos de los que cabalmente fundamentan las pretensiones de las partes en el proceso civil y ocurra, además, que la sentencia que en éste haya de dictarse pueda verse decisivamente influida por la que recaiga en el proceso penal".

Semblantment, en el Projecte de PROFESORES DE DERECHO PROCESAL, *Corrección y Actualización de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., I, pp. 213-214, l'art 69 només preveu la

Cal reconèixer, certament, com una novetat de la LEC del 2000 la voluntat de fer constar explícitament en el seu art 40 el criteri no devolutiu per resoldre les qüestions prejudicials penals aparegudes en un procés civil. Així, es diferencia del seu antecedent històric immediat, l'art 362 LEC 1881, que només al·ludia a les circumstàncies en què la qüestió prejudicial penal en un procés civil esdevenia devolutiva. El supòsit que preveia l'art 362 LEC 1881 es configurava com una excepció al principi general recollit en l'art 361 del mateix cos legal, segons el qual jutges i tribunals tenien l'obligació de no dilatar ni negar la resolució dels litigis⁴¹. Aquesta excepció calia emmarcar-la dins la prohibició de *non liquet* que també havien d'observar els òrgans jurisdiccionals⁴². Això explicava que el jutge civil que es trobés davant d'un fet presumptament delictiu imprescindible per resoldre la causa, en lloc de deixar-la imprejutjada, en suspengués el fallo fins que pogués decidir l'assumpte.

Tanmateix, la determinació dels supòsits que es regeixen pel criteri no devolutiu passa per saber primer quins són els casos en què la qüestió prejudicial penal esdevé devolutiva, ja que els primers són tots aquells que no puguin quedar inclosos en els segons. Això ha determinat l'ordre en què expliquem cadascun dels sistemes. Primer, analitzem les condicions que l'òrgan jurisdiccional ha d'analitzar perquè la qüestió prejudicial penal sigui devolutiva. Després establim, *sense contrario*, quan s'haurà de regir pel criteri no devolutiu.

Cal aclarir que l'estudi de les diferents circumstàncies que fan possible resoldre la qüestió prejudicial penal aplicant un sistema o un altre es du a terme a

suspensió del procés civil per prejudicialitat penal, com a excepció, en cas de concórrer les circumstàncies del segon apartat del precepte.

⁴¹ Vid. VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Doctrina y jurisprudencia de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p. 429; BARÓN Y ROJAS MARCOS, *La suspensión de un procedimiento civil por causa penal*, cit., p. 402; BROCA, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., II, p. 894; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p. 95; RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, cit., I, pp. 472-473.

partir del contingut de l'art 40.1.2 LEC. Dos motius justifiquen aquesta sistemàtica. D'una banda, el fet que el precepte és el que regeix en la gran majoria de supòsits de qüestions prejudicials penals, ja que el seu àmbit d'aplicació inclou els delictes públics i els semipúblics. Només els delictes de caràcter privat en queden exclosos i es remeten a les previsions de l'art 114 LECrim. De l'altra, perquè la regulació del precepte de la llei processal penal s'ha d'interpretar a la llum de la norma de la LEC, per ser aquesta la llei posterior.

B) La devolutivitat de la qüestió prejudicial.

El segon apartat de l'art 40 LEC estableix les condicions que han de concórrer perquè el problema prejudicial sorgit en el procés civil tingui caràcter devolutiu.

El precepte, en preveure les circumstàncies en què es dona aquesta devolutivitat, encapçala l'apartat segon amb l'expressió "En el caso en que se refiere el apartado anterior", expressió, però, que planteja alguns dubtes a l'hora de concretar a quins supòsits va referida, ja que en llegir el primer apartat de l'art 40 són determinables dos grups de supòsits. Un, referit als fets que, apareguts en un procés civil com a temes prejudicials, ofereixen aparença de delictes o falta perseguible d'ofici. L'altre, relacionat amb els casos en què, respecte d'aquests fets, i com a producte de la posada en coneixement per part de l'òrgan jurisdiccional civil, el Ministeri Fiscal ha exercitat l'acció penal, sia incoant la causa criminal, sia exercitant l'acció després de la denúncia de l'interessat.

Així, en la determinació dels supòsits a què va dirigida l'expressió que intitula el segon apartat del precepte són possibles dues interpretacions. D'una banda, es podria entendre que el règim devolutiu en les condicions de l'art 40.2 és aplicable sempre que es tracti d'un fet amb aparença de delictes o falta perseguible

⁴² Vid. SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p. 109.

d'ofici, independentment de com hagi començat i es tramiti el procés en averiguació d'aquesta infracció penal. De l'altra, es podria concloure que la devolutivitat i suspensió en les condicions de l'art 40.2 només és viable quan, de resultes de la comunicació del tribunal civil al Ministeri Fiscal, el procés penal en averiguació del delicte o falta perseguible d'ofici ha estat incoat a instàncies de l'òrgan públic o aquest hi ha exercitat un cop iniciat l'acció penal.

Som del parer que la interpretació més raonable és la primera de les exposades⁴³, ja que posar en pràctica la segona conduiria al resultat següent: quan el procés penal en averiguació del delicte o falta perseguible d'ofici, que és qüestió prejudicial en el procés civil, a conseqüència de la posada en coneixement de l'òrgan jurisdiccional civil, o bé fos iniciat pel Ministeri Fiscal o bé aquest hi exercís l'acció penal després de la denúncia de l'ofès, el tractament de la prejudicialitat es regiria per l'apartat segon de l'art 40 LEC; en canvi, quan el procés penal hagués començat d'una altra manera, el precepte de la LEC no seria aplicable i caldria recórrer, aleshores, a d'altres normes legals reguladores de la prejudicialitat penal en seu civil, com podria ser l'art 114 LECrim, que és l'altre precepte que, juntament amb el 40 de la llei processal civil, contempen de forma general aquest tipus de qüestions prejudicials quan es plantegen durant la fase de declaració d'un procés civil.

Així doncs, a tenor de l'apartat segon de l'art 40 LEC, la presència d'un fet aparentment constitutiu de delicte o falta perseguible d'ofici, implica l'existència d'una qüestió prejudicial devolutiva quan es presenten les circumstàncies recollides en aquest apartat del precepte i que ara passem a analitzar.

⁴³ Així ho entenen també, fruit d'una interpretació flexible, DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., pp.130-131, baldament la literalitat de l'art 40, segons els autors, estrictament només es refereix a aquells casos en què el procés penal s'ha incoat pel Ministeri Fiscal arran de la comunicació efectuada pel jutge civil.

a) Fets amb caràcter delictiu.

Un dels elements que inclou el segon apartat de l'art 40 LEC per tal que la qüestió prejudicial penal es resolgui segons el criteri devolutiu, consisteix en l'aparença delictiva dels fets objecte de la qüestió⁴⁴. L'òrgan jurisdiccional civil ha de valorar si concorre o no aquesta circumstància, o sia, ha d'avaluar si, d'acord amb les normes de dret penal, uns fets presenten caràcter delictiu. La qualificació que el tribunal civil ha de realitzar d'aquests fets, per tant, s'ha de fonamentar, no en normes civils, sinó en les normes penals⁴⁵.

Cal determinar, doncs, d'entre els delictes i faltes perseguibles d'ofici a què van referits els requisits per a la devolutivitat del segon apartat de l'art 40 LEC, quines conductes poden ser considerades d'aparença delictiva. L'expressió utilitzada per la Llei, però, pot generar alguna confusió ja que pot ser interpretada de dues maneres diferents.

a) Des d'un punt de vista restrictiu, els termes "aparença delictiva" se'ls entén en sentit estricte, és a dir, referits només a aquelles conductes tipificades en el CP com a delicte i no com a falta. D'aquesta manera, per tal que la qüestió prejudicial penal fos devolutiva i suspengués el curs del procés civil fóra necessari que versés sobre fets descrits penalment com a delictes. En canvi, l'existència de fets que constituïssin falta no suspendria el curs del procés civil on haguessin

⁴⁴ Cal dir que en l'Esborrany de la LEC de 1997 no es contemplava, com a condició per a la suspensió del procés civil, l'aparença delictiva dels fets.

⁴⁵ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.674; CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en las leyes civiles*, cit., p.768; BROCA, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., II, p.894.

Segons CARRERAS LLANSANA, "Como esta calificación o valoración es llevada a cabo no por el órgano penal, sino por el propio órgano jurisdiccional civil, no existe antinomia alguna entre el precepto y los principios porque se rige el proceso penal. Lo contradictorio sería que el Juez civil debiera fundar la suspensión en una calificación llevada a cabo en la fase sumarial, y dentro del proceso penal, cuando es lo cierto que en nuestro sistema no puede existir tal

aparegut, sinó que es tractaria de qüestions prejudicials penals no devolutives⁴⁶. Aquesta lectura restrictiva s'acomodaria més aviat amb la regulació de la LEC de 1881. L'art 362 només emprava l'expressió delictes i, d'aquesta manera, limitava l'aplicació del criteri devolutiu a aquells supòsits en què els fets apreciats per l'òrgan jurisdiccional civil equivalien a una infracció penal qualificada com a delictes en la legislació penal. La suspensió del fallo del pleit civil que preveia el precepte tan sols era viable quan el jutge que coneixia aquest procés subsumia un o determinats fets en alguna de les conductes tipificades com a delictes, però no quan aquests fets corresponien a una falta⁴⁷.

b) L'expressió "aparença delictiva", però, també pot ser entesa de forma àmplia i al·ludir a fets constitutius de delictes i a fets constitutius de falta. D'aquesta manera, les conductes amb aparença delictiva que essent objecte de la qüestió prejudicial penal poden determinar que aquesta esdevingui devolutiva poden ser tant aquelles que en el CP estan tipificades com a delictes com les que estan descrites com a falta⁴⁸.

calificación con efectos extraprocesales y con virtualidad propia independiente del proceso en que se lleva a cabo".

⁴⁶ Vid. per tots BANACLOCHE PALAO, *Novedades de la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de jurisdicción y competencia del órgano jurisdiccional (y II)*, cit., p.307.

⁴⁷ Vid. per tots SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p.94.

⁴⁸ Vid. per tots GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit. I, pp.493-494; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit. T.1, p.639; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, Madrid, 2002, pp.61-62.

Així mateix, l'art 69 del Projecte de PROFESORES DE DERECHO PROCESAL, *Corrección y Actualización de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., I, pp.213-214, tampoc limita la devolutivitat a les qüestions prejudicials penals que versen sobre un fet delictiu. Del redactat del precepte s'entén que també les qüestions prejudicials penals que tenen per objecte una falta poden esdevenir devolutives. Així, la primera circumstància que ha de concórrer per a la suspensió del procés civil arran d'una qüestió prejudicial penal estableix: "Que el hecho que revista apariencias de delito o falta perseguible de oficio pueda tener influencia notoria en la decisión del asunto civil".

De les dues interpretacions exposades ens decantem per la segona. Això significa que l'expressió "aparença delictiva", amb què el segon apartat de l'art 40 qualifica els fets que poden generar una qüestió prejudicial devolutiva, no aporta res de nou al conjunt de fets constitutius de delictes o falta perseguible d'ofici al·ludits en el primer apartat del precepte i als quals cal referir els requisits previstos per la norma per a la devolutivitat i per a la no devolutivitat. És a dir, si, d'una banda, el requisit de l'aparença delictiva, necessari segons la LEC per a la devolutivitat, s'ha de predicar dels fets constitutius de delictes o falta perseguible d'ofici que menciona el primer apartat de l'article, i, de l'altra, els termes "aparença delictiva" s'interpreten com a sinònims tant de delictes com de faltes, vol dir que tots els fets que enumera l'apartat primer del precepte són susceptibles de generar una qüestió prejudicial penal devolutiva. Es pot parlar, doncs, en aquest punt, de novetat respecte les condicions devolutives recollides en l'art 362 LEC 1881 que, a aquest efecte, exigia l'existència només de delictes.

És cert que la visió àmplia de l'expressió "aparença delictiva" implica, respecte de la lectura més restrictiva, un augment dels supòsits que poden desencadenar la suspensió del procés civil. En aquest sentit, és evident que, mentre des del primer punt de vista mencionat aquests supòsits poden consistir tant en delictes com en faltes, des de l'altre només els fets tipificats com a delictes poden tenir com a conseqüència la suspensió de les actuacions civils. Amb tot, el resultat, derivat de la interpretació restrictiva, de reservar el règim devolutiu a les qüestions prejudicials penals que tinguin per objecte conductes tipificades només com a delictes no troba un encaix gaire còmode en la nostra concepció de la devolutivitat i de la no devolutivitat. Com ha quedat exposat en el primer capítol d'aquest treball d'investigació, allò que justifica que una qüestió prejudicial es resolgui segons el criteri devolutiu radica ineludiblement almenys en dues circumstàncies. D'una banda, en la rellevància del problema prejudicial a l'hora de resoldre la qüestió principal del litigi. De l'altra, en l'existència del procediment on el tema prejudicial en la causa civil és examinat de forma independent. No és del

tot convincent el fet que, quan la qüestió prejudicial penal tingui per objecte una conducta tipificada com a falta, únicament ja per aquesta circumstància i independentment de la seva influència i de la pendència d'una causa criminal, sempre s'hagi de resoldre segons el criteri no devolutiu.

Pel que fa a l'art 114 LECrim, el redactat del precepte s'acomoda perfectament a la interpretació àmplia que defensem de l'expressió "aparença delictiva" utilitzada per la LEC, atès que el precepte de la llei processal penal al·ludeix expressament tant a delictes com a faltes⁴⁹. Així és que també quan la qüestió prejudicial penal es refereix a fets delictius perseguibles a instància de part és irrellevant perquè la qüestió sigui devolutiva que es tracti d'una conducta tipificada pel CP pròpiament com a delicte com que hi vingui recollida com a falta.

b) Fets on les parts fonamenten llurs pretensions civils.

El segon apartat de l'art 40 LEC també exigeix, per poder resoldre la qüestió prejudicial penal d'acord amb el criteri devolutiu, que els fets constitutius d'un delicte o falta perseguible d'ofici respecte dels quals s'ha plantejat el problema prejudicial siguin fets rellevants en el procés civil. Així doncs, l'òrgan jurisdiccional civil ha de verificar si uns fets d'aparença delictiva corresponen amb fets fonamentals de les parts en el litigi. Cal veure de quins fets del procés civil es pot tractar.

a) Segons el tenor literal de la Llei, cal que es tracti de fets que fonamentin les pretensions formulades per les parts en la causa civil⁵⁰. És a dir, els fets amb

⁴⁹ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.672; FUENTES LOJO, *La suspensión de juicios civiles por causas criminales*, cit., p.426; CHECA MARTÍNEZ, *La prejudicialidad*, cit., p.426.

⁵⁰ Ni l'Esborrany de la LEC de 1997, ni l'Avantprojecte del mateix any, però, fan referència a que el procés penal hagi de tenir per objecte el mateix fet en què les parts hagin fonamentat les seves pretensions civils.

aparença delictiva objecte de la qüestió prejudicial penal s'han de presentar a la vegada com a elements que fonamenten la pretensió o l'oposició de les parts en el pleit civil⁵¹. Al respecte, la doctrina afirma que s'està fent referència als fets constitutius de la pretensió de l'actor i als fets impeditius, extintius o excloents que integren la defensa del demandat. Tant respecte de l'objecte inicial del pleit com respecte de l'objecte reconvençional, si n'hi ha. Així havia interpretat també un sector de la doctrina l'exigència de l'art 362 LEC 1881 segons la qual, per tal que la qüestió prejudicial fos devolutiva, havia de fonamentar la sentència de l'òrgan jurisdiccional civil⁵². Es tractava, aleshores, d'una interpretació finalista del precepte, en el sentit que, l'expressió utilitzada de que la sentència civil s'hagués de fonamentar en l'existència d'un delicte, significava que els fets constitutius, impeditius o excloents al·legats per les parts tinguessin una transcendència penal⁵³.

⁵¹ Vid. entre altres GÓMEZ COLOMER, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*, cit., p.125; ID., *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.35; BANACLOCHE PALAO, *Novedades de la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de jurisdicción y competencia del órgano jurisdiccional (yII)*, cit., p.307; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.686; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.494; ASENSIO MELLADO, *Derecho procesal civil. Parte primera*, cit., p.72; GIMENO SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.135; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil. Doctrina y jurisprudencia Ley 1/2000*, cit., p.164; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMABAU), Madrid, 2000, T.I, p.377; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.62.

Vid. per exemple la SAP Vizcaya 21 febrer 2003 (AC 2003/912) on en el procés civil que es reclama el cobrament d'una assegurança de vida es planteja com a qüestió prejudicial penal un problema que determina la nul·litat del contracte d'assegurança.

Així mateix vid. també com a mostra la SAP Pontevedra 27 juny 2003 (AC 2003/1791); i els autes AP Girona 31 gener 2000 (AC 2000/2887), AP Toledo 29 juny 2000 (JUR 2000/265832), AP Balears 13 gener 2004 (JUR 2004/79664).

⁵² Vid. CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en las leyes civiles*, cit., p.967.

⁵³ No cal dir, però, que també hi havia autors que abogaven per una interpretació literal del redactat de l'art 362 LEC 1881 (Vid. entre altres GUASP DELGADAO, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., I, p.958; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p.94). En opinió d'aquest sector de la doctrina, el supòsit devolutiu que preveia el precepte de que una sentència civil s'hagués de fonamentar en l'existència d'un delicte, només podia tenir lloc quan el mateix fet o conjunt de fets que havien de ser recollits en aquella sentència també constituïen el supòsit de fet d'una norma penal.

b) En aquest sentit, d'acord amb el redactat de la LEC, no qualsevol fet d'aparença delictiva al·legat en el procés civil pot donar lloc a una qüestió prejudicial penal devolutiva, sinó que s'ha de tractar de fets que desenvolupin una determinada funció en el litigi, concretament la de fonamentar les pretensions de les parts. Per bé que la literalitat del precepte al·ludeix als fets que en el procés civil fonamenten les pretensions dels litigants, aquests termes no s'han d'interpretar en un sentit tècnico-jurídic rigorós. És a dir, els fets a què fa referència el segon apartat de l'art 40 com a susceptibles de donar lloc a un problema prejudicial penal devolutiu, sigui quina sigui la postura sobre la *causa petendi* que es sostingui, poden consistir en els següents. D'una banda, en aquells aconteixements fàctics la funció dels quals radica estrictament a justificar la certesa de les pretensions de les parts. Per exemple, si en la causa civil es reclama del demandat l'entrega d'un terreny del que l'actor és propietari i es planteja com a qüestió prejudicial penal l'estafa que ha generat el contracte de compravenda on la part demandant fonamenta la seva pretensió i intenta justificar una resolució favorable. De l'altra, també cal considerar-hi compresos aquells fets que serveixen, no ja per argumentar, sinó per individualitzar una determinada petició. Pensem, per exemple, en la reclamació del pagament d'una compravenda de la qual es deriva una estafa. En aquest cas, el contracte de compravenda funciona com a element fàctic que particularitza la reclamació del deute formulada.

En discrepància amb aquesta postura, però, alguns autors consideraven que no era correcte afirmar que una sentència civil es pogués fonamentar en el supòsit d'un delictes (Vid. entre altres CARRERAS LLANSANA, *op. loc. cit.*; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., p.227; ID., *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit., I, p. 165). Dues són les raons que feien valdre per argumentar la seva disconformitat amb una versió literal de l'art 362 LEC 1881. En primer lloc, afirmaven que la qualificació jurídico-penal d'un fet era independent i diferent de la possible qualificació civil d'aquest mateix fet. Això els portava a concloure que el contingut d'una sentència civil no podia dependre de que els fets subsumits en la norma civil fossin o no constitutius de delictes. És a dir, la sentència civil no podia quedar supeditada a que un fet fos delictes en el sentit tècnico-jurídic. En segon lloc, argüien que les normes civils no regulaven com a elements d'un supòsit de fet l'existència o inexistència de delictes; en tot cas, sí que podíem trobar normes que incloïen en els seus supòsits de fet condemnes penals.

Per consegüent, tots aquells fets d'aparença delictiva que no fonamenten (perquè ni justifiquen ni delimiten) les pretensions formulades pels litigants queden exclosos de la classe d'aconteixements de què parla l'art 40.2 LEC i, per tant, el problema penal que plantegen no pot tenir la consideració de qüestió prejudicial devolutiva. Així, per exemple, com veurem més endavant, quan la qüestió prejudicial penal es suscita amb relació a algun mitjà de prova.

Pel que fa a les qüestions prejudicials penals que ara es regeixen per l'art 114 LECrim (ja que versen sobre fets delictius perseguibles a instància de part), cal dir que el precepte no especifica quins *themae decidendi* suscitats en el procés civil poden generar una qüestió prejudicial devolutiva. Tanmateix, una interpretació del precepte de la llei processal penal a la llum de l'art 40 LEC porta a afirmar que també en aquests casos la devolutivitat prejudicial exigeix que els fets delictius plantejats en la qüestió siguin fets que compleixin en el procés civil la funció de fonamentar les pretensions de les parts, sia justificant-les, sia delimitant-les. Aquest seria el cas, per exemple, d'un procés civil on es sol·licita la revocació d'una donació en virtut de l'art 648.1^a CC perquè el donatari ha comés un delicta contra l'honor del donant consistent en un calúmia. En aquest supòsit la qüestió prejudicial penal afecta el motiu a partir del qual es pretén la revocació sol·licitada i, per tant, es tracta d'un fet fonamentador de la pretensió formulada.

c) Influència decisiva de la resolució de la qüestió prejudicial penal en la decisió civil.

Una altra de les circumstàncies que, a tenor del segon paràgraf de l'art 40 LEC, ha de concórrer per tal que la qüestió prejudicial penal esdevingui devolutiva, exigeix que la decisió sobre el problema prejudicial pugui tenir influència decisiva

en la resolució de l'assumpte civil, circumstància que, si bé amb paraules diferents, també es recollia en el redactat de l'art 362 LEC 1881⁵⁴.

A) Aquest element resulta difícil de concretar, si es té en compte que consisteix en una apreciació del tribunal civil sobre la rellevància que pot tenir la resolució del tema penal en la de la causa civil⁵⁵. Per això, és necessari fer les següents consideracions.

a) Aquesta transcendència que la LEC anomena influència decisiva, s'esdevé quan la qüestió prejudicial penal és fonamental per la tutela que s'ha d'atorgar en el procés civil. L'òrgan jurisdiccional civil, en definitiva, ha de decidir si el tema prejudicial penal condiciona el sentit del fallo que ha de pronunciar⁵⁶. Aquest caràcter fonamental es tradueix en la seva imprescindibilitat de cara a resoldre la qüestió principal del pleit civil. Posat que el jutge civil arribi a la

⁵⁴ L'art 69 del Projecte dels PROFESORES DE DERECHO PROCESAL, *Corrección y Actualización de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., I, pp. 213-214, també parla de la influència notòria de la resolució penal en la decisió de l'assumpte civil.

⁵⁵ CACHÓN CADENAS, *Jurisdicción, partes y actos procesales*, cit., T.I, p. 359, ja va posar de manifest la imprecisió de la fórmula utilitzada en el seu moment per l'art 38.2.2ª del Projecte de LEC. Amb tot, el mateix autor reconeix que "Seguramente, es inevitable acudir a conceptos indeterminados a la hora de fijar los criterios con arreglo a los cuales se ha de decidir si resulta o no procedente la suspensión del proceso civil por existencia de una cuestión prejudicial penal".

⁵⁶ Vid. entre altres GÓMEZ COLOMER, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*, cit., p.125; BANACLOCHE PALAO, *Novedades de la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de jurisdicción y competencia del órgano jurisdiccional (y II)*, cit., p.307; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.686; DE LA OLIVA SANTOS, Díez-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p.547; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.494; ASENCIO MELLADO, *Derecho procesal civil. Parte primera*, cit., p.72; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p.267; GIMENO SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.135; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil. Doctrina y jurisprudencia Ley 1/2000*, cit., p.164; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.377; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.642; PAZ RUBIO, ACHAERANDIO GUIJARRO, DE ANDRÉS HERRERO, ILLESCAS RUS, PUENTE SEGURA, SALGADO CARRERO, *Ley de Enjuiciamiento Civil. Comentada y con jurisprudencia*, Madrid, 2000, p.111; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.62-64; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.127.

conclusió que no pot prescindir del tema prejudicial en el moment de fallar, perquè d'ell depèn que el fallo que ha de dictar tingui un contingut o un altre, es podrà parlar d'influència decisiva de la resolució de la qüestió prejudicial penal en la decisió civil.

En la legislació anterior, aquest concepte de rellevància prejudicial també fou adoptat per un sector de la doctrina i la jurisprudència en referència a l'art 362 LEC 1881, baldament els termes literals del precepte fossin poc aclaridors. Per tal que la qüestió prejudicial penal esdevingués devolutiva, l'article exigia que el fallo de la sentència civil es fonamentés exclusivament en un delicte. L'ús de l'adverbi "exclusivament" per indicar com havia de ser aquest fonament de la sentència civil en l'existència del delicte, va generar diverses interpretacions.

Si es prenia el mot "exclusivament" en el seu sentit literal, calia admetre que no tot fet delictiu en què es fonamentés la sentència civil era suficient per generar la devolutivitat de què parlava l'art 362 LEC 1881, sinó que aquesta possibilitat havia de quedar limitada només a aquells casos en què la qüestió criminal era exclusivament la base on s'havia de fonamentar la sentència. Per tant, la suspensió que preveia el precepte del fallo civil per prejudicialitat penal només podia tenir lloc quan el delicte era l'únic element bàsic per dictar la sentència civil⁵⁷.

D'entre la jurisprudència més recent, vid. per totes la SAP Ponvedra 27 juny 2003 (AC 2003/1791) i l'AAP Balears 13 gener 2004 (JUR 2004/79664).

⁵⁷ Vid. en aquest sentit PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Cuestiones de derecho procesal*, Madrid, 1947, p. 306; GUASP DELGADO, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., I, p. 959; FUENTES LOJO, *La suspensión de juicios civiles por causas criminales*, cit., p. 426; NAVARRO VILLARROCHA, *Las crisis del proceso civil*, cit., p. 707; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p. 80; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Doctrina y Jurisprudencia de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p. 429; BARÓN Y ROJAS MARCOS, *La suspensión de un procedimiento civil por causa penal*, cit., p. 402; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p. 94.

Així mateix, vid. entre altres les SSTS 10 maig 1985 (RJ 1985/2267), 27 gener 1988 (RJ 1988/149), 15 desembre 1989 (RJ 1989/8835), 11 juny 1992 (1992/RJ 5124), 29 juliol 1999 (RJ 1999/6582); les sentències AP Madrid 11 octubre 1996 (AC 1996/2300), AP Salamanca 14 juliol 1998 (AC 1998/6968); i l'AAP Cantàbria 3 febrer 1993 (AC 1993/181). En totes aquestes

És clar que una lectura literal de l'adverbi com l'exposada presentava l'inconvenient de l'escassetat de supòsits que, a la pràctica, es poguessin donar en aquest sentit⁵⁸. Per això, també van aixecar-se veus que proposaven una interpretació diferent de l'art 362 LEC 1881. Així, no es tractava tant que el jutge civil hagués de fonamentar la sentència "exclusivamente" només en la "existencia de un delito", com que la sentència penal hagués de ser determinant de la tutela jurisdiccional que s'hagués d'atorgar en el procés civil⁵⁹.

En atenció a aquest plantejament, s'entenia que el que volia dir l'art 362 LEC 1881 quan exigia que la sentència civil es fonamentés exclusivament en l'existència d'un delictes, era que, un cop determinada la rellevància penal d'un fet, l'òrgan jurisdiccional civil havia de concretar si podia o no prescindir d'aquest fet en el moment de fallar⁶⁰. Així és que, allò determinant perquè una qüestió prejudicial

resolucions, els òrgans jurisdiccional han acceptat o refusat la prejudicialitat penal devolutiva de l'art 362 LEC 1881 segons si la sentència civil tenia o no el seu únic i exclusiu fonament en els fets delictius. Així, per exemple, la SAP Salamanca 14 juliol 1998 (AC 1998/6968), dictada en un judici de menor quantia en reclamació de quantitat per un incendi en una nau industrial. En grau d'apel·lació, contra la sentència de primera instància estimatòria de la demanda, l'apel·lant sol·licita la suspensió de les actuacions, en virtut de l'art 362 LEC 1881, perquè s'ha presentat una denúncia per estafa i falsat contra els perits i el perjudicat que van emetre l'informe en un altre procediment sobre el mateix incendi però en relació a una altra nau industrial. Segons l'Audiència Provincial, però, tot i que el punt de partida és el mateix sinistre, es tracta d'actuacions, procediments, informes i perjudicats diferents, i l'art 362 LEC 1881 exigeix "la circunstancia específica de que el Tribunal haya de fundar exclusivamente la sentencia en el supuesto de la existencia de un delito, que como es de ver aquí no ocurre, ..., por lo cual no existen razones legales para dilatar la resolución de esta alzada".

⁵⁸ Així ho han posat de manifest GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit., I, p. 165; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p. 109.

⁵⁹ Vid. SENÉS MOTILLA, *op. loc. cit.*

⁶⁰ Vid. en aquest sentit GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p. 674; CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en las leyes civiles*, cit., p. 768; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., p. 228; MILLÁN HERNÁNDEZ, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., I, p. 410; BROCA, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., II, p. 894; SENÉS MOTILLA, *op. cit.*, p. 110.

penal provoqués la suspensió del procés civil on havia sorgit, era la seva capacitat per poder fer variar la decisió de l'assumpte, però no la idea de ser el fonament únic i exclusiu d'aquesta resolució; explicació que sembla derivar-se del contingut de l'art 10 LOPJ, l'apartat segon del qual precisament parla de qüestió prejudicial penal suspensiva quan d'ella "no pueda prescindirse para la debida decisión" o "condicione directamente el contenido de ésta".

b) Respecte de les qüestions prejudicials referents a delictes i faltes perseguibles a instància de part, l'art 114 LECrim també condiona la seva devolutivitat a la rellevància que han d'exercir en la decisió de la qüestió principal civil. Així és com finalment s'ha interpretat la referència que conté la norma a la coincidència dels fets dels processos civil i penal, si bé cal dir que la interpretació de la identitat de fets de què parla l'art 114 LECrim no sempre ha estat pacífica ni en la doctrina ni en la jurisprudència. Val la pena exposar breument les tres tendències que es poden distingir en l'explicació d'aquesta circumstància.

1ª) D'entrada, en la mesura que el precepte fa referència de forma expressa a la identitat fàctica, un sector de la doctrina i part de la jurisprudència ho han

Per bé que hi ha resolucions judicials que utilitzen la literalitat de l'expressió "fonament exclusiu" de l'art 362 LEC 1881, també n'hi ha que interpreten aquests termes en el sentit que el fet delictiu ha de ser imprescindible per dictar el fallo civil. Així, per exemple, l'AAP Vizcaya 13 setembre 1995 (AC 1995/1872). En un judici de menor quantia per aconseguir l'aixecament del vel i condemnar l'empresa subrogada al pagament del dèbit, el Jutjat de Primera Instància suspèn les actuacions per prejudicialitat penal arran de l'existència d'un procés penal contra els administradors de l'empresa per averiguar si va haver-hi engany o maquinació en la transmissió de l'actiu de l'empresa en frau dels creditors. Contra aquesta suspensió s'interposa recurs d'apel·lació. L'Audiència Provincial estima el recurs atès que, d'acord amb l'art 362 LEC 1881, "lo esencial se contrae en si el Juez Civil, a fin de resolver la controversia a él sometida, necesita de la declaración previa penal; tal concurrencia no es ni indirectamente necesaria en este supuesto, ya que el juzgador en virtud de la prueba que en el proceso civil se practique puede levantar el velo si así se acredita la existencia de engaño civil suficiente creado y provocado por les empresas demandadas y ello con independencia de la comisión por los Administradores de las mismas de algunos de los delitos que se les imputa.

Igualment vid. entre altres les SSTS 30 gener 1992 (RJ 1992/533), 7 juliol 1995 (RJ 1995/5563); l'ATS 24 novembre 1998 (RJ 1998/9232); les sentències AP Balears 6 juny 1994 (AC 1994/1122), AP Lleida 23 octubre 1998 (AC 1998/9232), AP Pontevedra 23 febrer 1999 (AC 1999/3455); i els autes AP Madrid 17 febrer 1992 (AC 1992/319), AP Santa Cruz de Tenerife 23

interpretat en el sentit que tant el pleit civil com el judici criminal han de recaure sobre el mateix fet; és a dir, el fet objecte del procés civil s'ha d'equiparar al fet objecte d'averiguació en el procés penal. Que la identitat absoluta entre els fets del procés civil i els que ho són del procés penal s'erigeixi com a requisit perquè la qüestió prejudicial sigui devolutiva, comporta que quan els fets d'un procés civil també s'estiguin enjudiciant en un procés penal, l'òrgan jurisdiccional civil, per resoldre el fons de l'assumpte, hagi d'esperar el pronunciament penal. L'exigència d'aquesta identitat absoluta entre els fets d'ambdós processos fins i tot ha portat als partidaris d'aquesta postura a no exigir la necessària influència que l'assumpte penal ha d'exercir respecte del civil⁶¹.

març 1998 (AC 1998/527), AP Toledo 23 març 1998 (AC 1998/4150), AP Alacant 19 novembre 1998 (AC 1998/2284).

⁶¹ Vid. AGUILERA DE PAZ, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., I, p. 626; BELLÓN, *Matices de prejudicialidad en el proceso civil*, cit., p. 17; JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, cit., p. 247; FUENTES LOJO, *La suspensión de juicios civiles por causas criminales*, cit., p. 426; NAVARRO VILLARROCHA, *Las crisis del proceso civil*, cit., p. 701; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., pp.36-39.

Així mateix, trobem sentències on la identitat estricta dels fets entre un procés penal i un procés civil és agafada com a criteri per suspendre aquest últim. Un exemple il·lustratiu el trobem en la STS 3 juny 1999 (RJ 1999/4097). Es tracta d'un judici de major quantia on els actors pretenen apartar de l'herència als demandats en base a dos arguments: a) que els demandats s'han negat a admetre les disposicions testamentàries de la causant i, per tant, han perdut la condició d'hereus, b) que els demandats no han ostentat mai l'administració ni representació de l'empresa de la causant i, per tant, totes les actuacions que han realitzat amb relació a aquesta empresa són nul·les i són responsables dels danys i perjudicis ocasionats. Contra la sentència de primera instància, desestimària de la demanda els actors interposen recurs d'apel·lació. En segona instància es sol·licita la suspensió de les actuacions civils per prejudicialitat penal en virtut de l'art 114 LECrim, arran de l'existència d'una querella criminal que els demandats en el procés civil han plantejat contra els actors per conductes possiblement penals en els negocis familiars de la causant. L'Audiència Provincial denega aquesta petició perquè la demanda civil i la querella penal no versen sobre el mateix fet: la primera afecta la conducta dels hereus demandats amb relació a si realitzaren uns fets tendents a contradir la voluntat testamentària, la segona afecta la conducta del querellat i actor en el procés civil com a administrador de l'herència en l'exercici del seu càrrec. Sembla que l'òrgan *ad quem* no entri a examinar si l'assumpte penal té influència o no en la resolució de la causa civil. La sentència de l'Audiència és recorreguda en cassació, on es torna a formular la petició de suspensió. El Tribunal Suprem també la denega utilitzant el mateix argument que l'òrgan de segona instància: allò que es demana a la demanda no coincideix amb el que es demana a la querella (a aquest efecte, l'Alt Tribunal fa una comparativa de les diferents peticions que es formulen en cadascun d'aquests escrits per demostrar que no hi ha la coincidència necessària).

Igualment vid. entre altres les SSTS 29 abril 1983 (RJ 1983/2287), 15 desembre 1989 (RJ 1989/8835), 4 abril 1992 (RJ 1992/5033), 26 setembre 1997 (RJ 1997/6613); les sentències AP Madrid 23 octubre 1992 (AC 1992/1451), AP Madrid 1 juny 1993 (AC 1993/1143), AP Balears 15

Amb tot, aquesta mera identitat de fets com a motiu suficient perquè pogués operar la devolutivitat de la qüestió prejudicial penal que preveu l'art 114 LECrim, no està exempta de crítiques. En aquest sentit, les objeccions s'han dirigit a posar de manifest que la norma processal pren en consideració un supòsit difícil de plantejar-se a la pràctica, atès que és poc freqüent que la situació fàctica objecte del procés penal i els fets en què es basa el procés civil siguin totalment idèntics⁶². A això caldria afegir les dificultats amb què sovint es pot trobar el jutge civil a l'hora de dur a terme l'apreciació comparativa, accentuades pel fet que l'objecte del procés penal es va concretant gradualment a mesura que avança el curs del procediment. Si bé és veritat que disposa de totes les actuacions del pleit que tramita, no sempre passa el mateix amb les penals, respecte de les quals, sovint, la informació que en té és a través de la certificació que la part interessada adjunta al seu escrit on sol·licita la suspensió del pleit civil, i que manta vegada resulta escassa per establir una comparació adequada entre els fets objecte d'ambdós processos⁶³.

2ª) En vista d'això, algunes resolucions apunten que aquesta identitat de fets no s'ha d'entendre de forma absoluta, sinó que és suficient, per considerar-la

març 1994 (AC 1994/408), AP Cuenca 13 abril 1994 (AC 1994/1030), AP Astúries 13 juliol 1994 (AC 1994/1310), AP València 7 febrer 1996 (AC 1996/226), AP València 12 març 1997 (AC 1997/504), AP Tarragona 11 octubre 1997 (AC 1997/2304), AP Astúries 18 juny 1998 (AC 1998/6034), AP Lleida 23 octubre 1998 (AC 1998/7530), AP Barcelona 19 juliol 1999 (AC 1999/1856), AP Barcelona 3 gener 2000 (AC 2000/685); i els autes AP Astúries 1 febrer 1992 (AC 1992/257), AP Valladolid 21 octubre 1995 (AC 1995/2002).

⁶² No comparteixen aquesta opinió, DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *op. cit.*, pp.40-41, segons els quals és relativament freqüent que els fets d'un tipus penal siguin substancialment coincidents amb la *causa petendi* d'una causa civil. Tanmateix, cal tenir en compte que els autors també inclouen dins d'aquests supòsits els casos de l'acció civil derivada de delictes.

⁶³ A parer de BROCÁ, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., II, p. 897, en aquests casos, " no se dará lugar a la suspensión del pleito, conforme al art 114 LECrim, si por el extremado laconismo de la certificación dimanante de las actuaciones penales, el órgano jurisdiccional civil carece de las fuentes de conocimiento necesarias para determinar si los hechos en que se funda la causa criminal son los mismos hechos en que se basa el pleito". Igualment, vid. DEL MORAL MARTÍN, DEL MORLA GARCÍA, *op.cit.*, p.39.

acomplerta i aplicar el criteri devolutiu en la resolució de la qüestió prejudicial, que entre els processos civil i penal hi hagi tan sols una íntima connexió⁶⁴. No cal una coincidència absoluta de fets entre ambdós processos, sinó que basta amb que els fets de cadascun dels pleits mantinguin algun tipus de relació entre ells. En conseqüència, qualsevol fet penal relacionat amb els fets del procés civil tindria capacitat per alterar el transcurs d'aquest últim, tant si el tema penal fos necessari per dirimir el civil com no.

3ª) Considerant que una proposició com l'última exposada conduiria a un eixamplament de l'àmbit d'aplicació del precepte esmentat, alguns autors i també resolucions judicials encertadament suggereixen la interpretació de l'art 114 LECrim a la llum de l'art 10.2 LOPJ; de tal manera que la influència decisiva que en el procés civil pogués exercir la resolució de la causa penal fos l'element determinant per considerar si es fa necessària l'aplicació del règim devolutiu previst en el precepte de la LECrim. Influència decisiva que correspon apreciar-la i valorar-la a l'òrgan jurisdiccional civil. En altres paraules, si la resolució de la qüestió penal plantejada no és imprescindible per la sentència a dictar en el pleit civil ni en condiciona directament el contingut, no es podria considerar que es tracta, de cara a l'aplicació de l'art 114 LECrim, d'un mateix fet. Per tant, la identitat dels fets civil i penal s'ha d'interpretar en el sentit que el fet penal ha de ser determinant per si mateix del contingut de la sentència civil tant si el conjunt fàctic d'ambdós processos coincideix exactament com si senzillament mantenen una

⁶⁴ Les paraules amb què s'expressa l'AAP Madrid 17 febrer 1999 (AC 1999/319) il.lustren aquesta proposta: "...para la procedencia de la suspensión de un procedimiento civil por pendencia de causa penal, no se requiere la exacta y triple identidad que para la cosa juzgada exige el art. 1252 del CC o la excepción de litispendencia civil -art. 533.5º LEC-, sino que es más amplio el campo de aplicación y basta que exista una relación importante entre los hechos y sus ramificaciones que se debaten en ambos procesos y todas o algunas de las personas que intervienen en un y otro o con las que tiene relevante conexión, para la procedencia de la suspensión del procedimiento civil en tanto no recaiga la oportuna resolución firme en la causa penal que permita continuar aquél".

Vid. també la SAP Girona 2 novembre 1994 (AC 1994/2322) i l'AAP Vizcaya 13 setembre 1995 (AC 1995/1872).

relació més circumstancial⁶⁵. A això cal afegir, a més a més, que aquesta interpretació àmplia de la idea de la identitat dels fets com a requisit de la

⁶⁵ Si bé és cert que a partir de la LOPJ és possible atribuir aquest matís en l'aplicació de l'art 114 LECrim a la repercussió de l'art 10.2 d'aquell cos legal (vid. entre altres GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit., I, p. 163; BARÓN Y ROJAS MARCOS, *La suspensión de un procedimiento civil por causa penal*, cit., p. 405), també cal posar de manifest que aquesta idea ja havia estat apuntada, amb anterioritat a la LOPJ, entre altres, per AGUILERA DE PAZ, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., I, p. 627; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p. 86.

En aquesta línia, trobem resolucions jurisdiccionals que consideren insuficient, per poder aplicar l'art 114 LECrim, tant la simple identitat de fets entre un procés civil i un procés penal, com la mera existència d'una relació indirecta o circumstancial entre ambdós processos. Aquest és el cas de l'AAP Cantàbria 13 juliol 1993 (AC 1993/1358). Es tracta d'un interdicte d'obra nova plantejat per paraitzar l'elevació d'una construcció a menys distància que la permesa legalment. El Jutjat de Primera Instància inadmet a tràmit la demanda interdictal arran de l'existència d'un procediment penal pels mateixos fets on s'investiga el possible delicte d'estafa comès pel demandat a través del títol de propietat nul. El recurs de reposició que l'actor interposa contra la providència d'inadmissió és resolt amb un aute desestimadori, contra el qual, l'actor planteja un recurs d'apel.lació. La decisió de l'Audiència Provincial és revocar la resolució apel.lada i reposar la providència admetent la demanda interdictal. L'òrgan *ad quem* considera que la pretensió civil es basa en uns fets (l'elevació d'una construcció a menys distància de la permesa legalment) que no resulten afectats pels fets objecte d'investigació en el procés penal. La possible nul.litat del títol de propietat i la comissió a través d'ell d'un delicte d'estafa no és imprescindible per resoldre sobre si qui està elevat una construcció, en virtut d'un dret de propietat contingut en el títol qüestionat que per ara s'ha de presumir vàlid, ho fa a menor distància de la possessió colindant que l'autoritzada legalment i pertorba d'aquesta manera la possessió de l'actor. Val la pena reproduir aquí el text de l'aute de l'Audiència Provincial: "... con ser cierto que el art 114 LECrim ordena la suspensión de todo pleito civil en que la cuestión litigiosa se refiera a los mismos hechos que son objeto de investigación en una causa penal, tal mandato no puede conducir a suspender el pleito civil cuando se dé la más mínima conexión entre él y la causa; por el contrario, la propia naturaleza de la prejudicialidad penal, cuya finalidad no es sino preservar la plena libertad de Jurisdicción Penal, y la restricción que la suspensión supone al derecho de la parte a la tutela judicial efectiva, impone el que sólo deba procederse así cuando concurre la nota de <<imprescindibilidad>> exigida por el art 10.2 LOPJ, esto es, cuando la cuestión penal sea tal que no pueda prescindirse de ella a la hora de resolver el pleito civil o que condicione directamente su contenido. Por ello, en todo caso de posible existencia de una cuestión prejudicial penal debe ponderarse detenidamente esa circunstancia, evitando que la simple existencia de una causa penal sobre los mismos hechos globalmente considerados o sobre hechos periféricos e irrelevantes para la resolución de las pretensiones civiles deducidas en el pleito pueda conducir a una paralización <<sine die>> de la respuesta judicial, debiendo además adoptar tal decisión a la vista de la pertinente documentación que sobre la causa penal ha de constar en el pleito civil y no por el mero conocimiento extraprocesal que el juzgador pueda tener por concurrir en él, además, la condición de Instructor de la causa".

També cal mencionar la STS 30 setembre 1996 (RJ 1996/6824) on, tot i la no absoluta identitat entre els fets del procés penal i del procés civil, s'aplica l'art 114 LECrim. Es tracta d'un procés penal sobre la falsetat d'unes pòlisses de fiançament, durant la pendència del qual també s'inicia un procés civil de reclamació de quantitat pel reintegrament de les sumes desemborsades com a conseqüència de les pòlisses. Les actuacions civils es suspenen atès que "... no cabe negar la íntima relación existente entre el contenido de la querrela y la reclamación (...) ni desconocer que esta reclamación podría encontrarse supeditada al resultado final del procedimiento penal. Lo

devolutivitat de la qüestió prejudicial ve avalada i confirmada per l'art 40.2 LEC, a la llum del qual també cal llegir el precepte de la LECrim, ja que la norma processal civil a seu torn parla de la influència que la qüestió prejudicial ha d'exercir en la resolució de la qüestió principal.

B) Les situacions en què la resolució d'una qüestió prejudicial incideix en el procés civil són diverses⁶⁶. Tanmateix, l'art 40 LEC, en regular el supòsit general de prejudicialitat penal en el procés civil, ha precisat quins són els elements que han d'exercir aquesta rellevància. Segons el precepte, partint de la localització en el procés civil d'uns fets amb aparença de delicte o falta perseguible d'ofici que s'erigeixen com a qüestió prejudicial penal en el litigi, la influència decisiva en la resolució civil l'han de posseir aquells fets amb aparença delictiva que a la vegada fonamentin les pretensions civils de les parts tal com han estat analitzats en els dos epígrafs anteriors. Això significa que només la transcendència exercida pels fets constitutius de delicte o falta perseguible d'ofici rellevants per les pretensions de les parts en el procés civil permet resoldre la qüestió prejudicial segons el criteri devolutiu. Pensem, per exemple, en un procés civil on es demana la nul·litat d'un testament perquè el causant va ser víctima en el moment d'atorgar-lo d'un delicte de coaccions. Així mateix, en un procés civil on es reclama el preu d'una compravenda i el deutor planteja el possible delicte d'estafa comès en la

acabado de exponer pone de relieve que aunque no existiera una absoluta identidad entre unos y otros hechos, la innegable relación ya mencionada impide cualquier reclamación respecto al reintegro de las expresadas cantidades en tanto continuase la tramitación de la acción penal...".

Així mateix, vid. entre altres les SSTS 30 gener 1992 (RJ 1992/533), 31 març 1992 (RJ 1992/2317), 26 gener 1993 (RJ 1993/503), 12 març 1996 (RJ 1996/2176), 5 desembre 1996 (RJ 1996/9047); les sentències AP Toledo 15 març 1992 (AC 1992/380), AP Balears 6 juny 1994 (AC 1994/1122), AP Cantàbria 17 gener 1995 (AC 1995/173), AP Balears 20 maig 1996 (AC 1996/905), AP Lleida 23 octubre 1998 (AC 1998/7530), AP Castelló 25 juny 1999 (AC 1999/1358), AP Tarragona 14 gener 2000 (AC 2000/638); i els autes AP Madrid 17 febrer 1992 (AC 1992/319), AP Barcelona 18 juny 1992 (AC 1992/980), AP Cádiz 29 gener 1998 (AC 1998/2889), AP Madrid 24 setembre 1998 (AC 1998/7266), AP Alacant 19 novembre 1998 (AC 1998/2284), AP Toledo 3 febrer 2000 (AC 2000/358), AP Toledo 29 juny 2000 (JUR 2000/265832).

⁶⁶ L'anàlisi d'alguns dels supòsits que es consideren més habituals en què la qüestió prejudicial esdevé rellevant per decidir la qüestió principal civil, s'ha dut a terme en l'apartat 2 de l'epígraf III del capítol primer d'aquest treball d'investigació.

celebració del contracte. En tots dos casos, la qüestió prejudicial penal (determinar l'existència d'unes coaccions i d'una estafa) al·ludeix a uns fets que les parts utilitzen per identificar i fonamentar llurs pretensions⁶⁷. La rellevància d'aquests temes penals a l'hora de resoldre el litigi civil és manifesta, sempre i quan, però, no consti en el procés cap altre element en virtut del qual la pretensió civil pugui ser resolta sense necessitat de la qüestió prejudicial penal.

Respecte dels supòsits de prejudicialitat penal subsumits dins l'art 114 LECrim, si bé és cert que el tenor literal del precepte no condiona la rellevància a una determinada categoria de fets, la interpretació de la norma a la llum de l'art 40.2 LEC porta a afirmar que també en els casos on la qüestió prejudicial es refereix a un fet delictiu perseguible a instància de part, la seva devolutivitat passa perquè la influència en la decisió de la qüestió principal la despleguin aquells fets penals que a la vegada siguin dels que fonamenten les pretensions de les parts en el procés civil.

C) Ara bé, l'exigència que la rellevància de la qüestió prejudicial penal devolutiva només es pugui predicar de fets que en el procés civil fonamenten les pretensions de les parts, pot plantejar algun problema en aquells supòsits on el tema prejudicial es suscita amb relació a algun mitjà de prova. Pensem, per exemple, en un litigi civil on apareix com a qüestió prejudicial la falsetat d'un dels testimonis. Imaginem, també, que es tracta d'una qüestió prejudicial imprescindible per dictar la sentència civil. Pròpiament, l'objecte de la qüestió prejudicial penal i de la consegüent causa criminal és la conducta de fals testimoni en què

⁶⁷ Vid. com a mostra les sentències AP Vizcaya 21 febrer 2003 (AC 2003/912), AP Ponvedra 27 juny 2003 (AC 2003/1791); i els autes AP Girona 31 gener 2000 (AC 2000/2887), AP Toledo 29 juny 2000 (JUR 2000/265832), AP Balears 13 gener 2004 (JUR 2004/79664).

Per exemple, en la segona sentència citada, es tracta d'un procés civil on es reclama una indemnització com a conseqüència d'un incident vial, el qual, al mateix temps, és objecte d'un judici de faltes. En aquest cas, la rellevància es predica d'uns fets que són utilitzats per fonamentar la pretensió indemnitzatòria civil. La influència del tema penal es justifica perquè segons com es

presumptament ha incorregut un subjecte, la qual no es presenta en el procés civil com a element fonamentador de les pretensions de les parts. En conseqüència, la qüestió prejudicial sobre fals testimoni, malgrat la seva rellevància en la decisió de la qüestió principal, no pot esdevenir devolutiva, sinó que sempre s'haurà de resoldre d'acord amb el règim no devolutiu. En tot cas, la possible incompatibilitat de resolucions judicials a què es podria arribar caldria solventar-la a través d'altres vies. Així, posat que la causa criminal finalitzés amb una sentència condemnatòria per fals testimoni, es podria acudir a la revisió de la sentència civil.

d) Existència d'una causa criminal.

La resolució de la qüestió prejudicial penal segons el criteri devolutiu també exigeix, d'acord amb el segon apartat de l'art 40 LEC, l'existència d'una causa criminal sobre els fets objecte de la qüestió. Això és, l'òrgan jurisdiccional civil ha de verificar que sobre els fets constitutius de delictes o falta perseguible d'ofici que fonamenten les pretensions de les parts en el litigi civil i que són imprescindibles per resoldre aquest últim, se segueix una causa criminal. Aquest requisit devolutiu de la pendència d'un procés penal també es troba recollit en l'art 114 LECrim.

Aquesta correspondència entre el procés civil i el procés penal només s'estableix amb relació als aconteixements fàctics, però sense que en aquesta valoració es tingui en compte la qualificació jurídica o qualificació que dels fets s'hagi pogut realitzar en l'ordre penal o en l'ordre civil. És a dir, el jutge civil ha de dur a terme una simple valoració fàctica entre un fet del procés civil i un fet del procés penal, prescindint de valoracions jurídiques. D'aquí es deriven dues conseqüències.

qualifiquin els fets en seu criminal l'acció civil es derivarà de l'art 1092 CC o bé dels arts 1093 i 1902 també del CC.

En primer lloc, s'apunta que el jutge civil per verificar aquesta identitat entre ambdós fets no realitza apreciacions jurídiques d'acord amb les normes penals. Això és, no entra en l'estimació, des del punt de vista de la tipicitat, antijuridicitat o culpabilitat, dels fets objecte del procediment penal⁶⁸. En segon lloc, es dedueix que no s'assigna cap valor jurídic a les qualificacions del jutge instructor o de les parts efectuades en el procés penal, atès que no tenen rellevància fora del procés on s'han realitzat⁶⁹.

L'art 40.2 LEC només exigeix l'existència d'aquesta causa criminal⁷⁰. En vista d'això, és possible inferir les següents valoracions.

A) D'una banda, és irrellevant com s'hagi incoat la causa penal. Això ja suposa una novetat respecte de la regulació de l'art 362 LEC 1881, que només feia referència a la possibilitat que sigués l'òrgan jurisdiccional civil qui incoés aquesta causa criminal. Era al jutge civil a qui corresponia decidir si era procedent l'inici del procés penal sobre un fet presumptament delictiu que li era indispensable per resoldre la seva causa⁷¹.

⁶⁸ Vid. entre altres CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en las leyes civiles*, cit., p.766; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p.85; BROCÁ, MAJADA, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., II, p.896.

⁶⁹ Segons GÓMEZ ORBANEJA, HERCE QUEMADA, *Derecho procesal civil*, cit., VOL.1, p.388, "Quiere esto decir, por ej., que no sólo suspende el proceso civil de divorcio el hecho perseguido por querrela de adulterio, sino perseguido de otro modo, v.gr., como constitutivo de estupro, rapto o violación".

Vid. entre altres ID., *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.671; CARRERAS LLANSANA, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., p.225; PÉREZ GORDO, *op.loc.cit.*; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.112.

⁷⁰ Cal dir que l'expressió "existència de causa criminal" és introduïda en el redactat del precepte en el Projecte de LEC aprovat pel Ple de Congrés dels Diputats el 23 de setembre de 1999. Amb anterioritat a ell, primer, el Borrador de la LEC, elaborat pel Ministeri de Justícia l'abril de 1997, parla de "incoación de causa criminal y, en su caso, admisión de la querrela", i després, l'Avantprojecte de LEC de 1997 exigeix "haberse incoado y estar pendiente causa criminal".

⁷¹ Vid. en aquest sentit l'AAP Màlaga 10 desembre 1994 (AC 1994/2321), segons el qual, l'art 362 LEC 1881 es diferencia dels arts 114 LECrim i 514 LEC 1881 "en que no existe procedimiento en

Per contra, de l'art 40 LEC es desprèn que la causa penal pot haver-se iniciat per qualsevol de les vies d'incoació d'una causa criminal⁷². És a dir, d'ofici, en virtut de querella, o per mera denúncia, interposades pel litigant del procés civil, o per un tercer, o pel Ministeri Fiscal⁷³. Fins és possible que en virtut del primer apartat de l'art 40 LEC el tribunal civil posi el fet en coneixement de l'òrgan públic.

Cal tenir present que segons el precepte, quan en el procés civil es posa de manifest un fet amb aparença de delicte o falta perseguible d'ofici, l'òrgan jurisdiccional ha de dictar una providència per posar en coneixement del Ministeri Fiscal l'existència de la qüestió prejudicial penal. És a dir, el jutge civil té el deure de fer saber al Ministeri Fiscal els fets que, podent constituir un delicte o una falta perseguible d'ofici, es posin de manifest en el pleit. Per fer-ho, la Llei només exigeix una mera providència⁷⁴.

trámite de instancia del presunto perjudicado en la vía penal, sino que es el Juez quien de oficio interrumpe el procedimiento civil y, tras oír al Fiscal, suspende el fallo del pleito si estima procedente la formación de causa remitiendo testimonio bastante a dicha jurisdicción".

⁷² En contra es pronuncia GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.55-57. Segons l'autor, la causa criminal a l'existència de la qual l'art 40.2 LEC condiona l'aplicació del règim devolutiu, només pot haver estat incoada a iniciativa de l'òrgan jurisdiccional civil, prèvia audiència del Ministeri Fiscal. És indiferent, però, la manera com el jutge arribi a adquirir consciència de la presència, en el procés, d'uns fets amb aparença delictiva: d'ofici o per advertència de les parts.

⁷³ Per SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.113, és irrellevant la identitat o alteritat subjectiva entre els processos civil i penal. És indiferent, tant que el procés penal s'hagi incoat a instància de qui és part en el procés civil, com que el subjecte passiu del procés penal sigui part en el procés civil.

Així mateix, vid. entre altres la STS 30 setembre 1993 (RJ 1993/6665); i les sentències AP Balears 15 març 1994 (AC 1994/408), AP València 7 febrer 1996 (AC 1996/226), AP València 12 març 1997 (AC 1997/504).

Per contra, en opinió de BARÓN Y ROJAS MARCOS, *La suspensión de un procedimiento civil por causa penal*, cit., p.405, cal tenir en compte l'element personal, això és, si les actuacions penals es segueixen o no contra la part afectada per la suspensió del pleit civil. Segons l'autor, si aquesta part afectada no té caràcter de part en el procés penal, no es pot considerar que es tracta d'un mateix fet.

⁷⁴ Ni l'Esborrany de la LEC de l'abril de 1997, ni l'Avantprojecte de la LEC de 28 de novembre de 1997, no fan al·lusió al tipus de resolució que ha d'utilitzar l'òrgan jurisdiccional civil per comunicar

La finalitat d'aquesta previsió és doble. D'una banda, que el Ministeri Fiscal iniciï una causa criminal en averiguació d'aquest fet⁷⁵, cosa que només és viable si es tracta d'un fet delictiu de caràcter públic. De l'altra, que el Ministeri Fiscal assegurï la pendència d'una causa criminal bo i exercitant-hi l'acció penal, en aquells casos on, per tractar-se d'un fet delictiu semipúblic, no pugui incoar el procés però sí incorporar-s'hi després de la denúncia de l'òfès. Per tal que el Ministeri Fiscal pugui decidir si exercita o no, d'alguna manera o altra, l'acció penal ha de valorar dues qüestions. Primerament, si el fet delictiu té suficient entitat per donar lloc a una causa criminal. Després, si aquesta causa ja es troba pendent, a fi que, si no és així, o bé pugui incoar-la, provocant d'aquesta manera la concurrència del requisit devolutiu que exigeix l'existència d'una causa penal, o bé, un cop produïda la denúncia de l'interessat, pugui exercitar l'acció penal. A diferència de l'art 362 LEC 1881, on el Ministeri Fiscal simplement era consultat pel jutge civil sense que la seva opinió fos vinculant, és evident que ara la LEC deixa en mans de l'òrgan públic la decisió sobre l'exercici de l'acció penal⁷⁶.

En efecte, segons el precepte de la LEC de 1881, l'òrgan jurisdiccional civil, per decidir sobre la pertinència del procés penal, necessitava l'assessorament de l'òrgan públic⁷⁷. Amb tot, l'obligada audiència al Ministeri Fiscal no significava

al Ministeri Fiscal l'aparició de la qüestió prejudicial penal. És en el Projecte de la LEC, aprovat el 23 de setembre de 1999, on s'afegeix la referència a la providència.

⁷⁵ Vid. entre altres ASECIO MELLADO, *Derecho procesal civil. Parte primera*, cit., pp.71-72; VILLAVARDE FERREIRO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., p.89; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.381; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.65; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.125.

⁷⁶ En aquest aspecte, la LEC tampoc coincideix amb el Projecte dels PROFESORES DE DERECHO PROCESAL, *Corrección y Actualización de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., I, pp.213-214, que preveu que el Ministeri Fiscal simplement sigui escoltat per l'òrgan jurisdiccional civil a l'hora de decidir sobre la conveniència d'iniciar la causa criminal.

⁷⁷ Vid. entre altres ALAMILLO, *Suspensión del fallo civil por el supuesto de delito*, cit., p. 41; CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en las leyes civiles*, cit., p. 967; BROCA, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., II, p.894.

forçosament que l'opinió d'aquest fos vinculant pel jutge. En aquest sentit, la majoria de la doctrina configurava el resultat d'aquesta audiència com una recomanació, però no com un criteri d'obligat compliment⁷⁸. El fet que la intervenció del Ministeri Fiscal fos qualificada com a merament assessora, va portar un sector de la doctrina a convèncer-se de la pràctica inutilitat d'aquesta audiència, precisament perquè, tret del valor dissuasori que pogués tenir el dictamen per si mateix o l'autoritat de qui l'emetia, no exercia cap tipus de vinculació en l'òrgan jurisdiccional⁷⁹.

Al marge de tot això, la devolutivitat de les qüestions prejudicials penals incloses en l'àmbit d'aplicació de l'art 114 LECrim també requereix l'existència d'un procés penal. El tenor literal de l'article només fa referència a un judici criminal promogut, sense exigir que aquesta incoació s'hagi de produir específicament per alguna de les formes d'iniciació dels processos penals. Per bé que abans de l'entrada en vigor de la LEC del 2000, s'admetia que aquesta causa criminal

⁷⁸ Vid. per tots JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, cit., p. 252; NAVARRO VILLARROCHA, *Las crisis del proceso civil*, cit., p. 708.

⁷⁹ Vid. ALAMILLO, *Suspensión del fallo civil por el supuesto de delito*, cit., pp. 41-42; JIMÉNEZ ASENJO, *op. loc.cit.*

En opinió d'ALAMILLO, per mantenir l'audiència al Ministeri Fiscal amb el contingut que tenia, valia més suprimir-la, ja que defraudava les funcions d'aquest òrgan, com són, per exemple, "sostener la integridad de las atribuciones y competencia de los Juzgados y Tribunales en general y defenderlas de toda invasión, sea cualquiera el orden o jurisdicción de donde ésta provenga", o bé també "promover, mediante el ejercicio de la acción adecuada en cada caso, las causas y procedimientos de carácter penal, pertinentes para la depuración de los hechos con caracteres de delito o falta". Segons l'autor, doncs, si es volia conservar aquesta audiència al Ministeri Fiscal, se l'hauria d'haver dotat de l'eficàcia que hauria de tenir la intervenció d'aquest òrgan, ja que "Cuando se da conocimiento de un hecho a un funcionario debe ser por razón de su función, es decir, para que cumpla su misión peculiar, si lo estima pertinente".

En canvi, GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p. 676, és del parer que res impedia al Ministeri Fiscal de fer ús del coneixement que en aquesta audiència havia obtingut sobre l'existència d'un fet delictiu i, així, promoure l'acció penal corresponent. En paraules de l'autor, "Es indudable, en todo caso, que el juicio criminal podrá ser promovido, con independencia, así del acuerdo del juez del pleito de formar causa como de la efectividad de su acuerdo: mediante querrela o denuncia del propio Ministerio Fiscal o mediante el ejercicio de la acción penal de un particular". En aquests casos, però, no ens trobaríem davant el supòsit de l'art 362 LEC 1881, que no requeria la prèvia pendència d'un procés penal, sinó que "Entonces, el supuesto de 114 ("promovido juicio criminal") jugará indiferentemente de la apreciación del juez del pleito sobre la procedencia de la perseguibilidad del hecho".

s'hagués originat fruit d'una querella, fruit d'una denúncia, o bé d'ofici⁸⁰, avui per avui no totes aquestes possibilitats poden contemplar-se. La forma com ha pogut ser iniciat aquest procés penal, la pendència del qual exigeix l'art 114 LECrim, ara com ara ve determinada pel tipus de conductes penals (les perseguibles a instància de part) a què ha quedat reduïda l'aplicació de l'article. Es tracta de causes criminals que tenen per objecte delictes privats, on és necessària la querella de l'ofès.

B) D'altra banda, també resulta indiferent per acordar la devolutivitat prejudicial, tant el moment temporal en què s'ha produït la incoació de la causa criminal (amb anterioritat o simultàniament a la pendència del litigi civil), com la fase processal de tramitació que hagi assolit el procés penal⁸¹. Tan sols és necessari que aquest hagi començat i que estigui pendent.

C) En tot cas, el problema pot sorgir a l'hora de determinar quan es pot parlar d'existència d'una causa criminal de cara a saber quan cal entendre que concorre aquest requisit necessari perquè la qüestió prejudicial penal sigui devolutiva. És a dir, es tracta de saber des de quin moment processal i fins quan és possible considerar que existeix o està pendent una causa criminal. L'objectiu és evident. Mentre els fets sobre els que versa la qüestió prejudicial penal sorgida en el procés civil s'estiguin examinant en una causa criminal que es trobi entre aquests dos moments inicial i final, es compleix el requisit d'existència d'una causa

⁸⁰ Vid. entre altres BELLÓN, *Matices de prejudicialidad en el proceso civil*, cit., p.17; FUENTES LOJO, *Las uspensión de juicios civiles por causas criminales*, cit., p.426.

⁸¹ Parcialment en contra, GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.54, considera que el supòsit de prejudicialitat penal en el procés civil que regula l'art 40.1.2 LEC es limita a la prejudicialitat que es constata dins el procés civil pel mateix jutge del pleit i respecte la qual s'incoa aleshores la causa criminal procedent. D'aquesta manera, no tenen cabuda en aquest precepte els supòsits de prejudicialitat penal constatada com a conseqüència de l'inici d'una causa criminal sobre els fets objecte de la qüestió amb anterioritat o al marge del procés civil. Aquests supòsits, segons l'autor, cal reconduir-los a l'art 114 LECrim. Així com per nosaltres l'art 40.1.2 LEC representa, en aquest punt, una novetat respecte l'art 362 LEC 1881, que

criminal necessari perquè el problema prejudicial es resolgui segons el criteri devolutiu.

a) Tradicionalment, els preceptes destinats a regular les condicions per a la devolutivitat de les qüestions prejudicials penals han exigint la pendència d'un procés penal sobre el tema prejudicial. La determinació del moment inicial d'un judici penal, a fi de concretar la concurrència del requisit devolutiu que consisteix en la seva pendència, sempre ha generat problemes d'interpretació, atès que la resposta a aquesta qüestió apareix estretament unida a la idea que es tingui de l'inici del procés penal. Pels qui entenen que la fase d'instrucció no té caràcter jurisdiccional sinó administratiu, el procés penal no comença fins que no ha acabat aquesta fase d'investigació⁸². Per contra, pels qui la instrucció té caràcter

només preveia el supòsit d'una causa criminal iniciada d'ofici pel jutge civil, GONZÁLEZ SÁNCHEZ fa del precepte de la LEC la mateixa lectura que del seu antecedent legal.

⁸² Un ampli sector de la doctrina manté el caràcter administratiu de la instrucció. Tot i admetre el seu caràcter processal, en la mesura que serveix per preparar un procés que no pot néixer sense estar precedit d'ella, no considera la instrucció com un procés jurisdiccional. Entenen que la seva finalitat precisament consisteix a buscar elements que permetin la reconstrucció dels fets i l'inici d'un procés per tal que el judici oral només tingui lloc quan existeixin dades suficients per formular una acusació. La instrucció, per tant, no és sinó un pressupòsit indispensable per preparar la incoació d'un procés, el judici oral, sense que ni tan sols per accessió es pugui considerar que gaudeixi del caràcter jurisdiccional d'aquest últim. A partir d'aquí, aquests autors fonamenten la naturalesa administrativa de la instrucció en els següents arguments.

En primer lloc, en el fet que en aquesta fase no es pot entendre que es practiquin proves, acceptant que per poder parlar jurídicament de prova cal una alegació prèvia, i en el sumari aquestes alegacions no són necessàries.

En segon lloc, a més a més, cal tenir en compte que en la instrucció simplement es prepara una acusació que ni encara s'ha formulat ni se sap si s'arribarà a formular. Bo i considerant que l'acusació és l'equivalent processal penal de l'acció, es conclou que tampoc es pot parlar de funció jurisdiccional.

En tercer lloc, aquest sector de la doctrina reputa incongruent pensar que una mateixa actuació canvia de naturalesa jurídica en funció de l'òrgan que la realitza. Això és precisament el que creuen que passa amb les diligències sumariales, que si les du a terme la policia se'ls atribueix caràcter administratiu, mentre que si la mateixa diligència l'efectua el jutge se la té per jurisdiccional.

Finalment, alguns autors assenten la no jurisdiccionalitat de la instrucció en el fet que les actuacions que la componen són revocables i per tant no susceptibles de produir l'efecte de cosa jutjada i, en aquesta mesura, d'adquirir caràcter jurisdiccional.

Vid. entre altres ALCALÁ ZAMORA, *Derecho procesal penal*, Buenos Aires, 1945, T.I, pp.43-44, T.II, pp.118-120; VIADA, *Curso de derecho procesal penal*, Madrid, 1960, T.I, pp.65, 321, 323; SERRA DOMÍNGUEZ, *La instrucción penal y civil: el sumario*, en "Estudios de derecho procesal", Barcelona, 1969, pp.720-723; ID., *El juicio oral*, en "Estudios de derecho procesal",

jurisdiccional, el procés penal s'inicia amb la incoació d'aquest període d'investigació⁸³.

Tanmateix, els termes amb què s'expressa ara l'art 40 LEC permeten superar aquesta problemàtica i entendre sense entrebancs que tant la fase d'instrucció com la fase d'enjudiciament d'un procés penal donen compliment al requisit d'existència d'una causa criminal a què la Llei condiona la resolució de la qüestió prejudicial penal segons el criteri devolutiu.

Dues raons avalen aquesta conclusió. D'una banda, l'ús de l'expressió "causa criminal", en lloc de "procés o judici penal", que tolera còmodament i sense obstacles la inclusió dins el seu contingut de la fase d'instrucció penal. De l'altra, la menció expressa del legislador a la possibilitat que en aquesta causa criminal s'estiguin precisament "investigant" els fets respecte dels quals en el procés civil s'ha suscitat el problema prejudicial penal. Ara bé, no hi queden incloses les activitats que, prèviament a la instrucció que es realitza davant el Jutge, poden dur a terme el Ministeri Fiscal i la policia. Si bé consisteixen en una instrucció preliminar sobre uns fets presumptament delictius, la dificultat que amaga la

Barcelona, 1969, pp.765-767; RAMOS MÉNDEZ, *Derecho y proceso*, Barcelona, 1978, pp.305-306.

⁸³ Una part de la doctrina es pronuncia a favor de la naturalesa jurisdiccional de la instrucció. Els principals arguments en què basen la seva tesi són els següents.

En primer lloc, tenen en compte que totes les actuacions instructòries es duen a terme amb la intervenció d'un òrgan jurisdiccional. La circumstància que aquest jutge instructor no jutgi o no falli no és presa en consideració, ja que realitza un conjunt d'activitats pròpiament jurisdiccionals; com l'acte de processament en el judici penal ordinari, les mesures cautelars personals per assegurar la presència física del processat en el moment del judici oral, les mesures cautelars reals, els recursos contra les resolucions del jutge instructor, entre altres.

En aquestes actuacions, en segon lloc, si bé hi reconeixen actes administratius que es diferencien clarament dels processals, consideren impossible unificar-ne la naturalesa jurídica, atès que el caràcter administratiu d'aquestes actuacions no desvirtua el signe predominantment jurisdiccional de la instrucció.

En tercer lloc, en la mesura que la fase instructòria té com a funció preparar la fase del judici oral, afirmen que la primera participa del caràcter jurisdiccional de la segona.

Vid. entre altres FENECH NAVARRO, *Derecho procesal penal*, Barcelona, 1960, T.II; JIMÉNEZ ASENJO, *Concepción técnico-jurídica de la instrucción criminal*, en "Rev.Der.Proc.",

consideració d'aquestes activitats com a part integrant de la noció de causa criminal radica en la manca de caràcter jurisdiccional que presenten aquestes diligències que realitzen el Ministeri Fiscal i la policia abans d'iniciar la instrucció judicial⁸⁴.

En canvi, els problemes sobre la inclusió de la instrucció sí que podrien plantejar-se amb relació a l'art 114 LECrim a causa dels termes "judici criminal" que utilitza el precepte. Amb tot, i almenys dins l'àmbit de la prejudicialitat devolutiva, cal considerar que el concepte de "judici criminal" emprat per la norma de la LECrim també ha d'abarcara el període de la instrucció, ja que aquesta interpretació resulta més coherent amb l'art 40 LEC.

Admetent, doncs, que la instrucció també forma part de la idea de causa criminal requerida per la LEC de cara a la devolutivitat de les qüestions prejudicials penals, cal precisar quin és el moment a partir del qual es pot parlar ja d'existència d'aquesta causa criminal. Per nosaltres aquest moment coincideix amb la incoació de la instrucció.

Això no obstant, aquesta idea no sempre ha estat acceptat amb unanimitat per la doctrina. Alguns autors, davant la facilitat amb què es poden incoar les instruccions penals i per tant amb què pot existir el requisit esmentat, hi veuen l'inconvenient dels abusos en les suspensions del procés civil per prejudicialitat penal que aquesta concepció pot generar. Per aquest motiu, proposen retardar el moment del procés penal en què, a efectes de prejudicialitat, es pot entendre que existeix el procés i fixar l'inici d'aquesta pendència quan en la causa té lloc la imputació formal⁸⁵. Aquest moment processal, però, varia en funció del

1960, IV, pp.888-889; GIMENO SENDRA, *La querrela*, Barcelona, 1977, p.320; GÓMEZ ORBANEJA, HERCE QUEMADA, *Derecho procesal penal*, 10^aed., Madrid, 1984, p.142.

⁸⁴ Vid. en aquest sentit DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., pp.44-45.

procediment penal de què es tracti: en el judici ordinari per delictes greus es tractaria de l'acte de processament, en el judici abreujat i en el procediment per l'enjudiciament ràpid de determinats delictes consistiria en la finalització de les diligències prèvies, en el judici per faltes rauria en la citació de les parts a l'acte del judici, i en el judici per jurat residiria en la imputació que es realitza després de les diligències d'investigació.

És cert que una flexibilització dels requisits que s'exigeixen per resoldre les qüestions prejudicials segons el règim devolutiu pot afavorir els supòsits de suspensió del procés civil. En aquest sentit, una interpretació àmplia del requisit d'existència d'una causa criminal pot produir l'efecte esmentat. Però, aquest efecte cal relativitzar-lo. Per aplicar el sistema devolutiu en la resolució d'una qüestió prejudicial no s'exigeix únicament la pendència d'una causa criminal on s'examini el problema prejudicial penal. Si fos així, el perill d'un augment i d'un abús de les suspensions procedimentals civils generats per una lectura flexible de l'inici d'un procés penal sí que tindria tota la raó de ser. Per contra, l'ús de la devolutivitat està condicionat, no només a l'existència d'una causa criminal, sinó també a altres requisits que han de concórrer simultàniament a aquesta pendència. D'aquesta manera, encara que existeixi un procés penal en tramitació, si resulta que el tema prejudicial no compleix la resta d'elements que es requereixen per tal de ser resolt de forma devolutiva, no serà procedent l'aplicació d'aquest criteri. Això indica, al nostre entendre, que l'exigència de diversos requisits perquè la qüestió prejudicial esdevingui devolutiva minimitza, d'alguna manera, el possible increment abusiu de suspensions que es podria derivar de la lectura flexible del requisit d'existència d'una causa criminal en entendre que aquesta comença amb la incoació de la instrucció i no en un moment posterior.

⁸⁵ Vid. per tots GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.73-76.

Dit això i comptant que la incoació de la instrucció marca l'inici de l'existència d'una causa criminal a efectes del requisit devolutiu que ara estem tractant, cal determinar quan es pot tenir per començada la fase d'instrucció d'un procés penal. Posat que la causa criminal hagi estat promoguda d'ofici, es pot entendre que aleshores la instrucció comença amb l'acte de l'òrgan jurisdiccional penal on se n'acorda la incoació. Els problemes poden sorgir a l'hora de determinar el moment inicial en aquells casos en què la instrucció s'ha obert mitjançant una querella o una denúncia. El dubte que es planteja en aquests supòsits és si la causa criminal es pot entendre començada només amb la presentació de la querella o de la denúncia davant l'òrgan jurisdiccional, o bé, per poder parlar de causa ja incoada cal que aquesta querella o aquesta denúncia hagin estat admeses. La resposta a aquesta qüestió no és unívoca i és evident que, pronunciar-se en un sentit o en un altre, repercuteix en la determinació del moment a partir del qual, com a conseqüència de la pendència de la causa criminal, el procés civil pot suspendre's. .

Un sector de la doctrina entén que la litispendència penal comença a partir del moment en què la querella o la denúncia és admesa per l'autoritat judicial i com a conseqüència d'això s'ordena la instrucció del procés penal. Només en cas d'admissió, s'accepta que els efectes de la litispendència s'haurien de retrotraure al moment de la seva presentació, atès que és aquest el moment que produeix la interrupció de la prescripció del delictes⁸⁶. La justificació que ofereixen aquests

⁸⁶ Vid. GIMENO SENDRA, *La querella*, cit., p. 231. Aquesta solució també és l'aplicada, respecte la denúncia, per TORRES ROSELL, *La denuncia en el proceso penal*, Madrid, 1991, p. 292.

D'altra banda, cal dir que, també en l'àmbit del procés civil, un ampli corrent doctrinal defensa la teoria de l'admissió. S'hi poden distingir dues tendències, àmpliament estudiades per MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp. 129 i ss. Així, alguns autors afirmen que la litispendència comença amb l'admissió de la demanda (vid. FAIRÉN GUILLÉN, *El desistimiento y su bilateralidad en primera instancia (contra la doctrina de la litis contestatio)*, Barcelona, 1950 pp. 120-121; ID., *El momento de la producción de la litispendencia según la legislación y la jurisprudencia actuales*, en "Rev. Gen. Der.", 1952, pp. 614 i ss.; PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Derecho procesal civil*, 5ªed., Madrid, 1989, p. 220; MORÓN PALOMINO, *Derecho procesal civil (cuestiones fundamentales)*, Madrid, 1993, pp. 243 i 265; TAPIA FERNÁNDEZ, *Demanda*, veu en "Enciclopedia Jurídica Básica", Madrid, 1995, Vol. II, p. 2096; ARMENTA DEU, *La acumulación de*

autors perquè la litispendència comenci amb l'admissió de la querella o de la denúncia es troba en els supòsits en què aquesta és desestimada. Si els fets que el particular estima com a delictius en la seva querella o denúncia no mereixen aquesta consideració a parer de l'òrgan jurisdiccional, és evident que el Jutge desestimarà l'escrit, i en aquest cas, no es podria concloure que el fet històric no subsumit pel Jutge en cap tipus del CP hagi pogut produir litispendència⁸⁷. Per salvar aquesta situació s'opta per traslladar el moment inicial de la litispendència a l'admissió de la querella o, en el seu cas, de la denúncia, per part de l'òrgan jurisdiccional.

De resultes d'això, no n'hi hauria prou, per parlar de causa criminal en tramitació a efectes de la devolutivitat de la qüestió prejudicial i consegüent suspensió de les actuacions civils, amb la simple presentació de la querella o de la denúncia, sinó que caldria, a més a més, l'admissió per part de l'òrgan jurisdiccional⁸⁸.

Tanmateix, aquesta proposta deixa alguns punts sense resoldre, atès que no aclareix què passa amb el període de temps que transcorre des de la presentació fins a l'admissió de la querella. És a dir, no permet determinar si, en el cas que durant el tram en què una querella o denúncia ha estat presentada però no admesa s'iniciés un altra causa criminal idèntica, podríem considerar que ens

autos, cit., pp. 155-156). D'altres, matisen la tesi anterior bo i postulant la retroacció dels efectes de l'admissió de la demanda al moment de la seva presentació (vid. GUASP DELGADO, *Derecho procesal civil*, cit., T.I, p. 310; SERRA DOMÍNGUEZ, *Litispendencia*, en "Rev. Der. Proc.", 1969, p. 660; TRUJILLO PEÑA, *La excepción de litispendencia en los procesos civil y contencioso-administrativo*, en "Rev. Der. Jud.", 1971, p. 13; CORDÓN MORENO, *La excepción de litispendencia. Comentario a la STS de 25 de febrero de 1992*, en "Rev. Jur. Navarra", 1993, nº15, p. 56).

⁸⁷ Vid. GIMENO SENDRA, *op. cit.*, p. 230.

⁸⁸ En aquest sentit, segons BROCÁ, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., T. II, pp. 896-897, per exemple, l'art 114 LECrim "se ha de interpretar observando las prescripciones del art 3º, 1, del C.Civ.,..., así como la doctrina restrictiva en orden a la suspensión de procesos e incluso la tesis del abuso del derecho o ejercicio antisocial del mismo, conforme al art 7 del C.Civ.". Per això, "basta que se haya admitido la denuncia o la querella".

trobem davant d'una situació de litispendència. I, per tant, tampoc permet determinar si, en aquest cas el procés penal pot generar la suspensió de les actuacions civils per prejudicialitat.

Per això, entenem més raonable la postura que defensa que la litispendència neix amb la presentació de la querella o, en el seu cas, de la denúncia. Aquesta proposta es fonamenta en la idea segons la qual, és en aquest escrit on queda determinat l'objecte del procés penal, de tal manera que, si la litispendència té per finalitat evitar un procés posterior sobre un mateix objecte, sembla lògic concloure que la litispendència sorgeix en el moment en què quedi delimitat l'objecte del procés⁸⁹. Conseqüentment, i pel que ara ens interessa, seria a partir d'aquesta presentació que el procés penal podria determinar la suspensió d'un litigi civil.

De fet, aquesta postura s'adequa amb una interpretació més literal dels preceptes on es troben establerts els requisits necessaris perquè la qüestió prejudicial penal sigui devolutiva. L'art 40 LEC només parla de l'existència d'una

⁸⁹ En paraules de BELING, *Derecho procesal penal*, Barcelona, 1943, p. 86, "el querellante determina para cada proceso el objeto procesal, individualizándolo en la querella". L'argument esgrimit per BELING, però, és qüestionat per GIMENO SENDRA, *La querella*, cit., p. 229. Segons aquest darrer autor, no és del tot exacte afirmar que el querellant determina l'objecte del procés amb el seu escrit, no solament perquè la qualificació que realitza el querellant no vincula l'òrgan jurisdiccional, sinó també perquè el Jutge ha d'ampliar l'objecte de la querella al llarg de la fase instructòria.

D'altra banda, cal dir que, en l'àmbit del procés civil, també hi ha un sector de la doctrina partidari de situar en el moment de la presentació de la demanda el començament de la litispendència, precisament perquè és aleshores quan es verifiquen tots els pressupòsits necessaris perquè es pugui considerar que un judici es troba pendent, això és, formulació d'una pretensió davant d'un òrgan jurisdiccional. En paraules de MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp. 136 i ss., "no existe una litispendencia en <<potencia>> ni un juicio en estado <<embrionario>>: ambos comienzan cuando concurren los presupuestos a los que se ha hecho referencia, a saber: la existencia de una pretensión formulada en una demanda, que a su vez haya sido presentada ante un órgano jurisdiccional. Sólo así puede la litispendencia cumplir con la finalidad que le es propia, por lo que por escaso que sea el tiempo que transcurre entre presentación y admisión, la litispendencia siempre tiene su inicio en la primera". Vid. també GUTIÉRREZ DE CABIEDES, *La litis-pendencia*, en "Rev. Der. Proc.", 1969, p. 638; WACH, *Manual de derecho procesal civil*, trad. de T. A. Banzhaf, Buenos Aires, 1977, pp. 42 i 50; SALAS

causa criminal sense exigir-ne l'admissió, la qual cosa afavoreix i propicia l'explicació que no cal l'admissió de la querella o de la denúncia per reputar començada, a efectes si més no de la devolutivitat prejudicial, una causa criminal⁹⁰; sens perjudici òbviament d'aquells casos concrets on el legislador pugui condicionar expressament la suspensió civil per prejudicialitat penal a l'admissió d'algun dels escrits esmentats. A més a més, el fet de fixar la presentació com a moment inicial de la litispendència sí que permet donar una resposta a aquells supòsits en què, durant el temps que transcorre entre la presentació i l'admissió d'una querella o d'una denúncia, s'ha iniciat un altra causa criminal idèntica. En virtut de la teoria de la presentació es pot afirmar, aleshores, l'existència de litispendència.

D'aquesta manera, en l'àmbit de la prejudicialitat també s'eviten possibles supòsits de sentències contradictòries que podrien donar-se en cas que la suspensió s'hagués de produir posteriorment amb l'admissió dels escrits penals inicials i al temps de poder-se acordar resultés que el procés civil ja hagués finalitzat. El contrapunt a aquesta teoria de la presentació, però, el constitueix el risc de suspensions inútils de processos civils que pot tenir lloc en alguns casos (per exemple si, després d'acordada la suspensió civil com a conseqüència de la presentació d'una denúncia o d'una querella, s'esdevé la inadmissió de l'escrit), així com el perill que es formuli un devessall de querelles o denúncies infonamentades a fi de paraitzar indefinidament les actuacions civils. En aquesta darrera hipòtesi, tanmateix, el jutge civil sempre podria apreciar la concurrència d'abús de dret i de frau processal i aplicar els arts 247 LEC i 11 LOPJ⁹¹.

CARCELLER, *La litispendencia y sus relaciones con la cosa juzgada*, en "Excepciones procesales", Madrid, 1994, p. 66.

⁹⁰ En aquest sentit, vid. BARÓN Y ROJAS MARCOS, *La suspensión de un procedimiento civil por causa penal*, cit., p. 408.

⁹¹ Vid. amb relació a aquesta qüestió PICÓ I JUNOY, *El principio de la buena fe procesal*, Barcelona, 2003, pp.97-100, 109-110.

b) Pel que fa al moment final de l'existència d'una causa criminal, aquest es produeix amb qualsevol resolució ferma que l'òrgan jurisdiccional dicti per posar fi, tant de forma provisional com definitiva, a la causa que tramita. Cal tenir en compte que la noció d'existència de causa criminal serveix per determinar a la vegada la durada de la suspensió del procés civil que la pendència de la causa ha generat. És per aquest motiu que, a efectes d'establir l'existència d'una causa criminal com a requisit de la devolutivitat d'una qüestió prejudicial penal, considerem que tant la terminació provisional com la definitiva d'un procés penal permeten tenir per acabada la causa criminal mencionada. Pensem, sinó, en les conseqüències que tindria pel procés civil suspès entendre que, malgrat la finalització provisional del procés penal, encara continua existint la causa criminal i, per tant, encara concorre la circumstància que provoca i justifica la seva paralització. Aquest allargament de la suspensió de les actuacions civils hi generaria unes dilacions indegudes difícils de fonamentar.

Amb tot, vist que la finalització de la causa criminal coincideix amb l'aixecament de la suspensió del procés civil, hem cregut més convenient reservar l'anàlisi de les diverses maneres amb què pot venir determinada aquesta finalització i llurs conseqüències pel capítol destinat a l'estudi de la suspensió civil esmentada⁹².

D) L'existència de la causa criminal, a més a més, s'ha d'acreditar davant el tribunal que coneix el procés civil, element que apareix com una novetat respecte de la regulació de l'art 362 LEC 1881, per tal com el supòsit devolutiu previst en aquest precepte només contemplava l'eventualitat que les actuacions penals s'incoessin d'ofici pel mateix òrgan jurisdiccional civil, cosa que reduïa l'acreditació i posada en coneixement davant aquest òrgan de l'existència de la causa criminal a una mera comunicació entre tribunals.

⁹² Vegeu el capítol cinquè.

Per consegüent, l'art 40 LEC no només exigeix que hi hagi un procés penal en tramitació sinó també que es provi aquesta circumstància⁹³. A aquest efecte es fa necessari un acte d'acreditació de l'inici o de la tramitació del procés penal. Normalment, correspon al litigant que planteja la qüestió prejudicial la tasca de justificar, perquè així li interessa, l'existència d'aquestes actuacions.

Comptant que el procés penal ja es pot considerar promogut amb l'inici de la fase d'instrucció, l'acreditació d'aquesta incoació ja és suficient per demostrar la pendència de la causa. Posat que el procés hagi començat mitjançant una denúncia o una querella, si llur presentació ja inicia la causa, la justificació de la pendència penal pot consistir en l'acreditació d'haver presentat els escrits esmentats. En cas que el procediment criminal hagi començat d'ofici, l'acreditació de la seva existència pot raure en l'acte d'incoació que l'òrgan jurisdiccional dicta per posar en marxa el procés. Igualment, l'existència d'aquest procés també pot quedar demostrada amb la verificació de qualsevol actuació processal posterior a l'inici de les actuacions.

L'acreditació es pot dur a terme, o bé mitjançant el testimoni judicial expedit pel Secretari de l'òrgan penal que tramita la causa criminal, o bé a través de la còpia testimoniada de la querella o de la denúncia, sense que sigui suficient, però, la mera presentació de còpies o fotocòpies no certificades pel Secretari Judicial⁹⁴. Tot i que no és tan habitual, pot també succeir que el procés penal en averiguació

⁹³ Vid. GÓMEZ COLOMER, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*, cit., p.125; ID., *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.35; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, pp.495-496; ASECIO MELLADO, *Derecho procesal civil. Parte primera*, cit., p.72.

⁹⁴ Vid. en aquest sentit SUÁREZ ROBLADANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.381; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.641.

Així mateix vid. l'ATS 24 novembre 1998 (RJ 1998/9232) i la SAP Badajoz 17 juliol 1996 (AC 1996/1331). En el primer no es considera com a acreditació suficient de la causa criminal la presentació d'unes simples fotocòpies de l'escrit d'acusació del Ministeri Fiscal i de l'acte

del problema prejudicial s'incoï a instàncies de l'òrgan jurisdiccional civil que tramita el litigi on s'ha plantejat la qüestió. Aleshores, no es fa tant necessària l'acreditació per part del litigant sinó que pot resultar suficient una comunicació entre tribunals.

Encara que l'art 114 LECrim no esmenta de forma expressa aquesta circumstància com un requisit necessari per tal que la qüestió prejudicial esdevingui devolutiva, l'acreditació o posada en coneixement del jutge civil de la pendència de la causa criminal també s'ha de produir en aquests casos perquè la devolutivitat pugui desplegar els seus efectes. Donat que es tracta de causes criminals sobre delictes privats, l'acreditació d'aquesta pendència només pot referir-se a la presentació de la querella o bé a qualsevol actuació realitzada durant el desenvolupament del procés.

C) La no devolutivitat de la qüestió prejudicial.

L'aparició en un procés civil d'un fet que pot constituir delictes o falta perseguible d'ofici no sempre implica l'existència d'una qüestió prejudicial penal devolutiva amb la consegüent suspensió de les actuacions civils. Sinó que, tret que concorrin les circumstàncies que recull el segon apartat de l'art 40 LEC la qüestió prejudicial penal és no devolutiva. Igualment si es tracta d'un delictes o falta perseguible a instància de part i per tant sotmès a l'art 114 LECrim, havent esguard que l'aplicació d'aquest precepte es fa a la llum de la norma de la llei processal civil. La no devolutivitat de la qüestió prejudicial penal pot quedar determinada, doncs, quan l'òrgan jurisdiccional civil percep l'absència d'alguna o algunes de les condicions necessàries per aplicar el règim devolutiu. En conseqüència, això pot tenir lloc en qualsevol de les següents ocasions.

d'obertura del judici oral. En la segona tampoc no és bastant a efectes d'acreditació l'aportació d'un informe del Ministeri Fiscal fonamentat en actuacions practicades durant les diligències prèvies.

a) Primerament, si els fets delictius que integren la qüestió prejudicial no són dels que fonamenten les pretensions de les parts en el procés civil. És possible que el problema prejudicial es plantegi en referència a uns aconteixements els quals no serveixen ni per identificar ni per argumentar les pretensions formulades per les parts. Quan la qüestió prejudicial al·ludeix a uns fets que no compleixen en el procés aquesta funció de fonamentar les pretensions dels litigants ha de ser resolta mitjançant el sistema no devolutiu.

Aques és el cas, com hem apuntat pàgines enrere, de les qüestions prejudicials penals que es plantegen respecte de mitjans de prova, com pot ser el problema de la falsetat d'un testimoni. És evident que la conducta d'aquest subjecte, que és el fet delictiu sobre el qual versa la qüestió prejudicial, no es presenta com un dels aconteixements en què les parts del procés civil fonamenten llurs pretensions⁹⁵.

El mateix pot succeir amb relació a fets que, si bé han estat al·legats per les parts en el litigi, no funcionen com a elements fonamentadors de les peticions que han formulat. Pensem, per exemple, en la conducta delictiva en què pot haver incorregut el representant legal d'un dels litigants del procés civil que és menor d'edat o incapacitat. O bé pensem en un procés civil sobre reclamació de quantitat basada en un contracte de compravenda on l'actor posa de manifest a la vegada la presumpta agressió de què ha estat objecte per part de l'altre litigant. En aquests casos, la qüestió prejudicial penal es planteja en referència a uns fets que, si bé poden ser constitutius d'un delicte o falta perseguible d'ofici, no integren aquell conjunt d'aconteixements que identifiquen o justifiquen les pretensions de les parts⁹⁶.

⁹⁵ Vid. l'aute AP Múrcia 1 setembre 2003 (JUR 2003/250230).

b) Així mateix, si resulta que el tema prejudicial penal no té rellevància en la decisió de la causa civil, és a dir, no és imprescindible per resoldre-la.

Aquesta manca d'influència pot venir motivada perquè la qüestió prejudicial planteja un problema la resolució del qual ja d'entrada no condiciona el sentit de la decisió civil, com passa amb les qüestions prejudicials que es refereixen als aspectes processals del pleit⁹⁷.

A més a més, però, la manca de transcendència prejudicial també es pot donar en supòsits on el tema penal sí que hagués pogut desplegar aquesta influència en la resolució de l'assumpte civil. Tanmateix, malgrat aquesta predisposició d'incidir en la decisió del litigi, quan l'òrgan jurisdiccional civil pot resoldre en base a altres al·legacions i altres elements provatoris, en la mesura que aleshores la resolució del problema prejudicial no repercuteix en el procés civil, s'entén innecessari el seu enjudiciament per un tribunal penal i la consegüent suspensió de les actuacions. Encara que aquesta manca de rellevància afecti a fets que identifiquen o justifiquen les pretensions civils. Pensem, per exemple, en un procés civil on es reclama un deute derivat d'una compravenda. No hi ha dubte que, en aquest cas, la compravenda integra la *causa petendi* de l'objecte del pleit i, per tant, en la mesura que identifica la pretensió, esdevé un fet fonamentador del

⁹⁶ Vid. com a mostra il·lustrativa la sentència AP Barcelona 26 novembre 2002 (JUR 2003/61830) i l'auto AP Guadalajara 28 octubre 2003 (JUR 2004/49446).

⁹⁷ Vid. per exemple la SAP Guipúzcoa 18 maig 2002 (JUR 2002/222852). Es tracta d'un procés civil on s'exerciten accions de responsabilitat contractual i societàries derivades de les relacions comercials existents entre els actors i una determinada empresa. Paral·lelament es tramita un procediment penal on s'imputen als gestors d'una altra societat diverses conductes delictives produïdes en ocasió de les relacions existents amb l'empresa abans esmentada. L'òrgan jurisdiccional civil conclou que el tema penal no és imprescindible per la decisió de la qüestió principal civil.

En aquesta mateixa línia vid. entre altres la STS 23 gener 2001 (RJ 2001/998); les sentències AP Barcelona 27 gener 2000 (AC 2000/2670), AP Madrid 26 maig 2000 (AC 2000/1549), AP Sòria 7 juny 2000 (AC 2000/5113), AP Alacant 4 setembre 2002 (JUR 2002/271770), AP València 6 novembre 2002 (JUR 2003/42387); i els autos AP Cantàbria 31 octubre 2000 (JUR 2001/45982), AP Màlaga 18 gener 2001 (AC 2001/324), AP Balears 21 maig 2002 (JUR 2002/208198), AP Cádiz 16 novembre 2002 (JUR 2003/81484), AP Màlaga 6 juny 2003 (AC 2003/2373).

litigi. Imaginem que el deutor posa en dubte la validesa d'aquest contracte al.legant, entre altres elements, una estafa. Aquesta estafa d'on deriva la compravenda es presenta en el procés civil com un fet d'aparença delictiva que fonamenta les pretensions de les parts. Així doncs, com una qüestió prejudicial penal susceptible de ser resolta d'acord amb el criteri devolutiu. Si resulta, però, que amb altres elements (com, per exemple, la prescripció de l'acció) i, per tant prescindint de l'estafa, el jutge pot arribar a resoldre la pretensió civil, la qüestió prejudicial penal, tot i referir-se a un fet dels que fonamenten la causa, no hi exerceix influència decisiva i no se li pot aplicar el règim devolutiu.

c) Finalment, la qüestió prejudicial pot esdevenir no devolutiva en l'eventualitat que la causa criminal on s'ha d'enjudiciar el tema prejudicial no existeixi. En els casos on la qüestió prejudicial va referida a fets delictius de caràcter públic, és poc probable que no s'incoï la corresponent causa criminal, ja que el jutge civil, quan identifica en el procés aquesta conducta d'aparença delictiva, l'ha de posar en coneixement del Ministeri Fiscal perquè aquest iniciï les actuacions criminals. En canvi, quan la qüestió prejudicial penal planteja el problema sobre un fet delictiu semipúblic o privat, pot ben ser que l'ofès per aquesta conducta delictiva no interposi la denúncia o la querella corresponents⁹⁸.

Cal també parlar de no devolutivitat si manca o és insuficient l'acreditació o posada en coneixement davant l'òrgan jurisdiccional civil de la causa criminal. Si el jutge del pleit civil on ha sorgit la qüestió prejudicial penal no té constància de l'existència del procés on aquesta qüestió s'està examinant com a principal, no pot

⁹⁸ Vid. per exemple la SAP Madrid 1 juny 1993 (AC 1993/1143), on la devolutivitat prejudicial i la consegüent suspensió de les actuacions civils no s'acorda perquè el procés penal sobre el tema prejudicial, que només podia iniciar-se a instància de part, no s'ha incoat. Es tracta d'unes lesions subsumibles a la falta prevista en l'art 586 bis del CP vigent aleshores, les quals segons el precepte no podien ser perseguibles sense prèvia denúncia de l'ofès.

suspendre les seves actuacions a l'espera que en el procés penal es dicti la resolució corresponent⁹⁹.

2. Qüestions prejudicials sobre falsetat documental.

Igual com succeïa en la LEC de 1881, en la LEC del 2000, la qüestió prejudicial penal que té per objecte la falsetat documental rep un tractament individualitzat. En la nova LEC, és l'apartat quart de l'art 40 el que es refereix expressament, com a supòsit especial de prejudicialitat penal, a la falsetat en què pot incórrer algun dels documents del procés civil. Per consegüent, no es tracta de cap innovació de la llei processal civil, per tal com en la LEC de 1881 també hi havia un precepte, el 514, dedicat a regular la falsetat documental com a qüestió prejudicial. En ambdós casos el legislador opta per establir les circumstàncies que han de concórrer perquè la qüestió prejudicial sobre falsetat documental esdevingui devolutiva i suspensiva de les actuacions civils, de manera que també cal procedir primerament a examinar-les per després poder induir, per exclusió, els supòsits en què aquesta prejudicialitat es regeix pel criteri no devolutiu.

Abans d'endinsar-nos en aquestes circumstàncies, però, és convenient delimitar el contingut de la falsetat documental com a qüestió prejudicial penal, havent esguard que aquest ha de ser el camp d'aplicació dels criteris que fixa el precepte de la LEC per la devolutivitat i no devolutivitat de la qüestió prejudicial.

A) Àmbit d'aplicació. Els delictes de falsetat documental.

⁹⁹ En aquest sentit vid. entre altres les sentències AP Barcelona 10 febrer 2000 (AC 2000/1951), AP Madrid 20 març 2000 (JUR 2000/206727), AP València 6 novembre 2002 (JUR 2003/42387). En les dues primeres resolucions es denega la petició de suspensió per prejudicialitat penal perquè manca l'acreditació de l'inici i de la pendència de la causa criminal. En la darrera la petició es declina perquè l'acreditació presentada és indeterminada sense especificar quin jutjat tramita la causa criminal ni l'estat en què es troben les diligències.

El problema prejudicial penal que, aparegut en un procés civil, és susceptible de rebre el tractament processal específic que preveu l'art 40.4 LEC és el que planteja la presumpta falsetat d'un dels documents que consten en el pleit. La falsetat que s'atribueix al document ha de consistir en la falsetat penal, no en la falsetat civil. És evident que, perquè es tracti d'una qüestió prejudicial penal, cal que sigui una falsetat criminal, és a dir, la falsetat del document ha de manifestar la tipicitat delictiva¹⁰⁰.

A més a més, cal tenir en compte que, amb aquest tipus de qüestions prejudicials, no es planteja el caràcter delictiu d'un fet, sinó la falsetat del document que el consigna, de l'instrument o suport material on el fet es troba recollit. En conseqüència, l'autenticitat d'aquest fet no hi està involucrada, de tal manera que el document pot ser fals i el fet documentat vertader¹⁰¹. En les qüestions prejudicials penals sobre falsetat documental, doncs, es combinen dos elements: d'una banda, el document del qual es qüestiona penalment la falsetat, de l'altra, els fets que hi són documentats.

A) Dos són els aspectes que cal tenir en compte a l'hora de determinar l'abast de la falsetat documental penal. D'una banda, en què consisteixen les conductes que el CP tipifica com a falsetats documentals. De l'altra, quins documents es poden veure afectats per aquests comportaments.

a) Les conductes típiques constitutives dels delictes de falsetat documental són les que vénen descrites en els arts 390 a 399 CP. Resumint, en aquests preceptes es troben recollides quatre modalitats de falsetat: l'alteració d'un

¹⁰⁰ Vid. entre altres BROCA, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, Barcelona, 1996, III, p. 895; CHECA MARTÍNEZ, *La prejudicialidad*, cit., p. 427.

¹⁰¹ Vid. en aquest sentit GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p. 679; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p. 123.

element o requisit essencial del document, la simulació d'un document induint a error sobre la seva autenticitat, el fet de suposar la intervenció d'algú que no l'ha tinguda o atribuir manifestacions diferents a algú que sí que hi ha intervingut, i, faltar a la veritat en la narració dels fets¹⁰². Els articles també fan referència als subjectes que les poden dur a terme. Es tracta de l'autoritat o funcionari públic en l'exercici de les seves funcions, d'un particular, o d'un facultatiu.

b) L'altre punt important en la determinació de l'abast de la falsetat documental consisteix a precisar l'àmbit d'aquesta falsetat. És a dir, què inclou el concepte de document a què el CP atribueix les conductes delictives dels arts 390 a 399, i, un cop determinat això, quina classe de documents s'hi poden veure involucrats.

El CP utilitza una noció àmplia de document. L'art 26 d'aquest cos legal és l'encarregat d'establir-ne el concepte. La definició continguda en aquest precepte considera com a document tot tipus de suport material. En conseqüència, no només el paper té aquesta consideració, sinó també qualsevol objecte que pugui servir de suport material on poder registrar fets, narracions, declaracions i dades. Sempre i quan, especifica expressament l'art 26, aquest suport, sigui quin sigui, expressi o incorpori dades, fets o narracions amb eficàcia provatòria o amb qualsevol altre tipus de rellevància jurídica¹⁰³. Siguí quina sigui la naturalesa del document, aquest pot veure's afectat per les conductes que els arts 390 a 399 CP tipifiquen com a delictes de falsetat documental. Els preceptes mencionats preveuen, com a objecte de les diferents modalitats delictives, tota classe de documents: públics, oficials, mercantils, estrangers, fotocòpies, privats,

¹⁰² Per una anàlisi detallada de cadascuna d'aquestes conductes, vid. extensament ORTS BERENGUER, *De las falsedades documentales*, en "Comentarios al Código Penal de 1995" (Coord. VIVES ANTÓN), València, 1996, Vol.II, pp.1744 i ss.

¹⁰³ Vid. àmpliament SÁNCHEZ YLLERA, *Artículo 26*, en "Comentarios al Código Penal de 1995" (coord. VIVES ANTÓN), València, 1996, Vol.I, pp.277-278.

certificats¹⁰⁴. Tot plegat indica que la falsetat documental penal es pot realitzar respecte de qualsevol objecte, sigui del tipus que sigui, susceptible de registrar declaracions de voluntat, de reflectir fets, etc.

B) En conseqüència, qualsevol d'aquests objectes documentals esmentats, la falsetat penal del qual es plantegi en un procés civil, pot constituir una qüestió prejudicial sobre falsetat documental a la qual cal aplicar l'art 40.4 LEC. D'aquí s'infereix que, per a la consideració d'una falsetat documental com a qüestió prejudicial és irrellevant la funció o finalitat que el document qüestionat desplegui en el pleit. És a dir, tant si es tracta d'un document amb finalitat provatòria com si es tracta d'un document relatiu a requisits o pressupòsits processals, el problema sobre la seva presumpta falsetat penal pot esdevenir una qüestió prejudicial¹⁰⁵. D'aquesta manera, poden tenir la consideració de qüestions prejudicials sobre falsetat documental, no només, per exemple, la falsetat que afecti un document aportat al pleit com a prova, sinó també la que es refereixi al document que acredita el poder del Procurador d'una de les parts del litigi. Una altra cosa és si tots aquests documents, quan són titllats de falsos en el procés civil, han de rebre el mateix tractament processal, això és, si el problema de la seva falsetat s'ha de resoldre aplicant els mateixos criteris. Aleshores sí que adquireix rellevància la funció del document en el pleit, ja que, juntament amb la concurrència d'altres circumstàncies, determina el sistema que ha de regir la resolució de la qüestió prejudicial sobre falsetat documental: en ocasions, cal aplicar el règim devolutiu, en d'altres, el no devolutiu.

¹⁰⁴ Vid. àmpliament ORTS BERENGUER, *De las falsedades documentales*, cit., Vol.II, pp.1740 i ss.

¹⁰⁵ Vid. en aquest sentit ALAMILLO, *Suspensión del fallo civil por el supuesto de delito*, cit., p.24, segons el qual, esdevé indiferent la funció del document qüestionat en el pleit, de tal manera que la falsetat pot anar referida a documents que acreditin el compliment dels pressupòsits processals, així com a documents que provin la pretensió de l'actor o la defensa del demandat.

Tanmateix, no es pot negar que aquest no és el parer majoritari expressat per la doctrina. Tradicionalment, bona part dels autors ha circumscrit l'àmbit material de la qüestió prejudicial sobre falsetat documental únicament a la falsetat de la prova documental¹⁰⁶. Això significa considerar que la qüestió prejudicial que en un procés civil planteja la falsetat penal d'un document només pot fer referència a la falsetat que afecta la prova documental, o dit en altres paraules, que només la falsetat de la prova documental pot constituir una qüestió prejudicial sobre falsetat documental.

Al nostre entendre, són bàsicament dos els motius que porten a la majoria de la doctrina a mantenir aquesta concepció. En primer lloc, el fet de definir tota qüestió prejudicial per la seva incidència en la decisió de la qüestió principal. Convertir la rellevància que pot exercir una qüestió prejudicial en un requisit consubstancial a aquesta figura, inevitablement provoca que només les falsetats que afectin documents que compleixin aquesta característica puguin tenir la consideració de qüestions prejudicials. I evidentment, els documents que en un procés civil posseeixen aquesta influència, no són els referits a requisits o pressupòsits processals, sinó que els que es consideren decisius per resoldre el fons de l'assumpte són els que s'aporten amb finalitats provatòries¹⁰⁷. En segon lloc, la limitació de l'àmbit d'aplicació de la prejudicialitat sobre falsetat documental a la prova documental també ve motivada, en la nostra opinió, per la consideració d'aquesta última com l'únic mitjà provatori on es troben involucrats documents que segons el CP poden ser objecte de les falsetats dels arts 390 a 399.

¹⁰⁶ Vid. entre altres SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.119; DE LA OLIVA SANTOS, DíEZ-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p.548; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.497; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.82.

¹⁰⁷ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp.81-82.

Per contra, des del nostre punt de vista, aquesta identificació entre qüestió prejudicial sobre falsetat documental i qüestió prejudicial sobre falsetat de la prova documental és innexacta, ja que l'abast de la primera és més ampli que el de la segona. O sia, mentre tota qüestió prejudicial sobre falsetat de la prova documental és una qüestió prejudicial sobre falsetat documental, no es pot dir el mateix viceversa, no sempre la qüestió prejudicial sobre falsetat documental planteja una falsetat de prova documental.

La concepció que aquí es defensa de les qüestions prejudicials no contempla, com a requisit inherent a elles, la rellevància que poden exercir en la decisió de la qüestió principal. Conseqüentment, és perfectament viable que la qüestió prejudicial plantegi un problema que no desplegui cap influència en la resolució de la qüestió principal de la causa, i, per tant, és possible que la qüestió prejudicial sobre falsetat documental vagi referida a un document sense cap lligam amb la decisió de fons de la qüestió principal (com pot ser la falsetat del document que acredita el poder del Procurador).

D'altra banda, cal tenir en compte que, mentre la prova de documents al·ludeix pròpiament a un escrit, el delictes de falsetat documental també inclou, com a objecte d'aquesta conducta delictiva, altres tipus de suports materials. És cert que durant la vigència de la LEC de 1881, el concepte de document que podia ser aportat com a prova al procés, no només s'identificava amb un escrit, sinó que també s'hi equiparaven altres mitjans (com cintes magnetofòniques, pel·lícules, discs d'ordinador, fitxers electrònics, etc.) que, fruit dels avenços tecnològics, no eren contemplats expressament pel legislador¹⁰⁸. Ara, amb la nova LEC, aquesta noció àmplia de document més enllà de la idea d'escriptura, ha perdut la seva raó

¹⁰⁸ Vid. per tots RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, cit., I, p.356.

de ser, en la mesura que tots aquests avenços tecnològics ja tenen atribuït el seu propi curs per ser aportats al procés (arts 382 a 384 LEC)¹⁰⁹.

Així les coses, doncs, limitar la qüestió prejudicial sobre falsetat documental a la falsetat que afecta la prova documental significa reduir el camp de les falsetats documentals a les referides al paper escrit, cosa que no s'adequa a la configuració que d'aquest tipus delictiu realitza el CP. En vista d'això, cal entendre que la presumpta falsetat, per exemple, d'un dels mitjans previstos en l'art 299.2 LEC (mitjans de reproducció de la paraula, el so i la imatge, i instruments que permeten arxivar i conèixer o reproduir paraules, dades, xifres i operacions matemàtiques) també ha de poder ser considerada una qüestió prejudicial sobre falsetat documental, consegüentment sotmesa al règim específic de l'art 40.4 LEC.

C) Únicament les qüestions prejudicials que tinguin per objecte la falsetat documental tal com s'acaba de descriure, són a les que es poden aplicar els criteris que, per a la devolutivitat i no devolutivitat, preveu l'apartat quart de l'art 40 LEC. Tot el que no sigui la falsetat penal de documents, evidentment pot erigir-se com a qüestió prejudicial penal en un procés civil, però sense que pugui quedar inclosa dins el supòsit especial de falsetat documental que ara estem tractant i sense que se li pugui aplicar, per tant, les previsions específiques que per a aquest tipus de prejudicialitat preveu la Llei.

En l'àmbit dels mitjans de prova, això es tradueix en una diferenciació en el tractament dels diversos instruments provatoris que es poden practicar en el procés civil, segurament generada per factors de tradició històrica vinculats al pes que té la prova documental en el procés civil. Així, per exemple, mentre la falsetat referent a la prova de documents entra dins de la noció de falsetat documental i, per tant, se li pot aplicar les previsions de l'art 40.4 LEC, aquest règim

individualitzat no es pot fer extensible a la comissió d'altres delictes, com pot ser, posem per cas, el fals testimoni¹¹⁰. Compartim plenament l'opinió d'un sector de la doctrina que ja ha alertat d'aquesta situació. En aquest sentit, resulta dubtós el fonament de les divergències de tractament processal que es poden produir entre, d'una banda, aquells mitjans de prova que es poden veure afectats per un delictes de falsetat documental (principalment la prova de documents) i, de l'altra, els casos de possible existència de delictes que afectin proves diferents a les anteriors¹¹¹.

B) Regulació legal.

El contingut de l'apartat quart de l'art 40 LEC, on ara està prevista la qüestió prejudicial sobre falsetat documental, a diferència del que passava amb l'art 514 LEC 1881, no pot ser interpretat de forma autònoma, sinó que cal relacionar-lo amb els primer i segon apartats del mateix precepte.

En el seu intent de posar fi al desordre sistemàtic que en la LEC de 1881 patia la regulació de la prejudicialitat penal, la LEC del 2000 ha volgut recollir la

¹⁰⁹ Vid. per tots GÓMEZ COLOMER, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.289; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.291.

¹¹⁰ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.679; FENECH NAVARRO, *Doctrina procesal civil del Tribunal Supremo*, cit., p. 12028; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., pp. 91-92; GIMENO PÉREZ DE LEÓN, *Consideraciones sobre la suspensión de los procesos civiles por procesos penales*, en "Rev. Gen. Der.", 1989, nº537, p. 3585; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p. 119; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.497.

Com a mostra, vegeu les sentències AP Balears 6 juny 1994 (AC 1994/1122), AP Balears 20 maig 1996 (AC 1996/905).

Per contra, GUASP DELGADO, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., II, p.210, sí que fa extensiu el règim previst per la LEC pels casos de falsetat documental a la falsetat que afecta la prova testifical. Aquesta assimilació és possible perquè l'autor considera l'art 514 LEC 1881 una aplicació a un cas particular de l'art 114 LECrim. Per la seva banda, GÓMEZ ORBANEJA s'hi oposa afirmant que el precepte de la LEC cau fora del supòsit de l'art 114 LECrim, per tal com no es refereix al mateix fet que serveix de fonament a l'acció o a l'excepció, sinó a la prova (documental) d'aquest fet.

majoria d'aquests supòsits en l'art 40. Els primers apartats del precepte estableixen, amb caràcter general, els criteris que regeixen els supòsits de prejudicialitat penal en un procés civil. Partint de la no devolutivitat de la qüestió prejudicial, la Llei hi fixa les circumstàncies específiques que hi han de concórrer perquè la qüestió prejudicial penal esdevingui devolutiva.

Doncs bé, aquesta regulació també és aplicable als supòsits en què la qüestió prejudicial penal té per objecte la falsetat d'un dels documents del procés. Només que, cas de presentar-se les condicions per a la devolutivitat d'aquesta qüestió prejudicial, l'apartat quart de l'art 40 preveu una particularitat que afecta la suspensió procedimental que aleshores té lloc. Així, en aquests casos, la suspensió s'acorda tan aviat com s'acrediti l'existència d'una causa criminal sobre el delicte de falsetat documental, sense que calgui esperar, com exigeix amb caràcter general l'apartat tercer de l'article, que el procés estigui pendent de sentència. Nogensmenys, a fi de facilitar el tractament i resolució de les qüestions prejudicials penal aparegudes en un procés civil, coincidim amb un sector de la doctrina a afirmar que potser hauria estat més convenient unificar el règim processal aplicable a les dues classes d'hipòtesis que preveu l'art 40 LEC¹¹².

En resum, en la LEC de 1881, el tractament processal que rebien les qüestions prejudicials penals consistents en la falsetat d'un dels documents del procés, era força distint del donat a la resta de qüestions prejudicials penals que podien sorgir en un procés civil. Eren diferents, tant els requisits exigits en un cas i en un altre perquè la prejudicialitat fos devolutiva, com el moment inicial de la suspensió. En canvi, ara, això ha canviat sensiblement. La falsetat documental com a qüestió prejudicial penal continua tenint un tractament específic, però només amb relació, bàsicament, al moment temporal en què ha de començar, en el seu cas, la suspensió del procediment civil. En canvi, pel que fa als criteris per

¹¹¹ Vid. CACHÓN CADENAS, *Jurisdicción, partes y actos procesales*, cit., I, p.359.

determinar la devolutivitat o la no devolutivitat de les qüestions prejudicials penals sorgides en un procés civil, de la Llei es deriva clarament que són els mateixos per totes elles, amb independència de la matèria penal que sigui objecte de la prejudicialitat. Així és que, si la qüestió prejudicial ve determinada per la presumpta existència d'un delictes de falsetat documental, aquesta només pot ser devolutiva si concorren els requisits establerts en l'apartat segon de l'art 40, o sia, si es tracta d'un fet delictiu, si fonamenta les pretensions de les parts en el procés civil, si resulta necessari per decidir la qüestió principal del pleit, i, si existeix una causa criminal en averiguació d'aquest fet. Aquests requisits, l'apartat quart del precepte, sembla que els vulgui reforçar expressament amb l'exigència addicional de que el document ha de ser decisiu per resoldre el fons de l'assumpte.

C) La devolutivitat de la qüestió prejudicial.

Bo i deixant per més endavant l'anàlisi de la suspensió de les actuacions, passem a examinar com es concreten, en el cas que ens ocupa, les condicions mencionades per a la devolutivitat de la qüestió prejudicial penal. Si bé és veritat que aquestes condicions coincideixen amb les explicades, amb caràcter general, en l'art 40.1.2 LEC, és convenient fer-ne un resseguint específic pel cas que la qüestió prejudicial tingui per objecte la falsetat documental.

a) Fet amb caràcter delictiu.

El primer requisit que, amb caràcter general, l'art 40 LEC exigeix a una qüestió prejudicial penal perquè esdevingui devolutiva és que versí sobre un fet delictiu. Comptant que, d'acord amb el primer paràgraf de l'article, el precepte circumscriu el seu àmbit d'aplicació als delictes i faltes perseguibles d'ofici, cal que

¹¹² Vid. CACHÓN CADENAS, *op.loc.cit.*

el fet d'aparença delictiva objecte de la possible qüestió prejudicial devolutiva pugui quedar inclòs en aquesta categoria.

La falsetat documental de què parla l'art 40 LEC com a qüestió prejudicial penal específica compleix aquesta condició devolutiva. La falsetat que, segons el precepte, s'atribueix al document ha de consistir en alguna de les conductes tipificades en els arts 390 a 399 CP. Els comportaments que descriuen aquests preceptes com a fets delictius tenen caràcter públic i, per tant, poden rebre la consideració sense problemes dels perseguibles d'ofici.

L'exigència del caràcter delictiu del fet sobre el que versa la qüestió prejudicial perquè aquesta esdevingui devolutiva té poca transcendència a aquest efecte en l'àmbit de la falsetat documental. Si aquesta ve tipificada com a fet delictiu perseguible d'ofici, és evident que sempre que la qüestió prejudicial plantegi la presumpta falsetat d'un dels documents del pleit es tractarà d'un fet delictiu d'aquestes característiques. Consegüentment, en tot cas la qüestió prejudicial sobre falsetat documental compleix aquesta primera condició per a la seva possible devolutivitat. Així és que, quan l'òrgan jurisdiccional civil localitzi en el pleit una qüestió prejudicial sobre falsetat documental i hagi de decidir el sistema amb què cal resoldre-la, ha de suposar la concurrència del requisit esmentat i, a partir d'aquí, comprovar la presència de la resta de condicions necessàries per aplicar la devolutivitat, per si en manca alguna i calgui utilitzar el règim no devolutiu.

b) Documents on les parts fonamenten llurs pretensions.

Un segon requisit que, amb caràcter general, la LEC exigeix per poder parlar de prejudicialitat devolutiva és que el fet delictiu sobre el que versa la qüestió prejudicial sigui un dels aconteixements que serveixen a les parts per justificar les seves peticions.

Ara bé, en l'àmbit de les falsetats documentals això no significa haver d'exigir, per a la devolutivitat de la qüestió, que la conducta delictiva consistent en la falsetat documental sigui de les que fonamenten les pretensions dels litigants en el procés civil. Cal tenir present que les qüestions prejudicials sobre falsetat documental juguen amb dos elements: el document presumptament fals i els fets consignats en aquest suport material penalment qüestionat. En aquests casos, el que s'exigeix perquè la qüestió prejudicial sigui devolutiva és que la falsetat afecti un document que, arran dels aconteixements que consigna, les parts utilitzin a l'hora de recolzar el que demanen a l'òrgan jurisdiccional.

En vista d'això, no totes les falsetats documentals identificades en un procés civil poden esdevenir qüestions prejudicials devolutives. Només poden tenir aquesta consideració aquelles falsetats que es refereixin a uns determinats documents, a aquells en què els litigants fonamentin llurs pretensions (sia per delimitar-les, sia per justificar-les). Cal incloure, aquí, tant els documents que consignen fets que serveixen per identificar les peticions formulades (pensem, per exemple, en un procés civil on es reclama un deute derivat d'una compravenda i es planteja la possible falsetat d'aquest contracte)¹¹³, com els documents que es destinen estrictament a argumentar la concessió o denegació de la tutela jurisdiccional (així, un procés civil on es reivindica la propietat d'un terreny fonamentant aquesta petició en una compravenda respecte de la qual es suscita la possible falsetat)¹¹⁴. L'òrgan jurisdiccional civil, per tant, ha de verificar que el

¹¹³ Com a mostra cal citar la STS 29 gener 1994 (RJ 1994/577). Es tracta d'un procés civil on es reclama el pagament d'un crèdit. Comptant que la *causa petendi* del litigi vingui integrada per aquesta relació creditícia, si es planteja com a qüestió prejudicial penal la falsetat del document on consta el crèdit es pot afirmar que la falsetat afecta un dels documents que serveix a les parts per identificar la petició que han formulat.

En aquesta línia vid. també la STS 30 setembre 1996 (RJ 1996/6824); i els autes AP La Rioja 10 abril 2002 (JUR 2002/172958), AP La Rioja 4 desembre 2002 (JUR 2003/43135).

¹¹⁴ Per exemple, vid. l'AAP Madrid 24 setembre 1998 (AC 1998/7266), on en un interdicte de recobrar la possessió incoat per l'arrendatari de l'immoble es planteja com a qüestió prejudicial

document titllat de fals és un d'aquests documents bàsics per les pretensions de les parts.

Del que es tracta, doncs, és de determinar, d'entre els documents que segons el CP poden veure's afectats pel delicte de falsetat documental, quins es poden trobar en un procés civil amb la funció o finalitat esmentada de fonamentar les pretensions dels litigants.

D'entrada, cal fer referència, lògicament, als documents que s'aporten a la causa en concepte de prova documental. Majoritàriament, s'entén que la importància que l'aportació documental desplega en l'estratègia i defensa processals ja justifica el tractament particularitzat que les lleis processals fan de les qüestions prejudicials referides a la falsetat documental¹¹⁵. Segurament per aquest motiu, tradicionalment s'ha vingut associant de forma exclusiva aquest tipus de qüestió prejudicial penal i la falsetat referida als documents que les parts aporten al procés en concepte de prova documental.

Ara bé, reduir els documents que, susceptibles de fonamentar en un procés civil les pretensions de les parts, poden veure's involucrats en una de les falsetats que recullen els arts 390 a 399 CP, només a aquells que configuren la prova documental, significa obviar, al nostre entendre, dos aspectes importants. D'una banda, el fet que el delicte de falsetat documental pot afectar qualsevol tipus de suport material capaç de registrar declaracions de voluntat, de reflectir fets, etc.; no només el paper escrit (suport material propi dels documents que integren la prova documental). De l'altra, la possibilitat que les parts, per fonamentar llurs

penal la falsetat del contracte d'arrendament. La *causa petendi* del procés és la circumstància de la possessió i per fonamentar el que es reclama s'argumenta l'existència del contracte d'arrendament, que és el document al qual es refereix la falsetat suscitada.

¹¹⁵ Vid. entre altres ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.687; DE LA OLIVA SANTOS, DÍEZ-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p.548; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.496; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.378.

pretensions, no es serveixin solament de l'aportació de documents en concepte de prova documental.

En vista d'això, i com ha quedat exposat pàgines enrere, som de l'opinió que els suports materials que poden veure's afectats per les falsetats dels arts 390 a 399 CP i que en el procés civil poden servir per fonamentar les pretensions de les parts, no només es limiten als documents aportats com a prova documental, per bé que són la majoria. En aquest sentit, existeixen altres objectes documentals diferents del paper escrit que també poden ser aptes per fonamentar les pretensions de les parts, així com documents escrits que no consten com a prova documental però que igualment es poden emprar per fonamentar les pretensions dels litigants. Pensem, per exemple, en els mitjans que recull l'art 299.2 LEC, que ara s'erigeixen com un instrument a part de la prova documental. O bé, també, en un informe pericial o en la declaració d'un testimoni, respecte dels quals, encara que el perit hagi redactat el dictamen de forma correcta i el testimoni hagi declarat sense faltar a la veritat, els suports materials on queden recollides aquestes intervencions poden ser objecte d'alteracions subsumibles als tipus delictius dels arts 390 a 399 CP¹¹⁶.

c) Caràcter decisiu del document titllat de fals.

Un altre requisit que l'art 40 LEC recull perquè la qüestió prejudicial sobre falsetat documental esdevingui devolutiva demana que es tracti de documents decisius per resoldre el fons de l'assumpte. L'exigència ve prevista dues vegades pel mateix precepte; en l'apartat segon, amb caràcter general; i en l'apartat quart,

¹¹⁶ Així, per exemple, en l'AAP Barcelona 18 juny 1992 (AC 1992/980) es planteja la falsetat del dictamen d'un perit. Es tracta d'una execució on s'embarga una finca pensant-se que és propietat de l'executat a causa d'un error en l'atribució de la titularitat de l'immoble. El propietari de la finca embargada incoa una terceria de domini amb la finalitat que s'aixequi l'embargament. Es suscita un supòsit de prejudicialitat penal arran de la pendència d'una causa criminal per falsetat en document públic contra el perit que va valorar la finca embargada, ja que va emetre un dictamen sobre un immoble diferent d'aquell al qual s'havia de referir.

pels casos de falsetat documental. Així doncs, per tal que la falsetat d'uns documents aportats al procés civil en pugui suspendre les actuacions cal que aquests documents es caracteritzin per ser determinatius de la decisió de la causa¹¹⁷.

La necessària influència que ha d'exercir el document presumptament fals en la resolució de l'assumpte també era presentada per l'art 514 LEC 1881 com una condició més de cara a la devolutivitat de la qüestió prejudicial i la consegüent suspensió de les actuacions civils. Per això, la interpretació que s'ha fet de l'expressió "influència notòria" utilitzada pel precepte de la LEC de 1881 pot servir ara per entendre l'abast del caràcter "decisiu" que la LEC del 2000 reclama al document titllat de fals¹¹⁸.

¹¹⁷ Vid. MANRESA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., II, p. 713; FUENTES LOJO, *La suspensión de juicios civiles por causas criminales*, cit., p. 426; NAVARRO VILLARROCHA, *Las crisis del proceso civil*, cit., p. 706; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., pp. 235-236; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p. 76; BROCÁ, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., III, p. 896; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p. 122; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.179.

Vid. per exemple les SSTs 30 setembre 1996 (RJ 1996/6824) i 25 març 2003 (RJ 2003/2924). En la primera, la rellevància concorre perquè la falsetat es refereix a unes pòlisses a partir de les quals en seu civil es reclama una quantitat de diners pel reintegrament de les sumes desemborsades com a conseqüència de les pòlisses esmentades. En la segona, la transcendència prejudicial es dona en un procés civil sobre impugnació d'acords socials on es planteja la falsetat dels documents que determinen la condició o no d'accionistes dels qui han adoptat els acords.

En la mateixa línia vid. entre altres als autes AP Cantàbria 3 febrer 1993 (AC 1993/181), AP Madrid 24 setembre 1998 (AC 1998/7266), AP La Rioja 4 desembre 2002 (JUR 2003/43135), AP Las Palmas 24 gener 2003 (JUR 2003/238014).

¹¹⁸ Les expressions utilitzades per les resolucions judicials a l'hora de definir i explicar la influència notòria que ha d'exercir el document presumptament fals són diverses. Per exemple, element documental amb notorietat en el litigi -STS 28 febrer 1989 (RJ 1989/1406)-, el document presumptament fals ha de ser fonament de la pretensió -STS 29 gener 1994 (RJ 1994/577)-, influència del procés penal en el civil -SSTS 21 juliol 1994 (RJ 1994/6506), 7 juliol 1995 (RJ 1995/5563), STSJ Navarra 23 maig 1997 (RJ 1997/4469)-, interpretació de la influència notòria a la llum de l'art 10.2 LOPJ en el sentit que de la qüestió penal, o sia de la falsetat documental, no se'n pot prescindir per decidir la causa civil o la condicionar directament -STS 25 setembre 1996 (RJ 1996/6654), SAP Àlava 21 abril 1998 (AC 1998/4024)-, la reclamació civil ha d'estar supeditada al resultat del procés penal -STS 30 setembre 1996 (RJ 1996/6824)-, el document impugnat ha de ser bàsic per la solució de la causa civil -STS 27 maig 1999 (RJ 1999/3933)-, el pleit penal ha de ser transcendent per resoldre el civil -SAP Cantàbria 17 gener 1995 (AC 1995/173)-, els

Seguint un sector de la doctrina, aquesta rellevància que ha d'ostentar la qüestió prejudicial sobre falsetat documental per poder esdevenir devolutiva es manifesta en dues direccions¹¹⁹.

D'una banda, per poder parlar de transcendència cal que el document qüestionat representi l'únic mitjà a través del qual el fet que consigna pot quedar provat, d'acord amb els mitjans de prova aportats fins al moment de decidir la devolutivitat. Aquest seria el cas d'un procés civil on es reivindica la propietat d'un terreny en base a un contracte privat de compravenda que no ha estat elevat a escriptura pública i on es planteja com a qüestió prejudicial penal la falsetat d'aquest document privat. Es tracta d'un supòsit on el document qüestionat, a falta de l'escriptura notarial, és l'única via per poder verificar la transmissió mitjançant compravenda de la propietat. Precisament aquesta circumstància és la que dóna rellevància al problema de la falsetat penal, ja que si, per contra, resulta que el contingut del document pot quedar demostrat a través d'altres vies diferents del document presumptament fals, la determinació d'aquesta falsetat perd transcendència i consegüentment no cal esperar el pronunciament que sobre ella realitzi l'òrgan jurisdiccional penal.

De l'altra, a més a més, és necessari que el fet documentat sigui rellevant per la sentència, o sia, que repercuteixi en el fallo de l'assumpte civil perquè condiona el sentit de la tutela demanada¹²⁰. Això significa que el document prova

documents afectats per la querella de falsetat han de ser l'únic fonament en què s'ha de basar la sentència -SAP Lleida 23 octubre 1998 (AC 1998/7530)-, rellevància o notorietat del document -AAP Cantabria 3 febrer 1993 (AC 1993/181)-, document essencial -AAP Alacant 28 setembre 1998 (AC 1998/8786)-.

¹¹⁹ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.79.

¹²⁰ Vid. entre altres PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Cuestiones de derecho procesal*, cit., p. 306; GUASP DELGADO, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., II, p. 209; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y*

un fet imprescindible per decidir la causa, de tal manera que tenir-lo o no en compte fa variar el sentit d'aquesta decisió¹²¹. Pensem, per exemple, en el cas anterior si resulta que la compravenda es presenta com l'únic motiu a través del qual qual l'actor pot fonamentar la seva reclamació de propietat perquè, per exemple, no concorren altres circumstàncies com podrien ser la donació o la usucapció. El fet documentat en el contracte qüestionat (la propietat adquirida mitjançant compravenda) condiona, per tant, que la petició formulada es resolgui de forma estimatòria o desestimatòria.

Si bé els criteris doctrinals esmentats semblen adequats per concloure el caràcter determinant d'un document en un procés civil, no es pot negar la dificultat de precisar el contingut d'aquesta influència decisiva de què parla la LEC, per tal com no sempre pot ser apreciada a primera vista o amb un examen superficial del procés, i de l'altra, perquè és molt difícil que en els pleits es doni aquesta repercussió d'un document que no pugui ser suplida per altres mitjans¹²².

d) Pendència d'una causa criminal sobre la falsetat documental.

social, cit., p. 100; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.122.

¹²¹ Per contra, algun autor considera que la influència que ha d'exercir el fet consignat en el document titllat de fals no fa referència només al sentit de la decisió sobre l'assumpte de fons, sinó també a la possibilitat que aquesta decisió tingui lloc. Per aquest motiu, es consideren també com a documents que influeixen decisivament en l'èxit de les pretensions de les parts tots els enumerats en els arts 264 a 266 LEC (documents procesals, documents relatius al fons de l'assumpte, documents exigits en casos especials), en la mesura que es refereixen a circumstàncies decisives en l'èxit de les pretensions exercitades en el judici (vid. SUÁREZ ROBLADANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.379).

Som de l'opinió que les falsetats penals en què es puguin veure involucrats els documents previstos en els preceptes citats sí que poden esdevenir una qüestió prejudicial sobre falsetat documental. Ara bé, la rellevància respecte de la qüestió principal que s'exigeix a tota qüestió prejudicial per ser devolutiva, al.ludeix a la influència en la decisió d'aquella qüestió. Per consegüent, en el cas que ens ocupa això significa que només la falsetat dels documents dels quals es pugui predicar aquesta influència pot donar lloc a una qüestió prejudicial devolutiva.

¹²² Vid. ALAMILLO, *Suspensión del fallo civil por el supuesto de delito*, cit., p. 24; FUENTES LOJO, *La suspensión de juicios civiles por causas criminales*, cit., p. 426.

Perquè la qüestió prejudicial sobre falsetat documental esdevingui devolutiva, l'art 40 LEC exigeix la pendència d'un procés penal sobre el delictes de falsetat d'aquests documents¹²³. Així ho preveu la Llei, amb caràcter general, en l'apartat segon del precepte, i específicament amb relació a la falsetat documental, en l'apartat quart de la mateixa norma. Les explicacions efectuades sobre aquest extrem amb relació al supòsit general de prejudicialitat penal són plenament traslladables en l'àmbit de la falsetat documental, sens perjudici del desenvolupament més particular que en fem a continuació.

A) El fet que la Llei només requereixi l'existència d'un procés penal, permet afirmar que és indiferent, per determinar la suspensió del pleit civil, la forma com s'hagi incoat la causa criminal i el subjecte que ho hagi fet.

a) És suficient que el procés estigui pendent i en tramitació, tant si ha començat d'ofici, mitjançant una querella, o mitjançant una denúncia¹²⁴. En aquest sentit, l'art 40 LEC deixa enrere el tenor literal de l'art 514 LEC 1881, segons el qual el procés penal per falsetat documental havia d'haver començat en virtut de querella. Per contra, acull la interpretació àmplia que, del precepte de la LEC de 1881, havia fet bona part de la doctrina en entendre que calia admetre, tant l'eventualitat que el procés hagués començat d'ofici, com que la incoació s'hagués produït a instància de part (via denúncia o via querella)¹²⁵. En aquest punt, les

¹²³ Vid. GÓMEZ COLOMER, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*, cit., p. 126; ID., *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p. 36; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, p. 687; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, pp. 498-499; ASECIO MELLADO, *Derecho procesal civil. Parte primera*, cit., p. 73; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p. 268.

¹²⁴ Vid. ORTELLS RAMOS, *op. loc. cit.*; GONZÁLEZ GRANDA, *op. cit.*, p. 499; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.82-84.

¹²⁵ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.680; CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en las leyes civiles*, cit., p.769; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., p.237; ID., *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit., I, p.167; BROCA, MAJADA, CORBAL,

objeccions introduïdes per la doctrina majoritària als termes utilitzats pel precepte de la LEC de 1881 es concretaven en dos punts.

En primer lloc, en la mesura que l'article només feia referència expressa a la querella, no tenia en compte que aquesta, sí que és un dels possibles mitjans d'incoació d'un procés penal, però no l'únic, sempre i quan, òbviament, no es tracti de delictes que únicament poden ser perseguits mitjançant la querella de l'òfès¹²⁶. D'aquesta manera, el precepte obviava la possibilitat que el procés penal per falsetat documental pogués iniciar-se per una via diferent a la querella prevista en el seu redactat.

De resultes d'això, en segon lloc, era possible afirmar que el requisit mencionat es contraposava al principi d'oficialitat que regeix en el procés penal, i en virtut del qual, aquest s'inicia d'ofici tant si hi estan presents o no, en exercici de les seves accions, les diverses parts privades que es consideren perjudicades d'alguna manera per la comissió del delictes¹²⁷. D'altra banda, com apunta encertadament un sector de la doctrina, mantenir l'exclusió d'aquest principi pel que fa a l'inici del procés penal per falsetat documental, conduïa a l'absurd de no poder suspendre el procés civil si el sumari d'aquest procés s'havia incoat d'ofici per l'òrgan instructor abans que el litigant del procés civil hagués interposat la querella¹²⁸.

GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., III, p.895; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit. p.121.

Vid. en aquest sentit la SAP Àlava 21 abril 1998 (AC 1998/4024), la qual es pronuncia a favor de l'assimilació, a efectes de l'art 514 LEC 1881, entre denúncia i querella, a fi d'evitar no admetre la devolutivitat de la qüestió prejudicial tan sols perquè el procés penal no ha començat mitjançant querella, sinó per denúncia.

¹²⁶ Vid. CARRERAS LLANSANA, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ MONTES, *op.cit.*, p. 236.

¹²⁷ Vid. PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p. 52.

¹²⁸ Vid. CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en las leyes civiles*, cit., p. 680.

b) En els casos en què la incoació de la causa criminal s'ha produït mitjançant denúncia o querella, l'escrit pot haver estat plantejat pel litigant de la causa civil, per un tercer, o pel Ministeri Fiscal, sense necessitat per tant, que la persona que interposa la denúncia o la querella hagi de coincidir amb alguna de les parts del procés civil¹²⁹. Si bé és veritat que l'apartat 7 de l'art 40 LEC fa referència expressa al cas que la falsetat del document sigui fruit de la denúncia o la querella d'una de les parts, el precepte ho preveu com una eventualitat, però no com una exigència de que sempre hagi de succeir d'aquesta manera. En aquesta qüestió, a més a més, i respecte del supòsit de l'art 514 LEC 1881, la majoria de la doctrina no ha tingut inconvenient a defensar una interpretació àmplia de la legitimació activa en el procés penal per falsetat documental; interpretació que ara cal traslladar al supòsit de la LEC del 2000. En efecte, l'art 514 LEC 1881 exigia que la part que havia iniciat el procés penal hagués de coincidir amb la que havia mantingut la falsetat del document en el procés civil. La postura dominant dels autors es decantava, contràriament, per la no necessitat d'aquesta simultaneïtat entre la persona del litigant que sostenia la falsetat del document i la que iniciava el procés penal. Així, amb relació a la legitimació activa de la pretensió de falsetat, s'optava preferiblement per l'aplicació de l'art 101 LECrim, que, sense oblidar el Ministeri Fiscal, concedeix a tots els ciutadans la possibilitat d'exercir l'acció penal¹³⁰.

B) De la mateixa manera, tampoc no és rellevant, perquè la causa criminal sobre falsetat documental pugui determinar la suspensió de les actuacions civils, el moment en què ha sigut incoada i la fase processal en què es troba. La causa criminal on s'investiga la falsetat del document pot haver-se promogut amb

¹²⁹ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, pp.84-85.

¹³⁰ Vid. PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Cuestiones de derecho procesal*, cit., p. 307; GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p. 680; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., p. 237; ID., *Instituciones de derecho procesal. Parte general*; cit., I, p. 167.

anterioritat a l'inici del procés civil on s'ha aportat el document qüestionat, com durant la tramitació d'aquest litigi. Igualment, no s'exigeix, per poder provocar la suspensió civil, que el procediment penal hagi assolit una determinada fase processal.

C) Ara bé, tal com passa cada vegada que la Llei supedita la suspensió del procés civil per prejudicialitat penal a l'existència d'una causa criminal, sí que cobre rellevència determinar quan es pot parlar d'aquesta existència, és a dir, quan es pot considerar que comença i acaba¹³¹.

En el camp de la prejudicialitat penal, els termes que utilitza l'art 40 LEC permeten incloure la instrucció dins del concepte de causa o procés criminal susceptible de generar la suspensió del litigi civil. Com ja ha quedat exposat pàgines enrere, aquesta fase comença amb la presentació, més que no pas amb l'admissió, de la querella o de la denúncia davant l'òrgan jurisdiccional, o des que aquest, d'ofici, inicia la instrucció. En conseqüència, en el cas que ens ocupa, és a partir de qualsevol d'aquests moments que es pot parlar de pendència de la causa criminal sobre falsetat documental i, si concorren la resta de circumstàncies per a la devolutivitat, aquesta pendència farà viable, així mateix, la suspensió del procés civil.

Cal dir, però, que el redactat de l'apartat quart de l'art 40 LEC difereix en aquest punt del de l'art 514 LEC 1881, que, pels casos en què el procés penal sobre falsetat documental començava mitjançant una querella, exigia expressament, per poder suspendre el procés civil, que la querella fos admesa¹³².

¹³¹ L'anàlisi completa dels moments inicial i final de l'existència de la causa criminal on s'està investigant el problema prejudicial ja s'ha dut a terme amb relació a les qüestions prejudicials penals diferents de la falsetat documental, i allà ens remetem.

¹³² Vid. a títol il·lustratiu la STS 25 setembre 1996 (RJ 1996/6654); la STSJ Navarra 23 maig 1997 (RJ 1997/4469); i els autes AP Àvila 27 octubre 1998 (AC 1998/8133), AP Vizcaya 3 abril 1999 (AC 1999/5199).

Tanmateix, la LEC del 2000, si bé és veritat que en un primer moment el Borrador presentat l'abril de 1997 també s'expressava en aquest sentit¹³³, ara únicament fa menció, com a condició per suspendre el pleit civil per falsetat documental, de l'existència d'una causa criminal sobre aquest delicte, la qual cosa, juntament amb els arguments esgrimits pàgines enrere amb relació a la teoria de la presentació, permet afirmar que, per a aquesta suspensió, és suficient la presentació de la denúncia, o de la querella, o l'inici d'ofici de la instrucció.

Pel que fa al moment final de l'existència de la causa criminal sobre falsetat documental, vist que també determina l'aixecament de la suspensió civil, es produeix tant si la terminació de la causa té lloc de forma definitiva com si té caràcter provisional. La seva anàlisi la remetem al capítol corresponent a la suspensió¹³⁴.

D) La pendència del procés penal ha d'anar acompanyada de l'acreditació d'aquesta existència davant el tribunal que coneix el procés civil. En coherència amb l'acabat d'exposar sobre la pendència del procés penal, aquest ja pot ser objecte d'acreditació a partir de la presentació de la denúncia o de la querella, o bé, si és el cas, a partir de la primera resolució que l'òrgan jurisdiccional emeti per donar el tret de sortida d'ofici a la instrucció de la causa. També serveix per verificar l'existència de la causa criminal l'acreditació de qualsevol actuació d'aquest procés. Com a regla general és la part que vol fer valdre la falsetat del document qui ha de provar que se segueix causa criminal per averiguar-la, sia amb la còpia testimoniada dels escrits d'incoació esmentats, sia amb el testimoni de l'actuació processal que es vol justificar expedit pel Secretari Judicial del

¹³³ Article 34.4 del Borrador de la LEC elaborat pel Ministeri de Justícia l'abril 1997: "No obstante, la suspensión que venga motivada por la posible existencia de un delito de falsedad de alguno de los documentos aportados se acordará tan pronto como se acredite la incoación de la causa y, en su caso, la admisión de la querella, sin esperar a la conclusión del procedimiento, si, a juicio del juez, el documento pudiera ser decisivo para resolver sobre el fondo del asunto".

¹³⁴ Vegeu el capítol cinquè.

tribunal penal¹³⁵. Si resulta que el procés penal en averiguació del tema prejudicial ha començat a instàncies de l'òrgan jurisdiccional civil, l'acreditació de la seva pendència pot efectuar-se a través d'una comunicació entre els tribunals civil i penal.

L'exigència d'acreditar la pendència de la causa criminal sobre falsetat documental també era recollida per l'art 514 LEC 1881. Al respecte, la doctrina havia fet pal·lès la conveniència que l'òrgan jurisdiccional civil davant el qual es presentava l'acreditació fes una valoració dels fets que s'hi descrivien per tal d'examinar si en la instrucció incoada s'investigava efectivament el delictes de falsetat documental¹³⁶. Això que tenia sentit durant la vigència de la LEC de 1881 per evitar suspensions injustificades de processos civils també en pot posseir ara amb la nova LEC.

D) La no devolutivitat de la qüestió prejudicial.

Conèixer les circumstàncies perquè la qüestió prejudicial penal esdevingui devolutiva permet identificar, per exclusió, quan es regeix pel criteri no devolutiu. Això passa quan l'òrgan jurisdiccional civil constata l'absència d'algun o alguns dels requisits exposats fins ara.

¹³⁵ La LEC, així i tot, no fa cap referència expressa a la necessitat que el litigant invoqui formalment en el procés civil la falsetat documental, cosa que sí que exigia la regulació de l'art 514 LEC 1881. En opinió d'un sector de la doctrina, malgrat el silenci de l'actual legislador, la càrrega de la invocació formal de la falsetat documental continua sent la mateixa, si es relaciona amb l'exigència d'acreditar la pendència del procés penal (Vid. GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.498).

Ens sembla correcta aquesta conclusió, però, sempre i quan es tingui en compte que, si la raó de ser de la invocació formal radica en la necessitat d'acreditar l'existència de la causa criminal, aleshores el requisit de la invocació també hauria de ser present en els altres supòsits de prejudicialitat penal en un procés civil, no solament en els casos de falsetat documental, ja que la LEC també requereix en aquells supòsits l'acreditació de la pendència del procés penal que té per objecte el problema prejudicial.

¹³⁶ Vid. CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en las leyes civiles*, cit., p.770; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., pp.235-236; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., pp.121-122.

a) La qüestió prejudicial sobre falsetat documental es resol segons el criteri no devolutiu sempre que el document qüestionat no sigui dels que serveixen per fonamentar les pretensions de les parts en el litigi. Si resulta que els fets consignats en el document titllat de fals no estan destinats a identificar o a argumentar les peticions dels litigants, el problema de la presumpta falsetat documental pot ser resolt de forma no devolutiva. L'exemple que millor il·lustra aquesta hipòtesi és la falsetat que es planteja en referència al document que acredita el poder del Procurador d'una de les parts¹³⁷.

b) La no devolutivitat de la qüestió prejudicial també pot donar-se en cas que el document titllat de fals no presenti caràcter decisiu. Es tracta de supòsits on el document qüestionat no és imprescindible per resoldre la qüestió principal del pleit i, per tant, la seva possible falsetat no té rellevància pel contingut d'aquesta resolució¹³⁸. La doctrina es refereix a aquests supòsits al·ludint a documents on el fet consignat no és "important"¹³⁹, o bé, fent menció de documents

¹³⁷ Un cas que també serveix per il·lustrar aquests supòsits no devolutius és el que recull l'AAP Castelló 4 octubre 2001 (JUR 2002/14289). Es tracta d'un procés civil on es reclama el deute que es deriva de la realització d'unes partides d'obra i on es planteja com a qüestió prejudicial penal la falsetat d'unes factures. L'òrgan jurisdiccional civil, però, no acorda la devolutivitat prejudicial ja que considera que la reclamació del procés no es basa en les factures qüestionades penalment sinó en l'existència d'un crèdit de l'actora respecte de la demandada derivat de la realització d'uns treballs i de les diferències de medició entre allò contractat i allò realitzat.

¹³⁸ Vid. en aquest sentit PIAT, *Caso de suspensión del procedimiento civil por promoverse causa criminal para la persecución del delito de falsedad de un documento que pueda ser de influencia notoria en el pleito, y cuando procede alzar dicha suspensión*, en "Rev.Jur.Cat.", 1899, V, p.694; ALAMILLO, *Suspensión del fallo civil por el supuesto de delito*, cit., p.23; GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.680; MANRESA NAVARRO, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., II, p.713; FUENTES LOJO, *Las suspensión de juicios civiles por causas criminales*, cit., p.426; CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en las leyes civiles*, cit., p.768; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., p.235; GIMENO PÉREZ DE LEÓN, *Consideraciones sobre la suspensión de los procesos civiles por procesos penales*, cit., p.3585; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.123.

¹³⁹ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *op.cit.*, pp.679-680; SENÉS MOTILLA, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.80.

"complementaris, accessoris dels principals, i no decisius"¹⁴⁰. Els motius d'aquesta manca d'influència poden ser diversos.

D'entrada, es pot tractar d'un document el contingut del qual no pugui incidir en el sentit de la decisió que sobre la causa civil s'ha de dictar.

Aquesta manca d'imprescindibilitat del fet pot venir donada, d'una banda, per la falta de relació amb el fons de l'assumpte discutit en el procés. Altra vegada, els documents relatius a requisits o pressupòsits processals són els que millor exemplifiquen aquesta possibilitat¹⁴¹.

De l'altra, és possible que la manca de rellevància del fet documentat es produeixi per l'aparició en el procés d'altres elements que el converteixen, malgrat la seva transcendència inicial, en un fet que no influeix en la decisió del litigi civil. Pensem, per exemple, en un procés civil on es reclama un deute derivat d'una compravenda. L'actor al·lega que ja ha entregat la cosa venuda i que només ha rebut una part del preu pactat en el contracte. Per això, es fonamenta en el document de compravenda on consta la quantitat total a abonar. Imaginem que el deutor demandat nega que hi hagi cap deute pendent ja que la quantitat que ell va

¹⁴⁰ Vid. SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.378.

¹⁴¹ Altres exemples es poden trobar en la STS 29 novembre 2002 (RJ 2002/10399) i en la SAP Cantàbria 17 gener 1995 (AC 1995/173).

El primer cas es tracta d'un procés civil incoat contra una immobiliària per incompliment contractual. Se li reclama una quantitat dinerària pels greus defectes que afecten unes vivendes. En el litigi es suscita una qüestió prejudicial penal per la querella formulada per la immobiliària promotora de les vivendes contra la constructora i l'arquitecte del projecte per delictes de falsedat. Tanmateix, l'òrgan jurisdiccional considera que la querella no té relació amb l'exigència de la indemnització per incompliment contractual.

En el segon cas, la manca de transcendència prejudicial es dona en un procés civil sobre reclamació de quantitat a una entitat bancària on el tribunal civil entén que no exerceixen cap tipus d'influència les possibles falsedats documentals efectuades per l'ex-Director del Banc i que s'havien plantejat com a qüestió prejudicial penal.

En aquesta línia vid. també les SSTS 7 juliol 1995 (RJ 1995/5563), 27 maig 1999 (RJ 1999/3933); la STSJ Navarra 23 maig 1997 (RJ 1997/4469); les sentències AP Madrid 11 octubre

entregar es correspon amb el preu total de la compravenda i planteja la falsetat d'aquest contracte per falsejament del preu de la cosa venuda. D'entrada, sembla que determinar l'existència d'aquesta falsetat penal és un pas necessari per poder arribar a decidir després si el deute és procedent o no. Ara bé, pot ser que el deutor demandat, a més a més de la falsetat, al·legui altres circumstàncies que permetin donar una resposta al conflicte plantejat. Per exemple, la falta de legitimació del venedor demandant. La concurrència d'aquesta mancança converteix en irrellevant, a efectes de resoldre la causa civil, la determinació de la falsetat penal del document¹⁴².

També pot succeir que el document titllat de fals no sigui l'únic mitjà a través del qual poder verificar els aconteixements que recull. Aquests, fins i tot poden ser rellevants per configurar el sentit de la decisió de la qüestió principal, però, en la mesura que, a banda del document qüestionat, existeixen altres vies a través de les quals poder comprovar-los, la falsetat documental deixa de ser rellevant per la resolució de la causa civil¹⁴³. Pensem, per exemple, en un litigi civil on es reclama la propietat d'un terreny en base a un contracte privat de compravenda, el qual és titllat pel demandat de presumptament fals. Si resulta, però, que l'actor també aporta l'escriptura pública corresponent, el fet de la

1996 (AC 1996/2300), AP Múrcia 2 novembre 1999 (AC 1999/2389); i els autes AP Barcelona 11 febrer 2003 (JUR 2003/196328), AP Saragossa 24 febrer 2004 (JUR 2004/83597).

¹⁴² Aquest és el cas també de la SAP Cantàbria 13 febrer 1995 (AC 1995/361). Es tracta d'un procés civil sobre reclamació de quantitat a una entitat bancària on es planteja com a qüestió prejudicial penal la falsetat dels documents on els actors basen la seva reclamació. Aquesta falsetat, però, perd la rellevància que en un principi sembla desplegar respecte de la qüestió principal en el moment que de la prova pericial practicada es desprèn que efectivament les operacions dels demandants amb l'entitat bancària a partir de les quals es formula la reclamació de quantitat s'efectuaren.

Igualment vid. entre altres la STS 6 juny 2002 (RJ 2002/5113) i l'AAP Barcelona 18 juny 1992 (AC 1992/980).

¹⁴³ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.679; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.123; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.687; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.80; ASECIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.696.

transmissió de la propietat no només pot quedar verificat a través del contracte privat qüestionat sinó també mitjançant el document notarial. En conseqüència, la falsetat al.lugada perd rellevància, en la mesura que el fet recollit en el document presumptament fals pot quedar demostrat per altres mitjans. Aquest seria el cas, també, dels fets que, tot i estar consignats en documents suposadament falsos, són admesos per ambdós litigants del procés¹⁴⁴.

c) Finalment, és procedent la no devolutivitat de la qüestió prejudicial sobre falsetat documental sempre que no existeixi cap causa criminal on s'investigui el delicte de falsetat d'un document del procés civil. Nogensmenys, tenint en compte que el delicte de falsetat documental té caràcter públic, és poc probable que això s'esdevingui, ja que, tot i no haver-se promogut la causa criminal corresponent, en el moment en què el jutge civil s'adoni d'aquesta circumstància, actuarà en conseqüència.

Cal parlar també de no devolutivitat en cas que no quedi acreditada o insuficientment justificada en el procés civil la pendència de la causa criminal que té per objecte la falsetat documental¹⁴⁵.

E) La renúncia al document qüestionat.

En els supòsits de qüestions prejudicials penals sobre la falsetat d'un document rellevant per la decisió de la qüestió principal civil, la LEC, en l'apartat cinquè de l'art 40, reconeix a la part a qui afavoreix el document la possibilitat de

¹⁴⁴ Vid. SENÉS MOTILLA, *op.loc.cit.*; ORTELLS RAMOS, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.loc.cit.*; ASECIO MELLADO, *op.loc.cit.*

¹⁴⁵ De la importància d'aquesta circumstància en són mostra, entre altres, la SAP Madrid 21 abril 1998 (AC 1998/1131); i els autes AP Saragossa 4 maig 1993 (AC 1993/1018), AP Santa Cruz de Tenerife 23 març 1998 (AC 1998/527). En tots aquests casos l'òrgan jurisdiccional denega la suspensió de les actuacions civils per prejudicialitat penal sobre falsetat documental precisament perquè no havia quedat demostrat l'inici de la causa criminal.

renunciar-hi, impedit d'aquesta manera la suspensió de les actuacions civils derivada de la pendència de la causa criminal sobre la falsetat documental. Com que normalment a qui beneficia el document és a qui l'aporta, el precepte està concedint aquesta facultat de renunciar a la part que l'ha presentat. Tanmateix, pot ser que el document beneficiï no només al litigant que l'ha introduït en el procés sinó també a la part contrària, casos en els quals es fa necessari el consentiment bilateral per desistir del document de la causa¹⁴⁶.

Les raons que motiven la renúncia són indiferents perquè aquesta pugui dur-se a terme. Així, pot succeir, per exemple, que el litigant consideri que el document no li resulta tan decisiu com es pensava tenint en compte els altres elements provatoris. O bé, és possible que, davant la probable suspensió civil provocada per la pendència de la causa criminal sobre la falsetat documental, la part valori com a més perjudicial als seus interessos la paralització procedimental més que no pas la renúncia al document que ha aportat¹⁴⁷.

Un cop feta la renúncia el jutge civil no pot valorar el document, que ha de ser apartat dels autes i retornat a qui l'hagi presentat¹⁴⁸. Cal entendre aquesta renúncia com la voluntat de declinar la utilització del document dins del procés civil i, en aquest sentit, suposa una espècie de revocació de l'acte d'aportació del document al litigi¹⁴⁹.

¹⁴⁶ Vid. en aquest sentit GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.90.

¹⁴⁷ Vid. BANACLOCHE PALAO, *Novedades de la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de jurisdicción y competencia del órgano jurisdiccional (y II)*, cit., p.307.

¹⁴⁸ Vid. VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil. Doctrina y jurisprudencia Ley 1/2000*, cit., p.164.

¹⁴⁹ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.89.

La retirada del document del procés on s'ha presentat significa que ja no pot ser-hi emprat, ni per la finalitat per la qual s'havia aportat, ni com a suport d'altres proves que s'hi refereixin. En aquest sentit la renúncia al document exclou la possibilitat de dur a terme mitjans provatoris que suposin introduir indirectament el document en qüestió en el procés, encara que el resultat d'altres proves practicades acrediti els fets documentats en el document i que aquests es documentaren per escrit. En aquest cas, per exemple, no creiem que pogués admetre's la pràctica d'una prova pericial sobre l'autenticitat de la firma del document. En canvi, sí que podria acceptar-se la formulació de preguntes en abstracte referides al document, com podria ser, per exemple, interrogar un testimoni sobre si uns determinats aconteixements van documentar-s'hi. Algun autor apunta la possibilitat de reintroduir en el procés el document objecte de la renúncia si resulta que, trobant-se encara pendent la causa civil, finalitza el procés penal sobre la falsetat i declara la inexistència d'aquesta¹⁵⁰. Tanmateix, aquesta reintroducció suscita alguns dubtes, al nostre entendre, des de l'òptica dels actes propis, en el sentit que un cop s'ha manifestat la voluntat de retirar el document del procés després no es pot procedir contràriament i sol·licitar la seva recuperació.

Aquesta exclusió que, respecte del desenvolupament de la causa, pateix el document qüestionat provoca que la seva influència en la decisió de la qüestió principal també desaparegui. És a dir, amb la renúncia el document deixa de ser rellevant per a la decisió del pleit i, com a conseqüència d'això, també deixa de ser rellevant la qualificació jurídic-penal de la seva falsetat. Si el document és retirat del procés on s'ha introduït, també s'esvaeix la qüestió prejudicial que anava referida a ell ja que el document és com si, en aquell litigi, no existís. En la mesura que en aquests casos la causa criminal pel presumpte delictes de falsetat esdevé indiferent pel procés civil, la devolutivitat de la qüestió prejudicial i la consegüent suspensió del procés no cal que s'adoptin, i posat que la paralització

procedimental ja s'hagués acordat abans de produir-se la renúncia, aleshores ha de ser aixecada¹⁵¹. Sens perjudici, evidentment, que la causa penal sobre el delicte de falsetat continuï el seu curs.

IV. PREJUDICIALITAT PENAL EN EL PROCÉS D'EXECUCIÓ.

La regulació de les qüestions prejudicials penals que poden aparèixer durant el procés d'execució es concentra en dos preceptes. El primer, l'art 569 LEC, es troba redactat amb vocació de regular amb caràcter general el tractament de la prejudicialitat penal en execució de títol executiu tant jurisdiccional com extrajurisdiccional. El segon, l'art 697 del mateix cos legal, amb un àmbit d'aplicació més específic, només al·ludeix als supòsits en què aquest tipus de prejudicialitat es planteja en el procés d'execució sobre béns hipotecats o pignorats.

1. Prejudicialitat penal en el procés executiu ordinari.

A) Àmbit d'aplicació.

Són diverses les consideracions que cal fer sobre aquest tema.

a) L'art 569 és el precepte que la LEC dedica expressament a regular, amb caràcter general, l'aparició de qüestions prejudicials penals en l'execució forçosa¹⁵². El seu àmbit d'aplicació, per tant, el constitueix el procés d'execució

¹⁵⁰ Vid. per tots ALBAR GARCÍA, *Jurisdicción y competencia*, en "Presente y futuro del proceso civil" (Dir. PICÓ I JUNOY), Barcelona, 1998, p.14.

¹⁵¹ Vid. per tots SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.379.

¹⁵² Vid. entre altres SALINERO ROMÁN, *Artículo 569*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T:III, p.2780; RUIGÓMEZ MOMEÑE, *Artículo 569*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LLEDÓ YAGÜE), Madrid, 2000, p.552.

que s'incoa a l'empara d'un dels títols executius previstos en l'art 517 d'aquest mateix cos legal, precepte que preveu un llistat únic de títols executius on s'inclouen tant els judicials com els extrajudicials. L'única excepció que queda fora de l'abast de l'art 569 LEC és l'execució de béns hipotecats o pignorats, que té la seva regulació singular en l'art 697.

Respecte de l'execució de títols executius judicials, les previsions de l'art 569 LEC representen una veritable novetat. En l'articulat de la LEC de 1881 no hi havia cap precepte que regulés el fenomen de la prejudicialitat aparegut després de la fase de declaració d'un procés civil. La manca d'una regulació expressa sobre les qüestions prejudicials penals sorgides en el període d'execució de la sentència d'un pleit, va fer que s'intentés aplicar analògicament, en aquest moment del procediment, la normativa que sí que existia sobre els supòsits de prejudicialitat penal suscitats abans que recaigués sentència. Així com respecte dels arts 114 LECrim¹⁵³ i 514 LEC 1881¹⁵⁴ es podia forçar la seva aplicació en la fase executiva, la de l'art 362 LEC 1881 resultava més problemàtica per tal com el precepte es limitava precisament als pleits que acaben amb sentència¹⁵⁵.

Pel que fa a l'execució de títols executius extrajudicials, la possibilitat de plantejar-hi qüestions prejudicials penals ja es contemplava, en certa manera, en la LEC de 1881. En el que aleshores es denominava judici executiu era possible suscitar, com a motiu d'oposició a la citació a execució, la falsetat del títol executiu o de l'acte que li havia donat força de tal (art 1464.1 LEC 1881), falsetats que la doctrina coincidia a qualificar com a penals, i no com a civils¹⁵⁶.

¹⁵³ Vid. entre altres PÉREZ GORDO, *Suspensión del juicio ejecutivo*, Barcelona, 1971, p.168; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.131.

¹⁵⁴ Vid. PÉREZ GORDO, *op.cit.*, pp.173, 180-181. En contra, SENÉS MOTILLA, *op.loc.cit.*

¹⁵⁵ Vid. PÉREZ GORDO, *op.cit.*, p.171.

b) Amb relació a l'execució de resolucions judicials, per bé que l'art 569 LEC sistemàticament es troba ubicat en les disposicions referents a l'execució definitiva, la seva aplicació també s'ha de fer extensible als supòsits d'execució provisional, la regulació de la qual no al·ludeix a la possibilitat que hi apareguin qüestions prejudicials penals.

En primer lloc, perquè la mateixa LEC, en l'art 524.2, estableix que la regulació específica de l'execució provisional s'ha de completar supletòriament amb les normes que regulen l'execució definitiva de sentències fermes.

En segon lloc, perquè és perfectament viable l'aparició de qüestions prejudicials penals durant l'execució provisional d'una sentència, a les quals bé se'ls ha de donar algun tipus de tractament. En aquest sentit, vist que la regulació de l'execució provisional no es refereix a aquesta eventualitat, l'aplicació analògica més raonable i que millor s'adapta a aquests supòsits és la relativa a l'execució definitiva.

Finalment, perquè hi ha casos en què aquesta execució inicialment provisional d'una sentència es converteix en l'execució definitiva si resulta que la sentència impugnada i provisionalment executada és confirmada pel tribunal que resol el recurs i adquireix la fermesa. No admetre el plantejament de qüestions prejudicials penals en l'execució provisional significaria, en aquests casos, un tractament desigual respecte dels supòsits en què l'execució de la sentència és definitiva perquè es tracta d'una resolució ferma.

¹⁵⁶ Vid. en aquest sentit REYES MONTERREAL, *El llamado juicio ejecutivo en la LEC española*, Barcelona, 1963, p. 291; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Doctrina y jurisprudencia de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p. 1788.

Així mateix, vid. les sentències de les AP Madrid 19 abril 1993 (AC 1993/897), AP Cuenca 30 abril 1994 (AC 1994/1689), AP Almeria 5 abril 1995 (AC 1995/663), AP Madrid 6 octubre 1995 (AC 1995/1848), AP Màlaga 15 novembre 1995 (AC 1995/2081), AP Toledo 1 juny 1998 (AC 1998/5916), AP Almeria 23 setembre 1998 (AC 1998/1809).

c) Dels termes utilitzats pel legislador en la redacció de l'art 569 LEC es pot afirmar que el precepte és aplicable sigui quin sigui el problema penal que aparegui durant l'execució. L'expressió que conté la norma per referir-se a allò que pot generar una qüestió prejudicial penal és "fets d'aparença delictiva". Al nostre entendre, aquesta locució engloba les conductes que el CP tipifica com a delictes i les que hi figuren com a falta, tant si són perseguibles d'ofici, com si només ho són a instància de part. Evidentment que no totes elles han de rebre el mateix tractament processal per ser resoltes. L'art 569 LEC, semblantment a l'estructura seguida en l'art 40 del mateix cos legal, estableix, a fi de resoldre aquestes situacions de prejudicialitat en execució, una regla general (la no devolutivitat) i una excepció a ella (la devolutivitat). Conèixer els requisits d'ús del criteri devolutiu permet determinar, per exclusió, quan la prejudicialitat penal en execució es regeix pel criteri no devolutiu. Tot i que la regla general és la no devolutivitat de la qüestió prejudicial, convé primer examinar els requisits del sistema devolutiu.

B) La devolutivitat de la qüestió prejudicial.

Per tal que la qüestió prejudicial penal suscitada durant el procés d'execució es resolgui de forma devolutiva, cal la concurrència d'una sèrie de circumstàncies, la presència de les quals ha de verificar l'òrgan jurisdiccional civil. Per fer-ho, l'art 569.1 LEC exigeix del tribunal que doni audiència a les parts i al Ministeri Fiscal. Aquest fet, a desgrat de l'expressió imperativa del precepte "acordará la suspensión de la ejecución"¹⁵⁷, ha portat a un sector de la doctrina a considerar que la decisió del jutge de suspendre l'execució per pendència de causa criminal no és obligatòria. La suspensió, doncs, no és automàtica sinó que l'òrgan jurisdiccional civil, si ho creu convenient, l'acordará després de valorar les

¹⁵⁷ Al respecte cal dir que l'art 577 de l'Avantprojecte de LEC de 1997 recollia la fórmula potestativa "podrá acordar la suspensión".

al.legacions aportades per les parts i el Ministeri Fiscal i d'examinar les actuacions penals on s'estan investigant els fets delictius¹⁵⁸.

a) Fets determinants de la falsetat o nul.litat del títol executiu o de la invalidesa o il.licitud del despatx d'execució.

En primer lloc, la suspensió de l'execució per prejudicialitat penal requereix prendre en consideració la naturalesa dels fets que configuren la matèria prejudicial¹⁵⁹. S'ha de tractar de fets dels quals es derivin unes conseqüències determinades, a saber, la falsetat o nul.litat del títol executiu o la invalidesa o il.licitud del despatx d'execució, sense que sigui bastant, per a la devolutivitat de la qüestió prejudicial, que els fets aparentment delictius simplement incideixin o es relacionin amb l'activitat executiva.

Aquesta referència a la temàtica dels fets que poden donar lloc a una qüestió prejudicial devolutiva constitueix la concreció, en seu executiva, de la rellevància que ha de desplegar el problema prejudicial en la resolució de la qüestió principal. D'aquesta manera, en el procés d'execució, la noció de transcendència ve determinada a partir de dos punts.

a) Així com en d'altres ocasions el legislador, a l'hora de recollir aquest requisit necessari per a la devolutivitat de la qüestió prejudicial, utilitza expressions de contingut indeterminat (influència decisiva) sense precisar en quins supòsits poden ser apreciades, en l'art 569 LEC sí que especifica en què consisteix la influència prejudicial en la qüestió principal. Així, sempre que el problema

¹⁵⁸ Vid. SALINERO ROMÁN, *Artículo 569*, cit., T. III, p.2781; NIEVA FENOLL, *Despacho, oposición, impugnación y suspensión de la ejecución*, en "Instituciones del nuevo proceso civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.III, p.198; ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 569*, en "Proceso civil práctico" (Dir. GIMENO SENDRA), Madrid, 2002, VI, p.953.

prejudicial penal suscitada en el procés d'execució impliqui la falsedat del títol executiu, o bé la seva nul·litat, o bé la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució, cal entendre que concorre el requisit devolutiu de la rellevància de la qüestió prejudicial en la resolució de la qüestió principal. Els temes a què al·ludeix l'art 569 LEC no estan previstos amb la intenció de constituir el contingut de les qüestions prejudicials que poden ser devolutives. El precepte no està exigint que el *thema decidendi* de la qüestió prejudicial penal coincideixi amb algun d'aquests temes. Excepte, potser, en el cas de la falsedat (on sí que es dona aquesta coincidència), no és que la qüestió prejudicial penal per ser devolutiva hagi de plantejar alguna d'aquestes circumstàncies, sinó que la qüestió prejudicial penal ha de versar sobre un fet delictiu que produeixi algun d'aquests resultats. El fet que la resolució d'aquesta qüestió prejudicial penal pugui originar la falsedat o la nul·litat del títol executiu o bé la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució justifica l'aplicació del règim devolutiu amb la consegüent suspensió de les actuacions civils, precisament perquè és en aquests casos on concorre la transcendència de la qüestió prejudicial en la resolució de la qüestió principal.

b) Ara bé, per considerar que la qüestió prejudicial penal apareguda en el procés d'execució és influent perquè genera alguna d'aquestes conseqüències i per tant és devolutiva, cal que el fet delictiu sobre el qual versa sigui l'element determinant per provocar la falsedat del títol, o bé la seva nul·litat, o bé la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució. És a dir, si resulta que, a banda de la qüestió prejudicial penal, existeixen altres factors en virtut dels quals també es poden apreciar els efectes esmentats, de la resolució prejudicial no se'n pot predicar la transcendència¹⁶⁰.

¹⁵⁹ Vid. RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p. 550.

¹⁶⁰ Així, per exemple, la SAP Toledo 1 juny 1998 (AC 1998/5916) on es planteja la falsedat de la firma d'un dels representants de l'entitat creditícia en una pòlissa de contracte de crèdit. L'òrgan jurisdiccional civil considera que amb l'al·legació d'aquesta falsedat no es qüestiona l'autenticitat del títol sinó un extrem tangencial pel deutor que no incideix en l'exigibilitat i validesa de la seva obligació.

Es tracta de veure ara quins poden ser els supòsits que poden determinar les conseqüències que recull la norma.

a) La falsetat del títol executiu. És obvi que les qüestions prejudicials que porten aparellat aquest resultat són les que plantegen la falsetat del títol. Com que es tracta de qüestions prejudicials penals, evidentment la falsetat del títol executiu ha de consistir en la falsetat penal i no en la falsetat civil¹⁶¹. Això significa que el títol de què porta causa l'execució s'ha de veure involucrat en alguna de les conductes que el CP, en els arts 390 a 399, tipifica com a falsetats documentals¹⁶².

Cal dir que la falsetat del títol executiu com a qüestió prejudicial penal ja es contemplava en la LEC de 1881, per bé que, aleshores, només circumscrita a l'anomenat judici executiu¹⁶³.

¹⁶¹ Un supòsit il·lustratiu de falsetat penal del títol executiu es troba en l'AAP Barcelona 30 març 2001 (AC 2001/879). Es tracta d'un procés d'execució contra una entitat bancària on es planteja la condició d'asseguradora d'aquesta entitat i l'existència del contracte d'assegurança. Com a qüestió prejudicial penal que determina que la pretensió executiva es basi en un títol fals es suscita la possible falsificació de la sol·licitud d'assegurança.

En canvi, en la SAP Almeria 23 setembre 1998 (AC 1998/1809) s'entén que la manca en la pòlissa de la firma d'un dels obligats no permet suspendre l'activitat executiva per prejudicialitat penal ja que aquella absència no suposa una falsetat penal sinó una falsetat civil.

¹⁶² Vid. entre altres VELAYOS MARTÍNEZ, *Presente y futuro de la ejecución hipotecaria al margen del procedimiento del artículo 131 de la LH*, en "Rev.Gen.Der.", 1999, nº656, p.5904; MONTERO AROCA, *Las ejecuciones hipotecarias en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, València, 2001, p.1070; TORRES, *De la suspensión y término de la ejecución*, en "Los procesos civiles", Barcelona, 2001, T.4, p.671; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.225.

¹⁶³ Del tenor literal de l'art 1464 LEC 1881, però, es pot afirmar que la falsetat prevista, no solament anava referida a la del títol, sinó també a la de l'acte del qual aquell podia derivar. Com a il·lustració d'algun d'aquests supòsits vid. entre altres les sentències de les AP Guadalajara 17 gener 1995 (AC 1995/150), AP Lleida 6 febrer 1995 (AC 1995/343), AP Alacant 7 febrer 1995 (AC 1995/238), AP Madrid 8 febrer 1995 (AC 1995/549), AP Ciudad Real 11 setembre 1995 (AC 1995/1550), AP Girona 19 desembre 1995 (AC 1995/2320), AP Cantàbria 12 gener 1996 (AC 1996/141), AP Badajoz 10 abril 1996 (AC 1996/2475), AP València 18 setembre 1996 (AC 1996/1758), AP València 31 maig 1997 (AC 1997/2454), AP Jaén 23 gener 1998 (AC 1998/3114), AP Madrid 9 juny 1998 (AC 1998/5853), AP Saragossa 26 juny 1998 (AC 1998/1316), AP Alacant 3 desembre

b) La nul.litat del títol executiu. Per bé que la nul.litat o anul.labilitat del títol executiu és un tema purament civil, hi ha fets delictius que com a efecte reflex directe poden comportar aquesta nul.litat. És a aquests supòsits a què la doctrina considera que al.ludeix l'art 569 LEC¹⁶⁴. Els supòsits delictius que poden determinar la nul.litat del títol executiu i que suscitats en un procés d'execució poden donar lloc a una qüestió prejudicial són diversos. Pensem, per exemple, en el robatori, furt o apropiació indeguda del títol executiu al portador previst en l'art 517.6 LEC que es vol executar. O bé en les amenaces, coaccions o detenció il.legal amb què es poden haver realitzat la transacció o l'acte d'atorgament de l'escriptura que s'està executant.

c) La invalidesa o il.licitud del despatx d'execució. També aquí la doctrina entén que el legislador s'està referint, com a qüestions prejudicials penals, a

1998 (AC 1998/8344). En el precepte, doncs, quedaven incloses dues situacions diferents de falsetat.

D'una banda, la falsetat del mateix títol executiu, que, en opinió d'un sector de la doctrina, podia afectar tant el document com el seu contingut. Així ho afirmava REYES MONERREAL, *El llamado juicio ejecutivo en la LEC española*, cit., p. 290. En paraules de l'autor, "la primera puede devenir de que, existiendo la obligación o el convenio, se ha sustituido el título original por otro, falso, que desvirtúa de algún modo el contenido real de él o, sin alterarlo, puede implicar la mutación de fecha, de firma o de cualquiera otra circunstancia extrínseca formal; en el segundo caso, el título, en su acepción de documento, es el mismo que se suscribió, fechó y firmó por las partes, pero adolece de una alteración, falsificación o mutación de la verdad respecto de los términos contenidos de la obligación por él documentada".

De l'altra, la falsetat de les diligències preparatòries que es realitzen per atorgar força al títol executiu. En opinió de la doctrina, es tractava de casos on, tot i ser legítim el títol de l'obligació, resultava fals el reconeixement de la firma, o la confessió del deute, o l'expedició de segona còpia, o la certificació del Corredor de Comerç, etc. Vid. en aquest sentit JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, cit., p. 256; REYES MONTERREAL, *op. cit.*, . 291; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Doctrina y Jurisprudencia de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., pp. 1787-1788.

¹⁶⁴ Vid. entre altres MONTERO AROCA, *La ejecuciones hipotecarias en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p.1070; SABATER MARTÍN, *Artículo 569*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÀ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.III, p.2776; TORRES, *De la suspensión y término de la ejecución*, cit., T.4, p.671; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.225; ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 569*, cit., VI, p.951.

conductes delictives que puguin generar la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució. Les possibilitats en aquest sentit són diverses.

Cal parlar d'invalidesa quan la qüestió prejudicial penal fa referència a defectes processals que afecten el despatx d'execució. Aquest podria ser el cas de la coacció o la prevaricació del jutge que ha de dictar l'aute on precisament es despatxa l'activitat executiva¹⁶⁵. O bé el supòsit d'un aute de despatx de l'execució dictat per un oficial del Jutjat apropiant-se de la signatura del jutge.

La il·licitud del despatx d'execució, en canvi, s'origina quan la qüestió prejudicial penal al·ludeix a alguna irregularitat relacionada amb la qüestió de fons decidida en el despatx d'execució. Per exemple, la falsetat d'algun dels documents que l'executant ha d'adjuntar a la demanda executiva perquè s'acordi el despatx de l'execució¹⁶⁶. Així mateix, si es planteja la falsetat del document que acredita a un subjecte com a successor de l'executant o de l'executat que figura en el títol executiu¹⁶⁷. Igualment, podria incloure's en aquesta categoria els supòsits on la qüestió prejudicial penal es refereix a un possible delicte comès per l'executant en el moment de presentar la demanda executiva (estafa processal).

Part de la doctrina no acaba d'entendre per què el legislador preveu com a un supòsit de qüestió prejudicial penal la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució, sobretot si es tenen en compte les facultats del tribunal d'examinar d'ofici la demanda i els documents que l'acompanyen, així com la possible

¹⁶⁵ Vid. VELAYOS MARTÍNEZ, *Presente y futuro de la ejecución hipotecaria al margen del procedimiento del artículo 131 de la LH*, cit., p.5905; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.227.

¹⁶⁶ Vid. en aquest sentit VELAYOS MARTÍNEZ, *op.loc.cit.*; TORRES, *De la suspensión y término de la ejecución*, cit., T.4, p.671; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.loc.cit.*.
Així mateix vid. la SAP Valladolid 10 febrer 1995 (AC 1995/342).

¹⁶⁷ Vid. MONTERO AROCA, *Las ejecuciones hipotecarias en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p.1070; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.loc.cit.*

subsanació d'ofici de les actuacions processals¹⁶⁸. Al nostre parer, aquestes facultats que la Llei reconeix a l'òrgan jurisdiccional no són incompatibles amb l'existència de qüestions prejudicials penals que impliquin la invalidesa o la il·licitud del despatx d'execució. Cal tenir en compte que en el moment de despatxar l'execució, l'òrgan jurisdiccional ho fa *inaudita partes*, amb la qual cosa és possible que l'executat posi de manifest els motius d'invalidesa o d'il·licitud en un moment processal posterior al del despatx. A això cal afegir el fet que, si bé els motius d'oposició a l'execució es troben taxats legalment, poden existir motius no previstos que donin lloc a un supòsit de prejudicialitat penal, com podria ser el cas, per exemple, de la prevaricació comesa pel jutge. A més a més, el fet que el jutge pugui controlar els pressupòsits i requisits de les actuacions processals i corregir-los no està renyit amb la possibilitat que fruit d'aquest examen identifiqui una qüestió prejudicial penal. Si en aquesta qüestió concorren les circumstàncies necessàries per a la devolutivitat, es resoldrà segons aquest criteri. En cas contrari, l'òrgan jurisdiccional civil la podrà resoldre utilitzant el règim no devolutiu.

b) Pendència d'una causa criminal.

El segon requisit que l'art 569 LEC exigeix per tal que la qüestió prejudicial apareguda en execució es regeixi pel criteri devolutiu consisteix en l'existència d'una causa criminal on s'estiguin investigant els fets objecte de la qüestió prejudicial. El precepte utilitza els mateixos termes que els introduïts pel legislador en la redacció de l'art 40 del mateix cos legal. En aquella ocasió ja vam posar de manifest com l'expressió causa criminal és el suficientment àmplia com perquè hi quedin inclosos tant el període d'instrucció com el d'enjudiciament d'un procediment penal. A partir d'aquí, i vist que l'article només parla d'existència d'una causa criminal, cal fer les següents consideracions.

¹⁶⁸ Vid. SASTRE PAPIOL, *La ejecución de bienes hipotecados*, en "Instituciones del Nuevo Proceso Civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.III, p.431.

a) Per a la devolutivitat de la qüestió prejudicial és indiferent com hagi començat la causa criminal. Aquesta pot haver-se incoat d'ofici, mitjançant una querella, o bé a través d'una denúncia. Així mateix, també és irrellevant per a aquesta circumstància, tant el moment en què s'hagi produït la incoació de la causa (abans o durant el procés d'execució), com la fase processal que s'hi hagi assolit.

b) El moment inicial d'aquesta causa criminal a partir del qual es pot considerar que concorre aquest requisit per a la devolutivitat prejudicial varia en funció de la forma com hagi començat. Si la incoació ha tingut lloc d'ofici, el moment inicial de la causa es produeix amb l'acte d'obertura de la instrucció. Si el procediment ha estat iniciat mitjançant una querella o una denúncia, el moment inicial coincideix amb la presentació d'aquests escrits. El moment final a partir del qual, a efectes de la prejudicialitat devolutiva, ja no es pot parlar de pendència de causa criminal, es correspon amb l'obtenció en el procediment d'una resolució ferma que en signifiqui tant una terminació provisional com definitiva. Vist que aquest moment final també es correspon amb un dels supòsits que permeten aixecar la suspensió devolutiva, reservem la seva anàlisi pel capítol cinquè d'aquesta investigació.

c) Tot i que l'art 569 LEC no diu res sobre l'acreditació en el procés civil de la causa criminal ¹⁶⁹, el jutge ha de conèixer aquesta pendència per poder arribar a decidir en el seu cas la suspensió. En consonància amb l'acabat d'exposar, l'acreditació d'aquesta pendència pot venir donada ja amb la presentació de la denúncia o de la querella ¹⁷⁰, o bé, si és el cas, amb la primera resolució que

¹⁶⁹ A diferència de l'art 577 de l'Avantprojecte de LEC elaborat pel Ministeri de Justícia, que sí que feia referència a l'acreditació de l'inici de la causa criminal, per bé que tampoc no especificava sobre qui requeia la càrrega d'aquesta acreditació.

l'òrgan jurisdiccional emeti per donar el tret de sortida d'ofici a la instrucció de la causa. L'acreditació de la causa criminal també pot anar referida a qualsevol actuació processal d'aquesta última. Per a la justificació de la pendència procedimental és necessari que la part que ha plantejat la qüestió prejudicial presenti la còpia testimoniada dels escrits d'incoació esmentats o bé el testimoni del Secretari Judicial sobre l'actuació que es vol acreditar. Suposant que el procés penal en averiguació del tema prejudicial hagi començat a instàncies de l'òrgan jurisdiccional civil, l'acreditació de la seva pendència pot efectuar-se a través d'una comunicació entre els tribunals civil i penal.

C) La no devolutivitat de la qüestió prejudicial.

La identificació dels supòsits en què la prejudicialitat penal en execució pot esdevenir devolutiva facilita conèixer quan cal fer ús del criteri no devolutiu. Considerant que el sistema no devolutiu és la regla general per resoldre les qüestions prejudicials, és el que sempre s'utilitza llevat que sigui procedent el supòsit excepcional de la devolutivitat.

El primer paràgraf de l'art 569 LEC formula amb caràcter general l'aplicació preferent de la no devolutivitat¹⁷¹. L'article diu literalment que no admet la suspensió automàtica de l'execució pel sol fet d'haver presentat una denúncia o haver interposat una querella sobre fets d'aparença delictiva relacionats amb el títol executiu o amb el despatx de l'execució forçosa. Tanmateix, tot i el valor que cal reconèixer a la norma per deixar clara la regla general de no suspensió de les actuacions, l'enunciat, pres literalment, sembla quelcom incomplet, ja que no recull

¹⁷⁰ TORRES, *De la suspensión y término de la ejecución*, cit., T.4, p.671, també exigeix acreditar-ne l'admissió.

¹⁷¹ Vid. entre altres SALINERO ROMÁN, *Artículo 569*, cit., T.III, p.2780; MORENO CATENA, *La ejecución forzosa*, en "La nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORTÉS DOMÍNGUEZ, MORENO CATENA), Madrid, 2000, T.IV, p.100; TORRES, *op.cit.*, p.670; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.221.

totes les hipòtesis en què es pot aplicar la no devolutivitat. El legislador tan sols ha descrit una part d'aquests supòsits.

En primer lloc, cal posar de relleu que el precepte només fa referència a la incoació del procés penal mitjançant una denúncia o una querella. No diu res sobre què passaria si aquest procés penal sobre el problema prejudicial hagués començat d'ofici. Entenem que la regla general prevista en el precepte de no devolutivitat de la qüestió prejudicial s'estén a tot procés penal independentment de com s'hagi iniciat. És a dir, cal interpretar que l'existència d'una causa criminal que versa sobre la qüestió prejudicial apareguda durant l'execució, sigui quina sigui la forma d'incoació d'aquesta causa (d'ofici, denúncia, querella), no provocarà, d'entrada, la suspensió de les actuacions civils. El fet que el segon paràgraf de l'article, on el legislador recull els requisits per a la devolutivitat de la qüestió prejudicial plantejada en execució, només exigeixi la pendència de la causa criminal sense al·ludir a alguna de les formes possibles d'incoació, confirma la interpretació donada al primer paràgraf del precepte, en el sentit d'entendre que el procés penal sobre el problema prejudicial pot haver-se iniciat d'ofici, mitjançant denúncia, o a través d'una querella, baldament la literalitat de la norma es limiti a aquestes dues últimes vies d'incoació.

En segon lloc, cal dir que els problemes penals que el primer paràgraf de l'article contempla com a prejudicials tan sols agrupen aquells que vagin relacionats amb el títol executiu o amb el despatx de l'execució forçosa. Per contra, sembla que si la intenció del legislador anava encaminada a redactar un precepte que regulés, amb caràcter general, el fenomen de la prejudicialitat penal en execució, aquesta norma no hauria de fer referència només a qüestions prejudicials penals relacionades amb determinats aspectes de l'activitat executiva. Per aquest motiu, l'art 569 LEC, en descriure la regla general per resoldre aquestes situacions, probablement no s'hauria de circumscriure únicament a infraccions penals relacionades només amb el títol executiu i el despatx de

l'execució, sinó que fóra bo que pogués aplicar-se a qualsevol problema penal que, suscitat en execució, presentés evidentment els trets definitoris per poder parlar de relació de prejudicialitat.

És cert que aquesta previsió del primer paràgraf de l'art 569 LEC va encaminada a evitar l'actuació fraudulenta de l'executat d'acudir a la jurisdicció penal per aconseguir la paralització del procés d'execució amb la sola certificació del Jutjat d'Instrucció sobre la presentació de la denúncia o de la querella¹⁷². Però, es tracta d'una indicació en certa manera innecessària. Si en el segon paràgraf del precepte s'especifiquen les condicions imprescindibles per a la suspensió de l'execució (fets determinants de la falsetat o nul.litat del títol executiu i de la invalidesa o il.litud del despatx d'execució, i pendència de causa criminal), és obvi que fora d'aquest cas la suspensió no és procedent i l'execució forçosa ha de continuar la seva tramitació¹⁷³.

A) Els supòsits on s'aplica el règim no devolutiu s'obtenen, amb caràcter general, per exclusió dels casos on concorren les circumstàncies devolutives, atès que aquest sistema pot fer-se efectiu en aquelles qüestions prejudicials que l'òrgan jurisdiccional civil no hi aprecii les condicions que per a la devolutivitat estableix la Llei.

a) Així, la no devolutivitat és procedent sempre que el problema prejudicial no sigui determinant de la falsetat o nul.litat del títol executiu o de la invalidesa o il.litud del despatx d'execució.

¹⁷² Vid. en aquest sentit SALINERO ROMÁN, *op.cit.*, pp.2780-2781.

¹⁷³ Vid. en aquest sentit LORCA NAVARRETE, *Tratado de derecho procesal civil. Parte especial*, Madrid, 2000, p.307.

D'una banda, pot succeir que ja d'entrada la qüestió prejudicial no porti aparellada cap d'aquestes conseqüències¹⁷⁴. Pensem, per exemple, en el possible delictes en què pot haver incorregut el representant legal d'una de les parts del procés d'execució. Es tracta d'una qüestió que repercuteix en la representació legal d'un dels litigants però no determina la falsetat o nul.litat del títol executiu o la invalidesa o il.licitud del despatx d'execució¹⁷⁵.

De l'altra, pot passar que, si bé de la qüestió prejudicial penal es pot deduir la falsetat del títol executiu, o bé la seva nul.litat, o bé la invalidesa o il.licitud del despatx d'execució, l'òrgan jurisdiccional civil disposa d'altres elements que també li permeten apreciar o desestimar aquests efectes. Imaginem un procés d'execució on es planteja com a qüestió prejudicial penal l'existència d'un delictes de coaccions en la realització de la transacció objecte d'execució. En un principi, es tracta d'un problema decisiu per resoldre la qüestió principal del procediment ja que pot determinar la nul.litat del títol executiu. Ara bé, pot ser que, a més a més d'aquestes coaccions, també s'al.legui l'existència de dol en el moment de realitzar el negoci jurídic. En aquest cas, com que l'òrgan jurisdiccional civil pot inferir la nul.litat del títol executiu a partir d'altres elements diferents de la qüestió prejudicial sobre el delictes de coaccions, aquesta no tindria la consideració d'influent de cara a resoldre la qüestió principal¹⁷⁶.

¹⁷⁴ Vid. per tots ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 569*, cit., VI, pp.950-951.

¹⁷⁵ Igualment podem citar el cas de l'aute AP Astúries 28 gener 2004 (AC 2004/17). Es tracta d'una execució de sentència ferma on es sol.licita la suspensió per prejudicialitat penal arran de la pendència d'una causa criminal sobre la falsetat d'un contracte d'arrendament tingut en compte a l'hora de dictar la resolució que s'està executant. L'òrgan jurisdiccional denega la suspensió per prejudicialitat ja que els fets delictius no determinen la falsetat o nul.litat del títol executiu. Segons el tribunal no es pot confondre l'autenticitat i validesa del títol amb la dels actes jurídics que foren objecte del procés i conduïren a que aquell es dictés en un determinat sentit. Més que plantejar la falsetat del contracte com a qüestió prejudicial penal en el procés d'execució, hauria estat més convenient iniciar contra la sentència ferma un procés de revisió.

També poden veure's els autes AP Burgos 13 gener 2003 (JUR 2003/75405), AP València 31 març 2003 (JUR 2003/162670).

¹⁷⁶ Ens serveixen per il.lustrar aquests supòsits de qüestions prejudicials penals no devolutives en el procés d'execució les sentències AP Lleida 6 febrer 1995 (AC 1995/343), AP Madrid 8 febrer

Vist que el legislador ha optat per delimitar de forma molt precisa els problemes penals que poden ser resolts pel sistema devolutiu, un sector de la doctrina creu convenient salvar la limitació a què es refereix la llei i ampliar l'aplicació de la devolutivitat a altres problemes prejudicials penals diferents dels que descriu el segon paràgraf de l'art 569 LEC¹⁷⁷. El fonament legal de la suspensió de l'execució es situa en aquests casos, o bé en l'art 10.2 LOPJ, o bé en una extensió analògica del mateix art 569 LEC. No compartim aquesta ampliació dels supòsits devolutius en el procés d'execució. En l'àmbit de la resolució de les qüestions prejudicials impera una regla general, reconeguda a nivell constitucional, que és la no devolutivitat de la qüestió. Llevat dels casos en què la llei permet l'aplicació del règim devolutiu, cal procurar resoldre els problemes prejudicials de forma no devolutiva. Si el legislador hagués volgut ampliar els supòsits devolutius en execució així ho hagués fet constar expressament en l'art 569 LEC. La interpretació extensiva d'aquests supòsits més enllà d'aquest article creiem que no s'adequa amb la preferència de la no devolutivitat a què s'ha de tendir en el tractament de les qüestions prejudicials.

b) La qüestió prejudicial penal apareguda en execució també és no devolutiva si resulta que no existeix cap causa criminal on s'investigui el problema prejudicial. És poc probable que això succeeixi si la infracció penal és de caràcter públic, ja que el jutge civil, posat que en tingui coneixement, podrà actuar en conseqüència. També cal parlar de no devolutivitat si manca o és insuficient l'acreditació o posada en coneixement davant l'òrgan jurisdiccional civil de la pendència de la causa criminal.

1995 (AC 1995/549). En el primer cas, la falsetat del títol executiu provocada perquè la canvia fou acceptada per una persona a qui constava haver-se-li conferit poder exprés, perd rellevància pel fet que el lliurat tenia coneixement d'aquesta acceptació i el seu silenci és interpretat com un consentiment. En el segon cas, la possible falsetat de la firma que figura en la pòlissa de préstec mercantil deixa de ser transcendent quan el prestatari reconeix que la firma és seva.

¹⁷⁷ Vid. en aquest sentit MORENO CATENA, *La ejecución forzosa*, cit., T.IV, p.101; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.229.

B) A banda dels supòsits no devolutius acabats d'esmentar, on l'aplicació d'aquest règim ve determinat per l'absència d'alguna o algunes de les circumstàncies necessàries per a la devolutivitat, també és possible acordar-lo en una altra hipòtesi. Si l'audiència a les parts i al Ministeri Fiscal que segons l'art 569.1 LEC l'òrgan jurisdiccional civil ha de concedir abans de pronunciar-se sobre el tractament processal de la qüestió prejudicial li permet valorar sobre la conveniència dels diferents règims de resolució prejudicial, pot donar-se el cas que el tribunal després d'aquesta audiència consideri poc adequat l'ús de la devolutivitat per resoldre la qüestió prejudicial, baldament concorrin les condicions que la farien viable, i es decanti pel sistema no devolutiu.

2. Processos d'execució sobre béns hipotecats o pignorats.

En el Capítol V Títol IV Llibre III de la LEC, per tant en referència a l'execució sobre béns hipotecats o pignorats, l'art 697 regula la possibilitat de suspendre aquests supòsits arran de la presència d'una qüestió prejudicial penal. El precepte ve a substituir els articles que, durant la vigència de la LEC de 1881, regulaven la suspensió per prejudicialitat penal dels procediments judicials previstos en l'art 131 LH (art 132 LH), a propòsit de la hipoteca mobiliària (art 85 LHMPD), i per a la penyora sense desplaçament (art 93 LHMPD).

El redactat de la norma constitueix una remissió, per bé que amb alguna diferència, al contingut de l'art 569 LEC, encarregat de regular amb caràcter general la prejudicialitat penal durant el procés d'execució. Per aquest motiu, i llevat de les especificitats que l'art 697 LEC prevegui per a l'execució hipotecària o pignoràcia, l'art 569 té en aquests casos una aplicació supletòria¹⁷⁸, i per tant, en l'anàlisi de l'art 697 les remissions a les explicacions efectuades en ocasió de l'art

569 són obligatòries. Igual com s'expressava l'art 132 LH, l'actual art 697 LEC només admet la suspensió de l'execució per prejudicialitat penal en el supòsit que ell mateix contempla, cosa que exclou la possibilitat de fer ús de qualsevol altre precepte, tret, és clar, de l'art 569 del mateix cos legal, al qual s'hi remet de forma expressa¹⁷⁹.

Segurament arran d'aquesta clara referència a l'art 569 LEC, la regulació de l'art 697 LEC sobre les qüestions prejudicials és una mica escueta. La norma senzillament es limita a recollir les circumstàncies que han de concórrer perquè una qüestió prejudicial penal apareguda durant l'execució hipotecària o pignoràcia es resolgui segons el criteri devolutiu. A diferència dels seus homòlegs (arts 40 i 569 LEC), el precepte no al·ludeix, ni passatgerament, a la no devolutivitat prejudicial. Així, tot problema prejudicial penal suscitat en aquest tipus d'execució que no compleixi els requisits que l'art 697 LEC exigeix per esdevenir devolutiu, s'ha de regir pel sistema de la no devolutivitat. Per tot plegat, i sens perjudici de la necessària remissió a les explicacions efectuades en ocasió de l'art 569 LEC sobre les circumstàncies devolutives i no devolutives de la prejudicialitat penal, no volem deixar d'analitzar les condicions de caràcter devolutiu que presenten alguna especificitat en el camp de l'execució de béns hipotecats o pignorats.

D'entrada, l'òrgan jurisdiccional ha de verificar la concurrència d'una sèrie de circumstàncies per determinar la devolutivitat de la qüestió prejudicial. Per

¹⁷⁸ Vid. entre altres MONTERO AROCA, *Las ejecuciones hipotecarias en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p.1073; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.241.

¹⁷⁹ Segons l'AAP València 22 octubre 1994, "los preceptos genéricos contenidos en los artículos 114 de la Ley de Enjuiciamiento Criminal, 362 y 514 de la Ley de Enjuiciamiento Civil, ..., en modo alguno pueden prevalecer frente al más específico del art 132, número 1º, de la Ley Hipotecaria, que únicamente permite la suspensión cuando se ponga en entredicho la validez del título en virtud del cual se actúa".

En aquest mateix sentit es pronuncien els autes AP Ciudad Real 2 abril 1996 (AC 1996/809), Cantàbria 15 octubre 1996 (AC 1996/2001).

efecte de la remissió a l'art 569 LEC, també aquí el tribunal de l'execució ha de convocar una audiència amb les parts i el Ministeri Fiscal per tal de valorar tant la presència d'aquestes circumstàncies com la conveniència del sistema devolutiu per resoldre la qüestió prejudicial.

A) Un dels requisits que l'art 697 LEC enumera perquè la qüestió prejudicial penal sigui devolutiva exigeix que aquesta versí sobre fets determinants de la falsetat del títol o de la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució. Tal com comentàvem en ocasió de l'art 569 LEC, es tracta d'una concreció del requisit de rellevància que amb caràcter general la qüestió prejudicial ha de posseir respecte de la resolució de la qüestió principal per tal de ser resolta segons el criteri devolutiu, i que en el procés d'execució es manifesta de dues maneres. D'una banda, el precepte, en lloc de fer una al·lusió genèrica a aquesta influència prejudicial, concreta els supòsits on es dóna la influència que la qüestió prejudicial ha d'exercir en la decisió de la qüestió principal, a saber, quan el problema prejudicial penal versa sobre un fet delictiu que ocasiona la falsetat del títol executiu o la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució. De l'altra, la transcendència de la qüestió prejudicial exigeix que el fet delictiu sobre el qual versa sigui l'element determinant de la falsetat del títol o de la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució.

Del tenor literal de l'art 697 LEC es pot afirmar que, amb relació als supòsits devolutius, el precepte es diferencia tant del seu antecedent legal com de l'art 569 LEC dedicat a regular, amb caràcter general, la prejudicialitat penal en execució.

Respecte del primer, amb la nova LEC s'ha produït una ampliació dels supòsits penals que, de plantejar-se com a prejudicials i cas de complir-se la resta de condicions per a la devolutivitat, poden generar la suspensió de les actuacions

Vid. entre altres MONTERO AROCA, *op.cit.*, pp.1073-1075; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.loc.cit.*

civils¹⁸⁰. Abans aquesta suspensió només era possible si l'assumpte prejudicial versava sobre la falsetat del document, és a dir, de l'escriptura notarial de constitució de la hipoteca. Ara, però, a més d'aquests supòsits de falsetat del títol executiu, la paralització també és viable quan la qüestió prejudicial té per objecte qualsevol fet delictiu que pugui determinar la invalidesa o il·licitud de l'acte on s'acorda el despatx de l'execució. Un sector de la doctrina ha alertat del perill que aquesta ampliació es tradueixi en un foment de les suspensions com a conseqüència de la tramitació d'una causa per qualsevol delictes referent a la configuració del títol i que pugui afectar la llibertat contractual a l'hora de constituir la garantia real que posteriorment dóna lloc al procés d'execució¹⁸¹. Per aquest motiu, s'ha apuntat la necessitat d'interpretar restrictivament aquesta norma per fer-la compatible amb l'art 698 LEC, el qual possibilita el plantejament de qualsevol reclamació en el judici que correspongui i sense necessitat de provocar la suspensió de l'execució, fins i tot tractant-se de reclamacions que versin sobre la nul·litat del títol o sobre el venciment, certesa, extinció o quantia del deute. Al nostre entendre, l'inconvenient d'aquesta proposta es troba en el fet que el legislador circumscriu expressament l'àmbit d'aplicació de l'art 698 a totes aquelles reclamacions que no quedin compreses en els articles anteriors, amb la qual cosa en queden exclosos els temes penals que siguin objecte d'una qüestió prejudicial, donat que es regeixen precisament per les previsions contingudes en l'art 697 en remissió a l'art 569, ambdós de la LEC.

¹⁸⁰ Posen de manifest l'augment dels motius de suspensió per prejudicialitat penal, entre altres, VELAYOS MARTÍNEZ, *Presente y futuro de la ejecución hipotecaria al margen del procedimiento del artículo 131 de la LH*, cit., p.5904; CRESPO ALLUÉ, *Artículo 697*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.III, p.3572; SASTRE PAPIOL, *La ejecución de bienes hipotecados*, cit., vol.III, p.431; MONTERO AROCA, *op.cit.*, p.1080; CORDÓN MORENO, *Artículo 697*, en "Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORDÓN MORENO, ARMENTA DEU, MUERZA ESPARZA, TAPIA FERNÁNDEZ), Navarra, 2001, vol.II, p.559; PAZ RUBIO, ACHAERANDIO GUIJARRO, DE ANDRÉS HERRERO, ILLESCAS RUS, PUENTE SEGURA, SALGADO CARRERO, *Ley de Enjuiciamiento Civil. Comentada y con jurisprudencia*, cit., p.1097.

Així mateix vid. els autes AP València 15 juliol 2002 (AC 2004/322), AP Màlaga 25 octubre 2002 (JUR 2003/70941), AP València 25 maig 2003 (JUR 2003/189273).

¹⁸¹ Vid. CRESPO ALLUÉ, *op.cit.*, p.3576.

Pel que fa a l'art 569 LEC, la diferència es troba en que en l'execució hipotecària o pignoratícia la qüestió prejudicial penal determinant de la nul.litat del títol executiu, no de la seva falsetat, no és apta per fonamentar-ne la suspensió¹⁸².

Els supòsits dels quals s'infereix la falsetat del títol executiu o la invalidesa o il.licitud del despatx d'execució i, per tant, arran de la seva rellevància en la resolució de la qüestió principal, poden donar lloc a una qüestió prejudicial devolutiva, són els següents.

a) La falsetat del títol. Es tracta d'un cas de prejudicialitat penal en un procés civil originada per la falsetat del títol que serveix de base a l'execució¹⁸³. La falsetat, doncs, s'ha d'haver comès en el títol hipotecari, o sia, en l'escriptura notarial de constitució de la hipoteca. La doctrina ha interpretat aquesta exigència en el sentit que la falsetat s'ha d'entendre referida al delicte de falsificació de documents públics tipificat en l'art 390 CP. Cal, per tant, que en l'escriptura autoritzada pel Notari s'atribueixin als atorgants declaracions o manifestacions

¹⁸² Vid. entre altres SABATER MARTÍN, *Artículo 569*, cit., T.III, p.2776; MONTERO AROCA, *Las ejecuciones hipotecarias en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p.1073; MORENO CATENA, *Derecho procesal civil. Parte especial* (amb GIMENO SENDRA, CORTÉS DOMÍNGUEZ), Madrid, 2000, p.416; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.240.

Així ho afirma també l'AAP Màlaga 25 octubre 2002 (JUR 2003/70941), on l'òrgan jurisdiccional civil denega la suspensió procedimental sol.licitada precisament perquè la qüestió prejudicial és determinant, no de la falsetat del títol hipotecari, sinó de la seva invalidesa o il.licitud.

¹⁸³ Vid. entre altres GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., p.243; FRANCO ARIAS, *La oposición a la ejecución en base a un título ejecutivo irregular en el procedimiento judicial sumario hipotecario*, en "Rev. Justicia", 1983, nº3, p.590; GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit., I, p.170; LÓPEZ LIZ, *Procedimiento judicial sumario del artículo 131 de la Ley Hipotecaria*, Barcelona, 1998, p.941; MONTERO AROCA, *op.cit.*, pp.1086-1087.

Segons MONTERO AROCA, quan l'escriptura pública de constitució de la hipoteca no és suficient per si mateixa per justificar l'existència i l'import de l'obligació (com és el cas de les hipoteques de màxim), si juntament amb aquesta escriptura cal presentar un altre document que serveix per integrar el títol executiu, la falsetat també es pot referir a aquest altre document.

Vid. per tots l'aute AP València 26 maig 2003 (JUR 2003/189273) on es planteja la falsetat de la hipoteca establerta sobre l'immoble respecte el qual es segueix l'execució.

diferents de les que realment haguessin fet. No és suficient, per a la comissió d'aquest delictes i la consegüent falsetat del títol hipotecari, afirmar que els fets manifestats en l'escriptura d'hipoteca no són certs però sense negar que davant el Notari es feren les declaracions que consten en l'escriptura, ja que, en aquest cas no es negarien les manifestacions sinó la seva veritat intrínseca¹⁸⁴.

El debat s'ha plantejat respecte de la falsetat ideològica, consistent a faltar a la veritat en la narració dels fets i prevista ara en el n^o4 de l'apartat 1 de l'art 390 CP i abans en el n^o4 de l'art 302 del vell CP. Si bé en alguns casos s'ha inclòs en l'àmbit de la falsificació de documents públics on ara situem la falsetat del títol hipotecari, també és veritat que, en la majoria d'ocasions, n'ha quedat exclosa quan es tractava de la narració dels interessats (no del Notari), considerant que la força de la fe pública no s'extenia al contingut de les declaracions de voluntat¹⁸⁵. Tanmateix, tal com posa de manifest un sector de la doctrina, des de l'entrada en vigor del CP de 1995, la polèmica sobre si la falsetat ideològica pot provocar la falsetat del títol hipotecari ha perdut la seva raó de ser. En la mesura que la falsetat ideològica només és típica quan és realitzada per autoritat o funcionari públic, el fet que les manifestacions dels atorgants no siguin certes no afecta l'autenticitat del títol, ja que el fedatari no garanteix la veritat intrínseca de les manifestacions que recull sinó que es limita a donar fe de que les que plasma han sigut realitzades¹⁸⁶.

¹⁸⁴ Vid. entre altres BROCÁ, MAJADA, *Práctica procesal civil*, Barcelona, 1989, T.VIII, p.5278; CHECA MARTÍNEZ, *La prejudicialidad*, cit., p.428; LÓPEZ LIZ, *op.cit.*, pp.940 i 942; ROCA-SASTRE MUNCUNILL, *Derecho hipotecario* (amb ROCA SASTRE, LÓPEZ LIZ), Barcelona, 1998, T.IX, p.463; DÍAZ FRAILE, *Ejecución judicial sobre bienes hipotecados*, Madrid, 2000, p.760.

¹⁸⁵ Així mateix, vid. entre altres MONTERO AROCA, *Las ejecuciones hipotecarias en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., pp.1081-1083; PAZ RUBIO, ACHAERANDIO GUIJARRO, DE ANDRÉS HERRERO, ILLESCAS RUS, PUNETE SEGURA, SALGADO CARRERO, *Ley de Enjuiciamiento Civil. Comentada y con jurisprudencia*, cit., p.1097; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.243; PEDRAZ PENALVA, *Artículo 697*, en "Proceso civil práctico" (Dir. GIMENO SENDRA), Madrid, 2002, VIII, p.452.

Davant la possibilitat d'ampliar, més enllà del delictes de falsetat de l'art 390 CP, els supòsits delictius que poden donar lloc a una qüestió prejudicial penal sobre falsetat del títol hipotecari, la postura dominant s'ha decantat per excloure aquesta eventualitat. Amb tot, excepcionalment, hi ha supòsits on s'ha admès que altres conductes penals, com el delictes d'estafa, d'apropiació indeguda o la falsetat d'altres documents, quedin inclosos en l'àmbit de la qüestió prejudicial sobre la falsetat del títol. Al nostre entendre, no es pot oblidar que la falsetat del títol hipotecari es contempla per l'art 697 LEC com un dels supòsits que poden donar lloc a una qüestió prejudicial penal devolutiva. A això cal afegir que la devolutivitat, com a sistema de resolució de qüestions prejudicials, és volguda pel legislador i per la doctrina constitucional a manera excepcional, essent el règim no devolutiu la regla general. Per tot això, considerem que la postura més restrictiva que circumscriu al delictes de falsetat la qüestió prejudicial de l'art 697 LEC sobre falsetat del títol és més respectuosa amb aquesta configuració legal i constitucional de la devolutivitat i la no devolutivitat, en la mesura que, en comparació amb l'altra postura més extensiva, representa una disminució de les qüestions prejudicials penals que poden ser resoltes per la via excepcional de la devolutivitat.

b) La invalidesa o il·licitud del despatx d'execució. Tal com ha quedat apuntat en ocasió de l'art 569 LEC, i allà ens remetem, amb aquesta expressió el legislador s'està referint, com a qüestions prejudicials penals, a conductes delictives que puguin tenir com a conseqüència la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució. Mentre en el primer cas la qüestió prejudicial penal va referida a aspectes de caràcter processal, en el segon planteja temes lligats amb l'assumpte de fons que es decideix en el despatx d'execució.

¹⁸⁶ Vid. CRESPO ALLUÉ, *Artículo 697*, cit., T.III, p.3577; RICHARD GONZÁLEZ, *Artículo 697*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS,

En alguns àmbits doctrinals tampoc no s'acaba d'entendre l'extensió de la prejudicialitat penal, en el marc de l'execució hipotecària, a la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució, si es tenen en compte les facultats del tribunal d'examinar d'ofici la demanda i els documents que l'acompanyen, i la possible subsanació d'ofici de les actuacions processals¹⁸⁷. En analitzar l'art 569 LEC, ja hem posat de manifest com, al nostre parer, les facultats que la llei reconeix a l'òrgan jurisdiccional no són incompatibles amb l'existència de qüestions prejudicials penals.

B) Igual que l'art 569 LEC, el 697 també exigeix, per tal que la qüestió prejudicial penal sigui devolutiva, que existeixi una causa penal que tingui per objecte la matèria prejudicial, o sia, on s'estigui investigant el delictes de falsetat del títol hipotecari o qualsevol delictes que impliqui la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució. El fet que el legislador utilitzi l'expressió causa criminal permet incloure dins el contingut d'aquesta locució el període d'instrucció del procediment penal. A més a més, en aquest cas, i a diferència de l'art 569 LEC, la norma sí que menciona expressament la necessitat d'acreditar la pendència d'aquesta causa, acreditació que s'ha de dur a terme amb les mateixes condicions que les exposades en ocasió del precepte esmentat.

El legislador només al·ludeix a l'existència d'una causa criminal, amb la qual cosa, per a la devolutivitat de la qüestió prejudicial, és indiferent si aquesta causa ha començat d'ofici, mitjançant denúncia, o a través d'una querrela¹⁸⁸. Així es considerava també en la legislació anterior. Per bé que l'art 132 LH només feia

RIFÀ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.III, p.4143.

¹⁸⁷ Vid. SASTRE PAPIOL, *La ejecución de bienes hipotecados*, cit., vol.III, p.431; PAZ RUBIO, ACHAERANDIO GUIJARRO, DE ANDRÉS HERRERO, ILLESCAS RUS, PUENTE SEGURA, SALGADO CARRERO, *Ley de Enjuiciamiento Civil. Comentada y con jurisprudencia*, cit., p.1097.

¹⁸⁸ Vid. entre altres MONTERO AROCA, *Las ejecuciones hipotecarias en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p.1076; RICHARD GONZÁLEZ, *Artículo 697*, cit., T.III, p.3143.

referència expressa a la querella, calia equiparar-la a la denúncia¹⁸⁹. D'aquesta manera, davant el requisit d'existència d'un procés penal, era indiferent si la seva incoació era deguda a una querella o a una denúncia, o si havia estat iniciat d'ofici. És intrascendent també quan ha començat aquesta causa criminal; és a dir, tant pot ser que hagi estat incoada amb anterioritat a l'inici del procés d'execució, com durant la tramitació d'aquest. Tampoc no té rellevància de cara a la devolutivitat de la qüestió prejudicial, la fase processal assolida per la causa criminal on aquesta qüestió s'investiga.

Pel que fa als moments inicial i final de la causa criminal, entre els quals aquesta pot provocar la suspensió de les actuacions civils, no hi ha cap modificació amb relació a les consideracions efectuades en motiu de l'art 569 LEC.

El moment inicial de la causa penal varia en funció de la forma com aquesta hagi estat iniciada. Si ha començat d'ofici, el moment inicial coincideix amb l'acte d'obertura de la instrucció. Si la causa ha estat incoada mitjançant una denúncia o una querella, és la presentació d'aquests escrits el que en determina el moment inicial.

Per contra, en la legislació anterior, l'art 132 LH exigia literalment que en aquest procés penal sobre la falsedat del títol hipotecari s'hagués admès la querella o dictat acte de processament, alternativa que la majoria de la doctrina va considerar inacceptable¹⁹⁰.

¹⁸⁹ En aquest sentit, l'AAP Saragossa 7 març 1992 (AC 1992/404), declara que, als efectes suspensius de l'art 132 LH, és obligat equiparar la querella a la denúncia.

¹⁹⁰ Les raons esgrimides poden resumir-se en les següents.

D'una banda, a causa del diferent significat que ambdues resolucions tenen en el procés penal. Mentre la primera versa sobre uns fets que poden ser constitutius de delictes, el segon tracta de l'apreciació d'indisidors racionals de criminalitat. Vid. CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en las leyes civiles*, cit., pp. 769-770; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., p. 244; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p. 125.

Amb tot, no hi havia unanimitat entre els autors a l'hora de decantar-se per una de les dues resolucions exposades¹⁹¹. Per alguns, la suspensió del procediment de l'art 131 LH no s'havia d'acordar per la mera admissió de la querella sobre falsetat de títol hipotecari, sinó que era preferible exigir haver-se dictat aute de processament, sobretot a causa de la facilitat amb què sovint són admeses les querelles¹⁹². Per contra, també hi havia autors als quals ja els

De l'altra, perquè el fet de consentir simultàniament els dos tipus de resolucions portava a l'absurd d'exigir l'admissió de la querella quan el procés penal s'havia iniciat amb aquest escrit i, en canvi, exigir aute de processament quan la incoació s'havia produït d'ofici o per denúncia. Vid. CARRERAS LLANSANA, *op. cit.*, p. 770.

L'alternativa que l'art 132 LH presentava entre admissió de la querella i aute de processament s'ampliava amb l'art 236-ñ del RD 290/1992, de 27 de març, regulador del procediment hipotecari d'execució extrajudicial. El precepte permetia la suspensió de les actuacions, per part del Notari, quan quedava acreditada documentalment la tramitació d'un procediment criminal, per falsetat del títol hipotecari, on s'hagués admès querella, dictat aute de processament, o formulat escrit d'acusació. A parer de SENÉS MOTILLA, *op. cit.*, p. 127, la redacció del precepte era totalment desencertada. Segons l'autora, "Aunque la admisión de la querella y el auto de procesamiento admiten una cualificada graduación en orden a la constatación de la existencia del delito, las dos resoluciones judiciales suponen la *imputación judicial*, y consiguientemente, el previo control judicial sobre la *posibilidad y probabilidad* (respectivamente) del delito (...). En cambio, el *escrito de acusación* (...) aun siendo prototípica manifestación del ejercicio de la acción penal nada añade respecto del control judicial del instructor, no compadeciéndose su invocación con los riesgos (suspensiones infundadas) que se intentan prevenir".

En canvi, la Llei de la Hipoteca Mobiliària i Penyora sense desplaçament de la possessió, de 16 de desembre de 1954, en el seu art 85.2 recollia, com a motiu de suspensió del procediment prejudicial sumari previst a propòsit de la hipoteca mobiliària, que s'acredités documentalment l'existència d'algun sumari per falsetat del títol en el qual dictat aute de processament. Aquesta mateixa causa que recollia el precepte també podia ocasionar la suspensió del procediment extrajudicial per a la hipoteca mobiliària (art 88), així com la del procediment judicial sumari previst per a la penyora sense desplaçament (art 93.2).

¹⁹¹ Tal com apunten CARRERAS LLANSANA, *op.cit.*, p.772; SENÉS MOTILLA, *op.cit.*, pp.125-126, condicionar la suspensió del procediment a l'admissió de la querella o acte equivalent era la interpretació correcta només en la mesura que la intenció del legislador fos la de mantenir un paral·lelisme exacte amb el precepte de la LH i l'art 514 LEC 1881. En canvi, la solució a favor de l'aute de processament semblava ser la més raonable si el que es pretenia era reforçar la consistència dels indicis de criminalitat per presumpta falsetat, en vista del caràcter excepcional que la suspensió tenia en el procés judicial sumari hipotecari.

¹⁹² Vid. GIMENO PÉREZ DE LEÓN, *Consideraciones sobre la suspensión de los procesos civiles por procesos penales*, cit., p. 3591; LÓPEZ LIZ, *Procedimiento judicial sumario del artículo 131 de la Ley Hipotecaria*, cit., p. 940; ROCA-SASTRE MUNCUNILL, *Derecho hipotecario*, cit., p. 463.

Nogensmenys, el problema de requerir l'aute de processament podia sorgir en els casos on el procés penal utilitzat per plantejar la falsetat del títol hipotecari no era el sumari per delictes greus siní l'abreujat, havent esguard que en aquest darrer no existeix aquesta resolució. Tal com

semblava suficient exigir l'admissió de la querella, tant perquè l'especialitat d'aquesta querella sobre falsetat d'un títol hipotecari difícilment seria admesa sense uns indicis suficients, com perquè la gravetat de la situació justificava la suspensió del procediment judicial sumari fins que no quedés aclarit l'assumpte¹⁹³.

El moment final de la causa criminal on s'investiga el tema prejudicial es produeix amb l'obtenció d'una resolució ferma que signifiqui tant una terminació provisional com definitiva. En la mesura que aquesta circumstància també determina l'aixecament de la suspensió civil per prejudicialitat, l'examen de les diferents resolucions que permeten parlar de finalització del procés penal el duem a terme en el capítol on analitzem el fenomen suspensiu¹⁹⁴.

V. PREJUDICIALITAT PENAL EN EL PROCÉS DE REVISIÓ.

1. Remissió a les normes generals.

L'art 514.4 LEC és l'encarregat de fer referència als supòsits de prejudicialitat penal que es presentin en l'àmbit de la revisió civil. A diferència del seu antecedent legal (art 1804 LEC 1881), el precepte no recull una regulació singular per a aquests casos, sinó que conté una simple remissió a les normes

posa de manifest SENÉS MOTILLA, *op.cit.*, p. 126, cal tenir en compte que "por razones de penalidad (arts 390 y ss. CP) el cauce procedimental que conviene a la falsedad documental es el procedimiento abreviado -salvo apreciación de continuidad delictiva respecto del art 390 CP (art 74.2 CP)". La solució passava aleshores per equiparar la referència legal a l'aute de processament a la figura de la imputació judicial. Vid. SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p. 110; SENÉS MOTILLA, *op. loc. cit.*

¹⁹³ Vid. per tots GARCÍA GARCÍA, *El procedimiento judicial sumario de ejecución de hipoteca*, Madrid, 1994, p. 340.

La necessitat de l'admissió a tràmit de la querella per poder suspendre el procediment de l'art 131 LH queda recollida, entre altre, en l'AAP València 20 maig 1999 (AC 1999/5512).

¹⁹⁴ Vegeu el capítol cinquè.

sobre qüestions prejudicials penals en un procés civil declaratiu que contempla l'art 40 del mateix cos legal¹⁹⁵.

Per consegüent, és necessari traslladar a l'àmbit de la revisió civil les previsions recollides en aquest precepte ja examinat pàgines enrere. I per fer-ho cal començar recordant que l'art 40 LEC recull un supòsit general i un supòsit específic de prejudicialitat penal en un procés civil. Els apartats 1 i 2 del precepte són els que contempnen el primer d'aquests supòsits, referit a l'aparició d'una qüestió prejudicial penal que versí sobre un fet amb aparença de delicte o falta perseguible d'ofici. En l'apartat quart, l'art 40 preveu un supòsit específic quan la qüestió prejudicial penal té per objecte el delicte de falsetat d'un dels documents de la causa civil.

Ara bé, l'art 40 LEC no abarca tots els possibles supòsits de qüestions prejudicials penals diferents de la falsetat documental. L'àmbit d'aplicació de la norma es circumscriu als supòsits acabats de mencionar, o sia, a les qüestions prejudicials que versin sobre delictes i faltes perseguibles d'ofici (delictes públics i semipúblics). Queden fora, per tant, de la regulació prevista en l'article aquells supòsits on la qüestió prejudicial penal suscitada en el procés civil versa sobre delictes i faltes perseguibles només a instància de part (delictes privats), supòsits que cal subsumir en l'art 114 LECrim. Per més que l'art 514.4 LEC no hi al·ludeixi, quan aquestes últimes apareguin en la revisió civil, cal resoldre-les en virtut de l'art 114 LECrim, precepte que, avui per avui, ha de ser interpretat d'acord amb l'article de la LEC.

¹⁹⁵ Vid. entre altres MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p. 489; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p. 627; DE LA OLIVA SANTOS, LORCA NAVARRETE, *Artículos 514 y 515*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.II, p. 2456; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p.508; MORENO CATENA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p. 436; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil. Doctrina y jurisprudencia Ley 1/2000*, cit., p. 716.

Es tracta, doncs, de veure com s'adapta en el procés de revisió la regulació que sobre tots aquests supòsits de prejudicialitat penal concentren els preceptes de la LEC i de la LECrim.

2. Qüestions prejudicials referents a temes penals diferents de la falsetat documental.

Si bé és cert que les qüestions prejudicials penals que plantegen temes diferents de la falsetat documental es troben recollides en dues normes distintes (l'art 40 LEC i l'art 114 LECrim), això no impedeix poder assignar a aquests supòsits un tractament processal homogeni. En la mesura que la regulació continguda en el precepte de la llei processal criminal ha de ser interpretat segons les previsions de l'article de la LEC, es pot afirmar que tots aquests supòsits prejudicials es regeixen per uns mateixos paràmetres.

L'aplicació del règim devolutiu en la resolució d'aquestes qüestions prejudicials es troba condicionat a la concurrència d'una sèrie de circumstàncies, la presència de les quals ha de verificar l'òrgan jurisdiccional civil. Per consegüent, si el tribunal considera que manca algun d'aquests requisits, el criteri previst per la Llei a manera d'excepció no pot entrar en joc i és procedent aleshores la no devolutivitat prejudicial.

Atesa la remissió a la regulació de la prejudicialitat penal en el procés declaratiu, ara només farem referència a aquells aspectes de les condicions devolutives que siguin específics de la revisió. Bàsicament, centrarem la nostra anàlisi en dos d'aquests elements, concretament, en la necessitat que els fets delictius siguin dels que fonamentin les pretensions de les parts i en la influència decisiva que han d'exercir en la decisió civil. Pel que fa al caràcter delictiu que han d'ostentar els fets sobre els quals versa la qüestió prejudicial penal i a l'existència

d'una cauda criminal on s'estiguin enjudiciant, ens remetem a les explicacions efectuades en analitzar l'art 40 LEC.

1er) Per tal que la qüestió prejudicial penal suscitada en un procés de revisió esdevingui devolutiva, cal, segons l'art 40.2 LEC, que els fets d'aparença delictiva sobre els quals versa siguin dels que serveixin a les parts per fonamentar llurs pretensions en el judici de revisió. No qualsevol aconteixement fàctic pot provocar la devolutivitat prejudicial sinó que s'ha de tractar de fets que compleixin una determinada funció en el procés, la de delimitar o justificar les peticions formulades.

En l'àmbit de la revisió aquestes consideracions tenen un significat especial. En un procés de revisió la petició sempre és la mateixa (la rescisió o no de la sentència impugnada) i els fets on fonamentar-la vénen taxativament enumerats en la Llei. Per això, l'exigència que la qüestió prejudicial penal es refereixi als fets on les parts fonamenten llurs pretensions, es relaciona amb els motius legals que permeten incoar una revisió, precisament perquè són ells els que identifiquen i fonamenten les pretensions de les parts en aquest procediment.

Així doncs, en l'àmbit de la revisió civil, afirmar que la qüestió prejudicial penal devolutiva ha de versar sobre fets delictius on les parts fonamentin llurs pretensions, equival a mantenir que la qüestió prejudicial penal devolutiva ha de versar sobre fets delictius que serveixin de fonament als motius de revisió al·legats pels litigants per rescindir la sentència impugnada. De manera similar succeïa en la legislació anterior, on l'art 1804 LEC 1881 requeria que la matèria penal objecte de la qüestió prejudicial fos de les que determinessin la procedència de la revisió. La doctrina va relacionar aquestes matèries amb les causes que taxativament

recollia l'art 1796 del mateix cos legal, atès que aquests motius eren els únics que podien fet procedent la revisió¹⁹⁶.

Tot seguit passem a analitzar quins poden ser alguns d'aquests fets d'aparença delictiva on poden fonamentar-se els motius de revisió previstos per la Llei.

A) El primer motiu de l'art 510 LEC per poder fonamentar la revisió consisteix a recobrar o obtenir documents decisius que abans de la sentència ferma impugnada no es podien disposar per força major o per obra de la part a favor de la qual es va dictar la resolució. Pensem, per exemple, en un supòsit on l'actor que inicia el procés de revisió d'una sentència ferma al·lega l'existència d'uns documents en els quals no va poder comptar en el seu moment perquè havien estat objecte d'apropiació indeguda per l'altra part. Es tracta d'un supòsit on el delicte d'apropiació indeguda fonamenta el motiu pel qual es sol·licita la revisió, és a dir, fonamenta les pretensions de les parts en el procés.

B) El segon i tercer motius de l'art 510 LEC que fan possible la revisió d'una sentència ferma exigeixen que aquesta s'hagi dictat fonamentant-se en documents declarats falsos (motiu segon) o bé en declaracions de testimonis o pèrits que hagin sigut condemnats per fals testimoni (motiu tercer). Cal fer les següents consideracions.

¹⁹⁶ Vid. entre altres JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, cit., p. 254; MANRESA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, Madrid, 1953-1961, T.VII, pp. 760-761; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., pp. 238-239; GÓMEZ ORBANEJA, *Derecho procesal civil*, cit., pp. 386-387; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Doctrina i jurisprudencia de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p. 2393; GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, cit., I, pp. 168-169; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., pp. 133-134.

Així mateix, vid. les SSTS 20 juny 1990 (RJ 1990/5493), 19 gener 1998 (RJ 1998/740).

a) Pel que fa a la qüestió prejudicial que es suscita quan s'al·lega la causa de revisió sobre falsetat documental, en un primer moment es podria pensar a incloure-la dins el supòsit específic de qüestions prejudicials penals sobre falsetats documentals que contempla l'art 40.4 LEC. Tanmateix, hi ha raons per creure que aquesta no és l'opció més encertada. En la nostra opinió resulta més adequat subsumir-la dins del supòsit general de prejudicialitat penal que recull l'art 40.1.2 LEC concernent a problemes prejudicials que es plantegin sobre fets d'aparença delictiva.

En la qüestió prejudicial penal que sorgeix amb el motiu de revisió basat en la falsetat documental, el que interessa, no és la falsetat d'un determinat document del procés de revisió, sinó la falsetat documental com a fet delictiu que fonamenta les pretensions de les parts en aquest procés. El document afectat per la falsetat no entra en joc en el procés de revisió, en el sentit que el seu contingut queda al marge d'aquest procés. Només importa el fet delictiu de la falsetat documental. Per contra, quan es tracta de la qüestió prejudicial que planteja la falsetat d'un dels documents del procés (art 40.4 LEC), el que interessa d'aquesta falsetat, no és tant el fet delictiu per si mateix, com les conseqüències que té respecte del document afectat i del seu contingut, ja que en funció de si el document resulta o no ser fals, el seu contingut pot o no ser utilitzat en el procés. Per això, quan de cara a la devolutivitat d'aquest tipus de qüestió prejudicial s'exigeix que tingui influència decisiva per resoldre la qüestió principal, s'entén que concorre aquesta circumstància si el fet documentat en el document titllat de fals resulta imprescindible per decidir la qüestió principal. En canvi, si es tracta de la qüestió prejudicial que es suscita quan s'al·lega la causa de revisió sobre falsetat documental, la influència decisiva l'ha d'exercir la falsetat documental per si mateixa, ja que ella constitueix el fet delictiu que pot resultar imprescindible per resoldre la qüestió principal.

b) En els casos del segon i tercer motiu de revisió de l'art 510 LEC, les pretensions de les parts es fonamenten en els delictes de falsetat documental o bé fals testimoni en què poden haver incorregut testimonis i pèrits. Allò en què es basa el motiu pel qual es sol·licita la revisió de la sentència és un fet delictiu. És més, el motiu de revisió, per prosperar, exigeix l'existència d'una sentència condemnatòria per aquest delictes¹⁹⁷. Es tracta d'un d'aquells casos en què la norma de dret privat parteix de l'existència d'una sentència penal condemnatòria. Aquesta sentència de la qual es deriva la conseqüència jurídica de dret privat no s'ha d'entendre com un acte processal, sinó que cal interpretar que s'està fent referència a la determinació d'un fet delictiu i de la consegüent responsabilitat penal.

c) Precisament el fet que l'èxit dels motius requereixi l'existència d'una sentència penal condemnatòria sobre els delictes de falsetat documental o de fals testimoni, pot plantejar algun problema sobre la necessitat d'aquesta sentència en incoar la revisió.

D'una banda, es pot entendre que en el moment d'iniciar el procés de revisió, la sentència penal condemnatòria per falsetat documental o per fals testimoni ja s'ha d'haver dictat, ja que sense ella aquesta incoació no fóra possible¹⁹⁸. De l'altra, tanmateix, es pot afirmar la viabilitat d'incoar la revisió al·legant la falsetat documental o el fals testimoni en què s'ha fonamentat la sentència impugnada encara que en el moment de la incoació no s'hagi produït la condemna penal.

¹⁹⁷ Vid. entre altres les SSTS 14 setembre 1983 (RJ 1983/4539), 12 novembre 1986 (RJ 1986/6384), 4 maig 1988 (RJ 1988/3878), 29 setembre 1990 (RJ 1990/6911), 5 octubre 1990 (RJ 1990/7473), 30 juny 1991 (RJ 1991/4641).

¹⁹⁸ Vid. en aquest sentit DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., pp.192-198; VALLESPÍN PÉREZ, *La revisión de la sentencia firme en el proceso civil*, cit., p.88.

És cert que l'ideal fóra que en el moment d'iniciar el procés de revisió la sentència penal condemnatòria per falsetat documental o per fals testimoni ja s'hagués dictat. Amb tot, havent esguard que l'inici del procés de revisió està sotmès a un termini de caducitat de cinc anys a partir de la data de publicació de la sentència que es vol rescindir, creiem que la segona postura exposada és la més encertada. Exigir sempre i en tot cas per incoar la revisió l'existència d'aquesta sentència penal pot significar en alguns casos la impossibilitat per extemporaneïtat d'iniciar-la, si resulta que la sentència penal no s'ha dictat en el termini dels cinc anys. Per evitar aquestes situacions cal permetre la incoació de la revisió al·legant la falsetat documental o bé el fals testimoni de les declaracions dels testimonis o pèrits en què s'ha fonamentat la sentència impugnada, encara que en el moment de la incoació no s'hagi produït la condemna penal¹⁹⁹.

Alguns autors han fonamentat legalment aquesta opció en l'últim incís de l'art 514.4 LEC, quan el legislador, després de remetre a l'art 40 LEC el tractament de les qüestions prejudicials penals que sorgeixin durant la tramitació de la revisió, estableix que, aleshores, deixarà d'operar el termini de caducitat previst en l'apartat 1 de l'art 512. Si bé és cert que els termes amb què s'expressa el precepte no aporten gaire claredat a l'hora de determinar a què es refereix l'últim incís de l'art 514.4 LEC, ja que donen peu a diverses explicacions, aquesta interpretació és la que sembla més raonable.

La majoria de la doctrina coincideix a afirmar que l'incís final del precepte seria del tot superflu si al·ludís als supòsits on el procés de revisió ja ha estat incoat, ja que el termini de caducitat s'ha d'observar per la presentació de la

¹⁹⁹ Vid. en aquest sentit GARRIGA ARIÑO, *La revisión de sentencias firmes*, en "Instituciones del Nuevo Proceso Civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.II, p.831; MUÑOZ JIMÉNEZ, *Artículo 514*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.II, p.2435; GARBERÍ, *De la revisión de las sentencias firmes*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.3, p.993.

demanda de revisió, però no té rellevància un cop iniciat el procediment. Tan bon punt s'ha sol·licitat la revisió en temps i forma, el termini de caducitat no és que deixi d'operar si la qüestió prejudicial es planteja, sinó que senzillament ha perdut tota virtualitat, atès que el dret a demanar la revisió ja s'ha exercitat amb la presentació de la demanda²⁰⁰.

També s'ha apuntat com a possible lectura de l'últim incís de l'art 514.4 LEC, entendre la norma en el sentit que es produeix la interrupció del termini dels cinc anys fins que finalitzi el procés penal si resulta que aquest procés s'ha iniciat abans de presentar la demanda de revisió i de que hagin transcorregut els cinc anys esmentats²⁰¹. Al nostre entendre, però, aquesta interpretació que permet la suspensió del termini de caducitat de cinc anys per incoació de la causa penal, té com a principal obstacle la seva difícil compatibilitat amb els trets definitoris de la caducitat.

C) El quart motiu de revisió que contempla l'art 510 LEC s'esdevé quan la sentència ferma impugnada s'ha guanyat injustament en virtut de suborn, violència o maquinació fraudulenta. Són diverses les conductes delictives que poden donar lloc a aquesta causa de revisió²⁰², i poden provenir del Jutge, del litigant contrari al

²⁰⁰ Vid. entre altres MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., pp.489-490; MUÑOZ JIMÉNEZ, *op.loc.cit.*; GARBERÍ, *op.loc.cit.*; PAZ RUBIO, ACHAERANDIO GUIJARRO, DE ANDRÉS HERRERO, ILLESCAS RUS, PUENTE SEGURA, SALGADO CARRERO, *Ley de Enjuiciamiento Civil. Comentada y con jurisprudencia*, cit., p.743; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.182.

²⁰¹ Vid. entre altres DÍEZ-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p.532; MORENO CATENA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.436.

²⁰² Si bé no les úniques, ja que un supòsit il·lícit no constitutiu de delictes pot generar maquinació fraudulenta. Vid. en aquest sentit BARONA VILAR, *El juicio de revisión*, en "Efectos jurídicos del proceso (cosa juzgada, costas e intereses, impugnaciones y jura de cuentas)", Madrid, 1995, XXV, p.243; RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, cit., I, p.581; GARRIGA ARIÑO, *La revisión de sentencias firmes*, cit., vol.II, p.832; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.201; VALLESPÍN PÉREZ, *La revisión de la sentencia firme en el proceso civil*, cit., pp.79-85.

que insta la revisió, o d'un tercer²⁰³. Vegem-ne alguns exemples: delictes de suborn comès pel Jutge o algun Magistrat de la Sala²⁰⁴, delictes d'amenaques soferts pel Jutge o per alguna de les parts (i els seu procurador o advocat), delictes d'estafa, o maniobres de l'actor que impedeixen conèixer al demandat l'existència del procés que s'està seguint contra ell²⁰⁵, entre altres.

2on) L'aplicació del règim devolutiu a tenor de l'art 40.2 LEC també necessita que la qüestió prejudicial sigui decisivament influent en la resolució de la qüestió principal civil. Tal com va quedar exposat en l'anàlisi d'aquest precepte, aquesta rellevància que ha de desplegar el problema prejudicial significa que és imprescindible per la tutela que s'ha d'atorgar en el procés civil. O sia, que el tema prejudicial condiciona el sentit del fallo civil que s'ha de pronunciar, determina, en el cas que ara ens ocupa, que s'atorgui o no la revisió de la sentència ferma impugnada.

Ara bé, cal tenir present que la transcendència o influència decisiva de la qüestió prejudicial així descrita, perquè sigui rellevant a efectes de determinar l'aplicació del règim devolutiu, l'han d'exercir aquells fets d'aparença delictiva que serveixin a les parts per fonamentar llurs pretensions. En el procediment de revisió, això vol dir, en coherència amb l'exposat en l'apartat anterior, que només la rellevància desplegada per aquells fets delictius que poden donar lloc a un motiu de revisió és tinguda en compte a l'hora de decretar la devolutivitat prejudicial.

²⁰³ Vid. entre altres MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.487; MORENO CATENA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.434.

²⁰⁴ Vid. entre altres MONTERO AROCA, *op.loc.cit.*; ASENCIO MELLADO, *Derecho procesal civil. Parte primera*, cit., p.346; GARBERÍ, *La revisión de las sentencias firmes*, cit., T.3, p.989.

²⁰⁵ Vid. entre altres MONTERO AROCA, *op.loc.cit.*; ASENCIO MELLADO, *op.loc.cit.*; VILLAGÓMEZ CEBRIÁN, *La prueba. Los recursos*, en "La nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORTÉS DOMÍNGUEZ, MORENO CATENA), Madrid, 2000, T.3, p.210; GARRIGA ARIÑO, *La revisión de sentencias firmes*, cit., vol.II, p.833; MORENO CATENA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.434; GARBERÍ, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.181.

Qualsevol dels exemples citats en aquest apartat (suborn del Jutge, apropiació indeguda de documents, falsetat documental, etc.) serveix per il·lustrar el requisit devolutiu que ara estem analitzant. Es tracta de supòsits on la pretensió del procés de revisió es fonamenta en fets delictius en la mesura que aquests integren algun dels motius pels quals es pot formular la petició de revisió.

Evidentment, per tal que la resolució d'aquesta petició es trobi efectivament condicionada per la qüestió penal, cal que no hi hagi cap altre element en virtut del qual poder resoldre la revisió sense necessitat de dirimir el problema criminal. Pensem, per exemple, en un procés de revisió incoat en base a dos motius: d'una banda, la possible falsetat de les declaracions d'un testimoni a partir de les quals es dictà sentència; de l'altra, una maquinació fraudulenta consistent en un il·lícit civil. El primer motiu al·legat es basa en un fet delictiu (fals testimoni) que dóna lloc a una qüestió prejudicial penal susceptible de ser resolta segons el règim devolutiu. El segon motiu es fonamenta en un il·lícit civil. Si el tribunal de revisió pot acordar la rescisió de la sentència tenint en compte aquest segon motiu, i per tant prescindint del fals testimoni, la qüestió prejudicial penal, tot i referir-se a un fet dels que fonamenten les pretensions de les parts, no exercirà influència decisiva.

Amb tot, el fet que únicament la transcendència exercida en aquests supòsits pugui determinar l'aplicació del règim devolutiu en la resolució de la qüestió prejudicial pot plantejar algun problema. Per exemple, en aquells casos on el tema prejudicial penal amb influència decisiva suscitat en el procés de revisió es refereix, no als motius de l'art 510 LEC, sinó a algun mitjà de prova practicat en el procediment.

3. Qüestions prejudicials sobre falsetat documental.

Quan la qüestió prejudicial penal que apareix en la revisió versa sobre falsetat de documents del procés, per remissió de l'art 514.4 LEC, cal aplicar el règim específic que per a aquests supòsits preveu l'apartat quart de l'art 40 del mateix cos legal. Com ja ha quedat exposat, els supòsits que entren dins el camp d'aplicació d'aquest règim específic són els que constitueixen els delictes de falsetat documental. Es tracta de les conductes tipificades en els arts 390 a 399 CP que es realitzin respecte de qualsevol suport material susceptible de registrar declaracions de voluntat, de reflectir fets, etc. Conseqüentment, qualsevol d'aquests objectes, la falsetat penal del qual es plantegi en un procés de revisió, pot constituir una qüestió prejudicial sobre falsetat documental.

Ara bé, no totes les qüestions prejudicials que plantegen la falsetat penal d'un dels documents del pleit reben el mateix tractament. L'art 40.4 LEC preveu en aquest sentit una regla general i una excepció a ella. La identificació dels casos on excepcionalment la qüestió és resolta de forma devolutiva, permet concretar quan es resol pel criteri general de la no devolutivitat. Sens perjudici de l'obligada remissió a l'anàlisi de l'art 40.4 LEC amb relació a l'explicació de les circumstàncies que fan possible un sistema o un altre, és oportú en l'àmbit de la revisió fer les següents consideracions.

La resolució de la qüestió prejudicial segons el criteri devolutiu passa pel compliment d'una sèrie de circumstàncies, la presència de les quals ha de ser verificada per l'òrgan jurisdiccional civil.

A més a més de la pendència d'una causa criminal sobre la falsetat documental, un dels requisits perquè, segons l'art 40.4 LEC, la qüestió prejudicial sobre aquesta matèria sigui devolutiva és que afecti un document que, arran dels aconteixements que consigna, les parts utilitzin a l'hora de recolzar el que demanen a l'òrgan jurisdiccional. Pensem, per exemple, en la revisió fonamentada

en una maquinació fraudulenta i on es planteja la possible falsetat dels documents en què la part actora justifica aquest motiu de revisió.

D'una banda, es pot tractar dels documents que s'aporten a la causa en concepte de prova documental o que integren els mitjans recollits en l'art 299.2 LEC. De l'altra, poden ser documents escrits que no consten com a prova documental però que igualment es poden emprar per fonamentar les pretensions de les parts. Aquest podria ser el cas de la falsetat que es referís al suport material on es recull l'informe pericial o la declaració d'un testimoni practicats durant el procés de revisió.

La devolutivitat de la qüestió prejudicial sobre falsetat de documents del procés també exigeix que aquests siguin decisius per resoldre la qüestió principal del procediment. Aquesta rellevància que requereix l'art 40.4 LEC es defineix per dos elements.

En primer lloc, perquè el document qüestionat representi l'únic mitjà a través del qual el fet que consigna pot quedar provat. Així, per exemple, si la maquinació fraudulenta que s'al·lega com a motiu de revisió només pot quedar verificada a través dels documents titllats de falsos. Pot succeir, però, que, baldament el fet documentat sigui necessari per resoldre la revisió, pugui quedar verificat a través d'altres mitjans diferents del document titllat de fals. Per exemple, si la maquinació fraudulenta al·legada com a causa de revisió pot quedar demostrada a través d'altres suports diferents del document qüestionat.

En segon lloc, la rellevància requereix que el fet documentat sigui rellevant per la sentència civil; és a dir, cal que es tracti d'un fet imprescindible per decidir la rescisió o no de la sentència impugnada, de tal manera que tenir-lo o no en compte faci variar el sentit d'aquesta decisió. Continuant amb el supòsit de la maquinació fraudulenta com a motiu de revisió que es troba verificada en un

document presumptament fals, aquesta tindria la consideració d'imprescindible sempre i quan no hi hagués en el procés cap més element en virtut del qual poder decidir la procedència de revisar la sentència impugnada sense necessitat de tenir en compte la maquinació fraudulenta. En canvi, si existeixen altres elements que permeten decidir la qüestió principal sense tenir en compte el fet documentat, aquest es converteix en irrellevant. Per exemple, si la procedència de la revisió pot resoldre's a partir d'altres factors diferents de la maquinació fraudulenta que es troba documentada en el document titllat de fals (com l'apropiació de documents dels quals no se n'havia tingut disposició per força major).

CAPÍTOL TERCER: CRITERIS PER DETERMINAR EL SISTEMA DE RESOLUCIÓ DE LES QÜESTIONS PREJUDICIALS CIVILS.

I. IDENTIFICACIÓ DE LA QÜESTIÓ PREJUDICIAL.

La determinació del sistema a través del qual cal resoldre la qüestió prejudicial civil exigeix amb caràcter previ la seva localització en el procés, o sia, la identificació d'un *thema decidendi* de caràcter civil com a prejudicial en la causa que tramita l'òrgan jurisdiccional de la qüestió principal.

l) La consideració com a prejudicial d'un problema de naturalesa civil suscitat en un procés civil exigeix que aquest *thema decidendi* presenti una sèrie de requisits. Les condicions que necessàriament han de concórrer per poder parlar de qüestió prejudicial ja han sigut analitzades amb caràcter general en el primer capítol d'aquest treball d'investigació. Ara cal veure com es concreten en els supòsits on el problema suscitat té la mateixa naturalesa que la qüestió principal del litigi, és a dir, civil. Els trets característics per definir la qüestió prejudicial són dos.

1) La presència en un procés civil d'una qüestió prejudicial requereix, en primer lloc, que el problema que la conforma no integri la qüestió principal d'aquest procés, això és, no formi part del *petitum* o dels *petita* que en componen l'objecte. El fet que qüestió principal i qüestió prejudicial comparteixin la mateixa naturalesa dificulta en certa manera la concreció d'allò que en constitueix la qüestió principal. Així, per exemple, si en un procés es sol·licita en la demanda la declaració d'una

servitud i a la vegada que es declari l'actor propietari de la finca dominant, ambdós *thema decidendi*, en la mesura que configuren els *petita* de l'objecte del procés, poden tenir la consideració de qüestió principal. En canvi, si el demandant en la demanda només introdueix la petició de declaració de la servitud pressuposant que és propietari de la finca però sense requerir un pronunciament exprés sobre aquest extrem, aquest segon *thema decidendi* no queda inclòs en els *petita* configuradors de l'objecte del procés i, de resultes d'això, en aquest cas, cal qualificar-lo com a qüestió prejudicial.

2) A més a més de no formar part de la qüestió principal del litigi on s'ha suscitat, una qüestió per ser prejudicial ha de poder ser resolta amb efecte de cosa jutjada en un altre procés. O sia, un problema de caràcter civil, per poder ser prejudicial en un procés també civil, ha de ser susceptible de plantejar-se en un altre procés i tenir l'aptitud de ser dirimit amb l'eficàcia esmentada. Cosa que obliga a determinar quins elements de l'objecte d'un procés civil passen en cosa jutjada, perquè justament aquests poden arribar a tenir la consideració de qüestió prejudicial.

L'àmbit objectiu de la cosa jutjada civil es troba ara regulat en l'art 222 LEC. El precepte constitueix una de les novetats de la llei processal civil, per tal com la LEC de 1881 no recollia cap norma dedicada a aquesta matèria. No cal dir que es tracta d'un tema força controvertit entre la doctrina i respecte del qual s'ha escrit a bastament. Vist que una anàlisi exhaustiva d'aquesta qüestió depassaria sobre manera l'objecte d'aquest treball d'investigació, ens limitarem a efectuar en aquest terreny els apunts necessaris de cara a determinar allò que pot donar lloc a una qüestió prejudicial civil.

Una de les coses que es desprèn amb claredat de l'art 222 LEC, i respecte de la qual tant ara com abans hi ha unanimitat en la doctrina, és que la cosa jutjada abarca les peticions de la demanda i de la reconvençió resoltes en el fallo¹.

Sense cap pretensió per part nostra de voler resoldre en aquestes pàgines un problema doctrinal de tal envergadura com és l'àmbit objectiu de la cosa jutjada, sinó només a efectes del que aquí ens interessa, subscriuim l'opinió segons la qual els elements acabats de mencionar són els únics que passen en cosa jutjada. Això significa que no tot el contingut de la sentència té aquesta autoritat sinó únicament el fallo o part dispositiva, és a dir, la declaració judicial sobre la pretensió feta valer en judici². Si aquests són els elements de l'objecte d'un procés civil als quals s'atribueix eficàcia de cosa jutjada, vol dir que també són aquests els que poden constituir una qüestió prejudicial civil. Així, pot tenir la consideració de qüestió prejudicial civil, per exemple, el problema d'entrega d'un terreny, el pagament d'una determinada quantitat de diners, la declaració d'existència d'un determinat deute, el tema de la nul·litat d'un contracte de compravenda, etc³.

¹ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Derecho procesal civil*, cit., vol. 1, pp.440 i 444; SERRA DOMÍNGUEZ, *Artículo 1252 CC*, en "Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales" (Dir. ALBADALEJO), Madrid, 1981, T.XVI, vol.2, p.657; BERZOSA FRANCO, *Demanda, <<causa petendi>> y objeto del proceso*, cit., p.197; DE LA OLIVA SANTOS, *Sobre la cosa juzgada*, cit., pp.55-56; TAPIA FERNÁNDEZ, *Efectos objetivos de la cosa juzgada*, cit., p.184; MONTERO AROCA, *op.cit.*, p.479; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.616; DAMIÁN MORENO, *Artículo 222*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.1, pp. 1444 i 1445; ASENSIO MELLADO, *Derecho procesal civil. Parte primera*, cit., p.342; TAPIA FERNÁNDEZ, *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, cit., pp.158-159; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p.444; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.361; GARNICA MARTÍN, *Artículo 222*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, I, p.872; DE PADURA BALLESTEROS, *Fundamentación de la sentencia, preclusión y cosa juzgada*, València, 2002, p.27.

Vid. en la doctrina italiana MICHELI, *Derecho procesal civil*, cit., I, p.335.

² Vid. en aquesta línia BERZOSA FRANCO, *op.loc.cit.*; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *op.loc.cit.*

³ A jutjar pels supòsits de prejudicialitat homogènia en un procés civil que hem trobat en la jurisprudència, podem afirmar que aquesta és també la idea de qüestió prejudicial civil de la qual es parteix en la pràctica judicial. Com a mostra il·lustrativa podem citar les següents resolucions jurisdiccionals.

Respecte d'aquesta configuració de la prejudicialitat civil cal fer un parell de consideracions.

A) La primera fa referència a la forma que pot adoptar la qüestió prejudicial civil quan es presenta en el procés, és a dir, sota quin tipus d'enunciat es pot manifestar, ja que, igual com passa amb les qüestions prejudicials penals, les civils no sempre es formulen de la mateixa manera.

La majoria de les vegades, el problema que es planteja com a qüestió prejudicial consisteix a resoldre sobre l'existència d'un dret o d'una relació o situació jurídica suscitada en la causa. Pensem, per exemple, en un procés civil on l'actor sol·licita que se'l declari propietari d'un terreny i on es proposa com a prejudicial la qüestió de la seva condició d'hereu a partir de la qual fonamenta la titularitat sobre la finca. El *thema decidendi* que integra la qüestió prejudicial radica a determinar la concurrència o no d'aquesta circumstància, a donar una resposta en aquest cas a l'existència de la situació d'hereu de l'actor.

En ocasions, però, la qüestió prejudicial el que planteja és l'existència d'una sentència civil. Aquest és el cas, per exemple, de l'art 170 CC que preveu la privació de la pàtria potestat quan s'hagi obtingut una sentència sobre l'incompliment dels deures propis d'aquella⁴. Són supòsits on la sentència civil és

La SAP Madrid 21 gener 2002 (JUR 2002/106384) on la qüestió prejudicial planteja el problema de dissolució judicial d'una societat en un procés sobre impugnació dels acords socials.

En la SAP Alacant 4 setembre 2002 (JUR 2002/271771) la qüestió prejudicial versa sobre la impugnació de la paternitat en un procés sobre la custòdia del fill.

En la SAP Astúries 29 octubre 2002 (JUR 2003/12669) trobem com a tema prejudicial el tema de l'accés a la propietat d'un arrendatari suscitats en un procés sobre la resolució del contracte d'arrendament.

I, l'AAP León 29 novembre 2002 (JUR 2003/63939) on la qüestió prejudicial planteja el problema de la nul·litat d'un acord del qual en el procés principal s'ha demanat l'elevació a escriptura pública.

⁴ Vid. sobre aquest supòsit DÍEZ-PICAZO, GULLÓN, *Instituciones de derecho civil*, cit., II, 2, pp.200-201.

considerada com el supòsit de fet d'una norma jurídica⁵. La interpretació que cal donar a aquests supòsits és anàloga a la conferida en els casos penals quan la norma de dret privat parteix de l'existència d'una sentència penal condemnatòria.

Això significa que en els casos on la conseqüència jurídica de dret privat es deriva d'una sentència civil no s'ha d'entendre que el problema que planteja la qüestió prejudicial és l'existència d'un acte processal. Sinó que, des d'una perspectiva no tan literal, cal pensar que allò que en definitiva proposa la qüestió prejudicial és la solució d'un *thema decidendi*. Així, en l'exemple de l'art 170 CC el problema que pot sorgir com a prejudicial en un procés sobre privació de la pàtria potestat és si els deures propis d'aquesta s'han incomplert o no. Sens perjudici de la necessitat que la resposta a aquest *thema decidendi* hagi de venir donada per una sentència si es vol obtenir una determinada solució de la qüestió principal, en concret, que es privi de la pàtria potestat.

B) La segona de les consideracions que volem efectuar amb relació a la configuració de la qüestió prejudicial civil a partir d'aquells elements que en aquest àmbit processal són susceptibles de passar en cosa jutjada en cas de plantejar-se com a qüestió principal en un altre procés, al·ludeix precisament a la delimitació d'aquests, que hem concretat només, seguint un sector de la doctrina, a les peticions de la demanda i de la reconvenció resoltes en el fallo. Aquesta postura sobre l'àmbit objectiu de la cosa jutjada creiem que té cabuda en l'actual LEC, tot i la literalitat d'algun dels seus preceptes. Cal fer referència, sense cap pretensió d'exhaustivitat sinó només tangencialment i als efectes del que ara ens interessa, a dos d'ells: al mateix art 222 i a l'art 400.

a) Per bé que l'art 222.2 LEC posa en relació la cosa jutjada amb el terme "fets", els fets sobre els quals es basa la sentència no passen en autoritat de cosa

jutjada. Seguint un sector de la doctrina, entenem que el precepte no té la funció d'estendre l'eficàcia de cosa jutjada als elements fàctics del procés, sinó que el que vol dir la Llei és que la pretensió es delimita objectivament per aquells fets que la componen fàcticament i que s'han produït amb anterioritat al moment preclusiu de l'al·legació en el procés⁶.

Aquesta lectura de l'art 222.2 LEC no és nova entre la doctrina. Ja durant la vigència de la LEC de 1881 alguns autors van posar de manifest la necessitat de matisar l'afirmació segons la qual només la part dispositiva de la sentència és la que passa en autoritat de cosa jutjada, en el sentit que aquest fallo calia que fos singularitzat a partir dels elements fàctics que l'òrgan jurisdiccional havia tingut en compte per prendre la decisió. No es tractava pas d'atribuir eficàcia de cosa jutjada als elements fàctics que individualitzen la decisió judicial, sinó simplement de tenir en compte que, si bé la cosa jutjada consisteix en la vinculació a un element de la sentència (la part dispositiva), aquest està en funció d'altres elements (els fets) que, sense incloure's en l'àmbit estricte de la vinculació, són necessaris per interpretar el fallo⁷.

Cal dir que l'opinió acabada d'exposar sobre l'àmbit objectiu de l'eficàcia de la cosa jutjada no coincideix amb la postura que bona part de la doctrina ha mantingut tant durant la vigència de la LEC de 1881 com a partir de l'entrada en vigor de l'actual llei processal civil. Segons aquests autors, la cosa jutjada, si bé no s'estén a les afirmacions de la sentència sobre existència o inexistència de fets en la mesura que no integrin un conjunt fàctic i jurídic, sí que, a més a més del fallo,

⁵ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Derecho procesal civil*, cit., vol.1, pp.455-459; RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, cit., I, p.477.

⁶ CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.362.

⁷ Vid. en aquest sentit GÓMEZ ORBANEJA, *Derecho procesal civil*, cit., vol.1, pp.440-441; SERRA DOMÍNGUEZ, *Artículo 1252 CC*, cit., p.657; BERZOSA FRANCO, *Demanda, <<causa petendi>> y objeto del proceso*, cit., pp.197-198.

comprèn les fonamentacions fàctica i jurídica de la resolució, així com les excepcions materials del demandat⁸.

Una conclusió clara que sí que es desprèn en l'àmbit de la prejudicialitat de les dues postures esmentades sobre els elements que en un procés civil passen en cosa jutjada, és que el plantejament de l'existència d'un fet no pot esdevenir qüestió prejudicial civil, ja que, en seu jurisdiccional d'aquesta naturalesa, el pronunciament que resolgui aquest extrem no desplega l'eficàcia esmentada.

Al marge d'això, el cert és que mantenir una postura o una altra sobre l'extensió de la cosa jutjada té poques repercussions en l'àmbit de la prejudicialitat. A tot estirar podria tenir conseqüències a l'hora de determinar si ens trobem davant d'una o més qüestions prejudicials. Pensem, per exemple, en el tema que versa sobre la declaració de propietat fonamentada en una usucapció que es suscita a títol prejudicial en un procés civil. Si la consideració de prejudicial exigeix que el tema pugui ser resolt en un altre procés amb efecte de cosa jutjada i entenem que aquesta eficàcia s'estén també als fonaments fàctics, en el cas exposat hauríem de parlar d'una sola qüestió prejudicial. En cas contrari, caldria considerar l'existència de dues qüestions prejudicials (el tema de la propietat i el de l'usucapció). Es tracta, però, de conseqüències poc rellevants per a la prejudicialitat ja que l'únic que fan variar és el nombre de qüestions prejudicials però no que un tema tingui aquesta consideració.

b) Relacionat amb l'art 222 LEC, i pel que fa a l'àmbit objectiu de la cosa jutjada, també cal citar l'art 400.2 del mateix cos legal, segons el qual, a efectes de

⁸ Vid. entre altres DE LA OLIVA SANTOS, *Sobre la cosa juzgada*, cit., pp.73, 74, 81; MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., pp.479-480; DE LA OLIVA SANTOS, *Derecho procesal civil.El proceso de declaración*, cit., pp.505-508; TAPIA FERNÁNDEZ, *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, cit., pp.168-171; DE PADURA BALLESTEROS, *Fundamentación de la sentencia, preclusión y cosa juzgada*, cit., pp.126-130, 133-144.

Vid. en la doctrina italiana MICHELI, *Derecho procesal civil*, cit., I, p.335.

litispendència i de cosa jutjada, els fets i els fonaments jurídics adduïts en un litigi es consideraran els mateixos que els al·legats en un judici anterior sempre que s'hi haguessin pogut adduir.

La majoria de la doctrina, seguint la línia que estén l'eficàcia de la cosa jutjada tant al fallo com als fonaments, ha interpretat aquest precepte en el sentit que els fets i els fonaments jurídics no deduïts però deduïbles, en cas que uns i altres haguessin pogut servir per fonamentar la demanda o la reconvecció, queden coberts per la cosa jutjada⁹. És evident que una concepció de la cosa jutjada com l'exposada implica encara més una ampliació de l'abast objectiu d'aquesta figura.

En la nostra opinió, el segon apartat de l'art 400 LEC no es pot entendre sense posar-lo en relació amb l'apartat primer, que insta l'actor a adduir en la demanda que interposa tots aquells fets i fonaments que en aquell moment pugui invocar. En conseqüència, el que no admet l'art 400.2 LEC és que després d'un procés on s'ha formulat una determinada petició amb un determinat fonament, després el mateix demandant incoï contra el mateix demandat un segon litigi demanant la mateixa cosa però amb fonaments diferents. És a dir, si en un procés

⁹ Vid. entre altres DE LA OLIVA SANTOS, *op.cit.*, pp.85,87,89; TAPIA FERNÁNDEZ, *Efectos objetivos de la cosa juzgada*, cit., p.180; MONTERO AROCA, *op.loc.cit.*; DE LA OLIVA SANTOS, *op.cit.*, pp.515,517; DAMIÁN MORENO, *Artículo 222*, cit., I, p.1446; TAPIA FERNÁNDEZ, *op.cit.*, pp.193-196.

Manifestament en contra es pronuncia RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p.445, que no creu "posible compartir tal atentado a la libertad de acción en el juicio civil. Los límites objetivos de un juicio civil no pueden ser más que los que introduzcan las partes y en la medida en que lo hagan. No es posible asumir un juicio de corte autoritario en el que se atribuya al ciudadano lo que él no quiso expresamente, de forma difusa. El sistema de libertades civiles, que comprende la tutela judicial, no puede verse limitado por una norma procesal desafortunada".

Com a postura diguem-ne intermitja, cal citar DE PADURA BALLESTEROS, *Algunas cuestiones sobre la cosa juzgada y sus límites objetivos*, en "Tribunales de Justicia", 2001, nº12, pp.6-7; ID., *op.cit.*, pp.68 i ss., segons la qual allò no deduït però deduïble en un procés no queda cobert per la cosa jutjada sinó que es veu afectat pel principi de preclusió. És a dir, en opinió de l'autora, un fet que es podia al·legar en un procés i que no es va al·legar, no es pot fer valdre en un segon procés, no per l'efecte de cosa jutjada que es deriva del primer litigi, sinó com a conseqüència d'haver preclòs la possibilitat de deduir-lo, ja que s'havia de fer dins els límits temporals que en el primer procés estaven establerts a aquest efecte.

A sol·licita enfront de B la nul·litat d'un contracte per concórrer error en la cosa objecte d'aquest contracte i amb posterioritat el mateix subjecte A demana també contra B però en un altre litigi la nul·litat del mateix contracte per falta de capacitat d'un dels atorgants, l'art 400.2 LEC permet apreciar entre ambdós processos identitat de *causa petendi* i de la fonamentació i, per tant, que la sentència dictada en el primer procés desplegui eficàcia de cosa jutjada en el segon.

Això significa que l'apartat segon de l'art 400 LEC només entra en joc quan es tracta de dos processos on es demana la mateixa cosa, o sia, on coincideixen les qüestions principals i els subjectes litigants són els mateixos, però no quan en un litigi es formula una petició i en l'altre s'introdueix un *petitum* diferent, o bé, no cal dir, quan les parts són distintes. Així, per exemple, si A demana que se'l declari propietari d'una finca en base a un contracte de compravenda i després incoa un segon procés on reclama que no se'l pertorbi en la possessió de la finca esmentada perquè n'és el propietari. Es tracta de dos litigis on les peticions que es formulen no són les mateixes (declaració de propietat i cessament de la pertorbació). En la mesura que no hi ha coincidència de qüestions principals, l'art 400.2 LEC no pot aplicar-se; per tant no es pot parlar d'identitat de *causa petendi* entre ambdós judicis.

Tot plegat permet posar en dubte que l'art 400.2 LEC doni lloc a una extensió de la cosa jutjada a la fonamentació fàctica i jurídica no al·legada en un procés però al·legable. Dit això, continuem pensant que allò que passa en autoritat de cosa jutjada és la decisió del jutge continguda en la part dispositiva de la sentència. Ara bé, per tal que aquesta sentència exerceixi aquesta vinculació en un segon procés, una de les coses que s'exigeix és que la *causa petendi* (fets que identifiquen el *petitum*) i els fonaments d'aquest *petitum* siguin els mateixos en el primer procés on s'ha dictat la sentència que produeix cosa jutjada i en el segon procés. Aquesta coincidència es dona en dues ocasions. D'una banda, quan la *causa petendi* i la fonamentació que s'al·leguen en el segon procés són idèntics

als fets valer expressament en el primer procés. De l'altra, quan la *causa petendi* i la fonamentació que s'al·leguen en el segon procés, tot i no ser dels adduïts expressament en el primer procés, s'hi haguessin pogut fer valdre¹⁰. És a dir, el precepte, més que ampliar l'àmbit objectiu de la cosa jutjada establint que la *causa petendi* i la fonamentació no al·legades però al·legables passen en autoritat de cosa jutjada, creiem que recull unes pautes per interpretar la identitat objectiva que es requereix perquè una sentència pugui desplegar l'eficàcia esmentada¹¹.

¹⁰ Això no obstant, per BERZOSA FRANCO, *Demanda, <<causa petendi>> y objeto del proceso*, cit., pp.210-212, quan aquest fet no deduït però deduïble és un fet essencial, capaç d'integrar per si mateix una *causa petendi* diferent de l'al·legada, no entra en joc l'eficàcia de cosa jutjada.

¹¹ És equívoc afirmar que l'art 400 LEC estén l'eficàcia de cosa jutjada a la fonamentació fàctica i jurídica no al·legada en un procés però al·legable. Mostra d'això, tal com posa de manifest MÁLAGA DIÉGUEZ, *Las actuaciones judiciales*, cit., I, p.564, és que la literalitat del precepte no deixa clar si, en cas que en un segon procés s'al·leguin fets i fonaments no deduïts però deduïbles en un primer procés i a més a més es modifiqui la petició que s'efectua, sigui possible apreciar cosa jutjada de la sentència del primer procés o bé ho impedeixi l'exigència d'identitat de l'art 222.1ª LEC. Vegem-ho amb un exemple.

Pensem en un procés on A reivindica de B l'entrega d'un terreny en base a que és propietari per usucapió. L'actor també pot al·legar l'adquisició del terreny per compravenda però no ho fa. Un cop finalitzat aquest primer procés se n'inicia un altre on es demana la declaració d'existència del contracte de compravenda. El problema radica a determinar si aquest tema ha quedat cobert per la cosa jutjada de la sentència del primer procés. L'opinió de la doctrina sobre aquest punt no és unànime.

Un sector de la doctrina considera que els fonaments fàctics i jurídics, tants els deduïts com els no deduïts però deduïbles, passen en cosa jutjada perquè moltes vegades són jutjats, no *incidenter tantum*, sinó de forma directa, prenent la matèria com a element immediatament causal del fallo i després de la corresponent controvèrsia de les parts sobre aquests punts. Per tant, en l'exemple que hem posat, podria al·legar-se eficàcia de cosa jutjada en el segon procés on es planteja l'existència de la compravenda (Vid. per tots DE LA OLIVA SANTOS, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p.506).

Per contra, altres autors consideren que en aquest segon procés podem parlar d'eficàcia de cosa jutjada d'un fonament fàctic o jurídic no deduït però deduïble en un litigi anterior, si en aquesta segona causa també es dona identitat de subjectes i el mateix *petitum* (Vid. entre altres TAPIA FERNÁNDEZ, *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, cit., pp.193-196; GARNICA MARTÍN, *Artículo 222*, cit., I, pp.870-871).

En opinió de MÁLAGA DIÉGUEZ, *op.loc.cit.*, si el que canvia són els fets i aquests es podien al·legar en el primer procés, la LEC sembla que només permet apreciar identitat quan la petició efectuada en el judici posterior coincideix amb la ja resolta amb efecte de cosa jutjada. Això desemboca, segons l'autor, a un risc d'inoperància pràctica de l'art 400.2 LEC en tots aquells supòsits on en el segon procés s'ha formulat una pretensió no deduïda però deduïble en l'anterior. Davant de la impossibilitat d'excloure aquest judici posterior, conclou, l'eventual risc de sentències inconciliables només es podria solucionar mitjançant l'efecte positiu de la cosa jutjada material.

La relació de l'art 400.2 LEC amb l'àmbit de la prejudicialitat, però, no s'esgota amb l'anàlisi d'aquells elements que en un procés civil són susceptibles de ser resolts amb cosa jutjada, sinó que el precepte també pot servir en altres aspectes d'aquesta prejudicialitat, com podria ser la determinació del sistema a utilitzar per resoldre la qüestió prejudicial; concretament a l'hora de valorar la concurrència del requisit devolutiu que exigeix la pendència d'un procediment on s'estigui examinant com a principal el problema que és prejudicial en un altre litigi.

Imaginem un procés civil on A sol·licita enfront de B la declaració d'una servitud pressuposant la seva qualitat de propietari i on es suscita a títol prejudicial el tema de la declaració de propietat de l'actor per usucapió. Paral·lelament es troba pendent un altre procés on s'està enjudiciant com a principal aquest mateix problema de la declaració de propietat però fonamentada en l'existència d'una compravenda.

Es podria pensar en la possibilitat d'utilitzar el criteri que per a la determinació de la identitat objectiva estableix l'art 400.2 LEC a fi i a efecte d'establir en aquests casos si la qüestió prejudicial suscitada en un procés s'examina en qualitat de principal en un altre procediment i, en conseqüència, concorre un dels requisits necessaris per tal que la qüestió prejudicial es resolgui d'acord amb el criteri devolutiu.

De ser així, es podria entendre que, en virtut de l'art 400.2 LEC, concorre el requisit devolutiu esmentat davant l'existència d'un procés on el tema que és prejudicial en l'altra causa pot considerar-se un dels fonaments no deduïts però deduïbles. A partir d'aquí, en el cas exposat, si en la segona causa l'adducció de la usucapió com a fonament de la propietat es configura com un fet no al·legat però al·legable, es podria afirmar la identitat objectiva entre el que es demana a títol prejudicial en un procés i el que es demana com a principal en l'altre. En conseqüència, i respecte de la qüestió prejudicial suscitada en el primer procés, es

podria interpretar que aquest segon judici donaria compliment al requisit que condiona la devolutivitat prejudicial a l'existència d'un procediment on el tema que és prejudicial en una causa (en aquest cas, la declaració de propietat per usucapió) hi sigui enjudiciat en qualitat de principal per l'òrgan i en el procediment corresponents.

És cert que, tal com hem exposat línies enrere, l'art 400.2 LEC està pensat per comparar la *causa petendi* i la fonamentació de dues qüestions que, sent la mateixa, es formulen com a principal en dos processos diferents. De resultes d'això, es podria concloure la seva inutilitat per resoldre el problema que es planteja a l'hora de determinar si concorre el requisit devolutiu de la pendència d'un procediment. El motiu seria que sempre en els supòsits de dos processos pendents on la qüestió prejudicial suscitada en l'un és la qüestió principal en l'altre, ens trobem davant dues qüestions principals diferents (si ens fixem en el cas exposat, mentre en el primer procés es demana la declaració d'una servitud, en el segon es sol.licita la declaració de propietat). La comparació que en aquests casos es du a terme per saber si es tracta del mateix tema examinat simultàniament en dos llocs diferents afecta, no les qüestions principals d'ambdós processos, que no coincideixen, sinó dues altres qüestions, la prejudicial d'un procés i la principal d'un altre litigi, ja que sí que són la mateixa qüestió (la declaració de propietat).

Això no obstant, cal tenir en compte a la vegada altres elements que permeten abonar l'extensió de l'ús del criteri recollit en l'art 400.2 LEC quan es tracta de valorar el compliment del requisit devolutiu de l'existència d'un procediment on el problema prejudicial s'enjudicia en qualitat de principal, baldament no sigui aquest el seu àmbit natural d'aplicació.

D'una banda, cal remarcar que, si bé una d'aquestes qüestions de la qual es compara la *causa petendi* i la fonamentació figura en el procés com a prejudicial, es tracta d'un problema (declaració de propietat per usucapió) apte per

ser plantejat, en el seu cas, a títol principal en un altre procés i susceptible de ser resolt amb efecte de cosa jutjada. Conseqüentment, de ser així, aquesta resolució desplegaria eficàcia de cosa jutjada respecte l'altre procés (on es planteja la declaració de propietat en base a una compravenda) perquè, en virtut de l'art 400.2 LEC, es podria afirmar l'existència d'identitat objectiva. Igualment, en la hipòtesi que ambdues qüestions es plantegessin simultàniament com a principals en processos diferents, seria possible apreciar litispendència com a conseqüència de la identitat fàctica derivada del precepte esmentat.

De l'altra, no es pot oblidar els inconvenients que podrien derivar-se en cas de no fer ús del criteri de l'art 400.2 LEC a l'hora d'examinar la concurrència del requisit devolutiu que exigeix la pendència d'un procediment on el tema prejudicial s'enjudicia com a principal. El risc més destacable en aquest sentit radica en la possibilitat d'obtenir resolucions contradictòries i incompatibles entre elles. Reprenem l'exemple exposat línies enrere. Suposant que la regla continguda en l'apartat 2 de l'art 400 LEC no fos d'aplicació en l'àmbit de la prejudicialitat per determinar la presència del requisit devolutiu esmentat, hauríem de concloure que la qüestió prejudicial que planteja el tema de la propietat de l'actor per usucapió no podria ser resolta d'acord amb el sistema devolutiu perquè no podríem considerar que es troba pendent un procés on aquest problema s'examina a títol principal. Conseqüentment, la qüestió caldria resoldre-la de forma no devolutiva, això és, amb efectes *incidenter tantum* pel tribunal civil que també ha d'enjudiciar la qüestió principal del procés (la declaració de servitud). La dificultat podria originar-se en la hipòtesi que, amb posterioritat a aquest procés, finalitzés l'altra causa on s'ha plantejat com a principal la declaració de propietat en base a un contracte de compravenda i ho fés amb un pronunciament distint del que de forma *incidenter tantum* va resoldre anteriorment el problema de la propietat de l'actor sobre la finca però per usucapió. Per exemple, si en el primer procés el tribunal va entendre que l'actor no era propietari per usucapió i com a producte d'això va denegar la declaració de la servitud i, en canvi, en el segon procés l'òrgan jurisdiccional

afirma la qualitat de propietari d'aquest subjecte fonamentant-se en l'existència d'un contracte de compravenda.

II) La localització de la qüestió prejudicial civil en el procés on s'ha suscitat té com a finalitat, no només determinar el seu tractament processal, sinó també els efectes que desplegarà la resolució d'aquest problema, ja que si bé en alguns casos l'enjudiciament es produeix amb caràcter *incidenter tantum*, en d'altres la resolució del tema prejudicial té lloc amb eficàcia de cosa jutjada.

Així que l'òrgan jurisdiccional civil ha identificat en el procés un *thema decidendi* també civil que presenta les característiques exposades per tenir la consideració de qüestió prejudicial, ha de decidir quin tractament processal cal conferir-li.

El tractament processal que pot rebre una qüestió prejudicial civil no és homogeni sinó que està en funció de les circumstàncies en què es presenti la qüestió prejudicial en el procés. Així, cal que el tribunal clarifiqui si el problema prejudicial ja ha estat objecte d'un pronunciament civil o no.

Si bé és veritat que normalment les qüestions prejudicials civils que es plantegen en un procés civil consisteixen en problemes que encara s'han de dirimir, és possible també que el *thema decidendi* suscitat com a prejudicial ja estigui resolt. És a dir, l'òrgan jurisdiccional civil, després de localitzar en el procés un problema que presenta les característiques pròpies per tenir la consideració de qüestió prejudicial, arribat el moment de decidir el tractament processal que cal conferir-li, s'aperceb que ja ha estat enjudiciat en un procediment de caràcter civil que ha finalitzat amb una resolució ferma que soluciona el problema.

Quan la qüestió prejudicial civil sorgida en el procés encara s'ha de resoldre, l'òrgan jurisdiccional ha d'establir quin és el sistema més idoni per dirimir-

la. A aquests casos són als que fa referència la regulació de la Llei. Es poden distingir dos tipus de supòsits. Un supòsit general, on el problema que planteja la qüestió prejudicial civil pot consistir en qualsevol conflicte d'aquesta naturalesa. I uns supòsits específics, en la mesura que la qüestió prejudicial civil ve integrada per una matèria concreta i determinada. Així, per exemple, la inexactitud d'un assentament registral prevista en l'art 4 LRC, o bé el supòsit recollit en l'art 835 CC quan en la successió hereditària és cridat el cònjuge supervivent i hi ha pendent un procés de separació entre el causant i el cònjuge, o bé l'art 781 LEC, que contempla la possibilitat d'haver de menester l'assentiment dels pares en la tramitació d'un expedient d'adopció.

Havent esguard que la finalitat d'aquest estudi és establir uns criteris generals per resoldre els supòsits de prejudicialitat homogènia que es suscitin en un procés civil, hem centrat bona part del nostre examen al sistema regulat en l'art 43 LEC, bo i evitant, d'aquesta manera, d'entrar en l'anàlisi casuística que suposaria el resseguiment de tots els supòsits legals concrets de qüestions prejudicials civils en un procés també civil. Tot i això, no hem volgut deixar de fer esment, com a mostra il·lustrativa, a un d'aquests supòsits específics i, per això, després de l'estudi del precepte de la Llei processal civil incloem una breu referència a la inexactitud d'un assentament registral que preveu l'art 4 LRC.

Respecte de tots aquests casos, en tant que el problema que es planteja com a prejudicial en la causa civil encara no ha estat objecte de resolució, el primer punt que es presenta radica a determinar el règim a assumir per dirimir-lo. Com a regla general, s'intenta que un mateix òrgan jurisdiccional resolgui ambdues qüestions, la principal i la prejudicial. Només en alguns casos s'admet que el jutge de la qüestió principal no pugui pronunciar-se també sobre la prejudicial i, en conseqüència hagi de suspendre el curs de les actuacions fins a obtenir-ne la decisió per part de l'òrgan competent.

II. SUPÒSIT GENERAL.

L'aparició d'una qüestió prejudicial civil pot tenir lloc en qualsevol estadi de tramitació del procés civil, o sia, durant la fase de declaració, durant l'execució, o bé durant el procés de revisió. Com que en cadascun d'aquests períodes processals les conseqüències del plantejament de la qüestió prejudicial presenten particularitats específiques, hem sistematitzat els supòsits de qüestions prejudicials civils que poden suscitar-se en un procés també civil aprofitant l'ordenació d'aquest últim en els estadis esmentats. Així, en primer lloc, analitzem les qüestions prejudicials civils que es plantegen durant el el procés civil de declaració. Després expliquem els supòsits de prejudicialitat civil sorgits al llarg del procés d'execució. I finalment ens referim als casos de qüestions prejudicials civil suscidades en el transcurs del procés de revisió.

1. Prejudicialitat civil en el procés civil declaratiu

Les qüestions prejudicials civils que poden suscitar-se en un procés civil declaratiu es troben regulades en l'art 43 LEC. El precepte constitueix una de les novetats de la llei processal civil ja que la LEC de 1881 no contenia cap norma destinada a regular el sorgiment en un procés civil de qüestions prejudicials també civils.

Del redactat del precepte es desprèn quins són els sistemes que es poden utilitzar per resoldre aquest tipus de prejudicialitat. Cal parlar en aquest sentit d'una particularitat, ja que, en l'àmbit de la prejudicialitat homogènia civil, s'afegeix un altre sistema de resolució prejudicial als ja coneguts i tradicionals mètodes devolutiu i no devolutiu. Es tracta de l'acumulació de processos. No és que la figura de l'acumulació de processos perdi la seva autonomia pròpia com a institut processal. Només és que, aprofitant que la finalitat perseguida per la reunió de dos processos connexos és evitar resolucions contradictòries, el legislador l'ha volgut

utilitzar com a instrument per resoldre el tractament de les qüestions prejudicials homogènies en el procés civil, sens perjudici que l'acumulació tingui un àmbit d'aplicació més ampli més enllà de la prejudicialitat.

Segons l'art 43 LEC, doncs, davant d'un supòsit de prejudicialitat civil en un procés també civil, el primer pas que cal assajar per dirimir-lo consisteix, si s'observen els requisits legals a aquest efecte, en l'acumulació procedimental¹². Només si aquesta acumulació no és factible, és quan poden entrar en joc aquests altres sistemes de resolució prejudicial, el devolutiu i el no devolutiu¹³. L'òrgan jurisdiccional civil, per tant, un cop descartada la viabilitat de l'acumulació de processos, ha de valorar si concorren les circumstàncies previstes en la Llei que fan possible la devolutivitat de la qüestió prejudicial. En cas afirmatiu, ha d'acordar la consegüent suspensió de les actuacions. Si no, cal resoldre la qüestió prejudicial en virtut del criteri no devolutiu.

A) L'acumulació de processos

La figura de l'acumulació de processos es defineix com la reunió en un sol litigi i per ser resolta en una única sentència de dos o més processos que s'han iniciat separatament, reunió que es fonamenta en l'existència d'un criteri de connexió entre ells¹⁴.

¹² Cal dir que, inicialment, en l'Esborrany de la LEC de l'abril de 1997, la figura de l'acumulació de processos no estava prevista com a mitjà de resolució de la prejudicialitat homogènia civil, sinó que es va incorporar en l'articulat de la Llei amb l'Avantprojecte del novembre d'aquell mateix any.

¹³ A diferència del redactat de l'actual art 43 LEC, l'art 40 de l'Avantprojecte de LEC del novembre de 1997 preveia l'aplicació de la devolutivitat prejudicial, no només en aquells casos on l'acumulació de processos no era viable, sinó també quan el procés que tenia per objecte la qüestió prejudicial es trobés a prop del final. Aquest darrer incís, però, fou suprimit pel Projecte de LEC de 1999, per bé que, actualment, segurament per un descuit, encara consta en l'Exposició de Motius de la Llei.

¹⁴ Vid. per tots RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p.316.

Això significa que l'acumulació de processos, com a mètode de resolució prejudicial, no pot utilitzar-se en qualsevol situació de prejudicialitat homogènia civil, sinó que només serveix en alguns d'aquests casos. Concretament, quan ens trobem davant la pendència de dos o més procediments. És a dir, perquè l'acumulació de processos pugui servir com a sistema de resolució de la prejudicialitat homogènia civil cal que existeixin almenys dues causes en tramitació, sense les quals és evident que no podríem parlar de reunió procedimental: un procés on s'estigui examinant un determinat tema i on hagi sorgit una qüestió prejudicial civil, i un altre procés on el problema que planteja aquesta qüestió prejudicial s'estigui enjudiciant com a principal.

Les raons que aconsellen aquesta reconducció a un procediment únic de dos o més processos connexos i amb tramitacions procedimentals separades són fonamentalment dues. D'una banda, el principi de seguretat jurídica, que s'esgrimeix per fer front al risc d'obtenir sentències contradictòries que es podria derivar si les pretensions connexes es tractessin en procediments diferents¹⁵. De l'altra, el principi d'economia processal, en virtut del qual és recomanable tramitar juntes les pretensions connexes a fi d'evitar reiteracions inútils d'actuacions processals¹⁶. Tanmateix, cal tenir en compte que no sempre una acumulació de processos serveix a aquest principi d'economia processal, ja que la reunió de dos procediments pot incrementar en alguns supòsits tant la dificultat de la tramitació de la causa resultant de l'acumulació com la seva durada temporal¹⁷.

¹⁵ Vid. entre altres RAMOS MÉNDEZ, *op.loc.cit.*; GIMENO SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.143.

¹⁶ RAMOS MÉNDEZ, *op.loc.cit.*; GIMENO SENDRA, *op.loc.cit.*

¹⁷ Vid. entre altres ARMENTA DEU, *La acumulación de autos*, cit., p.47; ESCOLÁ BESORA, *La acumulación de procesos*, en "Instituciones del nueva proceso civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2001, vol.I, p.470.

En el sistema de la LEC, perquè l'acumulació entre dos processos pugui produir-se és necessari complir una sèrie de pressupòsits. Advertim ja d'entrada que l'anàlisi que en farem pren com a punt de partida la consideració de l'acumulació de processos com a mètode de resolució prejudicial. És des d'aquest punt de vista que ens referirem a aquesta figura, ja que un estudi exhaustiu de la mateixa excediria els límits formals i de fons d'aquest treball d'investigació¹⁸.

En les pàgines que segueixen, doncs, analitzarem com es concreten els requisits que la LEC exigeix amb caràcter general per a l'acumulació de dos processos en aquells supòsits on entre els litigis afectats existeix una situació de prejudicialitat homogènia civil, o sia, quan ens trobem davant un procés on ensems amb la qüestió principal també s'ha plantejat una qüestió prejudicial civil i davant un altre litigi on aquest tema prejudicial s'està enjudiciant a títol principal.

A) D'entrada, l'acumulació de processos requereix que entre els dos processos afectats concorri alguna causa de connexió que precisament justifiqui la reunió dels dos pleits. Això significa, ens els casos de prejudicialitat homogènia civil que ara ens ocupen, que aquesta causa de connexió s'ha de donar entre el procés on juntament amb la qüestió principal s'ha plantejat una qüestió prejudicial i aquell altre procés on el problema prejudicial s'examina com a principal. En l'art 76

¹⁸ Vid. amb caràcter general sobre l'acumulació de processos MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., pp.136-138; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., pp.297 i ss.; MARTÍN Y MARTÍN, *De la acumulación de procesos*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Madrid, 2000, T.I, pp.680 iss.; GASCÓN INCHAUSTI, *La acumulación de acciones y procesos en el proceso civil*, Madrid, 2000, pp.103 i ss.; DAMIÁN MORENO, *Los procesos ordinarios. Las medidas cautelares*, en "La nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORTÉS DOMÍNGUEZ, MORENO CATENA), Madrid, 2000, T.2, pp.45-48; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., pp.316 i ss.; ARMENTA DEU, *Acumulación de acciones y de autos*, en "Tribunales de Justicia", 2000, nº6, pp.662 i ss.; ESCOLÁ I BESORA, *op.cit.*, pp.469 i ss.; GIMENO SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., pp.143-145; ARIAS LOZANO, *De la acumulación de procesos*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.I, pp.461 i ss.; GARBERÍ, *De la acumulación de procesos*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.1, pp.888 i ss.

LEC és on el legislador enumera els motius que fan viable la suma de dos litigis a un sol procediment.

a) La primera raó que recull el precepte per acumular dos processos consisteix en els efectes prejudicials que la sentència que ha de recaure en un d'ells pot produir en l'altre litigi. Així doncs, es fa imprescindible determinar quan poden tenir lloc aquests efectes prejudicials.

La majoria de la doctrina associa els efectes prejudicials de què parla l'art 76 LEC amb la força de cosa jutjada positiva. És pacífic entre els autors considerar que aquesta primera causa de l'acumulació de processos concorre sempre que la sentència que s'hagi de dictar en un d'ells pugui desplegar l'efecte positiu de la cosa jutjada en l'altre procediment¹⁹.

¹⁹ Vid. entre altres MARTÍN Y MARTÍN, *op.cit.*, pp.689-690; GASCÓN INCHAUSTI, *op.cit.*, pp.115-116; DAMIÁN MORENO, *op.cit.*, p.465; GARBERÍ, *op.cit.*, p.896.

De fet, durant la vigència de la LEC de 1881, així s'interpretava una de les causes d'acumulació d'utes que es relacionava amb el fenomen de la prejudicialitat. En aquest sentit, un sector important de la doctrina convenia a afirmar que era la causa primera de l'art 161 LEC 1881 la que podia ser utilitzada a l'hora d'acumular dos processos que es trobaven en relació de prejudicialitat (Vid. entre altres MANRESA NAVARRO, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, Madrid, 1919, T.I, p.417, que, tot i no afirmar-ho expressament, l'exemple que utilitza per il·lustrar l'art 161.1^a LEC 1881 és un supòsit de prejudicialitat; GUASP DELGADO, *Derecho procesal civil*, cit., T.I, p.254; GÓMEZ ORBANEJA, *Derecho procesal civil*, Madrid, 1969, T.I, p.212; BERZOSA FRANCOS, *Demanda, <<causa petendi>> y objeto del proceso*, cit., pp.145-146; ARMENTA DEU, *La acumulación de autos*, cit., pp.69-70, 252-253).

El tenor literal del precepte permetia l'acumulació de dos processos quan la sentència que s'hagués de dictar en un dels pleits produís excepció de cosa jutjada en l'altre. Ara bé, per tal que la reunió dels dos litigis on la resolució d'un era prejudicial de l'altre pogués produir-se en virtut d'aquesta causa, calia interpretar els seus termes de forma flexible. Tenint en compte que els efectes de cosa jutjada es despleguen quan concorre la triple identitat de subjectes, objecte i causa de demanar, una lectura literal de la causa primera de l'art 161 LEC 1881 portava a afirmar que l'acumulació a què es referia només tenia lloc quan en els dos processos afectats s'enjudiciava el mateix objecte entre les mateixes persones. Tanmateix, la solució idònia per a la pendència de dos litigis amb aquestes circumstàncies no podia ser l'acumulació d'utes, sinó, més aviat, l'excepció de litispendència i la consegüent exclusió del segon procés.

Per això, vist que l'adveració d'aquest punt de vista literal tan sols conduïa a una confusió legal entre acumulació d'utes i litispendència, s'optava per donar una perspectiva diferent al redactat d'aquesta causa. A partir d'aquí, s'entenia que l'acumulació prevista en el primer apartat de l'art 161 LEC 1881 requeria, no la triple identitat esmentada, sinó que entre els objectes d'ambdós processos a acumular haguessin elements coincidents i elements disjunts i que la decisió adoptada en un d'ells calgués prendre-la en consideració, en el moment de dirimir l'altre pleit, en

De l'art 222.4 LEC es deriva que aquest efecte es produeix quan la resolució d'un assumpte serveix per determinar el contingut de la resolució d'un altre i a més a més té lloc la coincidència de subjectes tal com es troba descrita en l'apartat tercer del mateix precepte. Aquesta coincidència es dona tant en el supòsits d'identitat entre les parts d'ambdós processos com en aquells altres en què per disposició legal es produeix una extensió d'aquesta eficàcia a determinades persones²⁰.

Pensem, per exemple, en un procés on es planteja una pretensió declarativa de la nul.litat d'un contracte i en un altre procés es discuteix, entre les mateixes parts, una pretensió de condemna al compliment de les obligacions derivades d'aquest mateix contracte. És evident que la decisió del primer procés és necessària per resoldre el segon. A més a més, arran de la identitat subjectiva entre ambdues causes, una de les sentències pot desplegar els efectes positius de cosa jutjada en la resolució de l'altre assumpte.

qualitat de resolució que produïa cosa jutjada en la seva funció positiva o prejudicial. Precisament la concurrència d'aquests factors justificava que ambdós processos poguessin acumular-se.

²⁰ La identitat subjectiva existeix en els casos en què expressament la Llei ho determina. El tercer apartat de l'art 222 LEC és l'encarregat de regular l'abast subjectiu de la cosa jutjada.

En primer lloc, la cosa jutjada afecta les parts del procés on es dicta la resolució judicial. Per parts cal enentendre la persona que interposa la pretensió en nom propi, aquella en nom de la qual s'interposa, i aquella enfront de la qual s'interposa la pretensió.

En segon lloc, la cosa jutjada igualment abarca els hereus i els causahavents de les parts.

En tercer lloc, la cosa jutjada també afecta determinats tercers en dos supòsits concrets. D'una banda, quan siguin els titulars dels drets que fonamenten la legitimació de les parts segons les previsions de l'art 10 de la Llei processal civil. De l'altra, en els casos de sentències dictades sobre impugnació d'acords socials, les quals afecten tots els socis encara que no hagin litigat.

Finalment, en les sentències sobre estat civil, matrimoni, filiació, paternitat, maternitat i incapacitació i reintegració de la capacitat, la cosa jutjada té efectes enfront tothom a partir de la seva inscripció o anotació en el Registre Civil.

Vid. àmpliament sobre el tema MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., pp.476-478; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., pp. 617-618; DAMIÁN MOERNO, *Artículo 222*, cit., T.I, pp.1447-1449; TAPIA FERNÁNDEZ, *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, cit., pp.175-184; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p.444; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., pp.364-

Així, per tal que, en una situació de prejudicialitat homogènia civil, l'acumulació de processos per la causa primera de l'art 76 LEC sigui procedent, cal que existeixi la següent conjuntura. D'una banda, es fa necessària la pendència d'un procés civil on s'estigui enjudiciant un determinat *thema decidendi* i on també es plantegi una qüestió prejudicial civil que a la vegada s'estigui examinant com a principal en un altre procés. Per tant, és del tot indispensable l'existència de dos processos. De l'altra, a més a més, és igualment necessari que entre el tema de la qüestió principal i el tema de la qüestió prejudicial concorrin les circumstàncies requerides perquè la resolució de la primera, arribat el cas, pugui desplegar en la segona l'eficàcia positiva de la cosa jutjada.

b) L'existència d'aquests efectes prejudicials, però, no és l'única raó que justifica l'acumulació de dos processos. L'art 76 LEC recull una segona causa en virtut de la qual també poder reunir dos litigis. Això és possible sempre que, tenint en compte els objectes d'ambdós processos, de tramitar-se per separat podrien donar lloc a sentències amb pronunciaments o fonaments contradictoris, incompatibles o mútuament excloents.

Alguns autors han identificat aquesta causa amb els processos connexos²¹. Dos processos tenen objectes connexos quan algun dels elements identificadors de les accions que s'hi exerciten coincideixen, és a dir, quan tenen en comú subjectes, *petitum* o *causa petendi*²².

367; GARNICA MARTÍN, *Artículo 222*, cit., T.I, pp.876-881; GARBERÍ, *Cosa juzgada material*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.2, pp.607-608.

²¹ Vid. entre altres ARIAS LOZANO, *De la acumulación de procesos*, cit., T.I, p.466; GARBERÍ, *De la acumulación de procesos*, cit., T.1, pp.896-897.

²² De fet, aquesta idea ja es propugnava durant la vigència de la LEC de 1881 per part d'aquells autors que consideraven que la primera causa d'acumulació de l'art 161 LEC 1881 no es referia a supòsits de prejudicialitat (vid. per tots MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp.303-304). Segons aquesta postura doctrinal, la referència que el precepte feia a l'excepció de cosa jutjada era inequívoca i, per tant, exigia, per a aquesta acumulació, la total identitat subjectiva, objectiva i causal entre els dos judicis a acumular.

Tanmateix, segons l'art 76 LEC, no tota connexió és motiu suficient per a l'acumulació de processos, sinó que l'acumulació en casos de connexió només és procedent quan aquesta eventual connexió entre els objectes dels processos potencialment acumulables pot produir el risc de que es dictin sentències amb pronunciaments contradictoris, incompatibles o mútuament excloents. Arran precisament de la necessitat que concorri aquesta circumstància, també hi ha algun autor que considera que, per a la procedència de l'acumulació en virtut de la segona causa de l'art 76 LEC, ja no és interessant la coincidència o no coincidència d'algun dels elements dels objectes dels processos afectats, sinó més aviat la possibilitat que entre els pronunciaments i els fonaments d'ambdós litigis es doni algun tipus de contradicció, incompatibilitat o mútua exclusió²³.

Sigui com sigui, entenem que aquesta causa pot justificar en diverses hipòtesis l'acumulació de dos processos en situació de prejudicialitat, això és, l'acumulació entre, d'una banda, un procés on s'està enjudiciant un determinat *thema decidendi* i on també ha aparegut una qüestió prejudicial civil i, de l'altra, el procés on aquest tema prejudicial s'examina com a principal.

En primer lloc, l'acumulació en aquests supòsits de prejudicialitat fonamentada en la segona causa de l'art 76 LEC, pot ser procedent en aquells casos on, tot i no tractar-se dels mateixos subjectes a efectes de cosa jutjada en un i altre procediment, allò que es decideix en un d'ells és necessari per enjudiciar

Amb tot, el fet de realcionar l'art 161.1^a LEC 1881 amb supòsits, no de prejudicialitat, sinó de simultània pendència de dos judicis idèntics, no significava qüestionar la necessitat d'utilitzar l'acumulació per resoldre els casos de simultània pendència de judicis en relació de prejudicialitat.

Ben al contrari, s'entenia que, en comptes de la causa primera de l'art 161 LEC 1881, aquesta prejudicialitat encaixava millor en les diverses hipòtesis de divisió de la continència de la causa previstes en els nº 2 a 6 de l'art 162. En aquest sentit, els paràgrafs mencionats permetien acumular aquells judicis que tenien en comú un o dos elements identificadors (vid. RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, cit., I, pp.222-223).

²³ Vid. per tots GASCÓN INCHAUSTI, *La acumulación de acciones y de procesos en el proceso civil*, cit., pp.126-127.

el *thema decidendi* plantejat en l'altre. O sia, l'acumulació de dos processos on la qüestió principal d'un d'ells es suscita a títol prejudicial en l'altre igualment esdevé viable si entre ambdós litigis a acumular no es donen les condicions per poder parlar d'efecte positiu de la cosa jutjada (perquè no hi ha la identitat subjectiva descrita en l'apartat 3 de l'art 222 LEC) però sí que existeix un nexa d'imprescindibilitat, ja que el *thema decidendi* que s'enjudicia com a principal en una de les causes (i que consta com a prejudicial en l'altra) és necessari per resoldre el *thema decidendi* principal d'aquest altre procés.

Pensem, per exemple, en un procés on A reivindica de B la restitució d'una finca. La qüestió principal d'aquest procés ve configurada per la reclamació d'entrega del terreny. És possible al mateix temps que com a qüestió prejudicial es posi en dubte la qualitat de propietari d'A i en aquest sentit també estigui pendent un procés on C demana enfront d'A que se'l declari propietari de la finca. Es tracta de dos litigis entre els quals, si bé manca la identitat subjectiva, és clara la rellevància que la decisió del segon procés exerceix en la resolució del primer. L'acumulació d'ambdues causes seria procedent en virtut del segon motiu de l'art 76 LEC precisament perquè la situació de connexió descrita en què es troben ambdós assumptes (reivindicació d'una finca per part d'un subjecte i qüestionament de la condició de propietari d'aquest mateix subjecte) fa que si es tramitessin per separat es corrés el risc d'obtenir sentències contradictòries.

En segon lloc, l'acumulació conforme a la segona causa de l'art 76 LRC de dos processos on la qüestió prejudicial suscitada en un d'ells s'examina a títol principal en l'altre, pot ser igualment viable en aquells casos on entre el tema de la qüestió principal i el tema de la qüestió prejudicial no existeix un vincle d'imprescindibilitat, però, tot i l'absència d'aquest vincle, si no s'acumulessin ambdues causes, podria succeir que el jutge, en decidir la qüestió principal en un sentit determinat, adoptés una decisió que després resultés contradictòria amb la decisió que prengué el jutge que enjudicia com a principal el tema que en l'altre

procés era prejudicial. El risc d'obtenir aquests pronunciaments contradictoris explica la possibilitat d'acumular ambdós processos, aquell on juntament amb la qüestió principal també s'ha plantejat una qüestió prejudicial, i aquell altre on el contingut d'aquesta última s'examina a títol principal.

Vegem-ho en un exemple. En un procés A reclama de B l'entrega d'una finca. A més a més d'aquesta reclamació com a qüestió principal, també es suscita en aquesta causa, però a títol prejudicial, el fet que la mateixa finca és a la vegada objecte de reclamació dels subjecte D enfront del subjecte E, *thema decidendi*, aquest darrer, que al mateix temps s'està examinant en qualitat de principal en un altre litigi. Es pot afirmar que entre ambdues qüestions plantejades, tot i tractar-se de qüestions paral·leles, no existeix cap nexa d'imprescindibilitat atès que la resolució de cap de les dues condiona la decisió de l'altra. Amb tot, si ambdós processos es tramitessin separatament podrien desembocar a pronunciaments contradictoris. Per exemple, si el jutge del primer procés decidís entregar a A la finca reclamada i el jutge del segon procés acordés el mateix però respecte del subjecte D. En vista d'això, també seria procedent en aquests casos l'acumulació d'ambdós processos fonamentant-se en la segona causa de l'art 76 LEC.

B) A més de la concurrència d'algun dels motius que fonamenten l'acumulació procedimental, l'art 78 LEC també exigeix perquè aquesta sigui procedent que els dos processos afectats no plantegin la mateixa pretensió davant òrgans jurisdiccionals diferents. De ser així, sí que existiria el risc d'obtenir sentències amb pronunciaments o fonaments contradictoris, o incompatibles o mútuament excloents, però no cal dir que aleshores la solució a aquesta doble pendència vindria donada, no per l'acumulació, sinó per la figura de la litispendència. Si existeixen dos processos amb el mateix objecte, no només no es pot parlar d'acumulació, sinó tampoc de prejudicialitat.

C) Igualment, segons aquest mateix precepte, l'acumulació de dos processos pot tenir lloc si queda justificat que amb la demanda, amb l'ampliació de la demanda o amb la reconvençió no es va poder promoure un procés que compregués les pretensions i qüestions que ara es tramiten en dos processos diferents. En conseqüència, si existeix un procés amb una qüestió principal i una qüestió prejudicial civil i un altre procés on el tema d'aquesta última s'enjudicia com a principal, ambdós litigis poden acumular-se si resulta que, o bé en el primer procés citat el tema prejudicial no podia ser introduït amb la demanda, amb l'ampliació o amb la reconvençió, o bé en el segon procés esmentat no era possible introduir a través d'algun d'aquests mitjans la qüestió principal del primer litigi mencionat. L'excepció a aquesta regla la configuren els processos incoats per la protecció dels drets i interessos col·lectius o difusos que les lleis reconeguin a consumidors i usuaris quan la diversitat d'aquests processos no s'hagi pogut evitar mitjançant l'acumulació d'accions o la intervenció prevista en l'art 15 LEC.

D) Un altre dels requisits necessaris per poder procedir a l'acumulació de dos processos exigeix que ambdós litigis es trobin en fase declarativa i sense que en cap dels dos hagi finalitzat el judici de l'art 433 LEC (art 77 LEC)²⁴. Això significa, en els casos de prejudicialitat que ara ens interessen, que, per poder-los acumular, tant el procés on s'ha plantejat la qüestió prejudicial com el procés on aquest tema s'enjudicia com a principal s'han de trobar en primera instància i sense que s'hi hagi arribat a dictar sentència.

E) L'art 77 LEC també condiciona l'acumulació de dos processos al fet que tots dos s'hagin de substanciar pels mateixos tràmits o amb una tramitació que es pugui unificar sense pèrdua de drets processals. És a dir, l'acumulació del procés on s'ha plantejat la qüestió prejudicial i el procés on aquest tema s'està examinant com a principal requereix que ambdós litigis tinguin una naturalesa similar, ja que

no tot procés declaratiu permet l'acumulació. En aquest sentit, l'acumulació és viable en els supòsits següents: en cas de judicis ordinaris entre si, si es tracta de judicis verbals entre si, posat que ens trobem amb processos especials de la mateixa classe, sempre que un verbal s'hagi d'acumular a un ordinari però no viceversa²⁵, en cas de processos ordinaris amb especialitats del mateix tipus, i si es tracta d'acumular judicis ordinaris amb judicis ordinaris que tenen especialitats.

F) Finalment, l'acumulació de dos processos requereix el compliment d'unes regles pel que fa a la competència de l'òrgan jurisdiccional davant el qual es produeix la reunió d'ambdós litigis.

D'una banda, cal que el tribunal del procés més antic tingui competència objectiva per raó de la matèria o per raó de la quantia per conèixer el procés que es vol acumular (art 77 LEC). Això significa que si el procés més antic és el procés on s'ha suscitat la qüestió prejudicial, el tribunal que el tramita ha de tenir competència objectiva per tramitar també el procés on aquest tema prejudicial s'està examinant com a principal. I viceversa, en cas que el procés més antic sigui el procés on el tema, que és prejudicial en un altre litigi, s'està enjudiciant a títol principal, el tribunal que el tramita ha de tenir competència objectiva per igualment conèixer el procés on aquest tema s'ha suscitat com a qüestió prejudicial.

De l'altra, és necessari que el tribunal del procés més modern no tingui atribuïda la competència territorial per alguna norma inderogable (art 77 LEC). És a dir, tant si el procés més modern és aquell on s'ha plantejat la qüestió prejudicial com si ho és el procés on aquest tema s'està examinant en qualitat de principal, la

²⁴ És clar que en aquest punt el precepte al·ludeix al judici ordinari. Si es tractés d'un judici verbal, el moment final seria la terminació de la vista de l'art 443.

²⁵ Alguns autors matisen aquest supòsit en el sentit que l'acumulació no serà possible si resulta que el legislador ha volgut que determinades matèries es substanciïn pel verbal. Vid. entre altres GASCÓN INCHAUSTI, *La acumulación de acciones y de procesos en el proceso civil*, cit., p.151; ARIAS LOZANO, *De la acumulación de procesos*, cit., T.I, pp.468-469.

competència territorial de l'òrgan jurisdiccional que el tramita no ha de posseir caràcter irrevocable.

B) Sistemes de resolució prejudicial en defecte de l'acumulació de processos

Certament, de l'art 43 LEC es desprèn que el primer criteri que l'òrgan jurisdiccional civil ha de valorar per resoldre un supòsit de prejudicialitat homogènia civil és l'acumulació de processos. Per tant, si concorren tots els elements que la fan viable, aquest ha de ser el tractament processal que cal conferir a la qüestió prejudicial.

Tot i això, cal tenir igualment present que l'aplicació d'aquesta figura a l'hora de resoldre casos de prejudicialitat no sempre esdevé possible.

D'una banda, pot passar que, si bé existeixi el procés on juntament amb la qüestió principal s'ha plantejat una qüestió prejudicial civil, no estigui també pendent el litigi on aquesta darrera s'enjudiciï a títol principal. No cal dir que sense la pendència de dos procediments, la possibilitat d'una acumulació ja no es pot ni proposar com una opció a tenir en compte.

De l'altra, pot succeir que, malgrat l'existència d'ambdós processos (l'un on juntament amb la qüestió principal s'ha plantejat una qüestió prejudicial, i l'altre on aquesta s'examina com a principal), no es compleixi algun dels pressupòsits que la LEC requereix per procedir a l'acumulació dels dos procediments. Per exemple, si un dels dos processos es troba en segona instància i l'altre encara està en primera instància, o bé si entre ambdós litigis existeix una diversitat procedimental que fa impossible la seva acumulació, o bé quan l'acumulació, de dur-se a terme, no permetria respectar les regles de competència objectiva o de competència

territorial. Òbviament, l'absència d'alguna de les condicions legalment necessàries per acumular dos processos impedeix la seva posada en pràctica.

En tots aquests casos d'inviabilitat de l'acumulació de processos es fa necessari que entrin en joc altres sistemes per resoldre la prejudicialitat homogènia civil, que són els que ara passarem a analitzar.

Amb la nova LEC, aquests sistemes que es presenten com a alternativa a l'acumulació de processos quan aquesta no és factible són la devolutivitat i la no devolutivitat prejudicials. Així doncs, en cas que no concorrin les circumstàncies que, segons l'art 43 LEC, fan possible que la qüestió prejudicial civil sorgida en un procés civil esdevingui devolutiva i suspengui el curs de les actuacions, cal resoldre la qüestió en virtut del criteri no devolutiu. El problema, com veurem, es presentava més aviat durant la vigència de la LEC de 1881. Donat que la norma no preveia aquest tipus de situacions, a voltes, es van intentar resoldre fent ús d'altres figures processals, com la litispendència, no gaire ajustades a les característiques de la prejudicialitat.

a) Inadequació de la litispendència com a mitjà de resolució prejudicial

La LEC de 1881 no contenia cap precepte destinat a regular el sorgiment en un procés civil de qüestions prejudicials també civils. Evidentment, la manca de previsió legal de la prejudicialitat homogènia no volia dir que aquesta no existís a la pràctica. D'entrada, una de les solucions que la majoria de la doctrina defensava per resoldre la pendència simultània de dos processos d'igual naturalesa que es trobaven en situació de prejudicialitat era l'acumulació d'utes²⁶.

²⁶ Vid. entre altres SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.22; RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, cit., I, pp.471-472.

Nogensmenys, per bé que aquesta figura es presentava com una solució tècnicament encertada per resoldre la simultaneïtat de dos processos en situació de prejudicialitat, l'acumulació esdevenia també insuficient per donar resposta a tots els supòsits on un procés examinava a títol principal el tema que en un altre litigi s'havia plantejat com a qüestió prejudicial²⁷. En altres paraules, no sempre que ens trobàvem davant de dos judicis pendents en situació de prejudicialitat, llur acumulació era viable.

L'existència d'una llacuna legal per resoldre supòsits de prejudicialitat homogènia civil, juntament amb la insuficiència de l'acumulació d'autores per solucionar totes les hipòtesis de simultània pendència de judicis connexos per prejudicialitat que es plantejessin a la pràctica, va portar a l'ampliació, per part de la jurisprudència, de l'excepció de litispendència a supòsits de prejudicialitat.

És a dir, es va intentar reconduir a la figura de la litispendència alguns casos de simultaneïtat entre dos processos civils on l'assumpte que es discutia en un d'ells s'havia plantejat com a qüestió prejudicial en l'altre; si bé és evident que en tots aquests supòsits no hi havia identitat entre ambdós judicis sinó que només podien coincidir alguns elements objectius i subjectius i, per tant, estrictament no era possible l'exclusió del pleit posterior per causa de litispendència²⁸.

Amb tot, hi ha resolucions del Tribunal Suprem que van admetre l'eficàcia excloent de la litispendència en supòsits on els dos judicis pendents, lluny de ser idèntics, tan sols es trobaven en situació de prejudicialitat. Són supòsits de prejudicialitat on la jurisprudència va fer aquest ús de l'excepció de litispendència

²⁷ Vid. entre altres SENÉS MOTILLA, *op.loc.cit.*; RAMOS MÉNDEZ, *op.loc.cit.*; MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., p.561.

²⁸ MÁLAGA DIÉGUEZ, *op.cit.*, p.552; BARQUERO SORIANO, *Excepción de litispendencia y cuestión prejudicial civil en la LEC 1/2000*, en "Rev.Der.Proc.", 2002, nº1-3, pp.104-105.

per creure que l'eliminació del segon litigi produïa més avantatges que inconvenients²⁹.

En discrepància amb aquesta tendència jurisprudencial va manifestar-se un grup notable d'autors, partidaris de limitar l'excepció de litispendència a aquells supòsits on els judicis afectats eren absolutament idèntics i, per tant, de descartar-la en aquells altres on els dos processos pendents simplement es trobaven en situació de prejudicialitat³⁰. Diverses són les raons que feien de la litispendència una solució poc idònia i àdhuc poc útil pels casos de prejudicialitat simultània.

²⁹ MÁLAGA DIÉGUEZ, *op.cit.*, p.556.

L'autor, en el seu estudi monogràfic dedicat a la litispendència, distingeix dues etapes en la jurisprudència del Tribunal Suprem.

En una primera fase, la jurisprudència admetia l'excepció de litispendència en supòsits de prejudicialitat sense reconèixer-ho expressament, afirmant que hi havia identitat on només existia una relació de connexió qualificada. Així per exemple les SSTS 7 octubre 1961 (RJ 1961/3290), 22 desembre 1961 (RJ 1962/790), 13 abril 1967 (RJ 1967/3163), 16 febrer 1974 (RJ 1974/579), 17 maig 1975 (RJ 1975/2186), 3 febrer 1979 (RJ 1979/423), 25 maig 1982 (RJ 1982/2598), 7 novembre 1992 (RJ 1992/9097), 27 desembre 1993 (RJ 1993/10153), 12 juny 1995 (RJ 1995/4737), 6 novembre 1995 (RJ 1995/8355), 17 març 1997 (RJ 1997/1940), 13 octubre 1997 (RJ 1997/7462).

Posteriorment, ja en una segona etapa, la jurisprudència declarava expressament que l'excepció de litispendència era admissible, no només quan existia triple identitat entre els judicis afectats, sinó també en supòsits de prejudicialitat simultània, per raó que només així s'evitava el risc de divisió de la continença de la causa i de coexistència de resolucions contradictòries. Ho podem veure en les SSTS 25 novembre 1993 (RJ 1993/9135), 27 octubre 1995 (RJ 1995/8350), 23 març 1996 (RJ 1996/2236), 17 gener 1997 (RJ 1997/14), 12 desembre 1997 (RJ 1997/9335), 22 juny 1998 (RJ 1998/4907), 14 novembre 1998 (RJ 1998/8169).

Per una anàlisi detallada d'ambdues postures jurisprudencials i de les sentències citades ens remetem a l'obra de MÁLAGA DIÉGUEZ, *op.cit.*, pp.553-562.

La confusió entre la prejudicialitat civil i la litispendència també es fa pal·lès en les resolucions de les Audiències Provincials, algunes d'elles dictades fins i tot un cop entrada en vigor la LEC del 2000. En aquest sentit, podem veure entre altres les sentències AP Màlaga 27 gener 1999 (AC 1999/232), AP Cádiz 12 abril 2000 (AC 2000/3919), AP Teruel 3 abril 2001 (AC 2001/946), AP Vizcaya 9 abril 2001 (JUR 2001/301246); i l'AAP València 14 gener 2002 (JUR 2002/96176).

Cal dir que aquesta iniciativa jurisprudencial d'estendre la litispendència a casos de coexistència de dos processos en situació de prejudicialitat també ha estat secundada per un sector de la doctrina. Vid. en aquest sentit GUTIÉRREZ DE CABIEDES, *La litis-pendencia*, cit., p.630; CORDÓN MORENO, *La excepción de litispendencia. Comentario a la STS de 25 de febrero de 1992 (Repertorio de Jurisprudencia Aranzadi núm 1552)*, cit., pp.58-60; SALAS CARCELLER, *La litispendencia y sus relaciones con la cosa juzgada*, cit., pp. 46, 51, 57-60, 83-84.

³⁰ Vid. en aquest sentit SENTÍS MELENDO, *Prejuzgamiento*, en "Estudios de derecho procesal", Buenos Aires, 1967, vol.I, p,272; BERZOSA FRANCO, *Demanda, <<causa petendi>> y objeto del*

En primer lloc, la clara diferència existent entre ambdues figures ³¹. En efecte, per tal que un procés fos considerat prejudicial d'un altre calia que el *thema decidendi* que s'hi enjudiciava com a principal s'hagués plantejat a títol prejudicial en l'altre pleit que a més a més òbviament tenia qüestió principal. Entre els dos processos afectats és evident que havien de concórrer tant elements comuns com elements dispars. Per contra, l'existència de litispendència entre dos processos exigia la coincidència absoluta de l'objecte i les persones d'ambdós litigis.

El fet que en la prejudicialitat es donessin elements idèntics i elements dispars i que la litispendència impliqués identitat de tots els elements essencials, havia de portar forçosament a solucions diferents per a cadascuna d'aquestes figures. Mentre la pendència simultània de dos processos en situació de prejudicialitat podia resoldre's amb l'acumulació, en el cas de la litispendència la solució passava per posar fi al segon procés, vist que no tenia raó de ser en la

proceso, cit., pp.147 i 149; TAPIA FERNÁNDEZ, *Litispendencia*, veu en "Enciclopedia Jurídica Básica", Madrid, 1995, vol. III, p.4150; MÁLAGA DIÉGUEZ, *op.cit.*, pp.562 i 565.

Així mateix, cal fer esment, en aquesta línia, d'algunes resolucions del Tribunal Suprem que s'aparten de la postura jurisprudencial abans esmentada, i de les quals se'n fan ressò BERZOSA FRANCO i MÁLAGA DIÉGUEZ. Es tracta de les SSTS 26 abril 1963 (RJ 1963/2416), 17 desembre 1963 (RJ 1963/5331), 7 febrer 1964 (RJ 1964/631), 13 maig 1964 (RJ 1964/2692), 24 gener 1978 (RJ 1978/13), 22 juny 1987 (RJ 1987/4545), 27 juliol 1993 (RJ 1993/6320), 16 febrer 1994 (RJ 1994/1615), 9 febrer 1998 (RJ 1998/608).

En la doctrina de les Audiències Provincials també trobem resolucions que refusen l'assimilació entre prejudicialitat civil i litispendència. Vid. entre altres les sentències AP Barcelona 25 març 1994 (AC 1994/410), AP Barcelona 20 juliol 1998 (AC 1998/6193), AP Madrid 21 gener 2002 (JUR 2002/106384), AP Màlaga 8 maig 2002 (JUR 2002/222336), AP Astúries 29 octubre 2002 (JUR 2003/12669), AP Castelló 5 febrer 2003 (AC 2003/351).

Per exemple, l'esmentada SAP Madrid 21 gener 2002 (JUR 2002/106384) planteja la relació entre, d'una banda, un procés civil d'impugnació d'acords socials per falta de validesa de la convocatòria de la junta i per lesionar els interessos de la societat en benefici de l'administrador, i, de l'altra, un procés civil on es demana la dissolució judicial de la societat. Per bé que en primera instància el Jutjat aprecia d'ofici l'excepció de litispendència, en apel·lació l'Audiència Provincial considera que no es tracta d'un cas de litispendència sinó de prejudicialitat civil, ja que entre ambdós processos no es dona la triple identitat sinó una connexió. En aquest sentit, la validesa o nul·litat dels acords contraris a la dissolució de la societat que s'ha de fallar en un dels processos és qüestió prejudicial a l'hora de decidir en l'altre procés aquesta dissolució judicial.

³¹ BERZOSA FRANCO, *op.cit.*, p.147.

mesura que el primer procés ja havia esgotat la necessitat de protecció jurídica dels litigants.

En segon lloc, fins i tot admetent la possibilitat d'assimilar a la litispendència els supòsits de prejudicialitat simultània, també hi havia obstacles que no l'haguessin fet gens viable, tant en la hipòtesi que el judici posterior fos el considerat prejudicial respecte de l'anterior, com si el primer procés fos el tingut per prejudicial respecte del segon³².

En el primer cas, on la qüestió prejudicial sorgida en el primer procés després és causa principal d'un litigi posterior, l'excepció de litispendència no era admissible per excloure aquest últim, per tal com, en la mesura que la qüestió prejudicial civil no produeix litispendència, d'ella no se'n podia derivar l'eliminació del segon pleit. Fins i tot, encara que en aquests supòsits s'hagués admès la litispendència, no s'hagués assolit l'objectiu que es perseguia amb aquesta figura, que era evitar el risc d'obtenir sentències contradictòries. Per bé que el segon procés sí que hagués quedat exclòs, en el primer, la qüestió prejudicial civil s'hagués resolt sense força de cosa jutjada, de tal manera que hagués quedat la porta oberta a un eventual tercer procés on es tornés a plantejar com a principal l'assumpte ja resolt com a prejudicial.

En la segona hipòtesi apuntada, la matèria enjudiciada en un primer procés després es planteja en qualitat de prejudicial en un litigi posterior. En aquest cas, cal reconèixer que l'exclusió d'aquest segon procés salvava la coexistència de dues resolucions contradictòries. En efecte, si l'assumpte posteriorment prejudicial ja era resolt en primer lloc en el litigi on s'havia dirimit com a principal, sempre que es plantegés a títol prejudicial en un altre procés, l'òrgan jurisdiccional podia fer ús d'aquella resolució. El contrapunt a aquest possible avantatge era el perjudici que

³² MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp.562-564.

se'n derivava per les parts del segon judici que, després de veure'l extingit, havien de formular de nou la seva pretensió en una nova demanda un cop finalitzat el litigi considerat prejudicial.

b) La devolutivitat de la qüestió prejudicial

La resolució d'una qüestió prejudicial civil en un procés també civil mitjançant el sistema devolutiu es troba recollida en l'art 43 LEC. El precepte reserva la possibilitat d'aplicar aquest criteri en els casos en què l'acumulació de processos no és viable³³. El legislador, per tant, contempla l'eventualitat que el procés on juntament amb la qüestió principal ha aparegut una qüestió prejudicial pugui suspendre's fins que hagi finalitzat el litigi on aquest problema prejudicial s'enjudicia com a principal.

L'ús del sistema devolutiu per resoldre la prejudicialitat homogènia civil constitueix una de les novetats de la LEC. Amb la LEC de 1881, quan l'acumulació d'autes no era procedent, el problema radicava a trobar una via adequada per solucionar aquests supòsits, ja que en la llei processal civil aquesta via no estava prevista. La pràctica jurisprudencial, a banda de la litispendència, va assajar diversos mecanismes.

En alguns casos, la solució a la prejudicialitat homogènia civil es va fonamentar en la impossibilitat de suspendre el litigi per aquest motiu. La vigència del principi d'impuls d'ofici en l'ordenament processal espanyol determinava que la suspensió del procés només fos procedent en aquells supòsits en què la Llei de forma expressa ho disposés. Com que la LEC de 1881 no contemplava la suspensió del procés civil per prejudicialitat civil, aquesta paralització era inviable i,

³³ Així ho afirma la SAP Cádiz 13 juny 2002 (JUR 2002/225034). En aquest cas l'òrgan jurisdiccional civil ha d'esperar que l'acumulació procedimental demanada es resolgui per poder acordar la suspensió de les actuacions per prejudicialitat.

aleshores, no quedava més remei que cada procés seguís la seva marxa³⁴. Si el procés considerat prejudicial acabava primer, no es presentava cap obstacle, ja que el jutge de l'altre pleit podia prendre en consideració aquesta sentència a l'hora de resoldre la qüestió principal. Els inconvenients, en canvi, podien sorgir si el procés on s'havia plantejat la qüestió prejudicial acabava abans que el litigi on aquesta s'enjudiciava a títol principal. En aquestes circumstàncies, el problema prejudicial era resolt, en primer lloc, pel jutge de la qüestió principal d'acord amb el criteri no devolutiu i, després, pel jutge que l'examinava com a objecte principal del seu procés. De ser així, apareixia inevitablement el risc d'obtenir sentències contradictòries, per tal com, encara que el jutge de la qüestió principal resolvia com a qüestió prejudicial el tema que es trobava pendent en l'altre judici, aquesta decisió no adquiria força de cosa jutjada i, en conseqüència, el jutge del litigi considerat prejudicial podia dictar sentència lliurement.

En d'altres ocasions, les solucions als supòsits de prejudicialitat civil en un procés també civil van anar per altres camins. En aquest sentit, cal fer referència a determinades sentències on, tot i la manca de previsió legal, es va resoldre la qüestió prejudicial civil d'acord amb el sistema devolutiu. El fonament d'aquesta devolutivitat i consegüent suspensió de les actuacions es va intentar buscar en diversos preceptes. En alguns casos es va justificar per l'aplicació analògica de les normes existents sobre supòsits específics de prejudicialitat civil, com són l'art 4 Llei Registre Civil i l'art 835 CC, que sí que contempnen la via de la paralització davant l'aparició d'una qüestió prejudicial homogènia. El primer precepte fa referència a les inexactituds dels assentaments registrals. El segon, al·ludeix al

³⁴ Vid. per exemple la SAP Barcelona 20 juliol 1998 (AC 1998/6193). Es tracta d'una acció d'impugnació d'acords socials exercida per un soci enfront de la Societat Anònima. La sentència de primera instància desestima la demanda perquè aprecia la concurrència de litispendència arran de l'existència d'un altre procés sobre la nul·litat del contracte d'arrendament d'estació de servei que constitueix l'objecte i l'activitat de la Societat. L'actor interposa recurs d'apel·lació bo i al·legant l'absència de les circumstàncies determinants de la litispendència i demanant la suspensió de les actuacions. L'Audiència Provincial, si bé reconeix que es tracta d'un supòsit de prejudicialitat civil i

pleit de separació pendent quan es crida el cònjuge a la successió hereditària del seu consort³⁵. En d'altres ocasions, la devolutivitat de la qüestió prejudicial civil es va recolzar fins i tot en l'aplicació de l'art 43 de la nova LEC, baldament aquesta llei processal es trobés en període de *vacatio legis*³⁶.

Tornant a l'art 43 LEC, la devolutivitat de la qüestió prejudicial civil, un cop descartada l'acumulació de processos, està sotmesa a la concurrència d'una sèrie de circumstàncies, que són les que ara passarem a analitzar.

Per tal que l'òrgan jurisdiccional civil pugui acordar la devolutivitat per resoldre la qüestió prejudicial, la presència d'aquestes circumstàncies és del tot indispensable; ara bé, no és suficient. En el règim de l'art 43 LEC, la presència de tots els requisits devolutius, tot i ser una condició necessària per a la devolutivitat de la qüestió prejudicial civil, no vincula l'òrgan jurisdiccional a l'hora de decidir sobre l'aplicació d'aquest sistema en la resolució del problema prejudicial, ja que el

no de litispendència, no accedeix a la suspensió procedimental sol·licitada, atès que no hi ha cap precepte en la LEC que prevegui la paralització del procés civil per prejudicialitat també civil.

³⁵ Així ho entén, per exemple, la SAP Astúries 20 octubre 1993 (AC 1993/2069). En aquest cas, ens trobem davant un procés sobre retracte arrendatíci rústic on es planteja la qüestió de l'existència o validesa de la compravenda que serveix de base a l'acció de retracte. L'òrgan jurisdiccional aplica analògicament les normes de prejudicialitat civil i opta per suspendre el procés de retracte fins que la qüestió no quedi resolta.

En aquesta mateixa línia es pronuncia la SAP Astúries 28 gener 1998 (AC 1998/2623).

Vid. també BARQUERO SORIANO, *Excepción de litispendencia y cuestión prejudicial civil en la LEC 1/2000*, cit., p.106.

³⁶ Volem fer menció d'un supòsit on, tot i el període de *vacatio legis* en què es trobava la LEC del 2000 i per tant de vigència de la LEC de 1881, l'òrgan jurisdiccional civil va entendre que la solució més convenient al problema de prejudicialitat civil suscitat passava per l'aplicació de l'art 43 de la llei que havia d'entrar en vigor. És el supòsit de la SAP Barcelona 25 gener 2000 (AC 2000/132). Es tracta d'un procés d'impugnació d'acords socials on es planteja com a qüestió la resolució de l'arrendament que constitueix l'activitat de la societat. El tribunal, conscient de la novetat de la seva decisió, acorda la suspensió de les actuacions basant-se en l'art 43 LEC 2000, per bé que la norma es trobava, en el moment de dictar la resolució, en període de *vacatio legis*. L'òrgan jurisdiccional considera que aquesta és la solució més adequada ja que ofereix "la indiscutible ventaja de conservar lo actuado hasta el momento inmediato anterior al del dictado de la sentencia de primera instancia, con las saludables consecuencias que para el principio de economía procesal ello conlleva".

precepte li reconeix la facultat de valorar l'oportunitat d'utilitzar la devolutivitat per dirimir la qüestió.

a') La rellevància prejudicial

Un dels requisits per tal que una qüestió prejudicial civil sorgida en un procés també civil esdevingui devolutiva consisteix en l'existència d'un vincle d'imprescindibilitat entre el problema prejudicial i la qüestió principal. És a dir, la resolució del primer ha de ser necessària per decidir la segona. Així es desprèn de l'art 43 LEC quan condiona la possible suspensió de les actuacions al fet que "...para resolver sobre el objeto del litigio sea necesario decidir acerca de alguna cuestión...".

Aquesta imprescindibilitat o necessarietat d'una qüestió envers una altra es fa present quan el tema prejudicial condiona el sentit de la decisió que l'òrgan jurisdiccional civil ha de pronunciar sobre la qüestió principal, o sia, en tots aquells casos on el jutge civil no pot prescindir del tema prejudicial en el moment de fallar perquè d'ell depèn que el fallo que ha de dictar tingui un contingut o un altre.

Com ja vam posar de manifest en el primer capítol d'aquesta investigació, a l'hora d'estudiar amb caràcter general el concepte de rellevància prejudicial, és impossible confeccionar una relació casuística de tots els supòsits en què una qüestió prejudicial desplega aquesta transcendència respecte de la qüestió principal. L'únic factible és preveure i sistematitzar alguns dels casos en què normalment es dóna aquest vincle entre qüestions prejudicial i principal.

Així, és força probable que una qüestió prejudicial que exerceixi aquesta influència en la qüestió principal del pleit plantegi un problema que afecti algun dels elements que conformen l'objecte del procés. Pensem, per exemple, en un litigi on l'actor reivindica l'entrega d'un terreny en base a que és propietari i on es

planteja com a qüestió prejudicial civil la possible existència d'aquesta propietat. En aquest cas, es tracta d'un problema prejudicial que al·ludeix a la *causa petendi* del procés, ja que la propietat serveix aquí per individualitzar la pretensió³⁷. Una altra hipòtesi en què presumiblement es pot parlar de qüestió prejudicial rellevant de cara a resoldre la qüestió principal d'un procediment, es pot presentar sempre que el tema prejudicial es refereixi als fonaments que s'al·leguen per justificar la petició formulada. Aquest seria el cas d'un procés on l'actor demana que se'l declari propietari d'un immoble i on, juntament amb aquesta qüestió principal, es qüestiona a títol prejudicial la concurrència de la usucapió utilitzada per fonamentar la declaració de propietat sol·licitada³⁸. Finalment, la imprescindibilitat d'una qüestió prejudicial per resoldre la qüestió principal també és plausible que concorri quan el problema suscitat com a prejudicial concerneix algun mitjà de prova introduït en el procés. Pensem, per exemple, en la possible vulneració del dret a l'honor, a la intimitat, i a la pròpia imatge que es pot plantejar amb relació a un material fotogràfic aportat com a prova per algun dels litigants.

b') Petició de les parts

³⁷ Altres supòsits que poden il·lustrar aquesta possibilitat els trobem en les sentències AP Barcelona 20 juliol 1998 (AC 1998/6193), AP Màlaga 27 gener 1999 (AC 1999/232). En el primer cas es tracta d'un procés civil sobre impugnació d'acords socials en base a la ineficàcia del contracte d'arrendament d'estació de servei que constitueix l'objecte i l'activitat de la SA, on es planteja com a qüestió prejudicial civil la nul·litat d'aquest contracte d'arrendament. El segon fa referència a un procés civil sobre resolució d'un contracte d'arrendament per falta de pagament on es suscita com a prejudicialitat homogènia el cobrament de les rendes degudes. En ambdós supòsits la qüestió prejudicial afecta els elements (el contracte d'arrendament i la causa de resolució contractual respectivament) que serveixen per identificar les peticions formulades en cada cas.

En aquesta mateixa línia vid. entre altres la SAP Madrid 21 gener 2002 (JUR 2002/106384); i els autes AP Barcelona 31 juliol 2002 (JUR 2003/164736), AP València 3 setembre 2002 (JUR 2002/271607), AP León 29 novembre 2002 (JUR 2003/63939).

³⁸ En aquest sentit podem veure la SAP Cáceres 16 maig 2002 (JUR 2002/174731), dictada en un procés sobre cessament de la possessió d'una finca i de la pertorbació de l'eficàcia del domini inscrit. La qüestió prejudicial civil que es planteja en aquest cas consisteix en l'existència d'un judici ordinari sobre la validesa del títol que constitueix el fonament d'aquest procediment.

Així mateix vid. la SAP Cádiz 13 juny 2002 (JUR 2002/225034).

Un altre dels requisits que en virtut de l'art 43 LEC també ha de concórrer per a la devolutivitat de la qüestió prejudicial civil consisteix en la voluntat de les parts. És a dir, el precepte sotmet aquest sistema de resolució prejudicial al fet que els litigants en sol·licitin l'aplicació. En aquesta petició, a banda de raonar la possibilitat legal de la prejudicialitat devolutiva, cal justificar la improcedència de l'acumulació de processos, sia amb el testimoni judicial expedit pel Secretari corresponent sobre la negativa a l'acumulació procedimental intentada, sia expressant els preceptes legals que impedeixen fer efectiva aquesta acumulació³⁹.

La petició de les parts de suspendre les actuacions per prejudicialitat civil pot adoptar diverses formes. D'una banda, pot tractar-se d'una petició conjunta, on totes dues parts demanen a l'òrgan jurisdiccional civil que acordi la paralització del procés. De l'altra, també és possible que aquesta petició sigui formulada només per un dels litigants del pleit. En aquest cas, però, la Llei exigeix que la part contrària hagi pogut ser escoltada, cosa que s'ha de traduir, a la pràctica, en donar-li trasllat de la sol·licitud inicial i concedir-li un termini per plantejar al·legacions⁴⁰. De totes maneres, cal tenir present que la seva conformitat o disconformitat no vincula el tribunal civil, atès que l'art 43 LEC, per poder suspendre les actuacions, no requereix el consentiment de la contrapart sinó que tan sols se li presti audiència⁴¹.

Destaca d'aquest punt la diferència amb el redactat de l'art 42 del mateix cos legal quan es refereix al mateix requisit devolutiu de petició de part però amb

³⁹ Vid. SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.387.

⁴⁰ Vid. GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.659.

⁴¹ Per bé que l'Esborrany de la LEC presentat l'abril de 1997 sí que exigia aquest consentiment.

En algun supòsit, les condicions en què s'ha de produir aquesta sol·licitud de part de suspendre les actuacions s'han interpretat de forma molt flexible. Aques és el cas de l'AAP León 29 novembre 2002 (JUR 2003/63939), en el qual, si bé cap de les parts ha sol·licitat en el procés la suspensió per prejudicialitat, el fet que un dels litigants en el seu moment interessés l'acumulació

relació a les qüestions prejudicials administratives i laborals que poden aparèixer en un procés civil. Segons la norma citada, la petició de les parts de suspendre la causa pot consistir, o bé en l'acord comú de tots dos litigants, o bé en la sol·licitud d'un amb el consentiment de l'altre. En comparar el redactat dels dos articles constatem que, si bé ambdós coincideixen a l'hora de requerir un acord comú de les parts per sol·licitar la suspensió al jutge, difereixen quan la petició de suspensió la formula només un dels litigants. Mentre, en aquest cas, l'art 43 únicament exigeix que l'altra part sigui escoltada, l'art 42 fa preceptiu el seu consentiment⁴².

Finalment, per més que el legislador reconegui a l'òrgan jurisdiccional civil un marge de discrecionalitat per acordar la devolutivitat de la qüestió prejudicial, entenem que les alegacions formulades per les parts sobre aquest extrem, si bé no l'obliguen, han de ser tingudes en compte pel tribunal a l'hora de prendre la decisió relativa a la suspensió, el qual, consegüentment, ha de motivar la seva resolució.

c') La pendència d'un procediment civil

La devolutivitat de la qüestió prejudicial civil suscitada en un procés igualment civil també requereix, en últim terme, l'existència d'una altra causa on aquest tema prejudicial s'estigui examinant a títol principal. L'art 43 LEC és clar en aquest aspecte, ja que exigeix per a la suspensió per prejudicialitat, que la qüestió prejudicial sigui objecte principal d'altres processos pendents davant el mateix o un altre òrgan jurisdiccional. És precisament la pendència d'aquest procés el que justifica la suspensió del litigi on s'ha plantejat la qüestió prejudicial. L'anàlisi d'aquest requisit devolutiu passa per fer les següents valoracions.

de processos i subsidiàriament la suspensió procedimental, ja es considera suficient per donar compliment a aquest requisit devolutiu.

⁴² Vid. per tots GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, pp.521-522.

A) D'entrada, i respecte de l'existència d'aquest procés on el problema prejudicial s'enjudicia a títol principal, cal determinar si tots els procediments civils poden donar compliment a aquest requisit devolutiu. Al nostre entendre sí. Per bé que d'una interpretació molt rigorista de l'art 43 LEC, quan exigeix que la qüestió prejudicial constitueixi l'objecte principal d'un altre procés pendent davant el mateix o diferent tribunal civil, es podria desprendre que el procediment que pot justificar una suspensió de les actuacions ha de ser un procés davant un òrgan jurisdiccional on l'assumpte pugui ser resolt amb efecte de cosa jutjada, la lectura del precepte s'ha de dur a terme des d'un punt de vista més flexible. Tal com ha quedat exposat en el capítol primer d'aquesta investigació, el procediment on el tema prejudicial s'examina a títol principal, per poder suspendre la causa per prejudicialitat, tant pot consistir en un procediment davant un òrgan jurisdiccional on el tema prejudicial pot acabar sent resolt amb efectes de cosa jutjada, com en un procediment que té lloc en una seu no jurisdiccional.

Optar per la postura contrària, és a dir, que el requisit devolutiu de la pendència d'un procediment civil on el tema prejudicial s'examina a títol principal fes referència només a un procés on aquest tema pogués ser resolt amb efecte de cosa jutjada conduiria a la necessitat de determinar quins procediments civils poden donar compliment a aquest requisit. Tenint en compte l'existència de procediments civils respecte dels quals la producció d'aquesta eficàcia és per alguns posada en dubte, la postura que s'adoptés sobre el particular podria condicionar el règim de resolució de la qüestió prejudicial civil. Si resultés que a aquests procediments se'ls negués eficàcia de cosa jutjada, quan la qüestió prejudicial apareguda en un procés civil s'estigués examinant a títol principal en un d'ells, no es podria considerar que concorregués el requisit devolutiu que exigeix la pendència d'un procediment on el tema prejudicial pogués ser resolt amb efecte de cosa jutjada. En conseqüència, arran de l'absència d'una de les circumstàncies que permetrien la devolutivitat, la qüestió prejudicial s'hauria de resoldre segons el criteri no devolutiu. Per contra, si a aquests procediments se'ls reconegués la

producció de cosa jutjada, el fet que un tema, prejudicial en un altre litigi, s'hi estigués enjudiciant com a principal, sí que permetria donar compliment al requisit devolutiu esmentat i, per tant, la qüestió prejudicial civil podria resoldre's utilitzant el sistema de la devolutivitat.

No compartim aquestes consideracions, sinó que, independentment de l'òrgan davant el qual es tramita i la possibilitat de producció de cosa jutjada, som de l'opinió que tot procediment civil on el tema prejudicial s'enjudicia com a principal és susceptible de provocar la suspensió de les actuacions per prejudicialitat.

Això no obstant, tot i la claredat d'aquestes afirmacions, no volem deixar de fer una breu referència a alguns supòsits que, si bé per nosaltres no hi ha dubte que donen compliment al requisit devolutiu que ara estem analitzant, som conscients que potser poden suscitar algun problema d'interpretació, sia perquè es tracta de procediments civils on no queda clara la producció de cosa jutjada, sia perquè es tracta d'actuacions que es desenvolupen davant òrgans no jurisdiccionals. Són els següents.

a) Un dels supòsits on la doctrina no es posa d'acord sobre l'existència de cosa jutjada són els processos sumaris.

Segons un grup d'autors, en aquest tipus de judicis no es produeix aquesta eficàcia, no només perquè es tracta de procediments on es limiten les alegacions de les parts, l'objecte de la prova i la cognició judicial, sinó també perquè, amb posterioritat a la seva finalització, és possible iniciar un procés plenari on les parts poden plantejar sense limitacions el conflicte⁴³.

⁴³ Vid. en aquest sentit DE LA OLIVA SANTOS, *Sobre la cosa juzgada*, cit., pp.36-37; MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.473; DE LA OLIVA SANTOS, *Derecho*

En oposició a aquesta tesi, però, una part de la doctrina considera que les sentències dels judicis sumaris produeixen l'efecte de cosa jutjada però limitat a allò que fou objecte de resolució, o sia, respecte de les qüestions al·legades i discutides en el procediment. Tot i el tenor literal de l'art 447.2 LEC, aquest plantejament, ja propugnat durant la vigència de la LEC de 1881⁴⁴, és el que utilitzen una bona colla d'autors a l'hora d'interpretar el precepte⁴⁵. D'aquesta manera, el que vol dir la Llei és que la sentència que es dicta en aquests processos, en desplegar l'eficàcia de cosa jutjada només respecte de la pretensió exercitada, no impedeix la incoació d'un procediment declaratiu posterior ja que en aquests processos sumaris l'òrgan judicial, o bé té una limitació en els seus poders de cognició, o bé no s'hi tracta la totalitat del problema que afecta les parts.

De les dues postures acabades d'exposar, assumim la segona d'elles, és a dir, la que atribueix la producció de cosa jutjada a les sentències dels judicis sumaris si bé limitada a l'objecte que s'hi ha discutit. En l'àmbit de la devolutivitat prejudicial això significa que si el tema prejudicial suscitat en un determinat procés civil, a la vegada és examinat com a principal en un judici sumari, l'existència d'aquest darrer procés permet afirmar sense cap mena de dubte la concurrència d'un dels requisits necessaris per resoldre la qüestió prejudicial aplicant aquest sistema, fins i tot en el cas que s'exigís que el procediment on el problema

procesal civil. El proceso de declaración, cit., p.494; TAPIA FERNÁNDEZ, *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, cit., p.151.

⁴⁴ Vid. per exemple SERRA DOMÍNGUEZ, *Artículo 1252*, cit., p.653; BERZOSA FRANCO, *Demanda, <<causa petendi>> y objeto del proceso*, cit., p.220; RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, cit., II, p.805.

⁴⁵ Així es pronuncien ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.615; ASECIO MELLADO, *Derecho procesal civil. Parte primera*, cit., p.339; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.360; GARNICA MARTÍN, *Artículo 222*, cit., T.I, p.869; GARBERÍ, *Cosa juzgada material*, cit., T.2, p.597; DE PADURA BALLESTEROS, *Fundamentación de la sentencia, preclusión y cosa juzgada*, cit., p.174; FAIRÉN GUILLÉN, *La desaparición de la fuerza de cosa juzgada material de las sentencias dictadas en juicios sumarios (artículo 447 de la Ley de Enjuiciamiento Civil de 7 de enero de 2000)*, en "Tribunales de Justicia", 2003, nº7, pp.1 i ss.

prejudicial s'examina a títol principal hagués de ser dels que despleguen l'eficàcia esmentada.

b) Un altre procediment de naturalesa civil on es posa en dubte l'existència de cosa jutjada són els expedients de jurisdicció voluntària.

Amb caràcter general, la doctrina coincideix a negar aquesta eficàcia a les resolucions que es puguin dictar en aquests procediments⁴⁶. Tanmateix, i parellament al que succeeix amb els judicis sumaris, aboguem també en aquest cas per les tesis doctrinals que, en la mesura que reconeixen naturalesa jurisdiccional als actes de jurisdicció voluntària que es duen a terme davant un jutge, entenen que constitueixen un vertader judici i que acaben amb una resolució la qual, un cop ferma i irrevocable, produeix els efectes de cosa jutjada si bé limitats a l'objecte concret que s'hi ha debatut⁴⁷.

Al marge d'això, si resulta que la qüestió prejudicial civil apareguda en un litigi, simultàniament es planteja com a principal en un expedient de jurisdicció voluntària, l'existència d'aquest expedient és suficient per a la concurrència del requisit devolutiu segons el qual ha d'estar pendent un procediment on el problema prejudicial s'estigui enjudiciant a títol principal. És de destacar que, malgrat el silenci de la LEC en aquest punt, aquesta hipòtesi sí que fou contemplada pels PROFESORES DE DERECHO PROCESAL. L'art 70 de la regulació que proposaven per a la prejudicialitat homogènia civil s'expressa en el següents termes: "I. Si durante la pendencia de un asunto civil se suscitare alguna cuestión

⁴⁶ Vid. per exemple CARRERAS LLANSANA, *Eficacia de las resoluciones de la jurisdicción voluntaria*, en "Estudios de derecho procesal" (amb FENECH NAVARRO), Barcelona, 1962, pp.661 i ss.; SERRA DOMÍNGUEZ, *Naturaleza jurídica de la jurisdicción voluntaria*, en "Estudios de derecho procesal", Barcelona, 1969, pp.640-641; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *op.cit.*, p.360.

⁴⁷ Així es manifesten RAMOS MÉNDEZ, *La jurisdicción voluntaria en negocios de comercio*, Madrid, 1978, p.44; ID., *Enjuiciamiento Civil*, cit., II, pp.1153-1155; MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., p.65.

que pudiera ser determinante de la decisión, hubiera de ser resuelta por otro tribunal que ejerza jurisdicción civil, o en expediente de jurisdicción voluntaria, la parte interesada podrá plantearla ante el tribunal competente, pero las actuaciones sólo se suspenderán si ambas estuvieren conformes (...)"⁴⁸.

c) Finalment, cal fer referència a l'arbitratge. Per bé que el tenor literal de l'art 43 LEC, quan al·ludeix al procediment civil que té per objecte principal la qüestió prejudicial, només fa referència a un procés que es desenvolupi davant un tribunal, entenem que l'existència d'un arbitratge on s'examini a títol principal un tema que és prejudicial en un litigi, també pot quedar compresa en el contingut del requisit devolutiu que ara estem analitzant.

La raó de pes és la consideració del laude arbitral com el resultat d'una activitat jurisdiccional⁴⁹. A partir d'aquí s'assimilen la funció i els efectes de la sentència judicial i del laude arbitral. D'una banda, la funció d'ambdós pronunciaments és idèntica perquè en tots dos casos es resol una petició jurídica formulada per una part enfront d'una altra, estimant-la, en tot o en part, o bé desestimant-la. De l'altra, també coincideixen els efectes perquè en tots dos casos la resolució obliga les parts, produeix l'efecte de cosa jutjada, i pot donar lloc a una execució⁵⁰. L'existència de cosa jutjada en seu arbitral no planteja problemes, havent esguard que tant la unanimitat de la doctrina com la mateixa Llei de

⁴⁸ PROFESORES DE DERECHO PROCESAL, *Corrección y actualización de la LEC*, cit., I, p.214.

Com a mostra podem citar la SAP Màlaga 8 maig 2002 (JUR 2002/222336). En un procés civil d'impugnació d'acords socials on es demana la declaració de nul·litat d'una Junta General Extraordinària, es planteja com a qüestió prejudicial civil que s'està tramitant en un expedient de jurisdicció voluntària la sol·licitud de convocatòria judicial de la Junta General Extraordinària.

⁴⁹ Vid. el desenvolupament d'aquesta idea en SERRA DOMÍNGUEZ, *Naturaleza jurídica del arbitraje*, en "Estudios de derecho procesal", Barcelona, 1969, pp.580-583; RAMOS MÉNDEZ, *Derecho y proceso*, cit., pp.297-300.

⁵⁰ SERRA DOMÍNGUEZ, *op.cit.*, p.580.

l'Arbitratge 60/2003, de 23 de desembre, en el seu art 43, reconeixen els efectes de cosa jutjada als laudes arbitrals fermes⁵¹.

Així, si resulta que el problema que s'ha plantejat com a prejudicial en un litigi civil s'està enjudiciant com a principal en un procediment arbitral, l'existència d'aquest arbitratge permet afirmar que concorre un dels requisits necessaris per resoldre la qüestió prejudicial civil segons el criteri devolutiu.

B) Per poder acordar la devolutivitat de la qüestió prejudicial, és indiferent si el procediment civil on s'examina com a principal aquesta qüestió ha estat incoat per algun dels litigants de l'altre procés o bé per un tercer subjecte. Així mateix, i tal com diu el tenor literal de la Llei, és possible que es desenvolupi davant el mateix òrgan jurisdiccional que també tramita el litigi on ha aparegut la qüestió prejudicial, o bé que es trobi pendent davant un tribunal civil diferent. Fins i tot, com acabem de veure, que tingui lloc davant un òrgan no inclòs en el Poder Judicial.

C) Igualment, és irrellevant el moment temporal en què s'ha produït la incoació de la causa que té per objecte principal el tema prejudicial. Tant pot ser que hagi començat amb anterioritat com simultàniament a la pendència del procés on s'ha plantejat la qüestió prejudicial. De la mateixa manera, la suspensió d'aquest últim pot acordar-se independentment de la fase processal que hagi assolit el procediment que enjudicia a títol principal el tema prejudicial.

⁵¹ Vid. entre altres SERRA DOMÍNGUEZ, *Artículo 1252*, cit., p.655; BARONA VILAR, *Comentario breve a la Ley de Arbitraje* (Dir. MONTERO AROCA), Madrid, 1990, pp.189-194; MONTERO AROCA, *La cosa juzgada: conceptos generales*, en "Efectos jurídicos del proceso (cosa juzgada, costas e intereses, impugnaciones y jura de cuentas)", Madrid, 1995 XXV, p.88; RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, cit., II, p.1138; GÓMEZ COLOMER, *Derecho Jurisdiccional II Proceso civil*, cit., p.848; GIMENO SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte especial*, cit., p.460; GARNICA MARTÍN, *Artículo 222*, cit., T.I, p.870.

D) Per últim, cal fer referència als moments inicial i final del procediment civil on el tema prejudicial s'enjudicia a títol principal, atès que és durant aquests dos instants que es pot parlar de pendència procedimental i consegüentment també de la concurrència del requisit devolutiu que ara estem analitzant.

a) Pel que fa a l'inici del procediment, aquest ve determinat per l'inici de la litispendència. La identificació del moment a partir del qual es pot considerar que aquesta existeix, però, no és pacífica entre la doctrina. No és el lloc adequat, aquest treball d'investigació, per fer una anàlisi exhaustiva de les diferents postures doctrinals elaborades sobre aquesta qüestió. Per això, simplement ens limitem a adoptar, a efectes del que aquí ens interessa, una de les teories propugnades, la teoria de la presentació⁵².

La determinació de l'inici de la litispendència a partir d'aquesta teoria significa que el moment inicial d'aquesta figura i, per tant també del procediment civil, coincideix amb la presentació de la demanda del procés. Evidentment, si el procediment civil on el problema prejudicial s'examina com a principal consisteix en un arbitratge, aquest moment inicial té lloc, amb caràcter general, quan el demandat ha rebut el requeriment de sotmetre la controvèrsia a arbitratge (art 27 LA). Igualment, si es tracta d'un expedient de jurisdicció voluntària, el moment inicial esmentat es produeix amb la formulació davant el Jutge de la pretensió que es vol fer valdre en les actuacions de jurisdicció voluntària corresponents⁵³.

Ara bé, cal tenir en compte que en alguns casos la litispendència s'ha de retrotraure a un moment anterior al plantejament de la pretensió. Es tracta de supòsits on es fa necessària la realització de determinades actuacions amb caràcter previ a la demanda (per exemple, quan s'exigeix una reclamació prèvia en

⁵² Vid. àmpliament per aquesta concepció doctrinal MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp.138 i ss.

via administrativa, o bé quan resulta imprescindible per litigar la sol·licitud d'assistència jurídica gartuïta). No és que aquestes actuacions produeixin litispendència per si mateixes, sinó que es tracta de retrotraure els efectes de la litispendència del judici posterior al moment en què l'actor ha iniciat el tràmit necessari per després incoar-lo⁵⁴. Tot i aquesta retroacció, de cara a la suspensió per prejudicialitat considerem la presentació de l'escrit de demanda com a moment inicial del procés civil a partir del qual poder considerar que concorre el requisit devolutiu de la pendència procedimental

E) Amb relació al moment final del procediment civil que té per objecte principal el tema que en un altre litigi és prejudicial, aquest es correspon amb l'obtenció d'una decisió ferma que signifiqui la fi d'aquelles actuacions. Tanmateix, l'anàlisi de les diferents formes que pot adoptar aquesta finalització, com que a la vegada determinen l'aixecament de la suspensió civil per prejudicialitat, la duem a terme en el capítol destinat a aquesta figura suspensiva⁵⁵.

c) Tot i que l'art 43 LEC no fa cap al·lusió a la necessitat d'acreditar la pendència del procediment civil on s'examina a títol principal el tema prejudicial, és indispensable que l'òrgan jurisdiccional civil tingui coneixement d'aquesta existència per poder suspendre les actuacions. L'acreditació pot anar referida a l'inici del procediment prejudicial (verificant la presentació dels escrits d'incoació corresponents) o a qualsevol acte dut a terme durant el desenvolupament d'aquell. La part que ha plantejat la qüestió prejudicial homogènia pot fer efectiva aquesta acreditació mitjançant la còpia testimoniada dels escrits inicials (per exemple, de la demanda), o a través del testimoni expedit per Secretari Judicial o subjecte assimilat a qui s'assignin aquestes funcions (pensem en el procediment arbitral) de l'actuació que es vol verificar.

⁵³ MÁLAGA DIÉGUEZ, *op. cit.*, p.66.

⁵⁴ MÁLAGA DIÉGUEZ, *op.cit.*, p..57-59.

c) La no devolutivitat de la qüestió prejudicial

La qüestió prejudicial civil apareguda en un procés també civil es resol d'acord amb el criteri no devolutiu en dues ocasions.

A) En primer lloc, quan l'òrgan jurisdiccional civil aprecia l'absència d'alguna o algunes de les circumstàncies que es necessiten per resoldre la qüestió prejudicial segons el sistema devolutiu.

a) La no devolutivitat de la qüestió prejudicial té lloc si no concorre el requisit de la rellevància prejudicial, és a dir, sempre que, per resoldre la qüestió principal del procés, no sigui necessari amb caràcter previ decidir l'assumpte prejudicial. Aquesta manca d'imprescindibilitat de la qüestió prejudicial respecte de la qüestió principal d'un litigi significa que la resolució de la primera no condiciona el contingut de la decisió de la segona. Els motius pels quals pot donar-se aquesta manca de transcendència prejudicial poden resumir-se bàsicament en dos.

D'una banda, pot succeir que la qüestió prejudicial suscitada en un litigi no presenti cap tipus de connexió amb el tema de la qüestió principal del procés, de tal manera que no hi pugui exercir cap mena d'influència. Pensem, per exemple, en un procés civil on es discuteix com a qüestió principal una reclamació de quantitat. Juntament amb això, es qüestiona prejudicialment si el representant legal d'un dels litigants que és menor d'edat n'ostenta la pàtria potestat, havent esguard que existeix un altre litigi on es discuteix la privació d'aquesta pàtria potestat per incompliment dels deures inherents a la mateixa. Entenem que el problema que planteja la qüestió prejudicial amb relació a la capacitat processal d'una de les parts del procés no condiciona el sentit de la decisió de la qüestió principal sobre si el demandat ha de pagar o no la quantitat que se li reclama. Per

⁵⁵ Vegeu el capítol cinquè.

consegüent, es tracta d'un supòsit on la qüestió prejudicial civil no és rellevant de cara a dirimir la qüestió principal, on no hi ha cap nexa d'imprescindibilitat entre totes dues⁵⁶.

De l'altra, és possible que la manca de rellevància prejudicial tingui lloc perquè, si bé en el procés ha aparegut una qüestió prejudicial relacionada amb el problema que es planteja com a principal, existeixen altres elements que permeten decidir aquest últim sense fer ús de la primera i, per tant, converteixen la qüestió prejudicial en intranscendent. És a dir, malgrat la connexió entre qüestió prejudicial i qüestió principal, la seva resolució ha esdevingut innecessària ja que, sigui quin sigui el contingut d'aquesta, no repercuteix en la solució de la qüestió principal. Aquest pot ser el cas d'un procés civil on s'ha plantejat com a qüestió prejudicial la possible vulneració del dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge d'unes fotografies presentades com a prova per un dels litigants. Malgrat la relació que és possible que concorri entre aquest material fotogràfic i la decisió de la qüestió principal, pot ben ser que existeixin també altres elements provatoris que permetin al jutge dirimir la qüestió principal i donar-li la mateixa solució independentment de si es té en consideració o no les fotografies qüestionades. O sia, el problema de si aquest mitjà provatori vulnera o no el dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge ha esdevingut totalment irrellevant per resoldre la qüestió principal⁵⁷.

⁵⁶ La manca de rellevància s'aprecia, per exemple, en la SAP Balears 7 novembre 2002 (JUR 2003/91214). Es tracta d'un procés civil iniciat per una empresa contra el fiador d'una altra empresa per impagament del crèdit derivat del contracte de franquícia signat entre ambdues societats. El tribunal civil no considera d'influència prejudicial l'existència d'un altre procés civil on l'empresa deutora reclama a l'altra una indemnització pels danys que li ha ocasionat aquesta última en incomplir el contracte de franquícia i realitzar actes de competència deslleial.

Igualment, podem citar les sentències AP Madrid 28 setembre 2000 (JUR 2001/13324), AP Girona 11 febrer 2002 (AC 2002/827), AP Alacant 4 setembre 2002 (JUR 2002/271771); i l'AAP Balears 11 febrer 2002 (JUR 2002/100928).

⁵⁷ Vid. per exemple també les sentències AP València 10 abril 2002 (JUR 2002/164927), AP Lleida 26 novembre 2002 (JUR 2003/14804).

La primera resolució planteja el cas d'un judici de desnonament de vivenda per falta de pagament de la renda on es planteja com a qüestió prejudicial civil la nul·litat del contracte de compravenda de la vivenda objecte de l'arrendament. Tot i la inicial influència de la segona qüestió en la primera, l'òrgan jurisdiccional civil entén que el reconeixement del propi demandat de la seva

b) La resolució de la qüestió prejudicial civil segons el criteri no devolutiu pot ser igualment ocasionada per l'absència de petició de les parts per suspendre. Tant si manca una petició conjunta de tots dos litigants de suspendre les actuacions per prejudicialitat, com si tampoc algun ho ha sol·licitat individualment, l'òrgan jurisdiccional no pot acordar la devolutivitat de la qüestió prejudicial i, per tant, ha de resoldre-la en virtut del criteri no devolutiu⁵⁸. Així és que pot donar-se la paradoxa que, malgrat la rellevància del tema prejudicial en la resolució de la qüestió principal, l'absència de la voluntat de les parts per aplicar el règim devolutiu, forci l'òrgan jurisdiccional civil a dirimir la qüestió prejudicial *incidenter tantum*.

c) Finalment, la no devolutivitat de la qüestió prejudicial civil també pot produir-se en cas que no es trobi pendent cap procediment on el tema prejudicial s'estigui examinant a títol principal. És evident que sense la pendència d'aquest procediment no té sentit parlar de suspensió de les actuacions civils a l'espera que la qüestió prejudicial sigui resolta, atès que l'instrument a aquest efecte no existeix. Igualment, si no n'ha quedat acreditada l'existència o s'ha fet de forma insuficient, ja que si el tribunal civil no té coneixement d'aquesta pendència difícilment pot procedir a suspendre les actuacions.

B) En segon lloc, l'òrgan jurisdiccional pot optar pel sistema no devolutiu quan, tot i la concurrència de les circumstàncies exigides per a la devolutivitat, no

condició d'arrendatari i el reconeixement de l'impagament de les rendes desvirtuen aquella influència i ja justifiquen per si mateixes l'acció de desnonament.

En el segon cas, es tracta d'un judici d'aliments on es planteja com a qüestió prejudicial civil la impugnació de la filiació paterna del menor pel qual es reclamen els aliments. Tot i que és cert que el pressupòsit per l'existència de l'obligació legal de prestar aliments és el vincle parental, en aquest cas la filiació del menor ja està determinada legalment per reconeixement davant l'encarregat del Registre Civil. Conseqüentment, no es fa necessària una resolució judicial prèvia que determini la filiació del menor per resoldre sobre la reclamació d'aliments per tal com aquesta filiació ja està legalment determinada, tot i la pendència del procés d'impugnació de la filiació.

⁵⁸ Com a mostra vid. l'AAP La Rioja 19 maig 2003 (JUR 2003/167320).

consideri adequat l'ús d'aquest sistema per dirimir la qüestió prejudicial. Com ja ha quedat apuntat pàgines enrere, la presència de tots els requisits devolutius no obliga el jutge a acordar la devolutivitat prejudicial, sinó que l'art 43 LEC li reconeix la potestat de decidir sobre l'oportunitat o no de resoldre la qüestió prejudicial aplicant aquest sistema.

És a dir, pel sol fet que concorrin totes les circumstàncies que es requereixen per a la devolutivitat, el tribunal no es veu obligat a suspendre el curs de les actuacions per prejudicialitat, sinó que ha de resoldre en atenció a criteris sobre la conveniència d'esperar la finalització del procés sobre el tema prejudicial⁵⁹. Així és després dels termes que utilitza el precepte quan estableix que l'òrgan jurisdiccional civil "podrá mediante auto decretar la suspensión". Per consegüent, encara que concorrin tots els requisits necessaris que fan possible l'aplicació del règim devolutiu per resoldre la qüestió prejudicial civil, és l'òrgan jurisdiccional qui en darrer terme decideix la pertinença o no d'aquest sistema⁶⁰.

El nucli de la qüestió es troba en com ha de gestionar l'òrgan jurisdiccional aquest marge de discrecionalitat que li atribueix l'art 43 LEC, és a dir, en funció de quins criteris ha de deixar d'aplicar el sistema devolutiu per resoldre la qüestió

⁵⁹ Vid. en aquest sentit ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.690; PAZ RUBIO, ACHAERANDIO GUIJARRO, DE ANDRÉS HERRERO, ILLESCAS RUS, PUENTE SEGURA, SALGADO CARRERO, *Ley de Enjuiciamiento Civil. Comentada y con jurisprudencia*, cit., p.114.

⁶⁰ En algun supòsit l'òrgan jurisdiccional civil ha decidit la procedència de la devolutivitat de la qüestió prejudicial homogènia valent-se de criteris diferents a la discrecionalitat. Un exemple el trobem en l'AAP València 19 juliol 2002 (JUR 2002/246189). Es tracta d'un procés civil on una comunitat de propietaris reclama a un dels veïns una determinada quantitat de diners en concepte de despeses comunes i reparacions de la façana i on es planteja com a prejudicialitat homogènia la impugnació dels acords adoptats en la junta general de propietaris sobre la reparació esmentada. L'òrgan jurisdiccional civil, però, es troba, d'una banda, amb l'art 43 LEC que amb caràcter general preveu la suspensió del procés civil per prejudicialitat civil, i, de l'altra, en l'àmbit de la propietat horitzontal, amb l'art 18.4 LPH segons el qual "La impugnación de los acuerdos de la Junta no suspenderá su ejecución, salvo que el juez así lo disponga con carácter cautelar, a solicitud del demandante, oída la Comunidad de Propietarios". Davant aquesta dualitat de preceptes, i al marge de la concurrència de les circumstàncies devolutives, el tribunal decideix acudir al principi d'especialitat i donar aplicació preferent a l'art 18.4 LPH.

prejudicial tot i la concurrència de totes les circumstàncies que ho fan possible. En aquest sentit, l'òrgan jurisdiccional ha de prendre en consideració la conveniència o no de la suspensió de les actuacions civils. Això és, admetent que la paralització procedimental comporta un risc per a la garantia d'un procés sense dilacions indegudes, a l'hora d'acordar-la, el jutge ha de valorar detingudament si val la pena, d'acord amb les circumstàncies del cas, procedir a aturar el curs de la tramitació. Alguns supòsits on la inconveniència de la suspensió es fa més evident poden ser els següents.

a) Un primer grup és l'integrat per aquells casos on la resolució prejudicial que es dicti en el procediment corresponent no podrà exercir en el jutge de la qüestió principal cap mena de vinculació. Amb l'objectiu de garantir el dret de defensa dels litigants del procés principal, la vinculació que pot desplegar una resolució prejudicial civil en la decisió d'un assumpte també civil queda circumscrita, com es veurà més endavant⁶¹, a uns determinats supòsits (quan concorren els requisits de la cosa jutjada positiva i, en alguns casos on, tot i l'absència dels elements necessaris perquè es desplegui aquesta eficàcia, el tema prejudicial és rellevant per dirimir la qüestió principal). En qualsevol d'aquestes hipòtesis, un cop descartada l'acumulació de processos perquè, tot i observar-se alguna de les dues causes de l'art 76 LEC, manca algun dels altres requisits necessaris per dur a terme l'acumulació, la resolució de la qüestió prejudicial mitjançant el sistema devolutiu es presenta del tot raonable atès que, després de finalitzat el procés prejudicial, el jutge civil pot quedar vinculat per la resolució que hi ha posat fi.

Ara bé, poden donar-se supòsits on això no sigui així. Es tracta de casos on entre dos processos, si bé no concorre cap de les dues circumstàncies que permeten parlar de vinculació, la resolució d'un d'ells és necessària per decidir la

⁶¹ Vegeu el capítol sisè.

qüestió principal de l'altre, on s'ha suscitat la qüestió prejudicial. Descartada l'acumulació perquè, malgrat la segona causa de l'art 76 LEC, no s'observa algun dels altres requisits exigits per a la reunió procedimental, queda oberta aleshores la possibilitat de resoldre la prejudicialitat homogènia mitjançant el sistema devolutiu sempre i quan concorrin les circumstàncies necessàries per aplicar-lo. És a dir, com que la qüestió prejudicial, que a la vegada s'examina com a principal en l'altre procediment, és rellevant per resoldre la qüestió principal, seria perfectament viable acordar la devolutivitat prejudicial i consegüent suspensió de les actuacions civils, suposant que també es complissin els altres requisits devolutius.

El problema que es planteja en aquests casos és que, admetent que una resolució civil només vincula en la resolució d'un altre assumpte en les circumstàncies apuntades, en el cas present, com que no es tractaria de cap d'aquestes hipòtesis, després de la suspensió no podria haver vinculació. De tal manera que, tot i la paralització soferta, l'òrgan jurisdiccional civil a l'hora de resoldre la qüestió principal no quedaria vinculat per la resolució de la qüestió prejudicial. És aleshores, quan la suspensió civil per prejudicialitat esdevé inútil, que el tribunal ha de fer ús de la discrecionalitat que li reconeix l'art 43 LEC i no acordar la devolutivitat de la qüestió prejudicial suscitada baldament concurrin les circumstàncies que la fan viable.

b) Un segon grup de supòsits on pot posar-se de manifest la inconveniència de la suspensió de les actuacions per prejudicialitat fa referència a l'existència de dos processos potencialment acumulables ja que entre ells concorre alguna de les causes de l'art 76 LEC però on manca algun dels altres requisits necessaris per a l'acumulació. Es tracta de dos processos en relació de prejudicialitat, ja que la qüestió prejudicial suscitada en un d'ells s'examina a títol principal en l'altre i entre els quals es donen els elements requerits perquè la decisió d'aquest darrer vinculi en la decisió de l'altre (per exemple, perquè pot desplegar l'eficàcia de cosa jutjada positiva). En principi, tot fa pensar que, descartada l'acumulació, en cas d'acordar

en el procés on s'ha plantejat la qüestió prejudicial el sistema devolutiu per resoldre-la, la suspensió procedimental sí que tindria raó de ser ja que, un cop aixecada la paràlització, la resolució prejudicial podria vincular el tribunal civil en virtut de l'efecte positiu de la cosa jutjada.

Tanmateix, en aquestes mateixes circumstàncies, poden donar-se casos on, malgrat la possibilitat d'aquesta eficàcia entre ambdós processos, la suspensió de les actuacions civils per prejudicialitat no sigui recomanable. Per exemple, si el procés principal es troba en una fase de tramitació ja molt avançada (com en cassació) i el procés prejudicial tot just ha de finalitzar encara la primera instància. En aquest cas, el tribunal civil del primer procés pot considerar que la suspensió del curs d'aquest a l'espera que l'altre procediment acabi resolent en qualitat de principal el tema que en el seu procés s'ha suscitat com a prejudicial, esdevé més lesiu que no pas deixar que ambdues causes continuïn autònomament el seu camí, mal que això inclogui el risc d'obtenir sentències contradictòries. De ser així, l'òrgan jurisdiccional civil també podria utilitzar en aquests casos la facultat que li atorga l'art 43 LEC de no acordar la suspensió civil per prejudicialitat tot i concórrer les circumstàncies devolutives.

c) Finalment, la inconveniència d'acordar la suspensió de les actuacions per prejudicialitat civil malgrat la concurrència de tots els requisits a aquest efecte també es fa present en aquells supòsits on es posa de manifest la mala fe d'alguns dels litigants en la realització de les actuacions processals. Pensem en dos processos potencialment acumulables on la qüestió prejudicial que el demandat ha suscitat en un d'ells s'examina a títol principal en l'altre. La seva acumulació, però, no és viable per causa imputable a alguna de les parts processals atès que, per exemple, el tema plantejat en qualitat de principal en el segon procés i suscitat com a prejudicial en el primer s'hauria pogut introduir en el seu moment pel demandat del primer litigi via reconvenció. Un cop eliminada la reunió d'ambdues

causes com a mitjà per resoldre la qüestió prejudicial homogènia queda oberta la possibilitat del sistema devolutiu.

Ara bé, la conducta inadequada del demandat no plantejant en el moment oportú (reconvenció) el tema que després introdueix com a principal en un altre procés no pot desembocar posteriorment en una suspensió procedimental. En altres paraules, si el demandat no formula reconvençionalment un tema que després planteja via principal en un altre litigi, l'existència d'aquest procés principal no pot ser al·legada per fonamentar la suspensió devolutiva de la primera causa. En cas contrari, s'estaria deixant oberta la porta a aquells litigants que, amb l'objectiu de paralitzar el procés civil on s'ha suscitat una qüestió prejudicial homogènia, fan impossible fraudulentament l'acumulació d'aquest procés amb el litigi on el tema prejudicial s'examina en qualitat de principal. També en aquests casos, doncs, seria bo que l'òrgan jurisdiccional civil, fent ús del marge de discrecionalitat que li atorga la Llei, denegué, encara que concorressin tots els requisits legals necessaris, l'aplicació del sistema devolutiu per resoldre la qüestió prejudicial i la consegüent suspensió de les actuacions.

2. Prejudicialitat civil en el procés d'execució

Tot i que no hi ha cap precepte de la LEC que contempli expressament aquesta eventualitat, la prejudicialitat civil, no només pot plantejar-se durant la fase declarativa d'un procés, sinó també pot aparèixer al llarg del procés d'execució⁶². Tant si en aquestes actuacions s'executen títols executius judicials com extrajudicials. I independentment de si ens trobem en una execució provisional o definitiva.

⁶² Així per exemple l'AAP València 29 març 2003 (JUR 2003/150015). En l'execució d'una taxació de costes es planteja com a qüestió prejudicial civil la validesa d'una clàusula contractual entre les parts sobre com repartir el pagament de les costes.

El fet que la LEC no al·ludeixi de forma expressa a aquests supòsits -cal dir que la LEC de 1881 tampoc no feia referència a la prejudicialitat homogènia civil, ni en fase executiva ni en fase declarativa- obliga a resoldre els casos de prejudicialitat civil en execució d'acord amb les normes de la LEC que regulen aquest estadi del procés civil. La singularitat de l'execució amb relació al procés declaratiu, amb una finalitat i una dinàmica específiques, desaconsella l'aplicació analògica en fase executiva de la regulació que la LEC sí que conté pel cas que la qüestió prejudicial civil es suscití durant l'estadi de declaració del procés.

Així és que, el tractament processal que ha de rebre la prejudicialitat homogènia al llarg del procés d'execució civil es determina, no per analogia amb l'art 43 LEC, sinó en vista de les normes procedimentals pròpies que regulen l'execució, i consegüentment, aprofitant, d'entre els diferents mitjans i tràmits recollits en aquesta normativa, aquells que puguin servir com a instrument de resolució prejudicial. Avancem ja d'entrada que, dels preceptes de la LEC referents a l'activitat executiva, es desprèn, com a regla general, que la fórmula de resolució prejudicial que millor encaixa amb la configuració legal d'aquest estadi del procés civil és aquella que no implica una suspensió procedimental, sia perquè la qüestió prejudicial es resol pel mateix tribunal de l'execució, sia perquè la qüestió prejudicial es resol en el procés corresponent però sense que això comporti una paralització de les actuacions. La possibilitat de suspendre el desenvolupament de l'execució es presenta, doncs, com una opció taxada i excepcional. Els articles de referència en aquest sentit són bàsicament els següents: el 565, el 561 i el 564.

El primer apartat de l'art 565 LEC circumscriu els supòsits en què és possible suspendre una execució als dos previstos⁶³. D'una banda, la suspensió

⁶³ Vid. entre altres MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.579; SALINERO ROMÁN, *Artículo 565*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARETE), Valladolid, 2000, T.III, pp.2774-2775; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una*

és procedent en aquells casos en què així ho prevegui expressament la LLei⁶⁴. De l'altra, quan les parts personades en l'execució ho acordin. Per consegüent, la LEC configura la suspensió de l'execució com una eventualitat processal de caràcter excepcional de tal manera que, un cop despatxada l'execució, aquesta ha de seguir el seu curs mentre no sorgeixi algun dels supòsits esmentats als quals la Llei atribueix l'efecte de suspendre l'activitat executiva. Amb aquesta regulació el legislador pretén que les actuacions executives es desenvolupin amb celeritat bo i reduint al mínim possible les paralitzacions i dilacions en la seva tramitació, criteri, d'altra banda, que s'ajusta a les exigències derivades de la garantia constitucional de la tutela judicial efectiva per tal com s'encamina a proporcionar a l'executant una ràpida satisfacció del seu dret⁶⁵.

La voluntat del legislador de restringir els supòsits suspensius d'una execució porta a afirmar que l'aparició d'una qüestió prejudicial civil en fase executiva només pot resoldre's de forma diguem-ne devolutiva (que precisament implica una paralització de les actuacions) si totes dues parts ho acorden. És a dir, quan durant un procés d'execució es suscita una qüestió prejudicial civil que a la vegada s'enjudicia en qualitat de principal en un altre litigi, és possible resoldre devolutivament aquest problema prejudicial, aprofitant les previsions de l'art 565 LEC, sempre i quan les parts així ho decideixin i acordin suspendre l'activitat executiva a l'espera, en principi, que el tema sigui resolt en via principal. Es tracta, però, d'una devolutivitat i d'una suspensió quelcom especials ja que, a diferència dels supòsits devolutius vistos fins ara, no entren en joc com a conseqüència d'una

transición ordenada a la LEC, cit., pp.549-550; SABATER MARTÍN, *Artículo 565*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.III, pp.2766-2768; ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 565*, en "Proceso civil práctico" (Dir. GIMENO SENDRA), Madrid, 2002, VI, pp.905-918.

⁶⁴ Supòsits concrets de suspensió de l'activitat executiva es regulen en els arts 566 (en els casos de petició de rescisió o revisió de sentències fermes), 568 (pel fet que l'executat es trobi en situació de concurs), i 569 (suspensió per prejudicialitat penal). Vid. per tots CACHÓN CADENAS, *Apuntes de ejecución procesal civil*, cit., p.46.

sèrie de circumstàncies previstes legalment per poder fer ús d'aquest sistema de resolució prejudicial, sinó que s'esdevenen com a producte de la facultat que l'art 565 LEC reconeix a les parts per acordar la paralització de l'execució. És a dir, mentre en el primer grup de supòsits la suspensió per prejudicialitat s'acorda en aplicació del sistema devolutiu previst en la Llei, en execució les parts servint-se de la potestat que els atorga el legislador poden provocar-ne la suspensió i que la qüestió prejudicial suscitada acabi resolent-se devolutivament.

Si bé és cert que tant en aquest cas com en la resta de supòsits devolutius el resultat obtingut és el mateix (la suspensió de l'activitat processal), cal tenir en compte una diferència important entre ambdós tipus d'hipòtesis suspensives. En aquest sentit, el fet que la suspensió de l'execució que pot tenir lloc en casos de prejudicialitat civil sigui per efecte de la voluntat de les parts i no com a conseqüència pròpiament de l'existència de la qüestió prejudicial, fa que sigui possible que les parts, de la mateixa manera que han acordat la paralització, l'aixequin quan ho creguin convenient (vid. l'art 179 LEC) sense necessitat d'esperar, si no volen, que el procés prejudicial finalitzi. Cosa que, en els supòsits on la suspensió de les actuacions es deriva del règim devolutiu que per a la resolució prejudicial contempla la Llei, l'aturada procedimental s'ha de mantenir fins que no acabi el procediment prejudicial.

Ara bé, posat que l'acord suspensiu de les parts no existeixi, la paralització de l'execució en casos de prejudicialitat civil no és possible en la mesura que no concorre cap de les dues circumstàncies que d'acord amb l'art 565 LEC permeten suspendre l'activitat executiva. La possibilitat de resoldre la qüestió prejudicial suscitada en l'execució passa aleshores per assajar altres instruments que, sense provocar la suspensió procedimental, puguin ser idonis per dirimir la qüestió. En aquest sentit, cal remarcar l'existència d'alguns preceptes a través dels quals es fa

⁶⁵ CACHÓN CADENAS, *Suspensión de la actividad ejecutiva como consecuencia de la oposición del ejecutado*, en "Rev.Jur.Cat.", 2001, nº4, p.1179.

possible, o bé resoldre *incidenter tantum* un problema prejudicial durant la mateixa execució, o bé plantejar-lo a títol principal en el procés declaratiu ordinari corresponent.

D'una banda, els tràmits per resoldre l'oposició a l'execució ofereixen vies per poder solucionar els diferents temes que poden suscitar-se durant l'activitat executiva sense necessitat d'acudir, com a regla general, a la suspensió procedimental a l'espera de la resolució del tema suscitat⁶⁶. La resolució de la qüestió prejudicial civil aprofitant aquestes vies s'aproxima al sistema no devolutiu de resolució prejudicial atès que, no només el problema prejudicial és dirimit pel mateix tribunal civil davant el qual s'ha suscitat, sinó que també la seva resolució es produeix *incidenter tantum*.

De l'altra, l'art 564 LEC deixa oberta la porta per plantejar en el procés declaratiu corresponent aquells temes que siguin diferents de les causes d'oposició a l'execució admeses per la Llei. En aquest cas, la utilització d'aquesta possibilitat com a via per resoldre la qüestió prejudicial civil suscitada durant la fase executiva recorda en part el tractament que rep la prejudicialitat quan és objecte del sistema devolutiu ja que, si bé el procés incoat a l'empara de l'art 564 LEC no provoca la suspensió de l'activitat executiva fins a la seva finalització, sí que de fet es tracta d'un procés on el problema prejudicial en l'execució s'examina en qualitat de principal en el procediment i per l'òrgan corresponents.

3. Prejudicialitat civil en el procés de revisió

Tal com acabem de veure en l'àmbit de l'execució, tampoc amb relació al procés de revisió la LEC no conté cap precepte que hi reguli l'aparició de

⁶⁶ Al marge de determinats supòsits (els previstos en els arts 556.3 i 557.2 LEC) en què l'oposició a l'execució sí que en suspèn el curs.

qüestions prejudicials civils, cosa que no ha de portar a concloure la inexistència d'aquest tipus de prejudicialitat en aquest procediment.

A diferència del que passava durant la vigència de la LEC de 1881, que no preveia en el seu articulat la prejudicialitat homogènia civil, ara, el fet que la llei processal civil sí que contempli aquestes qüestions prejudicials durant el procés declaratiu, permet aplicar-ne analògicament les previsions sobre aquesta matèria. Per consegüent, les qüestions prejudicials civils que es suscitin durant un procés de revisió poden ser resoltes d'acord amb els mitjans que la LEC preveu pel cas que es plantegin durant el procés declaratiu, mitjans de resolució prejudicial que es troben recollits en l'art 43 de la llei processal civil.

A) D'acord amb aquest precepte, l'acumulació de processos és el primer mecanisme que cal assajar per solucionar la qüestió prejudicial civil suscitada en un procés de naturalesa també civil. Tanmateix, en l'àmbit de la revisió aquest instrument no és viable per resoldre-hi les qüestions prejudicials civils que s'hi hagin pogut plantejar. El procés de revisió on ha aparegut la qüestió prejudicial i el procés on aquesta s'examina a títol principal no són processos compatibles a l'hora d'acumular-los. El fonament d'aquesta incompatibilitat es troba en l'art 77 LEC. El precepte exigeix que els dos litigis que s'han de reunir es trobin en fase declarativa, circumstància que, en els casos que ara estem analitzant, no s'acompleix.

B) Vist que l'acumulació del procés de revisió on s'ha plantejat la qüestió prejudicial civil i del procés on aquesta s'enjudicia a títol principal no és factible, la resolució de la prejudicialitat homogènia civil en revisió únicament pot venir de la mà dels dos sistemes ja tradicionals en aquesta matèria, això és, la devolutivitat i la no devolutivitat prejudicials.

a) El primer d'aquests sistemes, el de la devolutivitat, només pot ser utilitzat quan l'òrgan jurisdiccional civil aprecia la concurrència de les circumstàncies que es necessiten a aquest efecte. Amb tot, segons l'art 43 LEC, la sola presència d'aquests requisits no és raó suficient per decidir l'aplicació d'aquest criteri en la resolució de la qüestió prejudicial, sinó que el tribunal té la facultat d'acordar-lo si ho considera convenient.

Els requisits que, en virtut del precepte de la LEC, són necessaris per a la procedència del règim devolutiu són tres: la rellevància prejudicial, la sol·licitud de les parts per aplicar aquest sistema, i la pendència i acreditació d'un procediment on el tema prejudicial s'examini com a principal. Si bé tots tres requisits ja han sigut objecte d'anàlisi en explicar les condicions de la devolutivitat prejudicial civil en un procés declaratiu⁶⁷, ens mereix especial atenció, en l'àmbit de la revisió, el contingut de la primera circumstància esmentada, o sia, la que al·ludeix a la transcendència prejudicial.

Hem definit diverses vegades aquest requisit devolutiu com l'existència d'un nexa d'imprescindibilitat entre la qüestió principal i la qüestió prejudicial, en el sentit que la decisió de la primera ve condicionada per la resolució de la segona. En el procés de revisió, una qüestió prejudicial civil determina el contingut de la resolució de la qüestió principal d'aquest procés quan es tracta d'un problema imprescindible per dirimir si la rescisió de la sentència ferma que s'ha sol·licitat és procedent o no. No cal insistir en la impossibilitat de preveure tots els supòsits on aquesta rellevància prejudicial es fa present entre la qüestió principal del procés de revisió i una qüestió prejudicial civil. Per això, únicament farem referència a aquells casos on és més probable que concorri aquesta circumstància.

⁶⁷ Pel que fa al contingut d'aquests requisits ens remetem als comentaris efectuats en aquella ocasió.

En primer lloc, és plausible que en un procés de revisió aquesta imprescindibilitat per resoldre la qüestió principal l'exerceixin qüestions prejudicials civils que plantegin algun problema sobre fets on les parts fonamenten llurs pretensions, és a dir, sobre fets que poden donar lloc a algun dels motius de revisió de l'art 510 LEC. De les quatre causes que enumera el precepte per poder fonamentar la petició rescisòria, només dues (la primera i la quarta) poden quedar condicionades per problemes de caràcter civil, ja que els altres motius de revisió restants (el segon i el tercer) plantegen problemes de naturalesa penal.

La primera causa que enumera l'art 510 LEC permet sol·licitar la revisió d'una sentència quan es disposen de documents decisius que no es van poder utilitzar per força major o per obra de la part a favor de la qual es dictà la resolució ara qüestionada. El quart motiu possibilita revisar una sentència ferma quan aquesta s'ha guanyat injustament en virtut de suborn, violència o maquinació fraudulenta, si bé d'aquestes tres circumstàncies esmentades ara només ens interessa la darrera, ja que, arribat el cas, és la que pot trobar-se condicionada per una qüestió prejudicial de naturalesa civil. Quan, en un procés, la decisió d'un *thema decidendi* civil determini la concurrència o no d'algun d'aquests motius de revisió, es pot afirmar que es tracta d'una qüestió prejudicial civil rellevant per acordar la rescisió de la sentència. Hem d'admetre la dificultat de trobar exemples que il·lustrin aquests supòsits sense haver de recórrer a hipòtesis que resultin excessivament postisses. Un d'aquests casos podria ser el següent. Pensem, per exemple, en un procés civil on una de les parts guarda silenci sobre un determinat fet que li pot ser perjudicial, com la seva condició de propietari d'un bé. La sentència ferma que posa fi al litigi és objecte d'un procés de revisió fonamentat precisament en l'existència de la maquinació fraudulenta que ha suposat l'ocultació d'aquell fet. Una qüestió prejudicial civil que podria suscitar-se com a rellevant per resoldre la rescisió sol·licitada podria ser aquella que plantegés la nul·litat del contracte de compravenda d'on es derivaria, en el seu cas, la condició de propietari. Entenem que el fet que el contracte es declari nul o no, determina que

es pugui afirmar o negar aquesta condició de propietari del litigant i, per tant, també repercuteix en si es va produir o no , en el seu moment, l'ocultació del fet que ara s'al·lega com a maquinació fraudulenta.

A banda dels supòsits comentats, en un procés de revisió igualment és probable, en segon lloc, que la transcendència per resoldre la qüestió principal l'exerceixin qüestions prejudicials civils que facin referència a mitjans de prova que s'hagin de practicar en aquest procediment. Per exemple, si amb relació a alguns d'aquests instruments provatoris es planteja la vulneració del dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge.

b) Per acabar, cal al·ludir a les qüestions prejudicials no devolutives. La determinació d'aquests supòsits s'estableix per exclusió d'aquells en què és procedent l'aplicació del sistema devolutiu. Així, la no devolutivitat de la qüestió prejudicial civil suscitada en un procés de revisió pot tenir lloc per dos motius. D'una banda, perquè l'òrgan jurisdiccional civil aprecia l'absència d'alguna o algunes de les circumstàncies que es requereixen per a la devolutivitat prejudicial. De l'altra, perquè, si bé es compleixen tots els requisits per utilitzar aquest sistema, el tribunal no ho considera convenient.

III. SUPÒSIT ESPECÍFIC. LA INEXACTITUD REGISTRAL.

L'art 4 de la Llei del Registre Civil (LRC), 8 juny 1957, preveu la possibilitat que la inexactitud d'un assentament del Registre Civil es plantegi com a qüestió prejudicial en un procés on se n'hagi admès la certificació⁶⁸.

⁶⁸ Tot i que el precepte contempla l'aparició d'aquesta qüestió prejudicial en qualsevol tipus de procés, per exigències del tema objecte d'aquest treball d'investigació, circumscriurem l'estudi de la inexactitud registral en l'àmbit del procés civil.

Per bé que a partir de l'entrada en vigor de la LEC del 2000, és l'art 43 d'aquest cos legal el precepte dedicat a regular amb caràcter general la prejudicialitat homogènia civil, no hi ha raons per pensar que el supòsit específic de l'art 4 LRC no estigui en vigor actualment. D'una banda, perquè l'article no figura expressament en la disposició derogatòria de la LEC. De l'altra, perquè el seu redactat no sembla estar en contradicció amb els termes de l'art 43 LEC, cosa que descarta una possible derogació tàcita⁶⁹.

La inexactitud registral pot manifestar-se de dues maneres. Pot consistir en un Registre incomplet o en un Registre equivocat. En el primer cas, es tracta de fets relatius a l'existència, a l'estat civil, a la capacitat, etc, que no han estat inscrits a temps, o bé que per qualsevol altra causa no figuren en el Registre. En el segon cas, la inexactitud fa referència a l'error, falsetat o falta de correspondència entre la realitat i la inscripció registral⁷⁰.

La regulació que conté l'art 4 LRC pels casos en què algun dels problemes ara esmentats es plantegi com a prejudicial en un procés sembla una mica desordenada i confusa. En les pàgines que segueixen intentarem interpretar els termes de la Llei i sistematitzar-los de la manera més raonable.

El tractament processal previst en el precepte per a aquestes qüestions prejudicials presenta algunes coincidències amb l'establert en l'art 43 LEC⁷¹. Així, en el cas de la prejudicialitat sobre inexactitud registral, l'òrgan jurisdiccional civil també ha d'intentar, en primer lloc, resoldre-la a través de l'acumulació de

⁶⁹ Vid. LUCES GIL, *Procedimiento para la rectificación en vía judicial de los asientos del Registro Civil*, en "Rev. LEC", juny 2002, nº20.

⁷⁰ Vid. per tots LACRUZ BERDEJO, *Elementos de derecho civil* (amb SANCHO REBULLIDA, LUNA SERRANO, DELGADO ECHEVARRIA, RIVERO HERNÁNDEZ), Barcelona, 1990, T.I, vol.2, p.235.

processos. Només si aquesta reunió procedimental no és viable cal acudir als sistemes devolutiu i no devolutiu.

1. L'acumulació de processos

La LRC possibilita l'acumulació del procés civil on ha aparegut la qüestió prejudicial sobre inexactitud registral i el procediment on aquesta inexactitud s'examina a títol principal, com la primera via a contemplar per resoldre aquest supòsit específic de prejudicialitat homogènia civil.

Així sembla que es desprèn de l'art 4 LRC, tot i que s'ha d'admetre que el tenor literal del precepte pot resultar confús en aquest punt. Diu així: "Cuando la naturaleza y el estado del proceso lo consientan, se ventilará la cuestión prejudicial en el mismo". Si bé no queda clar l'abast d'aquesta ventilació de la qüestió prejudicial en el mateix procés, la terminologia utilitzada fa pensar que l'expressió al·ludeix més aviat a l'acumulació procedimental més que no pas a la no devolutivitat prejudicial. Aquesta conclusió es deriva del fet que s'hagi de tenir en compte la naturalesa i l'estat del procés, que són paràmetres que cal valorar a l'hora d'acumular dos procediments i no en el moment d'aplicar el règim no devolutiu.

Els requisits exigits legalment perquè l'acumulació dels dos processos sigui viable ja s'han analitzat pàgines enrere en ocasió d'exposar el supòsit general de la prejudicialitat homogènia civil i, per tant, no hi tornarem a insistir⁷². Tan sols creiem necessari un aclariment, d'altra banda evident. Per tal que es pugui pensar en l'acumulació dels dos processos com a mecanisme de resolució prejudicial cal que el procediment on s'estigui examinant com a principal la inexactitud registral

⁷¹ Vid. entre altres ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.691; LUCES GIL, *Procedimiento para la rectificación en vía judicial de los asientos del Registro Civil*, cit.

⁷² Ens remetem a les consideracions realitzades en aquest mateix capítol.

sigui un procés que es desenvolupi en seu jurisdiccional, i no en un expedient governatiu.

2. La devolutivitat de la qüestió prejudicial

Si l'acumulació de processos no es pot dur a terme, la resolució de la qüestió prejudicial civil sobre inexactitud registral passa, aleshores, per acordar-ne la seva devolutivitat i consegüent suspensió de les actuacions del procés on s'ha suscitat. L'adopció del sistema devolutiu, però, està sotmesa a la concurrència d'una sèrie de circumstàncies que ha d'apreciar l'òrgan jurisdiccional civil.

Per prendre aquesta decisió, l'art 4 LRC exigeix al jutge que doni audiència a la part contrària i al Ministeri Fiscal. El precepte només estableix la necessitat d'escoltar tant l'una com l'altre, però no que sigui indispensable el seu consentiment.

Destaca de l'art 4 LRC el fet que, per referir-se a la devolutivitat prejudicial, utilitza l'expressió "admetre" la qüestió prejudicial per part de l'òrgan jurisdiccional. Hem assimilat aquesta "admissió" a l'adopció del sistema devolutiu perquè segons el precepte l'admissió de la qüestió prejudicial comporta la suspensió del procés civil on aquesta s'ha plantejat.

A) La influència decisiva

Una de les condicions que exigeix l'art 4 LRC per poder acordar el sistema devolutiu en la resolució de la qüestió prejudicial consisteix en la influència decisiva que aquesta ha d'exercir. Aquesta expressió al·ludeix al concepte de rellevància prejudicial que hem vingut utilitzant al llarg d'aquest treball d'investigació. Aquesta transcendència concorre quan la decisió de la qüestió prejudicial és imprescindible per resoldre la qüestió principal del litigi ja que

condiciona el contingut d'aquesta resolució. La devolutivitat de la qüestió prejudicial, doncs, passa perquè la inexactitud registral sigui determinant del sentit del fallo sobre la qüestió principal del procés. El problema, com sempre, radica a concretar quan es pot considerar que concorre aquesta rellevància prejudicial. Vist que l'elaboració d'un llistat exhaustiu i casuístic que englobi tots els supòsits possibles esdevé inviable, només queda l'opció de preveure aquells casos on probablement pot existir aquesta imprescindibilitat entre qüestió prejudicial i qüestió principal.

Així, és força plausible que la qüestió prejudicial exerceixi la influència decisiva en la qüestió principal, en primer lloc, quan la inexactitud registral afecti algun dels elements que integren l'objecte del procés (*petitum, causa petendi*) o els fonaments que s'al·leguen per justificar la pretensió. Pensem, per exemple, en un judici d'aliments d'A enfront de B, on el mandat al·legui com a prejudicial el problema de la inexactitud de l'assentament del Registre on consta la filiació d'A. En segon lloc, també és bastant probable que concorri aquest nexe d'imprescindibilitat entre ambdues qüestions quan la prejudicial es susciti amb relació a algun mitjà de prova que s'ha de practicar en el litigi. Per exemple, si respecte d'un testimoni que ha de declarar en el procés es planteja la inexactitud registral de l'assentament on consta el seu matrimoni amb un dels litigants, cosa que pot condicionar la valoració que de les seves declaracions pugui fer l'òrgan jurisdiccional.

B) Principi de prova

L'art 4 LRC també condiciona la devolutivitat de la qüestió prejudicial a l'aportació d'un principi de prova sobre la inexactitud al·legada, o sia, a la presentació de qualsevol element que permeti al jutge apreciar la versemblança de la inexactitud registral. Tot i que el precepte no ho especifica, és lògic pensar que

la càrrega d'aportar aquest principi provatori correspon al litigant que ha plantejat la qüestió prejudicial.

C) Pendència d'un procediment

Finalment, la qüestió prejudicial civil sobre inexactitud registral pot ser devolutiva si es troba pendent un procediment on aquesta inexactitud s'examina a títol principal. Sobre l'existència d'aquest procediment cal efectuar les següents consideracions.

A) La primera consisteix a determinar quins procediments presenten aquestes característiques. El principal problema que es suscita a l'hora de realitzar aquesta tasca és l'existència de diversos mecanismes per resoldre les inexactituds registrals, ja que mentre algunes poden plantejar-se en un judici, altres es dirimeixen a través d'un expedient davant el Registre⁷³.

En efecte, quan la inexactitud registral consisteix en un Registre incomplet els instruments previstos per solventar-la consisteixen en expedients governatius⁷⁴. En canvi, quan la inexactitud registral resideix en un Registre equivocat, com a regla general cal iniciar un judici on es demani la declaració de la falsetat, la invalidesa material o formal, o la inexactitud de l'assentament, a més d'instar la rectificació del Registre. Això no impedeix, però, que alguns d'aquests supòsits també puguin resoldre's a través d'un expedient de rectificació. De fet, si

⁷³ Sobre els diferents mecanismes per modificar el Registre Civil, vid. LUCES GIL, *Derecho del Registro Civil*, Barcelona, 2002, pp.265 i ss.

⁷⁴ Per exemple, quan es tracta de la integració d'un assentament per completar dades o circumstàncies que haurien de figurar-hi i que van ometre's en el moment d'estendre'l. O bé, quan cal reconstituir un assentament, això és, practicar-ne un de nou en substitució d'un altre anterior de contingut idèntic que hagi desaparegut, que s'hagi destruït o que resulti il·legible. Igualment, si es tracta de practicar nous assentaments que no han tingut accés al Registre en el seu moment oportú.

bé segons l'art 92 LRC les inscripcions només es poden rectificar per sentència ferma recaiguda en judici ordinari, les excepcions a aquesta regla general són tan àmplies i nombroses que, a la pràctica, la rectificació dels errors registrals es realitza normalment mitjançant expedients governatius i només en casos excepcionals cal acudir a la via judicial⁷⁵.

Sempre que la inexactitud registral es planteja en un judici, no hi ha dubte que la pendència d'aquest procés dóna compliment al requisit devolutiu que ara estem tractant⁷⁶.

Com era d'esperar, el problema es pot presentar en aquells casos on la inexactitud és objecte d'un expedient governatiu, que es tramita en primera instància davant el Jutge Encarregat del Registre amb la possibilitat de recórrer la seva resolució davant la Direcció General.

La naturalesa jurídica dels expedients registrals no es troba clarament definida, situant-la, la major part de la doctrina, a mig camí entre el caràcter

⁷⁵ Vid. en aquest sentit LUCES GIL, *Procedimiento para la rectificación en vía judicial de los asientos del Registro Civil*, cit.; ID, *Derecho del Registro Civil*, cit., p.266.

⁷⁶ Pel que fa al tipus de judici on es pot examinar com a principal la inexactitud registral, dels termes literals de l'art 92 LRC es desprèn que s'ha de tractar d'un judici ordinari. Durant la vigència de la LEC de 1881 quedava clar que aquest judici ordinari es referia al judici de menor quantia. A partir de l'entrada en vigor de la LEC del 2000, però, el procés adequat on plantejar la inexactitud registral no és sempre el nou judici ordinari, sinó que la doctrina distingeix dues possibilitats.

Quan la rectificació del Registre sigui conseqüència d'un pronunciament sobre capacitat de les persones, filiació o matrimoni, sembla inevitable la necessitat d'acudir al procés especial regulat en el Títol I Llibre IV LEC per ventilar aquestes qüestions.

En canvi, quan es tracti d'una mera qüestió de rectificació d'un assentament registral sense connexió amb les qüestions al·ludides o connectada amb qualsevol altre tema diferent dels expressats, cal acudir al judici ordinari regulat en Títol II Llibre II LEC, encara que els temes d'estat civil i de rectificació del Registre Civil no figuren expressament recollits en cap dels vuit apartats de l'art 249.1 que fixen l'àmbit d'aquest judici *ratione materiae*. Tant el principi de subsidiarietat de l'art 248.1 LEC, en virtut del qual tot assumpte a què la Llei no assigni una tramitació especial s'ha de decidir en el procés declaratiu corresponent, com l'art 249.2 LEC, que reserva el judici ordinari per tramitar les demandes amb un interès econòmic impossible de calcular (com a les que ara estem fent referència), justifiquen aquesta conclusió.

Vid. per tots LUCES GIL, *op.cit.*, pp.269-270.

jurisdiccional i l'administratiu⁷⁷. A partir d'aquí, si s'exigeix per a la devolutivitat prejudicial que el procediment pendent on el tema prejudicial s'examina a títol principal hagi de desplegar efectes de cosa jutjada, en la mesura que les resolucions dictades en aquests expedients no produeixen l'eficàcia esmentada, caldria concloure que la pendència d'aquestes actuacions no podria donar compliment al requisit devolutiu mencionat. Així és que, en aquests casos, la qüestió prejudicial sobre inexactitud registral hauria de ser no devolutiva i, per tant, resulta *incidenter tantum* per l'òrgan jurisdiccional civil davant el qual s'ha plantejat.

Per nosaltres, però, aquesta problemàtica no té raó de ser, ja que el procediment on la qüestió prejudicial s'enjudicia a títol principal, a efectes de poder acordar la devolutivitat, tant pot consistir en un procés jurisdiccional on l'assumpte efectivament pot acabar sent resolt amb autoritat de cosa jutjada, com tractar-se d'una tramitació desenvolupada davant un òrgan de caràcter no jurisdiccional⁷⁸.

⁷⁷ Vid. per tots LUCES GIL, *op.cit.*, p.280.

⁷⁸ Cal dir, tanmateix, que no és gaire probable que es doni la situació esmentada, això és, que la qüestió prejudicial sobre inexactitud registral exerceixi una influència decisiva en la qüestió principal del litigi i a la vegada s'estigui resolent com a principal en un expedient governatiu. La raó es troba en el fet que les inexactituds registrals que poden solventar-se en aquesta via generalment consisteixen en defectes fàcilment subsanables. Pensem, per exemple, en l'expedient de rectificació. Els casos en què és possible instar-lo davant un error de Registre vénen enumerats en els arts 93 i 94 LRC. Amb caràcter general, es tracta d'errors l'evidència dels quals resulta de la confrontació amb altres inscripcions o documents que donen fe del fet corresponent (mencions errònies d'identitat quan aquesta pot quedar indubtablement establerta per les altres circumstàncies de la inscripció, indicació equivocada del sexe quan no hi ha dubte de la identitat del nascut a través de les altres circumstàncies, etc.). Si, com veiem en aquests casos, l'error que dóna lloc a la inexactitud registral pot ser confrontat amb certa facilitat, difícilment se li pot predicar la influència decisiva en la resolució de la qüestió principal, que necessàriament ha d'exercir perquè la qüestió prejudicial pugui esdevenir devolutiva.

Ara bé, tot i ser poc probable, no es pot obviar la viabilitat d'aquesta hipòtesi. L'exemple que pot il·lustrar aquesta eventualitat es troba en l'expedient de reconstitució que s'obre en cas de destrucció o deteriorament del Registre amb la finalitat de reconstituir les inscripcions malmeses, ja que pot ben ser que aquesta manca d'inscripció registral en què consisteix, en aquest supòsit, la inexactitud, pugui exercir influència decisiva en la resolució de la qüestió principal del procés. Entenem que en els casos en què això és així, la pendència de l'expedient governatiu corresponent dóna compliment al requisit devolutiu que estem tractant.

B) Per tal que la pendència del procediment on es resol la inexactitud registral pugui donar compliment al requisit devolutiu que ara estem analitzant, és indiferent qui l'hagi incoat. Tant pot ser que hagi estat iniciat per algun dels litigants del procés principal o bé per un tercer subjecte. Així mateix, tampoc no té importància a aquest efecte si ha començat amb anterioritat o simultàniament a la pendència del procés on ha aparegut la qüestió prejudicial, si bé cal dir que l'art 4 LRC contempla expressament aquesta darrera opció. Igualment, tampoc no és rellevant la fase processal que hagi assolit el procediment sobre la inexactitud registral.

C) En darrer lloc, i encara amb relació a aquest procediment, cal determinar els seus moments inicial i final, ja que conèixer-los serveix per concretar en cada cas si realment la pendència procedimental existeix.

a) El moment a partir del qual es pot parlar de pendència procedimental a efectes del requisit devolutiu objecte d'anàlisi varia en funció del tipus de procediment de què es tracti. Si es tracta d'un expedient governatiu, la seva incoació s'origina amb la presentació de la sol.licitud per iniciar l'expedient davant el Jutge Encarregat del Registre. En canvi, si es tracta d'un judici en seu jurisdiccional, el seu començament ve determinat per l'inici de la litispendència. Com ja hem posat de manifest pàgines enrere, considerem que aquesta arrenca amb la presentació de la demanda, sens perjudici d'aquells supòsits on, amb anterioritat a aquesta presentació, l'actor ha de realitzar una sèrie d'actuacions per iniciar el procés.

b) El moment final de la pendència procedimental coincideix amb l'obtenció d'una resolució ferma que signifiqui la fi de les actuacions. Tanmateix, l'anàlisi de les diferents formes que pot adoptar aquesta finalització l'hem reservada pel capítol dedicat a aquesta figura suspensiva, més que més si tenim en compte que

la terminació del procediment prejudicial constitueix una de les circumstàncies que permeten aixecar la suspensió acordada⁷⁹.

c) L'art 4 LRC també exigeix per a la devolutivitat de la qüestió prejudicial que la pendència del procediment on la inexactitud registral s'examina a títol principal sigui acreditada davant l'òrgan jurisdiccional civil. Aquesta acreditació s'entén que correspon efectuar-la a la part que ha proposat la qüestió prejudicial i pot fer referència a la presentació dels escrits amb què s'incoa el procediment sobre inexactitud registral així com a alguna de les actuacions realitzades al llarg de la seva tramitació. Aquesta verificació pot consistir en una còpia testimoniada dels escrits inicials o bé en un testimoni de l'acte que es vol justificar, expedits pel Secretari Judicial o subjecte equivalent quant a funcions si el procediment prejudicial no es desenvolupa en seu jurisdiccional.

3. La no devolutivitat de la qüestió prejudicial

La qüestió prejudicial civil sobre inexactitud registral es resol segons el criteri no devolutiu i, per tant, és objecte d'una decisió *incidenter tantum* del jutge del procés principal on s'ha plantejat com a prejudicial, sempre que les condicions per acordar-ne la devolutivitat no estiguin presents, a parer de l'òrgan jurisdiccional.

En primer lloc, el tribunal ha d'acordar la no devolutivitat de la qüestió quan manqui la rellevància prejudicial. És a dir, sempre que la inexactitud registral no sigui imprescindible per resoldre la qüestió principal. Aquesta manca d'imprescindibilitat pot donar-se perquè ambdues qüestions, la principal i la prejudicial, no tenen cap tipus de relació que faci que una depengui de l'altra. Ara bé, la manca de transcendència també pot originar-se perquè, tot i la possible influència que podria exercir la qüestió prejudicial, existeixen altres elements que

⁷⁹ Vegeu el capítol cinquè.

converteixen en intrascendent el fet a què al·ludeix la inexactitud registral, amb la qual cosa esdevé del tot irrellevant entrar a resoldre-la.

En segon lloc, la no devolutivitat prejudicial també pot estar fonamentada en la manca d'aportació d'un principi de prova sobre la inexactitud registral o en la insuficiència d'aquest, que no permeti al jutge apreciar-ne la versemblança.

Finalment, la qüestió prejudicial sobre inexactitud registral ha de ser resolta en virtut del criteri no devolutiu sempre que l'òrgan jurisdiccional civil aprecia l'absència del procediment on la inexactitud s'ha de dirimir en qualitat de principal. La no devolutivitat de la qüestió prejudicial també és procedent en cas que manqui o sigui insuficient l'acreditació o posada en coneixement d'aquest procediment a l'òrgan jurisdiccional civil.

CAPÍTOL QUART: CRITERIS PER DETERMINAR EL SISTEMA DE RESOLUCIÓ DE LES QÜESTIONS PREJUDICIALS ADMINISTRATIVES I LABORALS.

I. IDENTIFICACIÓ DE LA QÜESTIÓ PREJUDICIAL.

1) Les qüestions prejudicials que s'analitzen en aquest capítol són les que la LEC qualifica com a prejudicialitat no penal en el seu art 42. Es tracta, sens dubte, d'una de les innovacions en matèria de prejudicialitat que incorpora la nova llei processal civil, atès que la LEC de 1881 no contemplava cap norma específica dedicada a regular l'aparició en seu civil de problemes prejudicials de naturalesa no penal.

La primera tasca que es presenta, doncs, és determinar l'àmbit material a què es refereixen aquestes qüestions prejudicials. Per començar, del tenor literal de la Llei es pot afirmar de forma inequívoca que aquest es caracteritza per no ser penal. Cal precisar, però, el contingut d'aquesta expressió.

D'entrada, sembla clar que, tot i l'encapçalament de l'art 42 LEC, l'expressió no inclou temes de naturalesa civil, havent esguard que la prejudicialitat d'aquest tipus ja és objecte de regulació en l'art 43 del mateix cos legal¹.

Admetent, doncs, l'exclusió dels temes de naturalesa penal i civil, car tenen una regulació pròpia, coincidim amb un sector de la doctrina a posar de relleu que

¹ Vid. entre altres GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.512; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.384.

l'àmbit material a què pot referir-se la prejudicialitat no penal pot semblar confús per la manca de concordança entre els apartats primer i tercer de l'art 42 LEC². El desconcert es genera perquè, mentre l'apartat primer només menciona les qüestions pròpies dels tribunals dels ordres administratiu i social, l'apartat tercer afegeix, a les qüestions citades, aquelles que són pròpies de l'Administració Pública i del Tribunal de Comptes. Les respostes donades a aquesta divergència entre els dos paràgrafs esmentats no han estat unànimes.

Així, algun autor interpreta que l'àmbit material de la prejudicialitat no penal només pot quedar integrat per aquells temes que, de ser qüestió principal, haurien de ser coneguts pels tribunals de l'ordre laboral o pels tribunals contencioso-administratius³.

Per contra, la majoria de la doctrina considera que es tracta d'un oblit del legislador, que no ha citat en el primer apartat les qüestions el coneixement de les quals pertany a l'Administració Pública o al Tribunal de Comptes⁴. En conseqüència, i això no obstant, també les entén incorporades en l'àmbit material de la prejudicialitat no penal⁵.

² Vid. CACHÓN CADENAS, *Jurisdicción, partes y actos procesales*, en "Proyecto de Ley de Enjuiciamiento Civil", Madrid, 1999, T.I, p.360; GONZÁLEZ GRANDA, *op.loc.cit.*

³ Així es pronuncien DE LA OLIVA SANTOS, DÍEZ-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p.550; ASECIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.725. Aquest darrer autor exclou expressament de l'àmbit d'aplicació de l'art 42 LEC les qüestions atribuïdes a l'Administració Pública o a la Comptable.

⁴ Més que més, si tenim en compte que tant l'Esborrany de la LEC, elaborat pel Ministeri de Justícia l'abril de 1997, com l'Avantprojecte de LEC del novembre del mateix any, en els articles corresponents dedicats a regular les qüestions prejudicials no penals, fan referència, en el primer i tercer apartats, a assumptes atribuïts a l'Administració, al Tribunal de Comptes, i als tribunals dels ordres contencioso-administratiu i social. No és fins al Projecte de LEC aprovat pel Ple del Congrés dels Diputats el setembre de 1999, que l'al·lusió a les qüestions pròpies de l'Administració Pública i del Tribunal de Comptes desapareix del primer apartat del precepte.

⁵ Vid. entre altres ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.689; LORCA NAVARRETE, *Tratado de derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.263; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.513; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la*

Així ho hem entès també nosaltres, vist que els termes genèrics utilitzats pel legislador (prejudicialitat no penal) i el fet que els temes de caràcter penal i civil gaudeixen d'una regulació particular, evidencien la voluntat de la LEC d'englobar dins l'àmbit material no penal tot allò que no tingui ni naturalesa penal ni civil. Al nostre entendre, per tant, i tenint en compte les al·lusions contingudes en la Llei, l'àmbit material al qual es pot referir la prejudicialitat no penal és el següent. D'una banda, l'àmbit administratiu, integrat per les matèries pròpies de la branca de dret administratiu, tant si el seu coneixement pertany als tribunals de la jurisdicció contencioso-administrativa, a l'Administració Pública, o al Tribunal de Comptes. Aquest és, doncs, el contingut de la qüestió prejudicial administrativa. De l'altra, l'àmbit laboral, compost per les matèries pròpies del dret del treball, i que donen lloc a la prejudicialitat laboral.

Quan un problema d'aquestes característiques es suscita en el procés civil cal primer identificar-lo com a qüestió prejudicial i després decidir el tractament processal que cal conferir-li.

2) Per tal que el problema de caràcter administratiu o laboral que es planteja en un procés civil pugui tenir la consideració de qüestió prejudicial, cal que compleixi uns requisits, els que hem analitzat com a definitoris de les qüestions prejudicials en el primer capítol d'aquest treball d'investigació. Evidentment, ara toca veure com es presenten aquests trets característics descrits amb caràcter general quan resulta que el problema suscitat és de naturalesa administrativa o laboral. En aquesta comesa cal fer referència a dues circumstàncies.

A) L'existència d'una qüestió prejudicial passa, en primer lloc, perquè el *thema decidendi* sorgit en el procés civil no formi part de la qüestió principal

LEC, cit., p.267; GIMENO SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., pp.133-134; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil. Doctrina y*

d'aquesta causa. És a dir, el problema suscitat no ha de constar com una de les peticions que, dirigides a l'òrgan jurisdiccional civil, integren l'objecte del procediment.

B) A més a més, però, l'existència d'una qüestió prejudicial requereix que el tema administratiu o laboral sigui susceptible de ser decidit en un procés autònom amb efecte de cosa jutjada. Per apreciar la concurrència d'aquest segon requisit prejudicial és necessari especificar a quins punts concerneix aquesta eficàcia. És a dir, precisar quins elements que conformen l'objecte d'un procés administratiu o d'un procés laboral, en ser resolts, passen en cosa jutjada, atès que justament aquests, quan es plantegin en un procés civil, podran tenir la consideració de qüestió prejudicial. Aquest segon requisit mereix les següents explicacions.

a) Per a la determinació d'aquests elements en els àmbits administratiu i laboral aplicarem analògicament les consideracions que sobre aquest tema hem efectuat en ocasió de les qüestions prejudicials civils. O sia, els criteris utilitzats per determinar l'àmbit objectiu de la cosa jutjada civil també han de servir ara per circumscriure l'àmbit objectiu de la cosa jutjada administrativa i laboral⁶.

La postura que en aquest treball d'investigació s'adopta sobre l'àmbit objectiu de la cosa jutjada és la que defensa la seva extensió a la part dispositiva de la sentència, sens perjudici que aquest fallo necessiti ser singularitzat a partir dels elements fàctics que l'òrgan jurisdiccional ha tingut en compte per prendre la decisió. No es tracta d'afirmar que els fets esmentats passen en cosa jutjada sinó simplement que són indispensables per interpretar el fallo.

Jurisprudencia, cit., p.166.

⁶ Per a la concreció de l'àmbit objectiu de la cosa jutjada ens remetem a les explicacions recollides en l'epígraf I del capítol anterior.

Així doncs, si els elements que abarca la cosa jutjada són les peticions de la demanda i de la reconvençió resoltes en el fallo, també són aquests els elements que poden constituir una qüestió prejudicial administrativa o laboral. D'aquesta manera, per exemple, es pot parlar d'aquesta figura davant el problema de la nul·litat d'un concurs públic, la sol·licitud de declaració d'improcedència d'un acomiadament, el tema de la il·legalitat d'un article d'un conveni col·lectiu, la qüestió de la concessió d'una llicència etc.

Aquesta configuració de la prejudicialitat administrativa i laboral a partir d'aquells elements que poden conformar l'objecte d'un procés administratiu o laboral i que en ser resolts passen en cosa jutjada, requereix un aclariment amb relació a les matèries que són pròpies del Tribunal de Comptes, ja que no totes elles entenem que són susceptibles de merèixer la qualificació de qüestió prejudicial. La resposta a aquest interrogant passa per distingir entre les diferents funcions que té atribuïdes aquest òrgan: la de fiscalització i la jurisdiccional.

La primera consisteix a controlar l'activitat econòmico-financera del sector públic i per al seu exercici s'estableixen un conjunt de procediments⁷. La seva finalitat, però, no és dur a terme un enjudiciament, sinó vigilar i supervisar els comptes del sector públic. A aquest efecte, el Tribunal, amb la informació que obté de les entitats fiscalitzades, redacta una Memòria o Informe que ha de remetre a les Corts Generals (vid. els arts 33 a 44 Llei 7/1988, 5 abril). El contingut d'aquesta

⁷ Segons l'art 31 Llei 7/1988, 5 abril, del Tribunal de Comptes, l'exercici de la funció fiscalitzadora es dur a terme mitjançant: a) L'examen i comprovació del Compte General de l'Estat; b) L'examen i comprovació dels Comptes Generals i parcials de totes les entitats i organismes integrants del sector públic i dels que han de rendir els perceptors o beneficiaris d'ajudes procedents d'aquest sector, com subvencions, crèdits o avals; c) L'examen dels expedients referents als contractes celebrats per l'Administració de l'Estat i de les altres entitats del sector públic; d) L'examen de la situació del patrimoni de l'Estat i altres entitats del sector públic; e) L'examen dels expedients sobre crèdits extraordinaris i suplementaris, així com sobre les incorporacions, ampliacions, transferències i altres modificacions dels crèdits pressupostaris inicials; f) Qualsevol altra que resulti adequada al compliment de la seva funció.

activitat controladora no és susceptible de manifestar-se com un *thema decidendi*, com un problema o petició a resoldre, sinó que es tracta d'una valoració que el Tribunal de Comptes realitza sobre una determinada informació. En aquesta mesura és difícil afirmar que es tracta d'un element que si fos resolt en un procés administratiu tindria capacitat per desplegar cosa jutjada, i en conseqüència, tampoc es pot pensar en la possibilitat de considerar-lo com una qüestió prejudicial.

La funció jurisdiccional, en canvi, rau en l'enjudiciament comptable en què incorri qui tingui al seu càrrec l'ús de cabals públics. A aquests efectes també s'introdueixen uns procediments i es delimita la jurisdicció comptable⁸. En els temes que es plantegen en aquests procediments sí que hi és possible trobar els elements que en l'àmbit administratiu, en ser resolts, tenen autoritat de cosa jutjada i, per tant, aquests sí, en ser introduïts en un procés civil poden rebre la consideració de qüestió prejudicial.

b) Parellament al que succeeix en l'àmbit de la prejudicialitat tant penal com civil, la forma que pot adoptar la qüestió prejudicial administrativa i laboral quan es presenta en el procés no sempre és la mateixa. El tipus d'enunciat en què es pot manifestar pot formular-se de diversa manera.

Sobre aquesta funció fiscalitzadora vid. per tots GÓMEZ SÁNCHEZ, *El Tribunal de Cuentas. El control económico-financiero externo en el ordenamiento constitucional español*, Barcelona, 2001, pp.159 i ss.

⁸ Segons el Preàmbul de la Llei 7/1988, 5 abril, "En lo que se refiere a la función jurisdiccional, la Ley, al tratar de la naturaleza, extensión y límites de la jurisdicción contable, la contempla como una auténtica jurisdicción, que goza del necesario respaldo constitucional, pero que, en orden a su contenido y de acuerdo con el criterio manifestado por el Consejo General del Poder Judicial en su mencionado informe, ha de ser interpretada restrictivamente y dentro de los justos límites para poder hacerla compatible con la unidad y la exclusividad en el ejercicio de la jurisdicción que reconoce a la ordinaria, conforme antes se destacó, el artículo 117 de la Constitución".

Sobre la configuració de la jurisdicció comptable vid. entre altres VACAS GARCÍA-ALÓS, *El Tribunal de Cuentas. Enjuiciamiento contable y jurisprudencia constitucional*, Madrid, 1998; GÓMEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, pp.219 i ss.

Amb caràcter general, el problema que es planteja com a qüestió prejudicial consisteix a resoldre sobre l'existència d'un dret o d'una relació o situació jurídica suscitada en la causa. Aquest seria el cas d'un procés civil on es sol·licita la declaració de propietat d'una finca i on es planteja a títol prejudicial el problema de si la finca es troba afectada per una expropiació. El *thema decidendi* que aquí introdueix la qüestió prejudicial versa sobre la resolució d'aquesta circumstància jurídica.

A vegades, però, la qüestió prejudicial planteja l'existència d'una resolució dictada en via administrativa o en via jurisdiccional. Pensem, per exemple, en l'art 13 de la Llei de Defensa de la Competència, que contempla la possibilitat d'exercitar l'acció de rescabament de danys i perjudicis fonamentada en la il·licitud dels actes prohibits en la pròpia Llei un cop adquireixi fermesa la declaració d'il·licitud en via administrativa o, si és el cas, en via jurisdiccional⁹. Es tracta de supòsits on la resolució de caràcter administratiu o laboral es presenta com el supòsit de fet d'una norma jurídica. Com ja hem afirmat amb relació als casos penals i civils quan la norma de dret privat parteix de l'existència d'una sentència penal condemnatòria o d'una sentència civil, posat que la conseqüència jurídica de dret privat es derivi d'una resolució de caràcter administratiu o laboral, no s'ha d'entendre que el problema que planteja la qüestió prejudicial sigui l'existència d'un acte processal. Aboguem en aquests casos per una altra interpretació que passa per considerar que el problema suscitat per la qüestió prejudicial és la solució d'un *thema decidendi*. Això significa en l'exemple citat de l'art 13 de la Llei de Defensa de la Competència que el que es pot proposar a títol prejudicial en el procés civil sobre danys i perjudicis derivats d'actes prohibits per la Llei és la qualificació com a il·lícites d'aquestes actuacions, més enllà de l'existència de la resolució on pot formular-se aquesta declaració d'il·licitud.

c) Ja per acabar volem deixar constància que, si bé en els supòsits que hem trobat a la pràctica de prejudicialitat administrativa i laboral en un procés civil la qüestió prejudicial planteja els tipus de problemes que abans hem esmentat, la configuració general que defensem de la prejudicialitat de caràcter administratiu i laboral no és compartida per la doctrina dels tribunals, que considera un tret definitori de les qüestions prejudicials la influència que exerceixen en la decisió de la qüestió principal. Mentre per nosaltres pot ser qüestió prejudicial en un procés civil qualsevol *thema decidendi* que s'hi plantegi i que no n'integri la qüestió principal i tingui aptitud per ser resolt amb eficàcia de cosa jutjada, tant si condiona com si no la resolució d'aquella, per la doctrina judicial la prejudicialitat passa necessàriament perquè entre ambdues qüestions s'estableixi una relació de transcendència.

Consegüentment, supòsits que els òrgans jurisdiccionals no han considerat com a qüestions prejudicials precisament per la manca de rellevància en la decisió de la causa principal, per nosaltres podrien classificar-se en aquesta categoria. Vegem alguns casos il·lustratius.

Per exemple, la SAP Saragossa 23 octubre 1995 (AC 1995/2001). Es tracta d'un judici de desnonament per expiració de termini incoat per la Comunitat de Propietaris contra l'arrendatària del pis, propietat de la Comunitat. La part demandada al·lega l'existència de prejudicialitat laboral en la mesura que ella gaudeix del pis en concepte de salari en espècie derivat d'un contracte de treball vigent entre arrendatària i Comunitat de Propietaris. En segona instància, però, l'Audiència Provincial considera que la qüestió laboral no és prejudicial de la civil, ja que l'acció civil de resolució del contracte d'arrendament pot ser enjudiciada amb abstracció de la seva versió laboral. Per això, l'Audiència només entra a conèixer la qüestió civil, declarant resolt el contracte d'arrendament i condemnant

⁹ Vid. sobre aquesta qüestió BELLIDO PENADÉS, *La tutela frente a la competencia desleal en el proceso civil*, Granada, 1998, pp.52 i ss.

l'arrendatària a desallotjar la vivenda. Malgrat això, el mateix tribunal es veu obligat a subordinar l'execució de la sentència estimatòria civil al resultat del procés laboral, en el sentit que el llançament només es farà efectiu quan passi en cosa jutjada una resolució del procediment laboral on no es reconegui el gaudi del pis com a salari en espècie fruit del contracte de treball entre arrendatària i Comunitat de Propietaris.

El mateix passa amb la SAP Granada 23 octubre 1995 (AC 1995/1923). Aquesta vegada es tracta d'una demanda de resolució de contracte d'arrendament de local de negoci fonamentada en les causes de l'art 118 LAU consistents en la pèrdua o destrucció del local i en haver tingut lloc un sinistre que necessiti per la reconstrucció més del 50% del valor real del local. Es planteja com a qüestió prejudicial administrativa la pendència en la jurisdicció contencioso-administrativa de la reclamació contra la resolució de l'Administració que denegava la declaració de ruïna de l'immoble. Segons l'Audiència, però, la reclamació en via contencioso-administrativa no és qüestió prejudicial en el procés civil de resolució del contracte, ja que l'acció civil que s'exercita en base a l'art 118 LAU per demanar la resolució contractual no té cap tipus de relació amb l'expedient administratiu de ruïna. En aquest sentit, l'òrgan de segona instància considera que els conceptes a què al·ludeix l'art 118 LAU com a motius de resolució del contracte d'arrendament de local de negoci no equivalen al concepte de ruïna en què es fonamenta l'expedient administratiu.

Tant en el cas de la primera sentència com en el de la segona no compartim la noció de qüestió prejudicial que utilitza l'òrgan jurisdiccional civil per tractar les qüestions laboral i administrativa que se li proposen. Al nostre entendre, sí que poden constituir qüestions prejudicials en el procés civil, en la mesura que compleixen els requisits necessaris a aquest efecte: ser problemes que es plantegen en el procés civil sense configurar-ne la qüestió principal, i ser

problemes susceptibles de resoldre's en el procés corresponent amb efectes de cosa jutjada.

A banda d'aquests supòsits on, arran de la discrepància amb la configuració judicial de les qüestions prejudicials, no hi compartim la conclusió final de no considerar com a tals determinats *thema decidendi*, evidentment n'hi ha d'altres on, tot i aquesta disconformitat, coincidim amb l'òrgan jurisdiccional a l'hora de reputar determinats problemes com a prejudicials en el procés civil.

Aquest és el cas de la STS 14 maig 1994 (RJ 1994/3582). El president del Consell Rector d'una Cooperativa acomiada els quatre membres o vocals d'aquest Consell. Malgrat això, els quatre vocals convoquen una Junta del Consell Rector on es decideix la celebració d'una Assemblea General de la Cooperativa. Els acords adoptats en aquesta Assemblea són impugnats pel president del Consell Rector en seu jurisdiccional civil, bo i al.legant, com a raó principal, que els quatre vocals, en haver estat acomiadats, no tenien facultats per celebrar ni la Junta ni la posterior Assemblea on els acords foren aprovats. L'òrgan jurisdiccional civil, per resoldre l'acció impugnatòria d'acords socials i apreciar si concorre la causa d'impugnació al.legada, ha de determinar si als quatre vocals efectivament els mancava legitimació perquè l'acomiadament de què havien estat objecte era pertinent. *Thema decidendi*, aquest últim, que constitueix una qüestió prejudicial laboral en un procés civil. En opinió de l'òrgan jurisdiccional, perquè és imprescindible de cara a resoldre la qüestió principal. Al nostre parer, perquè es tracta d'un tema que suscitats en el litigi civil no n'integra la qüestió principal i presenta els elements necessaris per poder desprendre eficàcia de cosa jutjada.

3) La identificació d'un problema de naturalesa administrativa o laboral com a qüestió prejudicial en un procés civil serveix tant per determinar el tractament processal que cal conferir-li, com per concretar quins efectes desplegarà la resolució d'aquest problema, sia *incidenter tantum*, sia cosa jutjada.

Així és que, el següent pas que ha de realitzar l'òrgan jurisdiccional civil un cop ha identificat en el procés una qüestió prejudicial administrativa o laboral consisteix a decidir el tractament processal adequat a la qüestió, per a la qual cosa el tribunal ha de prendre en consideració una sèrie de circumstàncies. D'entrada, ha d'averiguar si el problema prejudicial ja està resolt o bé encara no.

Si l'òrgan jurisdiccional civil, en el moment de decidir el tractament processal que ha de rebre la qüestió prejudicial identificada, té coneixement que aquest problema ja ha estat resolt, és a dir, ja ha estat enjudiciat en un procediment de caràcter administratiu o laboral que ha finalitzat amb una decisió ferma que dóna resposta al problema plantejat com a prejudicial en el procés civil, l'aspecte de com enjudiciar la qüestió prejudicial no es presenta.

Posat que el tema prejudicial no hagi estat objecte de cap pronunciament, a més a més, l'òrgan jurisdiccional civil ha de decidir a través de quin règim cal resoldre el problema. Cal dir que la regulació de la LEC referent a les qüestions prejudicials administratives i laborals en un procés civil al·ludeix només als supòsits en què aquestes qüestions encara no han estat resoltes.

L'aparició en un pleit civil d'un problema d'aquesta naturalesa que és prejudicial de la qüestió principal pot produir-se en qualsevol estadi de tramitació del procés. Per aquest motiu continuem dividint l'explicació en funció de si la qüestió prejudicial sorgeix durant el procés de declaració, en el procés d'execució, o bé al llarg de la revisió.

Quan, en qualsevol d'aquests estadis, apareix una qüestió prejudicial administrativa o laboral que encara no ha estat objecte d'enjudiciament, els sistemes de què disposa el tribunal civil per resoldre-la són dos. D'una banda, si concorren unes determinades circumstàncies, la qüestió prejudicial esdevé

devolutiva. És a dir, l'òrgan jurisdiccional civil no pot pronunciar-se *incidenter tantum* sobre el tema sinó que aquest ha de ser dirimit per l'òrgan i en el procediment corresponents i, precisament per aquest motiu, el primer ha de suspendre les actuacions a l'espera que s'obtingui una solució al problema. De l'altra, l'absència d'alguna de les condicions necessàries per a la devolutivitat comporta la no devolutivitat de la qüestió i, per tant, la facultat de l'òrgan jurisdiccional civil per resoldre *incidenter tantum* el problema prejudicial.

II. PREJUDICIALITAT ADMINISTRATIVA I LABORAL EN EL PROCÉS CIVIL DECLARATIU.

Les qüestions prejudicials administratives i laborals que poden suscitar-se en un procés civil declaratiu es troben regulades en l'art 42 LEC. El precepte al·ludeix al tractament processal que cal conferir-los bo i establint una regla general no devolutiva i una excepció devolutiva condicionada a la concurrència d'una sèrie de circumstàncies.

1. Adequació de l'art 42 LEC amb l'art 10 LOPJ.

Tal com acabem d'anunciar, el règim que la LEC contempla per resoldre les qüestions prejudicials administratives i laborals consta d'una regla general i d'una excepció a ella. La primera ve presidida per la no devolutivitat de la qüestió. En efecte, el redactat de l'art 42 comença establint que els òrgans jurisdiccional civils als quals se'ls plantegi com a prejudicials temes propis de l'àmbit administratiu o laboral, també tenen competència per dirimir-los. Aquesta regla general, però, troba l'excepció en el tercer paràgraf de la norma, el qual determina els supòsits on la qüestió prejudicial apareguda en el procés civil es regeix pel criteri devolutiu.

Precisament aquesta estructuració del sistema de resolució de les qüestions prejudicials administratives i laborals amb una regla general no

devolutiva i l'existència de supòsits excepcionals devolutius, ha plantejat, en un sector de la doctrina, dubtes sobre l'adequació de l'art 42 LEC amb l'art 10 LOPJ. La raó de la polèmica es troba en el redactat del precepte de la llei orgànica quan en el primer apartat estableix com a criteri general el principi de no suspensió en el tractament de la prejudicialitat i en el segon, com a excepció a aquesta regla, només menciona expressament les qüestions prejudicials de caràcter penal, tret de les salvetats que la llei pugui establir. El desenllaç de la controvèrsia depèn de la interpretació que es doni a l'art 10 LOPJ.

A) Interpretació estricta de l'art 10 LOPJ.

A partir del tenor literal amb què s'expressa aquesta norma, una part de la doctrina considera que les úniques excepcions a la no devolutivitat de l'art 10.1 LOPJ són les qüestions prejudicials penals i que les salvetats a què al·ludeix la darrera expressió de l'article només fan referència als seus efectes procedimentals, és a dir, a aquells supòsits on la qüestió prejudicial penal, tot i ser resolta per l'òrgan jurisdiccional penal, no suspèn el procés civil¹⁰. Els efectes que es poden derivar d'aquests postulats són fonamentalment els que segueixen.

a) En primer lloc, i en l'àmbit del procés penal, es conclou que l'art 10 LOPJ implica la derogació tàcita d'altres qüestions devolutives diferents de les penals, com són les previstes en els arts 4, 5 i 6 LECrim¹¹.

b) En segon lloc, mantenir que la prejudicialitat penal és l'única que pot esdevenir devolutiva, porta forçosament a afirmar que les qüestions prejudicials de

¹⁰ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Derecho procesal penal*, Madrid, 1987, p.416; GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal civil. Parte general*, cit., I, p.157; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., pp.96 i ss.

¹¹ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ MONTES, *op.loc.cit.*; SENÉS MOTILLA, *op.loc.cit.*

naturalesa no penal sempre s'han de regir pel criteri no devolutiu. Així s'interpretava durant la vigència de la LEC de 1881. A diferència del que passava amb les qüestions prejudicials penals, la norma processal civil esmentada no contemplava cap norma específica dedicada a regular les qüestions prejudicials no penals que podien sorgir en un procés civil. En conseqüència, a manca d'una norma referent al tema, calia entendre que aquests supòsits de prejudicialitat es regien per l'art 10 LOPJ.

Els termes amb què s'expressa el precepte de la llei orgànica, per tant, era l'únic material legal de què es disposava per determinar el règim de resolució de les qüestions prejudicials administratives i laborals en un procés civil. L'opinió imperant abogava per aplicar-los la regla general continguda en el primer apartat de l'article¹². Això significava, doncs, la no devolutivitat d'aquestes qüestions prejudicials i, per tant, la facultat de l'òrgan judicial civil de resoldre-les. És a dir, l'òrgan jurisdiccional civil, per resoldre la causa principal, no havia de suspendre el procés a l'espera que l'òrgan corresponent resolgués el tema prejudicial. Sinó que, ell mateix podia pronunciar-se sobre la qüestió prejudicial, prèviament a decidir la qüestió principal civil, i amb efectes *incidenter tantum*¹³.

¹² Vid. per tots SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., pp.72-73.

¹³ Aquesta era també la línia d'interpretació seguida de forma majoritària pels òrgans jurisdiccionals. Ho podem veure, per exemple, en la STS 14 maig 1994 (RJ 1994/3582) ja comentada pàgines enrere. Recordem que es tracta d'una impugnació d'acords socials fonamentada en la manca de legitimació dels vocals (a causa d'haver estat acomiadats pel president de la Cooperativa) per convocar l'Assemblea General on es van adoptar els acords impugnats. L'òrgan jurisdiccional civil, en aplicació de l'art 10.1 LOPJ, resol *incidenter tantum* la qüestió prejudicial laboral, en el sentit que l'acomiadament dels vocals no és pertinent atès que el president de la Cooperativa no pot acomiadar unilateralment un soci.

Més recentment, també podem citar la STS 5 juny 2001 (RJ 2001/6163). En aquest cas es tracta d'una qüestió prejudicial administrativa sorgida en un procés civil. El litigi és iniciat per Hisenda Pública contra un administrat amb la pretensió de rescindir uns contractes de compravenda que aquest últim havia realitzat per desprendre's d'uns béns davant l'expedient administratiu que Hisenda duia a terme per verificar els deutes tributaris que el subjecte tenia i incoar el conseqüent procediment de constrenyiment. L'administrat demandat al·lega prejudicialitat administrativa per l'existència de defectes en l'expedient administratiu de verificació dels deutes tributaris que impedeixen entendre que el crèdit que s'invoça per l'Administració Tributària realment

c) Finalment, com a resultat de circumscriure la devolutivitat de l'art 10 LOPJ a les qüestions prejudicials penals, també s'esgrimeix, a partir de l'entrada en vigor de la nova LEC, la possible incompatibilitat entre el precepte de la llei orgànica i l'art 42 LEC pel fet que aquest últim preveu, precisament, la possibilitat que qüestions prejudicials laborals i administratives siguin devolutives i suspensives del procés civil¹⁴. La solució a aquesta possible col·lisió entre la regulació de l'art 42 LEC i l'art 10 LOPJ hauria de venir aleshores de la mà dels criteris generals per resoldre antinòmies, segons els quals, es podria entendre que la LEC, per ser llei específica, tindria la preferència en el moment de l'aplicació¹⁵.

B) Interpretació àmplia de l'art 10 LOPJ.

En oposició a aquesta postura doctrinal, també hi ha autors que aposten per una interpretació diferent de l'art 10 LOPJ.

D'una banda, per bé que també es concep l'apartat segon del precepte com una excepció a la norma general de la no devolutivitat que recull el primer apartat, s'entén que aquesta excepció queda circumscripita a les qüestions prejudicials penals sorgides en processos corresponents a altres ordres jurisdiccionals. En

existeix en el moment de deduir la pretensió rescisòria. Per bé que en primera i segona instàncies el tribunal es pronuncia sobre l'assumpte civil sense apreciar la prejudicialitat administrativa al·legada, en cassació el Tribunal Suprem entén que tant el Jutjat de Primera Instància com l'Audiència Provincial haurien d'haver entrat a valorar les qüestions de caràcter administratiu suscidades, per a la qual cosa els faculta l'art 10.1 LOPJ vist que aquest tipus de qüestions prejudicials no tenen regulació en la LEC de 1881.

Vid. també a favor de la resolució *incidenter tantum* de les qüestions prejudicials administratives en aplicació del primer apartat de l'art 10 LOPJ, la STS 26 febrer 1998 (RJ 1998/966).

¹⁴ Vid. per tots DE LA OLIVA SANTOS, DíEZ-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p.459.

¹⁵ Per contra, GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.515, considera que el xoc entre ambdós preceptes processals s'ha de resoldre a partir de la jerarquia de fonts. Tanmateix, al nostre entendre, la solució més que radicarem establir quina de les dues lleis és més important, si la LEC o bé la LOPJ, passa per determinar quina de les dues és més especial.

conseqüència, l'expressió "salvo las excepciones que la ley establezca" fa referència a aquells casos en què les lleis permeten que determinades qüestions prejudicials penals no siguin reenviades a l'òrgan penal corresponent¹⁶.

De l'altra, es considera que l'art 10 LOPJ estableix una fórmula suficientment àmplia per permetre l'existència d'altres supòsits prejudicials devolutius diferents dels penals¹⁷. La raó esgrimida a favor d'aquesta tesi es fonamenta en la darrera expressió del redactat del precepte de la norma orgànica. Tot i admetre que no es refereix expressament a la prejudicialitat administrativa, laboral o civil sinó a la prejudicialitat penal en processos no penals, s'entén que l'excepció a què al·ludeix aquest incís final, consistent en la remissió a allò establert en la Llei, fa compatible l'art 10 LOPJ amb l'existència de determinades excepcions a la regla general de la no devolutivitat, sempre i quan estiguin previstes en els textos legals. D'aquesta manera, a més de les qüestions prejudicials penals, també altres de naturalesa diferent poden ser devolutives, com les civils i administratives dels arts 4, 5 i 6 LECrim, i les laborals i administratives de l'art 42 LEC¹⁸.

La qual cosa, per contra, no podia succeir abans de l'entrada en vigor de la LEC del 2000, ja que la LEC de 1881 no preveia l'aparició d'aquest tipus de qüestions prejudicials en el procés civil. Ara, però, la norma processal civil sí que conté un precepte dedicat a regular la prejudicialitat administrativa i laboral suscitada en el procés civil, i el règim que s'hi estableix pot tenir cabuda en l'art 10 LOPJ a través de la remissió que fa aquest precepte a possibles excepcions establertes en la Llei. Diverses raons poden justificar aquest plantejament.

¹⁶ Vid. entre altres GONZÁLEZ GRANDA, *op.cit.*, p.514.

¹⁷ Vid. entre altres SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p.13; GONZÁLEZ GRANDA, *op.cit.*, pp.514-515.

¹⁸ Vid. GONZÁLEZ GRANDA, *op.loc.cit.*

D'una banda, vist que l'art 10 LOPJ s'expressa amb un to abstracte que pot donar peu a diverses lectures, encara que el precepte només mencioni com a excepció a la regla general de la no devolutivitat a la prejudicialitat penal, es pot pensar que dels seus termes no se'n deriva la pretensió que aquesta hagi de ser l'única salvetat viable. Quan el primer apartat de l'article estableix la regla general esmentada, ho expressa com la facultat o habilitació que els òrgans jurisdiccionals tenen de resoldre temes que no els són atribuïts, bo i insinuant que poden haver-hi excepcions a aquesta possibilitat. De fet, el tenor literal del paràgraf primer del precepte diu: "...cada orden jurisdiccional podrá conocer de asuntos que no le estén atribuidos privativamente". És a dir, sempre que els jutges i tribunals puguin resoldre aquests assumptes perquè res digui el contrari, així ho han de dur a terme. No és que els òrgans jurisdiccionals puguin decidir discrecionalment si han de resoldre o no el problema prejudicial, sinó que sempre ho han de fer a no ser que s'estableixi legalment una altra cosa. A partir d'aquí, les qüestions prejudicials penals previstes expressament en el segon paràgraf de l'article, simplement són una d'aquestes possibles salvetats a la no devolutivitat de la qüestió, en aquest cas recollida en la mateixa norma que estableix la regla general, però no l'única viable.

De l'altra, no es pot obviar l'existència de resolucions jurisdiccionals, dictades en aplicació de l'art 10 LOPJ, i on es deixa entreveure la necessitat d'utilitzar, per resoldre la prejudicialitat no penal, altres vies diferents al sistema no devolutiu¹⁹.

¹⁹ Així, per exemple, la SAP Osca 3 desembre 1998 (AC 1998/2583), on, tot i no tractar-se finalment d'un supòsit de prejudicialitat, el tribunal parla d'inexistència de qüestió prejudicial administrativa "susceptible de suspender la sentencia definitiva en el presente pleito", bo i pressuposant, sembla ser, que hi ha qüestions prejudicials administratives devolutives i suspensives.

En aquesta línia, també és interessant el plantejament que introdueix la SAP Àlava 23 febrer 2001 (AC 2001/782). Es tracta d'una demanda civil que porta causa d'un acte administratiu que encara no és ferm per tal com està pendent davant la jurisdicció contencioso-administrativa el

Admetent, doncs, la compatibilitat amb l'art 10 LOPJ del sistema de resolució de les qüestions prejudicials administratives i laborals establert en l'art 42 LEC, analitzarem, en primer lloc, les circumstàncies que fan possible la devolutivitat d'aquests assumptes, a fi que puguin quedar determinats després, i per exclusió, els casos en què es regeixen pel criteri no devolutiu.

2. La devolutivitat de la qüestió prejudicial.

És en l'apartat tercer de l'art 42 LEC on es troben recollides les circumstàncies que segons el legislador són necessàries perquè les qüestions prejudicials administratives i laborals aparegudes en un procés civil siguin devolutives. El precepte, per tant, estableix la possibilitat que els tribunals civils, davant un problema prejudicial sense resoldre, suspenguin el curs de les actuacions fins que la qüestió sigui decidida a títol principal per l'òrgan corresponent i en el procediment adequat.

La concurrència d'aquestes circumstàncies, que ara passem a analitzar, és necessària per disposar la devolutivitat de la qüestió prejudicial i procedir a la paralització de les actuacions. Sense la presència d'aquestes condicions el tribunal no pot suspendre el curs del procés, encara que consideri el sistema devolutiu el més escaient per resoldre la qüestió prejudicial plantejada. Així mateix, si concorren els requisits esmentats, al tribunal no li queda més remei que decretar la suspensió de les actuacions civils, ja que la Llei, a diferència de la prejudicialitat

recurs contra la resolució de l'Administració. En segona instància, l'òrgan jurisdiccional civil reconeix que es troba davant una qüestió prejudicial administrativa decisiva de la pretensió civil, que no hauria de resoldre *incidenter tantum* sinó que hauria d'esperar la resposta que sobre aquest problema donés l'òrgan jurisdiccional contenciós-administratiu. Vist que això no és possible, opta per no entrar en el fons de l'assumpte civil i confirmar només el fallo de la sentència de primera instància. A aquests pronunciaments, però, hi afegeix una disposició *obiter dicta* i afirma que la decisió que s'adopti en l'ordre jurisdiccional contenciós-administratiu pot determinar la procedència de la pretensió civil que porta causa de l'acte administratiu impugnat però que ara no pot ser acollida.

homogènia civil, no el faculta per apreciar la conveniència o no de la devolutivitat i consegüent suspensió.

L'únic que sí que pot fer l'òrgan jurisdiccional civil, en els casos en què l'aplicació del sistema devolutiu és a petició de part, és constatar que la paralització sol·licitada efectivament ve motivada per l'existència d'una qüestió prejudicial administrativa o laboral i no per qualsevol altra causa, eventualitat, aquesta darrera, que recull l'art 19.4 LEC. La importància d'aquesta apreciació ve per la diferència de règim que afecta la suspensió prejudicial i les altres suspensions que es puguin demanar per acord de les parts. Per exemple, mentre la primera s'aixeca en el moment en què finalitza el procediment on es dirimeix el problema prejudicial, la segona té una durada màxima de seixanta dies i pot conduir a la caducitat dels arts 236 i ss. LEC²⁰.

A) Existència de disposició legal o concurrència de la voluntat de les parts.

a) Una de les circumstàncies que, d'acord amb l'art 42 LEC, poden justificar la devolutivitat de les qüestions prejudicials administratives i laborals plantejades en un procés civil i la consegüent suspensió d'aquest últim, és que la Llei així ho estableixi²¹. És a dir, la primera excepció a la regla general no devolutiva és viable en tots aquells supòsits on una llei, i no una disposició de rang reglamentari inferior, prevegui que el tema prejudicial administratiu o laboral sorgit en un litigi civil sense encara haver estat objecte de decisió ha de ser resolt per l'òrgan i en el

²⁰ Així ho posa de manifest ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.689.

²¹ Fem notar que la possibilitat de decretar la suspensió del procés civil per prejudicialitat administrativa o laboral perquè la Llei així ho preveu, només es contempla a partir del Projecte de LEC aprovat el setembre de 1999. Ni l'Esborrany ni l'Avantprojecte de LEC recullen aquesta eventualitat suspensiva, sinó que únicament al·ludeixen, com a causa de suspensió civil, a l'acord entre les parts litigants.

procés que correspongui²². Si concorre aquesta circumstància, la decisió sobre la devolutivitat de la qüestió prejudicial és obligatòria per l'òrgan judicial que tramita el procés civil, sense que pugui quedar al seu arbitri la possibilitat o no de suspendre el pleit²³.

b) L'art 42 LEC també preveu que sigui l'autonomia de la voluntat de les parts la que determini l'efecte devolutiu de les qüestions prejudicials administratives i laborals suscidades en un procés civil. Segons el precepte la intervenció de les parts en aquest sentit pot donar-se de dues maneres.

D'una banda, pot succeir que els litigants del pleit civil decideixin de comú acord la conveniència de suspendre la tramitació del procés a l'espera que el problema prejudicial es resolgui per l'òrgan competent. S'ha de tractar d'un acord exprés de totes les parts del pleit que així ho sol·licitaran en un únic escrit²⁴ al jutge de la causa.

De l'altra, també és possible que la petició de suspensió només la formuli un dels litigants del procés, sempre i quan compti aleshores amb el consentiment de l'altre. Aquesta conformitat del litigant absent exigeix un escrit sotscriu expressament per aquesta part, mitjançant la firma dels seus Advocat i Procurador en cas que sigui necessària llur intervenció, o bé de l'interessat o del seu representant²⁵. L'escrit que plasma aquest consentiment pot incloure's en la

²² Vid. entre altres ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.689; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.385; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit, T.1; p.655.

Un exemple que il·lustra aquesta possibilitat és el supòsit que recull ORTELLS RAMOS de l'art 13.2 de la Llei de Defensa de la Competència. El precepte subordina l'exercici de l'acció de rescabament de danys i perjudicis, fonamentada en la il·licitud dels actes prohibits per aquesta llei, a la fermesa de la declaració d'il·licitud en via administrativa i, en el seu cas, jurisdiccional.

²³ Vid. SUÁREZ ROBLEDANO, *op.cit.*, p.386.

²⁴ GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.655.

mateixa sol.licitud de suspensió que la part sol.licitant presenta al tribunal o bé pot constituir un escrit posterior on es presti la conformitat a la petició de suspensió ja formulada. En aquest darrer cas, cal que, prèviament, d'aquesta petició de suspensió se n'hagi donat trasllat al litigant absent a fi i a efecte de poder manifestar el seu consentiment²⁶.

B) Omissió de la rellevància prejudicial.

És clar, doncs, que segons l'art 42 LEC, la devolutivitat de la qüestió prejudicial administrativa o laboral passa perquè així ho disposi la Llei o bé les parts del procés civil així ho convinguin. Destaca del redactat del precepte l'absència de referències a la transcendència que el problema prejudicial pot exercir en la decisió de la qüestió principal civil. Com s'ha pogut veure en analitzar la prejudicialitat penal i la prejudicialitat civil, aquesta rellevància és precisament la circumstància que justifica que la qüestió prejudicial es resolgui segons el sistema devolutiu. Quan un tema determinat es considera necessari per decidir-ne un altre, s'entén més apropiat que no sigui resolt *incidenter tantum* sinó que es dirimeixi per l'òrgan corresponent i en el procediment adequat.

En canvi, en la prejudicialitat que ara estem tractant, en lloc de parlar de transcendència del problema prejudicial en la decisió de la qüestió principal civil, la LEC condiona la devolutivitat prejudicial administrativa i laboral al fet que estigui prevista en la Llei o bé que els litigants ho acordin. És a dir, si la devolutivitat de la qüestió prejudicial no està recollida legalment, els litigants tenen la facultat de concertar-la.

Justament, aquest paper rellevant que la LEC atribueix a les parts en el tractament de la prejudicialitat administrativa i laboral no té un acolliment doctrinal

²⁵ Vid. SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, pp.385-386.

unànime. Per bé que, segons alguns autors, si les parts estan disposades a acceptar les dilacions derivades de la suspensió, no hi ha motiu per no acordar-la²⁷, n'hi ha d'altres que no veuen clara aquesta opció. D'una banda, perquè el fet que, per la sola voluntat de les parts, s'atribueixi als tribunals d'altres ordres jurisdiccionals, i fins i tot a l'Administració, el coneixement de qüestions prejudicials, és una inconseqüència amb el criteri general tant de la LEC com de la LOPJ, per tal com, en principi, com a regla general, la Llei declara aquests òrgans incompetents per resoldre-les. De l'altra, perquè, si es considera que les qüestions que afecten la competència i atribucions de cada ordre jurisdiccional són d'ordre públic, seria preferible que no quedessin sotmeses a la voluntat de les parts²⁸.

Al nostre entendre, l'omissió que la LEC fa de la rellevància prejudicial a l'hora de regular la devolutivitat i la introducció, en lloc seu, de la disposició legal o de la voluntat de les parts, presenta alguns inconvenients.

Certament, es pot pensar que normalment si la Llei disposa la devolutivitat prejudicial o les parts la sol·liciten és que es tracta d'un problema imprescindible de cara a resoldre la qüestió principal civil. Ara bé, si ens atenim al tenor literal del precepte, l'aplicació del sistema devolutiu en la resolució d'una qüestió prejudicial pot tenir lloc sense que aquesta correlació entre transcendència i devolutivitat no sempre es faci present.

D'una banda, pot succeir que davant un problema prejudicial administratiu o laboral considerat com a rellevant per dirimir la causa civil, ni la Llei disposi ni les parts acordin la seva devolutivitat. De manera que, l'òrgan jurisdiccional civil es vegi abocat a resoldre'l *incidenter tantum* i a partir d'aquí decidir la qüestió principal

²⁶ Vid. GARBÉRÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.656.

²⁷ Vid. DE LA OLIVA SANTOS, DÍEZ-PICAZO GIMÉNEZ. *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p.550.

²⁸ Vid. GONZÁLEZ GRANDA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., I, p.515.

del litigi, quan es tractaria d'un tema que la seva influència en aquesta última justificaria que fos resolt per l'òrgan i en el procés corresponents.

Pensem, per exemple, en una reclamació de danys *ex art 1903 CC* dirigida contra l'empresari pels perjudicis causats per un dels seus treballadors, on es planteja com a qüestió prejudicial laboral determinar si entre el subjecte causant del dany i l'eventual responsable hi ha veritablement una relació de treball. La qüestió laboral es presenta del tot necessària per decidir la qüestió principal civil, atès que de l'existència o no de la relació de treball entre el causant del dany i el subjecte demandat depèn de que aquest hagi de respondre o no dels perjudicis ocasionats a l'actor. Tot i això, segons l'art 42 LEC, només en el cas que s'establís en la Llei o per acord dels litigants, la qüestió laboral podria remetre's a l'òrgan i al procés on poder ser resolta a títol principal. Fora d'aquestes circumstàncies, l'òrgan jurisdiccional civil ha d'entrar a pronunciar-se *incidenter tantum* sobre l'existència de la relació de treball i a partir d'aquí decidir la procedència de la reclamació de danys plantejada.

Igualment, cal citar, com a mostra il·lustrativa d'aquests supòsits, l'art 1.2 de la Llei de Defensa de la Competència²⁹. El precepte preveu la nul·litat d'aquells acords, decisions i recomanacions que es trobin prohibits per la Llei i no emparats per les exempcions contemplades en la norma. Imaginem que es troba pendent un procés civil on s'enjudicia la nul·litat d'un acord per ser dels prohibits per la Llei de Defensa de la Competència i on també es planteja com a prejudicial el problema de l'exempció d'aquest acord, tema que paral·lelament s'examina davant el Tribunal de Defensa de la Competència. La rellevància que té la resolució d'aquest tribunal amb referència a l'exempció és clara de cara a resoldre la nul·litat de l'acord en la via civil. Tanmateix, com que l'art 1.2 citat no contempla que el procés civil sobre la nul·litat hagi d'esperar la decisió que el Tribunal de Defensa de la

Competència dicti respecte a l'exempció, les actuacions civils hauran de continuar el seu curs perquè no concorre cap de les dues circumstàncies a què l'art 42 LEC supedita la suspensió del procés civil per prejudicialitat administrativa. Sí que és cert que en virtut de l'art 271 LEC és possible introduir en el procés civil fins just abans de dictar sentència resolucions judicials o d'autoritats administratives, però també ho és el risc d'haver de decidir sobre la nul.litat de l'acord quan el Tribunal de Defensa de la Competència encara no s'hagi pronunciat sobre l'exempció. L'inconvenient aleshores radica en la possibilitat d'arribar a obtenir decisions contradictòries; per exemple si resulta que l'òrgan jurisdiccional civil declara la nul.litat de l'acord i després el Tribunal de Defensa de la Competència l'autoritza.

De l'altra, és possible que la Llei estableixi la devolutivitat o les parts la decideixin d'un determinat tema administratiu o laboral que no és tingut per necessari en el procés civil on ha sorgit. Bé perquè es tracta d'un tema que d'entrada no es presenta com a imprescindible per dirimir la qüestió principal civil. Bé perquè, tot i ser un tema d'influència en la resolució de la causa, existeixen altres elements que permeten decidir la qüestió principal sense necessitat de resoldre'l. En aquests casos, com que la Llei o les parts disposarien la devolutivitat de la qüestió prejudicial i consegüent suspensió de les actuacions civils, es podria considerar que la suspensió a què s'ha vist sotmès el procés era innecessària, en la mesura que es tractava d'un tema prejudicial no condicionant de la qüestió principal que podria haver estat resolt *incidenter tantum* pel mateix òrgan jurisdiccional civil.

C) Pendència d'un procediment.

L'ús del criteri devolutiu per resoldre una qüestió prejudicial administrativa o laboral necessita també l'existència d'un procediment on el tema d'aquesta

²⁹ Vid. al respecte BELLIDO PENADÉS, *La tutela frente a la competencia desleal en el proceso civil*, cit., pp.60-63.

naturalesa s'estigui examinant a títol principal. Cal no oblidar que és precisament aquesta pendència la que justifica que l'òrgan jurisdiccional civil suspengui les actuacions a l'espera que el problema prejudicial sigui resolt. Sense la presència d'aquest procediment no hi ha motiu per a la paralització, atès que la possibilitat d'obtenir la solució del problema fora del procés civil no existeix. Respecte d'aquest procediment cal fer diverses consideracions.

A) Un dels temes que cal analitzar consisteix en la concreció de quins procediments administratius i laborals donen compliment a aquest requisit devolutiu i la determinació dels moments inicial i final d'aquests procediments. El procediment on el tema prejudicial s'ha d'estar examinant a títol principal tant pot consistir en un procés davant un òrgan jurisdiccional on hi ha la possibilitat que acabi sent resolt amb efecte de cosa jutjada, com tractar-se d'un procediment que té lloc en una seu no jurisdiccional. Mentre alguns d'aquests supòsits no ofereixen cap mena de problema, d'altres, pel fet de no poder desplegar l'eficàcia esmentada, poden suscitar controvèrsia. A més a més, els moments inicial i final dels procediments on pot plantejar-se en qualitat de principal el tema administratiu o laboral que és prejudicial en el procés civil, no coincideixen en tots els procediments sinó que varien en funció de la tramitació de què es tracti.

a) Comencem pels processos on pot examinar-se un tema de caràcter laboral que és prejudicial en seu civil. Es tracta dels judicis davant els tribunals socials. No hi ha dubte que en els casos on el tema prejudicial s'examina com a principal en un procés en seu jurisdiccional laboral, la pendència d'aquest procediment s'ajusta a les exigències del requisit devolutiu que ara estem analitzant.

Aquests processos, es poden entendre iniciats quan comença la litispendència. La determinació del moment inicial d'aquesta figura no és qüestió pacífica en la doctrina. Com hem fet, però, en tractar el procés civil, aboguem, en

aquest punt, per la teoria de la presentació, segons la qual la litispendència comença amb la presentació de la demanda. El moment final del procés laboral on s'està discutint la qüestió que és prejudicial en el litigi civil es produeix amb la decisió ferma amb la qual acaben les actuacions processals³⁰.

Els casos en què amb anterioritat a la via jurisdiccional laboral el tema prejudicial s'ha hagut de plantejar en la via administrativa prèvia, s'assimilen als supòsits administratius on aquesta actuació prèvia també es requereix i, per aquest motiu, ens remetem a les explicacions que efectuem tot seguit.

b) Respecte dels procediments on pot examinar-se com a principal un tema de caràcter administratiu que és prejudicial en seu civil, cal tenir en compte diverses situacions. Pot ser que aquest tema s'hagi plantejat en un judici davant els tribunals de la jurisdicció contencioso-administrativa, com que s'estigui tramitant davant l'Administració Pública, com que es tracti d'un tema propi del Tribunal de Comptes. És evident que no totes aquestes possibilitats presenten la mateixa problemàtica a l'hora de considerar si concorre o no el requisit devolutiu que exigeix la pendència d'un procediment on el tema prejudicial s'estigui enjudiciant a títol principal.

a') Pel que fa als judicis davant la jurisdicció contencioso-administrativa, no cal dir que la seva pendència dóna compliment al requisit devolutiu esmentat. Per a la determinació dels moments inicial i final dels processos davant els tribunals de la jurisdicció contencioso-administrativa serveixen en bona part les consideracions que ara hem efectuat. Així, també lliguem el seu inici amb el començament de la litispendència. Això equival, segons la teoria de la presentació, al moment de la presentació de la demanda, sens perjudici que en els processos administratius que s'inicien mitjançant l'escrit d'interposició del recurs, s'entengui que la

³⁰ Vegeu el capítol cinquè.

litispèndència comenci amb la presentació d'aquest³¹. El moment final d'aquesta pendència també es correspon amb la resolució ferma que signifiqui una terminació de les actuacions³².

b')El problema més aviat sorgeix en aquells casos on el tema prejudicial de caràcter administratiu suscitat en la causa civil és objecte d'un recurs davant l'Administració corresponent (esgotament de la via administrativa prèvia) o bé és objecte simplement d'una petició o sol·licitud formulada davant l'Administració Pública que correspongui (pensem, per exemple, en la sol·licitud de concessió d'una llicència, o bé en la liquidació d'un impost).

Quan el tema prejudicial de caràcter administratiu consisteix en algun d'aquests problemes, les dificultats apareixen a l'hora de determinar el tractament processal que en aquests casos cal conferir a la qüestió prejudicial. L'interrogant radica en si és possible considerar que els tràmits que se segueixen davant de l'Administració corresponent donen compliment a aquest requisit.

És clar que si interpretéssim que el contingut del requisit devolutiu esmentat exigeix la pendència d'un procés on el tema prejudicial pugui arribar a resoldre's amb efecte de cosa jutjada, caldria convenir que no es compleix en aquests casos on el tema prejudicial administratiu s'examina davant de l'Administració, atès que en aquests tràmits el problema prejudicial no pot arribar a ser resolt amb l'efecte esmentat. En conseqüència, en aquestes situacions, la qüestió prejudicial administrativa suscitada en el procés civil mai podria esdevenir devolutiva, sinó que s'hauria de resoldre en virtut del criteri no devolutiu. Això significaria que

³¹ Vid. entre altres GONZÁLEZ PÉREZ, *Manual de Derecho Procesal Administrativo*, Madrid, 2001, p.313; SALA SÁNCHEZ, *Derecho procesal administrativo* (amb GIMENO SENDRA, MORENO CATENA), Madrid, 2001, p.94.

³² Vegeu el capítol cinquè.

l'òrgan jurisdiccional civil entraria a decidir *incidenter tantum* el recurs administratiu o el contingut de l'acte administratiu.

No sembla encertat considerar sempre com a supòsits no devolutius les qüestions prejudicials administratives en un procés civil que plantegin com a *thema decidendi* aquest tipus de problemes. Sinó que entenem que en aquests supòsits l'òrgan jurisdiccional civil ha de poder suspendre les actuacions a l'espera que l'Administració competent adopti la decisió corresponent. Cosa que s'aconsegueix amb una interpretació menys restrictiva del requisit devolutiu de la pendència procedimental. En lloc d'assimilar aquest procediment només a un procés jurisdiccional on es pugui produir l'eficàcia de cosa jutjada, cal també incloure en el concepte les tramitacions que es desenvolupen en seus no jurisdiccionals i on la possibilitat d'aquella eficàcia no existeix, més que més si en aquests casos on el tema prejudicial s'examina a títol principal en procediments que es desenvolupen en seus no jurisdiccionals de fet pot acabar sent resultat amb l'eficàcia esmentada en un procés jurisdiccional. Així, si bé en la via administrativa no es pot produir una resolució amb efectes de cosa jutjada, sí que una resolució amb aquesta eficàcia pot tenir lloc en la via jurisdiccional que es pot incoar amb posterioritat.

De fet, el redactat de la LEC no tanca les portes a aquesta eventualitat. En aquest sentit, l'art 42 contempla la possibilitat que els tribunals suspenguin el curs de les actuacions fins que la qüestió prejudicial sigui resolta per l'Administració Pública competent. Dels termes amb què s'expressa el precepte és viable interpretar que els supòsits on la qüestió prejudicial administrativa apareguda en el procés civil s'està examinant davant l'Administració poden referir-se a dues situacions. Tant a l'esgotament de la via administrativa prèvia abans d'incoar, si és el cas, la via jurisdiccional, com a la tramitació d'un acte administratiu davant l'Administració competent.

Pel que fa a la pendència o durada dels tràmits davant l'Administració on s'ha d'emetre una decisió sobre un acte administratiu, aquesta comença en el moment en què es planteja el recurs o la sol·licitud de què es tracti davant l'Administració competent i acaba quan aquesta Administració decideix sobre el recurs o la petició que se li ha dirigit, sigui amb un acte administratiu exprés, sigui mitjançant el silenci negatiu. Els problemes sorgeixen amb relació al moment final del procediment administratiu on s'està discutint el tema prejudicial. En els supòsits on es troba pendent una tramitació davant de l'Administració corresponent cal determinar quan es pot considerar que aquesta ja ha acabat per poder aixecar la suspensió civil. O bé a partir del moment en què conclou la via administrativa. O bé fins que no acabi amb una decisió ferma el procés administratiu corresponent en via jurisdiccional. En tot cas, ara només apuntem el tema i l'anàlisi de les diferents formes de finalització així com de les conseqüències que se'n deriven, sobretot de cara a la possibilitat o no de provocar l'aixecament de la suspensió civil, la reservem pel capítol corresponent d'aquest treball d'investigació³³.

c') Finalment, el tema de caràcter administratiu que és prejudicial en la causa civil també pot estar-se examinant davant el Tribunal de Comptes, òrgan no integrat en el Poder Judicial. En la mesura que la matèria comptable que s'ha suscitat com a prejudicial en un procés civil s'examina com a principal en els procediments jurisdiccionals que es duen a terme davant aquest organisme, és viable afirmar la concurrència d'aquest requisit devolutiu que ara estem analitzant³⁴. Els procediments jurisdiccionals davant el Tribunal de Comptes a través dels quals, per tant, s'exerceix la jurisdicció comptable, són tres: els judicis

³³ Vegeu el capítol cinquè

³⁴ Recordem que les funcions atribuïdes al Tribunal de Comptes són dues. Una funció fiscalitzadora i una funció jurisdiccional. Tal com ha quedat explicat pàgines enrere en analitzar el concepte de prejudicialitat administrativa, mentre l'activitat de control no és susceptible de generar una qüestió prejudicial, l'activitat d'enjudiciament sí.

dels comptes, els procediments de reintegrament per abast ("reintegro por alcance"), i els expedients de cancel.lació de fiances (art 25 LO 2/1982, 12 maig). En els dos primers s'exerceixen pretensions de responsabilitat comptable diferents de l'abast de cabals i efectes públics o bé d'aquells altres que només pretenen dilucidar pretensions fonamentades en aquest cas concret. El tercer procediment jurisdiccional esmentat, en canvi, té per finalitat constatar precisament la inexistència de responsabilitat comptable per tal de, si és així, procedir a la seva cancelació i devolució.

Aquests procediments a través dels quals s'exerceix la jurisdicció comptable s'inicien de diferents maneres. Els judicis dels comptes comencen amb l'acord del Conseller de Comptes, si és d'ofici, o bé amb la presentació de la sol.licitud perquè s'adopti, si és a instància del Ministeri Fiscal o del Lletrat de l'Estat, de formar peça separada per investigar possibles responsabilitats comptables (art 68 en relació amb art 45 Llei 7/1988, 5 abril)³⁵. El procediment de reintegrament per abast ("reintegro por alcance") s'incoa amb el nomenament del Delegat Instructor perquè realitzi una sèrie d'actuacions (art 73 en relació amb arts 46 i 47 Llei 7/1988, 5 abril). I, els expedients de cancel.lació de fiances s'inicien amb la presentació d'una instància a la Secció d'Enjudiciament del Tribunal de Comptes (art 75 Llei 7/1988, 5 abril).

La fi d'aquests procediments arriba amb una decisió ferma, del Tribunal de Comptes o dels òrgans de la jurisdicció contencioso-administrativa si hi ha hagut

³⁵ Cal tenir en compte que, òrgans similars al Tribunal de Comptes creats en algunes Comunitats Autònomes (Sindicatura de Comptes de Catalunya, la Cámara de Comptos de Navarra, la Sindicatura de Comptes de València, el Consejo de Cuentas de Galicia, la Sindicatura de Comptes de les Illes Balears, el Tribunal Vasco de Cuentas Públicas, la Cámara de Cuentas de Andalucía, l'Audiencia de Cuentas de Canarias, el Tribunal de Cuentas de Castilla-La Mancha, la Sindicatura de Cuentas de Asturias), poden col.laborar amb la jurisdicció comptable mitjançant la instrucció de determinats procediments en la fase denominada d'actuacions prèvies o de diligències prèvies del procés judicial comptable. Vid. en aquest sentit VACAS GARCÍA-ALÓS, *El Tribunal de Cuentas. Enjuiciamiento contable y jurisprudencia constitucional*, cit., p.20; GÓMEZ SÁNCHEZ, *El Tribunal*

impugnació, que signifiqui la terminació del procés. L'anàlisi de les diferents formes en què pot tenir lloc aquesta finalització la reservem pel capítol d'aquest treball d'investigació destinat a la suspensió civil provocada per la prejudicialitat devolutiva, ja que la terminació esmentada també serveix per aixecar la paralització procedimental³⁶.

B) Per tal d'afirmar la concurrència del requisit devolutiu que exigeix la pendència d'un procediment on el problema prejudicial s'examini a títol principal, és indiferent el moment en què s'hagi iniciat i qui ho hagi fet. És indistint si el procediment ha començat abans o durant el procés civil, així com el subjecte que l'hagi incoat, que pot ser un litigant del litigi civil o bé un tercer.

C) La pendència del procediment de caràcter administratiu o laboral on el tema prejudicial s'enjudicia a títol principal cal que sigui acreditada davant l'òrgan jurisdiccional civil per tal que aquest pugui acordar el sistema devolutiu. El litigant que ha proposat la qüestió prejudicial pot acreditar, o bé la presentació de l'escrit a través del qual s'ha incoat el procediment de què es tracti, o bé la realització d'una actuació practicada durant el desenvolupament d'aquest. Per fer efectiva aquesta verificació, la part pot utilitzar tant la còpia testimoniada de l'escrit inicial com el testimoni de l'acte que es vol justificar, en ambdós casos expedit pel Secretari Judicial de la causa o persona equivalent quant a funcions si es tracta d'un procediment no jurisdiccional.

3. La no devolutivitat de la qüestió prejudicial.

En un procés civil, la qüestió prejudicial administrativa o laboral que cal resoldre es regeix pel criteri no devolutiu sempre que l'òrgan jurisdiccional civil

de Cuentas. El control económico-financiero externo en el ordenamiento constitucional español, cit., p.219.

³⁶ Vegeu el capítol cinquè.

aprecia l'absència d'alguna o algunes de les circumstàncies que en comporten la devolutivitat. És per això que conèixer les condicions d'aplicació del règim devolutiu permet deduir per exclusió els supòsits on la qüestió prejudicial esdevé no devolutiva. Aquesta eventualitat pot tenir lloc en diverses ocasions.

a) La no devolutivitat de la qüestió prejudicial pot produir-se perquè ni la Llei estableix la devolutivitat del problema prejudicial, ni, davant la manca de previsió legal, les parts ho han sol·licitat. Fins i tot, encara que existeixi un procediment pendent on s'estigui dirimint el tema que és prejudicial en el litigi civil, la manca d'alguna de les dues circumstàncies esmentades obliga a acordar el sistema no devolutiu per resoldre la prejudicialitat. Pàgines enrere ja ha quedat constatat els inconvenients que també es poden generar en aquests casos quan resulta que el tema prejudicial de caràcter administratiu o laboral és rellevant per resoldre la qüestió principal civil però per la falta d'alguna de les dues circumstàncies mencionades el procés civil ha de continuar el seu curs sense poder esperar la resolució del problema prejudicial per l'òrgan corresponent. Posat que la causa civil arribi a la seva fi abans que ho faci el procediment prejudicial i hagi de resoldre la qüestió principal decidint primer *incidenter tantum* el problema plantejat prejudicialment, es pot arribar a una situació de resolucions contradictòries segons com acabi després aquell segon procediment.

b) La no devolutivitat entra en joc així mateix en el cas que no hi hagi cap procediment de caràcter administratiu o laboral pendent on s'estigui dirimint com a principal el problema que en el procés civil s'ha plantejat com a prejudicial. Igualment, si manca o és insuficient l'acreditació de l'existència d'aquest procediment.

El dubte podria venir, potser, en aquells supòsits on el procediment no hagi començat, malgrat que era possible, i la Llei o les parts disposen la devolutivitat de la qüestió prejudicial; tot i que és poc probable que si les parts, per exemple, han

sol·licitat l'aplicació del règim devolutiu, no intentin incoar el procediment corresponent. De ser així, tot i complir-se alguna de les condicions que, d'acord amb l'art 42 LEC permeten la devolutivitat prejudicial, fallaria al mateix temps, la pendència d'un procediment.

Davant aquesta situació dues solucions semblen presentar-se com a possibles. O bé es suspen *sine die* el procés civil fins que s'iniciï, si és que mai s'inicia, el procediment administratiu o laboral i s'hi resolgui el problema prejudicial. O bé, malgrat la previsió legal o la voluntat de les parts, s'aplica el criteri no devolutiu.

Sembla que, arribat el cas, aquesta última opció fóra la més enraonada, si tenim en compte les paralitzacions procedimentals que acompanyen la primera. La finalitat de les dues circumstàncies devolutives que recull l'art 42 LEC (disposició legal i voluntat de les parts) rau en la conveniència que sigui l'òrgan de l'àmbit administratiu o laboral competent qui dirimeixi el tema prejudicial i que, en cas que aquesta resolució no s'hagi produït, l'òrgan jurisdiccional civil l'esperï bo i paralitzant la causa. Ara bé, aquesta espera té sentit sempre i quan estigui en marxa l'instrument que fa possible la resolució citada, sinó, des del nostre punt de vista, es donaria peu a suspensions indefinides de processos civils. Així és que, si l'inici del procediment de caràcter administratiu o laboral no ha tingut lloc, sembla que aquesta circumstància avorta un possible efecte devolutiu de la qüestió prejudicial, atès que no hi ha l'element que justifica que l'òrgan jurisdiccional civil aturi les actuacions a l'espera que el problema prejudicial sigui resolt en el procediment corresponent.

III. PREJUDICIALITAT ADMINISTRATIVA I LABORAL EN EL PROCÉS D'EXECUCIÓ.

La qüestió prejudicial administrativa o laboral també pot aparèixer durant el procés d'execució, tant si s'executen títols executius judicials com extrajudicials, de la mateixa manera que si es tracta d'una execució provisional o definitiva. Pensem, per exemple, en l'execució d'una hipoteca que grava un determinat terreny on es planteja com a qüestió prejudicial administrativa el problema de si el terreny es veu afectat per un pla urbanístic i per la consegüent expropiació.

La LEC no preveu específicament aquesta conjuntura. La LEC de 1881 tampoc no al·ludia a aquesta mena de situacions. No regulava aquest tipus de prejudicialitat ni durant el procés declaratiu, ni al llarg del procés d'execució. En conseqüència, el tractament processal que han de rebre les qüestions prejudicials administratives i laborals suscidades al llarg del procés d'execució és el mateix que l'exposat per les qüestions prejudicials civils en aquesta mateixa fase processal. Això significa que aquest tractament processal ve determinat per les normes procedimentals que regulen l'execució i, per tant, passa per aprofitar els diferents mitjans i tràmits que s'hi recullen i que poden ser útils de cara a resoldre un supòsit de prejudicialitat. En aquest sentit, cal recordar el següent de les explicacions efectuades amb relació a la prejudicialitat civil en execució.

Segons l'art 565.1 LEC l'execució pot veure's suspesa en aquells casos en què així ho prevegui expressament la Llei i quan les parts personades en l'execució ho acordin. Per consegüent, davant una qüestió prejudicial administrativa o laboral suscitada en aquest estadi del procés, és possible suspendre'n les actuacions en cas que concorri alguna de les dues circumstàncies esmentades. Aquest mecanisme s'assembla força al sistema devolutiu, que també implica una paralització procedimental a l'espera d'obtenir la resolució prejudicial, tant més si tenim en compte en aquest cas que els requisits devolutius que recull l'art 43 LEC per tal que la prejudicialitat administrativa i laboral suspensgui el curs del procés civil declaratiu coincideixen amb les circumstàncies que segons l'art 565.1 LEC permeten suspendre les activitats executives.

Tanmateix, no es tracta de traslladar en execució la regulació que hem analitzat pel cas que la prejudicialitat d'aquesta naturalesa sorgeixi durant la fase declarativa del procés, sinó que es tracta de fer ús per resoldre aquests supòsits de prejudicialitat de la regulació que la LEC conté amb referència al procés d'execució. La importància d'aquesta diferenciació rau en el fet que la suspensió de l'execució en un cas de prejudicialitat té el seu origen, no en la devolutivitat prejudicial, sinó en les circumstàncies legals que amb caràcter general l'art 565.1 LEC exigeix per suspendre aquest estadi del procés. Per això, si resulta que la suspensió s'ha decretat per acord de les parts, també pot ser aixecada com a conseqüència de la mateixa autonomia de la voluntat dels litigants, encara que el procediment prejudicial no hagi finalitzat. Cosa que no és possible en les hipòtesis suspensives fruit de l'aplicació del sistema devolutiu.

Fora dels supòsits esmentats, la qüestió prejudicial administrativa i laboral suscitada en execució no pot resoldre's amb suspensió de les actuacions. Poden entrar en joc aleshores altres instruments previstos en la regulació d'aquest estadi del procés. En aquest sentit, els tràmits per resoldre l'oposició a l'execució constitueixen una bona alternativa per dirimir amb caràcter *incidenter tantum* la qüestió prejudicial apareguda, de forma molt similar a com resultaria després d'aplicar el sistema no devolutiu. A més a més, també queda oberta la possibilitat, a l'empara de l'art 564 LEC, de plantejar el tema prejudicial suscitat en execució en el procés declaratiu corresponent on pugui ser enjudiciat a títol principal.

IV. PREJUDICIALITAT ADMINISTRATIVA I LABORAL EN EL PROCÉS DE REVISIÓ.

En el procés de revisió també és possible parlar de la presència de qüestions prejudicials administratives i laborals. Pensem, per exemple, en la revisió d'una sentència ferma que declara nul·la una compravenda per recaure

sobre un terreny objecte d'una expropiació administrativa. La revisió de la sentència es fonamenta en el primer motiu de l'art 510 LEC, o sia en l'obtenció de documents decisius per la causa, per tal com l'expropiació acordada per l'Administració, després de pronunciada la sentència a revisar, ha estat impugnada en via contencioso-administrativa. Tanmateix, i parellament al que passa en el procés d'execució, la LEC no conté cap precepte dedicat a regular aquestes situacions.

La LEC de 1881 tampoc no es referia expressament a aquest tipus de prejudicialitat, ni en l'àmbit de la revisió, ni amb relació als processos de declaració i d'execució. Per aquest motiu, aquests supòsits de qüestions prejudicials calia resoldre'ls fent ús de l'art 10 LOPJ.

En l'actualitat, la solució passa per aplicar analògicament en el procés de revisió la regulació que la LEC, en l'art 42, estableix per resoldre la prejudicialitat administrativa i laboral apareguda durant el procés de declaració, a l'anàlisi de la qual ens remetem. Això significa introduir la possibilitat d'excepcionar la regla general de la no devolutivitat en cas que, d'una banda, la Llei disposi o les parts acordin l'aplicació del criteri devolutiu en la resolució de la qüestió prejudicial, i, de l'altra, existeixi i s'acrediti un procediment pendent on s'estigui examinant com a principal el problema que és prejudicial en el procés de revisió civil.

CAPÍTOL CINQUÈ: DINÀMICA PROCESSAL DE LES QÜESTIONS PREJUDICIALS EN EL PROCÉS CIVIL.

I. CONSIDERACIONS GENERALS.

En el tractament que pot rebre una qüestió prejudicial en el procés civil, l'òrgan jurisdiccional ha de respectar un determinat esquema procedimental. En primer lloc, és necessari que el tribunal identifiqui un problema de naturalesa penal, civil, administrativa o laboral com una qüestió prejudicial, d'acord amb les característiques que defineixen aquesta figura. Després, un cop feta aquesta identificació, és quan el tribunal ha de decidir el sistema adequat per dirimir la qüestió prejudicial. Per fer-ho, prèviament és necessari averiguar si la qüestió ja es troba resolta o bé encara es troba per resoldre, atès que el tractament processal que es pot conferir a una qüestió prejudicial en un procés civil varia en funció d'aquesta circumstància.

En el primer cas, el tribunal, en el moment en què ha de decidir el tractament processal que ha de rebre la qüestió prejudicial identificada, té coneixement que aquest problema ja ha estat resolt, és a dir, ja ha estat enjudiciat en un procediment que ha finalitzat amb una decisió ferma que dóna resposta al problema plantejat com a prejudicial en el procés civil. Es tracta de supòsits que no presenten gaires inconvenients de caràcter procedimental, si tenim en compte que el problema suscitat com a prejudicial ja ha estat objecte d'enjudiciament i, per tant, l'aspecte de com dirimir la qüestió prejudicial no es planteja.

La conseqüència immediata que es deriva del fet que la qüestió prejudicial ja es trobi resolta, no només consisteix a estalviar-se el pronunciament sobre el sistema de resolució prejudicial, sinó que també s'eviten els desordres en el desenvolupament del procés civil que generalment comporta l'aplicació dels mecanismes de resolució de les qüestions prejudicials. Això no treu, però, que, en determinats casos, tot i que la resolució del tema prejudicial ja s'ha produït, el jutge de la causa on aquest tema ha estat plantejat es vegi amb la necessitat de suspendre el pleit. No evidentment per esperar que acabi el procediment on el problema prejudicial s'enjudicia com a principal, sinó, per exemple, per comprovar aquesta circumstància i aconseguir la resolució prejudicial que li pot resultar imprescindible per dirimir la qüestió principal del seu litigi. Davant la localització en un procés civil d'una qüestió prejudicial ja resolta, l'opció més raonable passa perquè el jutge de la causa no hagi de tornar a resoldre la qüestió sinó que utilitzi la decisió que ha emès l'òrgan que ha enjudiciat el tema prejudicial com a principal.

Els supòsits més habituals, però, són aquells on el tema prejudicial no està resolt. Són els que provoquen més alteracions en el desenvolupament del procés civil per tal com exigeixen l'habilitació d'una sèrie de mecanismes per dur a terme, dins o fora del procés, la resolució de la qüestió prejudicial. A això cal afegir la necessitat de proporcionar en aquests casos un instrument processal per procedir a l'elecció del sistema de resolució prejudicial, cosa que dóna lloc a la pràctica a la formació d'un incident en el procés civil on s'ha suscitat la qüestió.

La regla general que impera en els sistemes de resolució prejudicial és la no devolutivitat. És a dir, el primer criteri a aplicar per resoldre un tema prejudicial és que el mateix tribunal civil que ha d'enjudiciar la qüestió principal el decideixi. Només en els casos de la prejudicialitat homogènia civil, abans del sistema no devolutiu cal intentar una altra sortida, que és l'acumulació de processos. Sempre i quan, és clar, la qüestió prejudicial suscitada en el procés a la vegada s'hagi

plantejat a títol principal en un altre litigi. Només si es compleixen determinades circumstàncies, és possible acudir de forma excepcional al sistema devolutiu per resoldre la qüestió prejudicial sorgida en el procés civil. Si és així, les actuacions d'aquest últim s'han de suspendre i, un cop aixecada aquesta paralització, determinar els efectes assignats a la resolució que finalitza el procediment prejudicial. Es pot afirmar que, des del punt de vista del desenvolupament del procés civil on s'ha suscitat la qüestió prejudicial, l'elecció del sistema per resoldre-la d'entre el devolutiu i el no devolutiu es tradueix en decidir, o bé la suspensió de les actuacions, o bé que aquestes continuïn el seu curs.

Ara bé, no sempre l'existència d'una qüestió prejudicial en un procés civil desemboca en aquest esquema procedimental exposat, és a dir, en la disjuntiva d'haver de valorar si la paralització del procés és o no procedent. Aquest dilema només es suscita si alguna de les parts planteja una qüestió prejudicial devolutiva i sol·licita la suspensió corresponent o bé en els casos en què la detecció prejudicial pot dur-se a terme d'ofici i l'òrgan jurisdiccional entén que concorren les circumstàncies que fan viable l'aturada procedimental. Cal pensar, per tant, en la possibilitat que la qüestió prejudicial passi desapercibuda en el procés civil i consegüentment no es presenti al jutge la necessitat de decidir com tractar-la processalment. En aquests supòsits, el problema prejudicial serà resolt implícitament de forma no devolutiva per l'òrgan jurisdiccional que enjudicia la qüestió principal.

II. PROCEDIMENT PER ELEGIR EL SISTEMA DE RESOLUCIÓ DE LA QÜESTIÓ PREJUDICIAL, A FI DE SUSPENDRE O NO EL PROCÉS CIVIL.

1. Detecció de la qüestió prejudicial.

Un cop detectada i identificada una qüestió prejudicial en el procés civil, la forma com procedir a escollir el sistema per resoldre-la varia en funció de la

naturalesa de la qüestió, ja que les previsions de la LEC sobre aquest aspecte són distintes en els diferents preceptes destinats a regular la prejudicialitat penal, civil, administrativa o laboral.

Amb tot, poden distingir-se bàsicament dos mètodes a través dels quals es pot procedir a elegir el sistema de resolució prejudicial: d'una banda, pot ser que siguin les parts del procés civil les qui sol·licitin al jutge la suspensió de les actuacions per prejudicialitat; de l'altra, pot ser que sigui el mateix òrgan jurisdiccional qui prengui la iniciativa en aquest sentit.

A) Petició de suspensió a instància de part.

El supòsit més habitual és que la detecció de la qüestió prejudicial i la petició de suspensió en cas de considerar-la devolutiva provinguin dels litigants del procés civil on s'ha plantejat el problema, tant si la qüestió prejudicial suscitada en la causa i com a conseqüència de la qual es sol·licita la paralització de les actuacions és penal, civil, administrativa com laboral.

En la sol·licitud dirigida a l'òrgan jurisdiccional civil cal raonar la consideració d'un determinat tema com a prejudicial i sobretot el tractament processal que es demana, així com acompanyar-la dels escrits necessaris per acreditar les circumstàncies que es fan constar. Analògicament al que succeeix amb les regles de la càrrega de la prova (art 217 LEC), correspon al litigant que proposa la qüestió prejudicial la tasca de verificar la concurrència dels requisits necessaris per a la devolutivitat de la qüestió. Així, per exemple, si es sol·licita la suspensió de les actuacions civils arran d'una qüestió prejudicial penal cal argumentar el caràcter decisor de la causa criminal i aportar el document corresponent que en justifiqui la pendència.

Malgrat el silenci legal en aquest aspecte, les possibilitats pels litigants de plantejar qüestions prejudicials en un procés civil són diverses i la seva proposició pot formular-se tant oralment com per escrit, segons l'acte processal en què es decideixi posar de manifest la qüestió prejudicial¹. Així, la proposició d'una qüestió prejudicial per part dels litigants pot produir-se aprofitant algun dels actes típics del procés de què es tracti². Pensem, per exemple, en la demanda, en la contestació a la demanda, en l'audiència prèvia del judici civil ordinari, en el moment de formular les conclusions, en l'escrit d'interposició d'un recurs, en la demanda executiva, en l'escrit d'oposició a l'execució³, en la demanda de revisió, en una tramitació incidental⁴. Això no treu, però, la viabilitat que també es proposi la qüestió mitjançant un escrit atípic⁵.

Cal tenir en compte que el valor d'aquesta petició de les parts a l'hora de demanar la suspensió per prejudicialitat no és el mateix en tots els supòsits de qüestions prejudicials. En el cas de les administratives i laborals, cal que es doni l'acord d'ambdues parts per poder acordar la suspensió. En canvi, en la prejudicialitat civil és suficient perquè el jutge pugui decretar, en el seu cas, la paralització, la petició d'un dels litigants sempre i quan s'hagi escoltat la part

¹ Certament, la LEC no estableix expressament cap paràmetre que serveixi de pauta en el plantejament de qüestions prejudicials. Sobre aquest particular, MENESTRINA, *La prejudiciale nel processo civile*, cit., p.149, considera que la introducció pels litigants d'una qüestió prejudicial en un procés civil pot regir-se segons tres criteris diferents. O bé aquesta introducció es deixa a l'arbitri espontani de les parts, cosa que pot desencadenar una producció desordenada de material per part dels litigants. O bé es sotmet la introducció de la qüestió prejudicial a la formalitat de determinats moments processals, amb el consegüent perill d'uniformitzar el procés. O bé, finalment, la Llei pot atribuir a l'òrgan jurisdiccional la facultat de decidir en cada cas l'oportunitat de la introducció de la qüestió prejudicial.

² Vid. entre altres GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.646; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.96.

³ GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, pp.232-233.

⁴ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, pp.99, 184, 234-235, 237; BARQUERO SORIANO, *Excepción de litispendencia y cuestión prejudicial civil en la Ley 1/2000*, cit., p.108.

⁵ GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.646; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.96.

contrària. Finalment, pel que fa a les qüestions prejudicials penals, la voluntat de les parts en la viabilitat de la suspensió no és rellevant.

La petició que les parts dirigeixen a l'òrgan jurisdiccional civil perquè acordi la paralització de les actuacions per prejudicialitat pot formular-se de dues maneres diferents.

a) Una possibilitat és que ambdós litigants presentin conjuntament la sol·licitud de suspensió. Des d'un punt de vista procedimental, aquesta hipòtesi no ofereix gaires problemes atès que totes dues parts coincideixen en la necessitat de resoldre la qüestió prejudicial de forma devolutiva i accepten la paralització de les actuacions. A partir d'aquí, l'òrgan jurisdiccional civil ha de decidir sobre aquest extrem d'acord amb les circumstàncies que regeixen cada supòsit de qüestió prejudicial. Cal dir que es tracta d'un supòsit més aviat excepcional, si bé l'art 42 LEC ho preveu expressament per les qüestions prejudicials administratives i laborals. Això no treu, però, que també pugui donar-se en altres casos.

b) També pot succeir que la petició de suspensió només la plantegi un dels litigants del procés civil. En aquests casos es fa del tot necessari, o bé donar trasllat de la sol·licitud a l'altra part, o bé convocar a una audiència els dos litigants. Qualsevol de les dues opcions pot acceptar-se, per tal com la finalitat no és altra que cada part processal pugui al·legar el que cregui convenient amb relació a la identificació d'un problema com a prejudicial i al tractament processal que cal conferir-li, i assegurar d'aquesta manera l'observança de la garantia constitucional d'audiència i contradicció⁶.

⁶ Vid. en aquest sentit GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.98.

En aquesta mateixa línia es pronuncia l'AAP Barcelona 28 juliol 1999 (AC 1999/5768), segons el qual és aconsellable que de la sol·licitud de suspensió del procediment civil se'n doni audiència a la contrapart. Si bé la resolució fou dictada quan encara estava vigent la LEC de 1881, la seva argumentació és plenament traslladable a l'actual regulació de la prejudicialitat en el procés civil: "Es cierto que tanto el art 362 LEC como el 514 del mismo Texto Legal, al regular la posible suspensión del juicio civil por prejudicialidad penal, no hace mención alguna, en cuanto a que el

En aquest sentit, cal al·ludir als arts 42 i 43 LEC, que regulen les qüestions prejudicials administratives, laborals i civils. Tant l'un com l'altre exigeixen, per poder acordar la devolutivitat prejudicial, la petició de part en l'aplicació d'aquest sistema de resolució. Quan la sol·licitud de devolutivitat ha estat formulada per un dels litigants cal escoltar l'altra part, sia per aconseguir el consens en alguns casos, sia perquè pugui plantejar les al·legacions que cregui oportunes en d'altres. Tot i que l'art 40 LEC, en referència a les qüestions prejudicials penals, no esmenta la necessitat d'escoltar l'altre litigant quan el problema prejudicial i la suspensió de les actuacions civils han estat proposats per alguna de les parts, l'aplicació analògica dels dos preceptes abans mencionats porta a afirmar també en l'àmbit de la prejudicialitat penal l'exigència d'aquesta audiència i contradicció.

Davant del trasllat de la petició de suspensió formulada per un dels litigants o de la convocatòria d'una audiència, la part contrària pot adoptar diverses actituds, les quals, segons el tipus de qüestió prejudicial de què es tracti, poden conduir a conseqüències diferents.

D'una banda, cal contemplar la possibilitat que el litigant que no ha sol·licitat la paralització de les actuacions civils per prejudicialitat, tot i estar personat, no actuï i per tant no es pronunciï sobre aquest extrem, sia perquè no contesta l'escrit de suspensió del qual se n'hi ha donat trasllat, sia perquè no compareix a l'audiència convocada pel tribunal. Si resulta que es tracta d'un supòsit de

juzgador de instancia deba dar traslado a la contraparte del escrito en el que así se solicita. Ahora bien, la relevancia de dicha resolución que implica que los autos queden en suspenso, la necesidad de mantener un equilibrio entre las partes litigantes, y finalmente, la obligación que asiste a todo órgano judicial de salvaguardar el derecho fundamental de la tutela judicial efectiva, hace aconsejable la audiencia de la contraparte, sin ignorar que la contradicción intra-partes facilita mayores elementos de juicio al juzgador, a fin de poder razonar su resolución".

En oposició a aquesta postura, però, es pronuncia la SAP Valladolid 10 febrer 1995 (AC 1995/342). En aquesta ocasió, l'Audiència considera que la decisió de l'òrgan jurisdiccional sobre la suspensió no està sotmesa a la capacitat dispositiva de les parts del procés civil i consegüentment el fet que el tribunal que ha d'acordar la suspensió no doni trasllat de l'escrit d'una part a l'altre litigant no provoca indefensió.

prejudicialitat on el consens d'ambdues parts és necessari per acordar la suspensió, aquesta no podrà decretar-se. En canvi, suposant que la paralització pugui tenir lloc amb la petició d'un dels litigants o bé la voluntat d'aquests no sigui rellevant, l'òrgan jurisdiccional civil pot decidir en aquests casos aturar el curs del procés.

De l'altra, pot donar-se el cas que el litigant que ha de prestar el consentiment es trobi en situació de rebel·lia⁷. Tant si la petició de suspensió ha estat formulada per l'actor com per un altre demandat personat, entenem que l'absència del demandat rebel no fa possible acordar la suspensió en aquells casos on la Llei exigeix el consens dels litigants a aquest efecte. Diverses són les raons que poden fonamentar aquesta postura. Primer, una interpretació literal de l'art 42 LEC que en exigir l'acord de voluntats es refereix a les parts, sense especificar si aquestes han d'estar personades o no. Després, una interpretació sistemàtica, en el sentit que quan el legislador ha volgut fer referència a les parts personades així ho ha especificat, com ho mostra l'art 565 del mateix cos legal, precepte que, si bé en l'àmbit de l'execució, també al·ludeix a l'acord de voluntats per suspendre les actuacions però en aquest cas precisant que s'han de tractar de les parts que s'hagin personat. Per últim, cal fer menció del criteri general de la no devolutivitat que impera en la resolució de les qüestions prejudicials i que obliga a decantar-nos a favor de la interpretació més favorable a la no suspensió procedimental. Ara bé, tot i que la rebel·lia del demandat impedeix un pronunciament suspensiu en els supòsits on és necessari l'acord de totes les parts per acordar la suspensió, entenem que no ha de privar que la part interessada en la paralització per prejudicialitat demani al tribunal que doni trasllat d'aquesta petició al rebel perquè presti el consentiment, el qual s'hauria de formular en el seu cas, amb la postulació pertinent.

⁷ Vid. per tots àmpliament sobre la rebel·lia en el procés civil l'obra de VERGER GRAU, *La rebeldía en el proceso civil*, Barcelona, 1989; ID., *Artículos 496 a 508*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.II, pp.2377 i ss.

Finalment, es possible que la part contrària si que es pronunciï sobre la suspensió per prejudicialitat proposada per l'altre litigant. Si manifesta la seva conformitat sobre aquest extrem, la suspensió pot ser acordada per l'òrgan jurisdiccional civil, tant si el consens de les parts sobre aquest punt és indispensable o no per decretar la paralització procedimental. No es pot dir el mateix, però, en cas que el litigant que no ha sol·licitat la suspensió s'oposi a la viabilitat d'aquesta o en cas de pluralitat de parts existeixin opinions dispars, ja que si es tracta d'un supòsit de prejudicialitat on es requereix l'acord de les parts perquè la qüestió sigui devolutiva i pugui acordar-se la suspensió del procés civil, és evident la impossibilitat de prendre aquesta decisió. L'oposició de la part contrària a la paralització de les actuacions o la concurrència d'opinions diferents, en canvi, no serien impediment perquè el tribunal civil l'acordés malgrat tot, en aquells casos on a aquest efecte ja és suficient la petició suspensiva d'un dels litigants o la voluntat d'aquests subjectes no és d'importància.

B) Identificació d'ofici de la qüestió prejudicial.

Si bé no és tan freqüent, cal contemplar també la possibilitat que l'òrgan jurisdiccional civil posi de manifest si un problema introduït en el litigi té la consideració de prejudicial d'acord amb els elements que defineixen aquesta figura i suggereixi el tractament processal més adequat que cal conferir-li segons les circumstàncies que concorrin en cada cas⁸. La possibilitat que la detecció d'ofici en el procés civil d'un tema prejudicial vulneri, per incórrer en un supòsit

⁸ Vid. entre altres GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, pp.500-502; ID., *Sujetos y actuaciones del proceso. Las costas procesales*, cit., T.1, pp.200-201; GIMENO SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., pp.135-136; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.381; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, p.96.

d'incongruència, la garantia constitucional d'obtenir una resolució fonamentada en dret, ha estat descartada pel Tribunal Constitucional⁹.

Això no obstant, aquesta actuació d'ofici del tribunal civil no és igualment viable en tots els supòsits de prejudicialitat.

a) Quan es tracta de qüestions prejudicials civils, administratives i laborals, la seva proposició d'ofici, en no estar coberta legalment, és de difícil adequació amb els principis propis del procés civil i de la naturalesa d'aquestes qüestions. En aquest sentit, aquesta actuació d'ofici podria col·lisionar amb els principis següents.

En primer lloc, cal mencionar el principi de justícia rogada, a tenor del qual, segons l'art 216 LEC, els tribunals civils s'han de pronunciar sobre els assumptes en virtut només de les aportacions de fets, proves i pretensions introduïdes per les parts¹⁰.

En segon lloc, també cal fer referència al principi d'impuls d'ofici, recollit en els arts 179 LEC i 237 LOPJ, que exigeix a l'òrgan jurisdiccional civil donar al procés el curs que correspongui, llevat d'aquells supòsits en què la Llei disposi una altra cosa¹¹. En la mesura que l'actuació d'ofici en la detecció de les qüestions prejudicial civils, administratives i laborals no es troba prevista per la LEC, admetre

⁹ Vid. GONZÁLEZ GRANDA, *op.cit.*, p.501; ID., *op.cit.*, p.201.

Igualment, vid. entre altres les SSTC 34/1985 7 març, 29/1987 6 març, 142/1987 23 juliol, 212/1991 11 novembre.

¹⁰ Vid. amb relació a aquest principi BERZOSA FRANCO, *Los principios inspiradores del futuro proceso civil*, en "Presente y futuro del proceso civil" (Dir. PICÓ I JUNOY), Barcelona, 1998, p.31; DAMIÁN MORENO, *Artículo 216*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, I, pp.1416 i ss.

¹¹ Vid. entre altres BERZOSA FRANCO, *op.cit.*, p.25; CALDERÓN CUADRADO, *Artículo 179*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, I, pp.1138 i ss.

aquesta possibilitat obligaria al tribunal a introduir i crear en el procés civil un instrument no contemplat legalment per almenys posar en coneixement de les parts la qüestió prejudicial identificada, amb la qual cosa, sense cobertura legal, no estaria donant al procés el curs que ja té previst.

Finalment, l'actuació d'ofici esmentada seria de difícil encaix amb el principi i garantia constitucional d'igualtat de les parts¹². El fet que el tribunal posi de manifest la localització d'un problema prejudicial en la causa pot significar, en ocasions, beneficiar a un dels litigants en detriment de l'altre, atès que, com a mínim, amb la seva conducta l'òrgan jurisdiccional pot proporcionar a la part una via processal per fer valdre un argument que aquesta no havia al·legat.

b) En el cas de les qüestions prejudicials penals, l'actuació d'ofici en la seva detecció sí que és factible¹³. No només perquè del primer paràgraf de l'art 40 LEC es dedueix la possibilitat que el mateix tribunal civil localitzi un fet de caràcter delictiu com a qüestió prejudicial penal, sinó també arran de la naturalesa i dels interessos en joc d'aquest tipus de qüestions.

No cal dir que la necessitat de donar compliment a la garantia constitucional d'audiència i contradicció, exigeix que l'òrgan jurisdiccional civil convoqui les parts a una audiència perquè aquestes puguin presentar les al·legacions que creguin convenientes sobre l'existència de la qüestió prejudicial penal i el sistema adequat per resoldre-la.

¹² Vid. àmpliament GIMENO SENDRA, *Fundamentos del derecho procesal*, cit., pp.183 i ss.; BERZOSA FRANCOS, *Principios del proceso*, en "Nueva Enciclopedia Jurídica Seix", Barcelona, 1986, T.XX, pp.474 i ss.; ID., *Principios del proceso*, en "Rev. Justicia", 1992, III, pp.569 i ss.; PICÓ I JUNOY, *Las garantías constitucionales del proceso*, cit., pp.132-133.

¹³ Així ho afirma l'AAP Saragossa 6 maig 2003 (JUR 2003/151453) en un cas de prejudicialitat penal en el procés civil. Segons aquesta resolució la qüestió prejudicial pot ser apreciada d'ofici encara que les parts no l'hagin instat.

Per bé que amb caràcter general la llei processal civil no al·ludeix a aquest aspecte de la prejudicialitat, sí que ho contempla expressament de forma especial per determinats supòsits. Es tracta de l'art 569.1 LEC, que recull la necessitat d'escoltar les parts i el Ministeri Fiscal quan, en el procés d'execució, el tema respecte del qual cal discutir la seva consideració de prejudicial i el tractament processal a dispensar-li és de naturalesa penal. El precepte, doncs, exigeix que l'òrgan jurisdiccional civil, abans d'acordar la suspensió de les actuacions, doni audiència a les parts i a l'òrgan públic¹⁴.

2. Moment processal.

La identificació d'una qüestió prejudicial i per tant també l'elecció del sistema per resoldre-la, si és el cas, pot tenir lloc en qualsevol estadi del procés civil: durant el procés declaratiu, al llarg del procés d'execució, i mentre es tramita el procés de revisió.

En els casos en què la qüestió prejudicial es detecta en la fase declarativa del procés, no presenta problemes la possibilitat que aquesta identificació i elecció del sistema de resolució prejudicial tingui lloc durant la primera instància. No es pot afirmar el mateix, però, amb relació a la segona instància i en via dels recursos extraordinaris, on la viabilitat d'introduir un tema prejudicial i de procedir a la seva resolució ofereix algunes dificultats.

Quan es tracta de la segona instància, és factible admetre la possibilitat de proposar una qüestió prejudicial, si bé amb certes limitacions. D'una banda, s'ha

Sobre el particular, el TC en sentència 27 setembre 1999 afirma que "El cumplimiento de los requisitos procesales es de orden público y carácter imperativo y escapa del poder de disposición de las partes y del propio órgano jurisdiccional".

¹⁴ Per bé que l'Avantprojecte de LEC elaborat pel Ministeri de Justícia el 1997, en el seu art 577, només preveia donar audiència al Ministeri Fiscal.

de dur a terme, o bé en l'escrit d'interposició del recurs d'apel·lació, o bé en l'escrit d'oposició a aquest, però no en un moment processal posterior. De l'altra, cal que la qüestió prejudicial es refereixi a fets nous produïts després de l'inici del termini per dictar sentència en primera instància, o bé a fets que, tot i ser anteriors al moment esmentat, es justifiqui el seu desconeixement mentre es tramitava la primera instància del procés¹⁵.

En el cas dels recursos extraordinaris, la viabilitat de proposar qüestions prejudicials durant la seva tramitació és més difícil de mantenir. D'entrada, aquesta possibilitat sembla del tot incompatible amb l'esquema d'aquests estadis processals, que precisament no tenen la consideració d'instància atès que la seva finalitat no consisteix en un reexamen del fons de l'assumpte. A més a més, introduir-hi qüestions prejudicials significaria, en els supòsits en què aquestes fossin devolutives, suspendre i per tant allargar la durada d'un procés que quan arriba en via de recursos extraordinaris ja porta força temps pendent. Finalment, cal posar de relleu la voluntat del legislador de que justament sigui durant la segona instància davant l'Audiència Provincial on es plantegin i es resolguin tots aquells problemes derivats del procés que puguin ser subsanables (art 465 LEC).

Tot l'exposat no és obstacle perquè si, durant la tramitació del recurs extraordinari, finalitza el procediment prejudicial que es trobava pendent, la resolució que hi posi fi pugui introduir-se en aquest estadi processal via l'art 271.2 LEC. El precepte contempla la possibilitat d'aportar a la causa i fins al moment de dictar sentència, tant en primera instància com en qualsevol recurs, resolucions judicials o d'autoritat administrativa dictades i notificades amb anterioritat al

¹⁵ Vid. en aquest sentit l'AAP Múrcia 1 setembre 2003 (JUR 2003/250230). El tribunal denega la petició de suspensió de l'apel·lació per prejudicialitat penal perquè el sol·licitant de la paralització ja tenia coneixement, molt abans que es dictés sentència en primera instància, de la pendència de la causa criminal (atès que ell mateix havia formulat la denúncia). Per tant, el que hauria d'haver fet és al·legar la qüestió prejudicial devolutiva aleshores i no *per saltum* davant l'Audiència Provincial.

moment de formular les conclusions i sempre i quan puguin resultar condicionants o decisives per la resolució de l'assumpte.

Tenint en compte les explicacions efectuades, cal concretar en quin moment de la fase del procés civil de què es tracti s'ha de procedir a l'elecció del sistema de resolució de la qüestió prejudicial localitzada, és a dir, quan ja és possible acordar la suspensió o no de les actuacions.

Un cop declarada l'existència d'una qüestió prejudicial, la decisió sobre la suspensió del procés civil cal que es produeixi a partir del moment en què la Llei permet la suspensió d'aquest per prejudicialitat. Un cop la tramitació del procés civil arriba a l'instant en què la Llei consenteix la seva suspensió, el tribunal ja pot pronunciar-se sobre la procedència d'aquesta paralització. Aquest moment processal en què l'òrgan jurisdiccional civil ha de dictar la resolució on acorda o denega la suspensió de les actuacions per prejudicialitat no és comú a tots els supòsits de qüestions prejudicials. El legislador no contempla únicament un mateix moment on, sigui quin sigui el tipus de qüestió prejudicial, poder tenir lloc la suspensió del procés, sinó que parla de diversos instants en aquest sentit en funció de la qüestió prejudicial suscitada.

Per aquest motiu, cal determinar per cada supòsit de qüestió prejudicial quan es produeix aquest moment processal a partir del qual el tribunal ja pot pronunciar-se sobre la suspensió procedimental. A vegades, el moment en què l'òrgan jurisdiccional civil pot decidir sobre la suspensió de les actuacions per prejudicialitat coincideix amb el moment en què la qüestió prejudicial és identificada en el procés, perquè la Llei exigeix una suspensió immediata. En d'altres ocasions, en canvi, la resolució sobre la suspensió no té perquè ser dictat quan s'evidencia l'existència de la qüestió prejudicial, sinó que, amb independència de quan s'adverteixi formalment la seva existència, la suspensió no

es pot decretar fins a un moment força avançat de la tramitació procedimental, com és, per exemple, abans de dictar sentència.

A) En primer lloc, cal fer referència als supòsits de prejudicialitat penal, distingint segons si es plantegen durant el procés declaratiu, el procés d'execució, o bé al llarg del procés de revisió.

a) Els supòsits de qüestions prejudicials penals que poden suscitar-se en el procés civil declaratiu són tres: les que versen sobre delictes i faltes perseguibles d'ofici diferents de la falsetat documental, regulades en l'art 40.1.2 LEC; les que plantegen delictes i faltes perseguibles a instància de part, previstes en l'art 114 LECrim; i les que consisteixen en la falsetat documental, recollides en l'art 40.4 LEC. Els moments processals en què, en cadascun d'aquests supòsits, és possible la suspensió procedimental i per tant que l'òrgan jurisdiccional civil pugui decidir si l'acorda o la denega, no coincideixen.

En el primer cas, és l'apartat tercer de l'art 40 LEC l'encarregat de determinar quin és aquest moment processal. Segons el precepte, la suspensió de les actuacions civils ha de tenir lloc un cop el procés estigui pendent només de sentència. En conseqüència, sempre que en el procés civil es suscitin qüestions prejudicials que versin sobre delictes i faltes perseguibles d'ofici diferents de la falsetat documental, no és fins aleshores que l'òrgan jurisdiccional pot decidir sobre l'acord o la denegació de la suspensió procedimental. Que el procés estigui només pendent de sentència significa que el transcurs ordinari d'aquest ja ha arribat a la seva fi, que es troba ja en el termini per dictar sentència, sigui de la instància que sigui, i no queda ni la possibilitat de dur a terme les diligències finals de l'art 435 LEC¹⁶.

¹⁶ Vid. entre altres ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.687; GARBÉRÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.646.

A diferència de l'art 40.3 LEC, l'art 114 LECrim preveu una suspensió immediata. El tenor literal del precepte és clar quan estableix la suspensió del procés civil "en el estado en que se hallare". En vista d'això, s'hauria d'afirmar que en aquells casos on es plantegin qüestions prejudicials sobre delictes i faltes perseguibles a instància de part, la decisió sobre la suspensió de les actuacions no cal que esperi fins al moment de dictar sentència sinó que ha de tenir lloc tan bon punt s'identifiqui la qüestió prejudicial.

Tanmateix, avui per avui, no sembla que aquesta sigui la interpretació més raonable del precepte. En aquest sentit, i amb l'única finalitat d'unificar la regulació sobre la prejudicialitat, resulta més aconsellable interpretar el precepte de la LECrim a la llum de la nova llei processal civil. D'aquesta manera, fruit d'una interpretació extensiva de l'art 40.3 LEC, la suspensió en els casos de l'art 114 LECrim ja no pot ser una suspensió immediata sinó que cal continuar la tramitació del procés fins al moment de dictar sentència i, per tant, no és fins aleshores que l'òrgan jurisdiccional civil pot acordar o denegar la suspensió de les actuacions¹⁷.

Un cas a part el constitueixen els supòsits de qüestions prejudicials sobre falsetat documental. Pel que fa al moment en què cal adoptar la decisió sobre la suspensió, el legislador ha establert per a aquests casos una especialitat respecte del règim general configurat en l'apartat tercer de l'art 40 LEC. A diferència del que preveu aquest darrer precepte, l'apartat quart del mateix article permet decretar la suspensió "sin esperar a la conclusión del procedimiento, tan pronto como se

Vid. també els autes AP Astúries 12 novembre 2002 (JUR 2003/91360), AP València 12 febrer 2003 (AC 2003/1304).

Segons l'AAP Guadalajara 28 octubre 2003 (JUR 2004/49446) la raó de situar la suspensió al moment de dictar sentència és doble. D'una banda, es tracta d'evitar que la via penal s'utilitzi artificiosament per paralitzar i dilatar judicis civils. De l'altra, es vol evitar decisions de suspensió precipitades on només es compta amb el text de la querella.

acredite que se sigue causa criminal sobre aquel delito". Això significa que en els casos de qüestions prejudicials penals sobre falsetat documental, la decisió sobre la suspensió no cal posposar-la al moment final del procés civil sinó que l'òrgan jurisdiccional la pot emetre de forma immediata, sigui quina sigui la fase en què es trobi el procediment. En cas que en el procés civil es plantegessin ambdós tipus de qüestions prejudicials, la general dels apartats 1 i 2 de l'art 40 LEC i la de la falsetat documental, caldria aplicar també el règim específic d'aquesta última i procedir a una suspensió immediata de les actuacions civils.

Un sector de la doctrina justifica la norma especial de l'art 40.4 LEC en la importància que ostenta la prova documental, ja que, en aquests casos, la resolució penal sobre el delictes de falsetat pot afectar, no només el contingut de la sentència civil, sinó també la tàctica i l'estratègia processals de les parts¹⁸. Això no obstant, som del parer que aquest grau de significació en el desenvolupament del procés civil no és exclusiu de les qüestions prejudicials que plantegin la falsetat d'una prova documental, sinó que també el poden evidenciar altres tipus de qüestions prejudicials diferents de la falsetat documental i que, per tant, no es regeixen per l'apartat quart de l'art 40 LEC. En vista d'això, seguint una altra línia doctrinal, el més oportú potser hauria estat unificar el tractament processal de les diferents classes de qüestions prejudicials penals¹⁹.

b) Les qüestions prejudicials penals que poden aparèixer al llarg del procés d'execució es troben regulades en els arts 569 i 697 LEC, amb caràcter general el primer, circumscrit només a les execucions de béns hipotecats o pignorats el segon. Tanmateix, cap dels dos preceptes inclou en el seu redactat una referència

¹⁷ En contra d'aquesta interpretació extensiva es pronuncien DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., pp.36, 129-131.

¹⁸ Vid. per tots DE LA OLIVA SANTOS, DÍEZ-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p.548.

¹⁹ Vid. per tots CACHÓN CADENAS, *Jurisdicción, partes y actos procesales*, cit., p.359.

al moment processal adequat perquè l'òrgan jurisdiccional civil que tramita l'execució dicti la resolució on acorda o denega la suspensió d'aquesta a causa de l'existència d'una qüestió prejudicial penal.

És evident que, pel que fa al moment processal per acordar o denegar la suspensió, no és possible, en el procés d'execució, dur a terme una aplicació analògica de l'art 40.3 LEC, ja que situa aquest moment a l'instant abans de dictar sentència. Conseqüentment, descartada aquesta possibilitat, entenem que el jutge executor pot dictar l'acte acordant o denegant la suspensió per prejudicialitat tan bon punt se li manifesti l'existència de la qüestió prejudicial penal, sigui quin sigui el moment processal en què es trobin les actuacions executives²⁰.

c) La regulació de les qüestions prejudicials penals que poden suscitar-se en el procés de revisió consisteix en una remissió a les normes que es refereixen a l'aparició d'aquesta prejudicialitat en l'àmbit del procés civil declaratiu. En conseqüència, són traslladables en aquesta seu les explicacions efectuades en aquella ocasió. És a dir, com a regla general, el moment processal adequat perquè l'òrgan jurisdiccional civil es pronunciï sobre la suspensió de les actuacions no arriba fins que el procés no es troba en el tràmit per dictar sentència²¹. L'excepció a aquest criteri el constitueixen els supòsits de qüestions prejudicials que plantegin el delictes de falsedat documental, ja que, aleshores, el legislador, perquè el tribunal es pronunciï sobre la suspensió, no creu necessari haver d'esperar a la fi del procediment sinó que permet prendre aquesta decisió tan bon punt s'evidenciï l'existència de la qüestió prejudicial.

²⁰ Vid. SABATER MARTÍN, *Artículo 569*, cit., T.III, p.2777.

²¹ En opinió de DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.213, tot i que l'art 40.3 LEC prescriu que la suspensió no procedirà fins al moment de dictar sentència, no resulta lògic que el procés de revisió hagi de continuar la seva substanciació, i semblaria més ordenada la suspensió immediata.

B) Un altre grup de supòsits respecte del qual també cal determinar quan l'òrgan jurisdiccional civil pot pronunciar-se sobre la procedència de la suspensió procedimental són els supòsits de prejudicialitat civil.

Les qüestions prejudicials civils que poden plantejar-se en el procés civil declaratiu es troben recollides amb caràcter general en l'art 43 LEC. La norma al·ludeix al moment processal adequat perquè l'òrgan jurisdiccional civil decideixi si acorda o denega la suspensió de les actuacions com a conseqüència de la introducció de la qüestió prejudicial. L'art 43 LEC possibilita que aquesta decisió es pugui prendre de forma immediata, en qualsevol moment del procés (el precepte parla de suspensió en l'estat en què es trobi).

Si bé l'art 4 LRC, que preveu el supòsit específic de la inexactitud registral, obliga a esperar fins al moment de dictar sentència (en aquest cas el precepte es refereix a la suspensió del fallo), aquesta divergència de criteris respecte del moment processal per decidir sobre la suspensió no sembla recomanable. Per aquest motiu, i paral·lelament a la solució donada en ocasió de l'art 114 LECrim, és més oportú, a fi d'unificar la regulació del tractament processal de la prejudicialitat homogènia civil, interpretar el precepte de la llei registral a la llum de l'art 43 de la llei processal civil. El resultat que s'obté d'aquesta interpretació, doncs, és que també en els casos de qüestions prejudicials sobre inexactitud registral, la decisió del tribunal sobre la suspensió procedimental no s'ha de posposar al final del procés sinó que es pot prendre en qualsevol moment del desenvolupament d'aquest.

Amb relació al procés d'execució, no existeix cap norma que reguli de forma expressa el sorgiment en aquest estadi processal de qüestions prejudicials civils. Aquest buit legal cal resoldre'l, no acudint a l'aplicació analògica dels preceptes que preveuen l'aparició d'aquest fenomen en la fase declarativa del procés civil, sinó fent ús de la regulació pròpia d'aquest estadi del procés civil. Com ja ha

quedat apuntat pàgines enrere, la possibilitat de resoldre una qüestió prejudicial civil en execució suspenent les actuacions passa per la concurrència d'una de les circumstàncies que contempla l'art 565 LEC. Cosa que es tradueix en la possibilitat de dictar la resolució acordant o denegant la suspensió de l'execució per prejudicialitat civil en qualsevol moment de la seva tramitació.

En canvi, pel que fa al procés de revisió, si bé la prejudicialitat civil tampoc no hi és objecte de regulació, sí que és viable aplicar analògicament les previsions de l'art 43 LEC.

C) Per últim, cal tractar el tema del moment processal de la resolució sobre la suspensió amb referència als supòsits de prejudicialitat administrativa i laboral.

L'únic precepte que contempla la possibilitat d'aquest tipus de prejudicialitat en el procés civil és l'art 42 LEC. La norma pròpiament al·ludeix a l'àmbit del procés declaratiu, i situa el moment processal adequat perquè el tribunal es pronunciï sobre la suspensió del procediment just abans de dictar sentència. D'aquesta manera, el procés civil pot desenvolupar-se amb normalitat fins a la finalització de totes les fases legalment previstes i només en el moment en què no resti cap més actuació que la de dictar sentència, l'òrgan jurisdiccional civil pot decidir si acorda o denega la suspensió de les actuacions, perquè és a partir d'aleshores que pot tenir lloc, si és el cas, la suspensió per prejudicialitat²².

L'absència de regulació referent a aquest tipus de prejudicialitat heterogènia en els processos d'execució i de revisió obliga a omplir aquesta llacuna legal. Tanmateix, el criteri de l'aplicació analògica de l'art 42 LEC no pot servir de la mateixa manera en tots els supòsits. Sí que és viable en els supòsits de qüestions prejudicials administratives i laborals en el procés de revisió, on, per tant, en

²² Vid. GARBÉRÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.656.

aquests casos, cal retardar la decisió sobre la suspensió fins al moment de dictar sentència. Però no es pot afirmar el mateix respecte dels supòsits apareguts al llarg del procés d'execució, en els quals el moment de la suspensió i, per tant, perquè el tribunal es pronunciï sobre el particular, ve determinat per la pròpia regulació d'aquest estadi del procés civil. És l'art 565 LEC el precepte que enumera les circumstàncies que provoquen la suspensió de les activitats executives. La possibilitat d'acordar la paralització es produeix en qualsevol moment de la seva tramitació.

3. Forma i contingut de la resolució sobre la suspensió.

La decisió sobre si és procedent o no la suspensió del procés civil per prejudicialitat correspon prendre-la a l'òrgan jurisdiccional que estigui tramitant les actuacions afectades per aquesta circumstància. Així, si la qüestió prejudicial s'ha plantejat durant el procés declaratiu, és el tribunal de la instància de què es tracti qui s'ha de pronunciar sobre la paralització del litigi. En canvi, si la prejudicialitat ha aparegut al llarg del procés d'execució, el tribunal competent per acordar-ne la suspensió és el tribunal civil davant el qual s'està desenvolupant. Finalment, en cas que la qüestió prejudicial s'hagi suscitat en el procés de revisió, és l'òrgan jurisdiccional que el tramita l'encarregat de resoldre sobre la suspensió procedimental.

A) La decisió on, en cada cas, l'òrgan jurisdiccional competent acorda o denega la suspensió de les actuacions civils ha d'adoptar la forma d'aute. Això indica que la decisió sobre la suspensió ha de ser una resolució degudament motivada, on cal expressar, per tant, les raons o els motius justificats que determinen la suspensió o la denegació de la suspensió de què es tracti²³.

²³ La importància que, a l'hora d'acordar la suspensió civil per prejudicialitat, adquireix el fet que la motivació sempre acompanya la resolució jurisdiccional que adopta la forma d'aute es posa de manifest en l'AAP Alacant 26 gener 1993 (AC 1993/55), tot i que, en el moment en què es va

De fet, l'exigència que aquesta decisió s'hagi d'adoptar mitjançant un aute concorda amb el tenor de l'art 206.2.2ª LEC²⁴. El precepte reserva les resolucions jurisdiccionals en forma d'aute per les següents hipòtesis. En primer lloc, pels supòsits on s'hagin de decidir recursos contra providències. En segon lloc, per aquells casos on s'hagi de resoldre sobre admissió o inadmissió de demanda, reconvençió i acumulació d'accions, sobre pressupòsits processals, admissió o inadmissió de la prova, aprovació judicial de transaccions i convenis, anotacions i inscripcions registrals, mesures cautelars, nul.litat o validesa de les actuacions, i qualsevol qüestió incidental independentment de si la Llei li atribueix una tramitació especial. Finalment, per l'eventualitat que calgui posar fi a les actuacions d'una instància o recurs abans que conclogui la seva tramitació ordinària.

Així com en alguns casos és la pròpia Llei la que preveu expressament la forma d'aute per les resolucions que han de decidir sobre la suspensió del procés civil sobre prejudicialitat, en d'altres ocasions, aquesta exigència formal es deriva de l'aplicació analògica dels preceptes on justament el legislador regula explícitament la forma que ha d'adoptar la resolució sobre la suspensió. Vegem-ho.

a) Pel que fa a la decisió sobre la suspensió o no del procés civil per prejudicialitat penal, només l'art 40.3 LEC al.ludeix a la necessitat que aquesta decisió adopti la forma d'aute²⁵.

dictar, la LEC que estava en vigor era la de 1881. Segons la resolució esmentada, per bé que l'art 514 LEC 1881, referit a la prejudicialitat penal sobre falsetat documental, exigia literalment per acordar la suspensió civil la forma de providència, el fet que en el cas de la causa s'hagi decretat la paralització mitjançant un aute no ha de conduir, segons l'Audiència, a la nul.litat d'actuacions ni crea indefensió, ja que precisament la motivació dels autes garanteix millor el dret de les parts.

²⁴ GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.503.

²⁵ L'al.lusió al tipus de resolució jurisdiccional que ha de dictar el tribunal civil per pronunciar-se sobre la suspensió del procés per prejudicialitat penal no es va introduir fins al Projecte de LEC

El precepte, però, tan sols fa referència a supòsits de qüestions prejudicials penals que, suscitats durant el procés declaratiu, versin sobre delictes i faltes perseguibles d'ofici diferents de la falsetat documental. Queda clar, per tant, que en aquest cas l'aute és la resolució jurisdiccional adequada perquè el tribunal civil es pronunciï sobre la suspensió procedimental.

Ara bé, durant el procés civil declaratiu també poden plantejar-se altres tipus de qüestions prejudicials penals respecte de les quals l'òrgan jurisdiccional civil igualment s'ha de pronunciar sobre la seva qualitat de suspensives. Es tracta de la qüestió prejudicial sobre la falsetat documental prevista en l'art 40.4 LEC i de les qüestions prejudicials sobre delictes i faltes perseguibles només a instància de part regulades en l'art 114 LECrim.

En el primer cas, si bé l'apartat quart de l'art 40 LEC no fa cap referència expressa a la forma que ha de tenir la decisió sobre la suspensió, per analogia amb l'art 40.3 del mateix cos legal, aquesta ha de consistir també en un aute. Per bé que no hi ha cap raó que justifiqui una diferència de tracte, el cert és que el silenci del legislador en aquest punt pot provocar alguna confusió. Tenint en compte l'expressió amb què s'inicia la redacció d'aquest apartat, "No obstant", que suposa donar entrada a una excepció respecte de la regulació continguda en l'apartat precedent, caldria precisar l'abast de l'excepció normada. En aquest sentit, tot i que és evident que l'excepció fa referència al moment de la suspensió, també s'hauria de mencionar expressament, per evitar deconcerts, que la norma no suposa una excepció respecte de la resta de regulació continguda en el precepte precedent, com és, pel cas que ara interessa, la forma que ha d'adoptar l'acord de suspensió²⁶.

aprovat pel Ple del Congrés dels Diputats el setembre de 1999. Amb anterioritat, ni l'Esborrany ni l'Avantprojecte de LEC regulaven aquesta qüestió.

²⁶ GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.503.

L'art 114 LECrim, per la seva banda, tampoc no inclou en el seu redactat cap al·lusió a la forma de la resolució jurisdiccional on es decideix sobre la suspensió procedimental per prejudicialitat penal. En aquest cas, cal fer una interpretació extensiva de l'art 40.3 LEC que, com acabem de veure, sí que regula aquesta qüestió. Conseqüentment, la decisió sobre la suspensió o no del procés civil motivada per una qüestió prejudicial sobre delictes i faltes perseguibles a instància de part també s'ha de dur a terme mitjançant un aute.

Les qüestions prejudicials penals igualment poden suscitar-se durant el procés d'execució. Els preceptes legals que hi fan referència són els arts 569 i 697 LEC, el primer aplicable a qualsevol supòsit de prejudicialitat penal, el segon reservat només per les execucions de béns hipotecats o pignorats. Tanmateix, cap de les dues normes regula expressament la forma que ha de respectar la resolució jurisdiccional on s'acordi o es denegui la suspensió de les actuacions executives per prejudicialitat penal. Som de l'opinió que aquesta llacuna legal cal que sigui resolta mitjançant l'aplicació analògica de l'art 40.3 LEC, precepte on el legislador sí que es pronuncia a favor de la forma d'aute²⁷. Això significa, doncs, que també és aquest tipus de resolució judicial el que ha d'utilitzar el tribunal de l'execució a l'hora de pronunciar-se sobre la procedència de suspendre per prejudicialitat penal les actuacions que tramita.

El mateix cal dir respecte dels supòsits de qüestions prejudicials penals aparegudes en el procés de revisió. En aquest cas, a més a més, l'aplicació de l'art 40.3 LEC no presenta cap mena de dubte, per tal com l'art 514 LEC -precepte dedicat a contemplar la prejudicialitat penal en aquest estadi del procés- conté una remissió expressa a la regulació que sobre la matèria preveu l'art 40 del mateix cos legal. Tant si la qüestió prejudicial suscitada versa sobre delictes i faltes

²⁷ Vid. SALINERO ROMÁN, *Artículo 569*, cit., T.III, p.2781.

perseguides d'ofici, com si planteja una falsetat documental, com si consisteix en un delictes o falta perseguible només a instància de part, el tribunal que tramita la revisió, i per les mateixes raons esgrimides amb relació al procés declaratiu, ha d'utilitzar la forma d'aute per acordar o denegar la suspensió del procediment motivada pel plantejament d'una qüestió prejudicial penal.

b) La forma que ha de tenir la resolució jurisdiccional on es decideix sobre la suspensió del procés civil per prejudicialitat també civil ve establerta en l'art 43 LEC. El precepte és clar quan, en regular la devolutivitat de la prejudicialitat homogènia, exigeix la forma d'aute per acordar o denegar la suspensió²⁸. Com que les previsions que recull el precepte no només són aplicables als supòsits de qüestions prejudicials civils aparegudes durant el procés declaratiu sinó que també són traslladables als casos de prejudicialitat que es susciten durant el procés de revisió, per aplicació analògica de l'art 43 LEC, també la decisió sobre la suspensió de la revisió per prejudicialitat civil s'ha de prendre mitjançant un aute. La forma d'aute igualment es presenta com a adequada, arran de les exigències de motivació que comporta, per decidir la suspensió o no de l'execució com a conseqüència de l'aparició d'una qüestió prejudicial civil.

Juntament amb el supòsit general de prejudicialitat homogènia civil recollit en l'art 43 LEC, també està previst legalment en l'art 4 LRC un supòsit específic, que es dona quan la qüestió prejudicial planteja una inexactitud registral. Si bé el precepte de la llei registral no contempla el tipus de resolució que el tribunal ha d'adoptar a l'hora de pronunciar-se sobre la suspensió de les actuacions civils que tramita, la solució a aquesta llacuna legal passa per fer una interpretació extensiva en aquest cas de l'art 43 LEC i així entendre que també en els casos d'inexactitud

²⁸ Cal destacar que abans de la redacció definitiva del precepte, el Projecte de LEC aprovat pel Ple del Congrés dels Diputats el setembre de 1999 preveia que el tipus de resolució judicial per decidir aquesta qüestió fos una providència.

registral la decisió sobre la suspensió que poden provocar aquest tipus de qüestions prejudicials civils ha de tenir forma d'aute.

c) Finalment, cal fer referència als supòsits de prejudicialitat administrativa i laboral. L'únic precepte que regula l'aparició d'aquest tipus de prejudicialitat heterogènia en el procés civil, l'art 42 LEC, no fa referència expressa a la resolució del tribunal sobre la suspensió o no de les actuacions. Tot amb tot, si tenim en compte que l'acord o la denegació de la suspensió per prejudicialitat penal i civil ha d'adoptar la forma d'aute, el més raonable és que si la suspensió ve motivada per la prejudicialitat administrativa o laboral, la decisió sobre aquest particular també s'hagi de prendre analògicament mitjançant aquest tipus de resolució jurisdiccional²⁹. Tant si ens trobem en el procés declaratiu, en el procés d'execució, o bé en el procés de revisió.

B) En l'aute que l'òrgan jurisdiccional ha de dictar sobre la suspensió del procés per prejudicialitat, el tribunal ha de decidir i justificar si acorda la suspensió o bé la denega. La resolució s'ha de pronunciar sobre aquests dos continguts, l'acord o la denegació de la suspensió procedimental per prejudicialitat, en funció de si l'òrgan jurisdiccional considera que concorren o no les circumstàncies que es requereixen, en cada supòsit de qüestió prejudicial, per aplicar el criteri devolutiu o bé el no devolutiu, i que ja han estat analitzades. L'examen de la concurrència d'aquestes circumstàncies cal que es completi amb una valoració de les alegacions efectuades per les parts al respecte i amb una anàlisi de la conveniència de la paralització procedimental en aquells casos en què la Llei reconeix al Jutge aquest marge de discrecionalitat. Juntament amb aquests elements, el tribunal també pot tenir en compte, a l'hora d'examinar la procedència

²⁹ Vid. GARBÉRÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.656.

de la prejudicialitat i del tractament processal corresponent, la concurrència de la bona fe en l'actuació processal d'aquell que ha al·legat la qüestió prejudicial³⁰.

Així, si a l'hora d'emetre la resolució sobre la suspensió estan presents tots els elements necessaris per a la devolutivitat de la qüestió prejudicial suscitada, el contingut d'aquesta resolució pot consistir en un acord de suspensió. Com a conseqüència de la resolució acordant la suspensió, les actuacions civils queden paralitzades, la tramitació ordinària del procés queda aturada.

Per contra, només que l'òrgan jurisdiccional civil, en el moment de dictar l'acte sobre la suspensió, aprecii l'absència d'alguna o algunes de les circumstàncies necessàries per acordar la devolutivitat de la qüestió prejudicial i la consegüent suspensió de les actuacions, no tindrà més remei que refusar-la. En aquest cas, el curs del procés no s'atura sinó que segueix la seva tramitació i la qüestió prejudicial és resolta segons el criteri no devolutiu.

4. Recursos.

L'objectiu d'aquest epígraf rau a examinar els mitjans d'impugnació que poden interposar-se contra l'acte de l'òrgan jurisdiccional civil que acorda o denega la suspensió del procés per prejudicialitat. La LEC sí que conté alguns preceptes que regulen aquest tema, però només al·ludeixen a alguns dels supòsits

³⁰ La presa en consideració d'aquest factor es pot observar en les següents resolucions.

D'una banda, en la SAP Barcelona 25 març 1994 (AC 1994/410), on l'òrgan jurisdiccional civil aprecia inexistència de bona fe en la pretensió del litigant i no acull l'existència de la prejudicialitat.

De l'altra, en la SAP Osca 8 febrer 2002 (JUR 2002/124761), on l'òrgan jurisdiccional denega la petició de suspensió de les actuacions civils per prejudicialitat homogènia arran de la finalitat exclusivament dilatòria de la sol·licitud. Es tracta d'un procés de desnonament on es qüestiona la manca de capacitat d'obrar de l'actora i la consegüent falta de capacitat processal. El tribunal, però, refusa la possibilitat de suspendre les actuacions ja que, de no ser així, es podria aconseguir la suspensió del procediment durant un llarg lapse de temps adduint la prejudicialitat amb fonament en la demanda prèvia d'incapacitació interposada fal·laçment contra la part actora.

de qüestions prejudicials que poden plantejar-se en un procés civil. Això significa que la nostra anàlisi no solament ha de consistir en un estudi del contingut d'aquests preceptes, sinó que també ha d'examinar la possibilitat d'estendre la seva aplicació a aquells supòsits de prejudicialitat no compresos expressament en el seu àmbit d'aplicació.

La legitimació per impugnar la decisió del tribunal civil on aquest acorda o denega la suspensió de les actuacions per prejudicialitat correspon a quaslevol de les parts del procés que s'hagi vist perjudicada per aquesta resolució. Com és ben conegut, per tal que un recurs sigui admissible, no és suficient la condició de part del recurrent, sinó que també s'exigeix la concurrència en aquest subjecte del requisit del gravamen (art 448.1 LEC)³¹.

Per tal de fer més aclaridora la matèria, analitzem el tema dels recursos possibles contra la resolució sobre la suspensió distingint els diferents estadis pels quals pot transcórrer el procés civil.

A) Impugnació de la resolució que acorda o denega la suspensió del procés declaratiu.

Amb relació a les qüestions prejudicials que poden suscitar-se durant el procés civil declaratiu, la LEC recull dos preceptes dedicats a regular els recursos que poden interposar-se contra l'aute que acorda o denega la suspensió de les actuacions motivada per aquestes qüestions. Es tracta dels arts 41 i 43 de la llei processal civil.

Vid. igualment sobre aquesta qüestió PICÓ I JUNOY, *El principio de la buena fe procesal*, cit., pp.100-101.

³¹ Vid. amb caràcter general RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p.480; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.528. El primer dels autors citats defineix el concepte de gravamen com "la diferencia perjudicial entre lo pedido y lo concedido a la parte,

El primer precepte mencionat al·ludeix de forma expressa als supòsits de prejudicialitat penal. Així es desprèn del seu encapçalament quan intitula l'article "Recursos contra la resolució sobre suspensió de las actuaciones por prejudicialidad penal".

No hi ha dubte que els mitjans d'impugnació que contempla l'article són utilitzables sempre que l'aute que es vol recórrer es pronuncia sobre la suspensió que pot derivar-se de les qüestions prejudicials recollides en l'art 40 del mateix cos legal. És a dir, d'una banda, les qüestions prejudicials que versen sobre delictes i faltes perseguibles d'ofici, i, de l'altra, les qüestions prejudicials que plantegen el delicte de falsetat documental.

El problema es suscita respecte de l'aute que acorda o denega la suspensió civil com a conseqüència de les qüestions prejudicials previstes en l'art 114 LECrim, això és, les que versen sobre delictes i faltes perseguibles a instància de part. El precepte de la LECrim no especifica quin és el recurs que poden interposar les parts enfront de la suspensió del procés o bé de la denegació de la suspensió. En vista d'això, l'art 41 LEC també s'ha de considerar aplicable a les llacunes de la regulació de les resolucions sobre suspensió dictades amb relació a l'art 114 LECrim³².

El segon dels preceptes esmentats, l'art 43 LEC, es circumscriu, en canvi, en l'àmbit de la prejudicialitat civil. La regulació d'aquest precepte s'ha de fer extensiva als supòsits específics de l'art 4 LRC, de tal manera que el sistema de recursos contemplat en la LEC també sigui aplicable quan l'aute sobre la

fundado tanto en razones jurídicas, económicas o en la inobservancia de las reglas de procedimiento".

³² Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.103-104; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.58.

suspensió es dicta com a conseqüència de la introducció en el procés civil d'una qüestió prejudicial que planteja una inexactitud registral.

De tot l'exposat fins ara destaca l'absència de tota referència als supòsits de qüestions prejudicials administratives i laborals. El cert és que, si bé la LEC disposa d'un precepte, el 42, per regular l'aparició d'aquest tipus de prejudicialitat en el procés declaratiu, el redactat de la norma no inclou cap al·lusió als mitjans d'impugnació que es poden plantejar contra l'aute del tribunal civil que acorda o denega la suspensió del procés com a conseqüència d'aquestes qüestions. Tot i que el precepte no preveu els recursos possibles contra la decisió sobre la suspensió, tampoc no indica expressament que no sigui factible cap mitjà d'impugnació. Conseqüentment, i per lògica concordança amb els arts 41 i 43 LEC, el sistema de recursos que contempnen aquests preceptes també s'ha d'entendre aplicable, de forma analògica, als supòsits en què l'aute sobre la suspensió procedimental es deriva de l'existència d'una qüestió prejudicial administrativa o laboral³³.

Baldament els arts 41 i 43 LEC no coincideixen del tot en el seu redactat, aboguem per fer una interpretació unificada de la regulació que sobre els mitjans d'impugnació contenen ambdós preceptes, amb la finalitat d'evitar en la mesura del possible l'existència de tractaments processals diferenciats en funció dels diversos supòsits de prejudicialitat que poden presentar-se en un procés civil. Entenem que és més recomanable, en aquest sentit, construir una mateix tractament aplicable a qualsevol supòsit de qüestió prejudicial i, és per aquest

³³ Vid. GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.516; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T1, p.656; ASECIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.727.

Per la seva banda, SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.386, es mostra partidari, en lloc d'una aplicació analògica dels arts 41 i 43 LEC, d'aplicar les regles generals establertes en els arts 448 i ss. LEC. Segons l'autor, en els supòsits que ara estem tractant, això es tradueix en la possibilitat d'apel·lar tant l'aute denegatori de la suspensió com el que l'acorda.

motiu, que apostem per unificar el règim impugnatori de l'aute que es pronuncia sobre la suspensió de les actuacions.

Entrant en matèria, doncs, cal començar dient que tant l'art 41 LEC com el 43 del mateix cos legal distingeixen diferents recursos segons si l'aute dictat per l'òrgan jurisdiccional civil decideix denegar la suspensió o bé per contra es decanta per acordar-la.

a) Recursos contra l'aute que denega la suspensió.

Cal advertir ja d'entrada que la regulació de la LEC sobre aquest extrem està clarament pensada pel cas que la identificació de la qüestió prejudicial i la decisió sobre el règim a través del qual resoldre-la s'han produït durant la primera instància del procés civil.

Així, segons els arts 41 i 43 LEC, contra l'aute denegant la suspensió és possible interposar recurs de reposició³⁴. El recurs de reposició és un mitjà d'impugnació no devolutiu -per tant, resolt pel mateix òrgan judicial que ha dictat la resolució recorreguda-, que segons l'art 451 LEC és procedent contra totes les providències i els autes no definitius dictats per qualsevol tribunal civil, sense que la impugnació impedeixi dur a terme allò acordat en la decisió recorreguda. Això significa que l'aute denegatori de la suspensió de les actuacions per prejudicialitat, si és impugnat mitjançant el recurs de reposició, aquest ha de ser resolt pel mateix òrgan que tramita la instància bo i continuant el curs de les actuacions.

³⁴ És de destacar que, pel que fa a l'art 41 LEC, no és fins al Projecte de LEC del setembre de 1999 que s'inclou la possibilitat d'impugnar mitjançant un recurs de reposició l'aute denegatori de la suspensió. Amb anterioritat, ni l'Esborrany de l'abril de 1997 ni l'Avantprojecte del novembre d'aquell mateix any permetien impugnar aquell aute denegatori.

Amb relació a l'art 43 LEC, cal dir que la primera vegada que el legislador fa referència als mitjans d'impugnació contra l'aute de la suspensió és en el Projecte de LEC del setembre de 1999.

La resolució que posa fi a aquest recurs de reposició pot revocar l'aute recorregut i acordar la suspensió o bé pot confirmar-lo i continuar denegant la suspensió. Si bé la LEC, respecte d'aquesta segona possibilitat estableix quines altres vies encara queden a les parts, no diu res pel que fa a les expectatives processals que poden tenir els litigants davant l'aute que resol el recurs de reposició acordant la suspensió de les actuacions.

Segons un sector de la doctrina, no es pot passar per alt la regulació continguda en l'art 454 LEC quan estableix la irrecorribilitat de l'aute que resol la reposició. Vist que l'única excepció que admet el precepte a aquesta inimpugnabilitat la constitueixen els casos en què és procedent el recurs de queixa, conclouen que l'aute que posa fi al recurs de reposició plantejat contra la resolució denegatòria de la suspensió per prejudicialitat no admet cap tipus de recurs³⁵. Altres autors interpreten aquest silenci legal en el sentit que l'aute dictat en reposició ordenant la suspensió procedimental és encara impugnable, en concret, a través dels mitjans d'impugnació que la mateixa LEC preveu pels casos en què l'òrgan jurisdiccional civil dicta un primer aute a favor de la paralització del procés (es tracta bàsicament del recurs d'apel.lació)³⁶. Segurament aquesta és la interpretació que millor s'ajusta amb l'esperit de la Llei a l'hora de regular els mitjans d'impugnació procedents contra l'aute que resol la suspensió. En aquest sentit, sembla que la voluntat del legislador es dirigeix a fomentar que sigui l'Audiència Provincial la qui es pronunciï sobre les resolucions suspensives del procés civil, probablement per evitar que es sol·licitin i s'acordin amb excessiva facilitat les paralitzacions procedimentals. A això cal afegir que amb aquesta

³⁵ Així es pronuncien GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.509; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil. Doctrina y Jurisprudencia Ley 1/2000*, cit., p.165; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.100; ASENSIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, pp.699-700.

solució es dóna primàcia al règim específic de recursos previst per la Llei pels supòsits de prejudicialitat devolutiva respecte del règim general dels mitjans d'impugnació.

La LEC sí que al·ludeix, en canvi, a les possibilitats processals de què disposen les parts pels casos en què la resolució del recurs de reposició confirmi l'aute impugnat i ratifiqui la no suspensió de les actuacions civils. Així, el fet que en un determinat moment del procés es denegui la suspensió d'aquest per prejudicialitat no impedeix la possibilitat que aquesta suspensió es sol·liciti, i si és el cas s'acordi, amb posterioritat.

Cal dir que aquesta eventualitat només la contempla expressament l'art 41 LEC. Ara bé, tot i el silenci legal de l'art 43 LEC en aquest punt, no hi ha cap raó que justifiqui un tractament diferent entre els diversos supòsits de prejudicialitat, i que el buit d'aquest darrer precepte s'ha de solventar mitjançant una aplicació analògica del primer³⁷. Així és que, quan la denegació de la suspensió del procés per prejudicialitat es confirmi en el recurs de reposició, independentment del tipus de qüestió prejudicial de què es tracti (penal, civil, administrativa o laboral), queda encara oberta la porta per tornar a plantejar-la més endavant³⁸.

³⁶ Vid. en aquest sentit DE LA OLIVA SANTOS, DÍEZ-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, cit., p.548; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, pp.383-384; MUERZA ESPARZA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., vol.I, p.407.

³⁷ Vid. GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.523.

³⁸ Per tal que sigui factible aquest replantejament de la qüestió prejudicial en un moment posterior del procés és condició necessària que el recurs de reposició contra l'aute denegatori de la suspensió s'hagi interposat i hagi acabat confirmant aquesta denegació. Així ho posa de manifest la SAP Càceres 16 maig 2002 (JUR 174731) en un cas de prejudicialitat civil en el procés civil.

Es tracta d'un judici verbal que en primera instància finalitza amb una sentència estimatòria de la demanda condemnant la part demandada al cessament de la possessió de la finca objecte de litigi i a no pertorbar l'eficàcia del domini inscrit. La part demandada planteja recurs d'apel·lació al·legant, entre altres raons, l'existència d'una qüestió prejudicial civil sobre la validesa del títol que constitueix el fonament d'aquest procediment. La part, però, reconeix que aquesta qüestió ja fou plantejada durant la primera instància, on fou desestimada, i si bé contra aquest aute desestimatori s'interposà recurs de reposició, en el moment d'iniciar la segona instància encara no es troba resolt.

D'una banda, és possible que el tema de la suspensió de les actuacions es torni a plantejar durant la mateixa instància en què ja s'havia denegat, però en un moment processal ulterior³⁹. Entenem que la nova petició de suspensió pot formular-se si han canviat les circumstàncies que van permetre dictar el primer aute denegatori de la paralizació procedimental, ja que, en cas contrari, el supòsit toparia amb l'exigència d'invariabilitat de les resolucions per part del mateix jutge que les ha dictat recollida en els arts 214 LEC i 267 LOPJ. Així, per exemple, si la suspensió no ha estat admesa en un determinat moment de la primera instància, és possible acordar-la, si aleshores concorren les circumstàncies, en un instant posterior abans que aquella finalitzi. Estem pensant, principalment, en aquells supòsits de prejudicialitat on la decisió sobre la suspensió procedimental no cal posposar-la fins al tràmit de dictar sentència sinó que es pot prendre de forma immediata en qualsevol fase de la instància on s'ha suscitat la qüestió. Si el primer pronunciament denegatori sobre la suspensió va tenir lloc durant la fase d'al·legacions, res impedeix que, per exemple, en la fase de conclusions l'òrgan jurisdiccional civil torni a valorar la necessitat de paraitzar les actuacions per prejudicialitat. Contra aquesta segona decisió sobre la suspensió, és possible aplicar igualment el sistema impugnatori que es deriva dels arts 41 i 43 LEC.

De l'altra, també és factible que la possibilitat de suspendre el procés es plantegi de nou, no ja en la mateixa instància on inicialment s'ha refusat, sinó en les instàncies o recursos subsegüents. La LEC contempla expressament aquesta conjuntura quan admet, en l'art 41, que la suspensió pugui tornar-se a plantejar en

Davant d'aquesta situació, l'Audiència Provincial considera inoportuna la reintroducció en via d'apel·lació de la qüestió prejudicial, atès que la resolució del recurs de reposició correspon a l'òrgan que ha dictat la decisió impugnada i, per tant, la part hauria d'haver utilitzat els mitjans que tenia al seu abast perquè el recurs s'hagués dirimit, però no esperar la conclusió del procediment i plantejar una espècie de "queixa" sobre aquest particular en un tràmit que no és l'adequat.

³⁹ Vid. GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.503.

la segona instància i, en el seu cas, durant la tramitació dels recursos extraordinaris per infracció processal o de cassació⁴⁰.

Així com la denegació de la suspensió permet anar reproduint, mentre sigui possible, el tema de la suspensió en els diferents recursos pels qual passi el procés, en els supòsits en què, fruit de tornar a plantejar la possibilitat de suspendre les actuacions per prejudicialitat, finalment es decideix acordar-la en segona instància o en via dels recursos extraordinaris, cal determinar com es tradueix a la pràctica aquesta nova decisió suspensiva adoptada en via d'impugnació. La resposta a aquesta qüestió creiem que varia en funció del tipus de recurs de què es tracti, el recurs d'apel·lació o els recursos extraordinaris, ja que, mentre el primer constitueix la segona instància del procés i permet realitzar un segon enjudiciament de la qüestió principal del litigi, els recursos extraordinaris d'infracció processal i de cassació no tenen la consideració de tercera instància i per tant només poden plantejar la infracció de normes jurídiques sense que sigui possible un nou pronunciament de fons de l'òrgan jurisdiccional sobre la qüestió principal de procés. Aquest fet diferencial entre ambdós tipus de mitjans d'impugnació condiciona que els efectes que es deriven d'acordar-hi la suspensió per prejudicialitat després de ser refusada en etapes processals anteriors també siguin diferents.

Així, si en la primera instància, el recurs de reposició contra l'aute que no ha acordat la suspensió confirma aquesta resolució, les actuacions continuaran el seu

⁴⁰ Vid. ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.688; GONZÁLEZ GRANDA, *op.cit.*, p.510. Tots dos autors coincideixen a no posar objeccions a la possibilitat que en els processos que admeten apel·lació la qüestió prejudicial pugui reproduir-se en segona instància. Els problemes més aviat apareixen a l'hora de valorar el replantejament de la qüestió prejudicial en els recursos extraordinaris. En opinió d'ORTELLS RAMOS, quan la LEC permet que, "en su caso", la qüestió prejudicial pugui reproduir-se en els recursos extraordinaris per infracció processal o de cassació, no només està exigint que aquests recursos siguin admissibles, sinó també que, vist l'objecte del recurs extraordinari, el plantejament de la qüestió prejudicial tingui sentit.

cur, però, en el recurs d'apel.lació que s'interposi contra la sentència que posa fi a la primera instància és possible replantejar la petició suspensiva.

Si l'Audiència Provincial considera pertinent la suspensió per prejudicialitat, ha de dictar un aute acordant la paralització del recurs d'apel.lació⁴¹. Aquest aute significa una revocació de la sentència de primera instància apel.lada. Per consegüent, l'òrgan jurisdiccional civil que coneix el recurs que s'ha suspès, un cop finalitzi el procediment prejudicial i aixequi la suspensió de les actuacions, ha de dictar sentència quedant vinculat per la resolució que dirimeix la qüestió prejudicial suscitada⁴². Oposant-se a aquesta postura, un grup d'autors considera que, en aquests casos, el tribunal que ha trobat procedent la suspensió no pot dictar sentència sobre el fons sinó que ha d'anul.lar la sentència anterior per tal que el tribunal inferior en dicti una altra tan bon punt conegui el resultat del procés on la qüestió prejudicial s'examina com a principal⁴³.

Una altra possibilitat és que l'Audiència Provincial, davant el replantejament de la qüestió prejudicial i de la petició de suspensió refusades en primera instància, també consideri inapropiada la suspensió per prejudicialitat⁴⁴. En aquest

⁴¹ Vid. a títol il.lustratiu l'AAP Saragossa 4 abril 2003 (JUR 2003/130836). En la primera instància del procés civil es denega la petició de suspensió per prejudicialitat també civil. Contra la sentència que posa fi a la segona instància s'interposa recurs d'apel.lació i en la segona instància es torna a plantejar la qüestió prejudicial. En aquesta ocasió és apreciada amb la consegüent suspensió de les actuacions.

⁴² Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.100-101.

⁴³ Vid. en aquest sentit VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil. Doctrina y Jurisprudencia Ley 1/2000*, cit., p. 165; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.132; ASECIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.700.

Igualment vid. les sentències AP Barcelona 26 juliol 2002 (JUR 2002/271196), AP Ponrevedra 27 juny 2003 (AC 2003/1791), on en segona instància s'aprecia l'existència d'una qüestió prejudicial penal refusada en primera instància. En aquest cas, l'Audiència Provincial revoca la sentència apel.lada i acorda la suspensió dels autes en el moment anterior a dictar la sentència de primera instància i fins que recaigui resolució ferma en la causa criminal.

cas, el més raonable, sembla, és que l'òrgan *ad quem* introdueixi aquest pronunciament denegatori de la paralització procedimental en la sentència que posa fi a la segona instància, on juntament amb aquest aspecte, també ha de resoldre les altres alegacions formulades. Així pot concloure's a partir de l'art 465 LEC, que reserva per a la sentència d'apel·lació la resolució de tots els punts i qüestions plantejats en el recurs o, en el seu cas, en els escrits d'oposició o impugnació a què es refereix l'art 461 del mateix cos legal.

Després de la sentència de segona instància denegant la suspensió sol·licitada, aquesta petició encara pot tornar a replantejar-se en el recurs de cassació que s'interposi contra ella. El cert és que aquesta possibilitat de replantejament en via de cassació té poca rellevància pràctica, en la mesura que probablement en arribar en aquesta fase processal el procediment prejudicial ja hagi finalitzat i per tant el tema prejudicial ja estigui resolt. Pels casos en què això sigui així, sí que seria convenient, en el moment d'interposar el recurs de cassació, d'incloure com a motiu d'impugnació la inobservança en instàncies anteriors de la resolució prejudicial per si el tribunal de cassació considera que la qüestió prejudicial hauria d'haver estat devolutiva i per tant, no només s'haurien d'haver suspès les actuacions, sinó que també s'hauria d'haver resolt l'assumpte tenint en compte la decisió prejudicial.

Posat que en via de recursos extraordinaris el problema prejudicial encara no estigui resolt, pot ser que en aquest estadi del procés, o bé es refusi la suspensió sol·licitada i per tant també la infracció processal que, de ser procedent la paralització, hauria suposat no acordar-la en instàncies anteriors, o bé s'admeti la necessitat de suspendre el procés per prejudicialitat i per tant es declari l'existència de la infracció processal.

⁴⁴ Aques seria el cas, per exemple, de la SAP València 6 novembre 2002 (JUR 2003/42387). La qüestió prejudicial penal primer és refusada en primera instància i després de ser replantejada, en

La configuració dels recursos extraordinaris fa que en aquests casos les conseqüències d'acordar la suspensió de les actuacions en aquests estadis processals no puguin ser les mateixes que en les instàncies anteriors. Admetent que l'òrgan jurisdiccional civil que tramita aquests recursos no pot dictar un pronunciament sobre el fons, el fet que es consideri la necessitat de suspendre el procediment per prejudicialitat ha de portar, aquí sí, a la retroacció de les actuacions al moment processal en què la paralització hauria d'haver tingut lloc davant l'Audiència Provincial i, per tant, a la suspensió de la segona instància fins a la terminació del procediment prejudicial, i a la consegüent emissió d'una nova sentència tenint en compte la resolució de la qüestió prejudicial⁴⁵. La reposició de les actuacions a la segona instància en lloc del moment de la primera instància en què hauria d'haver tingut lloc la suspensió es justifica per la possibilitat que ofereix l'art 465 LEC de subsanar en via d'apel.lació tots aquells defectes subsanables de la instància anterior.

Finalment, cal fer referència a aquells supòsits en què la qüestió prejudicial és apreciada per primera vegada durant la segona instància del procés i l'Audiència Provincial refusa la viabilitat de la suspensió del recurs d'apel.lació. Si bé el sistema de recursos previstos en la LEC parteix de la hipòtesi que la

virtut de l'art 41 LEC, en via d'apel.lació, l'Audiència Provincial també la rebutja.

⁴⁵ Vid. ASECIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.700.

Ho podem veure també en les SSTs 28 febrer 1989 (RJ 1989/1406), 25 març 2003 (RJ 2003/2924).

La primera és dictada durant la vigència de la LEC de 1881 però igualment ens serveix per il.lustrar aquests supòsits. Tot i que en el cas es donaven les circumstàncies que d'acord amb l'art 514 LEC 1881 permetien decretar la suspensió per prejudicialitat no es va procedir a aquesta paralització durant les instàncies precedents i, arribat el cas davant el Tribunal Suprem, aquest ordena reposar les actuacions a l'estat i moment que tenien quan es va demanar la suspensió i deixar acordada aquesta fins que finalitzi la causa criminal incoada.

La segona sentència citada resol un recurs de cassació interposat contra la sentència de segona instància en la qual l'Audiència Provincial estima el recurs d'apel.lació plantejat, acorda la suspensió del procediment per prejudicialitat penal sobre falsetat documental que condiona directament la decisió del pleit civil, i acorda la nul.litat d'actuacions de primera instància a partir d'un determinat moment processal. La sentència del Tribunal Suprem, com que el procés penal ja ha finalitzat estimant que no existeix cap tipus de falsetat, declara la nul.litat d'actuacions i que es

denegació de la suspensió es produeix inicialment en la primera instància, no és descartable la possibilitat que aquesta situació s'esdevingui un cop interposat el recurs d'apel·lació. Com ha quedat exposat pàgines enrere, mentre és possible admetre la introducció *ex novo* de qüestions prejudicials en la segona instància del procés, no es pot afirmar el mateix en via de recursos extraordinaris.

La decisió de l'òrgan *ad quem* on aquest denega la paralització de les actuacions per prejudicialitat ha d'adoptar la forma d'aute, contra el qual, aplicant analògicament el sistema de recursos previst pel cas que la denegació s'acordi en primera instància, és possible interposar recurs de reposició. L'aute que resol aquest recurs i acorda la suspensió de l'apel·lació és inimpugnable atesa la impossibilitat d'interposar en aquest estadi del procés el recurs d'apel·lació que la LEC contempla per recórrer els autes suspensius. En canvi, si l'aute dictat en reposició continua denegant la paralització per prejudicialitat, sí que és viable replantejar aquesta petició en el recurs de cassació que en el seu cas s'interposi contra la sentència de segona instància, analògicament als supòsits, ja desenvolupats, en què la denegació de la suspensió prové de la primera instància del procés.

b) Recursos contra l'aute que acorda la suspensió.

L'anàlisi dels mitjans d'impugnació que són procedents contra l'aute que dicta el tribunal del procés civil per ordenar-ne la suspensió exigeix distingir entre, d'una banda, les diferents fases que poden integrar el procés declaratiu (la primera instància i la via dels recursos) i, de l'altra, l'òrgan jurisdiccional que les tramita. Segons si l'aute esmentat i susceptible d'impugnació es produeix en una d'aquestes fases o en una altra, els recursos possibles a interposar varien.

retornin els autes a l'Audiència Provincial perquè aixequi la suspensió acordada i decideixi sobre el fons litigiós del recurs d'apel·lació.

A) Tant l'art 41 LEC com el 43 del mateix cos legal recullen els mitjans d'impugnació procedents en els casos en què l'òrgan jurisdiccional civil dicti un aute acordant la suspensió del procés per prejudicialitat. Segons l'art 41 LEC es tracta del recurs d'apel.lació i, un cop esgotat aquest, del recurs extraordinari per infracció processal. Destaca en aquest punt que l'art 43 LEC només parla, al seu torn, del recurs d'apel.lació, però no especifica si la resolució que decideix aquest recurs pot ser impugnada mitjançant el recurs extraordinari per infracció processal. Tampoc no existeix en aquest cas cap raó que justifiqui un tractament processal diferenciat entre els diversos supòsits de prejudicialitat i, per tant, caldria completar el redactat de l'art 43 LEC amb les previsions que, amb referència als mitjans d'impugnació, conté l'art 41 del mateix cos legal⁴⁶.

Això no obstant, avui per avui, la possibilitat d'interposar el recurs extraordinari d'infracció processal en aquests supòsits no és factible si ens atenim al redactat de la DF 16ª LEC. Segons l'apartat 1 d'aquesta norma, mentre no es confereixi als Tribunals Superiors de Justícia la competència per conèixer el recurs extraordinari per infracció processal, aquest recurs només serà procedent respecte de les resolucions que, en virtut de l'art 477, siguin susceptibles de recurs de cassació, és a dir, sentències dictades en segona instància per les Audiències Provincials⁴⁷. En la mesura que l'art 41 LEC reserva el recurs d'infracció processal per impugnar l'aute que resol l'apel.lació interposada contra la decisió suspensiva de primera instància, de moment la possibilitat d'utilitzar en aquests casos aquest mitjà extraordinari d'impugnació ha de quedar en suspens.

Aclarida aquesta qüestió, avancem ja d'entrada que el legislador, en ambdós preceptes, parteix de la premissa que l'aute suspensiu ha estat dictat

⁴⁶ Vid. GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.523.

⁴⁷ Vid. per tots CACHÓN CADENAS, *De la antigua a la nueva Ley de Enjuiciamiento: Régimen transitorio de los juicios civiles*, Barcelona, 2001, p.83.

durant la primera instància del procés civil per un Jutjat de Pau o per un Jutjat de Primera Instància.

a) En virtut dels preceptes esmentats, contra la resolució ordenant la suspensió de les actuacions és possible interposar, en primer lloc, un recurs d'apel·lació. La norma constitueix una excepció a la regla general de la LEC segons la qual contra les resolucions interlocutòries només procedeix el recurs de reposició. Així, tot i el caràcter no apel·lable d'aquest tipus de resolucions que es desprèn de l'art 455 LEC, no s'exclou que en determinats supòsits previstos expressament la mateixa LEC disposi l'apel·lació contra autes no definitius, com és el cas de la prejudicialitat⁴⁸.

El recurs d'apel·lació es caracteritza per ser un mitjà d'impugnació devolutiu i, per tant, és resolt per un òrgan jurisdiccional civil diferent i jeràrquicament superior al que ha dictat la resolució impugnada. L'art 455 LEC determina l'òrgan que pot conèixer el recurs d'apel·lació a partir del tribunal que hagi emès la decisió objecte d'impugnació. Així, si aquesta resolució l'ha dictat el Jutjat de Pau, el recurs d'apel·lació és resolt pel Jutjat de Primera Instància. Si, en canvi, l'objecte de la impugnació és una resolució del Jutjat de Primera Instància, l'òrgan competent per conèixer l'apel·lació és l'Audiència Provincial. Això indica que l'aute suspensiu susceptible de ser impugnat mitjançant el recurs d'apel·lació que preveu la LEC l'ha d'haver dictat en primera instància o un Jutjat de Pau o un Jutjat de Primera Instància. A més a més d'aquest efecte devolutiu, al recurs d'apel·lació també se li atribueix, segons els casos, un efecte suspensiu o no suspensiu. Tanmateix, en els supòsits que ara ens ocupen no té sentit plantejar-se el caràcter suspensiu o no del recurs, per tal com el curs de les actuacions ja es troba paralitzat⁴⁹.

⁴⁸ Vid. GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.510; VILLAVARDE FERREIRO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., p.90.

La resolució que posa fi al recurs d'apel.lació ha d'adoptar la forma d'aute segons estableix l'art 41 LEC. En aquesta resolució el tribunal *ad quem* ha de decidir si confirma l'aute apel.lat i acorda la suspensió de les actuacions o bé si el revoca i per contra denega aquesta suspensió⁵⁰. Mentre en el primer cas, l'òrgan jurisdiccional de primera instància ha de continuar amb la paralització del procés a l'espera que finalitzi el procediment prejudicial, en el segon, ha d'aixecar la suspensió inicialment acordada perquè la instància segueixi el seu curs sense aturar-se.

Es podria pensar en la possibilitat que la impugnació en apel.lació de l'aute del jutge *a quo* que acorda la suspensió del procés per prejudicialitat pogués plantejar algun problema des del punt de vista de la independència judicial. Pensem en el següent supòsit. El Jutge de Primera Instància dicta un aute on ordena la suspensió de les actuacions arran de la presència d'una qüestió prejudicial devolutiva. Aquesta resolució és impugnada mitjançant un recurs d'apel.lació. En la seva resolució, l'Audiència Provincial valora les circumstàncies que fan possible la devolutivitat prejudicial i decideix finalment denegar la suspensió, i revocar l'aute impugnat. Les actuacions, per tant, no es suspenen i la

⁴⁹ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.101.

⁵⁰ Per exemple, podem citar els autes AP Castelló 4 octubre 2001 (JUR 2002/14289), 13 setembre 2002 (JUR 2003/98506), AP La Rioja 19 maig 2003 (JUR 2003/167320). En tots aquests casos, l'aute acordant la suspensió per prejudicialitat en la primera instància del procés civil és impugnat en apel.lació i l'Audiència Provincial estima el recurs i ordena l'aixecament de la paralització decretada per considerar que la qüestió prejudicial no és d'influència en la decisió de la qüestió principal del procés.

També és interessant el cas de la SAP Cádiz 13 juny 2002 (JUR 2002/225034) on l'Audiència Provincial estima el recurs d'apel.lació interposat contra l'aute suspensiu però per motius diferents a l'anterior. En aquesta ocasió, l'aute acordant la suspensió de les actuacions per prejudicialitat civil és dictat durant la primera instància del litigi mentre la petició d'acumulació de processos plantejada encara no ha estat resolta. L'Audiència, en resoldre el recurs d'apel.lació interposat contra aquest aute, considera que fins que no es decideixi el tràmit sobre l'acumulació procedimental sol.licitada no es dóna el condicionament que permet acordar la suspensió per prejudicialitat civil i, consegüentment, revoca l'aute impugnat, acorda la denegació de la petició de suspensió per prejudicialitat, i decreta la continuació del procediment fins al termini de dictar sentència en tant no es resolgui l'incident d'acumulació de processos en tràmit.

primera instància del procés continua el seu curs. El problema podria suscitar-se a partir del moment en què la sentència de fons que posa fi a la primera instància és impugnada en apel·lació davant la mateixa Audiència Provincial que ha dirimit el recurs contra l'aute suspensiu. Tanmateix, no sembla suficient per poder parlar de contaminació de l'òrgan *ad quem* el fet que, amb anterioritat a l'assumpte que ha de conèixer, aquest tribunal hagi examinat, per decidir la procedència de la suspensió procedimental, la concurrència dels requisirs devolutius exigits en el cas en qüestió, ja que aquest examen de les circumstàncies devolutives no implica la necessitat d'entrar a conèixer el fons de l'assumpte que ara l'Audiència ha d'enjudiciar.

El legislador no especifica si un cop denegada la suspensió en via del recurs d'apel·lació és possible tornar a plantejar-la amb posterioritat. En altres paraules, en els casos on, per exemple, en primera instància s'acorda la suspensió de les actuacions per prejudicialitat, contra aquesta resolució s'interposa recurs d'apel·lació que finalment denega la suspensió procedimental, la LEC no concreta si, en la mateixa primera instància (pressuposant que han canviat les circumstàncies en virtut de les quals es va denegar la suspensió) o bé en les instàncies o recursos subsegüents pels quals transcorre el procés, és possible plantejar de nou el tema de la suspensió de les actuacions per prejudicialitat.

Al nostre entendre, i vist que l'art 41 LEC sí que contempla aquesta opció pels casos en què es dicta un aute denegatori de la suspensió i aquest és confirmat en reposició, també cal admetre analògament aquesta possibilitat en els supòsits a què ara fem referència. Tot i que en aquests casos, la reproducció de la sol·licitud de suspensió en segona instància comporta el risc de plantejar-la davant el mateix tribunal que ha resolt anteriorment el recurs d'apel·lació interposat durant la primera instància contra l'aute del jutge que acordava la suspensió de les actuacions, cosa que, en aquest cas, sí que permetria parlar de contaminació de l'òrgan *ad quem*.

B) Si bé els arts 41 i 43 LEC no ho especifiquen, és clar que els mitjans d'impugnació que regulen són utilitzables quan l'aute ordenant la suspensió procedimental és dictat en primera instància pel Jutjat de Pau o pel Jutjat de Primera Instància. Pot succeir, però, que la qüestió prejudicial es localitzi, i per tant la suspensió s'hagi de decidir, no ja durant aquesta primera instància, sinó al llarg del recurs d'apel·lació. O bé, pot donar-se el cas que la primera instància del procés civil es tramiti, no davant alguns dels òrgans jurisdiccionals esmentats, sinó davant el Tribunal Suprem (pensem en els supòsits de l'art 56.2 LOPJ) o el Tribunal Superior de Justícia (com preveuen, per exemple, els apartats a) i b) de l'art 73.2 LOPJ).

Del que es tracta, doncs, és d'analitzar quin és el règim impugnatori adequat contra l'aute que, en aquests casos, pot dictar l'òrgan jurisdiccional civil acordant la suspensió de la instància o recurs que tramita.

Cal descartar en aquest sentit una aplicació analògica dels mitjans d'impugnació previstos contra l'aute suspensiu pels arts 41 i 43 LEC (recurs d'apel·lació), per tal com en els supòsits que ara estem tractant l'aute susceptible d'impugnació, o bé no és dictat durant la primera instància del procés civil, o bé, si és així, aquesta és tramitada per un òrgan jurisdiccional jeràrquicament superior a l'Audiència Provincial.

L'única solució viable per impugnar l'aute acordant la suspensió que es dicti en aquests casos és el recurs de reposició⁵¹, el qual, segons l'art 451 LEC, és procedent contra totes les providències i autes no definitius dictats per qualsevol tribunal civil. En cas que la resolució que hi posi fi revoqui l'aute impugnat i

⁵¹ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.101. Si bé l'autor també apunta la possibilitat que en el supòsit de que l'aute que suspèn el procés l'hagi

denegui la suspensió de les actuacions, el tema de la suspensió pot tornar a ser plantejat, o bé en la mateixa instància o recurs però en un moment posterior, o bé en els recursos subsegüents.

B) Impugnació de la resolució que acorda o denega la suspensió del procés d'execució.

Pel que fa a les qüestions prejudicials que poden suscitar-se durant el procés d'execució, si bé la LEC disposa d'alguns preceptes que hi fan referència (com els arts 569 i 697 en l'àmbit de la prejudicialitat penal), no hi ha cap article que al·ludeixi expressament als mitjans d'impugnació que poden plantejar-se contra l'aute del tribunal civil que acorda o denega la suspensió de les activitats executives per prejudicialitat.

La solució a aquesta llacuna legal passa per l'aplicació directa dels arts 41 i 43 LEC, preceptes que regulen els recursos que poden interposar-se contra l'aute que resol sobre la suspensió civil per prejudicialitat⁵². Cal dir que, a la pràctica, en aquest estadi del procés civil, la possibilitat de recórrer la decisió judicial sobre la suspensió de les activitats executives tindrà lloc bàsicament en els supòsits de qüestions prejudicials penals, havent esguard que quan la qüestió prejudicial suscitada en execució és de naturalesa civil, administrativa o laboral, la paralització procedimental només és possible si en virtut de l'art 565 LEC totes dues parts estan d'acord en suspendre.

dictat l'Audiència Provincial pugui interposar-se algun altre recurs com, per exemple, per analogia amb l'art 41.2 LEC, el recurs extraordinari per infracció processal.

⁵² Així es pronuncien també SALINERO ROMÁN, *Artículo 569*, cit., T.III, p.2782; RICHARD GONZÁLEZ, *Artículo 697*, cit., T.III, p.3143; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.234; ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 569*, cit., VI, p.953; PEDRAZ PENALVA, *Artículo 697*, cit., VIII, p.452.

Tot amb tot, l'aplicació directa als supòsits de prejudicialitat en el procés d'execució dels mitjans d'impugnació previstos en els preceptes esmentats pot plantejar alguna dificultat en alguns casos. Ens estem referint a aquells supòsits en què la qüestió prejudicial es posa de manifest en seu executiva mitjançant l'escrit d'oposició a l'execució que presenta l'executat. El problema radica en el fet que l'aute resolutori de l'oposició, on el tribunal pot haver-se de pronunciar sobre la devolutivitat o no devolutivitat de la qüestió prejudicial suscitada, només és susceptible, segons l'art 561 LEC, de recurs d'apel.lació. Conseqüentment, cal determinar en aquests casos, si contra la decisió del tribunal executor d'acordar o denegar la suspensió és aplicable el règim impugnatori previst en la LEC pels supòsits de prejudicialitat (arts 41 i 43), o bé, per contra, només es pot impugnar mitjançant el recurs d'apel.lació de l'art 561 del mateix cos legal⁵³.

La solució no és gens senzilla. Des del nostre punt de vista, el sistema de recursos dels arts 41 i 43 és més complert que el de l'art 561. Això aconsellaria la seva aplicació en tots els casos de prejudicialitat en execució, sense distinció de supòsits, cosa que, a la vegada, afavoreix la unitat del tractament processal de les qüestions prejudicials. Per fer compatibles ambdós règims de recursos, potser seria necessari, aleshores, que la decisió del tribunal executor d'acordar o denegar la suspensió per prejudicialitat sol.licitada en l'escrit d'oposició es manifestés en un aute independent del que resol l'oposició a l'execució.

En els supòsits on la qüestió prejudicial suscitada en execució es formuli, no en l'escrit d'oposició, sinó en un escrit independent, també podrien sorgir problemes pel que fa al règim d'impugnació procedent contra la resolució del tribunal executor sobre la suspensió o no de les actuacions. En aquest sentit, l'escull al.ludeix al sistema de recursos que preveu l'art 562 LEC quan es tracti

En contra, DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.222, no consideren traslladable als autes d'execució, a causa de la fase en què s'incardinen, el règim de recorribilitat previst en l'art 41 LEC.

d'una infracció comesa en la resolució del tribunal de l'execució, ja que aleshores el legislador només contempla com a mitjà d'impugnació pertinent el recurs de reposició (no el d'apel·lació) tret dels casos previstos en la Llei. Amb tot, es podria entendre que aquests supòsits que queden fora de l'àmbit d'aplicació del precepte són precisament els casos de prejudicialitat, on la resolució sobre la procedència de la suspensió ja té la seva pròpia cobertura legal en els arts 41 i 43 de la llei processal civil⁵⁴.

C) Impugnació de la resolució que acorda o denega la suspensió del procés de revisió.

Igual que en l'àmbit de l'execució, en el de la revisió civil la LEC tampoc no regula expressament els mitjans d'impugnació que es poden interposar contra l'aute del tribunal on s'acorda o es denega la suspensió d'aquest procés per prejudicialitat.

En aquesta ocasió, però, el règim de recursos que els arts 41 i 43 LEC preveuen per l'aute que es dicta en el procés declaratiu difícilment pot traslladar-se analògicament als casos de prejudicialitat suscitats durant el procés de revisió. Comptant que, segons l'art 509 LEC, la revisió civil s'encomana al Tribunal Suprem o als Tribunals Superiors de Justícia, no sembla factible, en vista dels

⁵³ El problema és plantejat per GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.loc.cit.*

⁵⁴ En contra es pronuncia l'AAP Sevilla 7 juliol 2003 (AC 2003/1153), segons el qual en fase d'execució aquests preceptes de la LEC no són aplicables. Així, en la mesura que l'art 569 LEC no preveu cap recurs específic contra l'aute que es pronuncia sobre la suspensió de les actuacions executives, el règim de recursos contra aquesta decisió ha de ser el general que per l'execució estableix l'art 562 LEC.

De totes maneres, cal posar de manifest l'existència de diverses resolucions (la gran majoria) on l'Audiència Provincial resol els recursos d'apel·lació que s'interposen contra els autes suspensius de l'execució, acceptant, per tant, ímplicitament el sistema impugnatori establert pels arts 41 i 43. Vid. en aquest sentit els autes AP València 15 juliol 2002 (AC 2004/322), AP Burgos 13 gener 2003 (JUR 2003/75405), AP València 31 març 2003 (JUR 2003/162670), AP València 26 maig 2003 (JUR 2003/189276), AP Burgos 1 octubre 2003 (JUR 2004/56096), AP Astúries 28 gener 2004 (AC 2004/17).

preceptes que en la LEC regulen amb caràcter general els diferents recursos, que contra l'aute sobre la suspensió procedimental dictat en el procés de revisió per algun d'aquests tribunals pugui interposar-se, per exemple, un recurs d'apel·lació.

Així és que, cal determinar quin és el recurs més escaient per impugnar l'aute que poden dictar el Tribunal Suprem o els Tribunals Superiors de Justícia quan, durant el procés de revisió que tramiten, es constata l'existència d'una qüestió prejudicial i, com a conseqüència, s'han de pronunciar sobre la suspensió o no de les actuacions. Tot porta a concloure que, contra l'aute que acorda o denega la suspensió del procés de revisió per prejudicialitat, l'únic recurs viable és el recurs de reposició, atès que l'art 451 LEC possibilita la seva interposició contra tota providència o aute no definitiu dictat per qualsevol tribunal civil⁵⁵.

III. LA SUSPENSIÓ DEL PROCÉS CIVIL DERIVADA DE LA PREJUDICIALITAT.

Dels dos sistemes de resolució prejudicial tradicionalment contemplats, la suspensió és una de les possibles decisions a l'hora de determinar-ne un d'ells i la que genera, d'altra banda, més pertorbacions procedimentals en la causa civil on s'acorda.

No passa el mateix, en canvi, quan la qüestió prejudicial suscitada en el procés civil s'ha de resoldre pel sistema no devolutiu i per tant no provoca la suspensió de les actuacions, ja que aleshores és el propi òrgan jurisdiccional de la via civil qui s'encarrega de dirimir-la en el mateix procés on ha aparegut. La qüestió prejudicial, per tant, és resolta pel mateix tribunal que coneix la qüestió principal i durant la tramitació del procés civil. Això significa que, independentment

⁵⁵ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, p.185; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.213.

del tipus de qüestió prejudicial de què es tracti (penal, civil, administrativa o laboral) són d'aplicació les normes processals de caràcter civil⁵⁶.

La resolució en aquests casos del problema prejudicial es produeix d'acord amb les regles generals, és a dir, segons el moment del procés en què ens trobem i el tema de què es tracti. Així, la majoria de les vegades, arribat el tràmit de dictar sentència, l'òrgan judicial que ha de fallar resoldrà la qüestió prejudicial i després decidirà la qüestió principal del litigi⁵⁷. També és possible que la qüestió prejudicial es resolgui, per exemple, durant l'audiència prèvia del judici civil ordinari si resulta, posem per cas, que planteja un problema referent a l'admissió de la prova⁵⁸. Igualment, en el procés d'execució, si bé és possible servir-se, de cara a la resolució no devolutiva de qüestions prejudicials, dels tràmits de l'oposició a l'execució⁵⁹, també cal contemplar la possibilitat que el tribunal hagi de resoldre

⁵⁶ Vid. per tots GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, pp.487-488.

⁵⁷ Vid. entre altres GONZÁLEZ GRANDA, *op.cit.*, p.488; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p.266. Aques darrer autor parla en aquests casos de prejudicialitat interna, la qual la majoria de les vegades passa desapercebuda en el mecanisme d'enjudiciament i gènesi de la sentència.

⁵⁸ Com és sabut l'audiència prèvia inclou un ampli ventall d'activitats relatives a la prova que van, amb caràcter general, des de la depuració de la prova ja practicada, passant per la proposició de la resta de mitjans que es volen practicar, fins a l'admissió per part del tribunal de les proves pertinents i útils. Vid. per tots RAMOS MÉNDEZ, *op.cit.*, pp.353-355.

⁵⁹ Tant si es tracta de l'oposició per defectes processals, com de l'oposició per motius de fons. En el primer cas (art 559 LEC), es dóna una termini de cinc dies perquè l'executant pugui formular les alegacions pertinents a l'oposició formulada per l'executat. Després, el tribunal resol. O bé mitjançant una providència on fixa un termini de deu dies per a la subsanació del defecte. O bé, si el defecte no es subsana o no és subsanable, a través d'un aute que deixa sense efecte l'execució despatxada. O bé amb un aute on ordena la continuació de l'execució posat que no aprecii l'existència dels defectes processals en què es fonamenta l'oposició. En canvi, quan l'oposició que es formula és per motius de fons (arts 560-561 LEC), la Llei possibilita la celebració d'una vista si les parts ho sol·liciten, i el tribunal resol mitjançant un aute recorrible en apel·lació. Vid. entre altres MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., pp.570 i ss.; SALINERO ROMÁN, *Artículos 559.561*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil", (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.III, pp.2757-2767; RAMOS MÉNDEZ, *op.cit.*, pp.556-559; MORENO CATENA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., pp.471-472; FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, *Artículo 559*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.III, pp.2718 i ss.; SABATER MARTÍN, *Artículos 560-561*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil"

una qüestió prejudicial no devolutiva en un moment processal posterior a l'acabat d'esmentar. Pensem, per exemple, en una qüestió prejudicial referida a una dels béns a embargar, sia la que planteja la possible expropiació de la finca objecte d'embargament, sia la que qüestiona la falsedat del contracte de compravenda en virtut del qual l'immoble a embargar pertany a l'executat. En aquests casos no hi ha d'haver problema perquè el tribunal de l'execució resolgui mitjançant un aute i amb caràcter *incidenter tantum* el problema prejudicial⁶⁰.

A diferència de l'acabat d'exposar, el sistema devolutiu per a la resolució de qüestions prejudicials està pensat per a una utilització a títol excepcional i, per això, es troba sotmès a la concurrència d'una sèrie de circumstàncies. La devolutivitat prejudicial implica que la qüestió prejudicial no és resolta com en el sistema no devolutiu pel mateix tribunal de la causa on ha aparegut com a tal, sinó per l'òrgan i en el procediment corresponents on s'ha plantejat a títol principal. Això explica que l'aplicació d'aquest criteri vagi acompanyada abans que tot de la suspensió del curs del procés civil on ha sorgit la qüestió prejudicial. Aquesta paralització procedimental s'ha de mantenir i, per tant, no pot ser aixecada, fins que no finalitzi el procediment on el tema prejudicial en la causa civil s'examina en qualitat de principal.

1. Aspectes generals.

En l'àmbit de la prejudicialitat en el procés civil, el tema de la suspensió procedimental adquireix rellevància en la mesura que es presenta com una de les

(Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÀ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.III, pp.2730 i ss.; TORRES, *Artículos 559-561*, en "Los procesos civiles" (amb GARBERÍ, DURO, CASERO), Madrid, 2001, T.4, pp.568 i ss. i 616 i ss.; ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículos 559-561*, en "Proceso civil práctico" (Dir. GIMENO SENDRA), Madrid, 2002, VI, pp.719-824.

⁶⁰ No només perquè l'art 206 LEC reserva aquesta forma de resolució jurisdiccional, entre altres hipòtesis, per resoldre tot tipus de qüestions incidentals, on tenen cabuda els supòsits que ara

conseqüències que es deriven d'un dels sistemes de resolució de les qüestions prejudicials, com és el devolutiu. Això no obstant, entenem, a la vegada, que un estudi en profunditat sobre la suspensió del procés civil superaria en excés l'objecte d'aquest treball d'investigació, per la qual cosa descartem, ja de bon principi, entrar a fons i exhaustivament sobre la matèria. Aquesta circumstància no ha d'impedir, tanmateix, i encara que sigui amb caràcter instrumental, intentar una aproximació conceptual a aquesta figura.

Si bé les construccions doctrinals entorn de la figura de la suspensió són nombroses⁶¹, hi ha força unanimitat entre els autors a l'hora d'entendre la suspensió com una forma de paralització del procés⁶². Seguint un sector de la doctrina, la paralització és la detenció del desenvolupament d'un procés ja començat però no acabat produïda per una crisi d'aquest i que té com a conseqüència, o bé la seva detenció total o bé la detenció dels autes principals, fins que es remogui de la manera legalment prevista la crisi esmentada. No és que la paralització sigui la causa que produeix uns determinats efectes, sinó que es configura com l'efecte comú de diversos actes que s'han originat per diverses causes⁶³. El fonament d'aquesta paralització normalment radica a evitar que pugui quedar d'alguna manera qüestionada la validesa de la resolució de fons. En

estem analitzant, sinó també perquè la llei processal civil (art 208) exigeix sempre en aquest tipus de resolució la presència d'una motivació.

⁶¹ RAMOS MÉNDEZ, *La sucesión procesal. Estudio de los cambios de parte en el proceso*, Barcelona, 1974, p.301, alerta ja del panorama desolador i caòtic que sobre aquest tema ofereixen doctrina i legislació, per tal com cada autor elabora una construcció diferent al respecte.

⁶² Vid. entre altres GUASP DELGADO, *La paralización del proceso civil y sus diversas formas*, en "Rev. Der. Proc.", 1951, nº3, p.388; PÉREZ GORDO, *Suspensión del juicio ejecutivo*, cit., p.27; GÓMEZ COLOMER, *Paralización del procedimiento*, en "NEJ Seix", T.XVIII, p.859; PEDRAZ PENALVA, *La tutela cautelar durante la paralización del proceso civil de declaración*, en "Rev. Justicia", 1990, III, p.584; MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., p.171; BARONA VILAR, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.364; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.375.

Per contra, PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Tratado de derecho procesal civil*, Pamplona, 1985, T.I, pp.596-597, en lloc de configurar la suspensió com un tipus de paralització, distingeix tres casos de detenció del procés: la suspensió, la interrupció i la paralització.

conseqüència, s'entén que la paralització, sempre i quan compleixi els requisits que estableix la Llei, no vulnera la garantia del procés sense dilacions indegudes ni la tutela efectiva, per tal com, en aquest cas, s'entén que la garantia constitucional, implícita en l'art 24 CE, d'obtenir una resolució de fons vàlida preval sobre la garantia de la tutela judicial sense retards⁶⁴.

La paralització, doncs, s'entén com una aturada del curs del procés⁶⁵. Els supòsits de paralització del judici tenen el seu origen en dos fenòmens diversos: la

⁶³ Vid. per tots GÓMEZ COLOMER, *op.cit.*, p.857.

⁶⁴ Vid. GÓMEZ COLOMER, *op.loc.cit.*; RIBA TREPAT, *La eficacia temporal del proceso. El juicio sin dilaciones indebidas*, cit., p.212.

⁶⁵ El fet que la paralització impliqui una pausa del curs del procés ha portat a alguns autors a considerar-la com una crisi processal. Sovint s'han confós els conceptes de crisi i d'anormalitat del procés. A parer de la doctrina, es tracta de conceptes vinculats però que no es poden confondre. L'anormalitat és una figura més àmplia que la de crisi. Així, la crisi processal es produeix a causa de determinades anormalitats, però no de totes elles. És a dir, les anomalies processals són productores de crisis, però ni totes elles tenen com a efecte una crisi processal, ni les que la produeixen poden identificar-se amb la mateixa crisi. Vid. en aquest sentit GUASP DELGADO, *La paralización del proceso civil y sus diversas formas*, cit., p.379; PÉREZ GORDO, *La suspensión del juicio ejecutivo*, cit., p.29; FENECH, *El proceso penal*, cit., pp.378-379.

De crisis processals n'hi ha de diferents tipus. Una de les classificacions d'aquesta figura és l'efectuada per GUASP DELGADO, *op.cit.*, pp.380 i ss., que divideix les crisis segons els subjectes, l'objecte i l'activitat processal. Així, l'autor parla de crisis subjectives quan es tracta de fenòmens anormals que fan referència a les persones del procés, de crisis objectives quan l'anomalia gira entorn de l'objecte del procés, i de crisis de l'activitat sempre que els fenòmens anormals apareixen en el devenir del litigi. Precisament com a crisi de l'activitat, i juntament amb l'avanç i el retrocés anormals del procés, s'ordena el fenomen de la paralització del procediment, en la mesura que es tracta d'una situació en què el procés queda quiet sense prosseguir la seva marxa fins que es resol algun problema que ha donat lloc a aquesta interrupció.

Aquesta construcció de la paralització del procés com una interrupció del seu desenvolupament que es converteix en una crisi de l'activitat processal no gaudeix d'unanimitat entre la doctrina, sinó que pot ser objecte d'alguns matisos.

D'una banda, perquè tal com posa de manifest RAMOS MÉNDEZ, *La sucesión procesal. Estudio de los cambios de parte en el proceso*, cit., pp.302-303; ID., *Enjuiciamiento Civil*, cit., I, pp.488-489, la idea d'interrupció del procés es troba renyida amb la mateixa noció de procés, més que més si aquest es conceptua com una successió d'actes, com quelcom dinàmic que flueix contínuament fins a la seva conclusió segons unes vies tècnico-jurídiques fixades pel procediment. En la mesura que aquestes vies constitueixen l'ordenament processal i preveuen la regulació de les diferents situacions en les quals discorre el procés, quan experimenten una transformació no és del tot adequat parlar d'anormalitat, atès que les vies procedimentals estan previstes per qualsevol incidència que pugui patir el judici.

De l'altra, s'apunta que la triple classificació de les crisis processals en subjectives, objectives i de l'activitat pot induir a confusió, per tal com es tracta de fenòmens que es troben en plans diferents i allunyats. Així, en opinió de MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp.168-

suspensió i la interrupció processals⁶⁶. Si ens atenem al tenor literal de la Llei, el primer dels dos fenòmens esmentats és el que té lloc en els casos en què la prejudicialitat en el procés civil exigeix aturar el curs d'aquest últim.

Així, la suspensió es caracteritza perquè la paràlització del procés, ja sigui total ja sigui d'un acte concret, no afecta els actes anteriors, que conserven la seva validesa, de tal manera que quan desapareix la causa que ha produït la suspensió processal, el judici es reprèn en el moment i estat en què es trobava quan aquella va tenir lloc. En canvi, en la interrupció, el procés o l'acte processal queden detinguts i perden la seva validesa, amb la qual cosa s'han de celebrar de nou un cop remoguda la causa interruptiva⁶⁷.

169, mentre les crisis dels subjectes i de l'objecte són excepcions a la *perpetuatio* dels elements del judici operada per la litispendència, les crisis de l'activitat, independentment de si produeixen paràlització o no, mai fan desaparèixer la litispendència ni suposen una excepció a la ficció d'inamobilitat a què aquesta tendeix. D'aquí es pot derivar que les crisis subjectives i objectives no s'oposen a les de l'activitat, sinó que es tracta de dos plans no estancats que, en canvi, poden superposar-se.

⁶⁶ Vid. entre altres PÉREZ GORDO, *op.cit.*, p.27; GÓMEZ COLOMER, *Paralización del procedimiento*, cit., p.859; PEDRAZ PENALVA, *La tutela cautelar durante la paralización del proceso civil de declaración*, cit., p.584. Per contra, GUASP DELGADO, *op.cit.*, p.384, distingeix tres casos de paràlització del procés: la interrupció, la detenció i la suspensió.

⁶⁷ Vid. entre altres PÉREZ GORDO, *op.cit.*, p.17; FENECH, *El proceso penal*, cit., pp.379 i 382; GÓMEZ COLOMER, *op.loc.cit.*; MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp.171 i 174.

Aquesta definició de la suspensió no és compartida per la totalitat de la doctrina.

Podem destacar, en contrast amb aquest concepte, el que ofereix GUASP DELGADO, *op.cit.*, pp.386 i ss., segons el qual la suspensió és la paràlització procedimental que s'origina en raons derivades dels propis actes processals, per contraposició a la interrupció i a la detenció, que tenen el seu origen respectivament en els subjectes i en l'objecte processal. Per consegüent, l'autor, per bé que el legislador parli sempre en aquests casos de suspensió, considera que el plantejament d'una qüestió prejudicial és un supòsit de detenció del procés. El motiu és que inclou, dins de la detenció, aquells fenòmens anormals que es produeixen entorn de l'objecte del pleit i que exigeixen detenir-ne la marxa fins que la qüestió no quedi dilucidada, atès que aquesta necessita un tractament especial que impedeix la continuació ordinària del litigi. En canvi, el concepte de suspensió del procés, l'autor el reserva per aquelles paràlitzacions relacionades amb l'activitat processal, com són, per exemple, els supòsits de força major o de voluntat dels litigants.

Seguint els raonaments de GUASP DELGADO es pronuncia GONZÁLEZ MONTES, *Suspensión del proceso*, en "Enciclopedia Jurídica Básica", Madrid, 1995, IV, p.6442. Al seu parer, si bé, en sentit ampli, es defineix la suspensió com la paràlització del procés decretada per l'òrgan jurisdiccional quan així ho exigeixi la Llei o ho demanin les parts, en ocasions la LEC utilitza el terme suspensió per referir-se a supòsits on té lloc, no tant una paràlització del procés, sinó una detenció o retard en l'enjudiciament de l'objecte litigiós. Un d'aquests casos el constitueixen, segons l'autor, els supòsits de prejudicialitat penal en el procés civil.

Els supòsits de suspensió es divideixen en dos grups. D'una banda, els que suspensen tot el judici. De l'altra, els que només suspensen el procediment principal.

En el primer cas, la suspensió és de tot el procés i es produeix per causes externes o internes a aquest que impedeixen la celebració de tot acte processal mentre les parts no instin el seu curs, compleixin allò previngut en l'acte concret, o es remogui d'una altra manera l'obstacle impeditiu. En aquestes circumstàncies, la represa del procés paralytat no depèn de la resolució d'un procediment previst legalment dins d'aquest mateix procés, sinó d'actes extraprocessals de les parts, de la resolució d'actes que no tenen res a veure amb elles, o de la resolució d'un altre procés o procediment independent del paralytat⁶⁸. Entre les causes que poden provocar una suspensió processal d'aquestes característiques es troba precisament el plantejament d'una qüestió prejudicial que esdevé devolutiva i consegüentment obliga l'òrgan jurisdiccional civil a suspendre el curs de les actuacions fins que no finalitzi el procediment on el tema prejudicial és enjudiciat com a principal.

En canvi, quan la suspensió només afecta el pleit principal o el curs dels autes principals, vol dir que aquest roman suspès mentre s'obre i es desenvolupa, dins del mateix procés, un procediment legalment previst on es resol la qüestió que ha donat lloc a la paralytació⁶⁹. Pensem, per exemple, en la recusació de

També s'aparta del concepte de suspensió exposat CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., pp. 375-376. L'autor defineix aquesta figura com una paralytació acordada d'ofici o a instància de part per motius legalment establerts o per la voluntat concordant de les parts; a diferència de la interrupció, on la paralytació normalment té l'origen en circumstàncies alienes a la voluntat d'aquests subjectes.

⁶⁸ GÓMEZ COLOMER, *op.cit.*, p.860.

⁶⁹ GÓMEZ COLOMER, *op.cit.*, p.865.

l'òrgan jurisdiccional, o en la mort d'un dels litigants o d'algun dels representants o defensors tècnics, o en els incidents de previ pronunciament⁷⁰.

2. Els efectes de la suspensió per prejudicialitat.

Del fet que el procés civil es trobi en un estat de suspensió procedimental, sia per causa de la prejudicialitat o per un altre motiu, se'n desprenen una sèrie de repercussions relacionades tant amb el curs del seu desenvolupament com amb les conseqüències que van lligades a la pendència del procés. Del que es tracta en aquest epígraf és d'analitzar, doncs, en què consisteixen els efectes que provoca el fenomen de la suspensió del procés civil.

A) Amb relació a l'activitat processal.

Si bé amb caràcter general es pot afirmar que la suspensió del procés civil significa la cessació de la seva activitat processal, cal concretar així mateix l'abast d'aquesta paralització. En aquest sentit, tot i mantenir l'afirmació introduïda al principi d'aquestes ratlles, no se l'ha d'entendre estrictament com una impossibilitat de dur a terme cap acte processal, sinó que, per contra, creiem factible, durant i malgrat la suspensió procedimental, la realització de determinades actuacions.

a) Cessació d'aquesta activitat.

L'efecte principal de la suspensió del procés civil és la paralització del curs de les seves actuacions. Ja ha quedat exposat pàgines enrere que en els casos de suspensió, com el que ara ens ocupa, aquesta paralització es produeix sense

⁷⁰ Una anàlisi exhaustiva dels diferents motius que poden provocar la suspensió només del pleit principal per causes externes o internes però amb obertura d'un procediment dins del mateix procés per remoure la causa de suspensió, la podem trobar en GÓMEZ COLOMER, *op.cit.*, pp.865-871.

afectar els actes que s'han realitzat amb anterioritat a ella, que conserven la seva validesa⁷¹. En conseqüència, tot i l'aturada de l'activitat processal, no es genera cap canvi en la situació dels subjectes, en els fets al·legats per les parts, o en les proves ja practicades⁷².

La suspensió del procés civil per prejudicialitat i la inevitable inactivitat que genera no poden posar-se en connexió amb una possible caducitat de la instància. Encara que la inactivitat que en aquests casos s'ocasiona perduri més enllà dels terminis que la Llei estableix perquè es produeixi aquest efecte, la caducitat no pot entrar en joc. D'una banda, perquè si la suspensió té lloc durant el procés declaratiu, cal considerar que, en aquests casos de prejudicialitat devolutiva, la manca d'activitat no és atribuïble a la voluntat dels litigants i, per tant, resulta d'aplicació l'art 238 LEC, que exclou la caducitat de la instància si el procediment ha quedat paralitzat per força major o per qualsevol altra causa contrària o no imputable a la voluntat de les parts⁷³. De l'altra, perquè si la suspensió per prejudicialitat i la consegüent inactivitat es produeixen en el transcurs del procés d'execució, l'art 239 LEC exclou expressament que durant aquest període pugui tenir lloc la caducitat esmentada⁷⁴.

D'altra banda, pel que fa a la cessació d'activitat, la dificultat més aviat radica a determinar el seu abast. En alguns casos, la delimitació d'aquest abast és fàcilment identificable. Així, suposant que es plantegi una qüestió prejudicial devolutiva referida a la reconvenió introduïda pel demandat en el litigi, entenem que no ha de ser possible suspendre la tramitació d'aquesta i que continuï la de la

⁷¹ Vid. entre altres PÉREZ GORDO, *La suspensión del juicio ejecutivo*, cit., p.20; FENECH, *El proceso penal*, cit., p.379; GÓMEZ COLOMER, *op.cit.*, p.871; PEDRAZ PENALVA, *La tutela cautelar durante la paralización del proceso civil*, cit., p.588.

⁷² Vid. PÉREZ GORDO, *op.cit.*, p.213.

⁷³ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.126.

demanda principal. La raó d'aquesta impossibilitat de separar ambdues tramitacions es troba en l'art 409 LEC, segons el qual les pretensions que dedueix el demandat en la contestació i en la reconvenió s'han de substanciar i resoldre al mateix temps i en la mateixa forma que les que són objecte de la demanda principal⁷⁵. En d'altres supòsits, però, la concreció de l'abast de la cessació d'activitat es presenta una mica més complexa. En aquest sentit, el problema pot plantejar-se en una doble direcció.

En primer lloc, cal precisar si la paralització del procés principal com a conseqüència d'una qüestió prejudicial devolutiva també ha de comportar la suspensió del procés cautelar o del procediment incidental que paral·lelament es troben pendents. Tant en un cas com en l'altre, som de l'opinió que la suspensió del procés principal no ha d'afectar cap dels dos procediments mencionats, el cautelar i el d'incidents, que ja han començat quan es suspèn el procés⁷⁶. Fins i tot, en l'àmbit cautelar, tampoc la suspensió del procés principal hauria de repercutir en aquelles mesures cautelars que ja s'han adoptat en el moment en què es produeix la suspensió⁷⁷.

En segon lloc, el problema de l'abast de la cessació de l'activitat processal es planteja en aquells casos on la qüestió prejudicial devolutiva que provoca la suspensió procedimental es troba relacionada, no amb l'assumpte del procés

⁷⁴ TORRES, *De la suspensión y término de la ejecución*, cit., T.4, p.661.

⁷⁵ Així es pronuncia l'AAP Guadalajara 7 febrer 2003 (AC 2003/632).

⁷⁶ Vid. CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.377.

⁷⁷ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.117-118; ASECIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.698.

És cert que segons l'art 731.1 LEC la mesura cautelar no es pot mantenir si la suspensió del procés té una durada superior a sis mesos. Tanmateix, tal com posa de manifest l'autor, cal tenir en compte que el precepte mencionat exigeix, per no poder mantenir la mesura cautelar més enllà d'aquesta durada suspensiva, que la causa impeditiva de la continuació del procés principal sigui imputable al sol·licitant de la mesura. Aquesta circumstància no és dóna en els casos de suspensió del procés per prejudicialitat, amb la qual cosa la durada d'aquesta suspensió que sigui superior a sis mesos no afecta la mesura adoptada.

principal, sinó amb allò que es discuteix en el procés cautelar o en el procediment incidental. Pensem, per exemple, en la falsetat d'un document que serveix per acreditar el *fumus boni iuris* d'una mesura cautelar sol·licitada. Entenem que en aquests casos cal suspendre el procediment cautelar o incidental afectat per l'aparició de la qüestió prejudicial⁷⁸. Amb relació al curs del procés principal en aquests supòsits, som del parer que no ha de quedar en suspens, sempre i quan la continuació de la seva tramitació sigui possible sense haver resolt encara el tema cautelar o el tema incidental pendents però amb el procediment suspès.

b) Possibilitat de realitzar actes processals durant la suspensió.

a') Actes urgents i necessaris.

Tot i la quietud en què queda el procés després de la suspensió, coincidim amb la doctrina quan afirma que aquesta situació no ha d'excloure la realització de determinats actes processals. Si bé és cert que pròpiament en un procés suspès no hi ha d'haver activitat processal, en determinats supòsits específics cal excepcionar aquesta regla general i permetre el compliment d'algunes actuacions. Indubtablement aquesta possibilitat no adquireix el mateix significat en tots els supòsits de prejudicialitat sinó que depèn del moment processal en què s'acorda la suspensió. En aquest sentit, no és el mateix la suspensió que només pot iniciar-se en el termini per dictar sentència, on l'única actuació processal que resta per dur a terme és precisament l'emissió d'aquesta resolució, que la suspensió que pot acordar-se en qualsevol moment del procés i per tant segurament en una fase molt més anterior a la seva finalització per sentència.

⁷⁸ Pel que fa al procés cautelar, així es pronuncia CALDERÓN CUADRADO, *Las medidas cautelares indeterminadas en el proceso civil*, Madrid, 1992, p.115.

En contra, es manifesta GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.118, segons el qual, en aquests supòsits no s'ha de parlar de suspensió del procés cautelar sinó més aviat d'aixecament o modificació de la mesura cautelar, atès que la conseqüència que pot derivar-se de la falsetat del document és la desaparició o atenuació del *fumus boni iuris*.

Sigui com sigui, els actes processals que es poden dur a terme en una situació de suspensió procedimental han de ser actes que es caracteritzin per les notes d'urgència i de necessitat. És a dir, s'ha de tractar d'actuacions la realització de les quals serveixi per evitar determinats riscos propis de la durada temporal del procés que s'agreujarien en cas que la suspensió no permetés executar aquelles actuacions⁷⁹. Pensem, per exemple, en l'adopció d'una mesura cautelar destinada a assegurar els béns del deutor, o bé en la possibilitat de realitzar anticipadament algun mitjà de prova que corre el perill de no poder practicar-se en un moment posterior del procés.

Ara bé, llevat dels supòsits on concorrin aquestes circumstàncies d'urgència i necessitat, els actes que puguin realitzar el jutge i les parts durant el període en què el procés està suspès no tenen eficàcia⁸⁰.

b') Alguns supòsits.

En l'epígraf anterior han quedat determinats els elements que han de concórrer perquè de forma excepcional es puguin realitzar actes processals mentre el procés es troba en un estat de suspensió. Delimitar *a priori* quins són tots aquests actes dels quals es poden predicar les qualitats d'urgència i de necessitat és una tasca difícil de dur a la pràctica, atès que depèn de les circumstàncies que es presentin en cada procés, cosa que no es pot predir. Tot amb tot, i sense ànim d'elaborar una llista exhaustiva, sí que es poden preveure

⁷⁹ Vid. PÉREZ GORDO, *La suspensión del juicio ejecutivo*, cit., p.205; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.111.

Enfront d'aquesta postura, GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.636, sembla descartar la realització de qualsevol acte processal durant la suspensió del procés civil.

⁸⁰ Vid. PÉREZ GORDO, *op.cit.*, p.207; GÓMEZ COLOMER, *Paralización del procedimiento*, cit., p.871; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.376.

amb una certa seguretat la presència d'aquestes característiques en determinats actes processals, que ara passem a comentar.

a") Terminació d'actes processals ja iniciats.

Pot succeir que en el moment d'iniciar-se la suspensió estigui pendent la realització d'actes restants d'actuacions anteriors. Es tracta d'actes destinats a completar una activitat processal ja iniciada o fins i tot realitzada amb caràcter previ a la paralització del procés. Pensem, per exemple, en actes que serveixin per completar la prova que s'ha estat practicant, com pot ser la introducció en els autes d'un document demanat durant aquest període provatori. La necessitat d'evitar el perjudici pels drets dels litigants que es podria derivar del fet de deixar a mitges la realització d'un acte processal (com la pràctica d'algun mitjà de prova), porta a admetre la possibilitat de dur-ne a terme la complementació encara que aleshores el procés ja estigui en suspens⁸¹.

b") Les mesures cautelars.

Un altre dels supòsits d'actes processals on normalment es pot plantejar la viabilitat de realitzar-los durant el període de suspensió del procés són les mesures cautelars. Ja hem avançat línies enrere com respecte d'elles, i en el transcurs de l'etapa suspensiva, són possibles diverses classes d'actuacions.

a) D'entrada, cal fer referència a la seva adopció. Evidentment, si l'adopció d'una mesura cautelar es presenta en un determinat procés com una actuació urgent i necessària per evitar el risc d'ocasionar un perjudici i garantir la pretensió principal de l'actor, la seva admissió i posada en pràctica ha de poder dur-se a

⁸¹ Vid. PÉREZ GORDO, *op.cit.*, pp.205-206; PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Tratado de derecho procesal civil*, cit., I, p.597.

terme mentre el procés està en suspens⁸². Cal no oblidar que la pretensió cautelar forma part de la garantia a la tutela efectiva proclamada a l'art 24 CE⁸³, atesa l'evident connexió de la mesura cautelar pertinent amb l'assoliment d'una satisfacció eficaç de la pretensió principal deduïda per l'actor⁸⁴. No cal dir que l'adopció en aquests casos de mesures cautelars s'ha de subjectar a les regles procedimentals que a aquest efecte preveu la LEC en els arts 730 i ss⁸⁵.

Vegem alguns exemples de supòsits de mesures cautelars que podrien adoptar-se en una situació de suspensió procedimental.

⁸² Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.118-119.

⁸³ Vid. per tots sobre aquest tema PICÓ JUNOY, *Las garantías constitucionales del proceso*, cit., pp.73 i ss.

⁸⁴ Aquest és l'argument utilitzat pel l'AAP Ciudad Real 2 març 1994 (AC 1994/399) per afirmar l'adopció de mesures cautelars en el procés civil suspès. Segons aquesta resolució judicial "La prosecución de causa penal por los mismos hechos que sirvan de sustento a un proceso civil no impide, en modo alguno, que en éste puedan solicitarse y acordarse las medidas cautelares que resulten pertinentes para garantizar la pretensión principal del actor. La prejudicialidad penal, con el efecto suspensivo que en el proceso civil produce (arts 10.2 LOPJ y 114 LECrim) no alcanza a la adopción de aquellas medidas instrumentales. La propia dicción literal del art 114 LECrim lo único que exige es <<la suspensión del pleito en el estado en que se halle>>, mas no se refiere a las incidencias que, ..., no influyan de manera directa en el resultado de la decisión del proceso civil, caso en que se hallan las medidas cautelares que en modo alguno prejuzgan la decisión definitiva del pleito. La crisis que en el juicio civil provoca la prejudicialidad penal no tiene otra finalidad que evitar decisiones eventualmente contradictorias de una y otra jurisdicción, y por ello la suspensión sólo puede afectar al proceso civil principal. Entender lo contrario, además de no tener fundamento en las normas antes citadas, supondría una injustificada restricción del derecho a la tutela efectiva".

⁸⁵ Segons PEDRAZ PENALVA, *La tutela cautelar durante la paralización del proceso civil de declaración*, cit., p.598, l'adopció de mesures acutelars en el transcurs d'una suspensió procedimental ha d'estar sotmesa encara a un altre condicionament, com és l'existència d'una via específica de convalidació de la mesura. Es parteix de la premissa que en tota adopció d'una mesura cautelar cal, no només garantir el dret de defensa del subjecte que suporta la mesura, sinó també possibilitar la revocació o modificació d'aquesta en cas d'un canvi eventual de les condicions que fonamentaren el seu atorgament. Així com hi ha alguns tipus de processos cautelars que inclouen mecanismes a aquests efectes, n'hi ha d'altres que no, amb la qual cosa cal acudir aleshores al procés principal. Comptant que en un cas de suspensió aquest es troba paralitzat i no s'hi pot recórrer, la possibilitat de garantir la proporcionalitat de la mesura cautelar adoptada segons els possibles canvis de circumstàncies només es dona llavors en aquelles mesures per les quals el legislador ha previst un mecanisme específic de convalidació. Això fa que només siguin aquestes les que, segons aquest sector autor, puguin adoptar-se durant la suspensió del procés.

Una d'elles és l'embargament preventiu. No hi ha dubte que si en un procés aquesta mesura es presenta com a urgent per assegurar els béns del deutor i així evitar el risc que la seva omisió origini perjudicis irreparables, cal procedir a la seva adopció encara que el curs del procés estigui paralitzat. El dubte pot sorgir en tot cas a l'hora de determinar quines actuacions de l'embargament preventiu poden realitzar-se durant la suspensió per respondre a aquest caràcter d'urgència i ser necessàries per eludir possibles perjudicis derivats del risc d'insolvència. Segons la doctrina aquestes actuacions inclouen les relatives a l'adopció de l'embargament i a la conservació de la seva eficàcia⁸⁶.

També cal fer referència a l'anotació preventiva de la demanda. Tant els autors com la doctrina judicial entenen que un cop admesa la demanda, encara que aquesta no continuï tamitant-se a causa de la suspensió del procés, és viable la seva anotació preventiva, atès que la paralització de la causa civil tampoc produeix efectes suspensius sobre la mesura cautelar d'anotació preventiva que ja s'hagués acordat⁸⁷.

⁸⁶ Vid. ORTELLS RAMOS, *El embargo preventivo. Doctrina y jurisprudencia*, Granada, 1998, p.541.

Un exemple pràctic on, tot i la suspensió del procés civil, s'acorda un embargament preventiu el trobem en l'aute abans mencionat de l'AP Ciudad Real 2 març 1994 (AC 399). Es tracta d'un judici de menor quantia per reclamació de quantitat on la part actora en la demanda sol·licita l'embargament preventiu dels béns de la demandada. El Jutjat de Primera Instància, però, dicta una providència on es limita a admetre a tràmit la demanda (però no acorda la mesura cautelar sol·licitada) i a ordenar la suspensió de les actuacions civils fins que no finalitzin les diligències penals que pels mateixos fets s'havien incoat en el mateix Jutjat. La demandant impugna aquesta decisió i no és fins en apel·lació que l'Audiència estima el recurs i decreta l'embargament preventiu sobre els béns de la demandada per cobrir la quantitat reclamada, sens perjudici que continuï en suspens el pleit principal fins que no acabi la causa penal que es segueix sobre els mateixos fets. L'òrgan *ad quem* entén que la suspensió només pot afectar el procés civil principal, però no les mesures cautelars que garanteixin la pretensió de l'actor.

⁸⁷ Vid. SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.115.

Així mateix, vid. els autes AP Santa Cruz de Tenerife 17 novembre 1994 (AC 1994/1970) i 23 març 1998 (AC 1998/527).

b) De la mateixa manera que durant la suspensió del procés és viable l'adopció de mesures cautelars, també ha de ser possible en el transcurs d'aquest període la seva modificació, la seva substitució per una caució, o el seu aixecament⁸⁸.

c") L'anticipació i l'assegurament de la prova.

Del que es tracta en aquest epígraf és d'analitzar la viabilitat de practicar prova anticipada o d'acordar mesures d'assegurament de la prova en un procés que es troba suspès per prejudicialitat. És evident que aquesta possibilitat només es pot plantejar en els supòsits de suspensió on aquesta pot tenir lloc en qualsevol moment del procés i precisament s'acorda amb caràcter previ a la fase provatòria. Per contra, si resulta que la suspensió del procés per prejudicialitat només pot acordar-se durant el termini per dictar sentència, o bé, tot i poder produir-se amb anterioritat, s'inicia un cop ja s'ha practicat la prova, no té gaire sentit parlar d'anticipació i d'assegurament provatoris.

⁸⁸ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.120-122.

La modificació de les mesures cautelars es troba regulada en l'art 743 LEC. Està sotmesa a l'acreditació de fets i circumstàncies que no es van poder tenir en compte en el moment de la seva concessió o en el termini per oposar-s'hi. Encara que el procés estigui en suspens, la sol.licitud de modificació també s'ha de tramitar, tal com estableix el precepte esmentat, seguint els passos que l'art 734 del mateix cos legal preveu per a l'adopció de les mesures.

Durant la suspensió del procés igualment ha de ser factible la possibilitat que recullen els arts 746 i 747 LEC de substituir la mesura cautelar per una caució. En aquest cas, i en virtut del darrer precepte mencionat, la sol.licitud de la prestació de caució substitutòria de la mesura cautelar es pot formular, segons l'art 734 del mateix cos legal, en el tràmit d'oposició o mitjançant un escrit motivat.

Finalment, la suspensió del procés civil tampoc ha de ser impediment per procedir a l'aixecament d'una mesura cautelar adoptada. Segons la LEC aquest aixecament pot produir-se en dues ocasions. La primera, regulada en l'art 744, quan el demandat és absolt en primera o segona instància sense que la sentència sigui ferma. Encara que aquesta resolució s'impugni i la tramitació del recurs quedi suspesa per prejudicialitat, això no ha de ser obstacle per acordar l'aixecament de la mesura cautelar d'acord amb l'incident que preveu el precepte. La segona possibilitat per aixecar una mesura cautelar té lloc, segons l'art 745 LEC, quan es dicta una sentència absolutòria ferma. Aquesta circumstància, però, té poca virtualitat pels casos que ara ens ocupen de suspensió del procés civil per prejudicialitat, atès que difícilment, quan l'òrgan jurisdiccional es trobi amb la necessitat d'acordar aquest aixecament, el procés estigui paralitzat.

Segons l'art 293 LEC, durant el curs d'un procés les parts poden sol·licitar del tribunal la pràctica anticipada d'algun mitjà de prova sempre que existeixi el temor fonamentat de que, per causa de les persones o per l'estat de les coses, aquests actes no es podran realitzar en el moment processal previst. Així mateix, l'art 297 del mateix cos legal contempla la possibilitat d'acordar, durant el curs d'un procés, mesures d'assegurament útils a fi d'evitar que, arran de conductes humanes o d'aconteixements naturals que poden destruir o alterar objectes materials o estats de les coses, després resulti que és impossible en el seu moment practicar una prova rellevant o que no tingui sentit el proposar-la.

No hi ha dubte que el perill que es vol evitar tant amb l'anticipació com amb l'assegurament de la prova -que en el moment de practicar-la no sigui possible dur-la a terme- s'agreuja si el procés queda paralitzat abans d'arribar a aquest estadi de la fase provatòria. Indiscutiblement, com més temps transcorri fins a la pràctica de les proves, augmenta el risc de que la seva realització esdevingui impossible. Aquesta pèrdua, com a conseqüència d'una dilació temporal, de la possibilitat de practicar un mitjà de prova davant el tribunal pot lesionar els drets d'algun dels litigants, en la mesura que, per aplicació de les normes sobre càrrega provatòria, haurà d'assumir les conseqüències que es deriven de la manca de prova d'un fet que ha al·legat⁸⁹.

Per tot això, creiem que ha de ser factible, durant el període de suspensió d'un procés, tant la realització anticipada de mitjans de prova com l'adopció de mesures d'assegurament d'aquests instruments. En ambdós casos es tracta d'actes urgents i necessaris, en tant que serveixen, i encara més en una situació de suspensió procedimental, per evitar el perill pels litigants de trobar-se amb la impossibilitat de practicar algun mitjà de prova pertinent per la seva defensa⁹⁰.

⁸⁹ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.123.

d") Incidència en l'execució provisional de la suspensió decretada en el procés declaratiu.

El problema entre suspensió del procés civil i execució provisional que ara volem plantejar versa sobre l'abast d'aquesta paràlització, en el sentit de si s'ha d'entendre de forma tan àmplia que també abarqui l'execució provisional sol·licitada sobre la base d'una sentència condemnatòria dictada en primera o segona instància. Això és, cal determinar si la suspensió per prejudicialitat del procés civil en via del recurs d'apel·lació o durant els recursos extraordinaris d'infracció processal o de cassació, també paralitza l'execució provisional que s'hagi pogut sol·licitar de la sentència condemnatòria de primera instància (en cas de suspensió del curs de l'apel·lació) o de la sentència condemnatòria de segona instància (en cas de suspensió de les actuacions dels recursos extraordinaris)⁹¹.

En la nostra opinió, la resposta a aquesta qüestió ha de ser de permetre l'execució provisional de les sentències tot i que la tramitació dels recursos interposats contra elles es suspengui per prejudicialitat. Per consegüent, ni la paràlització dels curss del recurs d'apel·lació no ha d'afectar l'execució provisional de la sentència de primera instància impugnada, ni l'aturada dels recursos extraordinaris d'infracció processal o de cassació ha de comportar la impossibilitat d'executar provisionalment la sentència de segona instància contra la qual s'han interposat.

Diverses raons justifiquen aquesta postura. En aquest sentit, cal tenir en compte, d'entrada, que l'execució provisional és conseqüència d'una sentència

⁹⁰ Així ho contempla també l'AAP Ciudad Real 2 març 1994 (AC 1994/399).

⁹¹ Una altra cosa és la possibilitat de suspendre l'execució provisional com a conseqüència de l'aparició en aquests tràmits d'una qüestió prejudicial devolutiva. Ara no ens estem referint a aquesta situació sinó a les repercussions que la suspensió per prejudicialitat de la tramitació d'un recurs pot tenir en l'execució provisional de la sentència impugnada.

dictada abans de decretar la suspensió per prejudicialitat. A això cal sumar el caràcter autònom que s'atribueix a l'execució respecte del procés declaratiu. Aquesta autonomia, en el cas de l'execució provisional, es reafirma pel fet que, per remissió de l'art 524 LEC, aquesta activitat executiva es regeix per les regles pròpies de l'execució. I en aquest estadi del procés, pel que ara ens interessa, l'art 565 LEC només contempla la suspensió en els casos expressament previstos, com podrien ser, un acord de les parts en aquest sentit, o l'existència d'una qüestió prejudicial en la mateixa execució, però no un supòsit de prejudicialitat suscitat en la fase declarativa del procés

És cert que els supòsits d'execució provisional són casos respecte dels quals no es pot predicar amb tanta claredat com en d'altres ocasions les notes d'urgència i necessitat. Tanmateix, això no ha de ser un obstacle per fer compatibles suspensió del procés civil i execució provisional. Aquesta senzillament dóna lloc a una situació d'expectativa a mercè del resultat del pleit principal, que pot acabar revocant la sentència provisionalment executada o bé confirmant-la. Ara bé, ambdós resultats poden esdevenir-se tant si aquest procés es troba suspès per prejudicialitat com si no. És més, el fet de la paralització procedimental fa que el retard en la finalització del pleit sigui més llarg, cosa que encara pot donar més arguments a favor de l'execució provisional en una situació de suspensió⁹².

⁹² Vid. GIMENO PÉREZ DE LEÓN, *Consideraciones sobre la suspensión de los procesos civiles por procesos penales*, cit., p.3587.

Així mateix es pronuncia l'AAT València 9 juny 1987 en un cas d'execució provisional d'una sentència de primera instància durant la suspensió del tràmit d'apel·lació per prejudicialitat penal. Segons aquesta resolució prejudicial "Lo decisivo es que los fundamentos de la Ejecución Provisional de una sentencia civil no firme no varían porque la firmeza de tal resolución dependa solamente de la terminación de los recursos civiles interpuestos, o esté subordinada también a la conclusión del proceso penal incoado en averiguación de un delito o falta que tenga relación con los hechos enjuiciados en el proceso civil que se halla en segunda instancia. Y las mismas consecuencias tendrán para las partes en el proceso civil que la sentencia no firme sea revocada por decisión del Tribunal Civil Superior, que lo sea como consecuencia de lo resuelto por el Tribunal Penal".

e") Abast de la suspensió acordada durant l'execució.

Segons el tenor literal de l'art 565.2 LEC, la suspensió de l'execució permet adoptar o mantenir les mesures de garantia dels embargaments acordats i practicar els que ja s'haguessin acordat. El precepte, doncs, fa perfectament compatibles, d'una banda, la suspensió de les actuacions executives, i de l'altra, les mesures que tendeixen a garantir l'èxit d'aquesta execució, sense que la primera afecti les segones.

Conseqüentment, a la pràctica, això es tradueix en la possibilitat de realitzar determinades actuacions processals tot i l'estat de paralització en què es troba el curs de l'execució. Tal com posa de manifest la doctrina, però, cal tenir en compte que aquestes actuacions que l'art 565.2 LEC permet dur a terme malgrat la suspensió només fan referència a l'embargament i a les mesures de garantia de la traba, però no a la fase de constrenyiment. D'aquí cal concloure, seguint el mateix sector doctrinal, que, si bé la suspensió de l'execució no exclou la possibilitat de mantenir i practicar els embargaments i les mesures de garantia de la traba, sí que impedeix, en canvi, la realització forçosa dels béns embargats i el pagament a l'executant⁹³.

Aquestes actuacions que, només amb relació a l'embargament i a les mesures de garantia, poden realitzar-se en el transcurs de la suspensió de l'activitat executiva són les que, al nostre entendre, responen als criteris d'urgència i necessitat que amb caràcter general s'exigeixen als actes processals que es duen a terme durant una paralització procedimental. D'una banda, perquè la viabilitat de practicar, mentre l'execució està en suspens, l'embargament i les mesures de garantia de la traba permet assegurar la possibilitat que l'executant

⁹³ Vid. l'estudi sobre la suspensió de l'execució i les seves conseqüències de CACHÓN CADENAS, *Suspensión de la actividad ejecutiva como consecuencia de la oposición del ejecutado*, cit., pp.1187-1188.

obtingui la satisfacció del seu dret. De l'altra, perquè impedit, en el transcurs de l'execució, la transmissió forçosa dels béns embargats s'eviten a l'executat una sèrie de perjudicis que després poden resultar injustificats i de difícil reparació⁹⁴.

Un cop analitzada la raó de compaginar activitat processal i suspensió de l'execució, resta per concretar quines són les actuacions executives esmentades que són compatibles amb la paralització del procés d'execució.

En primer lloc, la suspensió de l'activitat executiva no comporta l'aixecament dels embargaments practicats amb anterioritat a la paralització. Tot i que les actuacions no prossegueixen el seu curs, els embargaments que ja s'han dut a terme no perden validesa⁹⁵.

En segon lloc, tampoc és obstacle la suspensió de l'execució per acordar ni per mantenir les mesures de garantia dels embargaments que ja s'han practicat. No només es permet conservar aquelles mesures adoptades fins al moment de la suspensió i dur-les a terme, sinó també crear-ne altres de noves⁹⁶.

Així mateix, i baldament el tenor literal de l'art 565.2 LEC no ho contempli expressament, durant el període de suspensió de l'execució també ha de ser possible la traba de nous embargaments sobre els béns que resultin necessaris per cobrir la quantia per la qual s'està procedint a l'execució, així com l'adopció de les mesures de garantia necessàries per assegurar l'efectivitat d'aquests embargaments⁹⁷.

⁹⁴ CACHÓN CADENAS, *op.cit.*, p.1188.

⁹⁵ Vid. SABATER MARTÍN, *Artículo 565*, cit., T.III, p.2768; CACHÓN CADENAS, *op.cit.*, p.1187.

⁹⁶ Vid. SALINERO ROMÁN, *Artículo 565*, cit., T.III, p.2775; NIEVA FENOLL, *Despacho, oposición, impugnación y suspensión de la ejecución*, cit., vol.III, p.200; SABATER MARTÍN, *op.loc.cit.*; CACHÓN CADENAS, *op.loc.cit.*

Finalment, la suspensió de l'execució tampoc no exclou la possibilitat de demanar la millora, reducció o modificació de l'embargament o de les garanties de la traba. De la mateixa manera, no impedeix que l'executat pugui consignar la quantitat per la que s'està procedint en l'execució a fi d'evitar l'embargament o per obtenir l'aixecament de la traba ja practicada⁹⁸.

B) Manteniment de la litispendència.

El fet que el procés es trobi en un estat de suspensió i, per tant, de cessació amb caràcter general de la seva activitat procedimental no equival de cap manera a la seva extinció. Un procés en suspens és un procés que existeix encara que no es mogui i el curs de la seva tramitació hagi quedat aturat. És per aquest motiu que unànimement la doctrina afirma que durant el període de suspensió del procés la litispendència roman inalterada. Admetent que la paralització d'un procés no implica la seva desaparició, en conseqüència, cal afirmar la subsistència de la litispendència⁹⁹. Així doncs, la litispendència no s'extingeix mentre el procés està suspès, atès que aquesta paralització precisament es produeix durant la pendència de la causa i no impedeix que la tutela judicial que contingui la sentència que es dicti en el seu moment pugui prestar-se. Sent això així, la protecció que la litispendència desplega no pot veure's interrompuda, ja que durant aquest estroncament es podria produir, com a conseqüència del pas del temps, un perjudici per alguna de les parts¹⁰⁰.

⁹⁷ Vid. CACHÓN CADENAS, *op.loc.cit.*

⁹⁸ Vid. CACHÓN CADENAS, *op.cit.*, pp.1189 i 1190.

⁹⁹ Vid. entre altres GÓMEZ COLOMER, *Paralización del procedimiento*, cit., p.872; GUASP DELGADO, *La paralización del proceso civil y sus diversas formas*, cit., p.1951; SOTO NIETO, *La suspensión como crisis del proceso*, en "Rev.Jur.Cat.", 1956, LXXIII, pp.319-320; SERRA DOMÍNGUEZ, *Litispendencia*, cit., p.660; MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp.173-174.

C) Influència de la suspensió en la prescripció de l'acció civil.

La relació entre la paralització procedimental i la prescripció de l'acció civil adquireix rellevància amb referència a l'art 114 LECrim, que impedeix iniciar un procés civil mentre es trobi pendent un procés penal sobre el mateix assumpte. És a dir, quan els fets donen lloc a actuacions penals, aquestes paralitzen la possibilitat d'actuar en via civil per aquests mateixos fets.

Cal tenir en compte que un cop el procés civil ha començat i es suspèn per causa penal, aquesta suspensió no influeix sobre la prescripció de l'acció civil, atès que aquesta ja ha quedat interrompuda com a conseqüència de la presentació de la demanda. L'únic sobre el qual llavors sí que pot exercir influència és sobre la durada final d'aquesta causa interruptiva, que depèn de la finalització del procés civil, la qual tardarà més en arribar a causa de la suspensió¹⁰¹.

A partir d'aquí, tot i que pròpiament l'art 114 LECrim no consagra el principi de la suspensió de la prescripció d'accions, la jurisprudència sí que l'ha establert, bo i afirmant que l'existència d'un procés penal interromp la prescripció de qualsevol acció derivada d'aquest supòsit fàctic¹⁰². Si l'acció civil no es pot exercitar mentre està pendent la causa penal que té per objecte el fet en què es basa la civil, el termini de prescripció no comença a córrer fins que l'acció civil pot exercitar-se, cosa que es produeix quan acaba el procés penal¹⁰³. Mentrestant el termini de prescripció no transcorre. Conseqüentment, cal concretar, a aquests

¹⁰⁰ Vid. àmpliament MÁLAGA DIÉGUEZ, *op.loc.cit.*

¹⁰¹ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.683; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.128-129.

¹⁰² Vid. entre altres les SSTS 31 març 1992 (RJ 1992/2317), 12 juny 1997 (RJ 1997/4769); i les sentències AP Pontevedra 1 setembre 1993 (AC 1993/1774), AP València 7 de febrer 1996 (AC 1996/226), AP Balears 21 juliol 1997 (AC 1997/1553), AP Almeria 19 gener 1998 (AC 1998/2766).

¹⁰³ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.683.

efectes, quan es pot considerar que s'ha produït la terminació del procés penal per saber quan queda expedita la via civil.

Si bé algunes resolucions judicials afirmen que el termini de prescripció comença a comptar a partir del moment en què la decisió que posa fi al procés penal adquireix fermesa¹⁰⁴, la majoria de la doctrina jurisprudencial considera que el *dies a quo* per l'exercici de l'acció civil després del procés penal ve constituït per la data en què es té coneixement de la decisió jurisdiccional que finalitza el procés penal, coneixement que normalment es produeix a través de la notificació de la resolució que tanca l'esdevenir processal en l'ordre jurisdiccional criminal¹⁰⁵. De no ser així, l'absència d'aquesta notificació és susceptible d'afectar negativament l'efectivitat de la garantia constitucional del litigant d'accedir al procés, en aquest cas de l'ordre civil, i fer valdre les seves pretensions¹⁰⁶.

Ara bé, el problema sorgeix a l'hora de determinar els supòsits en els quals l'existència d'un procés penal impedeix l'inici d'una causa civil i consegüentment són d'aplicació tots els comentaris que sobre la prescripció s'acaben d'efectuar. En altres paraules, del que es tracta és d'aclarir si aquesta impossibilitat d'acudir a la

¹⁰⁴ Vid. en aquest sentit la STS 8 novembre 1984 (RJ 1984/5371); i les sentències AP Granada 10 febrer 1992 (AC 1992/282), AP Granada 19 gener 1995 (AC 1995/175), AP Girona 2 novembre 1995 (AC 1995/2059).

¹⁰⁵ Així es pronuncien entre altres les SSTS 1 març 1982 (RJ 1982/1277), 16 novembre 1985 (RJ 1985/5613), 9 maig 1986 (RJ 1986/2675), 20 gener 1992 (RJ 1992/191), 20 octubre 1993 (RJ 1993/7751), 28 octubre 1994 (RJ 1994/7875); la STSJ Navarra 3 febrer 1994 (RJ 1994/1604); i les sentències AP Córdoba 27 gener 1993 (AC 1993/37), AP Cádiz 13 juny 1994 (AC 1994/1033), AP Cádiz 15 febrer 1995 (AC 1995/216), AP Balears 3 abril 1995 (AC 1995/983), AP València 2 novembre 1995 (AC 1995/2180), AP València 7 febrer 1996 (AC 1996/226), AP Almeria 19 gener 1998 (AC 1998/2766), AP Sevilla 31 maig 1999 (AC 1999/5807).

Vid. també el comentari de sentència de CLIMENT DURAN, *La prescripción de la acción para exigir responsabilidad civil extracontractual derivada de un proceso penal sobreseído (comentario a la sentencia del Tribunal Constitucional 220/1993, de 30 de junio)*, en "Rev.Gen.Der.", 1994, nº595, pp.3187-3198.

¹⁰⁶ Vid. per totes la STC 220/1993 30 juny.

via civil només afecta l'acció restitutòria o reparatòria acumulable al procés penal, o bé al.ludeix també a altres accions civils diferents de l'esmentada.

En resposta a aquest interrogant la doctrina s'inclina per la primera opció mencionada. És a dir, l'impediment d'exercitar l'acció civil mentre es troba pendent un procés penal i la consegüent interrupció que de la prescripció produeix aquesta situació tan sols actua respecte de l'acció civil *ex delicto*. Pel que fa a la resta d'accions civils en aquests supòsits de pendència de causa criminal, més que parlar d'impossibilitat del seu exercici, cal entendre que aquest pot tenir lloc, sens perjudici que un cop iniciat el procés civil la seva tramitació s'hagi de suspendre. Això significa que, en aquests casos, presentada la demanda, encara que l'òrgan jurisdiccional civil detecti l'existència de fets pressumptament delictius, li ha de donar el curs que correspongui, produint-se aleshores la interrupció de la prescripció de l'acció amb la notificació d'aquest escrit inicial. A partir d'aquí, res impedeix, quan concorrin les circumstàncies necessàries, que s'acordi la suspensió del pleit¹⁰⁷.

3. L'aixecament de la suspensió i la reobertura del procés civil.

La situació de paralització en què resta el procés civil després d'acordar-ne la suspensió com a conseqüència d'una qüestió prejudicial devolutiva es manté mentre perdura la causa que motiva aquesta aturada procedimental i no té lloc alguna de les circumstàncies que determinen la fi d'aquesta suspensió. En tant que no tingui lloc algun d'aquests supòsits, el procés civil ha de continuar amb la seva tramitació paralitzada. Per contra, així que se n'esdevingui algun d'ells, cal procedir a l'aixecament de la suspensió i a la prompta reobertura del procés.

A) Supòsits.

¹⁰⁷ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, pp.683-684.

a) La finalització i la paralització del procediment prejudicial.

El supòsit general a partir del qual es posa fi a l'aturada de les actuacions civils suspeses per prejudicialitat consisteix en la terminació o la paralització del procediment on el tema prejudicial s'examina a títol principal.

Allò que justifica la suspensió en els supòsits de prejudicialitat devolutiva és la pendència d'un procediment on el tema que és prejudicial en el procés civil pugui ser resolt com a principal. La finalitat de la suspensió aleshores radica a esperar la solució del tema prejudicial que es pugui obtenir d'aquest procediment. Admetent això, és lògic doncs que de la fi o de la paralització de la pendència del procediment prejudicial es derivi també l'acabament de la suspensió del procés civil, havent esguard que amb aquelles circumstàncies desapareix la raó que legitima la paralització.

Per tal que es produeixi aquest efecte sobre la suspensió civil poden donar-se diverses hipòtesis. D'una banda, es pot tractar d'una finalització definitiva del procediment prejudicial. Entenem per tal la terminació de forma irreversible de les actuacions. L'exemple més clar és la sentència ferma. De l'altra, també és possible que el procediment prejudicial acabi però ho faci de forma diguem-ne provisional en la mesura que queda oberta la possibilitat que en el futur es reiniciï de nou el mateix procediment¹⁰⁸. Es tracta de casos on el procediment no pot continuar el seu curs i acaba, però, no de forma irrevocable, sinó amb l'eventualitat d'una possible reincoació de l'activitat processal. En aquest sentit, podem al·ludir als supòsits de desistiment en la primera instància d'un procés civil, en els quals, en deixar imprejutjada la pretensió, es permet tornar a iniciar amb posterioritat el

¹⁰⁸ La contraposició entre les dues maneres d'acabar un procés, una de forma definitiva i l'altra provisionalment, és apuntada ja per CACHÓN CADENAS, *Dinámica procesal del sobreseimiento provisional*, Bellaterra, 1993, inèdit, p.200.

mateix procés. Finalment, també cal fer referència a les hipòtesis de suspensió del procediment prejudicial quan resulta que aquesta paralització és ocasionada per una causa de caràcter indefinit, és a dir, respecte de la qual es desconeix el com i el quan de la seva desaparició. Són supòsits on, si bé el curs aturat del procediment pot reprendre la seva activitat, no es pot tenir la certesa de si aquesta circumstància tindrà lloc ni evidentment com es durà a terme. Pensem, per exemple, en l'acte de sobreseïment provisional que es pot dictar en un procés penal quan manquen indicis per acusar una determinada persona, que permet reobrir la causa en cas que aquests indicis s'obtinguin amb posterioritat. Així mateix, podem fer referència als supòsits de suspensió procedimental provocada per una malaltia indefinida que afecta alguna de les parts i respecte de la qual, per tant, no es pot determinar la seva finalització.

Així doncs, tant si el procediment es paralitza o acaba però queda oberta la possibilitat que en el futur es reprenguin les actuacions, com si el procediment finalitza irreversiblement, la suspensió del procés civil per prejudicialitat ha de ser aixecada. Si l'aixecament de la suspensió només pogués tenir lloc com a conseqüència d'una finalització definitiva del procediment prejudicial, i no en els casos de finalització provisional i de paralització havent d'esperar llavors, per a l'aixecament, la possible represa o reincoació del procediment i el seu acabament definitiu, ens trobaríem aleshores amb suspensions indefinides de processos civils i el consegüent risc de vulnerar la garantia de l'art 24 CE que exigeix un procés sense dilacions indegudes. Sí que és cert que permetre aixecar la suspensió després d'una finalització provisional o d'una paralització del procediment prejudicial comporta el perill de que efectivament les actuacions d'aquest últim es reprenguin o comencin de nou quan el procés civil ja ha acabat o bé mentre encara es troba pendent. Tanmateix, tant en un cas com en l'altre, es poden disposar de mecanismes per arribar a solventar aquestes situacions.

La decisió que paralitzi o posi fi sigui definitiva com provisionalment al procés prejudicial, per poder generar l'aixecament de la suspensió, ha de ser una decisió ferma, això és, invariable, contra la qual no sigui possible interposar cap recurs. Cal que es tracti, per tant, d'una decisió inimpugnable, que en el seu àmbit jurídic ja no tingui cap possibilitat de ser recorreguda¹⁰⁹. No són obstacle per aquesta fermesa, ni la pendència d'algun dels mitjans previstos legalment per atacar la cosa jutjada (com el procés de revisió d'una sentència ferma), ni el plantejament del recurs d'empara davant el Tribunal Constitucional o del recurs davant del Tribunal Europeu de Drets Humans¹¹⁰.

Tot plegat condueix a la necessitat de determinar quines resolucions donen lloc a la finalització o a la paralització d'un procediment. Això està en relació amb el tipus de procediment de què es tracti. És a dir, segons si el procediment prejudicial és penal, civil, administratiu o laboral perquè la qüestió prejudicial devolutiva apareguda en el procés civil i que s'hi està examinant com a principal és de naturalesa penal, civil, administrativa o laboral respectivament, les resolucions que hi poden posar fi o que el poden paralitzar varien. Per consegüent, en cada cas de suspensió del procés civil per prejudicialitat, cal tenir en compte, de cara al seu aixecament, la naturalesa de la qüestió prejudicial que s'ha suscitat i per tant del corresponent procediment on s'està enjudiciant a títol principal. Per aquest motiu, abordem el tema distingint cadascuna d'aquestes hipòtesis.

¹⁰⁹ Així ho afirmen, entre altres, GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.503; SALINERO ROMÁN, *Artículo 569*, cit., T.III, p.2782; VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil. Doctrina y Jurisprudencia Ley 1/2000*, cit., pp.164 i 908; SUÁREZ ROBLADANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, pp.386 i 387; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.648.

¹¹⁰ Vid. entre altres GARBERÍ LLOBREGAT, *op.cit.*, pp.648-649; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.57.

Així mateix, vid. la STS 8 maig 1992 (RJ 1992/3887) amb relació al recurs d'empara constitucional i la STS 22 juliol 1994 (RJ 1994/5525) pel que fa a la impugnació davant del Tribunal Europeu de Dret Humans.

a') Els processos prejudicials penals.

Si la qüestió prejudicial devolutiva apareguda en el procés civil és de naturalesa penal, el procés on s'ha d'examinar a títol principal ha de ser evidentment un procés també penal. Mentre aquest procés es troba pendent hi ha motiu per mantenir la paralització de la causa civil. Tanmateix, en el moment en què concorri alguna de les hipòtesis previstes en l'apartat 6 de l'art 40 LEC cal procedir a aixecar la suspensió. La norma contempla dos supòsits d'aixecament de la suspensió del procés civil. D'una banda, quan el procés penal hagi acabat. De l'altra, quan aquesta causa es trobi paralitzada. Així ho estableix el tenor literal del precepte esmentat en contemplar expressament la fi de la suspensió tant "cuando el juicio criminal ha terminado" com si el procés penal "se encuentra paralizado por motivo que haya impedido su normal continuación".

Per bé que la norma només al·ludeix pròpiament als supòsits de qüestions prejudicials que, aparegudes durant el procés declaratiu, versin sobre delictes i faltes perseguibles d'ofici i sobre falsetat documental, creiem que la seva regulació, almenys en l'aspecte que ara estem tractant, s'ha de fer extensiva als supòsits de qüestions prejudicials que en sentit estricte no hi estan compresos.

Ens estem referint, d'una banda, a les qüestions prejudicials penals suscidades durant el procés d'execució i en el transcurs del procés de revisió. Els articles que regulen la prejudicialitat penal en aquests estadis procesals no inclouen cap referència al moment en què la suspensió d'aquestes actuacions per prejudicialitat penal pot ser aixecada. La solució a aquesta llacuna legal, aleshores, passa per una aplicació analògica de les previsions que amb relació a l'aixecament de la suspensió recull l'art 40.6 LEC.

De l'altra, també aboguem per estendre l'aplicació d'aquest precepte als supòsits de qüestions prejudicials sobre delictes i faltes perseguibles només a

instància de part, regulades en l'art 114 LECrim, baldament l'article de la llei processal penal condicioni expressament l'aixecament de la suspensió civil a l'obtenció d'una sentència ferma en la causa criminal. Pel que fa al moment final de la suspensió del procés civil per prejudicialitat penal, la regulació de l'art 114 LECrim ha de ser substituïda per les previsions de l'art 40.6 LEC, que permet l'aixecament de la suspensió civil, no només quan el procés penal ha acabat, sinó també quan ha quedat paralitzat.

D'aquesta manera, s'obté una regulació unificada amb referència al moment de l'aixecament de la suspensió ocasionada per la prejudicialitat penal, la qual cosa sempre s'ha de valorar de forma positiva. A més a més, cal no oblidar que ja durant la vigència de la LEC de 1881, el tenor literal de l'art 114 LECrim quan al·ludeix només a la sentència penal ferma com a supòsit que provoca la fi de la suspensió civil, ja va ser interpretat i reconduït a les idees que ara han cristal·litzat en la nova LEC¹¹¹.

Comptant, doncs, que tant la finalització com la paralització del procés penal on s'examina a títol principal la qüestió prejudicial és motiu per aixecar la suspensió del procés civil, cal determinar quan es produeixen i quin és l'abast

¹¹¹ Dels diferents preceptes que durant la vigència de la LEC de 1881 regulaven la prejudicialitat penal en el procés civil, no tots utilitzaven la mateixa terminologia per referir-se al moment final de la suspensió que la devolutivitat d'aquest tipus de qüestions prejudicials ocasiona en el procés civil. Tant l'art 114 LECrim com l'art 1804 LEC parlaven de sentència ferma. L'art 514 LEC utilitzava l'expressió executòria. Només l'art 362 LEC al·ludia, de forma més general, a la terminació del procediment criminal.

De totes, la doctrina va entendre que aquesta darrera era la més correcta i d'ella es van servir els autors per afirmar que la suspensió d'un procés civil com a conseqüència de la prejudicialitat penal podia aixecar-se no només quan en la causa criminal es dictés una sentència ferma sinó fos quina fos la forma de conclusió d'aquest procés.

Vid. entre altres GUASP DELGADO, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., I, p.960; JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, cit., p.251; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, p.231; GÓMEZ ORBANEJA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.389; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., pp.95-97; BROCÁ, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., II, p.891; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema*

d'aquests supòsits, és a dir, quines resolucions donen lloc a una terminació de la causa criminal i quines permeten entendre paralitzada aquesta causa.

A) Primer supòsit. Les resolucions penals amb les quals s'acaba el procés poden concretar-se en dues: la sentència i l'aute de sobreseïment lliure.

a) La sentència constitueix el supòsit normal o ordinari de terminació del procés penal. En ella, l'òrgan jurisdiccional resol el fons de l'assumpte criminal, condemnant o absolent els processats. No té cabuda una tercera opció en la decisió de l'assumpte penal. No és possible, per tant, una absolució de la instància, sinó que el contingut de la sentència únicament pot consistir en una absolució o en una condemna. No hi ha dubte que la finalització mitjançant sentència ferma¹¹² de la causa criminal on s'enjudicia la qüestió prejudicial penal suscitada en el procés civil, entra dins de la noció de terminació que exigeix l'art 40.6 LEC per aixecar la suspensió d'aquest últim¹¹³.

b) Equiparat a la sentència, en concret a l'absolutòria, es troba la figura de l'aute de sobreseïment lliure¹¹⁴. Amb caràcter general, aquesta resolució procedeix quan, després de la instrucció, no concorren les circumstàncies necessàries per obrir el judici oral. En aquest sentit, l'obertura de la fase d'enjudiciament no és

procesal español, cit., p.111; SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., pp.85-87.

¹¹² Entenem per sentència ferma aquella que és inimpugnable, bé perquè contra ella ja no és possible interposar cap recurs, bé perquè s'ha esgotat el termini per interposar el recurs corresponent, sens perjudici de la possibilitat d'utilitzar els mitjans previstos legalment per rescindir sentències fermes (la revisió i el recurs d'anul.lació). Vid. CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal penal*, cit., p.623; RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Criminal. Séptima lectura constitucional*, cit., p.351 i ss.; GÓMEZ COLOMER, *Derecho Jurisdiccional III Proceso Penal*, cit., pp.340 i ss.

¹¹³ Vid. entre altres ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.688; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.380; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.134-135; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.53.

¹¹⁴ Vid. per tots FENECH NAVARRO, *Estudio sistemático del sobreseimiento*, en "Rev.Der.Proc.", 1945, p.419.

factible i cal dictar una aute de sobresseïment lliure quan no existeixen indicis racionals d'haver-se perpetrat el fet que ha donat lloc a la formació de la causa, quan el fet no és constitutiu de delictes, o quan el processat apareix exempt de responsabilitat criminal. A més a més dels motius mencionats, també existeixen supòsits especials de sobresseïment lliure, quan concorren determinades circumstàncies diferents de les exposades, fins i tot un cop obert el judici oral. Ens estem referint a l'existència de cosa jutjada, a la prescripció del delictes, i a l'amnistia i indult¹¹⁵.

En la mesura que l'aute de sobresseïment lliure s'assimila a una sentència absolutòria, la finalització mitjançant aquesta resolució ferma de la causa criminal que té per objecte la qüestió prejudicial penal apareguda en el procés civil, amb caràcter general no ha de plantejar problemes a l'hora de considerar-la un supòsit de terminació que permet aixecar la suspensió de les actuacions civils¹¹⁶. L'excepció a aquesta consideració de l'aute de sobresseïment lliure la constituïrien aquells supòsits en què aquesta resolució es dicta perquè el fet constitueix una falta (art 639 LECrim amb relació a l'art 637.2 del mateix cos legal). En aquests casos, el procés penal pot continuar contra el mateix imputat i pels mateixos fets, si bé a través d'un altre procediment¹¹⁷. En aquesta mesura, entenem que la suspensió del procés civil s'ha de mantenir fins que finalitzi el judici de faltes.

¹¹⁵ Vid. entre altres FENECH NAVARRO, *op.cit.*, pp.389 i ss.; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal penal*, cit., pp.619-622.

¹¹⁶ Vid. entre altres ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.688; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.380; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.137; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.55.

Així mateix, vid. les SSTs 16 novembre 1985 (RJ 1985/5613), 20 octubre 1987 (RJ 1987/7304), 30 novembre 1989 (RJ 1989/7930), 20 gener 1992 (RJ 1992/191), 20 setembre 1996 (RJ 1996/6818).

¹¹⁷ Vid. CACHÓN CADENAS, *Dinámica procesal del sobreseimiento penal*, cit., pp.195-197.

Això no obstant, la configuració de l'aute de sobresseïment lliure com una resolució que permet aixecar la suspensió civil per prejudicialitat, sí que pot oferir algun interrogant en aquells supòsits on en la causa criminal existeix una pluralitat d'imputats. Si en aquests casos el sobresseïment és total, és a dir, amb relació a tots els subjectes, no es pot parlar de dificultat, atés que la causa queda arxivada per tots ells. El problema més aviat apareix si resulta que el sobresseïment és parcial, o sia, que respecte d'algun o alguns dels imputats subsisteixen indicis de criminalitat, per tal com aleshores, si bé la causa s'arxiva per aquells subjectes afavorits pel sobresseïment, el procés penal continua i el judici oral s'obre respecte de la resta.

En aquests casos on la terminació de la causa criminal només es produeix en part, continuant parcialment el seu curs, cal determinar com repercuteix aquesta situació en l'aixecament de la suspensió del procés civil. Això és, si els supòsits de sobresseïment parcial del procés penal on s'enjudicia la qüestió prejudicial apareguda en la causa civil, s'han de considerar com una finalització que desemboca a l'aixecament de la paralització, o bé, per contra, s'han d'interpretar com una continuació del curs de les actuacions penals que impedeix posar fi a l'aturada procedimental civil.

La resposta a aquest interrogant, com era d'esperar, no és senzilla de trobar. Alguns autors la posen en connexió amb els subjectes afectats pel sobresseïment. D'aquesta manera, quan en el procés penal es produeix un sobresseïment parcial entenen que en determinats casos és possible, com a producte d'aquesta resolució, aixecar la suspensió del procés civil que la pendència de la causa criminal ha ocasionat. La circumstància que ha de concórrer perquè això sigui viable és que coincideixin els subjectes afavorits pel sobresseïment i els litigants del litigi civil¹¹⁸.

¹¹⁸ Vid. BROCÁ, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., II, p.891.

No ens sembla una solució desencertada. L'únic inconvenient que presenta és la seva inaplicació a tots els supòsits de prejudicialitat devolutiva penal en el procés civil. Mentre els subjectes que litiguen en el procés civil siguin els mateixos que els que són part en la causa criminal, el criteri exposat per solventar els casos de sobresseïment parcial pot semblar viable. El problema sorgeix en els supòsits on els subjectes del procés penal on s'enjudicia la qüestió prejudicial apareguda en el procés civil no són els que litiguen en aquest últim. O també, per exemple, en aquells casos on el subjecte afectat pel sobresseïment, després de tot, encara queda vinculat al procés penal com a responsable civil. Aleshores, la solució esmentada no pot presentar-se com a factible.

En vista de tot l'exposat, cal buscar un altre criteri que permeti donar resposta a la totalitat de supòsits de sobresseïment parcial. Potser la solució caldria relacionar-la llavors amb la idea de rellevància prejudicial, que, en definitiva, és la que justifica que una qüestió prejudicial, en lloc de ser resolta pel tribunal de la qüestió principal, sigui dirimida en el procés i davant l'òrgan corresponents. D'aquesta manera, si resulta que, tot i el sobresseïment parcial que ha tingut lloc en la causa criminal, les actuacions penals que continuen el seu curs són d'influència en la resolució de la qüestió principal civil, la suspensió del procés no podria aixecar-se com a conseqüència del sobresseïment. En cas contrari, si el que resta del procediment penal no presenta cap mostra de transcendència per a la resolució de l'assumpte civil, seria possible que el sobresseïment parcial permetés aixecar la suspensió de la causa.

B) Segon supòsit. A banda d'una finalització del procés penal, aquest també pot veure's afectat per una paralització, això és, per una aturada de les actuacions amb la possibilitat que tingui lloc una reobertura de la causa amb posterioritat. Les resolucions que poden incloure's en aquest concepte són de diversa índole. Vist que el tenor literal de la Llei exigeix que es tracti de paralitzacions del procés penal

per motius que impedeixin la seva normal continuació, incloem en aquest concepte aquells supòsits en què la paralització es produeix de forma indefinida, és a dir, aquells casos on es desconeix si la circumstància que permet reprendre el curs del procés penal es produirà ni, per descomptat, quan ho farà. En altres paraules, quan el procediment prejudicial es veu afectat per una paralització la durada de la qual té un final cert, aquesta situació de quietud no justifica l'aixecament de la suspensió del procés civil ocasionada per la pendència d'aquell procediment. Per contra, quan l'aturada que pateix el procediment prejudicial té una durada aleatòria, aleshores sí que, malgrat la provisionalitat d'aquesta terminació de les actuacions, ha de ser viable l'aixecament de la suspensió civil.

a) D'entrada, cal fer menció en aquest sentit de l'aute de sobresseïment provisional i de l'aute d'arxiu de les actuacions per rebel·lia de l'imputat. Es tracta de supòsits que podrien qualificar-se de perminació provisional ja que ambdues resolucions signifiquen una paralització de les actuacions penals però quedant oberta la porta a una represa del curs del procediment davant un canvi de les circumstàncies. Això no obstant, la causa criminal, on s'està enjudiciant la qüestió prejudicial penal apareguda en el procés civil, que finalitzi amb alguna d'aquestes resolucions permet aixecar la suspensió del litigi civil; encara que existeixi el risc que, un cop reobert aquest últim, la tramitació del procés penal es reprengui. De no ser així, les parts del procés civil es veurien obligades a esperar, o bé la reobertura del procés penal condicionada a una hipotètica aparició de noves dades, o bé la prescripció de la infracció penal sense que hagin aparegut aquests nous indicis. Tant una cosa com l'altra ens aboca a paralitzacions indefinides de processos civils, la qual cosa és susceptible de vulnerar la garantia constitucional d'un procés sense dilacions indegudes¹¹⁹.

¹¹⁹ Vid. entre altres GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.649; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.137.

L'aute de sobreseïment provisional pot tenir lloc quan, després de la instrucció, encara hi ha dubtes sobre l'existència del fet delictiu o sobre la determinació del presumpte autor, ja sigui perquè no resulta justificada la perpetració del delictes que ha motivat el procés, ja sigui perquè, tot i la comissió del delictes, no hi ha motius suficients per acusar ningú¹²⁰. Per bé que l'aclariment d'algun d'aquests interrogants permet reobrir la causa criminal, la seva adopció en un procés penal, quan assoleix la fermesa, permet aixecar la suspensió del procés civil que la pendència del primer havia provocat¹²¹.

De fet, no ha d'estranyar que això sigui així, si es té en compte que el sobreseïment provisional sempre s'ha conceptuat com una terminació del procés

¹²⁰ Vid. entre altres FENECH NAVARRO, *Estudio sistemático del sobreseimiento*, cit., pp.389 i ss.; MASCARELL NAVARRO, *El sobreseimiento provisional en el proceso penal español*, València, 1993, pp.107 i ss.

¹²¹ Així ho manifesten sense cap mena de dubte doctrina i jurisprudència.

Vid. entre altres ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.688; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.380; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.649; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.137-138; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.55.

Igualment, vid. entre altres les SSTS 16 novembre 1985 (RJ 1985/5613), 20 octubre 1987 (RJ 1987/7304), 30 novembre 1989 (RJ 1989/7930), 20 gener 1992 (RJ 1992/191), 31 març 1995 (RJ 1995/2795), 20 setembre 1996 (RJ 1996/6818).

Abans de la reforma del procediment penal abreujat operada per la Llei 38/2002, 24 octubre, s'equiparava a l'aute de sobreseïment provisional, l'aute d'arxiu de les diligències prèvies que en virtut de l'art 789.5 LECrim es podia dictar en aquell procediment. Amb aquesta resolució, l'òrgan jurisdiccional podia posar fi a aquestes actuacions quan considerava que el fet no era constitutiu de delictes. Es tractava, igual que l'aute de sobreseïment provisional, d'una forma de finalització del procés de caràcter temporal, amb la qual cosa es consentia la reobertura de la instrucció quan l'aparició de nous elements fàctics permetia acreditar la tipicitat del fet (Vid. GIMENO SENDRA, *Derecho procesal penal*, cit., pp.597-598). Tot i aquesta provisionalitat de la paralització de la causa criminal, l'existència d'aquesta resolució, quan esdevenia ferma, justificava l'aixecament de la suspensió del procés civil que s'havia acordat com a conseqüència de la presència d'aquella. Vid. en aquest sentit SUÁREZ ROBLEDANO, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.138; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *op.loc.cit.* Així mateix, vid. les SSTS 16 novembre 1985 (RJ 1985/5613), 20 octubre 1987 (RJ 1987/7304), 30 novembre 1989 (RJ 1989/7930), 20 gener 1992 (RJ 1992/191), 20 setembre 1996 (RJ 1996/6818); i la SAP Astúries 29 novembre 2002 (JUR 2003/92156).

Ara, a partir de la modificació parcial de la LECrim realitzada amb la Llei esmentada, el legislador, en l'art 779.1, ja no parla d'arxiu de les actuacions perquè el fet no és constitutiu d'infracció penal, sinó de sobreseïment per aquest mateix motiu o perquè no apareix suficientment justificada la seva perpetració.

penal, encara que no sigui definitiva. En aquest sentit, cal pensar que entre els seus efectes es troben la revocació del processament en el judici per delictes greus, l'aixecament de mesures cautelars, o la possibilitat d'exercir accions penals en defensa del dret a l'honor. Per consegüent, no es tracta d'una simple interrupció del curs del procés, sinó que implica la supressió de les mesures destinades precisament a la prossecució de l'activitat processal¹²².

El problema que en aquests casos pot derivar-se de l'aute de sobresseïment provisional es planteja en els mateixos termes que hem vist en ocasió de l'aute de sobresseïment lliure. Estem fent referència a aquells supòsits on, havent-hi pluralitat d'imputats en la causa criminal, el sobresseïment només afavoreix a algun d'ells, mentre el procediment continua per la resta. La solució proposada aleshores també pot servir ara. Així doncs, en els casos en què el procés penal on s'enjudicia la qüestió prejudicial acabi amb un sobresseïment provisional que només afecta algun o alguns dels processats, sempre que les actuacions penals que, malgrat el sobresseïment parcial, continuen el seu curs siguin de rellevància de cara a resoldre la qüestió principal civil, cal mantenir la suspensió del procés civil fins que finalitzin.

L'altra resolució a través de la qual el procés penal queda paralitzat indefinidament és l'aute d'arxiu de les actuacions per rebel.lia de l'imputat. Quan aquest subjecte no compareix davant l'òrgan jurisdiccional en determinats moments de la causa, cal declarar-lo rebel i aturar el procediment. Si l'absència es produeix durant la fase d'instrucció, les actuacions s'arxiven en finalitzar aquesta (art 840 LECrim). Si, en canvi, la rebel.lia té lloc durant la celebració del judici oral, es suspèn immediatament el procés i s'arxiven els autes (art 841 LECrim) (sens perjudici de la possibilitat que existeix en el procés penal abreujat i en el judici de

¹²² Per una anàlisi detallada d'aquesta qüestió vid. CACHÓN CADENAS, *Dinámica procesal del sobreseimiento penal*, cit., pp.199-200.

faltes de celebrar el judici oral sense la presència de l'acusat quan es compleixen determinats pressupòsits i requisits)¹²³.

Tant en un cas com en l'altre, la paralització procedimental que es deriva de la situació de rebel·lia es troba condicionada a l'aparició del subjecte rebel. Per consegüent, es tracta d'una finalització de la causa criminal que té caràcter temporal, atès que la presència del declarat rebel permet reobrir les actuacions penals. Això no obstant, quan en un procés penal, on s'està enjudiciant la qüestió prejudicial apareguda en el litigi civil, s'aturen les actuacions per rebel·lia, aquesta paralització, quan la resolució esdevé ferma, justifica l'aixecament de la suspensió del procés civil¹²⁴. Ara bé, segons la STS 2 desembre 1993 (RJ 1993/9485), l'excepció a aquesta regla general la constitueixen aquells supòsits on el declarat rebel en la causa criminal paral·lelament litiga en el procés civil suspès. En altres paraules, quan resulta que simultàniament el subjecte que en el procés penal figura com a rebel està litigant en el procés civil paralitzat com a conseqüència del primer, l'acte d'arxiu de les actuacions per rebel·lia que s'hi dicti no permet aixecar la suspensió procedimental civil, sinó que aquesta ha de continuar fins a una altra finalització penal¹²⁵.

¹²³ Vid. per tots MORENO CATENA, *Derecho procesal penal*, cit., pp.547-548.

¹²⁴ Vid. entre altres ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.688; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.380; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.142-143; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.55.

¹²⁵ Així es pronuncia la resolució jurisdiccional esmentada: "Estima esta Sala en relación con lo expuesto, que aun cuando su doctrina admita en ciertos casos que el archivo provisional de unas Diligencias Sumariales, por razón de la rebeldía de los que en ellas aparezcan procesados no sea obstáculo para que pueda seguirse el curso del proceso civil, ello no puede operar de ningún modo, cuando como aquí acontece pueda prevalerse de dicha excepción suspensiva quien precisamente ha creado la situación con su propia rebeldía".

Vid. també en aquesta línia PICÓ I JUNOY, *El principio de la buena fe procesal*, cit., pp.100-101.

Parellament al que succeeix amb els supòsits de sobresseïment del procés penal, l'arxiu de les actuacions per rebel·lia com a mitjà per aixecar la suspensió civil també planteja problemes en els casos de pluralitat d'imputats on la rebel·lia només afecta algun d'ells. Alguns autors defensen l'aixecament de la suspensió civil si es produeix la identitat personal rebel-litigant¹²⁶. Com ja ha quedat exposat pàgines enrere, no compartim aquest punt de vista. D'una banda, perquè no sempre coincideixen els subjectes dels processos civil i penal. De l'altra, perquè la jurisprudència no admet l'aixecament de la suspensió precisament quan el declarat rebel és el mateix que litiga en seu civil. La solució, al nostre entendre, passa aleshores per tenir en compte la noció de rellevància prejudicial. Això és, si les actuacions penals que continuen el seu curs per no estar afectades per la situació de rebel·lia són d'influència en la qüestió principal del procés civil, la suspensió d'aquest ha de mantenir-se. En cas contrari, pot aixecar-se¹²⁷.

b) A banda de les dues resolucions que s'acaben d'esmentar, també poden configurar-se com a paralització indefinida del procés penal que, per tant, permet aixecar la suspensió civil, alguns supòsits de suspensió de la causa criminal.

Pensem, per exemple, en el cas de la suspensió acordada a causa d'una malaltia indefinida de l'imputat. Es tracta d'un cas de suspensió del procés penal que, al nostre entendre, permetria aixecar la suspensió de les actuacions civils precisament per la incertesa que afecta la causa suspensiva penal, ja que la recuperació de l'imputat no se sap si es produirà ni quan. Per contra, no es podria considerar com un supòsit assimilable la suspensió del procés penal per malaltia del lletrat, atès que aquest pot ser substituït i per tant és determinable el moment de reprendre la causa criminal.

¹²⁶ Vid. BROCÁ, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., III, p.891.

La diferència entre ambdós casos és important. Cal tenir en compte que en el primer cas el procediment s'atura per causes que no tenen una durada certa, és a dir, que es desconeix si mai arribaran a desaparèixer, ja que difícilment es pot tenir la certesa sobre la recuperació d'una malaltia indefinida que permeti reprendre les actuacions. En canvi, en el segon supòsit, és clar que el procés no pot continuar el seu curs, però, a diferència de l'anterior, la durada de la causa paralizadora té un final cert a partir del qual la tramitació procedimental reprendrà el seu camí.

C) Finalment, cal fer menció d'altres decisions de l'òrgan jurisdiccional, susceptibles de tenir alguna repercussió en l'aixecament de la suspensió del procés civil. Estem pensant en els autes d'inadmissió dels actes d'iniciació del procés penal, que impedeixen el desenvolupament procedimental d'aquest. Per exemple, l'aute d'inadmissió de la denúncia en cas de manca de tipicitat del fet (art 269 LECrim), o bé l'aute de desestimació de la querella perquè els fets en què es fonamenta no constitueixen delictes (art 313 LECrim).

Admetent que, en virtut de la teoria de la presentació, el procés penal, al nostre entendre, quan s'incoa a instància de part comença precisament amb la presentació dels escrits corresponents, és possible que aquesta presentació de la denúncia o de la querella hagi servit per suspendre el procés civil abans que l'òrgan jurisdiccional penal es pronunciï sobre l'admissió o inadmissió d'aquests escrits. És lògic, doncs, que en aquests casos en què la causa civil es troba paralitzada com a conseqüència de la presentació de la denúncia o de la querella, en el moment en què s'inadmeten aquests escrits amb una decisió ferma i acaba la curta pendència del procés penal, la suspensió civil també s'hagi d'aixecar.

b') Els procediments prejudicials civils.

¹²⁷ Vid. en aquest sentit SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, cit., p.86.

Quan en un procés civil, la qüestió prejudicial devolutiva que s'hi suscita és també civil, no cal dir que el seu enjudiciament a títol principal correspon a un procediment igualment civil. La pendència d'aquest procediment prejudicial justifica que mentrestant el procés civil on s'ha plantejat el tema prejudicial romangui suspès. Coherentment, en el moment en què el procediment prejudicial finalitza, de forma definitiva o provisionalment, o queda paralitzat indefinidament aquesta suspensió s'ha d'aixecar.

Encara que del redactat de l'art 43 LEC, precepte encarregat de regular la prejudicialitat homogènia en el procés civil declaratiu, es desprèn que la norma condiona l'aixecament de la suspensió d'aquest procés a la finalització del procediment que tingui per objecte la qüestió prejudicial, cal entendre, com en els supòsits penals, que ambdós tipus de circumstàncies (terminació i paralització del procediment prejudicial) permeten acabar amb l'aturada de les actuacions civils.

La idea d'unificar la regulació sobre la prejudicialitat en el procés civil aconsella estendre la interpretació del precepte de la LEC als supòsits de qüestions prejudicials sobre inexactitud registral recollits en l'art 4 LRC, baldament aquesta norma només faci referència a la sentència ferma com a mitjà de finalització del procediment prejudicial a partir del qual poder aixecar la suspensió del procés civil. A més a més, les previsions de l'art 43 LEC igualment han de servir per omplir la llacuna que pateix la regulació de la prejudicialitat homogènia en els processos civils d'execució i de revisió.

Un cop aclarides aquestes qüestions, coné referir-se als diferents procediments civils. La delimitació de les resolucions en virtut de les quals finalitza o es paralitza cadascun d'ells depèn del tipus de procediment de què es tracti: un procés judicial, un arbitratge, un expedient de jurisdicció voluntària, o un expedient governatiu sobre inexactitud registral.

A) En una primera categoria cal agrupar aquelles resolucions que signifiquen una terminació definitiva del procés civil, és a dir, una finalització irrevocable de les actuacions.

a) No hi ha dubte que una de les resolucions susceptible d'incloure's en aquest apartat és la sentència. És la forma ordinària d'acabar un procés civil i amb la seva fermesa¹²⁸ es posa fi a la litispendència sigui quin sigui el seu contingut. Per consegüent, no només quan es pronuncia sobre el fons de l'assumpte sinó també quan conté una absolució en la instància arran de l'estimació d'una excepció processal¹²⁹. Així és que, sempre que el procés civil on la qüestió prejudicial s'enjudicia a títol principal acabi amb aquest tipus de resolució, la suspensió de la causa civil que la pendència d'aquest procediment ha generat pot ser aixecada.

b) També cal fer menció, com un supòsit una mica especial, de l'aute que recull l'aplanament parcial. És sabut que l'aplanament consisteix en una manifestació del demandat a través de la qual mostra la seva conformitat amb la petició continguda en la demanda¹³⁰. Si l'aplanament és total, o sia, que al.ludeix a

¹²⁸ La sentència ferma és la sentència inimpugnable, sia perquè contra ella ja no és possible interposar els recursos ordinaris o extraordinaris que la Llei preveu contra la resolució, sia perquè s'ha esgotat el termini per interposar-los. Això no impedeix, tanmateix, la possibilitat de recursos excepcionals, és a dir, aquells que ataquen la cosa jutjada produïda per una sentència ferma (revisió i recurs d'audiència al rebel). Vid. MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., pp.464-465; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p.443; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.356.

¹²⁹ Vid. per tots MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp.178-181.

¹³⁰ Sobre l'aplanament vid. entre altres MUÑOZ ROJAS, *El allanamiento a la pretensión del demandante*, Pamplona, 1958; FERNÁNDEZ RODRÍGUEZ, *El allanamiento en el proceso civil*, en "Rev.Gen.Der.", 1987, nº517-518, pp.5449 i ss.; MÁRQUEZ ROMERO, *El allanamiento en el proceso civil*, Granada, 1992; LORCA NAVARRETE, *Artículos 19 a 22*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.I, pp.238-240; TAPIA FERNÁNDEZ, *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, cit., p.231-233; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., pp.335-337; PÉREZ DAUDÍ,

totes les pretensions de l'actor, el procés acaba amb una sentència condemnatòria d'acord amb allò sol·licitat pel demandant (art 21.1 LEC), cosa que no ofereix cap mena de dificultat en la mesura que es tracta d'un supòsit enquadrable en el grup anterior.

El problema pot sorgir en cas que l'aplanament sigui parcial, és a dir, quan el demandat només es conforma respecte d'una part de les pretensions de l'actor, posat que aquest n'hagi plantejat vàries, o bé únicament admet quelcom d'allò sol·licitat en la demanda. En aquests supòsits, l'art 21.2 LEC permet que l'òrgan jurisdiccional, a instàncies de la part demandant, dicti un aute acollint les pretensions objecte de l'aplanament parcial, sempre i quan la naturalesa d'aquestes permeti una decisió independent sobre l'aplanament que no prejudgi la que ha de recaure sobre la resta del contingut de la demanda. Això significa que, mentre una part de les peticions queden resoltes en aquest aute que acull l'aplanament parcial del demandat, per la resta el procés continua fins a ser dirimides en la sentència.

L'interrogant que es planteja és si l'existència d'aquest aute sobre l'aplanament parcial en un procés civil on s'enjudicia a títol principal la qüestió prejudicial apareguda en una altra causa igualment civil, permet aixecar la suspensió per prejudicialitat d'aquesta darrera, o bé, contràriament, per a l'aixecament d'aquesta suspensió cal esperar que el procés prejudicial finalitzi en forma de sentència. Som de l'opinió que la resposta a aquest interrogant cal lligar-la amb la idea de rellevància prejudicial. D'aquesta manera, si les peticions no afectades per l'aplanament i respecte de les quals continua el curs del procés prejudicial civil són d'influència en la resolució de la qüestió principal, la suspensió per prejudicialitat no pot ser aixecada com a producte de l'aute d'aplanament

El allanamiento en el proceso civil, Barcelona, 2000, pp.25 i ss.; PÉREZ-CRUZ MARTÍN, *Del poder de disposición del proceso civil*, en "Instituciones del nuevo proceso civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.I, pp.186-191;

parcial. Si, en canvi, no exerceixen aquesta transcendència, no hi ha d'haver cap inconvenient perquè l'aute esmentat, un cop ferm, permeti procedir a l'aixecament de la paralització del procés principal.

c) Una altra resolució a la qual cal al·ludir és l'aute a través del qual l'òrgan jurisdiccional homologa la transacció celebrada per les parts. Quan, davant la pendència d'un procés, els litigants arriben a un acord sobre el conflicte que s'hi està discutint, el procés perd la seva raó de ser i cal posar-hi fi. La transacció es plasma en una resolució, que adopta la forma d'aute, i on el tribunal homologa els termes de l'acord a què han arribat les parts. Aquest aute és el que, en aquests casos, determina la finalització de la causa civil. A més a més, es converteix en títol executiu, amb la qual cosa se'n pot exigir el compliment mitjançant els tràmits d'execució de sentències¹³¹.

L'existència d'aquesta resolució ferma en un procés prejudicial justifica l'aixecament de la suspensió del procés principal. Es tracta d'una resolució que posa fi al procés, encara que sense necessitat de sentència, i que produeix l'extinció de la litispendència¹³². Per consegüent, si es dicta en un procés que té per objecte una qüestió que és prejudicial en un altre, se l'ha de considerar com una resolució que, en terminar les actuacions, permet aixecar la suspensió procedimental generada precisament per la pendència d'aquestes.

d) També cal considerar com una forma definitiva d'acabar un procediment civil la satisfacció extraprocessal o la carència sobrevinguda d'objecte. L'art 22 LEC contempla la finalització del procés quan desapareix l'interès legítim a obtenir

GARBERÍ, *Artículos 19 a 22*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona 2001, T.1, pp.307-314.

¹³¹ Vid. entre altres PELÁEZ SANZ, *La transacción. Su eficacia procesal*, Barcelona, 1987; LORCA NAVARRETE, *op.cit.*, pp.223-231; TAPIA FERNÁNDEZ, *op.cit.*, pp.222-224; RAMOS MÉNDEZ, *op.cit.*, p.447; PÉREZ-CRUZ MARTÍN, *op.cit.*, pp.162-168; GARBERÍ, *op.cit.*, pp.258-268.

¹³² Vid. per tots MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp.185-186.

la tutela judicial pretesa, sia perquè les pretensions de l'actor i del demandant reconvençional ja han quedat satisfetes fora del procés, sia per qualsevol altra causa¹³³. En tant que manca l'interès per la tutela judicial sol·licitada, cal procedir a la finalització de la causa, que es decreta mitjançant un aute, al qual se li atribueixen els mateixos efectes que una sentència absolutòria ferma. A més a més, quan la resolució judicial que recull la causa d'extinció i proclama el final del judici assoleix la seva fermesa, també finalitza la litispendència¹³⁴. Conseqüentment, el fet que aquesta situació tingui lloc en el marc d'un procés on es discuteix a títol principal una qüestió prejudicial, justifica que la suspensió acordada per la pendència d'aquest procediment prejudicial pugui aixecar-se¹³⁵.

B) Una segona categoria de resolucions que poden dictar-se en un procés civil són les que poden classificar-se com de terminació provisional, no en el sentit de permetre reobrir les mateixes actuacions finalitzades provisionalment, sinó

¹³³ Vid. amb caràcter general LORCA NAVARRETE, *Artículos 19 a 22*, cit., T.I, pp.241-248; TAPIA FERNÁNDEZ, *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, cit., pp.225-227; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., pp.445-446; PÉREZ-CRUZ MARTÍN, *Del poder de disposición del proceso civil*, cit., vol.I, pp.192-206; GARBERÍ, *Artículos 19 a 22*, cit., T.1, pp.328-334.

¹³⁴ Vid. per tots MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., p.189.

¹³⁵ Cal incloure aquí, evidentment, el supòsit especial de terminació del procés per satisfacció extraprocessal que recull el mateix art 22 LEC en el seu apartat quart. El supòsit al·ludeix al procés de desnonament de finca urbana per falta de pagament. La terminació processal en aquests casos pot produir-se si, abans de la celebració de la vista del judici verbal, l'arrendatari paga a l'actor les rendes degudes. La Llei, amb tot, exclou d'aquesta possibilitat de finalització del procés, tant aquells supòsits en què l'arrendatari ja hagi enervat el desnonament en una ocasió anterior, com aquells altres on, tot i el requeriment de pagament efectuat per l'arrendadaor amb quatre mesos d'antelació a la presentació de la demanda, l'arrendatari no hagi procedit a l'entrega dels diners durant aquest període de temps.

Així és que, i pel que a nosaltres ara ens interessa, en els casos en què el procés de desnonament sigui prejudicial respecte d'una altra causa civil que per aquest motiu es troba suspesa, la terminació del primer en la forma descrita ha de servir per posar fi a la suspensió del segon. En altres paraules, si resulta que en un procés civil es suscita com a qüestió prejudicial devolutiva el tema referent al desnonament d'una finca urbana per manca de pagament, i com a conseqüència de la pendència d'un procés sobre aquest assumpte es suspèn el procés civil principal, és possible aixecar aquesta paralització sempre que, en les condicions esmentades, el procés de desnonament finalitzi mitjançant un aute ferm com a conseqüència del pagament de les rendes per part de l'arrendatari.

perquè no impedeixen que amb posterioritat es torni a iniciar un mateix procés idèntic al que han posat fi.

a) Cal fer referència en aquest àmbit a la figura del desistiment. El desistiment consisteix en una declaració de voluntat de l'actor a través de la qual abandona el procés pendent que ha iniciat sense que això suposi una renúncia a l'acció. Aquesta declaració de voluntat del demandant ha d'anar acompanyada del consentiment del demandat, llevat que a aquest encara no se l'hagi citat a comparèixer o bé es trobi en rebel·lia¹³⁶.

En qualsevol cas, el desistiment provoca la finalització de les actuacions i de la litispendència mitjançant un aute¹³⁷, on senzillament es deixa constància d'aquesta terminació sense incloure cap pronunciament de fons sobre la pretensió plantejada. El fet que l'assumpte quedi imprejutjat després de tenir lloc un desistiment, té una sèrie de conseqüències. Si el desistiment s'ha produït durant la primera instància, la manca d'enjudiciament de la pretensió obre la possibilitat d'incoar un nou procés posterior entre les mateixes parts i amb el mateix objecte. En canvi, posat que el desistiment es realitzi en via de recurs, l'assumpte queda imprejutjat en aquest estadi del procediment, però, es converteix en ferma la sentència d'instància impugnada.

Tant en una hipòtesi com en l'altra, l'aute ferm sobre el desistiment que es dicti en un procés civil que és prejudicial d'un altre, el qual roman suspès precisament com a conseqüència del primer, ha de permetre aixecar aquesta

¹³⁶ Sobre el desistiment vid. entre altres FAIRÉN GUILLÉN, *El desistimiento y su bilateralidad en la primera instancia*, cit.; LORCA NAVARRETE, *Artículos 19 a 22*, cit., T.I, pp.235-237; TAPIA FERNÁNDEZ, *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, cit., pp.233-235; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p.448; PÉREZ-CRUZ MARTÍN, *Del poder de disposición del proceso civil*, cit., cit., vol.I, pp.177-186; GARBERÍ, *Artículos 19 a 22*, cit., T.1, pp.279-289.

¹³⁷ Vid. per tots MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp.184-185.

suspensió. Si resulta que el desistiment és parcial¹³⁸ i, per tant, el procés prejudicial continua en part la seva tramitació i s'atura respecte d'allò que ha estat objecte del desistiment, l'aixecament de la suspensió civil igualment pot ser factible, tret que les actuacions del procés prejudicial que prossegueixen el seu curs siguin d'influència en la resolució de la qüestió principal.

b) Una altra resolució a tenir en compte a l'hora de posar fi a les actuacions procedimentals civils és l'aute de sobresseïment. Es tracta d'una resolució a través de la qual s'acaba el procés i la litispendència¹³⁹, normalment sense pronunciament sobre el fons, com a conseqüència de la concurrència d'una sèrie d'obstacles que n'impedeixen la continuació. Així, per exemple, davant l'absència de pressupòsits processals no subsanables (litispendència, cosa jutjada), o com a conseqüència de la falta de pressupòsits que, tot i ser subsanables, no s'han corregit. Si bé en alguns casos, el fet que la pretensió quedi imprejutjada deixa oberta la possibilitat d'incoar un nou procés posterior entre les mateixes parts i el mateix objecte, en d'altres això no és possible, per exemple, quan el sobresseïment es fonamenta en un supòsit de litispendència o de cosa jutjada¹⁴⁰.

L'aute ferm de sobresseïment que es dicti en un procediment civil on s'està examinant a títol principal la qüestió prejudicial apareguda en una altra causa igualment civil, ha de servir per poder aixecar la suspensió que aquesta última pateix com a conseqüència de la situació de prejudicialitat devolutiva.

¹³⁸ El desistiment parcial, en el cas d'un procés amb pluralitat d'objectes quan es desisteix d'alguna de les pretensions acumulades que l'única relació que guarden entre sí és la identitat de les parts, és admès per la doctrina. Vid. per tots PÉREZ-CRUZ MARTÍN, *Del poder de disposició del proceso civil*, cit., vol.I, p.180.

¹³⁹ Vid. per tots MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp.188-189.

¹⁴⁰ Vid. per tots BARONA VILAR, *Derecho Jursidiccional II Proceso Civil*, cit., pp.369-370.

c) Finalment, cal al·ludir a l'acte que acorda la caducitat de la instància. La caducitat suposa la terminació del procés per inactivitat de les parts durant el lapse de temps previst en la Llei i, per consegüent, l'extinció de la litispendència¹⁴¹. Els efectes que provoca la caducitat són similars als que es desprenen del desistiment. Així, en cas de caducitat de la primera instància, la pretensió queda imprejutjada amb la possibilitat de reiniciar altra vegada el mateix procés. Posat que la caducitat afecti la tramitació d'un recurs, adquireix fermesa la sentència impugnada (art 240 LEC)¹⁴².

Per tot l'exposat, suposant que la caducitat s'esdevingui en un procés civil que té per objecte el tema que en un altre procés s'ha plantejat com a prejudicial, la paralització procedimental d'aquest per prejudicialitat pot ser aixecada arran d'haver caducat les actuacions del primer.

C) Juntament amb els casos de finalització del procés, també cal fer menció d'aquells supòsits on el procés prejudicial civil queda suspès per una causa de caràcter indefinit. La resolució on s'acorda aquest tipus de paralització igualment pot permetre aixecar la suspensió del procés principal. No, en canvi, si la paralització de les actuacions prejudicials ve motivada per alguna circumstància de la qual és possible determinar el seu final. Pensem, per exemple, en la suspensió del procés civil per plantejament d'una declinatòria (art 64 LEC) o per la cessació del procurador en la seva representació (art 30 LEC).

D) A més a més de les resolucions que poden dictar-se en via jurisdiccional civil, cal al·ludir a les decisions que poden posar fi a un arbitratge són similars a les

¹⁴¹ Vid. per tots MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, cit., pp.187-188.

¹⁴² Vid. amb caràcter general MUÑOZ ROJAS, *Caducidad de la instancia*, Madrid, 1963; FONT SERRA, *Artículos 236 a 240*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.I, pp.1530-1543; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., pp.448-449; GARBERÍ, *Artículos 236 a 240*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona 2001, T.2, pp.701-703.

que permeten finalitzar un procés civil. La terminació ordinària i amb caràcter definitiu d'un arbitratge es produeix amb el laude arbitral ferm, que s'equipara a tots els efectes a una sentència judicial ferma¹⁴³. Així és que, si resulta que el procediment prejudicial consisteix en un arbitratge, la seva finalització amb un laude d'aquestes característiques inequívocament ha de permetre aixecar la suspensió del procés civil que ha ocasionat l'examen a títol principal en el procediment arbitral del tema prejudicial.

E) En cas que la qüestió prejudicial civil apareguda en un procés igualment civil s'examini a títol principal en un expedient de jurisdicció voluntària, la suspensió del primer per prejudicialitat pot ser aixecada un cop en el procediment de jurisdicció voluntària recaigui una resolució ferma que posi fi a les actuacions¹⁴⁴.

F) Finalment, cal fer referència als supòsits en què el procediment prejudicial civil on es coneix a títol principal la qüestió suscitada com a prejudicial en una altra causa, consisteix en un expedient governatiu sobre inexactitud registral. La tramitació d'aquest expedient transcorre en primera instància davant el Jutge Encarregat del Registre, i en segona, davant la Direcció General de Registres i Notariat. La seva finalització, a efectes d'aixecar la suspensió per prejudicialitat del procés principal, es produeix amb l'obtenció d'una decisió ferma que acabi les actuacions de l'expedient governatiu. Aquesta pot tenir lloc durant la primera instància, mitjançant una resolució definitiva (art 352 RRC), per desistiment de les parts (art 353 RRC), o bé per caducitat si han transcorregut tres

¹⁴³ Vid. entre altres GUASP DELGADO, *El arbitraje en el derecho español*, Barcelona, 1956, p.170; SERRA DOMÍNGUEZ, *Naturaleza jurídica del arbitraje*, cit., p.580; MONTERO AROCA (Dir.), *Comentario breve a la Ley de Arbitraje*, Madrid, 1990, p.159; LORCA NAVARRETE, *Manual de derecho de arbitraje*, Madrid, 1997.

¹⁴⁴ La regulació procedimental dels actes de jurisdicció voluntària és molt heterogènia i, per tant, cal estar-se en cada cas a les regles que estableix la Llei per l'actuació concreta de què es tracti.

mesos d'inactivitat per culpa del promotor o promotors de l'expedient (art 354 RRC)¹⁴⁵. Si la resolució de primera instància és impugnada a través del recurs d'alçada davant de la Direcció General, la terminació de l'expedient s'esdevindrà amb la resolució que dicti aquest organisme en ocasió del recurs plantejat (art 359 RRC)¹⁴⁶.

c') Els procediments prejudicials laborals.

Comptant que la qüestió prejudicial devolutiva que s'ha plantejat en el procés civil és de naturalesa laboral, el seu examen a títol principal s'ha de dur a terme en un procediment igualment laboral. La pendència d'aquest procediment justifica que el procés civil on ha aparegut la qüestió mantingui la suspensió de les seves actuacions, la qual, però, s'ha d'aixecar tot just es posi fi, provisionalment o de forma definitiva, o es paralitzi indefinidament el curs d'aquell procediment.

Això no obstant, l'art 42 LEC, precepte encarregat de regular la prejudicialitat laboral en el procés civil declaratiu, no té una redacció gaire afortunada a l'hora de referir-se a la finalització del procediment prejudicial com a mitjà per aixecar la suspensió civil. La norma condiona aquest moment al fet que la qüestió prejudicial sigui resolta en aquest procediment per l'òrgan competent. Una interpretació literal dels termes amb què s'expressa el precepte portaria a afirmar que la suspensió civil per prejudicialitat laboral només podria ser aixecada quan el procediment prejudicial acabés amb una decisió que efectivament resolgués i donés una solució al tema prejudicial, però no quan en aquest procediment no és produït aquesta resolució, per exemple, perquè hagués tingut lloc un desistiment, un sobreseïment o una caducitat de la instància.

Una visió general i sistematitzada dels diferents actes de jurisdicció voluntària previstos per la Llei i llurs procediments pot veure's en RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, cit., II, pp.1147 i ss.

¹⁴⁵ Vid. per tots LUCES GIL, *Derecho del Registro Civil*, cit., p.289.

¹⁴⁶ Vid. per tots LUCES GIL, *op.cit.*, pp.289-292.

Una lectura del precepte com l'exposada, a banda de les conseqüències absurdes a què conduiria, també provocaria, en determinats casos, suspensions indefinides de processos civils, principalment en aquells supòsits on, tot i la finalització del curs del procediment prejudicial, no hi hagués tingut lloc una resolució sobre el fons de l'assumpte. L'absència d'un pronunciament d'aquestes característiques impediria aixecar la suspensió del procés civil, amb la consegüent conculcació de la garantia constitucional d'un procés sense dilacions indegudes.

Per tot l'exposat, cal fer extensiva a l'art 42 LEC la interpretació que de la finalització del procediment prejudicial hem vingut defensant en referència al procés civil. És a dir, la terminació del procediment prejudicial que permet aixecar la suspensió del procés civil principal és aquella que, tant posa fi de forma definitiva a les actuacions processals, com la que només ho fa amb caràcter provisional, en el sentit que, tot i la terminació del curs del procediment, aquest es pot reiniciar de nou amb posterioritat. Així mateix, cal afegir com a hipòtesi que permet aixecar la suspensió civil, la paralització de les actuacions prejudicials ocasionada per algun motiu de caràcter indefinit.

Aquesta interpretació de l'art 42 LEC, no només ha de ser aplicable a les qüestions prejudicials laborals aparegudes durant el procés civil declaratiu, que és l'àmbit pel qual està pensat el precepte, sinó també als supòsits d'aquest tipus de prejudicialitat que es plantegin durant el procés d'execució o al llarg del procés de revisió, atesa la manca de regulació que la prejudicialitat laboral pateix en aquests estadis processals.

Cal determinar, doncs, quines poden ser les resolucions que, en posar fi o paralitzar el procediment laboral que és prejudicial d'un procés civil, permeten aixecar la suspensió d'aquest últim.

D'entrada, i amb caràcter general, partim de la base que les resolucions que signifiquen una terminació o una paralització d'un procés civil, també poden donar lloc, en l'àmbit laboral, a una finalització de les actuacions processals. Per consegüent, les explicacions efectuades en aquella ocasió són traslladables ara en el marc que estem tractant. A més a més, tal com succeeix en la branca civil, també cal contemplar la possibilitat que el tema de naturalesa social suscitat com a prejudicial en un procés civil sigui objecte principal d'un arbitratge laboral¹⁴⁷.

Això no obstant, sí que cal fer una especial referència a la particularitat procedimental del procés laboral en virtut de la qual s'exigeix, en alguns casos, com a activitat prèvia a la via jurisdiccional, dur a terme una reclamació administrativa. L'existència d'aquesta actuació que precedeix l'inici d'un procés laboral pot plantejar algun dubte a l'hora de determinar quan finalitza el procediment prejudicial laboral a efectes d'aixecar la suspensió civil. És a dir, en aquells casos on la causa laboral és prejudicial d'un procés civil que es troba suspès per aquest motiu, cal concretar si, per aixecar aquesta paralització, és suficient la realització d'aquesta activitat prèvia, o bé, per contra, cal esperar que acabi el procés davant l'òrgan jurisdiccional. Per a la resposta d'aquest interrogant, però, ens remetem a les explicacions efectuades en l'epígraf següent amb relació als procediments de caràcter administratiu.

d') Els procediments prejudicials administratius.

¹⁴⁷ Vid. amb caràcter general l'art 91 ET. Així mateix, cal fer referència en aquesta matèria, d'una banda, al Segundo Acuerdo sobre Solución Extrajudicial de Conflictos Laborales (ASEC-II), signat el 31 de gener del 2001, on es preveu el Servicio Interconfederal de Mediación y Arbitraje (SIMA), i de l'altra, als acords interprofessionals autonòmics sobre solució extrajudicial de conflictes, a través dels quals es creen, per cada Comunitat Autònoma i amb relació a determinades matèries, òrgans destinats a aquest tipus de resolució d'assumptes (vgr. , el Tribunal Laboral de Catalunya). A més a més, determinats conflictes, com per exemple en casos de vaga o en matèria electoral, tenen atribuït legalment un procediment arbitral específic (Real Decret-Llei 17(1977, Real Decret 1844/1994).

En cas que la qüestió prejudicial devolutiva suscitada en el procés civil tingui caràcter administratiu, el seu examen a títol principal ha de correspondre a un procediment que també presenti la mateixa naturalesa. Així com durant la pendència d'aquest procediment queda justificada la suspensió del procés civil per prejudicialitat, en el moment en què les actuacions prejudicials finalitzin o es paralitzin indefinidament, la suspensió prejudicial civil perd la seva raó de ser i cal que sigui aixecada.

Sobre aquesta finalització del procediment prejudicial en parla l'art 42 LEC, que, a banda de regular la prejudicialitat laboral, també al·ludeix a les qüestions prejudicials administratives. Tal com ha quedat exposat pàgines enrere en ocasió de les qüestions laborals, tot i que, pel que fa a la finalització del procediment prejudicial, la dicció literal del precepte només es refereix al fet que la qüestió prejudicial quedi resolta, cal entendre que la terminació del procediment prejudicial que permet aixecar la suspensió civil és tant la definitiva com la provisional.

A més a més, aquesta interpretació cal estendre-la igualment als casos de prejudicialitat administrativa que es plantegin en els àmbits de l'execució i de la revisió civils. Si bé és cert que l'art 42 LEC en sentit estricte es refereix al procés declaratiu, la manca de regulació amb relació a la prejudicialitat administrativa en els processos d'execució i de revisió força a omplir aquesta llacuna legal amb les previsions del precepte esmentat.

Si la terminació o la paralització del procediment prejudicial administratiu permet posar fi a la suspensió del procés civil, cal analitzar com poden manifestar-se aquestes circumstàncies. En aquest cas, la determinació exigeix distingir entre els diferents tipus de procediments administratius on pot estar-se examinant a títol principal la qüestió administrativa que ha sorgit com a prejudicial en el procés civil.

a) Una primera possibilitat és que el tema administratiu, prejudicial en la causa civil, sigui objecte principal en un procés davant els òrgans de la jurisdicció administrativa. Les resolucions que poden posar fi o paraitzar aquestes actuacions coincideixen, amb caràcter general, amb les que permeten fer-ho en un procés civil; de manera que ens remetem en aquest aspecte a les explicacions efectuades en ocasió de la terminació del procés prejudicial civil.

b) També cal fer referència als supòsits en què el tema administratiu, que s'ha plantejat com a prejudicial en el procés civil, és objecte de tramitació en la via administrativa, sia a través de la impugnació d'una determinada resolució, sia com a conseqüència dels tràmits que s'han de dur a terme davant l'Administració corresponent perquè aquesta emeti una determinada decisió sobre un acte administratiu (vgr. sol.licitud de concessió d'una llicència).

L'existència d'aquesta via administrativa prèvia pot repercutir en la concreció del moment final del procediment administratiu que és prejudicial d'una causa civil. El problema es planteja en els següents termes. En aquells supòsits on precisament es troba pendent aquesta tramitació davant l'Administració corresponent, cal determinar si el procediment perjudicial acaba, i per tant també la suspensió civil, amb la fi de la via administrativa prèvia o bé amb la decisió judicial ferma que en el seu cas es dicti posteriorment en la jurisdicció administrativa¹⁴⁸. La resposta a aquest interrogant no és unívoca sinó que és necessari distingir tres conjuntures diferents.

En primer lloc, pot succeir que les parts del procés civil acordin la necessitat que la qüestió prejudicial es resolgui pel tribunal corresponent de l'ordre jurisdiccional administratiu, casos en els quals cal esgotar la via judicial. Així, per aixecar la suspensió civil no seria suficient la resolució que posés fi a la via

¹⁴⁸ Vid. CACHÓN CADENAS, *Jurisdicció, partes y actos procesales*, cit., T.I, p.361.

administrativa sinó que caldria esperar la terminació del procés jurisdiccional posterior.

En segon lloc, ens podem trobar amb que els litigants civils hagin condicionat expressament la suspensió de les actuacions a l'obtenció d'una resolució administrativa. En aquest cas, la paralització del procés civil per prejudicialitat pot ser aixecada quan en la via administrativa es dicti una decisió ferma, sense necessitat d'esperar que acabi la via judicial suposant que aquesta s'iniciï.

Finalment, cal contemplar la possibilitat que les parts del procés civil no hagin acordat res sobre el moment d'aixecar la suspensió per prejudicialitat administrativa. La solució aleshores és similar a l'anterior, en el sentit que la decisió administrativa ferma que posi fi a la via administrativa prèvia ha de poder permetre aixecar la suspensió del procés civil¹⁴⁹.

En qualsevol cas, si resulta que, en aquests dos darrers supòsits, després d'aixecar la suspensió civil com a conseqüència de la terminació de la via administrativa, s'incoa la via judicial, és possible tornar a paralitzar les actuacions civils si les parts plantegen un nou acord en aquest sentit¹⁵⁰. D'aquesta manera, és cert que s'allarga el període de temps durant el qual el procés civil està paralitzat, però s'evita el risc que comporta la solució contrària d'aixecar la suspensió un cop s'ha acabat la via administrativa i baldament es continuï amb la via jurisdiccional. El problema en aquests casos radica en el fet que la decisió administrativa en

¹⁴⁹ Així sembla que també ho afirma ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.689, quan considera que, tractant-se de qüestions prejudicials administratives resoltes per l'Administració, la suspensió acaba quan aquesta decideix amb un acte ferm.

¹⁵⁰ Així mateix, ORTELLS RAMOS, *op.loc.cit.*, admet la possibilitat de continuar la suspensió civil si s'interposa recurs contenciós-administratiu, però la condiona, tot i que amb reserves, a una nova petició de les parts.

virtut de la qual s'ha aixecat la suspensió pot ser revocada posteriorment en el procés contenciós-administratiu.

c) Finalment, resta al·ludir a la hipòtesi de que la qüestió prejudicial administrativa suscitada en la causa civil sigui objecte principal en algun dels procediments jurisdiccionals que es desenvolupen davant el Tribunal de Comptes, això és, en els judicis dels comptes, o bé en el procediment de reintegrament per abast ("reintegro por alcance"), o bé en un expedient de cancel·lació de fiances.

La terminació dels dos primers que ha de permetre en el seu cas aixecar la suspensió civil pot consistir, o bé en la decisió ferma que el Tribunal de Comptes ha de dictar en primera instància (no només cal pensar en la sentència sinó també en la possibilitat que tingui lloc un sobreseïment, un desistiment o una caducitat)¹⁵¹, o bé en la decisió ferma dels tribunals de l'ordre contenciós-administratiu, en cas que s'hagi produït la impugnació de la decisió de la primera instància¹⁵².

Pel que fa als expedients de cancel·lació de fiances, la seva finalització, a efectes d'obtenir l'aixecament de la suspensió del procés civil, pot tenir lloc per dues vies diferents. La primera consisteix en la resolució ferma que posi fi a l'expedient. La segona es dóna en cas que a la cancel·lació s'hi oposin el Ministeri Fiscal, l'Advocat de l'Estat o qualsevol dels legitimats activament per l'exercici de pretensions de responsabilitat comptable. Si es formula aquesta oposició, l'expedient es transforma en un procés contenciós, amb la qual cosa s'ha de substanciar segons les normes d'algun dels dos processos abans esmentats (judici de comptes o procediment de reintegrament per abast) i, per tant,

¹⁵¹ Vid. per tots VACAS GARCÍA-ALÓS, *El Tribunal de Cuentas. Enjuiciamiento contable y jurisprudencia constitucional*, cit., pp.106-107.

¹⁵² Vid. per tots VACAS GARCÍA-ALÓS, *op.cit.*, pp.114 i ss.

aleshores, la finalització de l'expedient ve donada per alguna de les fórmules que posen fi a aquests processos¹⁵³.

b) La renúncia al document titllat de fals.

Si bé és cert que la finalització o la paralització del procediment prejudicial és el supòsit més habitual que provoca l'aixecament de la suspensió del procés civil, també hi ha altres circumstàncies més específiques que poden tenir el mateix efecte. Una d'elles, regulada en l'apartat cinc de l'art 40 LEC, es dona en els casos de qüestions prejudicials penals que plantegin la falsetat d'un document i que presentin les característiques per ser devolutives. L'àmbit d'aplicació del precepte, però, es concentra en la prejudicialitat d'aquest tipus que es plantegi en el procés civil declaratiu i durant el procés de revisió (per la remissió que l'art 514.4 LEC fa a la regulació continguda a l'art 40 del mateix cos legal).

En aquesta conjuntura, la norma citada preveu la possibilitat que la part a qui afavoreixi el document titllat de fals hi renunciï, provocant d'aquesta manera, no només que la suspensió no s'acordi, sinó també, i en el cas que la paralització ja s'hagués decidit, el seu aixecament. En altres paraules, la suspensió d'un procés civil acordada arran de l'existència d'una qüestió prejudicial penal devolutiva sobre falsetat documental que s'està examinant a títol principal en una causa criminal, ha de ser aixecada si el subjecte a qui beneficia el document renuncia a ell.

Un cop feta la renúncia, l'òrgan jurisdiccional civil ha de posar fi a la suspensió de les actuacions sense necessitat d'esperar la terminació del procés penal. Amb la renúncia, el document és apartat dels autes civils i, per tant, ja no hi pot ser utilitzat. Això significa que tant el document com tot allò que hi faci

¹⁵³ Vid. per tots VACAS GARCÍA-ALÓS, *op.cit.*, p.112.

referència (vgr. el tema de la seva falsetat penal) perden qualsevol rellevància i virtualitat dins del procés civil, ja que és com si desapareixessin de l'òrbita d'aquest (sens perjudici, evidentment, que la causa penal sobre el delictes de falsetat continui el seu curs)¹⁵⁴.

c) La prestació de caució de l'executant.

Una altra circumstància que permet aixecar la suspensió civil es troba regulada en l'art 569.3 LEC i referida a la prejudicialitat penal en el procés d'execució, tant la prevista en el mateix precepte 569 com la recollida en l'art 697 del mateix cos legal per les execucions de béns hipotecats o pignorats¹⁵⁵.

En aquells supòsits on en el procés d'execució l'executat ha al·legat l'existència d'una qüestió prejudicial penal i el tribunal civil entén que és devolutiva, l'apartat tercer del precepte preveu una via per evitar la suspensió procedimental que l'aplicació del règim devolutiu implica. És a dir, amb l'instrument que recull l'art 569.3 LEC es permet el·ludir la suspensió de les actuacions i continuar l'activitat executiva tot i el caràcter devolutiu de la qüestió prejudicial plantejada. Es tracta de la possibilitat que es concedeix a l'executant perquè presti caució suficient per respondre d'allò que rebi i dels danys i perjudicis que l'execució produeixi a l'executat.

Amb aquesta mesura no és que la qüestió prejudicial penal suscitada deixi de ser devolutiva sinó que l'únic que s'evita és un dels aspectes d'aquesta devolutivitat, la suspensió procedimental. El règim devolutiu acordat per resoldre la qüestió prejudicial continua vigent però no amb totes les seves conseqüències, ja

¹⁵⁴ La possibilitat de renunciar al document presumptament fals que consta en el procés civil ja ha estat estudiada en el punt E) de l'epígraf 2 sobre prejudicialitat penal en el procés declaratiu en el capítol segon, i per la seva anàlisi ens remetem a les explicacions efectuades en aquella ocasió.

¹⁵⁵ Vid. PEDRAZ PENALVA, *Artículo 697*, cit., VIII, p.452.

que, si bé la resolució de l'òrgan jurisdiccional penal sobre el tema prejudicial exercirà, un cop dictada, la vinculació corresponent, la paralització a l'espera que aquesta resolució es produeixi no tindrà lloc. És per contrarestar aquest efecte que serveix la caució, ja que si, després de tramitar l'execució malgrat l'existència d'un procés penal sobre un fet delictiu determinant de la falsetat o nul·litat del títol executiu o de la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució, resulta efectivament que el títol és fals o nul o el despatx d'execució és invàlid o il·lícit i, per tant, l'execució no s'hauria d'haver desenvolupat, l'executat pugui rescabalar-se dels greuges que tot això li ha ocasionat¹⁵⁶.

La finalitat del precepte s'encamina clarament a evitar suspensions habituals dels processos, respectant d'aquesta manera la garantia constitucional d'un procés sense dilacions indegudes. Els perjudicis que pot sofrir l'executat es tracten de pal·liar a través de la caució, tot i que, com posa de manifest un sector de la doctrina, cal tenir en compte que no sempre una compensació econòmica (que és el que assegura la caució) pot servir per una autèntica i perfecta reparació dels danys derivats de les activitats pròpies d'un procés d'execució¹⁵⁷.

Respecte del moment processal adequat per oferir la prestació de la caució, l'art 569.3 LEC no conté cap al·lusió al tema. Això porta a afirmar amb caràcter general que no està sotmesa a cap termini determinat i que, per tant, l'executant pot fer-la en qualsevol moment des que la sol·licitud de suspensió es dedueix fins

¹⁵⁶ Segons NIEVA FENOLL, *Despacho, oposición, impugnación y suspensión de la ejecución*, cit., vol.III, p.199, l'exigència d'una fiança pot tenir algun sentit en els casos en què el títol executiu és extrajurisdiccional ja que és plausible que el títol pugui ser fals. Tanmateix, no sembla tan adequat quan es tracta d'un títol executiu jurisdiccional, perquè les possibilitats que el títol o el despatx d'execució puguin estar involucrats en algun delictes són molt escasses. A parer de l'autor, arribat el cas aquest delictes es concretaria en la falsetat del títol o en la prevaricació del jutge que va dictar les resolucions, acusacions totes elles gravíssimes i a la vegada infreqüents.

¹⁵⁷ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.238-239; ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 569*, cit. VI p.955.

que finalitzi el procés penal¹⁵⁸. Això no obstant, el més aconsellable és que la prestació de caució es dugui a terme durant l'audiència que preveu el mateix precepte en el segon paràgraf del primer apartat, tot i que també pot tenir lloc quan, suspesa l'execució, el creditor entén que aquesta s'allarga excessivament¹⁵⁹.

Per bé que el legislador tampoc no es pronuncia sobre el particular, de la proposta de l'executant se n'ha de donar trasllat a l'executat perquè al·legui allò que cregui convenient per la defensa dels seus interessos, per exemple, per aduir que la caució suggerida no és suficient¹⁶⁰. Davant la petició de prestació de caució, correspon al jutge de l'execució la tasca de fixar-ne l'import per tal que es faci efectiva a través de qualsevol de les formes establertes en el segon paràgraf de l'art 529.3 LEC. Segons aquesta norma, la caució es pot constituir en diner efectiu, mitjançant un aval solidari de durada indefinida i pagable al primer requeriment emès per una entitat de crèdit o societat de garantia recíproca, o bé a través de qualsevol mitjà que en opinió del tribunal garanteixi la immediata disponibilitat de la quantitat de què es tracta¹⁶¹.

Ara bé, cal matisar que la prestació de la caució no és condició necessària i suficient perquè el Jutge s'abstingui d'acordar la suspensió. Si el creditor s'ofereix

En aquesta línia, MORENO CATENA, *La ejecución forzosa*, cit., T.4, p.101, considera que, davant la possibilitat d'arribar a situacions irreversibles com a conseqüència de l'aplicació de l'art 569.3 LEC, caldria atemperar aquesta facultat de l'executant per prosseguir i finalitzar l'execució.

¹⁵⁸ Vid. TORRES, *De la suspensión y término de la ejecución*, cit., T.4, p.673.

¹⁵⁹ Vid. SABATER MARTÍN, *Artículo 569*, cit., T.III, p.2778; TORRES, *op.loc.cit.*; ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 569*, cit., VI, p.954.

¹⁶⁰ Vid. VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil. Doctrina y jurisprudencia Ley 1/2000*, cit., pp.786-787.

¹⁶¹ Vid. entre altres TORRES, *De la suspensión y término de la ejecución*, cit., T.4, p.674; MONTERO AROCA, *Las ejecuciones hipotecarias en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p.1071; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.238; ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 569*, cit., VI, p.954.

a prestar la caució, el Jutge no es veu obligat a obviar la paralització de les actuacions, sinó que de l'expressió utilitzada pel precepte "podrá" es desprèn que la decisió de denegar la suspensió és de caràcter potestatiu¹⁶². És a dir, la prestació de caució per part de l'executant no porta aparellada l'automàtica denegació o finalització de la suspensió sinó que el jutge de l'execució pot valorar la conveniència d'acordar o refusar o bé d'aixecar o mantenir la paralització de les actuacions. En cas que decideixi no dictar la suspensió o bé aixecar-la si ja s'havia acordat, la tramitació de l'execució ha de continuar el seu curs.

d) L'acord de les parts en el procés d'execució.

En els supòsits de qüestions prejudicials aparegudes durant el procés d'execució que siguin de naturalesa civil, administrativa o laboral, la suspensió de les actuacions per prejudicialitat pot obtenir-se si, en aplicació de l'art 565 LEC, existeix un acord de les parts en aquest extrem. De la mateixa manera que el consens de l'executant i de l'executat pot provocar la paralització procedimental, la suspensió acordada pot ser aixecada quan ho sol·liciti qualsevol de les parts (art 179.2 LEC)¹⁶³, encara que, si es dóna en un supòsit de prejudicialitat civil, administrativa o laboral, el procediment prejudicial no hagi finalitzat. En aquest cas, la qüestió prejudicial pot ser resolta *incidenter tantum* pel tribunal de l'execució.

e) La presentació d'una nova valoració dels béns de l'herència.

Es tracta d'un supòsit específic que permet aixecar la suspensió d'un procés civil acordada per prejudicialitat penal. Es troba regulat en l'apartat sis de l'art 787

¹⁶² Vid. SABATER MARTÍN, *Artículo 569*, cit., T.III, p.2778.

¹⁶³ Vid. per tots MORENO CATENA, *La ejecución forzosa*, cit., T.4, p.103; SABATER MARTÍN, *Artículo 565*, cit., T.III, p.2767; ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 565*, cit., VI, p.916.

LEC (hereu dels arts 1090 i 1091 LEC 1881) i, per tant, dins l'àmbit concret del procés especial sobre divisió judicial de l'herència.

La norma parteix de la premissa que en aquest procés s'ha plantejat com a qüestió prejudicial devolutiva el possible delictes de cofet comès en l'avaluació dels béns de l'herència (art 422 CP) i les actuacions civils s'han suspès per causa de prejudicialitat penal, a l'empara de l'art 40 LEC, per estar pendent un procés d'aquesta naturalesa on s'investiga el delictes en qüestió. Com a manifestació de la influència dels acords de les parts en el desenvolupament del procediment¹⁶⁴, el precepte possibilita que els interessats en l'avaluació dels béns hereditaris qüestionada penalment puguin evitar la suspensió que la presència d'aquest tema penal ha generat en el procés civil de divisió judicial de l'herència. La manera de fer-ho és que els interessats prescindixin de l'avaluació impugnada i en presentin una altra de comú acord que la substitueixi.

Amb aquest reemplaçament d'una valoració per una altra, la suspensió del procés civil s'ha d'aixecar sense esperar la finalització de la causa criminal on s'investiga el delictes de cofet en l'avaluació substituïda, que evidentment continuarà el seu curs. Amb la seva substitució, l'avaluació impugnada s'aparta del procés civil. Ja no hi pot ser utilitzada, sinó que és la nova la que s'ha de tenir en compte per dictar sentència. En conseqüència, desapareix tot tipus de rellevància que hi pogués exercir i d'aquesta manera perd també virtualitat en la causa civil l'existència del delictes de cofet amb relació a la valoració de béns reemplaçada. La manca d'influència que a partir d'aleshores desplega el procés penal sobre aquests fets delictius en les actuacions civils, fa que la suspensió d'aquestes ja no tingui raó de ser i calgui procedir al seu aixecament¹⁶⁵. Els efectes són similars als

¹⁶⁴ CORDÓN MORENO, DE MIRANDA VÁZQUEZ, *Artículo 787*, en "Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coord. CORDÓN MORENO, ARMENTA DEU, MUERZA ESPARZA, TAPIA FERNÁNDEZ), Navarra, 2001, vol.II, p.853.

que es desprenen de la renúncia del document presumptament fals. Si l'avaluació dels béns impugnada penalment és expulsada del procés civil i substituïda per una altra, amb ella també desapareix d'aquesta causa la qüestió prejudicial penal sobre el delictes de cofet que hi anava referida.

f) La manca d'acreditació del procediment sobre inexactitud registral.

Aquesta circumstància determinant de l'aixecament de la suspensió del procés civil es troba circumscrita en el marc específic de les qüestions prejudicials que versen sobre inexactituds registrals. Segons l'art 4 LRC, quan un procés civil s'ha suspès com a conseqüència de la devolutivitat d'una qüestió prejudicial d'aquest tipus, la suspensió queda sense efecte si en el termini d'un mes des de la seva notificació no s'acredita l'inici del procediment adequat per resoldre la inexactitud registral. Així doncs, la manca d'acreditació de la incoació d'aquest procediment permet aixecar la suspensió civil que la seva presència havia ocasionat.

Ara bé, tot i que les actuacions civils ja no es troben paralitzades a l'espera que el tema prejudicial sigui resolt a títol principal en el procediment corresponent, la qüestió prejudicial continua plantejada com a tal en el procés civil principal. Tanmateix, l'aixecament de la suspensió per la circumstància esmentada, fa que el criteri devolutiu inicialment acordat per resoldre-la no sigui viable i s'hagi de reconduir aleshores a la no devolutivitat. D'aquesta manera, en aquests casos, la qüestió prejudicial sobre inexactitud registral, en lloc de ser resolta en virtut del criteri devolutiu, s'ha de dirimir segons el règim no devolutiu.

B) Aspectes procedimentals.

¹⁶⁵ Vid. en aquest sentit GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.188.

Un cop es produeix algun dels supòsits acabats d'analitzar que determinen la fi de la suspensió del procés civil, cal que l'òrgan jurisdiccional de la causa procedeixi a aixecar aquesta paralització i a reobrir el curs de les actuacions. Malgrat el silenci legal en aquest punt, la resolució que ha de dictar el tribunal civil on posa fi a la suspensió i reprèn el procés ha d'adoptar la forma d'aute, havent esguard que també és una resolució d'aquest tipus la decisió on l'òrgan jurisdiccional es pronuncia sobre la suspensió de les actuacions.

Tanmateix, la concurrència d'algun d'aquests supòsits i l'aixecament de la suspensió civil, malgrat la relació causa-efecte, no són activitats simultànies sinó que expressen moments processals diferents, de tal manera que entre l'una i l'altra tenen lloc una sèrie d'actes processals. És a dir, la cessació de la causa de suspensió civil no aconsegueix de manera automàtica la terminació d'aquesta paralització i la represa del procés, sinó que és necessari un acte d'impuls que el posi en moviment posant fi així a la seva paralització¹⁶⁶.

Aquesta activitat o impuls processal que ha de mediar entre el supòsit que permet aixecar la suspensió civil i l'acabament d'aquesta paralització i consegüent represa del curs del procés, pot tenir lloc d'ofici o a instància de part¹⁶⁷. Amb caràcter general, ha d'anar dirigida a que l'òrgan jurisdiccional civil tingui coneixement de que s'ha esdevingut la circumstància en virtut de la qual poder aixecar la suspensió i reobrir la causa.

Quan l'aixecament de la suspensió ve determinat per algun dels supòsits específics (renúncia del document presumptament fals, prestació de caució per part de l'executant, petició de part, presentació d'una nova valoració dels béns de

¹⁶⁶ Així ho posa de manifest PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., pp.97-98, i més recentment GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.144.

¹⁶⁷ Vid. PÉREZ GORDO, *op.cit.*, p.98; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.504.

l'herència, o manca d'acreditació del procediment sobre inexactitud registral), la informació a l'òrgan jurisdiccional no planteja problemes. Es tracta d'actuacions que tenen lloc en presència seva i, per tant, no hi ha dubte que el tribunal civil estarà assabentat de la concurrència de la circumstància que permet posar fi a la paralització del procés. S'entén que tan bon punt s'ha perfeccionat davant l'òrgan jurisdiccional civil la renúncia del document, o l'entrega de la caució, o la sol·licitud d'aixecar la suspensió, o la presentació d'una nova avaluació dels béns, o la no acreditació del procediment registral, el tribunal ha de donar per acabada la paralització de les actuacions amb la consegüent represa del seu curs.

Les dificultats més aviat apareixen quan el supòsit a partir del qual cal aixecar la suspensió civil consisteix en la finalització o la paralització del procediment prejudicial. Cal pensar que normalment aquest últim es desenvolupa davant un òrgan diferent del tribunal que tramita el procés civil suspès. Per consegüent, es fa necessari establir alguns mecanismes perquè l'òrgan jurisdiccional civil s'assabenti de les incidències que afecten el procediment prejudicial a la qual té supeditada la suspensió de les seves actuacions. Diversos camins són viables.

a) El més normal és que la part interessada en l'aixecament de la suspensió tingui la càrrega d'estar informada del curs del procediment prejudicial i acreditar al jutge civil la finalització o paralització d'aquest¹⁶⁸. Si el procediment prejudicial consisteix en un procés davant els òrgans jurisdiccional, aquesta acreditació s'ha de dur a terme mitjançant la presentació del testimoni de la resolució ferma expedit pel Secretari del Jutjat o Tribunal de l'ordre de què es tracti, sense que sigui suficient la mera presentació de còpia simple o fotocòpia de l'actuació judicial¹⁶⁹.

¹⁶⁸ Vid. la STS 19 gener 1998 (RJ 1998/740).

¹⁶⁹ Vid. en aquest sentit SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, pp.379-380; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.145-146.

Tractant-se d'altres procediments prejudicials (arbitratge, via administrativa prèvia, judicis davant del Tribunal de Comptes), l'acreditació de la decisió ferma que hi posa fi pot fer-se, analògicament, a través del document que expedeixi el subjecte que en aquestes tramitacions doni fe de les actuacions i, en defecte d'aquest, per mitjà d'una còpia autenticada de la resolució.

L'acreditació de la finalització o de la paralització del procediment ha d'anar acompanyada d'una sol·licitud de reinici del procés civil i presentar-se davant l'òrgan jurisdiccional que tramita aquest últim. Tot seguit, el tribunal ha de donar audiència a la part contrària per assabentar-la d'aquesta sol·licitud i decidir sobre la reobertura¹⁷⁰.

b) Una altra opció per comunicar al jutge civil la finalització o la paralització del procediment prejudicial passa per l'actuació d'ofici de l'òrgan que tramita aquest últim. És a dir, l'òrgan davant el qual es desenvolupa el procediment prejudicial remet testimoni de la resolució final d'aquest al tribunal civil per tal que pugui reobrir de nou el procés¹⁷¹. L'inconvenient a primer cop d'ull radica en el fet que no sempre l'òrgan del procediment prejudicial té coneixement de l'eficàcia que les seves actuacions exerceixen sobre un procés civil que es troba suspès, amb la qual cosa difícilment es veurà amb la necessitat d'informar ningú sobre les incidències del procediment que tramita¹⁷². Aquest obstacle podria salvar-se amb la remissió de comunicacions cursades d'ofici als òrgans que coneguin els procediments prejudicials perquè informin, tant de l'estat que presenta el seu desenvolupament com de la seva finalització, l'òrgan jurisdiccional civil que té

¹⁷⁰ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.146.

¹⁷¹ Vid. com a mostra els autes AP València 15 juliol 2002 (AC 2004/322), AP Màlaga 25 octubre 2002 (JUR 2003/70941). En aquests casos, en la decisió on s'acorda la suspensió, s'interessa del tribunal que coneix la causa prejudicial penal que comuniqui en el seu moment la terminació o paralització d'aquesta.

suspeses les seves actuacions com a conseqüència de la pendència d'aquell procediment¹⁷³.

c) Finalment, queda una altra possibilitat perquè l'òrgan jurisdiccional civil tingui coneixement de la finalització o la paralització del procediment prejudicial i consisteix en que per ell mateix s'assabenti d'ofici d'aquesta terminació. També es tracta de supòsits excepcionals, de difícil posada en pràctica. Un exemple que pot il·lustrar aquesta hipòtesi pot ser el cas d'un procés prejudicial penal que es desenvolupa davant el mateix Jutjat de Primera Instància i Instrucció que tramita el procés civil suspès. Igualment, també serveix de mostra el supòsit de l'òrgan jurisdiccional civil davant del qual tenen lloc dos processos civils, l'un prejudicial de l'altre, que no s'han pogut acumular¹⁷⁴.

¹⁷² Vid. en aquest sentit GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.145-146.

¹⁷³ SUÁREZ ROBLDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.380, presenta aquesta comunicació entre òrgans com una bona pràctica procedimental, ja que dóna resultats satisfactoris pel que fa a la seguretat i celeritat processals.

¹⁷⁴ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.145.

CAPÍTOL SISÈ: ELS EFECTES DE LA RESOLUCIÓ DE LA QÜESTIÓ PREJUDICIAL.

I. EFECTES EN EL PROCÉS PRINCIPAL DE LA RESOLUCIÓ QUE POSA FI AL PROCEDIMENT PREJUDICIAL.

1. La vinculació de l'òrgan jurisdiccional civil.

Un cop acabat amb resolució ferma el procediment on el tema prejudicial s'ha examinat a títol principal i s'ha reprès la tramitació del procés civil fins aleshores suspès, cal determinar les conseqüències que aquesta resolució pot tenir en aquest últim, en particular, a l'hora de dirimir la qüestió principal del procés. El jutge civil es troba en aquests casos davant una doble alternativa que pot expressar-se amb els següents termes. O bé s'aparta de la resolució prejudicial obtinguda o bé no prescindeix d'aquesta resolució quan ha de decidir la qüestió principal del procés. De les dues solucions possibles aboguem per la segona exposada ja que entenem que amb caràcter general la resolució prejudicial vincula l'òrgan jurisdiccional civil. L'existència d'aquesta vinculació significa que el jutge civil ha de resoldre la qüestió prejudicial de la mateixa manera que l'ha resolt l'òrgan prejudicial. Del que es tracta en aquest epígraf és de justificar l'existència d'aquesta vinculació així com de delimitar-la amb uns determinats requisits

Avancem ja d'entrada que, tot i la importància que presenta en el terreny de la prejudicialitat devolutiva el tema de les repercussions que exerceix en el procés principal la resolució prejudicial, sempre ha esdevingut una matèria de difícil concreció. A millorar aquesta conjuntura no hi ha ajudat gaire el silenci del

legislador sobre aquest aspecte de la prejudicialitat. Així, mentre la LEC de 1881 no contenia cap al·lusió al respecte, l'actual llei processal civil només hi fa referència en l'art 42, quan afirma la vinculació del tribunal civil a la decisió de la qüestió prejudicial administrativa o laboral per part de l'òrgan corresponent. No cal dir que la manca de tractament legal del tema no significa que no existeixi cap tipus de vinculació de la resolució prejudicial en el procés principal, ans el contrari.

2. Qüestions prejudicials penals.

A) Inadequació d'algunes nocions per explicar aquests efectes.

Tradicionalment, els autors han relacionat el tema dels efectes de la resolució prejudicial penal en el procés civil principal amb figures processals que, en certa manera, també al·ludeixen a les relacions que poden existir entre una determinada decisió judicial i l'òrgan jurisdiccional d'un altre procés diferent d'aquell on s'ha dictat la resolució. Cap d'aquestes nocions, però, resulta del tot satisfactòria per explicar els efectes prejudicials.

a) La cosa jutjada. L'assimilació dels efectes prejudicials penals a la cosa jutjada penal.

Segons un grup notable d'autors, la vinculació del tribunal civil a la resolució penal s'explica a través de la funció positiva de la cosa jutjada que desplega aquesta última. Mentre alguns concreten aquesta eficàcia tant en els supòsits de l'acció civil derivada de delictes com en d'altres tipus d'accions que puguin plantejar alguna mena de relació amb un fet delictiu, altres deriven aquesta producció fora del procés penal de l'efecte positiu de la cosa jutjada del redactat de l'art 116 LECrim, en virtut del qual la sentència penal absoluta per inexistència del fet

vincula l'òrgan jurisdiccional civil a no considerar fàcticament fonamentada la pretensió de restitució i reparació per l'acte il·lícit civil¹.

L'eficàcia de cosa jutjada de la resolució penal en el procés civil també té els seus detractors². A banda dels dubtes que suscita l'extensió de la cosa jutjada entre ordres jurisdiccionals diferents³, els arguments més utilitzats per la doctrina per negar l'eficàcia esmentada poden agrupar-se en els següents⁴.

¹ Vid. entre altres CUCURELLA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., p.527; RIESCO, *Cosa juzgada penal. Su influencia en lo civil*, en "RGLJ", 1913, nº122, p.136; PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Cuestiones de derecho procesal*, cit., p.309; MANZINI, *Tratado de derecho procesal penal*, cit., I, p.346; GOLDSCHMIDT, *Principios generales del proceso*, cit., T.II, p.188; DEVIS ECHANDÍA, *De la prejudicialidad. Influencia del proceso penal en el civil y viceversa*, cit., pp.651-653; SATTA, *Derecho procesal civil*, cit., I, pp.14-15; FENECH NAVARRO, *El proceso penal*, cit., p.414; DE LA OLIVA SANTOS, *Sobre la cosa juzgada*, cit., pp.165 i 173.

En la jurisprudència també trobem sentències que qualifiquen la vinculació del tribunal civil a la resolució penal com de cosa jutjada. Es tracta de supòsits, però, que es refereixen al procés civil, posterior a la causa criminal, on s'examina l'acció civil derivada de delictes. Vid. entre altres i dels últims anys les SSTs 30 maig 1983 (RJ 1983/2918), 24 febrer 1986 (RJ 1986/935), 4 novembre 1986 (RJ 1986/6206), 20 octubre 1989 (RJ 1989/6940), 22 juliol 1991 (RJ 1991/5412), 23 setembre 1991 (RJ 1991/6843), 14 novembre 1991 (RJ 1991/8113), 6 març 1992 (RJ 1992/2396), 12 març 1992 (RJ 1992/2172), 16 octubre 1992 (RJ 1992/7825), 18 octubre 1999 (RJ 1999/7615), 16 octubre 2000 (RJ 2000/8045).

Una anàlisi de l'evolució jurisprudencial del tema pot veure's en CATALÀ COMAS, *Efectos en el proceso civil posterior de las resoluciones penales que no contienen un pronunciamiento civil*, cit., pp.1131-1134.

² Vid. entre altres MORTARA, Aristo, *La cosa juzgada penal y la acción civil*, en "RGLJ", 1895, nº87, p.423; ALAMILLO, *Suspensión del fallo civil por el supuesto de delito*, cit., pp.45-46; GÓMEZ ORBANEJA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, cit., pp.207-211; ID., *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, pp.711-721; VIADA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, en "Rev.Der.Proc.", 1961, pp.128-129; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., p.229; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *La cosa juzgada penal*, cit., pp.174-176 i 189; FONT SERRA, *La acción civil en el proceso penal. Su tratamiento procesal*, Madrid, 1991, p.131; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.66; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.156-158.

³ Vid. GONZÁLEZ MONTES, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.157.

⁴ Si bé és cert que la construcció d'aquests arguments s'ha fet amb relació a l'acció civil derivada de delictes, creiem que bona part d'ells són traslladables als supòsits de prejudicialitat devolutiva, és a dir, quan en un procés civil apareix com a prejudicial un tema penal que compleix tots els requisits per ser resolt segons el criteri devolutiu i la causa criminal on s'examina a títol principal ja ha finalitzat amb una resolució ferma.

a) La vinculació penal en el procés civil no s'ajusta al concepte de cosa jutjada civil⁵. La cosa jutjada civil només s'estén a la part dispositiva d'una resolució, que en una sentència penal és on es declara la responsabilitat d'una determinada persona per un determinat fet. Tanmateix, aquesta conclusió que pronuncia una sentència penal (la responsabilitat d'una determinada persona per una acció determinada i l'atribució d'una pena) no és en sí mateixa condició de fet de cap norma civil. Ni quan l'efecte civil depèn de l'existència d'una sentència penal, ni quan l'efecte civil depèn de l'existència d'un fet, ni quan l'efecte civil depèn de l'existència d'un fet delictiu.

En el primer cas (pensem, per exemple, en la causa de separació de l'art 82.3ª CC consistent en la condemna a pena privativa de llibertat superior a sis anys), perquè l'efecte jurídic civil es lliga a l'existència de la condemna i no del fet delictiu pel qual aquesta s'ha dictat.

En el segon (pensem, per exemple, en la causa de nul.litat del matrimoni recollida en l'art 73.5ª CC pels casos en què s'hagi contret amb coacció), perquè l'efecte jurídic civil depèn de la concurrència d'un fet, al marge de si es tracta o no d'un fet delictiu. Per bé que l'òrgan jurisdiccional penal, per decidir si el fet constitueix un delictu i imposar la pena, ha d'afirmar prèviament l'existència del fet (és a dir, ha de fixar la mateixa premissa de la qual ha de partir el jutge civil per declarar la nul.litat matrimonial), aquest element no constitueix la conseqüència jurídica declarada en el pronunciament penal, sinó que es presenta com un antecedent lògic que queda més enllà del fallo i de la cosa jutjada que aquest desprèn⁶.

⁵ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.711; VIADA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, cit., p.129; FONT SERRA, *La acción civil en el proceso penal. Su tratamiento procesal*, cit., p.131.

⁶ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, cit., pp.207-211; ID., *op.cit.*, pp.713-715; VIADA, *op.loc.cit.*; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *La cosa juzgada penal*, cit., p.190.

En el darrer cas (pensem, per exemple, en la falsetat penal d'un document del procés civil), és la impossibilitat del jutge civil de pronunciar-se sobre les conseqüències penals de determinats fets el que el porta a acceptar les qualificacions provinents dels jutges penals. En l'exemple esmentat, quan s'obté una sentència per falsificació el document no es pot tenir per verdader en el procés civil quan és considerat fals en el procés penal. Però, no es tracta de la força de la cosa jutjada, que només abasta el fet de la responsabilitat d'una persona per un determinat fet i la impossibilitat de procedir i de penar de nou per aquest fet encara que qualificat de manera diferent. Sinó que es tracta de la manca de poder del jutge civil per determinar si existeix o no el delictes de falsificació d'un document⁷.

b) Cal tenir en compte que la vinculació penal en el procés civil tampoc s'acomoda a la funció que s'atribueix a la cosa jutjada penal dins del seu mateix procés⁸. La funció de la cosa jutjada penal és només de caràter negatiu. En el procés penal, la cosa jutjada no comporta més efecte que el preclusiu i mai es manifesta amb una funció positiva. Això significa que exclou un segon judici, o en tot cas la condemna, pel fet ja jutjat i respecte de la mateixa persona, però no determina prejudicialment el contingut de la segona sentència, ni respecte d'un altre inculpat pel mateix fet, ni del mateix inculpat per un fet diferent encara que conegut amb el fet ja jutjat⁹. Per consegüent, pot semblar raonable no atribuir a la

⁷ Vid. CORTÉS DOMÍNGUEZ, *op.cit.*, pp.190-191, el qual considera que aquesta impossibilitat del jutge civil per determinar les conseqüències penals d'uns fets es deriva del principi de l'art 111 LECrim *le criminel tient le civil en état*.

⁸ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, cit., p.219; ID., *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.715; VIADA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*; cit., p.129; FONT SERRA, *La acción civil en el proceso penal. Su tratamiento procesal*, cit., p.131.

⁹ Vid. entre altres GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., pp.217-218; GÓMEZ ORBANEJA, HERCE QUEMADA, *Derecho procesal penal*, cit., p.293; DE LA

sentència penal aquesta eficàcia positiva en el terreny civil quan no la té en el seu propi àmbit¹⁰.

b) L'eficàcia provatòria.

Una altra possibilitat per explicar els efectes que en el procés principal produeix la resolució penal que finalitza el procediment prejudicial passa per atorgar a aquesta última el valor de mitjà provatori. Tanmateix, la majoria de la doctrina no considera que la vinculació d'un òrgan jurisdiccional a allò decidit per un altre òrgan consisteixi en l'eficàcia provatòria de la resolució que dicta aquest últim. Entre els autors, el problema de l'eficàcia provatòria d'una resolució en un altre procés s'ha plantejat amb relació a la sentència. Amb tot, els arguments que serveixen per descartar que la influència que aquesta exerceix en un òrgan jurisdiccional són fruit del seu valor provatori, també són aptes per excloure que la vinculació d'altres tipus de resolucions que poden posar fi a un procediment prejudicial siguin conseqüència d'aquest tipus d'eficàcia.

El principal argument per no equiparar l'eficàcia d'una sentència en un altre procés a l'eficàcia provatòria és que la sentència constitueix un document públic que només prova l'existència de la resolució mateixa i dels actes processals realitzats per arribar al pronunciament que la sentència certifica. És a dir, l'escrit que conté la sentència, o la seva còpia autoritzada, únicament és la prova documental de la resolució (sense afegir res de nou a l'eficàcia que li correspongui) i dels actes verificats davant el jutge que la sentència reculli (així,

OLIVA SANTOS, *Sobre la cosa juzgada*, cit., p.160-177; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal penal*, cit., pp.624-625.

¹⁰ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, cit., p.219; ID., *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, pp.715-717; VIADA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, cit., p.129; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.157.

per exemple, el fet de la declaració d'un testimoni o que el testimoni hagi dit una cosa o una altra)¹¹.

Ara bé, la sentència no pot provar els judicis pronunciats pel jutge sobre fets extraprocedimentals de la relació jurídica controvertida. El fet o els fets que han donat lloc a la conclusió del raonament judicial, on necessàriament s'han d'haver donat per certs o per no certs una sèrie d'aconteixements que li serveixen de base, no queden provats (així, seguint amb l'exemple posat, la sentència no prova la veritat dels fets narrats pel testimoni encara que els tingui per certs)¹². Per consegüent, la relació de fets d'una sentència no té eficàcia provatòria per l'òrgan jurisdiccional que en un moment posterior hagi de fonamentar el seu fallo sobre aquells mateixos fets¹³.

Cal dir, però, que algun autor ha considerat l'existència d'alguna excepció als arguments acabats d'exposar¹⁴. En l'ordenament jurídic espanyol, en concret, es parla del cas recollit en l'art 116 LECrim, on es dóna força de prova legal al contingut de la sentència penal. S'entén que, com a conseqüència d'aquest precepte, el procés civil ha d'acabar amb una sentència on es declari no tenir lloc la demanda precisament perquè existeix una sentència penal que ha declarat que el fet del qual neix l'acció no existeix. Sense aquesta sentència penal, es considera

¹¹ Vid. entre altres CALAMANDREI, *La sentenza civile come mezzo di prova*, en "Riv.Dir. Proc.Civ.", 1938 I, pp.109,110,112; GÓMEZ ORBANEJA, *Eficacia de la sentencia civil en el proceso penal*, en "Rev.Der.Proc.", 1945, nº2, p.189, ID., *op.cit.*, p.725; VIADA, *op.cit.*, p.130; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *La cosa juzgada penal*, cit., p.178; COUTURE, *Fundamentos de derecho procesal civil*, cit., p.294; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.159.

¹² Vid. entre altres CALAMANDREI, *op.cit.*, pp.119-124; GÓMEZ ORBANEJA, *op.loc.cit.*; ID., *op.loc.cit.*; VIADA, *op.loc.cit.*; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.loc.cit.*

¹³ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *op.loc.cit.*; VIADA, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.loc.cit.*

¹⁴ En la doctrina italiana vid. per tots VARADI, *La sentenza penale come mezzo di prova*, en "Riv.Dir.Proc.", 1943, I, pp.225 i ss. Entre nosaltres vid. CORTÉS DOMÍNGUEZ, *La cosa juzgada penal*, cit., p.181.

que els fets bàsics s'haurien hagut de provar en el litigi civil, la qual cosa indica que la sentència penal el que fa és, no precloure la possibilitat del procés, sinó qualsevol possibilitat de prova. Per consegüent, en aquest cas, es conclou que la sentència penal és una presumpció *iure et de iure*, o una formulació legal imperativa del supòsit de fet que impedeix el naixement del dret de rescabament quan concorrin aquestes circumstàncies, ja que la Llei ha volgut que quan es donin aquestes condicions no neixi el dret al rescabament perquè parteix de la formulació legal de la seva inexistència¹⁵.

c) La preclusió.

El concepte de preclusió per explicar els efectes d'una determinada resolució en un altre òrgan jurisdiccional es deriva de la idea de la sentència "subjetivamente compleja", fenomen que consisteix en "la recomposició en unidad de las parciales aportaciones elaboradas en compartimentos estancos sucesivos por órganos diversos, recíprocamente vinculados a aceptar sin discusión los resultados del trabajo realizado en la fase precedente"¹⁶. A partir d'aquí, s'entén que el pronunciament o certs elements d'una resolució judicial poden presentar-se en un altre procés com una part de la tasca de l'òrgan jurisdiccional que ja està realitzada i que aquest no pot obviar.

¹⁵ CORTÉS DOMÍNGUEZ, *op.loc.cit.*

Això no obstant, la consideració de l'art 116 LECrim com un supòsit que, de forma excepcional, atorga força de prova legal al contingut de la sentència penal ha estat rebut per GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., II, p.727. La crítica es fonamenta en el fet que, tenint en compte l'oportunitat i la funció de la prova en el procés civil, la idea de la sentència penal com a mitjà de prova serviria en tot cas per la funció determinant o perjudicant del fallo civil, però no per la funció excloent d'aquest fallo, com propugna l'art 116 LECrim. Així, en cas que el demandat admeti el fet declarat inexistent en el fallo penal, aquest, concebut com a mitjà de prova, no tindria raó de ser atès que sobre els fets no controvertits no s'admeten mitjans de prova. En cas que algun dels litigants addueixi una sentència penal on es declara inexistent el fet que serveix de fonament a la demanda reparatòria que s'ha dirigit contra ell, ni admet el fet ni el nega, sinó que simplement invoca una norma jurídica especial, aliena a la fixació del fet pel mecanisme de la prova, que, excloent *in limine* l'acció del contrari, dóna dret a que el procés no prossegueixi i que, per tant, no s'entri en la fase de prova.

¹⁶ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *op.cit.*, p.723.

Pròpiament, la teoria de la preclusió ha esta eleborada per donar una explicació a la vinculació que, en l'àmbit de l'acció civil derivada de delictes, regula l'art 116 LECrim del jutge civil a la declaració d'inexistència del fet recollida en la sentència penal. D'aquesta manera, s'interpreta que el precepte no estableix un efecte positiu sobre el fallo civil, sinó un efecte preclusiu del procés, el qual comporta, quan l'acció es fonamenta en el mateix fet negat, no l'extinció del dret al rescabament per efecte de la declaració penal, sinó l'exclusió de la facultat processal de fer-lo valdre judicialment i que es falli sobre ell. És a dir, la declaració de fets realitzada en la sentència penal val com a preclusió en el procés civil posterior, en el sentit que el jutge civil ha d'excloure la possibilitat de que es facin valer els fets declarats inexsistents¹⁷.

De totes maneres, el principal obstacle amb què topa la teoria de la preclusió, reconegut pels mateixos que en són partidaris, rau en el concepte amb què tradicionalment s'ha definit la preclusió, sempre caracteritzada per obrar dins del mateix procés on s'ha produït. En canvi, amb la teoria esmentada, la idea que es contempla és que es tracta d'un efecte fora del procés, havent esguard que del que es parla és que el pronunciament d'una resolució judicial valgui com a preclusió en un procés posterior, en concret, que la declaració de fets realitzada en el procés penal valgui com a preclusió en la fase decisòria del procés civil ulterior¹⁸. Així les coses, l'única via per salvar aquest escull passaria per considerar ambdós processos, aquell on es dicta la resolució i aquell altre on aquesta té efecte preclusiu, com a dos moments d'una mateixa activitat judicial.

¹⁷ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *op.cit.*, p.703; FONT SERRA, *La acción civil en el proceso penal. Su tratamiento procesal*, cit., p.131.

En contra d'aquesta interpretació es pronuncia CORTÉS DOMÍNGUEZ, *La cosa juzgada penal*, cit., p.180, segons el qual, si el que es perd és la facultat processal de fer valer en el judici el dret al rescabament, el que l'actor civil no té és l'oportunitat de demandar, cosa que no es pot acceptar, ja que la facultat de demandar es deriva de la personalitat.

Això és, el procés penal i el procés civil posterior haurien de ser considerats parts d'una sola unitat, en la mesura que la sentència del primer, quan declara la inexistència de fets en els que caldria fonamentar l'acció civil, transcendeix del seu objectiu penal per constituir una via de fixació de dades històriques que quedarien cobertes per la preclusió¹⁹.

B) Justificació i límits de l'eficàcia vinculatòria.

Tal com ha quedat apuntat línies enrere, per bé que la Llei no especifiqui res al respecte, cal entendre que l'òrgan jurisdiccional civil queda vinculat per la decisió de la causa prejudicial. El tribunal civil no pot prescindir d'aquesta decisió a l'hora de dirimir la qüestió principal, sinó que les seves consideracions s'han d'ajustar a la decisió prejudicial²⁰.

Es tracta del concepte de vinculació prejudicial, ja que la vinculació del tribunal civil a la resolució prejudicial penal es deriva del mateix sistema de devolutivitat utilitzat per resoldre la qüestió. Aquest sistema consisteix en la resolució de la qüestió prejudicial, no *incidenter tantum* pel mateix òrgan que ha de resoldre la qüestió principal, sinó a títol principal per l'òrgan i en el procediment corresponents. Això es tradueix, a la pràctica, en la suspensió procedimental i en la vinculació a aquesta resolució.

Cal pensar que ens trobem davant d'un procés civil on s'ha plantejat una qüestió prejudicial que és devolutiva, això és, respecte de la qual es considera preferible que sigui resolta per l'òrgan i en el procediment corresponents. La raó

¹⁸ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *op.cit.*, p.724; VIADA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, cit., p.130.

¹⁹ Vid. FONT SERRA, *La acción civil en el proceso penal. Su tratamiento procesal*, cit., p.131.

²⁰ En aquest sentit es pronuncien GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.504; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.386; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, pp.650, 657 i 660.

que justifica que el coneixement de la qüestió prejudicial es refereixi a l'òrgan i procediment competents rau en la influència que aquest tema exerceix en la resolució de la qüestió principal. Admetent, doncs, que en aquests supòsits, pel motiu esmentat, s'entén més adequat que la qüestió prejudicial no sigui resolta *incidenter tantum* pel jutge de la qüestió principal sinó a títol principal per l'òrgan i en el procediment corresponents, és de lògica concloure el següent. Primer, la necessitat d'esperar que aquesta resolució es dicti, cosa que es tradueix a la pràctica en la suspensió de les actuacions civils. Després, l'exigència d'assignar algun valor a aquesta resolució, l'obtenció de la qual és l'objectiu que persegueix la devolutivitat prejudicial.

Sense la vinculació esmentada, no s'explicaria la dilació suspensiva que sempre comporta el sistema devolutiu. D'una banda, seria difícilment justificable que el tribunal que ha suspès el procés civil davant el sorgiment d'una qüestió prejudicial penal -suspensió que ha pogut durar anys amb els consegüents perjudicis que se'n deriven per l'enjudiciament de la pretensió civil- després, un cop resolta la controvèrsia prejudicial per l'òrgan genèricament competent, pogués desentendre's del contingut d'aquesta resolució. De l'altra, resultaria com a mínim espinós d'explicar, des d'un punt de vista d'un procés sense dilacions indegudes, a la part afectada que tot el temps fins a l'obtenció d'una resolució sobre el conflicte sorgit en el procés civil amb caràcter prejudicial, no ha servit de res perquè la decisió obtinguda pot ser refusada per l'òrgan jurisdiccional civil²¹.

La vinculació del tribunal civil a la resolució prejudicial penal es produeix amb independència del tipus de resolució que sigui i de l'òrgan que l'hagi emesa, sinó per exigències del sistema devolutiu²². La necessitat de donar compliment a

²¹ Vid. en aquest sentit BELLÓN, *Matices de prejudicialidad en el proceso civil*, cit., p.6; JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en el proceso civil*, cit., p.253; BROCA, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, cit., II, p.892; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.688; GARBERÍ, *op.cit.*, p.650.

aquesta exigència pot enllaçar-se, a més, amb la garantia de la tutela judicial efectiva recollida en l'art 24 CE. Així sembla desprendre's de la STC 59/1996, 15 abril, quan estableix que la garantia esmentada "podría quebrar, por una parte si una resolución judicial contradice en el objeto procesal coincidente, lo dispuesto por otra que ha alcanzado firmeza y lo hace debido a la inaplicación arbitraria, patentemente errónea o manifiestamente irrazonable de una norma del ordenamiento jurídico que imponía la primacía o la competencia específica de la primera jurisdicción". És a dir, quan la Llei estableix la devolutivitat d'una qüestió prejudicial, el respecte a la tutela judicial efectiva requereix donar compliment a aquest mandat legal i, per tant, aplicar aquest criteri en la resolució de la qüestió plantejada, cosa que inclou, entre d'altres coses, la vinculació del tribunal del procés principal a la resolució de la qüestió prejudicial.

És cert que la vinculació prejudicial del jutge civil a la resolució ferma que resol el tema penal pot significar una restricció de garanties constitucionals. En la mesura que amb aquesta vinculació s'imposa al tribunal civil una decisió sense que hi hagi cap precepte legal que expressament així ho disposi, poden quedar limitades garanties processals previstes en la CE, com la independència judicial, la submissió del jutge a l'imperi de la llei, el dret de defensa, i fins i tot el principi d'unitat jurisdiccional.

Això no obstant, la vinculació prejudicial penal troba fonament en dos arguments de pes. D'una banda, en la doctrina del Tribunal Constitucional sobre restricció de drets constitucionals quan es tracta de preservar un valor també constitucional²³. En el cas que ens ocupa, la limitació de garanties constitucionals

²² Així ho manifesten també GARBERÍ, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.147.

²³ Podem citar, entre altres, les següents resolucions de l'Alt Tribunal. Sobre la limitació del principi de publicitat, vid. les SSTC 62/1982 15 octubre, 176/1988 4 octubre, 65/1992 29 abril, 174/2001 26 juliol. Amb relació a la possibilitat d'excepcionar la configuració de la prova vàlida a partir de la practicada en el judici oral, vid. les SSTC 137/1988 7 juliol, 182/1989 3 novembre, 10/1992 16 gener, 200/1996 3 desembre, 40/1992 27 febrer, 49/1998 2 març, 7/1999 8 febrer.

que pot suposar la vinculació esmentada, quedaria justificada per la protecció de la seguretat jurídica que es persegueix quan es vol evitar amb aquesta vinculació la possibilitat d'obtenir sentències contradictòries en via penal i en via civil. De l'altra, cal fer referència a les facultats d'intervenció que ofereix el procés penal. En aquest sentit, la presència sobretot del Ministeri Fiscal com a òrgan públic que representa tota la societat, però també l'existència de l'acció popular que permet l'entrada al procés de qualsevol ciutadà, garanteixen que en la causa criminal on s'enjudicia un tema prejudicial suscitat en un procés civil puguin defensar-se els interessos dels litigants d'aquest últim. D'aquesta manera, quedant a resguard la possibilitat de participació de les parts del procés civil en el procés prejudicial penal, la resolució que es dicti en aquest darrer pot vincular en el primer salvaguardant el dret de defensa dels litigants civils.

L'excepció a aquestes afirmacions, però, la constitueixen els supòsits en què en el procés civil la qüestió prejudicial penal suscitada es refereix a fets delictius de caràcter privat. En aquests casos, als quals queda ara circumscrit l'àmbit d'aplicació de l'art 114 LECrim, la vinculació prejudicial del jutge civil tal com ha quedat descrita no és viable, principalment perquè en els processos penals incoats en averiguació d'aquests fets les possibilitats de participació al marge de l'ofès són gairebé nul·les²⁴. Per consegüent, a la resolució que hi posa fi dirimint el problema prejudicial plantejat en seu civil no se li pot assignar el valor vinculatori que hem atribuït a les resolucions prejudicials dictades en altres supòsits de qüestions prejudicials penals. Per contra, en aquests casos de l'art 114 LECrim, la vinculació del tribunal civil a la resolució prejudicial cal interpretar-la a la llum dels paràmetres que expliquen el fenomen de la vinculació en l'àmbit de la prejudicialitat civil.

²⁴ Amb la reforma del CP operada per la LO 15/2003, de 25 de novembre, quan, en els delictes d'injúries i calúmnies de l'art 215, l'ofensa es dirigeix contra funcionari públic, autoritat o agent sobre fets concernents a l'exercici dels seus càrrecs, el procés penal pot ser incoat d'ofici.

La vinculació de l'òrgan jurisdiccional civil a la resolució penal que posa fi al procediment prejudicial està supeditada a la concurrència de dues circumstàncies.

D'una banda, cal que es tracti d'una resolució penal susceptible de desplegar eficàcia de cosa jutjada en el seu àmbit. Tot i que la vinculació en supòsits de prejudicialitat penal no s'ha d'assimilar als efectes de cosa jutjada penal, sí que la resolució a la qual ha de quedar condicionat l'òrgan jurisdiccional civil ha de ser de les que en seu processal penal tenen atribuïda aquesta eficàcia. Cosa que redueix la possibilitat de vinculació a dues resolucions determinades, la sentència i l'aute de sobreseïment lliure²⁵.

De l'altra, la vinculació esmentada depèn del contingut de la resolució que ha posat fi al procediment prejudicial penal, en concret, de si aquesta resolució dóna resposta al tema prejudicial suscitat en el procés civil. La lògica porta a entendre que la resolució prejudicial ha de condicionar el tribunal civil en la mesura que efectivament contingui una solució al problema penal que en la causa civil s'ha plantejat com a prejudicial. El que pretén l'òrgan jurisdiccional civil aplicant el sistema devolutiu per resoldre la qüestió prejudicial penal plantejada és que aquest tema sigui resolt precisament per l'òrgan penal competent. A aquest efecte suspèn les seves actuacions. I per aquest motiu queda vinculat a la resposta que l'òrgan penal doni al problema. Ara bé, si resulta que el procés penal acaba amb una resolució que no dóna resposta al *thema decidendi* suscitat en el procés civil, la

²⁵ Que la sentència penal ferma, tant absolutòria com condemnatòria, produeix efectes de cosa jutjada no ofereix cap dubte.

Respecte de l'aute de sobreseïment lliure ferm, la majoria de la doctrina es decanta per assignar-li igualment aquesta eficàcia. Vid. amb caràcter general FENECH NAVARRO, *Estudio sistemático del sobreseimiento*, cit., p.149; GÓMEZ ORBANEJA, HERCE QUEMADA, *Derecho procesal penal*, cit., p.231; MASCARELL NAVARRO, *El sobreseimiento libre, como alternativa a la apertura del juicio oral, en el proceso penal ordinario por delitos más graves*, en "Rev.Justicia", 1988, IV, p.928; CACHÓN CADENAS, *Dinámica procesal del sobreseimiento penal*, cit., p.190; ROMERO PRADAS, *El sobreseimiento*, València, 2002, pp.371 i ss.; SIGÜENZA LÓPEZ, *el sobreseimiento libre*, Navarra, 2002, p.133.

vinculació no pot materialitzar-se perquè no hi ha solució a la qual el tribunal civil pugui quedar lligat i utilitzar a l'hora de dirimir la qüestió principal.

Per consegüent, podem afirmar l'existència d'una regla general en virtut de la qual la resolució penal que finalitza el procediment prejudicial vincula l'òrgan jurisdiccional civil sempre que aquesta decisió sigui susceptible de desplegar cosa jutjada en l'àmbit penal i signifiqui una solució al tema prejudicial, i d'excepcions a aquesta regla, per tal com hi ha supòsits on aquesta vinculació no és factible atès que la resolució prejudicial, o bé no té atribuïda aquella eficàcia (pensem, per exemple, en l'acte de sobresseïment provisional), o bé no presenta cap resposta a la qüestió penal suscitada.

C) Referència a l'art 116 LECrim.

a) Breu aproximació al significat del precepte.

L'àmbit natural d'aplicació de l'art 116 LECrim ve configurat per l'acció civil derivada de delictes. La norma constitueix l'únic precepte legal que regula, encara que només sigui un dels molts aspectes del tema, la vinculació del tribunal civil a una sentència penal anterior.

Els supòsits de vinculació en el terreny de l'acció civil *ex delicto* que ara ens interessen són els que tenen lloc quan la resolució que posa fi al procés penal no es pronuncia sobre la pretensió civil i aquesta s'exerceix posteriorment de forma independent, per tal com són aquests supòsits els que presenten més similituds amb els casos de prejudicialitat penal devolutiva en el procés civil.

Per determinar, en els supòsits esmentats, com afecta la sentència del procés penal en el subsegüent litigi civil és necessari fer referència a dues hipòtesis²⁶.

D'una banda, a la sentència penal condemnatòria que no conté pronunciament civil, cosa que és factible sempre que el perjudicat hagi renunciat a l'acció civil o l'hagi reservada. De les dues possibilitats mencionades ara només ens interessa la segona, atès que, mentre, en el primer cas, per efecte de la renúncia ja no és possible un procés civil posterior ni el procés penal pot entrar a resoldre sobre aquesta acció civil renunciada pel seu titular, en el segon, com a conseqüència de la reserva, el jutge penal no resol sobre l'acció civil però aquesta s'exercita un cop finalitzada la causa criminal.

De l'altra, cal al·ludir a la sentència penal absolutòria que no es basi en alguna de les causes d'exempció de responsabilitat criminal contemplades en l'art 20 CP, ja que aquest tipus de resolucions penals no poden contenir cap pronunciament civil llevat que es tracti d'algun dels supòsits excepcionals del precepte mencionat²⁷.

A) Si bé no hi ha cap precepte legal que estableixi algun tipus de vinculació del jutge civil als pronunciaments d'una sentència penal condemnatòria, de l'art 116 LECrim doctrina i jurisprudència n'extreuen una sèrie de vincles. Així, en aquests casos, s'entén, amb caràcter general, que l'òrgan jurisdiccional civil queda vinculat a les afirmacions fàctiques declarades provades que defineixen el tipus penal²⁸.

²⁶ Quan la sentència penal es pronuncia sobre la responsabilitat civil, aquest pronunciament produeix eficàcia de cosa jutjada civil en un litigi posterior d'aquesta naturalesa. Vid. per tots FONT SERRA, *La acción civil en el proceso penal. Su tratamiento procesal*, cit., pp.124-130.

²⁷ Vid. CATALÀ COMAS, *Efectos en el proceso civil posterior de las resoluciones penales que no contienen un pronunciamiento penal*, cit., pp.1122 i 1130.

A partir d'aquest enunciat, l'abast de la vinculació de la sentència penal condemnatòria s'ha concretat en els següents extrems. La vinculació del tribunal civil sí que es produeix pel que fa a l'existència material del fet (cal incloure l'activitat i el resultat qualificat com a delictes), la participació material del condemnat, i l'element psicològic del delictes, atès que tot culpable penalment també ho és civilment. Per contra, la vinculació de l'òrgan jurisdiccional civil a la sentència penal condemnatòria no es dóna respecte de la relació de causalitat, l'antijuridicitat del fet, ni amb relació a l'existència, naturalesa i *quantum* del dany rescabable, ni a l'atribució subjectiva²⁹.

²⁸ Així ho afirmen entre altres MARTÍNEZ RUIZ, *La justa medida en que el juez de lo civil queda vinculado por una sentencia penal anterior*, en "Rev.Der.Priv.", 1959, XLIII, p.604; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., pp.258-260; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p.104; GÓMEZ DE LA ESCALERA, *La sentencia civil complementaria de la penal ante los efectos de la cosa juzgada material*, cit., p.873; ID., *Alcance de la cosa juzgada en el proceso civil con pretensión indemnizatoria no dedicada, o no reconocida, en el proceso penal anterior derivado de unos mismos hechos dañosos*, en "Efectos jurídicos del proceso (cosa juzgada, costas e intereses, impugnaciones y jura de cuentas)", Madrid, 1995, XXV, p.460; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.447.

Il·lustra aquesta postura la STS 19 octubre 1990 (RJ 1990/7984). Els fets són els següents. Després d'un interdicte d'obra nova o s'aconsegueix una sentència que acorda suspendre la construcció d'un immoble pels danys que provoca en un edifici veí, s'incoa un procés declaratiu on es sol·licita no només la demolició de l'obra i la reparació dels desperfectes ocasionats, sinó també una indemnització pels danys soferts. S'entén que en aquest cas sí que hi hauria vinculació del jutge civil a la sentència emesa en el procés penal on s'ha condemnat els demandats en el litigi civil per un delictes d'imprudència en la construcció de l'obra nova i en la qual es fa constar que els fets declarats provats constitueixen un delictes de danys.

Igualment, vid. entre altres les SSTS 22 novembre 1979 (RJ 1979/4309), 3 febrer 1981 (RJ 1981/347), 15 febrer 1982 (RJ 1982/689), 30 maig 1983 (RJ 1983/2918), 13 maig 1985 (RJ 1985/2273), 24 febrer 1986 (RJ 1986/935), 4 novembre 1986 (RJ 1986/6206), 2 novembre 1987 (RJ 1987/8129), 19 febrer 1990 (RJ 1990/695), 22 juliol 1991 (RJ 1991/5412), 23 setembre 1991 (RJ 1991/6843), 14 novembre 1991 (RJ 1991/8113), 6 març 1992 (RJ 1992/2172), 16 octubre 1992 (RJ 1992/7825), 10 desembre 1992 (RJ 1992/10132), 9 febrer 1994 (RJ 1994/840), 26 setembre 1994 (RJ 1994/6989), 31 octubre 1998 (RJ 1998/8359), 16 octubre 2000 (RJ 2000/8045); i les sentències AP Màlaga 21 desembre 1993 (AC 1993/2514), AP Vizcaya 21 febrer 2003 (AC 2003/912). Una anàlisi condensada i precisa de l'evolució jurisprudencial pot veure's en CATALÀ COMAS, *op.cit.*, pp.1131-1134.

²⁹ Vid. àmpliament GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, pp.780-786; CATALÀ COMAS, *op.cit.*, p.1131.

B) Com a regla general, una sentència penal absolutòria no exerceix cap tipus de vinculació en el judici civil posterior a la causa criminal, tret del supòsit contemplat en l'art 116 LECrim, en virtut del qual aquesta mena de resolucions vinculen el jutge civil quan declaren que no ha existit el fet del qual l'acció civil pot néixer³⁰. Això és, el supòsit en què una sentència penal absolutòria repercuteix en el jutge civil és aquell en què la resolució declara la inexistència del fet, pronunciant que vincula a no considerar fàcticament fonamentada la pretensió de restitució i reparació per l'acte il·lícit que s'exercita en el procés civil posterior. Respecte d'aquesta hipòtesi de vinculació cal fer les següents consideracions.

a) La majoria de la doctrina entén que la declaració d'inexistència del fet s'ha de fer mitjançant una sentència ferma, és a dir, per tal que aquesta declaració d'inexistència tingui influència o vinculi el jutge civil, el pronunciant ha de figurar en una resolució ferma que adopti la forma de sentència³¹.

³⁰ Vid. GÓMEZ DE LA ESCALERA, *La sentencia civil complementaria de la penal ante los efectos de la cosa juzgada material*, cit., p.873; ID., *Alcance de la cosa juzgada en el proceso civil con pretensión indemnizatoria no deducida, o no reconocida, en el proceso penal anterior derivado de unos mismos hechos dañosos*, cit., p.460.

Així mateix es pronuncia la jurisprudència. Ho podem veure en la STS 2 novembre 1987 (RJ 1987/8129). Es tracta d'un procés civil sobre reclamació de quantitat en concepte d'indemnització pels danys i perjudicis de la mort d'un fill en accident laboral. Segons el Tribunal, la sentència absolutòria dels demandats en la causa civil, que s'ha dictat en el judici de faltes seguit pels mateixos fets, podrà vincular el jutge del procés civil en la mesura que declari la inexistència dels fets.

En el mateix sentit vid. entre altres les SSTS 20 març 1965 (RJ 1965/3739), 3 febrer 1981 (RJ 1981/347), 15 febrer 1982 (RJ 1982/689), 30 maig 1983 (RJ 1983/2918), 13 maig 1985 (RJ 1985/2273), 24 febrer 1986 (RJ 1986/935), 4 novembre 1986 (RJ 1986/6206), 22 desembre 1986 (RJ 1986/7796), 9 abril 1988 (RJ 1988/3115), 15 juliol 1988 (RJ 1988/5694), 2 juny 1989 (RJ 1989/4286), 9 juny 1989 (RJ 1989/4415), 19 octubre 1990 (RJ 1990/7984), 22 juliol 1991 (RJ 1991/5412), 23 setembre 1991 (RJ 1991/6843), 7 octubre 1991 (RJ 1991/6891), 14 novembre 1991 (RJ 1991/8113), 6 març 1992 (RJ 1992/2396), 12 març 1992 (RJ 1992/2172), 16 octubre 1992 (RJ 1992/7825), 28 novembre 1992 (RJ 1992/9448), 26 setembre 1994 (RJ 1994/6989), 29 octubre 1996 (RJ 1996/7435), 4 novembre 1996 (RJ 1996/7910), 23 març 1998 (RJ 1998/1492), 14 abril 1998 (RJ 1998/2391), 18 octubre 1999 (RJ 1999/7615), 16 octubre 2000 (RJ 2000/8045); en les sentències AP Màlaga 21 desembre 1993 (AC 1993/2514), AP Balears 6 juny 1994 (AC 1994/1122); i finalment en la STC 15/2002 28 gener, la qual adopta els posicionaments del Tribunal Suprem sobre aquest tema.

³¹ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.767; PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p.103.

La circumscripció dels efectes que es deriven de la declaració d'inexistència del fet a la sentència ferma exclou la possibilitat de plantejar el problema del vincle respecte d'altres tipus de resolucions, com poden ser els autes de sobresseïment lliure o provisional. És cert que en el número 1 de l'art 637 LECrim, en referir-se a les causes que originen el sobresseïment lliure, es troba recollit un supòsit semblant al de la sentència absolutòria que declara la inexistència del fet, en tant que el precepte fa procedent el sobresseïment lliure "Cuando no existan indicios racionales de haberse perpetrado el hecho que hubiere dado motivo a la formación de la causa". Per consegüent, podria pensar-se en la possibilitat d'aplicar el supòsit de l'art 116 LECrim al sobresseïment lliure dictat en virtut de l'art 637.1 del mateix cos legal, de tal manera que el sobresseïment basat en aquesta norma vinculés els tribunals civils com vincula, a tenor de l'art 116 de la llei processal penal, la declaració de la no existència del fet per mitjà d'una sentència ferma.

Això no obstant, i tot i que el sobresseïment té la consideració d'una sentència absolutòria anticipada, la doctrina no li atribueix els efectes que l'art 116 LECrim assigna a la sentència ferma, per tal com ambdues resolucions són emeses pel tribunal penal en virtut de conceptes diferents: mentre el sobresseïment lliure decideix sobre el dret d'acusar, la sentència ho fa sobre el dret de penar. En la mesura, doncs, que el sobresseïment lliure dictat en virtut de l'art 637 LECrim no conté, ni de forma expressa ni de forma explícita, cap pronunciament sobre el dret a la restitució o al rescabament, ja que un cop negada l'acció penal l'òrgan penal ja no té competència sobre l'acció civil, es refusa tot tipus de vinculació del jutge civil a allò decidit en un aute de sobresseïment lliure³².

³² A favor de negar als autes de sobresseïment lliure i provisional els efectes de l'art 116 LECrim es pronuncien entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *op.cit.*, p.768; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., pp.254-255; PÉREZ GORDO, *op.loc.cit.*; FONT

b) Una de les qüestions més àrdues amb què s'ha hagut d'enfrontar la doctrina a l'hora d'analitzar l'art 116 LECrim ha estat la interpretació de la inexistència del fet.

D'entrada, cal posar de manifest que el precepte es refereix al fet de dues maneres diferents: d'una banda, el fet que s'ha produït criminalment i és declarat en la sentència, de l'altra, el fet que s'addueix com a causa jurídica del dany rescabable, aquell del qual l'acció civil pot néixer i que pot estar integrat per elements amb connotacions diferents dels que integren l'il·lícit penal³³. Per consegüent, la declaració d'inexistència del fet punible no sempre equival a la inexistència del fet il·lícit civil, amb la qual cosa, per aplicar l'art 116 LECrim, el jutge civil ha de trobar en la fonamentació de la sentència penal aquelles declaracions d'inexistència de fets que el vinculin preclusivament atès que impliquen la inexistència d'elements integrants del fet il·lícit civil³⁴.

Partint de la idea que el fet implica activitat i resultat³⁵, el jutge civil queda vinculat a la declaració d'inexistència del fet històric, però no a la sola declaració d'inexistència del resultat penal, que no impedeix que l'activitat hagi produït danys que s'hagin d'indemnitzar. Cal tenir present que una cosa és el fet inexistent segons el resultat penal i l'altra el que ha de ser considerat inexistent als efectes

SERRA, *La acción civil en el proceso penal. Su tratamiento procesal*, cit., p.130. Així mateix, la STS 15 juliol 1988 (RJ 1988/5694).

En contra es manifesta AGUILERA DE PAZ, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., I p.639, segons el qual, tant l'aute de sobresseïment lliure dictat en virtut del número 1 de l'art 637 LECrim com el basat en el número 2 del mateix precepte, tenen la mateixa eficàcia que la declaració d'inexistència del fet continguda en una sentència ferma.

³³ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *op.cit.*, p.729; CATALÀ COMAS, *Efectos en el proceso civil posterior de las resoluciones penales que no contienen un pronunciamiento civil*, cit., p.1127.

³⁴ Vid. FONT SERRA, *La acción civil en el proceso penal. Su tratamiento procesal*, cit., pp.131-132.

³⁵ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.729; FONT SERRA, *op.cit.*, p.132; CATALÀ COMAS, *Efectos en el proceso civil posterior de las resoluciones penales que no contienen un pronunciamiento civil*, cit., p.1127.

de l'acció civil reparatòria. Tots dos tenen en comú l'element activitat que causa el resultat. Per consegüent, si bé negada l'activitat de l'agent queda negat el fet en funció de qualsevol resultat, negat només el resultat penal no es neguen altres resultats que poden ser rellevants en l'àmbit civil³⁶.

La vinculació pel jutge civil que es deriva de la declaració d'inexistència del fet no ateny les declaracions referides a la negació de culpa de l'imputat i a l'antijuridicitat. En el primer cas, la negació de culpa de l'imputat realitzada en la sentència penal no influeix el tribunal civil atès que, tot i negada la culpa penal, pot existir culpa suficient per imposar al responsable l'obligació de rescabalar³⁷. En el segon, la declaració d'antijuridicitat no repercuteix l'òrgan jurisdiccional civil perquè la inexistència d'aquesta (fet no atemptatori contra cap norma penal, concurrència de causes d'extinció o d'exclusió de punibilitat) no afecta l'absència d'antijuridicitat civil³⁸.

Tant la doctrina com la jurisprudència coincideixen a equiparar, a la declaració d'inexistència del fet històric, la declaració de que el fet no ha sigut comès per l'imputat, pronunciament que, per tant, també vincula el jutge civil quan l'imputat esdevingui el demandat en el procés civil posterior³⁹.

³⁶FONT SERRA, *op.loc.cit.*

³⁷ Vid. entre altres FONT SERRA, *op.loc.cit.*; CATALÀ COMAS, *Efectos en el proceso civil posterior de las resoluciones penales que no contienen un pronunciamiento civil*, cit., p.1128.

³⁸ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., II, pp.745-750; FONT SERRA, *op.loc.cit.*; CATALÀ COMAS, *op.loc.cit.*

³⁹ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, cit., pp.242-243; FONT SERRA, *op.loc.cit.*; GONZÁLEZ MONTES, *Distinción entre la cosa juzgada y otros efectos de la sentencia*, cit., p.127.

Així mateix es pronuncien les SSTS 20 març 1965 (RJ 1965/3739), 3 febrer 1981 (RJ 1981/347), 15 febrer 1982 (RJ 1982/689), 13 maig 1985 (RJ 1985/2273), 4 novembre 1986 (RJ 1986/6206), 22 desembre 1986 (RJ 1986/7796), 2 juny 1989 (RJ 1989/4286), 28 novembre 1992 (RJ 1992/9448), 26 setembre 1994 (RJ 1994/6989), 12 abril 2000 (RJ 2000/2564); i la STC 15/2002 28 gener, que fa seva la doctrina del Tribunal Suprem.

Per contra, aquesta assimilació no s'admet amb relació a la insuficiència provatòria. És a dir, no s'equiparen a la declaració d'inexistència del fet, els pronunciaments realitzats en la sentència penal per falta de prova de la seva existència o de la participació de l'imputat. Els motius que poden justificar la no homologació d'una declaració a una altra poden concentrar-se bàsicament en dos. D'una banda, en la diferència de criteris a partir dels quals es fixen els fets en un procés penal i en un procés civil. Així, fets que el jutge penal no pot fixar en virtut del principi *in dubio pro reo* i de la garantia constitucional de la presumpció d'innocència, poden ser, en canvi, objecte de debat i prova en el procés civil on, si tampoc són provats, la falta de prova pot perjudicar el demandat en aplicació de les normes de la càrrega provatòria. De l'altra, cal tenir en compte que, tot i obtenir, fruit d'aquesta manca de vinculació de la insuficiència provatòria, una sentència civil basada en l'existència d'un fet que el jutge penal no ha considerat provat, no es dóna pròpiament una contradicció entre els fallos d'ambdues resolucions -si s'entén per fallo la conclusió i no les premisses-, ja que la declaració civil no es pronuncia sobre la responsabilitat criminal, que ja és cosa jutjada⁴⁰.

c) Tot i que l'art 116 LECrim no ho contempla expressament, la doctrina entén que, de la mateixa manera que vincula la declaració d'inexistència del fet o la no participació de l'imputat, també ho ha de fer la sentència penal que declara l'existència del fet i la participació. L'argument que explica aquesta equivalència es

⁴⁰ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *op.cit.*, pp.241-242; ID., *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, pp.765-767; VIADA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, cit., p.132; FONT SERRA, *op.loc.cit.*; CATALÀ COMAS, *Efectos en el proceso civil posterior de las resoluciones penales que no contienen un pronunciamiento civil*, cit., p.1129; GONZÁLEZ MONTES, *op.cit.*, p.126; SOLÉ RIERA, *Sentencia penal absolutoria y posterior condena, en vía civil, a los daños y perjuicios derivados del ilícito penal*, cit., p.960; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., pp.505-506.

En aquest mateix sentit podem veure les SSTS 20 març 1965 (RJ 1965/3739), 3 febrer 1981 (RJ 1981/347), 15 febrer 1982 (RJ 1982/689), 13 maig 1985 (RJ 1985/2273), 4 novembre 1986 (RJ 1986/6206), 22 desembre 1986 (RJ 1986/7796), 2 juny 1989 (RJ 1989/4286), 28 novembre 1992 (RJ 1992/9448), 26 setembre 1994 (RJ 1994/6989).

troba en la *ratio* del precepte. Així, si la Llei no vol que sigui exercitada una acció civil fonamentada en un fet declarat inexistent en una sentència ferma, difícilment es pot interpretar que permeti que l'acció pugui ser negada per inexistència del fet declarat existent⁴¹.

Segons els autors, la vinculació a aquests extrems no previstos en el tenor literal de l'art 116 LECrim es tradueix en les consideracions següents. El jutge civil queda vinculat a la materialitat del fet (activitat, resultat delictiu i participació de l'imputat), però té llibertat per apreciar el dany, el perjudicat i la seva quantia⁴². Pel que fa al tema de la culpa, si bé l'apreciació de culpa penal implica la concurrència de responsabilitat civil (ja que la culpa penal inclou la civil), de la no identificació de culpa penal no se'n pot derivar l'absència de culpa civil⁴³. Igualment, tant pel que fa a l'antijuridicitat com respecte de la relació de causalitat es nega, en aquests casos, l'existència de cap vincle entre la resolució penal i l'òrgan jurisdiccional civil⁴⁴.

b) Utilitat de l'art 116 LECrim i de la interpretació doctrinal i jurisprudencial que se'n deriva als supòsits de prejudicialitat.

El contingut que doctrina i jurisprudència han atribuït a l'art 116 LECrim es ceneix clarament a l'àmbit de l'acció civil derivada de delictes. En concret, el precepte s'aplica en supòsits on els fets examinats en el procés penal des del punt de vista criminal també s'examinen amb posterioritat a títol principal en un procés

⁴¹ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *op.cit.*, p.779; FONT SERRA, *op.cit.*, p.133; CATALÀ COMAS, *op.cit.*, p.1130; GONZÁLEZ MONTES, *op.cit.*, p.127; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *op.cit.*, pp.509-510.

⁴² Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *op.loc.cit.*; FONT SERRA, *op.loc.cit.*; CATALÀ COMAS, *op.loc.cit.*

⁴³ Així, GÓMEZ ORBANEJA, *op.cit.*, pp.779-780; FONT SERRA, *op.cit.*, p.134; CATALÀ COMAS, *op.loc.cit.*

⁴⁴ Vid. GÓMEZ ORBANEJA, *op.loc.cit.*; FONT SERRA, *op.loc.cit.*; CATALÀ COMAS, *op.loc.cit.*

civil. És a dir, són casos on uns fets que en la causa penal s'han enjudiciat des d'una òptica determinada en busca de la responsabilitat penal i de la imposició d'una pena, després es plantegen en un litigi civil on han de ser examinats des d'una altra perspectiva per determinar si donen lloc a responsabilitat civil i, per tant, a la procedència d'una indemnització, de la restitució d'una cosa, etc.

És important destacar, doncs, que les previsions recollides en l'art 116 LECrim es dirigeixen a supòsits on, tot i existir dos processos diferents, un de penal primer i un de civil després, en totes dues causes es plantegen i s'examinen com a principals uns mateixos fets. Ara bé, mentre el jutge penal els ha d'examinar des de la perspectiva de la responsabilitat criminal perquè el seu objectiu és imposar una determinada pena prevista en el CP, el jutge civil els ha d'estudiar des del punt de vista de la responsabilitat civil.

En aquesta tasca de l'òrgan jurisdiccional civil de tornar a analitzar uns fets que ja han estat objecte d'examen penal, el legislador no ha volgut que el tribunal disposi de plena llibertat d'enjudiciament. I aquí és on entra en joc l'art 116 LECrim. Com a resultat del seu contingut, en l'examen que el jutge civil fa dels fets per determinar la concurrència de la responsabilitat civil (després de que ja hagi estat concretada la penal) aquest ha de respectar uns paràmetres. El tribunal civil gaudeix d'un cert grau de llibertat en aquest enjudiciament, però ha de tenir en compte uns criteris, que són els vincles que amb relació a determinats pronunciaments penals es deriven de l'art 116 LECrim. El precepte, d'alguna manera, estableix unes regles que el tribunal civil ha de respectar a l'hora d'enjudiciar els fets que ja han sigut objecte d'un examen penal, fora dels quals - això és, tret dels vincles esmentats- el tribunal té llibertat per apreciar i valorar l'assumpte plantejat.

Tanmateix, la situació a què ens acabem de referir no és exactament la que sempre ens trobem en els supòsits de prejudicialitat penal en un procés civil quan

la qüestió és devolutiva i, per tant, resolta pel tribunal penal. És cert que, parellament als casos de l'art 116 LECrim, existeixen dos processos diferents, un de penal i un de civil, i que el primer acaba abans que el segon. Això no obstant, en els casos de prejudicialitat, el jutge civil no sempre torna a examinar l'assumpte prejudicial objecte del procés penal des d'un altre punt de vista. La seva tasca generalment és una altra, dirimir la qüestió principal del seu procés. El que passa és que per dirimir-la necessita el resultat que el tribunal penal ha donat al problema que s'ha plantejat a títol prejudicial en el procés civil. Pensem, per exemple, en un litigi que té per qüestió principal la revocació d'una donació. A la vegada, es suscita una qüestió prejudicial penal atès que la causa de revocació al.llegada consisteix en la comissió d'algun delictes per part del donatari contra la persona, l'honor o els béns del donant. Doncs bé, un cop en seu penal s'ha resolt aquest assumpte, el jutge civil no el torna a examinar, ni que sigui des d'una perspectiva diferent, sinó que simplement utilitza el resultat penal per decidir la qüestió principal, o sia, per revocar o no la donació.

Per tot l'acabat d'exposar, entenem que els criteris de vinculació que estableix l'art 116 LECrim d'un jutge civil respecte d'un pronunciament penal no serveixen en tots els casos de prejudicialitat penal⁴⁵. Sí que en determinats supòsits la vinculació prejudicial de l'òrgan jurisdiccional civil a la resolució penal pot coincidir amb els paràmetres que recull el precepte de la llei processal criminal i, per tant, en aquesta mesura es pot afirmar que la norma cobreix alguns casos de prejudicialitat penal. Això no obstant, som de l'opinió que la vinculació que existeix en els casos de prejudicialitat devolutiva no pot quedar circumscrita només als paràmetres de l'art 116 LECrim atès que aquella respon a una conjuntura sovint

⁴⁵ Així s'expressa també ASENSIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.698. No compartim, però, la conclusió a què arriba l'autor de que la sentència penal no ha de produir cap efecte vinculant en el procés civil. ASENSIO MELLADO, fonamenta aquesta afirmació no només en la inaplicació de l'art 116 LECrim als casos de prejudicialitat, sinó també en el fet que mentre l'art 42 LEC estableix aquesta vinculació pels supòsits de qüestions prejudicials no penals, no hi ha cap precepte que ho reculli per les qüestions prejudicials penals.

diferent a la que obeeix aquest precepte. De totes maneres, vist que tradicionalment tota vinculació d'un tribunal civil a una resolució penal s'ha reconduït a les previsions que contempla l'art 116, segurament perquè és l'única norma que fa referència expressa a aquesta matèria, sembla raonable pensar que la determinació dels supòsits en què es dóna la vinculació prejudicial penal es dugui a terme sense oblidar els criteris de vinculació establerts a partir del precepte de la llei processal penal examinats en l'epígraf anterior.

D) Supòsits de vinculació.

Tal com ha quedat explicat pàgines enrere, per tal que pugui existir la vinculació prejudicial d'un tribunal civil a una resolució penal cal que aquesta sigui susceptible de produir cosa jutjada en el seu àmit i que efectivament aportï una resposta al problema de naturalesa criminal que s'ha plantejat a títol prejudicial en el procés civil.

Les resolucions penals a les quals es reconeix eficàcia de cosa jutjada es concentren en dues, la sentència i l'acte de sobreseïment lliure. Per saber si la resolució que posa fi al procés prejudicial penal dóna resposta al problema que planteja la qüestió prejudicial i per tant ha de ser presa en consideració pel tribunal civil, cal observar el tipus de *thema decidendi* que suscita la qüestió. Així, segons allò plantejat per aquesta, podem determinar si la resolució penal satisfà o no el problema.

Nogensmenys, la previsió de totes les hipòtesis que poden donar-se a la pràctica en què un tema penal vincula un jutge civil perquè la seva resolució esdevé necessària per dirimir la qüestió principal és impossible de dur-la a terme. I, per tant, és també infactible precisar tots i cadascun dels supòsits en què, en aquests casos, una resolució penal aporta veritablement una solució al tema. El que sí es pot fer, però, és classificar aquests supòsits en funció de les diferents

fòrmules en què les qüestions prejudicials penals poden presentar-se en un procés civil.

a) En ocasions, la qüestió prejudicial penal introduïda en el procés civil versa sobre l'existència d'una sentència penal condemnatòria respecte d'uns determinats fets. Així, per exemple, l'art 82.3ª CC, que permet fonamentar la petició de separació matrimonial en la condemna a pena privativa de llibertat superior a sis anys. Igualment, algun dels supòsits que poden motivar la procedència del recurs de revisió civil, com per exemple el de l'art 510.3 LEC, que exigeix que els testimonis o perits en què es fonamenti la sentència a revisar hagin sigut condemnats per fals testimoni. En el procés civil on es plantegi la separació basada en la causa esmentada o la revisió d'una sentència a partir del motiu mencionat, el problema que es suscita com a qüestió prejudicial penal, més que l'existència d'un acte processal com és la sentència, planteja la constatació d'un fet delictiu i de la consegüent responsabilitat penal. El que passa és que, per tal que tingui lloc la conseqüència jurídica que preveu la norma, es fa necessari que aquestes circumstàncies s'exterioritzin en una sentència, en el primer cas esmentat on es condemni a pena privativa de llibertat superior a sis anys, i en el segon a fals testimoni.

En aquests casos, la sentència penal juga com a fet jurídic integrador del supòsit de fet de la norma civil, ja que la llei condiona els efectes civils a l'existència d'una sentència condemnatòria emesa pels tribunals penals. La sentència produeix l'efecte civil, no perquè el declari o estigui implícit en ella el propòsit de produir-lo, sinó per disposició de la llei, al marge de la voluntat de l'òrgan jurisdiccional que dicta la resolució⁴⁶.

⁴⁶ Vid. entre altres GÓMEZ ORBANEJA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, cit., p.212; ID., *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, p.194; GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, cit., p.234; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *La cosa juzgada penal*, cit., p.190; GONZÁLEZ MONTES, *Distinción entre cosa juzgada y otros efectos de*

Admetent tot l'exposat, es pot considerar que el problema prejudicial ha obtingut una resposta després de la causa criminal, en funció de si s'ha emès el pronunciament judicial. És a dir, si un determinat pronunciament penal és element del supòsit de fet de la norma de dret privat, si aquest ha tingut lloc el tribunal civil ha d'entendre verificat el supòsit de fet de la norma civil. Per contra, si el pronunciament no s'ha emès o no s'ha dictat en el sentit previst per la norma, l'òrgan jurisdiccional ha de considerar que no concorre el supòsit de fet d'on la norma fa derivar uns efectes civils determinats⁴⁷.

D'aquesta manera, en els exemples posats, això significa que si el procés prejudicial penal acaba amb una sentència condemnatòria, cal concloure que la separació matrimonial pot ser declarada i la revisió civil estimada. En cas contrari, això és, posat que la causa criminal finalitzi amb una resolució amb contingut diferent de l'esmentat (pensem, per exemple, no només en una sentència absolutòria sinó també en els autes de sobresseïment o d'arxiu per rebel·lia), l'òrgan jurisdiccional civil ha de procedir a denegar la petició de separació, en un cas, i a desestimar la revisió de sentència, en l'altre.

b) En d'altres casos, la qüestió prejudicial penal consisteix a determinar l'existència d'un fet delictiu, la qualificació jurídico-penal d'un fet. En trobem un exemple en l'art 648.1^a CC, quan preveu, com a causa de revocació de la donació, la comissió per part del donatari d'algun delictes contra la persona, l'honor o els béns del donant. També podem incloure dins d'aquesta categoria els supòsits de falsetat d'un dels documents de la causa. Quan en un procés civil es demana revocar una donació fonamentant aquesta petició en la causa esmentada o bé es qüestiona penalment l'autenticitat d'un document, la qüestió prejudicial ve

la sentencia, cit., p.135; DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.537.

⁴⁷ Així es manifesta ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.688.

configurada per l'existència d'un delictes (en un cas comès contra la persona, l'honor o els béns del donant, en l'altre, de falsetat documental). És a dir, el que planteja el tema prejudicial és la qualificació jurídic-penal d'uns determinats fets com a algun dels delictes mencionats.

Identificar el problema suscitat per la qüestió prejudicial permet deduir després si la resolució que posa fi al procés prejudicial hi dóna resposta. En els casos a què ara al·ludim aquesta resposta s'obté quan el procés penal, on s'ha examinat a títol principal el tema prejudicial, acaba amb una resolució ferma d'on es deriva si els fets són delictius o no, si uns determinats aconteixements mereixen una qualificació jurídic-penal. Si de la resolució que finalitza la causa criminal es desprèn aquest pronunciament, l'òrgan jurisdiccional civil hi queda vinculat en el sentit que l'ha de prendre en consideració a l'hora de dirimir la qüestió principal del seu procés.

Les resolucions que posen fi al procés penal amb efecte de cosa jutjada i poden donar una resposta en aquests casos al tema prejudicial són diverses.

D'entre les que se'n pot derivar la qualificació jurídic-penal dels fets es poden citar les següents: la sentència condemnatòria on s'afirma el tipus delictiu que constitueixen els fets enjudiciats; la sentència absolutòria on tot i concloure la tipicitat dels fets absol per exempció o extinció de la responsabilitat criminal; o l'aute de sobresseïment lliure en el qual els processats resulten exempts de responsabilitat però on s'afirma que han tingut lloc els fets delictius (art 637.3 LECrim).

En canvi, les resolucions de les quals es pot deduir la no tipicitat dels fets poden incloure les que segueixen: la sentència absolutòria on es conclou que els fets no s'ajusten a cap conducta tipificada penalment; o l'aute de sobresseïment lliure fonamentat en els motius primer i segon de l'art 637 LECrim, que permet

acordar aquest tipus de resolució sempre que no s'hagi produït el fet criminal o bé no sigui constitutiu de delicte.

En la mesura que de totes aquestes resolucions és possible extreure'n un pronunciament sobre la qualificació jurídic-penal que mereixen o no uns determinats aconteixements, podem concloure que l'òrgan jurisdiccional civil hi queda vinculat en els casos en què la qüestió prejudicial penal suscitada en el procés precisament planteja el problema d'aquesta qualificació.

Així, en els exemples exposats, sempre que el procés penal on s'enjudicia el possible delicte comès pel donatari o el delicte de falsetat documental acabi amb una resolució on l'òrgan jurisdiccional es pronuncia sobre aquest aspecte, el tribunal civil no en pot prescindir per decidir sobre la qüestió principal de la causa. D'aquesta manera, si resulta que el procés penal finalitza amb una resolució de la qual es deriva la concurrència del fet delictiu, el jutge civil ha de procedir, en el primer cas, a rescindir la donació, i en el segon, a no utilitzar el document fals per dirimir la causa. Per contra, si el procés penal acaba amb una resolució d'on es desprèn que els aconteixements enjudiciats no mereixen la qualificació jurídic-penal esmentada, el tribunal civil no pot cancel.lar la donació i pot fer ús del document qüestionat per resoldre l'assumpte civil.

c) Finalment, hi ha supòsits on la qüestió prejudicial penal suscitada en el procés civil planteja el problema de l'existència d'un fet genèricament considerats que poden tenir rellevància penal (però sense exigir que penalment es puguin qualificar d'alguna manera). Aquest pot ser el cas de l'art 73.5^a CC, que recull com a causa de nul.litat del matrimoni la seva celebració amb coaccions. En el procés civil on es sol.licita la nul.litat matrimonial fonamentada en aquesta causa, el problema que planteja la qüestió prejudicial penal consisteix a determinar l'existència o no d'uns aconteixements fàctics, com són en l'exemple posat les coaccions.

La resolució penal que posa fi al procés amb eficàcia de cosa jutjada on aquests fets s'estan examinant vincula l'òrgan jurisdiccional civil en la mesura que ofereix una resposta a aquest aspecte decisiu per resoldre la qüestió principal civil, és a dir, el tribunal civil l'ha de prendre en consideració en aquests casos sempre que d'ella es pugui determinar si els fets en qüestió han existit o no.

En aquest sentit, les resolucions penals de les quals és possible deduir l'existència dels fets poden ser les següents: la sentència condemnatòria que afirma aquesta existència; la sentència absolutòria que també l'afirma però absol per la concurrència d'alguna causa d'exempció o extinció de la responsabilitat criminal; o l'aute de sobresseïment lliure fonamentat en els motius segon i tercer de l'art 637 LECrim, això és, perquè els fets han tingut lloc però no són delictius, o bé perquè, tot i l'existència dels fets delictius, els processats no en són responsables.

En canvi, d'entre les resolucions on és possible concloure que uns fets no han tingut lloc podem citar les que segueixen: la sentència absolutòria on es nega l'existència dels fets; o l'aute de sobresseïment lliure quan s'acorda per la manca d'indicis sobre la producció del fet criminal (art 637.1 LECrim).

Així, si en l'exemple esmentat resulta que la causa criminal acaba amb una resolució ferma de la que se'n pot derivar la producció de les coaccions, el tribunal civil l'ha de prendre en consideració i decretar la nul.litat matrimonial sol.licitada en el procés. Per contra, si l'existència de les coaccions es desprèn que no ha tingut lloc, la nul.litat no pot ser declarada.

d) Ja per acabar, mereixen una atenció especial les repercussions que en l'àmbit de l'execució desprèn la causa prejudicial criminal, ja que la vinculació en els casos en què la qüestió prejudicial penal es suscita durant el procés d'execució

presenta alguna particularitat. Cal tenir en compte que en aquest estadi del procés les qüestions prejudicials penals que poden esdevenir devolutives, i per tant la seva resolució acabar vinculant l'òrgan jurisdiccional civil, són aquelles que determinen la falsetat o la nul.litat del títol executiu o bé la invalidesa o la il.litud del despatx de l'execució (arts 569 i 697 LEC). Pensem, per exemple, en la qüestió que planteja la falsetat del títol executiu. O en la que planteja l'existència d'amenaques o coaccions amb què es poden haver realitzat la transacció o l'acte d'atorgament de l'escriptura que s'està executant i que poden donar lloc a la nul.litat del títol executiu. En aquests casos, si el procés penal on s'examina a títol principal el tema prejudicial acaba amb una resolució d'on es deriva la comissió del fet delictiu en qüestió o l'existència dels fets amb transcendència penal, el tribunal civil ha de procedir a l'arxiu de les actuacions executives i a l'aixecament dels embargaments i mesures de garantia acordats. En cas contrari, l'execució pot prosseguir el seu curs⁴⁸.

D'altra banda, dins dels efectes que desplega el procés penal en el procés d'execució civil cal al.ludir als supòsits específics on, com a conseqüència de la prestació de caució per part de l'executant, no s'acorda o s'aixeca la suspensió de l'execució tot i la pendència d'una causa criminal on s'examinen uns fets que poden determinar la falsetat o nul.litat del títol executiu o la invalidesa o il.litud del despatx d'execució.

⁴⁸ Vid. entre altres CRESPO ALLUÉ, *Artículo 697*, cit., T.III, p.3578; SABATER MARTÍN, *Artículo 569*, cit., T.III, p.2777; RICHARD GONZÁLEZ, *Artículo 697*, cit., T.III, p.3143; MONTERO AROCA, *Las ejecuciones hipotecarias en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., pp.1072-1073; TORRES, *De la suspensión y término de la ejecución*, cit., T.4, p.672; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.246.

En opinió de SABATER MARTÍN, *op.cit.*, pp.2777-2778, la suspensió del procés d'execució no s'hauria d'aixecar en aquells casos on en la sentència penal es tenen per provats uns fets que poden servir com a base per anul.lar el títol en un procés civil posterior, és a dir, quan de la sentència penal es deriva el risc de que el títol pugui ser privat d'efectes o d'existència, encara que no sigui la pròpia sentència penal qui privi d'aquests efectes. Segons l'autor, en aquests supòsits el tribunal civil hauria de donar un termini al deutor per presentar una demanda d'anul.lació o de

En aquests casos, l'activitat executiva ha de prosseguir la seva tramitació prescindint provisionalment de la qüestió prejudicial penal suscitada. Si es decideix la procedència del pagament a l'executant, aquest s'ha de fer efectiu al final del procés d'execució però en tot cas quedant condicionat al resultat de la resolució que ha de recaure en la causa criminal sobre els fets delictius determinants de la falsedat o nul·litat del títol executiu o de la invalidesa o il·licitud del despatx d'execució.

Si el procés penal finalitza amb una decisió de la qual no es deriva cap de les conseqüències esmentades pel títol executiu o pel despatx d'execució, el resultat de l'activitat executiva consistent en el pagament a l'executant esdevé definitiu i cal retornar-li la caució prestada⁴⁹.

Per contra, si de la resolució que termina la causa criminal es conclou que el títol executiu és fals o nul o bé que el despatx d'execució és invàlid o il·lícit, la liquidació dels perjudicis i la devolució d'allò rebut pot aconseguir-se, a instància de l'executat, en el mateix procés d'execució i davant el mateix jutge competent pel seu coneixement⁵⁰. La caució serveix precisament per compensar els danys que l'execució basada en fets delictius pot haver ocasionat així com per corregir els resultats que s'hi han obtingut⁵¹.

Les conseqüències que es deriven de la prestació de caució per al desenvolupament de l'execució no plantegen cap problema en aquells supòsits on la causa criminal acaba abans o simultàniament al procés d'execució. Tanmateix,

nul·litat del negoci o acte del que porti causa el títol, de manera que mentre es substanciï aquest procés es mantingui en suspens l'execució.

⁴⁹ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.238.

⁵⁰ Vid. TORRES, *De la suspensión y término de la ejecución*, cit., T.4, p.674.

no es pot dir el mateix en aquells altres casos on l'activitat executiva finalitza quan el procés penal encara està pendent ja que aleshores cal esperar que aquest acabi per tal de, segons el resultat, convertir l'execució en definitiva o intentar reposar la situació a l'executat. Cosa que, en la nostra opinió, no deixa de ser un obstacle en l'aplicació de la norma, atès que si bé és veritat que amb la prestació de la caució s'ha evitat la suspensió durant la tramitació de l'execució, l'espera perquè acabi el procés penal es trasllada en aquests casos al final de l'activitat executiva.

3. Qüestions prejudicials civils.

La vinculació de l'òrgan jurisdiccional civil de la qüestió principal a la resolució de la qüestió prejudicial homogènia no s'explica, com en la prejudicialitat penal, a partir de les exigències dels sistema devolutiu utilitzat per resoldre la qüestió, sinó que cal connectar-la amb el concepte de cosa jutjada positiva.

El fet que en un procés civil es susciti una qüestió prejudicial també civil rellevant per resoldre la qüestió principal no justifica que la resolució de la primera un cop dictada en el procediment on s'examina a títol principal hagi de vincular el jutge civil del primer procés. És cert que si es pot afirmar la rellevància de la qüestió prejudicial en la qüestió principal es compleix un dels requisits que permet resoldre el problema prejudicial de forma devolutiva i per tant amb suspensió de les actuacions civils. Tanmateix, a l'hora de proclamar la vinculació del tribunal de la qüestió principal a la resolució dictada en el procediment prejudicial, l'existència d'aquesta influència entre ambdós assumptes no és suficient. Precisament aquests supòsits, on tot i la rellevància de la qüestió no concorren els requisits necessaris perquè el jutge civil quedi vinculat per la resolució prejudicial, constitueixen una de les hipòtesis en què, per tal d'evitar suspensions inútils del

⁵¹ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.238. L'autor proposa aplicar per analogia les normes relatives a la revocació de la sentència

procés civil principal, el tribunal que el tramita ha de fer ús del marge de discrecionalitat que li atorga l'art 43 LEC, i, en lloc d'acordar la devolutivitat prejudicial i consegüent suspensió de les actuacions, decantar-se per la resolució no devolutiva de la qüestió prejudicial homogènia⁵².

Això indica que no tots els supòsits de qüestions prejudicials civils rellevants per a la qüestió principal poden acabar amb la vinculació de l'òrgan jurisdiccional a la resolució prejudicial, sinó que aquest condicionament d'un tribunal civil a una resolució igualment civil només pot esdevenir-se en determinades hipòtesis, concretament quan pot entrar en joc o hagués pogut entrar l'eficàcia positiva de la cosa jutjada. Per consegüent, el jutge civil principal únicament pot quedar vinculat a una resolució ferma que dirimeix una qüestió prejudicial civil sempre que aquesta resolució sigui susceptible de produir l'eficàcia esmentada i els efectes positius de cosa jutjada d'aquesta resolució afectin algun element del procés principal.

La raó de supeditar l'eficàcia de la resolució d'una qüestió prejudicial civil al concepte de cosa jutjada es troba en la protecció del dret de defensa de les parts del litigi principal. A ningú se li escapa que la vinculació d'un jutge civil a una altra resolució civil sense les limitacions esmentades podria portar a abusos, en tant que la part d'un procés podria veure's afectada per la sentència dictada en un altre litigi sense haver-hi pogut ser part, cosa que vulneraria el seu dret de defensa. Circumscriure la vinculació prejudicial civil a l'àmbit de la cosa jutjada positiva permet assegurar que aquesta vinculació d'un tribunal a una altra resolució tingui lloc sense danyar les garanties constitucionals de les parts. En altres paraules, només si la vinculació del jutge a la resolució prejudicial es dóna quan les parts de la causa principal han participat en el procediment prejudicial o hi han pogut participar (vgr. via intervenció) es pot parlar de salvaguarda del seu dret de

provisionalment executada (arts 533 i 534 LEC).

⁵² Aquest tema ja ha estat tractat en el capítol tercer corresponent a la determinació del sistema de resolució de les qüestions prejudicials civils.

defensa i en aquesta mesura pot justificar-se l'eficàcia vinculatòria d'aquella resolució prejudicial.

De les diferents resolucions civils que posen fi a un procediment prejudicial d'aquesta naturalesa queden excloses de la vinculació perquè no poden desplegar eficàcia de cosa jutjada respecte del fons de l'assumpte els autes on s'acorda el desistiment, o el sobreseïment, o la caducitat de la instància. La resta de resolucions cal entendre-les susceptibles de produir l'eficàcia esmentada i per tant també de vincular el jutge principal⁵³. Majors problemes presenten les resolucions dictades en un expedient governatiu sobre inexactitud registral. Si bé en primera instància la decisió és emesa pel Jutge Encarregat del Registre, la impugnació d'aquesta resolució es tramita davant la Direcció General de Registres i Notariat, on no es pot parlar de l'existència de cosa jutjada. En aquests casos es podria entendre que la vinculació del tribunal civil de la qüestió principal no vindria per la cosa jutjada de la resolució d'aquest òrgan, sinó més aviat per l'estat del Registre que es deriva d'aquesta resolució, el qual sí que obliga l'òrgan jurisdiccional mentre no és modificar (vid. art 1 LH).

Comptant que la resolució que ha posat fi al procediment prejudicial civil és de les que genera efectes de cosa jutjada, els supòsits de prejudicialitat homogènia civil on es pot afirmar la vinculació del jutge principal a la resolució prejudicial poden agrupar-se en els dos tipus següents.

En primer lloc, cal fer referència a aquells supòsits on entre el tema prejudicial i el tema principal concorren tots els elements perquè el primer pugui desplegar l'eficàcia de cosa jutjada positiva en el segon. En aquests casos, és clar que un cop finalitzat amb resolució ferma el procediment on la qüestió prejudicial

⁵³ Recordem aquí la sentència, l'acte d'aplanament parcial, l'acte d'homologació d'una transacció, la satisfacció extraprocessal o la carència sobrevinguda d'objecte, el laude arbitral, i la resolució

s'enjudicia a títol principal, aquesta decisió vincula l'òrgan jurisdiccional civil que ha de dirimir la qüestió principal del seu procés⁵⁴.

Pensem, per exemple, en un procés on A sol·licita enfront de B la declaració d'una servitud sobre una finca i on es suscita com a prejudicial la negació per part de B de la condició de propietari de A, qüestió que a la vegada s'enjudicia a títol principal en un altre procés. Es tracta de dos assumptes entre els quals, no només la decisió del segon és necessària per resoldre el primer, sinó que també es compleixen els requisits perquè hi desplegui els efectes positius de cosa jutjada. Per consegüent, en cas que en el seu moment l'acumulació d'ambdós processos no hagués estat viable i s'hagués acordat el sistema devolutiu per resoldre la qüestió prejudicial, l'òrgan jurisdiccional que s'ha de pronunciar sobre l'existència de la servitud queda vinculat per la cosa jutjada positiva que desplega la resolució prejudicial sobre la declaració de propietat.

A més a més dels supòsits exposats, on el tema de la vinculació no ofereix cap mena de dubte en tant que es correspon amb la vessant positiva de la cosa jutjada, també n'hi ha d'altres on, si bé aquesta eficàcia entre els temes principal i prejudicial no s'estén amb tota la seva plenitud, és possible igualment parlar de l'existència d'un efecte vinculatori. Es tracta de supòsits on entre els temes prejudicial i principal no es donen les condicions perquè el primer exerceixi en el segon l'eficàcia positiva de la cosa jutjada (perquè no coincideixen tots els subjectes d'ambdós assumptes), però sí que els efectes positius de la cosa jutjada de la resolució prejudicial afecten un dels subjectes del procés principal. En la

que posa fi a la jurisdicció voluntària. No cal dir que la producció de cosa jutjada d'aquestes resolucions es troba condicionada a la concurrència dels requisits propis d'aquesta figura.

⁵⁴ Vid. en aquest sentit ARMENTA DEU, *La acumulación de autos*, cit., pp.64-69; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.691; ASENSIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., I, p.742.

Vid. igualment entre altres la STS 12 desembre 1994 (RJ 1994/10248); i les sentències AP Barcelona 25 març 1994 (AC 1994/410), AP Palència 21 juny 1995 (AC 1995/1220), AP Palència 5 maig 1999 (AC 1999/1016), AP Cádiz 12 abril 2000 (AC 2000/3919).

mesura que l'eficàcia d'aquesta resolució sigui desfavorable als interessos d'aquest litigant, pot quedar justificada la vinculació del tribunal que ha de resoldre la qüestió principal sense que això conculqui el dret de defensa de l'altra part.

Aquest podria ser el cas del procés civil on A reivindica de B la restitució d'una finca i on, a la vegada, es qüestiona prejudicialment la qualitat de propietari d'A, atès que paral·lelament es troba pendent un altre procés on C reclama enfront d'A que se'l declari propietari del terreny. Tot i que entre ambdós procediments no hi ha la identitat subjectiva necessària perquè operi l'eficàcia de cosa jutjada positiva, allò que es decideix en el segon procés és necessari per enjudiciar el *thema decidendi* plantejat en el primer. Per tant, en cas que l'acumulació d'ambdós processos no fos factible, la qüestió prejudicial sí que podria resoldre's devolutivament. Ara bé, la resolució que la dirimís, és a dir, la resolució que decidís sobre la petició de declaració de propietat que C ha formulat enfront d'A, podria vincular l'òrgan jurisdiccional civil que s'ha de pronunciar respecte de la restitució d'aquesta finca a A per part de B només en la mesura que fos desfavorable a A, que és el subjecte del procés principal al qual afecta la cosa jutjada positiva de la resolució de l'altre procés. De resultes d'això, per decidir si B ha de retornar la finca a A, el tribunal pot tenir en compte la resolució prejudicial si aquesta es pronuncia en un sentit desfavorable a aquest subjecte (per exemple, si declara C com a propietari), però no en d'altres supòsits. D'aquesta manera, si bé és cert que l'òrgan jurisdiccional civil de la qüestió principal queda vinculat per una altra resolució al marge de la cosa jutjada, aquesta vinculació no perjudica el dret de defensa del litigant del procés principal que no participa en el procés prejudicial.

C) La prejudicialitat administrativa i laboral.

A) Insuficiència de la figura de la cosa jutjada.

En ocasions, els efectes que pot desprendre en el procés principal civil la resolució que posa fi a un procediment prejudicial de caràcter administratiu o laboral s'han equiparat a l'efecte positiu de la cosa jutjada⁵⁵. El jutge civil, per tant, quedaria supeditat a la decisió d'aquesta naturalesa com a producte de l'autoritat de cosa jutjada que aquesta desprengués. Tanmateix, aquesta identificació presenta alguns inconvenients que la fan poc escaient per explicar les repercussions que pot tenir la resolució prejudicial en la decisió de la qüestió principal civil.

Cal tenir en compte que, segons l'apartat quart de l'art 222 LEC, l'efecte positiu de la cosa jutjada requereix identitat de subjectes entre el procés on s'ha dictat la resolució que produeix aquesta eficàcia i el segon procés⁵⁶. És a dir, el tribunal d'aquest segon procés s'ha de considerar jurídicament vinculat per allò decidit en una resolució ferma anterior quan les parts del procés pendent siguin jurídicament idèntiques als subjectes als quals s'estén la cosa jutjada produïda per aquella resolució⁵⁷.

Així les coses, identificar els efectes de la resolució prejudicial administrativa o laboral en el procés amb l'efecte positiu de la cosa jutjada, significa que el jutge del procés civil només pot quedar vinculat per la resolució prejudicial en aquells casos on coincideixin, d'acord amb els criteris establerts per

⁵⁵ Vid. entre altres ORTELLS RAMOS, *op.cit.*, p.689; ASECIO MELLADO, *op.cit.*, I, p.727.

⁵⁶ Vid. MONTERO AROCA, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.476; DAMIÁN MORENO, *Artículo 222*, cit., T.I, p.1443; TAPIA FERNÁNDEZ, *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, cit., p.214; RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, cit., p.444.

⁵⁷ La identitat subjectiva existeix en els casos en què expressament la Llei ho determina. El tercer apartat de l'art 222 LEC és l'encarregat de regular l'abast subjectiu de la cosa jutjada.

Vid. àmpliament sobre el tema en MONTERO AROCA, *op.cit.*, pp.476-478; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., pp.617-618; DAMIÁN MORENO, *op.cit.*, pp.1447-1449; TAPIA FERNÁNDEZ, *op.cit.*, pp.175-184; RAMOS MÉNDEZ, *op.loc.cit.*; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., pp.364-367; GARNICA MARTÍN, *Artículo 222*, cit., T.I, pp.876-881; GARBERÍ, *Cosa juzgada material*, cit., T.2, pp.607-608.

la LEC, els subjectes litigants del procediment prejudicial i els del procés principal civil.

Ara bé, aquesta limitació de les repercussions que la resolució prejudicial pot tenir en el procés civil únicament a les hipòtesis d'identitat subjectiva, deixa sense una resposta satisfactòria a molts supòsits de prejudicialitat devolutiva de naturalesa administrativa o laboral. Concretament, a tots aquells en què el tema prejudicial suscitat en el procés civil es planteja entre subjectes diferents dels que litiguen en aquest últim i no concorre cap de les situacions d'extensió subjectiva de la cosa jutjada. Donades aquestes circumstàncies, i arran de la manca d'identitat de subjectes entre el procediment on s'examina la qüestió prejudicial i el procés principal, pot succeir que, tot i la rellevància del tema prejudicial per dirimir la qüestió principal i la suspensió de la causa civil fruit del sistema devolutiu, després de tot la resolució prejudicial no pugui exercir cap influència en el procés civil.

Pensem, per exemple, en el següent supòsit, en un procés civil sobre reclamació d'A contra C pels danys que li ha ocasionat B com a treballador on es suscita com a qüestió prejudicial laboral la condició o no d'empleat del demandat B respecte de l'empresari C, tema que es discuteix en el procés laboral corresponent. Es tracta d'un procés civil on apareix una qüestió prejudicial laboral que és d'influència per resoldre la qüestió principal, per tal com la determinació de l'existència d'una relació laboral entre B i C pot conduir a que sigui l'empresari el responsable dels danys ocasionats pel seu treballador en l'exercici de la seva feina. Tanmateix, no concorre la identitat subjectiva. Consegüentment, si s'assimilessin els efectes que en el procés principal desprèn la resolució que posa fi al procés prejudicial amb la funció positiva de la cosa jutjada, en el supòsit esmentat no podria produir-se cap vinculació. La resolució que es pronunciés sobre la relació de treball entre B i C no podria vincular en el procés on es discuteix la responsabilitat pels danys causats pel treballador. Cosa que no sembla gaire raonable si tenim en compte, d'una banda, la transcendència que manifesta

en aquest cas la qüestió prejudicial en la resolució de la qüestió principal i, de l'altra, la suspensió de les actuacions civils que, com a conseqüència de la devolutivitat prejudicial, han sofert les parts. A més a més, si bé aquesta conclusió podria acceptar-se en unes altres circumstàncies, no pot explicar-se en l'actual situació legal, per tal com l'art 42 LEC preveu la vinculació a la resolució prejudicial administrativa o laboral sense necessitat d'acudir a la figura de la cosa jutjada.

B) Justificació i límits de l'eficàcia vinculatòria.

A) La vinculació del tribunal civil a la resolució de la qüestió prejudicial administrativa o laboral suscitada en el seu procés es produeix com a conseqüència del sistema devolutiu utilitzat per dirimir el problema prejudicial d'aquesta naturalesa. Sempre que el sistema acordat per resoldre la qüestió prejudicial administrativa o laboral sigui el devolutiu, això implica, a més a més de la suspensió del procés civil, la vinculació del jutge d'aquest a la resolució del procediment prejudicial.

La justificació de fonamentar la vinculació prejudicial administrativa o laboral en les mateixes exigències que es deriven del sistema devolutiu utilitzat per resoldre la qüestió cal buscar-la en el propi art 42 LEC. El precepte, després de preveure la suspensió de les actuacions civils fins que la qüestió prejudicial sigui resolta, segons el cas, per l'Administració Pública competent, pel Tribunal de Comptes o pels tribunals de l'ordre jurisdiccional que correspongui, estableix que "el tribunal civil quedará vinculado a la decisión de los órganos indicados acerca de la cuestión prejudicial". De tots els articles de la LEC dedicats a regular la prejudicialitat en el procés civil aquest és l'únic que contempla expressament la vinculació del tribunal civil a la resolució prejudicial. D'aquí pot derivar-se la voluntat del legislador d'afirmar l'existència d'aquesta vinculació quan la qüestió prejudicial resolta devolutivament és de naturalesa administrativa o laboral, més

que més si l'apartat VII *in fine* de l'Exposició de Motius de la LEC reitera aquest aspecte vinculatori de la resolució prejudicial administrativa i laboral. Cosa que és del tot conseqüent en els supòsits devolutius ocasionats pel comú acord d'ambdues parts del procés civil, atès que si tots dos litigants han consensuat la suspensió del procés per esperar la resolució que s'obtingui del tema prejudicial, cal pressuposar que també assumeixen la vinculació del jutge a aquesta decisió. Per contra, la justificació de la vinculació establerta en l'art 42 LEC no queda tan clara en els casos de suspensió acordada per disposició legal, on es pot vulnerar el dret de defensa de les parts si aquestes no litiguen o no poden litigar en el procediment prejudicial.

És cert que en alguns casos aquesta vinculació prejudicial coincideix amb la que igualment es desprendria de la resolució prejudicial com a conseqüència dels efectes positius de la cosa jutjada que exerceix. Tanmateix, aquests supòsits no són els únics en què és possible parlar de vinculació prejudicial, ja que aquest concepte té un abast més ampli que la noció d'eficàcia positiva de cosa jutjada⁵⁸. És a dir, juntament amb els supòsits mencionats on es dóna aquesta eficàcia, la vinculació de la resolució prejudicial administrativa o laboral també concorre en d'altres hipòtesis on els requisits perquè operi la cosa jutjada positiva no són presents. El motiu és que el sistema devolutiu per dirimir la qüestió prejudicial administrativa o laboral pot acordar-se més enllà dels supòsits on entre el tema prejudicial i el tema principal existeixen els elements necessaris perquè el primer influeixi en el segon com a conseqüència de la vessant positiva de la cosa jutjada.

⁵⁸ Aquesta diferenciació entre ambdós tipus d'efectes sembla que també és intuïda per CORTÉS DOMÍNGUEZ, *op.cit.*, p.359. L'autor, en comentar la funció positiva de la cosa jutjada regulada en l'apartat quart de l'art 222 LEC, afirma que, tot i els termes utilitzats pel precepte, la prejudicialitat a què es refereix la norma no és òbviamment la que imposa la lògica, sinó la que ve imposada per raons estrictament jurídiques, cosa que es produeix quan l'acció imprejutjada té com a base jurídico-fàctica la ja jutjada, i quan a més a més existeix la més perfecta identitat entre els subjectes d'ambdues.

A més a més, no tots els procediments on és possible que el tema d'aquesta naturalesa s'examini a títol principal sempre finalitzen amb una decisió susceptible de produir aquesta eficàcia. Els procediments administratius i laborals on pot estar-se enjudiciant un tema prejudicial d'aquesta classe són de molt diversa índole. I és probable que algun d'ells, tot i poder acabar amb una resolució amb autoritat de cosa jutjada, de fet posi fi a les actuacions amb una decisió ferma, que permet reobrir el procés civil suspès, però que no produeix l'efecte esmentat. Pensem, per exemple, en la via administrativa prèvia on es planteja a títol principal la qüestió que en el procés civil s'ha suscitat com a prejudicial. És possible que aquesta via acabi amb una resolució sense que després s'incoï la via jurisdiccional. Es tracta d'una decisió de caràcter ferm a partir de la qual poder reobrir el procés civil suspès per prejudicialitat administrativa, i que, si bé resol l'assumpte, no passa en autoritat de cosa jutjada. Si es limitessin els efectes que la resolució que posa fi al procediment prejudicial pot desplegar en el procés civil principal únicament als supòsits en què és procedent l'eficàcia de cosa jutjada, no només es deixaria sense repercussió resolucions com l'esmentada, sinó que també esdevindria inútil la suspensió de les actuacions civils que en aquestes ocasions els litigants del procés principal han sofert.

A banda dels supòsits on efectivament la resolució prejudicial administrativa o laboral desplega l'eficàcia vinculatòria en el tribunal civil, també cal fer menció de les repercussions que poden existir, si bé en un altre nivell, en aquells supòsits on tot i la influència de la qüestió prejudicial en la qüestió principal no s'acorda el sistema devolutiu per resoldre-la. El fet que en l'àmbit de la prejudicialitat administrativa i laboral en el procés civil, la devolutivitat de la qüestió depengui de la previsió legal o de l'acord de les parts, però no de la rellevància que el tema prejudicial pot exercir en la resolució de la qüestió principal, pot desembocar a situacions on, malgrat la concurrència d'aquesta transcendència, ni la Llei ni les parts instin a resoldre la qüestió prejudicial mitjançant el sistema devolutiu. En aquests casos, si bé no pot entrar en joc la vinculació prejudicial, tampoc no es pot

descartar que la resolució emesa en seu administrativa o laboral tingui algun tipus de valor en el procés civil gràcies a l'art 271 LEC. L'apartat 2 d'aquest precepte permet introduir en el litigi fins abans de dictar sentència, sentències o resolucions judicials o d'autoritat administrativa dictades o notificades amb anterioritat al moment de formular les conclusions i que siguin condicionants per resoldre l'assumpte. En aplicació d'aquesta norma, doncs, en tots aquells supòsits on la qüestió prejudicial administrativa o laboral és rellevant per a la decisió de la qüestió principal civil però ni la Llei estableix la suspensió per prejudicialitat ni les parts l'acorden, la resolució prejudicial encara pot ser presa en consideració aportant-la en el procés via art 271 LEC.

B) La determinació dels supòsits on es fa present la vinculació del tribunal civil a la resolució que posa fi al procediment prejudicial administratiu o laboral segueix el criteri següent. La vinculació només es pot fer efectiva en la mesura que la resolució prejudicial dóna una resposta al problema administratiu o laboral suscitat. En cas contrari, l'òrgan jurisdiccional civil no pot quedar vinculat a cap pronunciament.

Sempre que la resolució que posa fi al procediment administratiu o laboral on s'ha examinat a títol principal el tema prejudicial dóna una solució a aquest problema, el tribunal civil l'ha de prendre en consideració a l'hora de dirimir la qüestió principal. Per poder arribar a afirmar que la resolució que finalitza el procediment prejudicial ofereix una resposta al problema que planteja la qüestió prejudicial i per tant vincula el tribunal civil, cal tenir clar el tema que cal resoldre com a prejudicial.

a) En aquest sentit, cal tenir en compte que el problema que pot suscitar-se com a qüestió prejudicial administrativa o laboral generalment consisteix a resoldre sobre l'existència d'un dret o d'una relació o situació jurídica. Recordem alguns supòsits il·lustratius. Així, per exemple, si en un procés civil sobre reclamació

d'entrega d'un terreny es suscita a títol prejudicial el problema de caràcter administratiu de l'afectació del terreny per un pla urbanístic i la consegüent expropiació. Igualment, el supòsit d'un procés civil de reclamació de danys *ex art 1903 CC* contra l'empresari pels perjudicis causats per un dels seus treballadors, on es planteja com a qüestió prejudicial laboral el dubte de si entre el subjecte causant del dany i l'eventual responsable existeix veritablement una relació de treball.

Quan qualsevol d'aquestes qüestions prejudicials s'examina a títol principal en un procediment, la resolució que hi posa fi vincula el tribunal civil si efectivament resol el problema prejudicial, és a dir, si es pronuncia sobre l'afectació del pla urbanístic, i si decideix l'existència o no de la relació de treball. Comptant que aquest sigui el contingut de la resolució, la vinculació ha de tenir lloc independentment del tipus de decisió que finalitzi el procediment prejudicial.

Les resolucions que, en terminar un procediment administratiu o laboral, és possible entendre que contenen una resposta al tema prejudicial són diverses i heterogènies, vist que els procediments prejudicials també poden ser de diferent tipus. D'entre elles, caldria citar les següents. Si el procediment prejudicial consisteix en un procés jurisdiccional o en un arbitratge, cal parlar de la sentència o del laude, de l'aute que recull l'aplanament parcial del mandat, de l'aute on s'homologa la transacció a què han arribat les parts, i de l'aute que es dicta en cas de satisfacció extraprocessal o de carència sobrevinguda d'objecte. Si el procediment prejudicial es desenvolupa en via administrativa cal fer referència a la resolució de la reclamació administrativa prèvia i a la decisió de l'Administració sobre la petició que se li ha dirigit (sigui amb un acte administratiu exprés, sigui amb el silenci negatiu).

b) A banda d'aquests supòsits més habituals, a vegades la qüestió prejudicial civil consisteix en l'existència d'un determinat pronunciament sobre un

thema decidendi. És el cas, per exemple, de l'art 13 de la Llei de Defensa de la Competència quan supedita la possibilitat d'exercitar l'acció de rescabament per danys i perjudicis fonamentada en la il·licitud dels actes prohibits en la pròpia Llei a que adquireixi fermesa la declaració d'il·licitud d'aquests actes en via administrativa o en via jurisdiccional. El que planteja pròpiament la qüestió prejudicial no és l'existència d'un acte processal com és una resolució administrativa o jurisdiccional sinó la determinació de la il·licitud d'uns determinats actes, amb la particularitat, però, en aquests casos, que a fi de poder generar un possible rescabament per danys i perjudicis cal que aquesta il·licitud consti en una resolució ferma. Per aquest motiu, en els supòsits com l'esmentat, només si el procediment prejudicial acaba amb un pronunciament d'aquestes característiques els efectes civils que segons la norma jurídica se'n desprenen poden ser acordats. En cas contrari, això és, si el procediment prejudicial no finalitza amb el pronunciament exigint legalment, aquells efectes jurídics no poden tenir lloc.

5. Impugnació de la resolució jurisdiccional civil que no observa les regles de la vinculació prejudicial.

Tot i l'existència d'una vinculació del tribunal civil a la resolució prejudicial en els supòsits que s'acaben d'analitzar, cal contemplar la possibilitat que l'òrgan judicial del procés principal no respecti l'existència d'aquestes regles vinculatòries. Són diversos els supòsits que poden considerar-se com una contravenció dels paràmetres vinculatoris en casos de prejudicialitat. En primer lloc, pot succeir que el tribunal civil prescindeixi indegudament de la resolució prejudicial, és a dir, resolgui la qüestió principal sense quedar condicionat per la decisió de la qüestió prejudicial quan l'hauria d'haver tingut en compte. En segon lloc, també és possible que el tribunal civil interpreti incorrectament la resolució prejudicial perquè, per exemple, a l'hora de dirimir la qüestió principal li dóna un abast que pròpiament no té. Finalment, pot passar que l'òrgan jurisdiccional civil consideri que queda vinculat a una resolució respecte de la qual no concorrien els elements necessaris

a aquest efecte i, per tant, es tingui en compte indegudament una determinada resolució.

En tots aquests supòsits entenem que la infracció que es produeix en no respectar les regles de vinculació prejudicial és de caràcter processal, amb la qual cosa, la resolució jurisdiccional on es recull aquesta vulneració pot ser impugnada amb els recursos previstos legalment en cada cas amb aquesta finalitat. Per exemple, si la resolució infractora és la sentència de primera instància del procés declaratiu, la vulneració processal es podrà posar de manifest en el recurs d'apel·lació que s'interposi contra ella. Si, en canvi, es tracta de la sentència de segona instància, el recurs adequat per denunciar la contravençió dels criteris de vinculació prejudicial podria ser el recurs extraordinari d'infracció processal. En fase d'execució, també cal atènyer-nos als recursos establerts per la regulació pròpia d'aquest estadi del procediment. Així, posat que la vulneració de caràcter processal a què fèiem referència es contingui en l'acte que resol l'oposició a l'execució, el mitjà d'impugnació adequat per al·legar-la serà el recurs d'apel·lació que preveu l'art 561 LEC. En cas que es tracti d'altres resolucions del tribunal de l'execució, la inobservança de les regles vinculatòries podria combatre's a través del recurs de reposició recollit en l'art 562 del mateix cos legal.

6. L'excepció. La devolutivitat fallida.

A) Manca de vinculació.

En l'àmbit de la prejudicialitat, la regla general exigeix que la resolució ferma que posa fi al procediment prejudicial vinculi l'òrgan jurisdiccional civil. Ara bé, com que aquesta vinculació es troba supeditada al fet que la resolució prejudicial compleixi unes determinades condicions, pot succeir en alguns casos que la vinculació esmentada no pugui exercir-se precisament perquè la resolució que

finalitza el procediment prejudicial no presenta els elements necessaris perquè això pugui produir-se.

a) En l'àmbit processal penal, la vinculació prejudicial de l'òrgan jurisdiccional civil es troba supeditada a la capacitat de la resolució de desplegar efectes de cosa jutjada i al fet que efectivament doni una resposta al tema prejudicial. L'absència d'alguna d'aquestes circumstàncies determina que la vinculació esmentada no pugui tenir lloc. Mentre les resolucions penals que no són susceptibles de produir efectes de cosa jutjada són totes aquelles diferents de la sentència o de l'aute de sobresseïment lliure (pensem, per exemple, en l'aute de sobresseïment provisional), la determinació de si la resolució penal no soluciona el tema prejudicial passa per identificar primer el problema que la qüestió planteja. Un cop delimitat aquest *thema decidendi* és possible afirmar si la resolució penal hi dóna alguna resposta. Tot i que no és factible l'absolució en la instància, pot succeir que en algunes ocasions el procés penal acabi amb una resolució que no satisfà el problema prejudicial, sobretot en aquells supòsits on la qüestió prejudicial penal versa sobre la determinació de la qualificació jurídico-penal d'uns fets o bé planteja l'existència d'uns aconteixements concrets que poden tenir transcendència penal. En aquests casos, es pot considerar que la resolució penal no resol el problema prejudicial quan d'ella no se'n deriva si els fets són o no delictius o bé si han existit o no.

Algunes de les resolucions incloses en aquesta categoria no vinculatòria podrien ser les que segueixen: la sentència absolutòria per manca de proves; l'aute de sobresseïment provisional; l'aute d'arxiu de les actuacions per rebel·lia del processat; o la sentència absolutòria o l'aute de sobresseïment fonamentats en l'extinció de la responsabilitat criminal on no hi ha cap pronunciament sobre la tipicitat dels fets o sobre la seva existència. Pensem, per exemple, en els casos de mort de l'imputat, prescripció del delicte o de perdó de l'ofès quan aquest s'admet

com a causa d'extinció de la responsabilitat penal⁵⁹, ja que es tracta de casos on és molt probable que, arran d'aquesta circumstància, el tribunal penal consideri superflu dilucidar si han succeït els fets, si tenen caràcter delictiu i si ha quedat acreditada la participació de l'imputat.

b) Pel que fa a la prejudicialitat civil, administrativa o laboral, també pot succeir que manquin les condicions necessàries per a la vinculació suposant que, en el primer cas (prejudicialitat civil) el procediment prejudicial acabi amb una resolució que no desplega en cap element del procés principal l'eficàcia de cosa jutjada positiva, o bé, en el segon (prejudicialitat administrativa i laboral) finalitzi amb una decisió que no resol el tema que s'hi ha plantejat. Pensem, per exemple, en les figures dels desistiment, el sobresseïment, o la caducitat de la instància.

c) En tots els supòsits esmentats el jutge civil no pot quedar vinculat a la resolució que posa fi al procediment prejudicial, ja que, o bé aquesta no és susceptible de produir eficàcia de cosa jutjada, o bé no hi ha cap pronunciament que pugui prendre en consideració per dirimir la qüestió principal. Sí bé és cert que es tracta de qüestions prejudicials que en el seu moment complien totes les condicions per ser resoltes segons el sistema devolutiu i a aquest efecte l'òrgan jurisdiccional civil va suspendre les actuacions a l'espera que l'òrgan corresponent resolgués el problema.

Tot i aquestes expectatives, però, la devolutivitat no pot perfeccionar-se, ha quedat frustrada en el moment en què la resolució emesa per aquest òrgan no presenta els elements esmentats. Per bé que la qüestió prejudicial ha començat resolent-se d'acord amb el criteri devolutiu, aquest no pot continuar aplicant-se, i és aleshores quan cal acudir a la no devolutivitat. És a dir, en tant que la vinculació

⁵⁹ El perdó de l'ofès pel delicte extingeix la responsabilitat penal en els casos de delictes privats i en determinats delictes semipúblics com, per exemple, els delictes de descobriment i revelació de

prejudicial de l'òrgan jurisdiccional civil no pot materialitzar-se per tal com no es donen les condicions necessàries a aquest efecte, el tribunal civil ha de resoldre aquest tema sense vinculació especial. Ha de ser ell qui en aquests casos ha de resoldre la qüestió prejudicial només als efectes de resoldre la qüestió principal civil, això és, només s'ha de pronunciar sobre aquells aspectes del problema que siguin necessaris per dirimir la principal.

Sigui com sigui, però, l'enjudiciament que l'òrgan jurisdiccional civil ha de realitzar *incidenter tantum* de la qüestió prejudicial l'ha de dur a terme tenint en compte la prova practicada en el procés i el sistema de fonts⁶⁰. Així, per exemple, si es tracta d'un procés civil on s'ha suscitat com a qüestió prejudicial penal la falsetat d'un document i la resolució que posa fi a la causa criminal no conté cap judici sobre la falsetat o l'autenticitat d'aquest, el jutge civil no queda vinculat per aquesta resolució, sinó que pot atribuir al document l'eficàcia provatòria que cregui que li correspon valorant les alegacions de les parts sobre l'autenticitat o la falsetat⁶¹.

D'altra banda, no és descartable, en aquest enjudiciament *incidenter tantum*, la possibilitat d'utilitzar proves practicades durant la causa criminal, que han de ser avaluades, això sí, d'acord amb els criteris de valoració de la prova propis de l'ordre civil⁶². Cal no oblidar amb tot això el risc, admès pel Tribunal

secrets de l'art 201.3 CP, els danys lleus de l'art 267.3 CP, i les faltes semipúbliques de l'art 639 CP.

⁶⁰ Així es pronuncien també ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.688; DEL MORAL MARTÍN DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.564.

⁶¹ Vid. CORTÉS DOMÍNGUEZ, *La cosa juzgada penal*, cit., p.189; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.173.

⁶² A favor de l'eficàcia en el procés civil de proves realitzades en el procés penal es pronuncia GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, cit., II, pp.786-787. L'autor distingeix entre el que anomena proves documentals o preconstituïdes i proves formades en la causa. Respecte de les primeres afirma que és insqüestionable la possibilitat d'utilitzar-les sense limitació en el pleit. Un cop obtingudes de la causa criminal, el jutge civil les pot apreciar en les

Constitucional, que es deriva de l'examen *incidenter tantum* del tema penal per part de l'òrgan jurisdiccional civil. Si aquest disposa de material provatori diferent al que es comptava en la causa criminal, o sent el mateix la projecció sobre aquest material dels criteris civils de valoració de la prova porten a altres conclusions, es pot arribar a una contradicció amb la resolució penal afirmant que estan provats uns fets que el jutge penal no ha considerat acreditats⁶³.

Una situació similar a la suscitada amb relació als mitjans provatoris es podria plantejar pel que fa a les mesures cautelars reals acordades en el procés penal. Així, un cop acabada la causa criminal amb una resolució que no dona resposta a la qüestió prejudicial, amb la consegüent necessitat que aquesta hagi de ser dirimida *incidenter tantum* en el procés civil, es podria donar el cas que en aquest es sol·licitessin mesures que tinguessin per objecte els mateixos béns sobre els quals s'havien practicat les mesures cautelars reals en el procés penal. Sobre l'aprofitament en el procés civil de les mesures adoptades en seu penal la doctrina es pronuncia amb molta prudència, admetent tan sols la possibilitat de demanar a l'òrgan jurisdiccional penal que retardi la cancel·lació de la fiança o l'aixecament de l'embargament durant el temps necessari per sol·licitar i obtenir en la causa civil les mesures cautelars corresponents sobre els mateixos béns, la concessió o denegació de les quals s'ha d'efectuar d'acord amb els pressupòsits específics que en el procés civil s'exigeixen a la mesura de què es tracti⁶⁴.

condicions i d'acord amb les regles de valoració del CC i de la LEC. Respecte de les segones, i especialment pel que fa a les diligències sumarians, els nega valor provatori directe en la via civil. Centrant-se en el sumari, la finalitat del qual és servir de base a l'acusació i no a una decisió jurisdiccional sobre el dret de penar, l'autor afirma que hi manquen totes les garanties de contradicció exigides per la llei processal civil per l'eficàcia dels diferents mitjans provatoris.

⁶³ Vid. DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, cit., p.567.

⁶⁴ Vid. una acurada explicació en CACHÓN CADENAS, *Dinámica procesal del sobreseimiento penal*, cit., pp.187-189.

Al contrari, en l'àmbit de la prejudicialitat civil, administrativa i laboral, la possibilitat d'aprofitar en el procés principal algun dels mitjans de prova practicats en el procediment prejudicial o fins i tot alguna de les mesures cautelars que s'hi hagin adoptat, es podria acceptar amb més comoditat que no pas en el cas de les qüestions prejudicials penals, atesa la coincidència de principis que inspiren els àmbits processals civil, administratiu i laboral, sempre i quan, però, l'operació no signifiqués una conculcació de cap garantia constitucional.

B) El problema de la represa o del reinici del procés prejudicial.

Quan el procés penal on s'examina el tema prejudicial finalitza amb una aute de sobresseïment provisional, o d'arxiu de les actuacions per rebel·lia de l'imputat, el procés civil suspès com a conseqüència de la pendència d'aquesta causa pot reobrir-se. Tanmateix, les resolucions esmentades són resolucions que paralitzen al procés penal, és a dir, l'aturen de forma provisional. Això significa que si, després de transcorregut un temps des que es dictà la resolució, apareixen nous elements que modifiquen la situació anterior i que permeten tirar endavant el procés penal temporalment aturat, aquest reprèn el seu curs. No cal dir que, en aquests casos, la represa de la causa prejudicial penal pot tenir repercussions en el procés civil que ja ha reiniciat de nou la seva tramitació després de la suspensió procedimental. El problema de la repercussió pot aparèixer sobretot quan la finalització definitiva del procés penal té lloc amb una resolució que contradiu la resposta que anteriorment s'ha donat al tema prejudicial. Vegem-ho amb un exemple.

En un procés civil es planteja com a qüestió prejudicial penal la falsetat d'un document, qüestió que compleix les condicions per ser resolta d'acord amb el sistema devolutiu. Per això, l'òrgan jurisdiccional civil suspèn les actuacions a l'espera que el problema de la falsetat documental sigui resolt en seu penal. Imaginem que la causa criminal acaba amb un aute de sobresseïment provisional

dictat a l'empara de l'art 641.2 LECrim on s'afirma que si bé els fets són delictius no hi ha motius suficients per acusar cap subjecte, o bé finalitza amb un aute d'arxiu de les actuacions per rebel.lia de l'imputat. En tots dos casos, el procés civil suspès pot aixecar la seva paralització i reiniciar el seu curs. Admetent que el procés prejudicial penal ha finalitzat amb una resolució de la qual no pot desprendre's eficàcia vinculatòria pel tribunal civil, cal pensar que aquest òrgan haurà de resoldre *incidenter tantum* el problema prejudicial concloent, per exemple, la falsetat del document qüestionat. Imaginem també que amb posterioritat surten nous elements que permeten continuar el procés penal provisionalment paralitzat, ja que apareixen nous indicis en virtut dels quals poder acusar un subjecte o localitzen l'imputat que es trobava en rebel.lia. Si la causa criminal, en reprendre el seu curs, finalitza aleshores amb una resolució condemnatòria d'on es desprèn la falsetat del document, no es plantejaria cap problema amb la conclusió que al respecte s'ha arribat en seu civil. Les dificultats, aleshores, poden sorgir en cas contrari, és a dir, quan després que el procés civil ha considerat fals el document, el procés penal finalitza definitivament amb una resolució on no s'afirma aquesta falsetat.

Igualment, en l'àmbit de la prejudicialitat civil, administrativa i laboral, pot arribar-se a una situació similar quan el procediment prejudicial d'aquesta naturalesa acaba amb una decisió on es deixa imprejutjada la pretensió i queda oberta la possibilitat que el mateix procediment, més endavant, torni a iniciar-se altra vegada. Pensem, per exemple, en un supòsit de desistiment ocorregut durant la primera instància d'un procés. Aleshores, si l'òrgan jurisdiccional civil ha resolt *incidenter tantum* la qüestió prejudicial, es corre el risc que aquesta decisió tampoc no coincideixi amb la resolució que després dicti l'òrgan que coneix el tema a títol principal en el nou procediment que es reinicia.

El problema en tots aquests casos es planteja en la mesura que la diferent resposta donada al tema prejudicial pot provocar una contradicció entre la

sentència dictada en el procés civil on ha sorgit la qüestió prejudicial i la sentència que finalitza el procediment prejudicial on la qüestió s'ha examinat a títol principal. Amb la finalitat d'evitar el risc d'incompatibilitat entre resolucions que es deriva d'aquests supòsits de represa del procés penal o de reinici del procés civil, administratiu o laboral, ulteriorment a haver acabat provisionalment i a haver provocat la reobertura del procés civil suspès, la doctrina ha pensat en alguns mecanismes, segons si en el moment en què es produeix la prossecució o la incoació de nou del procediment prejudicial el procés civil ja ha finalitzat o encara es troba pendent.

En primer lloc, pot succeir que el procés civil reprès després de la suspensió prejudicial no hagi finalitzat quan es reobre o es reinicia el procediment prejudicial. Pensem, per exemple, no només en el procés declaratiu que encara es troba en segona instància, sinó també en el procés d'execució i en el procés de revisió que, després de la primera suspensió, ara en el moment de la represa o de tornar a començar el procés prejudicial encara no han arribat a la terminació de les seves actuacions. En aquests casos encara és possible evitar una contradicció de decisions judicials entre la que pot posar fi a la nova causa prejudicial i la que pot recaure en seu civil. La solució passa per la possibilitat de tornar a suspendre el procés civil de què es tracti a l'espera que el procés reobert o reiniciat acabi⁶⁵.

En segon lloc, ens podem trobar, en canvi, que el procés civil reprès ja ha finalitzat quan es reobre o torna a començar el procediment prejudicial. En aquests supòsits, la solució per evitar el risc d'obtenir resolucions no coincidents entre la decisió *incidenter tantum* de la qüestió prejudicial i la decisió que es pot dictar en el nou procés prejudicial és més difícil d'aconseguir. La possibilitat que es contempla per evitar la incompatibilitat que d'aquí es pot derivar entre les sentències que es

⁶⁵ Així es manifesten PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*, cit., p.96; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.139.

poden dictar en dos processos és la revisió civil⁶⁶. Tanmateix, aquest mecanisme només podria utilitzar-se per revisar la sentència ferma que ha posat fi al procés civil de declaració on s'ha resolt *incidenter tantum* la qüestió prejudicial, però no quan aquest pronunciament incidental sobre la qüestió prejudicial s'ha produït en un procés d'execució o en un de revisió.

Quan es tracta de la prejudicialitat penal, podria pensar-se que, si en el moment de la reobertura penal, el procés declaratiu civil ja ha finalitzat i s'ha entrat en el procés d'execució, una possible solució per defugir una hipotètica incompatibilitat entre la resolució civil i la que s'ha de dictar en seu penal podria consistir en la suspensió de les actuacions executives per prejudicialitat. L'art 569 LEC exigeix, per tal que la qüestió prejudicial penal sorgida en l'execució civil sigui devolutiva, que determini la falsetat o nul.litat del títol executiu o bé la invalidesa o il.litud del despatx d'execució. A partir d'aquí, podria interpretar-se que la resolució que pot arribar a emetre's en el procés penal pot determinar la nul.litat del títol que s'està executant perquè el contingut d'aquest hauria de ser un altre de diferent. Això no obstant, som de l'opinió que aquesta proposta cal descartar-la completament, per tal com, a banda de la interpretació forçada que requereix del precepte esmentat, tampoc no representa una solució a la incompatibilitat de resolucions, atès que l'únic que permet aconseguir és la paralització de l'execució però no la modificació del contingut de la sentència civil⁶⁷.

7. Altres efectes. La indemnització per danys i perjudicis.

Si bé és cert que l'efecte principal que es deriva de la resolució que posa fi al procediment prejudicial és la vinculació de l'òrgan jurisdiccional civil, també se'n

⁶⁶ Ens remetem a les consideracions efectuades en el primer capítol d'aquest treball d'investigació on ja hem abordat el problema de les decisions judicials contradictòries i els mitjans viables per afrontar-les.

⁶⁷ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., p.140.

desprenen en alguns casos altres conseqüències. Aquests efectes específics consisteixen en la possibilitat de demanar una indemnització pels danys i perjudicis que ha ocasionat la suspensió de les actuacions civils com a conseqüència de la devolutivitat prejudicial. Nogensmenys, la sol·licitud d'aquesta indemnització no és factible en tots els supòsits de qüestions prejudicials que poden suscitar-se en un procés civil, sinó només en alguns d'ells, concretament en els casos de falsetat penal documental i en els de prejudicialitat penal durant el procés d'execució.

A) Supòsits de falsetat documental.

Quan la qüestió prejudicial sobre falsetat documental és devolutiva i suspèn el curs del procés civil, l'art 40.7 LEC fa possible la sol·licitud d'una indemnització per rescabalar els danys i perjudicis que ha pogut causar la paralització procedimental. La finalitat d'aquesta mesura no només s'esgota amb la minimització de les conseqüències negatives lligades a les suspensions processals, sinó que també s'encamina a evitar l'excessiva proliferació de causes penals amb l'únic fonament de dilatar les actuacions civils⁶⁸.

La indemnització només és viable en un supòsit, en concret, quan la resolució que finalitza el procés prejudicial penal declara que el document qüestionat és autèntic o bé que no se n'ha pogut provar la falsetat. Així, per exemple, si es dicta una sentència absolutòria, o un aute de sobresseïment lliure, o un aute de sobresseïment provisional perquè no resulta justificada la perpetració

⁶⁸ Vid. ALBAR GARCÍA, *Jurisdicción y competencia*, cit., p.14; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.505; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.381.

Així ho argumenta també l'Exposició de Motius de la LEC quan afirma que "Para culminar un tratamiento más racional de la prejudicialidad penal, que, al mismo tiempo, evite indebidas paralizaciones o retrasos del proceso civil mediante querellas o denuncias infundadas, se establece expresamente la responsabilidad civil por daños y perjuicios derivados de la dilación

del delictes que ha motivat el procés⁶⁹. En tots aquests casos, la suspensió de les actuacions civils arran de la pendència de la causa criminal pot ser aixecada i, independentment de si la resolució penal dóna resposta al tema prejudicial, queda oberta la possibilitat de demanar la indemnització pel greuge ocasionat per l'aturada procedimental.

La legitimació activa per sol·licitar la indemnització correspon a la part afavorida pel resultat del procés penal, o el que és el mateix, a la part que ha aportat el document al procés i que ha resultat perjudicada per la suspensió. La legitimació passiva pertany a la part contrària, que és qui ha qüestionat el document i ha promogut l'inici del procés penal per falsetat mitjançant una denúncia o una querrela⁷⁰.

El pronunciament de condemna pels danys ocasionats s'ha de dur a terme en la sentència i, a desgrat del tenor literal de l'art 219 LEC, es permet que durant el procés d'execució es procedeixi a la liquidació de l'import dels danys soferts d'acord amb els tràmits previstos en els arts 712 i ss LEC. No es tracta, per tant, d'un altre procés diferent i separat sinó d'un incident de liquidació derivat de l'assumpte principal⁷¹. Fins i tot, encara que no s'hagi obtingut sentència ferma en el procés declaratiu, podria admetre's la possibilitat de fer efectiva aquesta indemnització a través d'una execució provisional de la sentència definitiva que reculli el pronunciament de condemna pels danys produïts.

suspensiva si la sentencia penal declarase ser auténtico el documento o no haberse probado su falsedad".

⁶⁹ Vid. GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, cit., pp.90-91.

⁷⁰ VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil. Doctrina y jurisprudencia Ley 1/2000*, cit., pp.164-165; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.649; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.loc.cit.*

El procediment a seguir per deduir aquesta pretensió indemnitzatòria és el següent. L'executant, amb l'escrit on insti la liquidació, ha de presentar una relació detallada dels danys i perjudicis, amb la seva valoració, i els dictàmens i documents que consideri oportuns. De tot això se n'ha de donar trasllat a l'executat perquè, en el termini de deu dies, contesti el que cregui convenient (art 713 LEC). En aquest termini, l'executat pot adoptar dues postures diferents.

D'una banda, pot conformar-se amb la relació de danys i perjudicis i el seu import. En aquest cas, el tribunal, mitjançant una providència sense ulterior recurs, aprova la liquidació presentada pel creditor i es passa als tràmits de l'execució dinerària (art 714 LEC). La conformitat de l'executat pot ser expressa o bé tàcita, quan deixa passar el termini sense formular oposició o es limita a negar genèricament l'existència de danys i perjudicis sense concretar els punts en què discrepa de la relació presentada pel creditor ni expressar les raons i l'abast de la discrepància⁷².

De l'altra, l'executat pot oposar-se, sia a les partides dels danys i perjudicis, sia a llur valoració, supòsits en els quals es segueix la tramitació del judici verbal prevista en els arts 441 i ss. LEC. Cal tenir en compte que el tribunal civil, d'ofici o a instància de part, pot nomenar un perit que dictamini sobre l'efectiva producció dels danys i sobre la seva valoració en diner, i aleshores, la vista oral s'ha de celebrar passats deu dies des del trasllat del dictamen a les parts. Sigui com sigui, en el període dels cinc dies següents a la vista, el tribunal ha de dictar un aute fixant la quantitat que cal abonar al creditor com a danys i perjudicis, aute que és recorrible en apel·lació però sense efecte suspensiu (arts 715-716 LEC).

B) Prejudicialitat penal en execució.

⁷¹ SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, pp.381-382; GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *op.cit.*, p.91.

Les qüestions prejudicials penals que suscitées durant el procés d'execució poden ser devolutives són aquelles que plantegen la falsetat o nul.litat del títol executiu o bé la invalidesa o il.licitud del despatx d'execució. En el marc d'aquesta devolutivitat, l'art 569.2 LEC permet sol.licitar una indemnització per rescabalar els danys i perjudicis que ha pogut generar la suspensió de les actuacions executives com a conseqüència de la prejudicialitat penal devolutiva, tant si es tracta de la prevista en el mateix precepte esmentat, com si és un supòsit de l'art 697 del mateix cos legal⁷³

El precepte fa una clara remissió a l'apartat 7 de l'art 40 de la llei processal civil, amb la qual cosa, també cal acudir, igual que en els casos de falsetat documental, als tràmits establerts en els arts 712 i ss LEC per fer efectiva aquesta indemnització. En aquest estadi del procés, però, la incoació d'aquest incident pot fer-se directament, sense necessitat de sentència amb pronunciament condemnatori pels danys.

La LEC, doncs, contempla la possibilitat que l'executant exigeixi una indemnització a l'executat quan, després d'una suspensió per prejudicialitat penal, es reprenen les actuacions executives. Nogensmenys, la procedència de la indemnització només és factible en supòsits molt concrets, en particular, en aquells casos on la causa criminal ha finalitzat demostrant l'absència de tota base per la seva iniciació. En aquest sentit, la llei és prou clara quan supedita la viabilitat de demanar la indemnització al fet que la resolució que posi fi al procés penal declari la inexistència del fet o la seva manca de tipicitat penal⁷⁴. Així, per

⁷² Vid. MONTERO AROCA, *Las ejecuciones hipotecarias en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, cit., p.1072.

⁷³ Vid. PEDRAZ PENALVA, *Artículo 697*, cit., VIII, p.452.

⁷⁴ Vid. SABATER MARTÍN, *Artículo 569*, cit., T.III, p.2778; MONTERO AROCA, *Las ejecuciones hipotecarias en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*; cit., p.1072; TORRES, *De la suspensión y*

exemple, si la causa criminal acaba amb un aute de sobresseïment lliure fonamentat en els apartats 1 i 2 de l'art 637 LECrim, o sia, perquè no existeixen indicis racionals de que s'ha produït el fet criminal, o bé perquè el fet que s'ha produït no és constitutiu de delicte. També, si es dicta un aute de sobresseïment provisional per no resultar justificada l'existència del fet. Finalment, la indemnització també és possible si el procés penal termina amb una sentència absolutòria d'on es desprèn la inexistència objectiva del fet o la seva manca de tipicitat, però no quan es dicta per falta de proves o per no haver-se desvirtuat la presumpció d'innocència⁷⁵.

II. SUPÒSITS DE RESOLUCIÓ NO DEVOLUTIVA DE LA QÜESTIÓ PREJUDICIAL.

Quan la qüestió prejudicial suscitada en el procés civil es resol d'acord amb el sistema no devolutiu, el pronunciament del tribunal civil dirimint el tema plantejat té lloc *incidenter tantum* i, per tant, no desplega l'eficàcia de cosa jutjada. Independentment del mecanisme utilitzat en la causa per resoldre la qüestió prejudicial, la decisió de l'òrgan jurisdiccional civil sobre aquest problema només exerceix els efectes mencionats. La manca de cosa jutjada del pronunciament prejudicial deixa oberta, aleshores, la possibilitat que amb posterioritat sorgeixi un procediment on allò que fou qüestió prejudicial en el procés civil es converteixi en objecte principal d'aquesta tramitació ulterior. Aquests dos aspectes del sistema no devolutiu en la resolució de la prejudicialitat són els que volem tractar en aquest epígraf.

1. El pronunciament *incidenter tantum* i la manca de cosa jutjada.

término de la ejecución, cit., T.4, p.673; ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 569*, cit., VI, p.955.

⁷⁵ Vid. MONTERO AROCA, *op.cit.*, p.1072.

La resolució *incidenter tantum* de la qüestió prejudicial per part de l'òrgan jurisdiccional civil significa que limita els seus efectes al procés concret on té lloc però que no en desplega en processos posteriors. La solució que el tribunal civil dóna al problema plantejat és únicament als sols efectes prejudicials, és a dir, es circumscriu al procés civil on s'ha produït. En conseqüència, és consubstancial al pronunciament jurisdiccional *incidenter tantum* la privació de l'efecte de cosa jutjada⁷⁶.

Els motius pels quals la resolució que efectua el tribunal civil de la qüestió prejudicial mitjançant el sistema no devolutiu no posseeix eficàcia de cosa jutjada sinó que es tracta d'un pronunciament *incidenter tantum* són diversos. En aquest sentit, constatem com el legislador, quan es vol referir a aquesta situació, sempre considera que la decisió del tribunal sobre la qüestió prejudicial es produeix als sols efectes prejudicials. Així s'expressen els arts 10.1 LOPJ i 42 LEC, i fora de l'àmbit de la prejudicialitat en el procés civil, l'art 3 LECrim. A més a més, amb la privació de l'efecte de cosa jutjada a la decisió prejudicial no devolutiva s'afavoreix la preservació de les atribucions dels diversos ordres jurisdiccionals⁷⁷. De totes maneres, el principal motiu que pot utilitzar-se per defensar aquesta postura radica en la seguretat jurídica processal que d'ella se'n deriva, per tal com permet salvaguardar la delimitació apriorística que fan les parts processals de l'objecte del procés⁷⁸.

⁷⁶ Així ho afirmen CHIOVENDA, *Instituciones de derecho procesal civil*, cit., vol.1, p.439; GÓMEZ ORBANEJA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., vol.1, p.443; LIEBMAN, *Manual de derecho procesal civil*, cit., p.599; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.42; GÓMEZ COLOMER, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.35; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., p.683; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.489; GIMENO SENDRA, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.135; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, pp.384-385.

Vid. també entre altres les sentències AP Cádiz 12 abril 2000 (AC 2000/3919), AP Barcelona 30 octubre 2002 (JUR 2003/105525), AP Lleida 26 novembre 2002 (JUR 2003/14804).

⁷⁷ Vid. entre altres SENÉS MOTILLA, *op.cit.*, p.43; GONZÁLEZ GRANDA, *op.cit.*, p.490.

És cert que aquesta restricció de l'àmbit de la cosa jutjada no solament pot generar una possible contradicció entre diverses resolucions judicials, sinó també una reiteració de litigis amb la conseqüència d'una sobrecàrrega a la ja sobrecarregada administració de justícia⁷⁹, i que, per tant, l'extensió de la cosa jutjada a totes les qüestions decidides en el procés podria tenir l'avantatge d'evitar qualsevol procediment futur i decisions contradictòries. Tanmateix, els inconvenients d'aquesta extensió serien majors que els guanys que se'n podria obtenir, ja que les parts, en proposar una acció o defensar-se, no tindrien cap certesa sobre els límits i l'abast del procés, i es veurien obligades a preparar un esforç d'atac i de defensa desproporcionat al seu intent⁸⁰. D'aquesta manera, mantenir indistintament l'ampliació de l'àmbit de la cosa jutjada a qualsevol qüestió o situació jurídica sorgida al llarg del procés i que hagi estat tinguda en compte per l'òrgan jurisdiccional condueix a la inobservança de l'exigència de defensa, així com a la possible indefensió que la falta de debat i la insuficiència de contradicció poden provocar⁸¹.

Ara bé, tot i que la gran majoria d'autors reconeixen els inconvenients que es deriven de l'extensió de la cosa jutjada a totes les qüestions decidides pel jutge, alguns, malgrat tot, sí que consideren oportú, en determinats supòsits, reconèixer aquesta eficàcia a les decisions de les qüestions prejudicials, especialment en l'àmbit de la prejudicialitat civil suscitada en el procés també civil. En aquesta línia cal destacar dues propostes doctrinals.

⁷⁸ Vid. entre altres SENÉS MOTILLA, *op.cit.*, p.49; GONZÁLEZ GRANDA, *op.loc.cit.*

⁷⁹ TAPIA FERNÁNDEZ, *Efectos objetivos de la cosa juzgada*, cit., p.193.

⁸⁰ Així ho manifesten CORTÉS DOMÍNGUEZ, *La cosa juzgada penal*, cit., p.165; SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.42; CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal civil. Parte general*, cit., p.362.

⁸¹ Vid. SERRA DOMÍNGUEZ, *Artículo 1252*, cit. p.658; TAPIA FERNÁNDEZ, *Efectos objetivos de la cosa juzgada*, cit., pp.193-194.

La primera, es caracteritza per mantenir una posició intermitja entre la privació de cosa jutjada als pronunciaments que tinguin lloc en un procés sobre les qüestions prejudicials i l'atribució d'aquesta eficàcia⁸². És per això que s'estableixen una sèrie de condicions la concurrència de les quals fa possible que la decisió de la qüestió prejudicial per part del jutge civil produeixi eficàcia de cosa jutjada, tant positivament com negativament, en processos ulteriors. Els requisits necessaris perquè la resolució d'un tema prejudicial en un procés civil desplegui els efectes esmentats poden concentrar-se en els dos següents. D'una banda, s'exigeix que el jutge de la causa sigui competent i tingui jurisdicció per conèixer la qüestió prejudicial i que el procediment seguit amb caràcter principal també sigui adequat per ventilar la qüestió prejudicial. De l'altra, és necessari que la qüestió prejudicial hagi estat proposada per les parts⁸³ i àmpliament debatuda en el procés arran del seu caràcter decisiu en la resolució d'aquest.

La segona postura doctrinal a tenir en compte elabora una doble classificació de les qüestions prejudicials en un procés civil per tal d'atribuir o no a la seva resolució en la causa l'eficàcia de cosa jutjada⁸⁴.

Un primer grup de qüestions prejudicials són les que se'ls denomina qüestions prejudicials en sentit lògic. Coincideixen amb els fets constitutius dels quals l'actor fa derivar el propi dret i, per tant, segons aquesta línia doctrinal, constitueixen la *causa petendi* del dret fet valer com a *petitum*. Entre la qüestió prejudicial i la qüestió principal existeix un nexa com entre la relació i el seu efecte,

⁸² Aquesta línia doctrinal està encapçalada per SERRA DOMÍNGUEZ, *op.cit.*, p.659; i posteriorment adoptada per TAPIA FERNÁNDEZ, *op.cit.*, p.194; ID., *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, cit., pp.166-167; així com sembla per DE PADURA BALLESTEROS, *Algunas cuestiones sobre la cosa juzgada y sus límites objetivos*, cit., pp.10-11; ID., *Fundamentación de la sentencia, preclusión y cosa juzgada*, cit., p.140.

⁸³ TAPIA FERNÁNDEZ, *op.loc.cit.*, només exigeix que les parts estiguin legitimades en la relació jurídica prejudicial.

com entre la part i el tot (així, per exemple, si s'exercita una acció reivindicatòria i es qüestiona la propietat). Encara que aquestes qüestions per si mateixes no integrin l'objecte de la qüestió principal continguda en la sentència, s'entén que el jutge les resol amb efectes de cosa jutjada perquè estan relacionades amb una interdependència tal que imposa la coordinació de les decisions.

A més a més de les qüestions prejudicials en sentit lògic, es distingeix una segona categoria de qüestions prejudicials, les qüestions prejudicials en sentit tècnic. En aquest cas, es tracta de temes que tenen per objecte una situació jurídica diferent i independent de la relació que ha originat la pretensió actora. Són examinades pel jutge com a conseqüència de les contestacions del demandat i si són estimades exclouen la conseqüència jurídica invocada per l'actor (per exemple, quan el demandat és requerit pel pagament d'un deute de l'herència i es qüestiona la qualitat d'hereu). A diferència del primer grup de qüestions prejudicials, segons la postura doctrinal examinada, el coneixement del jutge de les qüestions prejudicials en sentit tècnic es produeix *incidenter tantum* i, per tant, la seva resolució no desplega efectes de cosa jutjada.

No obstant tot l'acabat d'exposar, cap de les dues postures a què hem fet referència ens sembla del tot satisfactòria. Al nostre entendre, l'extensió de la cosa jutjada a la resolució de les qüestions prejudicials, encara que sigui amb determinades condicions, no s'adequa als principis dispositiu i de justícia rogada que regeixen en el procés civil. En virtut d'aquests principis les parts tenen plena llibertat a l'hora de configurar l'objecte del procés incloent en el *petitum* i en la *causa petendi* d'aquest allò que elles consideren convenient. Comptant que la qüestió principal es configura a partir del *petitum* i que només la resolució d'aquestes peticions passa en autoritat de cosa jutjada, cal concloure que tot allò que les parts, fent ús de la seva llibertat de configuració, no han inclòs en aquest

⁸⁴ El màxim exponent d'aquesta línia doctrinal és SATTÀ, *Accertamento incidentale*, veu en "Enciclopedia del Diritto", 1958, T.I, pp.243 i ss.

element de l'objecte del procés, ni pot constituir la qüestió principal de la causa ni pot resoldre's amb l'eficàcia esmentada. I és precisament en aquest àmbit on cal situar les qüestions prejudicials, les quals, per definició plantegen problemes que han quedat exclosos dels que integren la qüestió principal del procés, encara que el tema sorgit a títol prejudicial estigui relacionat amb la *causa petendi* d'aquell.

2. La possibilitat d'un nou procés sobre el tema prejudicial.

La resolució de l'òrgan jurisdiccional civil sobre la qüestió prejudicial no devolutiva no té més extensió o eficàcia que la pròpia del procés civil on s'ha produït. La manca de cosa jutjada d'aquest pronunciament permet que les parts tinguin la possibilitat d'acudir amb posterioritat a l'ordre jurisdiccional corresponent perquè el tema suscitat en la causa civil a títol prejudicial sigui enjudiciat com a principal i amb l'eficàcia esmentada⁸⁵.

Comptant, doncs, que el pronunciament *incidenter tantum* sobre la qüestió prejudicial no exerceix cap tipus d'efecte en processos posteriors, podem afirmar que aquella apreciació als sols efectes prejudicials no exclou la possibilitat que la decisió que recaigui en el nou procés sobre el tema sigui diferent i fins i tot contradictòria amb la solució donada a nivell incidental. L'assumpte adquireix rellevància quan la falta de coincidència entre les solucions donades a la qüestió prejudicial desemboca en una contradicció entre la sentència dictada en el primer procés civil i la sentència que resol a títol principal el tema prejudicial⁸⁶. El

⁸⁵ Així ho afirma, per exemple, la SAP Cádiz 12 abril 2000 (AC 2000/3919), segons la qual, quan la qüestió prejudicial és resolta pel mateix jutge que la qüestió principal no produeix cosa jutjada i, per tant, pot ser plantejada de nou i de forma autònoma davant la jurisdicció competent i pel procés que resulti pertinent.

⁸⁶ Vid. entre altres SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, cit., p.47; GÓMEZ COLOMER, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, cit., p.35; ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, cit., pp.683-684; GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.491; SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.I, p.385; GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, cit., T.1, p.653.

problema de les decisions judicials contradictòries i els possibles instruments per solventar-les ja han estat abordats en el primer capítol d'aquest treball d'investigació i, consegüentment, ens remetem a les explicacions efectuades en aquella ocasió.

Ara bé, la hipòtesi de l'existència d'un procediment on el problema prejudicial es planteja com a principal sempre s'analitza partint de la premissa que el procés on s'ha suscitat la qüestió prejudicial ja ha acabat i aquesta ja s'ha resolt *incidenter tantum*. Tanmateix, cal contemplar també la possibilitat que, paral·lelament a la resolució no devolutiva d'una qüestió prejudicial en un procés civil, es tramiti un altre procediment on el tema prejudicial s'examina a títol principal. La pendència simultània d'ambdós procediments pot donar lloc a situacions curioses si resulta que el procediment prejudicial finalitza abans que ho faci el procés civil principal on la qüestió prejudicial hauria de ser resolta *incidenter tantum*. En aquests casos no creiem que es pugui descartar que la resolució prejudicial tingui alguna repercussió en aquest altre procés. En aquest sentit poden donar-se diverses hipòtesis.

Així, pot succeir que entre el procés prejudicial i el procés principal concorrin els requisits necessaris perquè la resolució del primer desplegui eficàcia de cosa jutjada positiva en el segon. Si la causa prejudicial resulta ser de naturalesa criminal, caldria parlar aleshores de l'eficàcia de la resolució penal en el procés civil. Igualment, i fora d'aquests dos supòsits esmentats, podria entrar en joc la possibilitat que ofereix l'art 271.2 LEC d'introduir, fins al moment de dictar sentència, resolucions judicials o d'autoritat administrativa dictades o notificades en data no anterior al moment de formular les conclusions, sempre i quan esdevinguessin rellevants per resoldre l'assumpte principal⁸⁷.

Dins d'aquestes hipòtesis també caldria incloure la que pot donar-se en fase d'execució en virtut de l'art 564 LEC, que permet plantejar el *thema decidendi* prejudicial no devolutiu en el procés declaratiu corresponent⁸⁸. El precepte contempla la possibilitat d'acudir al procés que correpongui per fer valdre fets o actes amb eficàcia jurídica que siguin diferents dels admesos per la Llei com a causes d'oposició a l'execució, que siguin jurídicament rellevants respecte dels drets i deures d'executant i executat, i que s'hagin produït o bé un cop ha preclòs la seva al·legació en judici, o bé amb posterioritat a la producció d'un títol executiu extrajudicial⁸⁹. Cal tenir en compte que si el procés declaratiu finalitza abans que ho faci l'execució, la sentència dictada extén l'efecte positiu de cosa jutjada al procés d'execució i, per tant, l'òrgan jurisdiccional que tramita les activitats executives ha d'actuar vinculat per aquella decisió ferma⁹⁰.

⁸⁷ ORTELLS RAMOS, *op.cit.*, p.684, ho considera com una mesura preventiva de contradiccions judicials en els supòsits no devolutius.

⁸⁸ La situació és paral·lela a la que pot derivar-se de l'art 594 de la Llei procesal civil. En opinió de CACHÓN CADENAS, *Artículo 594*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.III, p.2958, el precepte permet que, després d'haver-se efectuat l'embargament d'un bé que pertany a un tercer i abans que tingui lloc la seva transmissió forçosa, aquest tercer pot promoure un procés declaratiu ordinari per exercitar-hi una acció declarativa de domini o del dret que el tercer ostenti sobre el bé indegudament embargat. Tant en el cas que el tercer hagi interposat prèviament sense èxit una terceria de domini, com en el supòsit que decideixi acudir directament al procés declaratiu ordinari.

⁸⁹ Vid. entre altres SALINERO ROMÁN, *Artículo 564*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.III, p.2773; NIEVA FENOLL, *Despacho, oposición, impugnación y suspensión de la ejecución*, cit., vol.III, pp.186-188; FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, *Artículo 564*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil", (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.III, pp.2744-2765; TORRES, *Artículo 564*, en "Los procesos civiles" (amb GARBERÍ, DURO, CASERO), Madrid, 2001, T.4, pp.649-656; ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 564*, en "Proceso civil práctico" (Dir. GIMENO SENDRA), Madrid, 2002, VI, pp.875-904.

⁹⁰ Així es desprèn de CACHÓN CADENAS, *Artículo 594*, cit., T.III, p.2559; ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *op.cit.*, p.886.

CONCLUSIONS.

I

Al llarg del procés civil poden aparèixer diverses qüestions que exigeixen una resolució per part del tribunal i que doctrinal, legal i jurisprudencialment han vingut denominant-se qüestions prejudicials. En la configuració de la prejudicialitat comunament s'han fet valer dos criteris, el temporal i el lògic, en virtut dels quals, respectivament, la decisió de la qüestió prejudicial s'ha de produir abans que la de la qüestió principal i esdevé necessària, de manera lògica, per dirimir aquesta darrera. Tanmateix, ni tot allò temporalment anterior a la resolució principal pot qualificar-se com a prejudicial, ni tota qüestió prejudicial, sinó només algunes d'elles, es caracteritza per la rellevància que exerceix en la decisió de la qüestió principal.

II

Els criteris cronològic i temporal es superen amb la construcció del concepte de qüestió prejudicial a partir de dos elements. D'una banda, cal que el problema prejudicial tingui una existència independent respecte de la qüestió principal. De l'altra, es fa necessari que es tracti d'un tema amb l'aptitud suficient per ser resolt amb eficàcia de cosa jutjada.

D'acord amb el primer element, la qüestió prejudicial es defineix per exclusió d'allò que constitueix la qüestió principal d'un procés. La qüestió principal la integren aquelles peticions que dirigides a l'òrgan jurisdiccional conformen

l'objecte del procediment. La qüestió prejudicial, en canvi, la configura qualsevol *thema decidendi* suscitat davant l'òrgan jurisdiccional però no inclòs en el contingut de la qüestió principal.

En virtut del segon element esmentat, la qüestió prejudicial es distingeix per poder plantejar-se tota sola en un altre procés ja que és susceptible de ser resolta amb efectes de cosa jutjada. És a dir, el *thema decidendi* que es planteja com a prejudicial en el procés s'ha de poder plantejar aïlladament i resoldre amb efectes de cosa jutjada en un altre procés.

D'aquesta manera, no només és possible eludir el concepte de prejudicialitat jurídica, que defineix la qüestió prejudicial a partir de la seva transcendència lògica en la qüestió principal i de la seva naturalesa substantiva, sinó que també és possible diferenciar la qüestió prejudicial d'altres figures processals, com del punt prejudicial, dels pressupòsits i impediments processals, i dels fets. Així mateix, els criteris de construcció dogmàtica del concepte de qüestió prejudicial permeten distingir adequadament les nocions de qüestió prejudicial i qüestió incidental.

III

La naturalesa jurisdiccional del tema que planteja la qüestió és irrellevant per considerar-la com a prejudicial, sinó que en tot cas serveix com a criteri per classificar la prejudicialitat entre qüestions prejudicials homogènies i qüestions prejudicials heterogènies, distinció que continua tenint rellevància en la nova LEC. Mentre les primeres es defineixen perquè es tracta de problemes que tenen la mateixa naturalesa jurisdiccional que la qüestió principal que es discuteix en el procés, les segones, en canvi, plantegen temes d'una branca jurisdiccional diferent de la de l'assumpte principal.

IV

Quan en un procés civil es planteja una qüestió prejudicial es perfilen dos sistemes de resolució a través dels quals dirimir-la, el sistema devolutiu i el sistema no devolutiu, sens perjudici que en l'àmbit de la prejudicialitat homogènia també es contempli la possibilitat de l'acumulació de processos. En aquest sentit, les expressions qüestió prejudicial devolutiva i qüestió prejudicial no devolutiva, no fan referència a una característica inherent de la prejudicialitat, sinó a una forma de resolució d'aquesta prevista en l'ordenament jurídic.

V

Mentre en el sistema no devolutiu, que es fonamenta en la col.laboració jurisdiccional, la qüestió prejudicial és resolta amb efectes *incidenter tantum* pel mateix jutge i en el mateix procés que la qüestió principal, el sistema devolutiu, inspirat en la separació jurisdiccional, es singularitza per la "devolució" de la qüestió prejudicial, en el sentit que aquesta és resolta com a principal en un procediment per l'òrgan que n'hagués estat competent si d'entrada s'hagues plantejat com a tal, òrgan que tant pot ser jurisdiccional com tenir caràcter administratiu.

D'altra banda, el sistema devolutiu es caracteritza per la suspensió del procés on s'ha suscitat la qüestió prejudicial. A aquest efecte és necessària la pendència d'un procediment on el problema prejudicial s'examini a títol principal, perquè és precisament a l'espera de la resolució que s'hi dicti que es paralitzen les actuacions.

La raó que justifica la resolució com a principal del tema prejudicial es troba en la rellevància que la qüestió prejudicial exerceix en la decisió de la qüestió

principal del procés civil. Aquesta transcendència de la qüestió prejudicial respecte de la principal concorre quan la primera és necessària per decidir la segona, és a dir, condiciona el sentit de la seva resolució. Així, la rellevància prejudicial respecte de la principal pot afectar l'objecte del procés, els fonaments de la pretensió de les parts, o els mitjans de prova.

VI

Si bé l'ordenament jurídic i la jurisprudència constitucional combinen els criteris no devolutiu i devolutiu en la resolució de qüestions prejudicials, cal donar primacia al primer respecte de l'aplicació del segon, tant des del punt de vista de les garanties constitucionals com des de l'òptica de la legalitat ordinària. Amb la no devolutivitat es respecta la unitat jurisdiccional, la independència judicial i la submissió exclusiva dels tribunals a la llei, per tal com la qüestió prejudicial és resolta *incidenter tantum* per l'òrgan jurisdiccional que tramita el procés on s'ha suscitat, amb el reconeixement que això significa de la potestat jurisdiccional que tenen tots els tribunals. A més a més, s'adequa a la garantia constitucional d'un procés sense dilacions indegudes, ja que aquella resolució *incidenter tantum* evita la suspensió i consegüent allargament temporal del procés principal mentre es resol el problema prejudicial. Cosa que, de retruc, no només desemboca a una disminució de les despeses derivades de la tramitació procedimental afavorint la tutela efectiva, sinó que també ajuda a assolir el més aviat possible la resolució sobre el fons de l'assumpte.

VII

L'inconvenient més important del sistema no devolutiu és que la decisió *incidenter tantum* de les qüestions prejudicials per part del tribunal que també resol la qüestió principal no impedeix que el tema sobre el que ha recaigut aquest

pronunciament ocasional sigui qüestionat posteriorment a títol principal en un altre procediment i davant l'òrgan adequats, amb la qual cosa sorgeix el risc d'obtenir decisions contradictòries. Si bé el Tribunal Constitucional admet les contradiccions en la diversa qualificació que poden merèixer uns mateixos fets ja que les considera conseqüència d'haver abordat des de perspectives diferents aquests fets, no fa el mateix amb les contradiccions consistents en la diferent constatació o fixació d'uns aconteixements fàctics, que les qualifica d'inconstitucionals. D'una banda, per vulnerar el principi de seguretat jurídica, que integra l'expectativa dels justiciables a obtenir per una mateixa qüestió una resposta inequívoca dels òrgans jurisdiccionals i que es reflecteix en la garantia de respectar les sentències i a que no existeixin pronunciaments judicials contradictoris. De l'altra, per conculcar la tutela judicial efectiva quan garanteix l'obtenció d'una resposta de l'òrgan jurisdiccional que resolgui de forma raonable el problema plantejat. És precisament a fi d'evitar aquestes violacions de principis i garanties constitucionals que en aquests casos concrets caldria donar preferència al règim devolutiu, havent esguard també de la insuficiència dels instruments destinats a solucionar les contradiccions entre resolucions judicials.

VIII

El concepte de qüestió prejudicial penal amb referència a un procés civil es configura a partir d'un doble element. D'una banda, l'exclusió del tema penal del contingut de la qüestió principal plantejada en el procés civil. De l'altra, l'aptitud del tema penal per ser decidit amb efecte de cosa jutjada en una causa de naturalesa penal. En aquest sentit, per conceptuar un *thema decidendi* penal com una qüestió prejudicial en un procés civil ha de presentar elements que, si són dirimits en una causa criminal, produeixen eficàcia de cosa jutjada. Tot i això, les qüestions prejudicials penals no sempre es presenten en un procés civil sota una mateix enunciat. En ocasions, el problema que proposa la qüestió prejudicial penal consisteix a establir l'existència d'una sentència penal condemnatòria respecte

d'uns fets. En d'altres, consisteix a determinar l'existència d'un fet que pugui ser qualificat com a delictiu. I a vegades, la qüestió prejudicial penal versa sobre l'existència o no d'uns aconteixements fàctics que poden ser constitutius d'uns determinats delictes.

IX

Quan en el procés civil declaratiu es suscita una qüestió prejudicial penal que versa sobre delictes i faltes perseguibles d'ofici diferents de la falsetat documental, l'aplicació del sistema devolutiu exigeix la concurrència d'una sèrie de circumstàncies. En primer lloc, encara que la Llei faci referència expressa a fets delictius, cal incloure dins d'aquesta expressió, tant els que són constitutius de delictes com els que ho són de falta. En segon lloc, és necessari que aquests fets siguin dels que identifiquen la pretensió civil o la fonamentin, és a dir, que es tracti de fets que es refereixin a l'objecte del procés civil o que afectin els fonaments fàctics o jurídics de les pretensions formulades. En tercer lloc, cal també que siguin fets imprescindibles per decidir la qüestió principal del procés civil perquè condicionen la tutela que s'hi ha d'atorgar. I finalment, és de menester que existeixi i s'acrediti la causa criminal on s'examinen aquests fets de caràcter delictiu. L'absència d'algun o d'alguns d'aquests requisits determina la resolució de la qüestió prejudicial mitjançant el criteri no devolutiu.

Encara que la LEC del 2000 al·ludeixi explícitament a fets delictius perseguibles d'ofici, aquest mateix règim també ha de ser aplicable als perseguibles a instància de part, havent esguard que l'art 114 LECrim no ha estat objecte d'una derogació per part de la nova llei processal civil. .

Com ja passava amb la LEC de 1881, l'actual legislació també dona un tractament especial a la falsetat documental. Les qüestions prejudicials que plantegen delictes de falsetat documental tipificats al CP poden referir-se a

qualsevol suport material susceptible de registrar declaracions de voluntat o de reflectir fets, amb independència de la funció o finalitat que aquest document tingui en el pleit. La devolutivitat d'aquestes qüestions prejudicials requereix primerament que en el document qüestionat es consignin fets on les parts identifiquen i fonamenten llurs pretensions en el mateix sentit esmentat que per les qüestions prejudicials que no afecten la falsetat documental. Igualment és necessari que el document titllat de fals tingui caràcter decisiu, tant perquè és l'únic mitjà a través del qual el fet que consigna pot quedar provat, com perquè el fet documentat condiciona el sentit de la tutela sol·licitada. Per últim, cal que s'acrediti davant l'òrgan jurisdiccional civil la pendència de la causa criminal sobre la falsetat documental. L'aplicació del règim no devolutiu en la resolució de la qüestió prejudicial ve determinada per l'absència d'alguna o algunes de les circumstàncies devolutives esmentades.

X

En el procés executiu ordinari, la resolució de les qüestions prejudicials penals segons el règim devolutiu requereix la concurrència d'unes determinades circumstàncies. D'una banda, cal que la qüestió penal versí sobre fets delictius que tinguin com a resultat la falsetat del títol executiu, o bé la seva nul·litat, o bé la invalidesa o la il·licitud del despatx d'execució. Aquesta darrera circumstància inclou fórmules tan àmplies que cal pensar tant en qüestions prejudicials referides a defectes processals com a aspectes de fons. De l'altra, també és necessari que s'acrediti la pendència de la causa criminal on s'examina aquest problema penal. Si bé com a regla general l'aplicació del règim no devolutiu ha de venir com a conseqüència de l'absència d'alguna de les circumstàncies esmentades, també és possible que s'acordi malgrat la presència de totes elles, ja que la Llei reconeix a l'òrgan jurisdiccional civil la facultat de decidir sobre aquest extrem en funció de la conveniència de la suspensió procedimental.

A les qüestions prejudicials penals que sorgeixin en els processos d'execució sobre béns hipotecats o pignorats, els és aplicable el mateix règim exposat per a la prejudicialitat apareguda en el procés executiu ordinari, si bé amb la particularitat que la qüestió penal determinant de la nul.litat del títol queda exclosa del sistema de resolució devolutiu.

XI

La regulació de la prejudicialitat penal en el procés de revisió conté una remissió expressa a la regulació recollida en la LEC amb relació a les qüestions prejudicials suscitées durant la fase declarativa del procés. En l'àmbit de la revisió civil, requerir que la qüestió prejudicial penal devolutiva versi sobre fets delictius on les parts fonamenten llurs pretensions significa exigir que la qüestió plantegi fets delictius que serveixin de fonament als motius de revisió al.legats per les parts per rescindir la sentència impugnada. En aquells supòsits on l'èxit dels motius de revisió es condiciona a l'existència d'una sentència penal condemnatòria (casos de falsetat documental i de fals testimoni), donat que l'inici del procés de revisió està sotmès a un termini de caducitat de cinc anys a partir de la data de publicació de la sentència que es vol rescindir, cal permetre la incoació de la revisió encara que en aquest moment no s'hagi produït la condemna penal, com a mesura per evitar en moltes ocasions la impossibilitat d'iniciar el procés de revisió per extemporaneïtat.

XII

El concepte de qüestió prejudicial civil exigeix la concurrència dels dos requisits següents. En primer lloc, la no integració del *thema decidendi* civil en la qüestió principal del procés on ha sorgit. En segon lloc, la consideració de qüestió

prejudicial civil passa perquè el *thema decidendi* plantegi elements que puguin produir eficàcia de cosa jutjada en aquest àmbit processal. Per bé que la majoria de les vegades el problema que planteja la qüestió prejudicial consisteix en la resolució sobre l'existència d'un dret o d'una relació o situació jurídica suscitada en la causa, en ocasions també és possible que proposi l'existència d'una sentència civil.

XIII

Quan la qüestió prejudicial civil es suscita durant el procés declaratiu són diversos els sistemes de resolució previstos per dirimir-la.

El primer sistema que cal intentar és l'acumulació de processos. Perquè això sigui possible, a més a més del compliment d'uns requisits, ha de concorre alguna de les dues causes que la llei processal civil exigeix per la reunió de dos procediments. La primera causa que permet justificar una acumulació procedimental és que la sentència que ha de recaure en un dels processos pugui produir efectes prejudicials en l'altre. Aquests efectes prejudicials es refereixen als efectes positius de cosa jutjada que pugui desplegar la sentència d'un procés en la resolució d'un altre. La segona causa en virtut de la qual és factible l'acumulació de dos processos concorre en el cas que, de tramitar-se per separat, podrien donar lloc a sentències amb pronunciaments o fonaments contradictoris, incompatibles o mútuament excloents. En supòsits de prejudicialitat, on la qüestió prejudicial suscitada en un procés s'examina a títol principal en l'altre, l'acumulació per aquesta causa pot ser viable en dos casos. D'una banda, quan entre ambdós litigis no es donin les condicions perquè operi l'eficàcia positiva de la cosa jutjada (perquè no concorre la identitat subjectiva necessària) però sí que existeixi un nexa d'imprescindibilitat. De l'altra, si resulta que, tot i l'absència d'aquest vincle, la no acumulació d'ambdues causes podria desembocar a decisions contradictòries.

Quan l'acumulació del procés civil on ha sorgit la qüestió prejudicial i del procés on aquesta s'examina a títol principal no és factible, el problema prejudicial s'ha de resoldre acudint a algun dels dos sistemes tradicionals, el no devolutiu o el devolutiu. La devolutivitat de la prejudicialitat homogènia civil es troba condicionada a la concurrència d'una sèrie de factors. En primer lloc, cal que la qüestió sigui imprescindible per resoldre la qüestió principal, perquè condiciona la decisió que l'òrgan jurisdiccional civil ha de pronunciar sobre aquesta. En segon lloc, és necessari que existeixi una petició de suspensió dels litigants, que pot adoptar diverses formes. Tant es pot tractar d'una sol·licitud conjunta d'ambdues parts, com de la petició d'una d'elles escoltant l'altra. Finalment, s'exigeix l'acreditació de la pendència del procediment on el tema prejudicial s'examina com a principal.

L'aplicació del règim no devolutiu en la resolució de la qüestió prejudicial civil pot tenir lloc, sia per l'absència d'alguna de les circumstàncies devolutives, sia perquè l'òrgan jurisdiccional civil no creu convenient la suspensió. La LEC reconeix al tribunal civil un marge de discrecionalitat a l'hora de decidir el tractament processal de la prejudicialitat homogènia ja que, baldament concorrin les circumstàncies exigides per a la devolutivitat prejudicial, el tribunal pot acordar, en funció de criteris d'oportunitat, l'aplicació del sistema no devolutiu. En aquest sentit, tenint en compte que la suspensió de les actuacions comporta un risc per a la garantia d'un procés sense dilacions indegudes, a l'hora d'acordar-la, el jutge ha de valorar, d'acord amb les circumstàncies del cas, si és justificable l'aturada del curs de la tramitació.

D'altra banda, el règim exposat sobre la devolutivitat i la no devolutivitat de la prejudicialitat homogènia civil també és aplicable als supòsits de qüestions prejudicials suscitades durant el procés de revisió.

XIV

El tractament processal de les qüestions prejudicials civils en execució es fonamenta en les normes de la LEC que regulen aquest estadi del procés civil. Així és possible que les parts acordin la suspensió de les activitats executives fins que finalitzi el procediment prejudicial. O bé que la qüestió prejudicial es dirimeixi en els tràmits previstos per resoldre l'oposició a l'execució. O bé que el tema prejudicial es plantegi en el procés declaratiu corresponent.

XV

El concepte de qüestió prejudicial administrativa o laboral es concreta de la següent manera. D'una banda, el *thema decidendi* d'aquesta naturalesa no ha d'integrar la qüestió principal del procés civil. De l'altra, ha de contenir elements que en un procés administratiu o laboral puguin passar en cosa jutjada. Habitualment, la qüestió prejudicial s'encamina a resoldre l'existència d'un dret o d'una relació o situació jurídica suscitada en la causa, si bé en ocasions també pot plantejar l'existència d'una resolució dictada en via administrativa o en via jurisdiccional.

XVI

La resolució de les qüestions prejudicials administratives i laborals plantejades durant el procés civil declaratiu pot efectuar-se a través del sistema devolutiu o del no devolutiu. La utilització del primer requereix la concurrència d'una sèrie de circumstàncies previstes legalment. D'una banda, la devolutivitat d'aquest tipus de qüestions passa perquè així ho disposi la Llei o bé les parts del procés civil així ho convinguin, sia a través d'una petició conjunta, sia a través d'una sol·licitud individual amb el consentiment de la part contrària. De l'altra, és

necessari acreditar davant l'òrgan jurisdiccional civil la pendència del procediment on el tema de caràcter administratiu o laboral s'està examinant en qualitat de principal. El règim no devolutiu, en canvi, entra en joc quan es constata l'absència d'alguns d'aquests requisits necessaris per a la devolutivitat.

Parellament al que succeeix amb la prejudicialitat civil, mentre el tractament processal de les qüestions prejudicials administratives i laborals durant el procés de revisió cal extreure'l de la regulació prevista pel procés declaratiu, en el procés d'execució cal derivar-lo de la pròpia regulació d'aquest estadi del procés. .

XVII

En el tractament processal que pot rebre una qüestió prejudicial en el procés civil, l'òrgan jurisdiccional ha de respectar un determinat esquema procedimental. En primer lloc, és necessari que el tribunal identifiqui un problema de naturalesa penal, civil, administrativa o laboral com una qüestió prejudicial d'acord amb les característiques que defineixen aquesta figura. Un cop feta aquesta identificació, és quan el tribunal ha de decidir el sistema adequat per dirimir la qüestió. Per fer-ho, prèviament és necessari averiguar si aquesta ja es troba resolta o bé encara es troba per resoldre.

Si bé el més habitual és que la qüestió prejudicial en el procés civil plantegi un *thema decidendi* que encara s'ha de resoldre, en ocasions és possible que l'òrgan jurisdiccional civil, en el moment en què ha de decidir el tractament processal que ha de rebre la qüestió prejudicial identificada, tingui coneixement que aquest problema ja ha estat resolt, això és, que ja ha estat enjudiciat en un procediment que ha finalitzat amb una decisió ferma que dóna resposta al tema plantejat com a prejudicial en el procés civil.

XVIII

En els supòsits on el tema prejudicial no està resolt cal procedir a escollir el sistema per resoldre'l. L'elecció entre el règim devolutiu o el no devolutiu per dirimir la qüestió es converteix a la pràctica en decidir entre la suspensió o no del procés civil. El procediment per acordar un sistema o un altre i, per tant, la paralització o no de les actuacions, és doble. D'una banda, pot ser que siguin les parts del procés civil les que sol·licitin del jutge la suspensió del procés per prejudicialitat. Aquesta petició pot ser formulada per ambdós litigants conjuntament o bé només per un d'ells, cas en el que el respecte a la garantia constitucional d'audiència i contradicció exigeix el trasllat de la sol·licitud a l'altra part o la convocatòria d'una audiència amb els dos litigants. De l'altra, pot ser que sigui el mateix òrgan jurisdiccional qui posi de manifest la detecció d'una qüestió prejudicial i suggereixi el tractament processal que cal conferir-li. Mentre aquesta actuació d'ofici és viable en els supòsits on la qüestió prejudicial és de naturalesa penal, no és igualment factible en l'àmbit de la prejudicialitat civil, administrativa i laboral. La necessitat de donar compliment a la garantia constitucional d'audiència i contradicció requereix que l'òrgan jurisdiccional civil convoqui les parts a una audiència perquè aquestes puguin presentar les alegacions que creguin convenientes sobre l'existència de la qüestió prejudicial penal i el sistema adequat per resoldre-la.

XIX

La identificació d'una qüestió prejudicial i per tant també l'elecció del sistema per resoldre-la, si és el cas, pot tenir lloc en qualsevol estadi del procés civil: durant el procés declaratiu, al llarg del procés de revisió, i mentre es tramita el procés de revisió. Ara bé, si bé aquesta detecció prejudicial és admissible en la primera instància del procés i en via del recurs d'apel·lació, l'esquema dels recursos extraordinaris fa difícil de mantenir la viabilitat de proposar-hi una qüestió prejudicial.

Un cop declarada l'existència d'una qüestió prejudicial, la decisió sobre la suspensió del procés civil cal que es produeixi a partir del moment que la LLei permet la suspensió d'aquest per prejudicialitat. Mentre en alguns casos la suspensió no es pot acordar fins al final del procés civil quan aquest només es troba ja pendent de sentència, en d'altres supòsits la paralització de les actuacions pot adoptar-se de forma immediata, és a dir, tan bon punt el tribunal té coneixement de l'existència de la qüestió prejudicial.

XX

La decisió sobre la suspensió o no del procés civil s'acorda mitjançant un aute per l'òrgan jurisdiccional que tramita les actuacions afectades per la paralització, després de valorar la concurrència de les circumstàncies que es requereixen en cada cas per aplicar el criteri devolutiu o bé el no devolutiu, les alegacions efectuades per les parts al respecte, i la conveniència de la paralització procedimental en aquells casos en què la Llei reconeix al Jutge aquest marge de discrecionalitat. L'aute emès per l'òrgan jurisdiccional civil on denega o acorda la suspensió és recorrible.

En cas que el tribunal denegui la suspensió per prejudicialitat, aquesta decisió és impugnable mitjançant un recurs de reposició. Si bé els autes que posen fi a aquest mitjà d'impugnació acordant la suspensió són recorribles a través dels mitjans d'impugnació que la mateixa LEC preveu pels casos en què el tribunal dicta un primer aute a favor de la paralització del procés, posat que la deneguin, aquesta petició pot reproduir-se amb posterioritat, tant en la mateixa instància en què ja s'ha denegat, com en instàncies posteriors. En aquesta darrera hipòtesi, mentre en segona instància l'Audiència Provincial, si considera pertinent la suspensió per prejudicialitat, després de suspendre les actuacions ha de revocar la sentència de primera instància apel·lada i dictar una resolució tenint en compte

la decisió prejudicial, en canvi, en via de recursos extraordinaris, la procedència de la prejudicialitat ha de portar a la retroacció de les actuacions al moment processal en què la suspensió hauria d'haver tingut lloc.

En canvi, si el tribunal acorda la suspensió, és possible interposar un recurs d'apel.lació si la decisió de suspendre s'ha emès en primera instància per un Jutjat de Pau o per un Jutjat de Primera Instància. Si la decisió d'acordar la suspensió ha tingut lloc en fase d'impugnació o bé durant la primera instància desenvolupada davant el Tribunal Superior de Justícia o el Tribunal Suprem, el recurs pertinent contra aquest aute suspensiu és el recurs de reposició.

Mentre en el procés d'execució, l'aute on el tribunal es pronuncia sobre la suspensió de les actuacions és impugnable a través d'aquest mateix sistema de recursos exposat com a conseqüència de l'aplicació directa de les normes de la LEC que regulen aquesta qüestió, quan la decisió sobre la paralyzació es produeix al llarg del procés de revisió, el mitjà d'impugnació adequat és el recurs de reposició.

XXI

De les dues decisions possibles que l'òrgan jurisdiccional civil pot prendre a l'hora de determinar el sistema de resolució prejudicial és aquella que acorda la suspensió del procés la que comporta més perturbacions procedimentals, per tal com, si bé durant el període de temps en què perdura la situació de suspensió es manté la litispendència, cessa amb caràcter general l'activitat processal. Només aquells actes processals considerats urgents i necessaris poden dur-se a terme malgrat l'aturada del curs procedimental.

XXII

La suspensió del procés civil per prejudicialitat devolutiva persisteix mentre no té lloc alguna de les circumstàncies que determinen la fi d'aquesta paralització.

En la majoria de casos, el supòsit que determina l'aixecament de la suspensió és la finalització o la paralització del procediment prejudicial. D'una banda, es pot tractar d'una finalització definitiva, perquè acaba de forma irreversible el procediment (vgr. la sentència). En cas que es tracti de la via administrativa, la seva terminació permet aixecar la suspensió del procés civil sense necessitat d'esperar l'obertura de la possible via jurisdiccional posterior, sempre i quan les parts no hagin acordat expressament el contrari. De l'altra, pot consistir en una finalització provisional en el sentit que el procediment prejudicial acaba de tal manera que després encara és factible reiniciar de nou el mateix procediment (vgr. el desistiment). Finalment, és possible que el procediment prejudicial quedi paralitzat per causa indefinida si bé amb la possibilitat que en el futur es reprenguin les actuacions (vgr. l'acte de sobresseïment provisional). En tots aquests casos, però, l'aixecament de la suspensió civil requereix l'obtenció d'una decisió ferma a través de la qual finalitzi o es paralitzi el procediment prejudicial.

A banda dels supòsits exposats, n'hi ha d'altres de més específics que també permeten aixecar la suspensió acordada com a conseqüència d'una qüestió prejudicial devolutiva. Són els següents. En les qüestions prejudicials devolutives sobre falsetat documental, la renúncia d'aquest document, el qual és apartat dels actes civils. En les qüestions prejudicials penals devolutives en execució, la prestació d'una caució per part de l'executant que s'ha de destinar, arribat el cas, a respondre d'allò que ha rebut i a fer front als danys i perjudicis que la no paralització de l'execució ha ocasionat a l'executat. En aquest mateix estadi del procés, la suspensió en supòsits de prejudicialitat civil, administrativa o laboral pot ser aixecada mitjançant l'acord de les parts. En el processos sobre divisió judicial

de l'herència on s'ha suscitat com a qüestió prejudicial penal devolutiva el possible delictes de cofet comès en l'avaluació dels béns hereditaris, la presentació de comú acord de tots els interessats d'una altra avaluació que substitueix la impugnada. I, finalment, en les qüestions prejudicials devolutives sobre inexactitud registral, la manca d'acreditació del procediment que versa sobre aquest assumpte.

Entre la concurrència d'algun d'aquests supòsits de finalització de la suspensió i el consegüent aixecament d'aquesta i la reobertura del curs de les actuacions cal un acte d'impuls. En aquest sentit, cal que l'òrgan jurisdiccional civil tingui coneixement, d'ofici o a instància de part, d'aquesta circumstància. La resolució on el tribunal decideix aixecar la suspensió i reprendre el procés ha d'adoptar la forma d'aute.

XXIII

Un cop acabat amb resolució ferma el procediment on el tema prejudicial s'ha examinat a títol principal i s'ha reprès la tramitació del procés civil fins aleshores suspès, aquesta resolució té, en determinades condicions, eficàcia vinculatòria en aquest últim. Això significa que aleshores el jutge civil ha de resoldre la qüestió prejudicial de la mateixa manera que l'ha resolt l'òrgan prejudicial. Amb caràcter general, els factors que cal tenir en compte a l'hora d'afirmar aquesta vinculació giren entorn de la noció de cosa jutjada i de la protecció del dret de defensa de les parts del procés civil principal.

XXIV

Els efectes de la resolució prejudicial penal en el procés principal no s'han de confondre amb altres figures processals que, en certa manera, també al·ludeixen a les relacions que poden existir entre una determinada decisió judicial i l'òrgan jurisdiccional d'un altre procés diferent d'aquell on s'ha dictat la resolució. Cal distingir aquests efectes de l'eficàcia de cosa jutjada penal, de l'eficàcia provatòria que poden tenir les decisions, i de l'institut de la preclusió.

Els efectes de la resolució prejudicial penal en el procés civil principal, en canvi, es deriven del mateix sistema de la devolutivitat. Del fet que la qüestió prejudicial no sigui resolta *incidenter tantum* pel jutge de la qüestió principal sinó a títol principal per l'òrgan i en el procediment corresponents, es deriva, no únicament la necessitat d'esperar que aquesta resolució es dicti, sinó també l'exigència d'assignar algun valor a aquesta resolució. A partir d'aquí, la vinculació prejudicial penal s'explica per dues raons. D'una banda, si bé és cert que amb aquesta vinculació s'imposa al tribunal civil una decisió sense que hi hagi cap precepte legal que ho disposi, també ho és que la possible limitació de garanties constitucionals que aquesta circumstància pot generar, podria quedar justificada per la protecció del valor de seguretat jurídica que amb ella es persegueix. De l'altra, cal tenir en compte que la possibilitat de participació de les parts del procés civil en el procés prejudicial queda suficientment coberta amb la presència del Ministeri Fiscal i l'existència de l'acusació particular i l'acció popular. Els únics supòsits de prejudicialitat penal que queden fora d'aquestes consideracions són els que plantegen fets delictius de caràcter privat.

La vinculació de l'òrgan jurisdiccional civil a la resolució penal que posa fi al procediment prejudicial depèn, d'una banda, de que aquesta resolució sigui susceptible de produir efectes de cosa jutjada en el seu àmbit, i de l'altra, del seu contingut, en concret, de si la resolució dóna resposta al tema prejudicial suscitat

en el procés civil. Mentre les resolucions penals a les quals se'ls atribueix l'eficàcia esmentada són la sentència i l'aute de sobresseïment lliure, per saber si aquesta resolució dóna resposta al problema que planteja la qüestió prejudicial i per tant ha de ser presa en consideració pel tribunal civil, cal observar el tipus de *thema decidendi* que suscita la qüestió. Així, segons allò plantejat per aquesta es determina si la resolució prejudicial satisfà o no el problema. Els criteris de vinculació del jutge civil a una resolució penal establerts en l'art 116 LECrim no són els únics supòsits de vinculació prejudicial penal sinó que en tot cas poden servir com a paràmetres orientadors a l'hora de concretar els casos on aquesta vinculació pot produir-se.

XXV

La vinculació de l'òrgan jurisdiccional civil a la resolució prejudicial també civil cal relacionar-la amb el concepte de cosa jutjada si es vol assegurar que amb aquesta vinculació no es danyi les garanties constitucionals de les parts provocant que alguna d'elles es vegi afectada per la sentència dictada en un litigi on no ha intervingut o no ha pogut intervenir. Per això, només si la vinculació del jutge civil a la resolució prejudicial és dóna quan les parts de la causa principal han participat en el procediment prejudicial o hi han pogut participar es pot parlar de salvaguarda del seu dret de defensa i en aquesta mesura pot justificar-se l'eficàcia vinculatòria d'aquella resolució prejudicial.

Així, el tribunal en què es planteja la qüestió principal únicament queda vinculat a la resolució ferma que dirimeix la qüestió prejudicial civil sempre i quan concorrin dues circumstàncies. D'una banda, que aquesta resolució sigui susceptible de produir l'eficàcia esmentada respecte del fons de l'assumpte. De l'altra, que els efectes positius de cosa jutjada que desprèn afectin algun element del procés principal. Sia perquè entre el tema prejudicial i el tema principal existeixen els elements perquè el primer desplegui l'eficàcia de cosa jutjada

positiva en el segon. Sia perquè, tot i no donar-se aquestes condicions (perquè no coincideixen tots els subjectes d'ambdós assumptes), sí que els efectes positius de la cosa jutjada de la resolució prejudicial afecten un dels subjectes del procés principal.

XXVI

En els supòsits de prejudicialitat administrativa i laboral, la vinculació del tribunal civil a la resolució que posa fi al procediment prejudicial es produeix com a conseqüència del sistema devolutiu utilitzat per resoldre la qüestió. El fonament d'aquesta vinculació radica en la mateixa LEC quan afirma taxativament la supeditació de l'òrgan jurisdiccional civil a la decisió prejudicial. Aquest concepte de vinculació prejudicial té un abast més ampli que la noció d'eficàcia positiva de la cosa jutjada, per bé que en alguns casos pot coincidir amb la vinculació que igualment es desprendria de la resolució prejudicial com a conseqüència dels efectes positius de la cosa jutjada que exerceix.

Així com aquesta vinculació prejudicial establerta pel legislador és del tot raonable en els supòsits on la devolutivitat prejudicial és fruit de l'acord de les parts, pot plantejar algun problema amb el dret de defensa d'aquestes en els casos on la suspensió és decretada per disposició legal, sobretot si resulta que les parts del procés civil no han participat en el procediment prejudicial.

Amb tot, la vinculació només es pot fer efectiva en la mesura que la resolució prejudicial dóna una resposta al problema administratiu o laboral suscitat.

XXVII

Si resulta que el procediment prejudicial acaba amb una resolució on no concorren les condicions exposades perquè vinculi l'òrgan jurisdiccional civil, aquest no hi pot quedar lligat. Aquest és el cas d'una resolució que no és susceptible de desplegar l'eficàcia de cosa jutjada, o bé que no dóna resposta al *thema decidendi* suscitat prejudicialment en el procés civil, o bé que no extén respecte de cap element del procés principal els efectes de cosa jutjada positiva. Es tracta de casos on, si bé la qüestió prejudicial ha començat resolent-se d'acord amb el criteri devolutiu, la devolutivitat no pot perfeccionar-se ja que ha quedat frustrada en el moment en què la resolució prejudicial no presenta els elements necessaris per a la vinculació. L'òrgan jurisdiccional civil ha d'acudir aleshores a la no devolutivitat, és a dir, procedir a resoldre el tema prejudicial als efectes només de dirimir la qüestió principal del procés.

XXVIII

Si la resolució que finalitza el procediment prejudicial ho fa de tal manera que amb posterioritat, o bé es reprèn el curs del procediment, o bé aquest torna a iniciar-se una altra vegada, si el procés principal encara no ha acabat cal tornar a suspendre les actuacions a l'espera que el reobert o el nou procediment prejudicial finalitzi. Si, en canvi, en el moment de la reobertura o del reinici el procés principal ja ha finalitzat, les possibles incompatibilitats de sentències que poden ocasionar-se s'haurien de resoldre en via de revisió.

XXIX

Si bé és cert que l'efecte principal que es deriva de la resolució que posa fi al procediment prejudicial és la vinculació de l'òrgan jurisdiccional civil, també se'n

desprenen en alguns casos altres conseqüències. Aquests efectes específics consisteixen en la possibilitat de demanar una indemnització pels danys i perjudicis que ha ocasionat la suspensió de les actuacions civils com a conseqüència de la devolutivitat prejudicial. La sol·licitud d'aquesta indemnització no és factible en tots els supòsits de qüestions prejudicials que poden suscitar-se en un procés civil, sinó només en alguns d'ells. Concretament, en els casos de falsetat penal documental quan la resolució que finalitza el procés prejudicial declara que el document qüestionat és autèntic o bé que no se n'ha pogut provar la falsetat, i en els supòsits de prejudicialitat penal durant el procés d'execució quan la causa criminal ha finalitzat demostrant l'absència de tota base per a la seva iniciació.

XXX

Quan la resolució d'una qüestió prejudicial es du a terme d'acord amb el sistema no devolutiu, independentment del tipus de qüestió prejudicial de què es tracti, és resolta pel mateix tribunal que coneix la qüestió principal i durant la tramitació del procés civil on ha sorgit. A aquest efecte, l'òrgan jurisdiccional pot aprofitar diferents mecanismes de la tramitació processal prevista per la Llei, per exemple, les fases de prova i decisió en el procés declaratiu, o els tràmits de l'oposició a l'execució, entre altres.

La solució que en aquests casos el tribunal civil dóna al problema prejudicial limita els seus efectes al procés civil on té lloc, però no en desplega en processos posteriors. Es tracta d'un pronunciament *incidenter tantum* que no produeix efectes de cosa jutjada. Precisament per aquest motiu, les parts tenen la possibilitat d'acudir amb posterioritat a l'ordre jurisdiccional corresponent perquè el tema suscitat en la causa civil a títol prejudicial sigui enjudiciat com a principal i amb l'eficàcia esmentada.

BIBLIOGRAFIA.

AGUILERA DE PAZ, *Tratado de las cuestiones prejudiciales y previas en el proceso penal*, Madrid, 1904.

AGUILERA DE PAZ, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, Madrid, 1912, T.I.

ALAMILLO, *Suspensión del fallo civil por el supuesto de delito*, en "Rev.Der.Proc.", 1946, nº1.

ALBAR GARCÍA, *Jurisdicción y competencia*, en "Presente y futuro del proceso civil" (Dir. PICÓ I JUNOY), Barcelona, 1998.

ALCALÁ ZAMORA, *Derecho procesal penal*, Buenos Aires, 1945, T.I.

ALESSI, *Spunti in tema de pregiudizialità nel processo amministrativo*, en "Riv.Trim.Dir. Proc. Civ", 1978, Anno XXXII.

ALLORIO, *El procedimiento de cognición en el "sistema" de Carnelutti*, en "Problemas de derecho procesal", trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1963, vol.1.

ALMAGRO NOSETE, *Justicia constitucional (comentarios a la LOTC)*, Madrid, 1980.

ALSINA, *Las cuestiones prejudiciales en el proceso civil*, Buenos Aires, 1959.

ARAGONESES MARTÍNEZ, *Pregjudicialidad*, veu en "Enciclopedia Jurídica Básica", Madrid, 1995, vol.III.

ARIAS LOZANO, *De la acumulación de procesos*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.I.

ARMENTA DEU, *La acumulación de autos*, Madrid, 1997.

ARMENTA DEU, *Acumulación de acciones y de autos*, en "Tribunales de Justicia", 2000, nº6.

ASENCIO MELLADO, *Derecho procesal civil. Parte primera*, València, 2000.

ASENCIO MELLADO, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Proceso civil práctico" (Dir. GIMENO SENDRA), Madrid, 2002, I.

BANACLOCHE PALAO, *Novedades de la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de jurisdicción y competencia del órgano jurisdiccional (y II)*, en "Tribunales de Justicia", 2000, nº3.

BARÓN Y ROJAS MARCOS, *La suspensión de un procedimiento civil por causa penal*, en "Estudios sobre derecho procesal" (Dir. DÍEZ-PICAZO GIMÉNEZ, MARTÍNEZ SIMANCAS Y SÁNCHEZ), Madrid, 1996, vol.I.

BARONA VILAR, *Comentario breve a la Ley de Arbitraje* (Dir. MONTERO AROCA), Madrid, 1990.

BARONA VILAR, *El juicio de revisión*, en "Efectos jurídicos del proceso (cosa juzgada, costas e intereses, impugnaciones y jura de cuentas)", Madrid, 1995, XXV.

BARQUERO SORIANO, *Excepción de litispendencia y cuestión prejudicial civil en la Ley 1/2000*, en "Rev.Der.Proc.", 2002, nº1-3.

BELING, *Derecho procesal penal*, Barcelona, 1943.

BELLIDO PENADÉS, *La tutela frente a la competencia desleal en el proceso civil*, Granada, 1998.

BELLÓN, *Matices de prejudicialidad en el proceso civil*, en "Rev.Der.Proc.", 1946, nº1.

BERZOSA FRANCOS, *Demanda, <<causa petendi>> y objeto del proceso*, Còrdova, 1984.

BERZOSA FRANCOS, *Principios del proceso*, en "Nueva Enciclopedia Jurídica Seix", Barcelona, 1985, T.XX.

BERZOSA FRANCOS, *Principios del proceso*, en "Rev.Justicia", 1992, III.

BERZOSA FRANCOS, *Los principios inspiradores del futuro proceso civil*, en "Presente y futuro del proceso civil" (Dir. PICÓ I JUNOY), Barcelona, 1998.

BERZOSA FRANCOS, *Los principios configuradores del procedimiento en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, en "Instituciones del Nuevo Proceso Civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.I.

BROCÁ, MAJADA, CORBAL, GARCÍA VARELA, *Práctica procesal civil*, Barcelona, 1996, T.II, T.III.

BÜLOW, *La teoría de las excepciones procesales y los presupuestos procesales*, trad. de Rosas de Lichtschein, Buenos Aires, 1964.

CACHÓN CADENAS, *Dinámica procesal del sobreseimiento penal*, Bellaterra, 1993, inèdit. .

CACHÓN CADENAS, *Jurisdicción, partes y actos procesales*, en "Proyecto de Ley de Enjuiciamiento Civil", Madrid, 1999, T.I.

CACHÓN CADENAS, *Artículo 594*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.III.

CACHÓN CADENAS, *De la antigua a la nueva Ley de Enjuiciamiento: Régimen transitorio de los juicios civiles*, Barcelona, 2001.

CACHÓN CADENAS, *Suspensión de la actividad ejecutiva como consecuencia de la oposición del ejecutado*, en "Rev.Jur.Cat.", 2001, nº4.

CACHÓN CADENAS, *Apuntes de ejecución procesal civil*, Bellaterra, 2002, inèdit.

CALAMANDREI, *La sentenza civile come mezzo di prova*, en "Riv.Dir.Proc.Civ.", 1938, I.

CALAMANDREI, *Instituciones del Derecho Procesal Civil*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1962, I.

CALAMANDREI, *Derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1962, vols.I i II.

CALAMANDREI, *Derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1973, Vol.III.

CALDERÓN CUADRADO, *Las medidas cautelares indeterminadas en el proceso civil*, Madrid, 1992.

CALDERÓN CUADRADO, *Artículo 179*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, I.

CANOVA, *Sul contenuto delle sentenze non definitive di merito*, en "Riv.Dir.Proc.", 1971.

CARNELUTTI, *In tema di accertamento incidentale*, en "Riv.Dir.Proc.", 1943.

CARNELUTTI, *Derecho procesal civil y penal*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1971, vol.I.

CARPI, TARUFFO, *Commentario breve al Codice di Procedura Civile*, Pàdua, 1994.

CARRERAS LLANSANA, *Preceptos procesales penales en las leyes civiles*, en "Estudios de derecho procesal" (amb FENECH NAVARRO), Barcelona, 1962.

CARRERAS LLANSANA, *Eficacia de las resoluciones de la jurisdicción voluntaria*, en "Estudios de derecho procesal" (amb FENECH NAVARRO), Barcelona, 1962.

CATALÀ COMAS, *Efectos en el proceso civil posterior de las resoluciones penales que no contienen un pronunciamiento civil*, en "La Ley", 1993-1.

CLIMENT DURÁN, *La prescripción de la acción para exigir responsabilidad civil extracontractual, derivada de un proceso penal sobreseído (comentario a la sentencia del Tribunal Constitucional 220/1993, de 30 de junio)*, en "Rev.Gen.Der.", 1994, nº595.

CONDE MARTÍN DE LAS HIJAS, *Comentarios a las leyes laborales* (Dir. BORRAJO DACRUZ), Madrid, 1990, T.XIII, vol.I.

CORDÓN MORENO, *La excepción de litispendencia. Comentario a la STS de 25 de febrero de 1992*, en "Rev.Jur.Navarra", 1993, nº15.

CORDÓN MORENO, *Artículo 697*, en "Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORDÓN MORENO, ARMENTA DEU, MUERZA ESPARZA, TAPIA FERNÁNDEZ), Navarra, 2001, vol.II.

CORDÓN MORENO, DE MIRANDA VÁZQUEZ, *Artículo 787*, en "Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORDÓN MORENO, ARMENTA DEU, MUERZA ESPARZA, TAPIA FERNÁNDEZ), Navarra, 2001, vol.II.

CORTÉS DOMÍNGUEZ, *La cosa juzgada penal*, Bolònia, 1975.

COUTURE, *Fundamentos de derecho procesal civil*, Buenos Aires, 1969, 1973.

CRESPO ALLUÉ, *Artículo 697*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.III.

CUCURELLA, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Rev.Jur.Cat.", 1895, I.

CHAMORRO BERNAL, *La tutela judicial efectiva*, Barcelona, 1994.

CHECA MARTÍNEZ, *La prejudicialidad*, en Estudios sobre derecho procesal" (Dir. DÍEZ-PICAZO GIMÉNEZ, MARTÍNEZ-SIMANCAS Y SÁNCHEZ), Madrid, 1996, vol.I.

CHIARLONI, *Il ricorso incidentale del resistente vittorioso: profili sistematici e rapporti con il c.d. ordine logico della pregiudizialità*, en "Ri.Trim.Dir.Proc.Civ.", 1968, Anno XXII.

CHIOVENDA, *Instituciones de derecho procesal civil*, trad. de Gómez Orbaneja, Madrid, 1954, vol.1.

CHIOVENDA, *Principios de derecho procesal civil*, trad. de Casais i Santaló, Madrid, 1977, vols. I i II.

DAMIÁN MORENO, *Artículo 216*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, I.

DAMIÁN MORENO, *Artículo 222*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.I.

DAMIÁN MORENO, *Los procesos ordinarios. Las medidas cautelares*, en "La nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORTÉS DOMÍNGUEZ, MORENO CATENA), Madrid, 2000, T.2.

DANOVI, *Tutela cautelare e questioni pregiudiziali*, en "Riv.Dir.Proc", 1997, Anno LII, fasc.3.

DE LA OLIVA SANTOS, *Sobre la cosa juzgada*, Madrid, 1991.

DE LA OLIVA SANTOS, DÍEZ-PICAZO GIMÉNEZ, *Derecho procesal civil. El proceso de declaración*, Madrid, 2000.

DE LA PLAZA, *Hacia una nueva ordenación del régimen de las excepciones en nuestro derecho positivo*, en "Rev.Der.Proc.", 1945.

DE PADURA BALLESTEROS, *Algunas cuestiones sobre la cosa juzgada y sus límites objetivos*, en "Tribunales de Justicia", 2001, nº12.

DE PADURA BALLESTEROS, *Fundamentación de la sentencia, preclusión y cosa juzgada*, València, 2002.

DEL MORAL MARTÍN, DEL MORAL GARCÍA, *Interferencias entre el proceso civil y el proceso penal. Estudio jurisprudencial*, Granada, 2002.

DENTI, *Questioni pregiudiziali. Diritto processuale civile*, en "Novissimo Digesto Italiano", Torino, 1967, XIV.

DENTI, *Sentenze non definitive su questioni preliminare di merito e cosa giudicata*, en "Riv.Dir.Proc.", 1969, vol.XXIV.

DEVIS ECHANDÍA, *De la prejudicialidad. Influencia del proceso penal en el civil y viceversa*, en "Rev.Der.Proc.", 1963, nº4.

DEVIS ECHANDÍA, *El derecho de contradicción. Defensas y excepciones del demandado*, en "Rev.Der.Proc.", 1963, nº4.

DÍAZ FRAILE, *Ejecución judicial sobre bienes hipotecados*, Madrid, 2000.

DÍEZ-PICAZO, GULLÓN, *Instituciones de derecho civil*, Madrid, 1998, II, 2.

ESCOLÁ Y BESORA, *La acumulación de procesos*, en "Instituciones del Nuevo Proceso Civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.I.

FAIRÉN GUILLÉN, *El desistimiento y su bilateralidad en primera instancia (contra la doctrina de la litis contestatio)*, Barcelona, 1950.

FAIRÉN GUILLÉN, *El momento de la producción de la litispendencia según la legislación y la jurisprudencia actuales*, en "Rev.Gen.Der.", 1952.

FAIRÉN GUILLÉN, *La desaparición de la fuerza de cosa juzgada material de las sentencias dictadas en juicios sumarios (artículo 447 de la Ley de Enjuiciamiento Civil de 7 de enero de 2000)*, en "Tribunales de Justicia", 2003, nº7.

FENECH NAVARRO, *Estudio sistemático de las llamadas cuestiones prejudiciales*, en "Rev.Jur.Cat.", 1945, XLIII.

FENECH NAVARRO, *Estudio sistemático del sobresimiento*, en "Rev.Der.Proc.", 1945.

FENECH NAVARRO, *Derecho procesal penal*, Barcelona, 1960, T.II.

FENECH NAVARRO, *Doctrina procesal civil del Tribunal Supremo*, Madrid, 1969.

FENECH NAVARRO, *El proceso penal*, Madrid, 1982.

FERNÁNDEZ RODRÍGUEZ, *El allanamiento en el proceso civil*, en "Rev.Gen.Der.", 1987, nº517-518.

FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, *Artículo 559*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.III.

FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, *Artículo 564*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.III.

FONT SERRA, *La acción civil en el proceso penal. Su tratamiento procesal*, Madrid, 1991.

FONT SERRA, *Artículos 236 a 240*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.I.

FOSCHINI, *La pregiudizialità nel processo penale*, Milà, 1942.

FRANCHI, *Della competenza per connessione*, en "Commentario al CPC", (Dir. ALLORIO), Torí, 1973, vol.I.

FRANCO ARIAS, *La oposición a la ejecución en base a un título ejecutivo irregular en el procedimiento judicial sumario*, en "Rev.Justicia", 1983, nº3.

FUENTES LOJO, *La suspensión de juicios civiles por causas criminales*, en "Rev.Jur.Cat.", 1957, LXXIV.

GARBERÍ, *Artículos 19 a 22*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.1.

GARBERÍ, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.1.

GARBERÍ, *De la acumulación de procesos*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.1.

GARBERÍ, *Cosa juzgada material*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.2.

GARBERÍ, *Artículos 236 a 240*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.2.

GARBERÍ, *Cuestiones incidentales*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.3.

GARBERÍ, *De la revisión de las sentencias firmes*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.3.

GARBERÍ, *Artículos 559 a 561*, en "Los procesos civiles" (amb TORRES, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.4.

GARCÍA, GARCÍA, *El procedimiento judicial sumario de ejecución de hipoteca*, Madrid, 1994.

GARNICA MARTÍN, *Artículo 222*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.I.

GARRIGA ARIÑO, *La revisión de sentencias firmes*, en "Instituciones del Nuevo Proceso Civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.II.

GASCÓN INCHAUSTI, *La acumulación de acciones y procesos en el proceso civil*, Madrid, 2000.

GIANNOZZI, *Pregiudizialità e dipendenza di cause*, en "Riv.Trim.Dir.Proc.Civ.", 1965, Anno XXXI, fasc. 2.

GIMENO PÉREZ DE LEÓN, *Consideraciones sobre la suspensión de los procesos civiles por causas penales*, en "Rev.Gen.Der.", 1989, nº537.

GIMENO SENDRA, *La querrela*, Barcelona, 1977.

GIMENO SENDRA, *Fundamentos del derecho procesal*, Madrid, 1981.

GIMENO SENDRA, *El derecho a un proceso sin dilaciones indebidas*, en "Rev.Justicia", 1986, II.

GIMENO SENDRA, MORENO CATENA, CORTÉS DOMÍNGUEZ, *Derecho procesal penal*, Madrid, 1997.

GIMENO SENDRA, *Cuestiones prejudiciales no devolutivas y non bis in idem en el proceso penal*, en "La Ley", 4 juliol, 2003, nº5817.

GIMENO SENDRA, *Introducción al derecho procesal*, Madrid, 2003.

GIMENO SENDRA, CORTÉS DOMÍNGUEZ, MORENO CATENA, *Derecho procesal civil. Parte general*, Madrid, 2001.

GIMENO SENDRA, CORTÉS DOMÍNGUEZ, MORENO CATENA, *Derecho procesal civil. Parte especial*, Madrid, 2000.

GOLDSCHMIDT, *Principios generales del proceso*, Buenos Aires, 1961, T.II.

GÓMEZ COLOMER, *Paralización del procedimiento*, en "NEJ Seix", T.XVIII.

GÓMEZ DE LA ESCALERA, *La sentencia civil complementaria de la penal ante los efectos de la cosa juzgada material*, en "Rev.Justicia", 1994, IV.

GÓMEZ DE LA ESCALERA, *Alcance de la cosa juzgada en el proceso civil con pretensión indemnizatoria no deducida, o no reconocida, en el proceso penal anterior derivado de unos mismos hechos dañosos*, en "Efectos jurídicos del proceso (cosa juzgada, costas e intereses, impugnaciones y jura de cuentas)", Madrid, 1995, XXV.

GÓMEZ DE LIAÑO, *Ley de Enjuiciamiento Civil (Ley 1/2000)*, Madrid, 2000.

GÓMEZ ORBANEJA, *Eficacia de la sentencia civil en el proceso penal*, en "Rev.Der.Proc.", 1945.

GÓMEZ ORBANEJA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, en "Rev.Der.Proc.", 1946.

GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, Barcelona, 1947, T.I.

GÓMEZ ORBANEJA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, Barcelona, 1951, T.II.

GÓMEZ ORBANEJA, HERCE QUEMADA, *Derecho procesal civil*, Madrid, 1969, vol.1.

GÓMEZ ORBANEJA, HERCE QUEMADA, *Derecho procesal civil* Madrid, 1976, vol. 1 i 2.

GÓMEZ ORBANEJA, *Derecho procesal penal*, Madrid, 1982, 1984, 1987.

GÓMEZ SÁNCHEZ, *El Tribunal de Cuentas. El control económico-financiero externo en el ordenamiento constitucional español*, Barcelona, 2001.

GONZÁLEZ GRANDA, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.I.

GONZÁLEZ GRANDA, *Sujetos y actuaciones del proceso. Las costas procesales*, en "La nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORTÉS DOMÍNGUEZ, MORENO CATENA), Madrid, 2000, T.1.

GONZÁLEZ MONTES, *La calificación civil de la quiebra en el proceso penal*, Pamplona, 1974.

GONZÁLEZ MONTES, *Instituciones de derecho procesal. Parte general*, Granada, 1990, T.I.

GONZÁLEZ MONTES, *Distinción entre la cosa juzgada y otros efectos de la sentencia*, en "Efectos jurídicos de proceso (cosa juzgada, costas e intereses, impugnaciones y jura de cuentas)", Madrid, 1995, XXV.

GONZÁLEZ MONTES, *Suspensión del proceso*, en "Enciclopedia Jurídica Básica", Madrid, 1995, IV.

GONZÁLEZ PÉREZ, *Comentarios a la Ley de la Jurisdicción Contencioso-administrativa*, Madrid, 1994.

GONZÁLEZ PÉREZ, *Manual de Derecho Procesal Administrativo*, Madrid, 2001.

GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Las cuestiones prejudiciales penales en el proceso civil*, Madrid, 2002.

GUASP, *Comentarios a la LEC*, Madrid, 1948, vol.I.

GUASP, *La paralización del proceso civil y sus diversas formas*, en "Rev.Der.Proc.", 1951, nº3.

GUASP, *El arbitraje en el derecho español*, Barcelona, 1956.

GUASP, *Derecho procesal civil*, Madrid, 1968, T.I.

GUTIÉRREZ DE CABIEDES, *La litispendencia*, en "Rev.Der.Proc.", 1969.

JIMÉNEZ ASENJO, *Las cuestiones prejudiciales en materia civil*, en "Rev.Jur.Cat.", 1951, XLVIII.

JIMÉNEZ ASENJO, *Concepción técnico jurídica de la instrucción criminal*, en "Rev.Der.Proc.", 1960, IV.

JOLY, *Procedure Civile*, París, 1969, I.

LACRUZ BERDEJO, SANCHO REBULLIDA, LUNA SERRANO, DELGADO ECHEVARRÍA, RIVERO HERNÁNDEZ, *Elementos de derecho civil*, Barcelona, 1990, T.I, vol.2.

LEVONI, *La pregiudizialità nel processo arbitrale*, Torí, 1975.

LIEBMAN, *Sulla sospensione propria e <<impropia>> del processo civile*, en "Riv.Dir.Proc.", 1958.

LIEBMAN, *Manual de derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1980.

LÓPEZ LIZ, *Procedimiento judicial sumario del artículo 131 de la Ley Hipotecaria*, Barcelona, 1998.

LORCA NAVARRETE, *Manual de derecho de arbitraje*, Madrid, 1997.

LORCA NAVARRTE, *Tratado de derecho procesal civil. Parte general*, Madrid, 2000.

LORCA NAVARRETE, *Tratado de derecho procesal civil. Parte especial*, Madrid, 2000.

LORCA NAVARRETE, *Artículos 19 a 22*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.I.

LORCA NAVARRETE, *De las cuestiones incidentales*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.II.

LORCA NAVARRETE, *Artículos 514 y 515*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.II.

LUCES GIL, *Procedimiento para la rectificación en vía judicial de los asientos del Registro Civil*, en "Rev.LEC", juny 2002, nº20.

LUCES GIL, *Derecho del Registro Civil*, Barcelona, 2002.

MÁLAGA DIÉGUEZ, *La litispendencia*, Barcelona, 1999.

MÁLAGA DIÉGUEZ, *Las actuaciones judiciales*, en "Instituciones del Nuevo Proceso Civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.I.

MANRESA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, Madrid, 1919, T.I.

MANRESA, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, Madrid, 1953-1961, T.i i VII.

MANZINI, *Tratado de derecho procesal penal*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1951, T.I i III.

MARÍN PAGEO, *La prejudicialidad civil en el proceso civil declarativo*, en "Rev.Der.Proc.", 1989, nº1.

MÁRQUEZ ROMERO, *El allanamiento en el proceso civil*, Granada, 1992.

MARTÍN Y MARTÍN, *De la acumulación de procesos*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.I.

MARTÍNEZ RUIZ, *La justa medida en que el juez de lo civil queda vinculado por una sentencia penal anterior*, en "Rev.Der.Priv.", 1959, XLIII.

MASCARELL NAVARRO, *El sobreseimiento libre, como alternativa a la apertura del juicio oral, en el proceso penal ordinario por delitos más graves*, en "Rev.Justicia", 1988, IV.

MASCARELL NAVARRO, *El sobreseimiento provisional en el proceso penal español*, València, 1993.

MENESTRINA, *La pregiudiziale nel processo civile*, Milà, 1963.

MICHELI, *Derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo, Buenos Aires, 1970, T.I.

MIGUEL Y ALONSO, *Incidentes*, veu en "NEJ Seix", T.XII.

MIGUEL Y ROMERO, *Antiguo y moderno concepto de excepción*, en "Rev.Gen.Leg.Jur.", 1929.

MILLÁN HERNÁNDEZ, *Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil*, Madrid, 1987, I.

MOLERO MASA, *Interferencias de la acción penal en el proceso civil*, en "Rev.Der.Proc.", 1958.

MONTELEONE, *Giudizio incidentale sulle leggi e giurisdizione*, Pàdua, 1984.

MONTERO AROCA (Dir.), *Comentario breve a la Ley de Arbitraje*, Madrid, 1990.

MONTERO AROCA, *La cosa juzgada: conceptos generales*, en "Efectos jurídicos del proceso (cosa juzgada, costas e intereses, impugnaciones y jura de cuentas)", Madrid, 1995, XXV.

MONTERO AROCA, *Las ejecuciones hipotecarias en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil*, València, 2001.

MONTERO AROCA, IGLESIAS CABERO, MARÍN CORREA, SAMPEDRO CORRAL, *Comentarios a la Ley de Procedimiento Laboral*, Madrid, 1993, I.

MONTERO AROCA, ORTELLS RAMOS, GÓMEZ COLOMER, MONTÓN REDONDO, *Derecho Jurisdiccional III Proceso Penal*, València, 1998.

MONTERO AROCA, GÓMEZ COLOMER, MONTÓN REDONDO, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*, València, 2000.

MONTERO AROCA, GÓMEZ COLOMER, MONTÓN REDONDO, BARONA VILAR, *Derecho Jurisdiccional I Parte general*, València, 2000.

MONTERO AROCA, GÓMEZ COLOMER, MONTÓN REDONDO, BARONA VILAR, *Derecho Jurisdiccional II Proceso Civil*, València, 2003.

MONTERO AROCA, GÓMEZ COLOMER, MONTÓN REDONDO, BARONA VILAR, *Derecho Jurisdiccional III Proceso Penal*, València, 2004.

MONTESANO, *Accertamento giudiziale*, veu en "Enc.Giur.", Roma, 1980, vol.I.

MONTESANO, *Questioni e cause pregiudiziali nella cognizioni ordinaria di codice di procedura civile*, en "Riv.Dir.Proc.", 1988, Anno XLIII, fasc. 2.

MORENO CATENA, *La ejecución forzosa*, en "La nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORTÉS DOMÍNGUEZ, MORENO CATENA), Madrid, 2000, T.4.

MORÓN PALOMINO, *Derecho procesal civil (cuestiones fundamentales)*, Madrid, 1993.

MORTARA, Aristo, *La cosa juzgada penal y la acción civil*, en "Rev.Gen.Leg.Jur.", 1895, nº87.

MUERZA ESPARZA, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Comentarios a la Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORDÓN MORENO, ARMENTA DEU, MUERZA ESPARZA, TAPIA FERNÁNDEZ), Navarra, 2001, vol.I.

MUÑOZ JIMÉNEZ, *Artículo 514*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coord. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.II.

MUÑOZ ROJAS, *El allanamiento a la pretensión del demandante*, Pamplona, 1958.

MUÑOZ ROJAS, *Caducidad de la instancia*, Madrid, 1963.

MUÑOZ ROJAS, *Anotaciones en torno a la cosa juzgada penal*, en "Rev.Der.Proc.", 1970, nº4.

MUÑOZ ROJAS, *Perfiles de la prejudicialidad y otros institutos procesales afines*, en "Rev.Fac.Der.Univ.Granada", 1984, nº5.

NAVARRO VILLARROCHA, *Las crisis del proceso civil*, en "Rev.Jur.Cat.", 1973.

NIEVA FENOLL, *Despacho, oposición, impugnación y suspensión de la ejecución*, en "Instituciones del Nuevo Proceso Civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.III.

ORTELLS RAMOS, *El embargo preventivo. Doctrina y jurisprudencia*, Granada, 1998.

ORTELLS RAMOS, *Derecho procesal civil*, Navarra, 2003.

ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículos 559-561*, en "Proceso civil práctico" (Dir. GIMENO SENDRA), Madrid, 2002, VI.

ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 564*, en "Proceso civil práctico" (Dir. GIMENO SENDRA), Madrid, 2002, VI.

ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 565*, en "Proceso civil práctico" (Dir. GIMENO SENDRA), Madrid, 2002, VI.

ORTELLS RAMOS, MARTÍN PASTOR, *Artículo 569*, en "Proceso civil práctico", (Dir. GIMENO SENDRA), Madrid, 2002, VI.

ORTS BERENGUER, *De las falsedades documentales*, en "Comentarios al Código Penal de 1995" (Coord. VIVES ANTÓN), València, 1996, vol.II.

PARIMBELLI, *Articolo 34*, en "Commentario breve al Codice di Procedura Civile" (Dirs. CARPI, COLESANTI, TARUFFO), Pàdua, 1988.

PAZ RUBIO, ACHAERANDIO GUIJARRO, DE ANDRÉS HERRERO, ILLESCAS RUS, PUENTE SEGURA, SALGADO CARRERO, *Ley de Enjuiciamiento Civil. Comentada y con jurisprudencia*, Madrid, 2000.

PEDRAZ PENALVA, *La tutela cautelar durante la paralización del proceso civil de declaración*, en "Rev.Justicia", 1990. III.

PEDRAZ PENALVA, *Artículo 697*, en "Proceso civil práctico" (Dir. GIMENO SENDRA), Madrid, 2002, VIII.

PELÁEZ SANZ, *La transacción. Su eficacia procesal*, Barcelona, 1987.

PÉREZ DAUDÍ, *El allanamiento en el proceso civil*, Barcelona, 2000.

PÉREZ GORDO, *Suspensión del juicio ejecutivo*, Barcelona, 1971.

PÉREZ GORDO, *Prejudicialidad penal y constitucional en el proceso civil*. Barcelona, 1982.

PÉREZ-CRUZ MARTÍN, *Del poder de disposición del proceso civil*, en "Instituciones del Nuevo Proceso Civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.I.

PIAT, *Caso de suspensión del procedimiento civil por promoverse causa criminal para la persecución del delito de falsedad de un documento que pueda ser de influencia notoria en el pleito, y cuando procede alzar dicha suspensión*, en "Rev.Jur.Cat.", 1899, V.

PICÓ I JUNOY, *Las garantías constitucionales del proceso*, Barcelona, 1997.

PICÓ I JUNOY, *El principio de la buena fe procesal*, Barcelona, 2003.

PIQUÉ, RIFÁ, SAURA, VALLS, *El proceso penal práctico*, Madrid, 1997.

PISANI, *Apunti sulla tutela di mero accertamento*, en "Riv.Trim.Dir.Proc.Civ.", 1979.

PISANI, *Appunti sul giudicato civile e sui suoi limiti oggettivi*, en "Riv.Dir.Ptoc.", 1990.

PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Cuestiones de derecho procesal*, Madrid, 1947.

PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Trabajos y orientaciones de derecho procesal*, Madrid, 1964.

PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Tratado de derecho procesal civil*, Pamplona, 1985, T.I.

PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, GUTIÉRREZ DE CABIEDES, *Derecho procesal penal*, Madrid, 1989.

PRIETO-CASTRO FERRÁNDIZ, *Derecho procesal civil*, Madrid, 1989.

PROFESORES DE DERECHO PROCESAL, *Corrección y actualización de la Ley de Enjuiciamiento Civil*, Madrid, 1972, T.I.

PUIG I FERRIOL, ROCA I TRIAS, *Institucions de dret civil de Catalunya*, València, 1998.

RAMOS MÉNDEZ, *La sucesión procesal. Estudio de los cambios de parte en el proceso*, Barcelona, 1974.

RAMOS MÉNDEZ, *Derecho y proceso*, Barcelona, 1978.

RAMOS MÉNDEZ, *La jurisdicción voluntaria en negocios de comercio*, Madrid, 1978.

RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento Civil*, Barcelona, 1997, T.I i II.

RAMOS MÉNDEZ, *El sistema procesal español*, Barcelona, 2000.

RAMOS MÉNDEZ, *Guía para una transición ordenada a la LEC*, Barcelona, 2000.

RAMOS MÉNDEZ, *Enjuiciamiento criminal. Séptima lectura constitucional*, Barcelona, 2004.

REYES MONTERREAL, *Casos de obligatoriedad de suspensión del proceso civil*, en "Rev.Gen.Der.", 1950, nº75.

REYES MONTERREAL, *El llamado juicio ejecutivo en la LEC española*, Barcelona, 1963.

REYES MONTERREAL, *Tutela judicial efectiva, presupuestos procesales y requisitos formales*, en "Actualidad Administrativa", 1988-2.

RIBA TREPAT, *La eficacia temporal del proceso. El juicio sin dilaciones indebidas*, Barcelona, 1997.

RICHARD GONZÁLEZ, *De las cuestiones incidentales*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESYEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.II.

RICHARD GONZÁLEZ, *Artículo 697*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.III.

RIESCO, *Cosa juzgada penal. Su influencia en lo civil*, en "Rev.Gen.Leg.Jur.", 1913, nº122.

ROCA-SASTRE MUNCUNILL, ROCA SASTRE, LÓPEZ LIZ, *Derecho hipotecario*, Barcelona, 1998, T.IX.

ROCCO, *Tratado de derecho procesal civil*, trad. de Sentís Melendo i Ayerra Redín, Buenos Aires, 1983, T.I i III.

ROMANO, *La pregiudizialità nel processo amministrativo*, Milà, 1958.

ROMERO PRADAS, *El sobreseimiento*, València, 2002.

ROSENBERG, *Tratado de derecho procesal civil*, Buenos Aires, 1958, II.

RUIGÓMEZ MOMENÉ, *Artículo 569*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LLEDÓ YAGÜE), Madrid, 2000.

SABATER MARTÍN, *Artículos 560 y 561*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.III.

SABATER MARTÍN, *Artículo 565*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.III.

SABATER MARTÍN, *Artículo 569*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000, T.III.

SALA SÁNCHEZ, GIMENO SENDRA, MORENO CATENA, *Derecho procesal administrativo*, Madrid, 2001.

SALAS CARCELLER, *La litispendencia y sus relaciones con la cosa juzgada*, en "Excepciones procesales", Madrid, 1994.

SALEMI, *La pregiudizialità nei rapporti fra le giurisdizioni amministrativa e penale*, en "Riv.Dir.Proc.Civ.", I, 1924, fasc. 4; II, 1925, fasc. 2.

SALINERO ROMÁN, *Artículos 559-561*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.III.

SALINERO ROMÁN, *Artículo 564*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.III.

SALINERO ROMÁN, *Artículo 565*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.III.

SALINERO ROMÁN, *Artículo 569*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, T.III.

SÁNCHEZ DE LA PARRA SEPTIÉN, *Las cuestiones prejudiciales en el orden jurisdiccional penal, civil, contencioso y social*, Granada, 1996.

SÁNCHEZ YLLERA, *Artículo 26*, en "Comentarios al Código Penal de 1995" (Coord. VIVES ANTÓN), València, 1996, vol.I.

SASTRE PAPIOL, *La ejecución de bienes hipotecados*, en "Instituciones del Nuevo Proceso Civil. Comentarios sistemáticos a la Ley 1/2000" (Coord. ALONSO-CUEVILLAS SAYROL), Barcelona, 2000, vol.III.

SATTA, *Accertamento incidentale*, veu en "Enciclopedia del Diritto", 1958, T.I.

SATTA, *Derecho procesal civil*, trad. se Sentís Melendo, Buenos Aires, 1971, T.I.

SENÉS MOTILLA, *Las cuestiones prejudiciales en el sistema procesal español*, Madrid, 1996.

SENTÍS MELENDO, *Prejuzgamiento*, en "Estudios de derecho procesal", Buenos Aires, 1967, vol.I.

SERRA DOMÍNGUEZ, *Litispendencia*, en "Rev.Der.Proc.", 1969.

SERRA DOMÍNGUEZ, *El juicio oral*, en "Estudios de derecho procesal", Barcelona, 1969.

SERRA DOMÍNGUEZ, *La instrucción penal y civil: el sumario*, en "Estudios de derecho procesal", Barcelona, 1969.

SERRA DOMÍNGUEZ, *Naturaleza jurídica del arbitraje*, en "Estudios de derecho procesal", Barcelona, 1969.

SERRA DOMÍNGUEZ, *Naturaleza jurídica de la jurisdicción voluntaria*, en "Estudios de derecho procesal", Barcelona, 1969.

SERRA DOMÍNGUEZ, *Artículo 1252 CC*, en "Comentarios al Código Civil y Compilaciones Forales" (Dir. ALBADALEJO), Madrid, 1981, T.XVI, vol.2.

SIGÜENZA LÓPEZ, *El sobreseimiento libre*, Navarra, 2002.

SILVA MELERO, *Excepción*, veu en "NEJ Seix", 1958, T.IX.

SOLÉ RIERA, *Sentencia penal absolutoria y posterior condena, en vía civil, a los daños y perjuicios derivados del ilícito penal*, en "Rev.Justicia", 1997, III.

SOTO NIETO, *La suspensión como crisis del proceso*, en "Rev.Jur.Cat.", 1956, LXXIII.

SUÁREZ ROBLEDANO, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. FERNÁNDEZ-BALLESTEROS, RIFÁ SOLER, VALLS GOMBAU), Madrid, 2000. T.I.

TAPIA FERNÁNDEZ, *Demanda*, veu en "Enciclopedia Jurídica Básica", Madrid, 1995, vol.II.

TAPIA FERNÁNDEZ, *Litispendencia*, veu en "Enciclopedia Jurídica Básica", Madrid, 1995, vol.III.

TAPIA FERNÁNDEZ, *Efectos objetivos de la cosa juzgada*, en "Efectos jurídicos del proceso (cosa juzgada, costas e intereses, impugnaciones y jura de cuentas)", Madrid, 1995, XXV.

TAPIA FERNÁNDEZ, *El objeto del proceso. Alegaciones. Sentencia. Cosa juzgada*, Madrid, 2000.

TORRES ROSELL, *La denuncia en el proceso penal*, Madrid, 1991.

TORRES, *De la suspensión y término de la ejecución*, en "Los procesos civiles" (amb GARBERÍ, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.4.

TORRES, *Artículo 564*, en "los procesos civiles" (amb GARBERÍ, DURO, CASERO), Barcelona, 2001, T.4.

TRISORIO LIUZZI, *Riforma del processo penale e sospensione del processo civile*, en "Riv.Dir.Proc.", 1990, nº2.

TRUJILLO PEÑA, *La excepción de litispendencia en los procesos civil y contencioso-administrativo*, en "Rev.Der.Jud.", 1971.

VACAS GARCÍA-ALÓS, *El Tribunal de Cuentas. Enjuiciamiento contable y jurisprudencia constitucional*, Madrid, 1998.

VALLESPÍN PÉREZ, *La revisión de la sentencia firme en el proceso civil*, Barcelona, 2002.

VARADI, *La sentenza penale come mezzo di prova*, en "Riv.Dir.Proc.", 1943, I.

VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Doctrina y jurisprudencia de la LEC*, Madrid, 1987.

VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Doctrina y jurisprudencia de la LECrim*, Madrid, 1987.

VÁZQUEZ IRUZUBIETA, *Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil. Doctrina y jurisprudencia Ley 1/2000*, Madrid, 2000.

VELAYOS MARTÍNEZ, *Presente y futuro de la ejecución hipotecaria al margen del procedimiento del artículo 131 de la LH*, en "Rev.Gen.Der.", 1999, nº656.

VELOTTI, *Questiono pregiudiziali. Diritto processuale penale*, en "Novissimo Digesto Italiano", Torí, 1967, XIV.

VERGER GRAU, *La nulidad de actuaciones*, Barcelona, 1987.

VERGER GRAU, *La rebeldía en el proceso civil*, Barcelona, 1989.

VERGER GRAU, *Artículos 496 a 508*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LORCA NAVARRETE), Valladolid, 2000, II.

VIADA, *Artículo de previo pronunciamiento*, veu en "NEJ Seix", T.III.

VIADA, *Cuestiones prejudiciales*, veu en "NEJ Seix", T.VI.

VIADA, *Curso de derecho procesal penal*, Madrid, 1960. T.I.

VIADA, *Eficacia de la sentencia penal en el proceso civil*, en "Rev.Der.Proc.", 1961.

VILLAGÓMEZ CEBRIÁN, *La prueba. Los recursos*, en "La nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Coords. CORTÉS DOMÍNGUEZ, MORENO CATENA), Madrid, 2000, T.3.

VILLAVERDE FERREIRO, *De las cuestiones prejudiciales*, en "Comentarios a la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil" (Dir. LLEDÓ YAGÜE), Madrid, 2000.

WACH, *Manual de derecho procesal civil*, trad. de Banzhaf, Buenos Aires, 1977.

JURISPRUDÈNCIA.

Tribunal Constitucional.

STC 62/1982 15 octubre
STC 77/1983 3 octubre
STC 24/1984 23 febrer
STC 62/1984 21 maig
STC 34/1985 7 març
STC 158/1985 26 novembre
STC 29/1987 6 març
STC 142/1987 23 juliol
STC 137/1988 7 juliol
STC 176/1988 4 octubre
STC 70/1989 20 abril
STC 116/1989 22 juny
STC 182/1982 3 novembre
STC 204/1991 30 octubre
STC 212/1991 11 novembre
STC 10/1992 16 gener
STC 65/1992 29 abril
STC 98/1992 22 juny
STC 101/1993 22 març
STC 220/1993 30 juny
STC 367/1993 13 desembre
STC 7/1994 17 gener
STC 39/1994 15 febrer
STC 171/1994 7 juny
STC 182/1994 20 juny
STC 217/1994 18 juliol
STC 36/1995 8 març
STC 55/1995 6 març
STC 30/1996 26 febrer
STC 32/1996 27 febrer
STC 50/1996 26 març
STC 91/1996 27 maig
STC 102/1996 11 juny
STC 200/1996 3 desembre
STC 40/1997 27 febrer
STC 84/1997 22 abril
STC 101/1997 20 maig

STC 49/1998 2 març
STC 7/1999 8 febrer
STC /1999 27 setembre
STC 255/2000 30 octubre
STC 174/2001 26 juliol
STC 15/2002 28 gener

ATC 703/1986 17 setembre
ATC 1219/1988 7 novembre

Tribunal Suprem.

STS 7 octubre 1961 (RJ 1961/3290)
STS 22 desembre 1961 (RJ 1962/790)
STS 25 febrer 1963 (RJ 1963/1187)
STS 26 abril 1963 (RJ 1963/2416)
STS 6 maig 1963 (RJ 1963/2471)
STS 17 desembre 1963 (RJ 1963/5331)
STS 1 febrer 1964 (RJ 1964/631)
STS 13 maig 1964 (RJ 1964/2692)
STS 20 març 1965 (RJ 1965/3739)
STS 13 abril 1967 (RJ 1967/3163)
STS 13 febrer 1974 (RJ 1974/579)
STS 17 maig 1975 (RJ 1975/2186)
STS 24 gener 1978 (RJ 1978/13)
STS 3 febrer 1979 (RJ 1979/423)
STS 2 juliol 1979 (RJ 1979/2915)
STS 22 novembre 1979 (RJ 1979/4309)
STS 3 febrer 1981 (RJ 1981/347)
STS 31 març 1981 (RJ 1981/1142)
STS 15 febrer 1982 (RJ 1982/689)
STS 1 març 1982 (RJ 1982/1277)
STS 25 maig 1982 (RJ 1982/2598)
STS 16 juliol 1982 (RJ 1982/4243)
STS 29 abril 1983 (RJ 1983/2287)
STS 30 maig 1983 (RJ 1983/2918)
STS 14 setembre 1983 (RJ 1983/4539)
STS 8 novembre 1984 (RJ 1984/5371)
STS 10 maig 1985 (RJ 1985/2267)
STS 13 maig 1985 (RJ 1985/2273)
STS 16 novembre 1985 (RJ 1985/5613)
STS 17 desembre 1985 (RJ 1985/6592)
STS 24 febrer 1986 (RJ 1986/935)
STS 9 maig 1986 (RJ 1986/2675)

STS 4 novembre 1986 (RJ 1986/6206)
STS 12 novembre 1986 (RJ 1986/6384)
STS 22 desembre 1986 (RJ 1986/7796)
STS 24 març 1987 (RJ 1987/1720)
STS 22 juny 1987 (RJ 1987/4545)
STS 20 octubre 1987 (RJ 1987/7304)
STS 2 novembre 1987 (RJ 1987/8129)
STS 27 gener 1988 (RJ 1988/149)
STS 9 abril 1988 (RJ 1988/3115)
STS 4 maig 1988 (RJ 1988/3878)
STS 11 juny 1988 (RJ 1988/4849)
STS 15 juliol 1988 (RJ 1988/5694)
STS 11 novembre 1988 (RJ 1988/8437)
STS 8 febrer 1989 (RJ 1989/1406)
STS 9 febrer 1989 (RJ 1989/822)
STS 23 febrer 1989 (RJ 1989/1394)
STS 28 febrer 1989 (RJ 1989/1406)
STS 14 abril 1989 (RJ 1989/3055)
STS 2 juny 1989 (RJ 1989/4286)
STS 9 juny 1989 (RJ 1989/4415)
STS 22 juny 1989 (RJ 1989/4777)
STS 14 juliol 1989 (RJ 1989/5616)
STS 20 octubre 1989 (RJ 1989/6940)
STS 30 novembre 1989 (RJ 1989/7930)
STS 15 desembre 1989 (RJ 1989/8835)
STS 19 febrer 1990 (RJ 1990/695)
STS 20 juny 1990 (RJ 1990/5493)
STS 29 setembre 1990 (RJ 1990/6911)
STS 5 octubre 1990 (RJ 1990/7473)
STS 19 octubre 1990 (RJ 1990/7984)
STS 27 març 1991 (RJ 1991/2453)
STS 30 juny 1991 (RJ 1991/4641)
STS 22 juliol 1991 (RJ 1991/5412)
STS 23 setembre 1991 (RJ 1991/6843)
STS 7 octubre 1991 (RJ 1991/6891)
STS 14 novembre 1991 (RJ 1991/8113)
STS 30 gener 1992 (RJ 1992/533)
STS 6 març 1992 (RJ 1992/2396)
STS 12 març 1992 (RJ 1992/2172)
STS 31 març 1992 (RJ 1992/2317)
STS 4 abril 1992 (RJ 1992/5033)
STS 8 maig 1992 (RJ 1992/3887)
STS 11 juny 1992 (RJ 1992/5124)
STS 2 octubre 1992 (RJ 1992/7751)
STS 16 octubre 1992 (RJ 1992/7825)

STS 7 novembre 1992 (RJ 1992/9097)
STS 28 novembre 1992 (RJ 1992/9448)
STS 10 desembre 1992 (RJ 1992/10132)
STS 26 gener 1993 (RJ 1993/503)
STS 27 juliol 1993 (RJ 1993/6320)
STS novembre 1993 (RJ 1993/9135)
STS 2 desembre 1993 (RJ 1993/9485)
STS 27 desembre 1993 (RJ 1993/10153)
STS 29 gener 1994 (RJ 1994/577)
STS 9 febrer 1994 (RJ 1994/840)
STS 16 febrer 1994 (RJ 1994/1615)
STS 14 maig 1994 (RJ 1994/3582)
STS 21 juliol 1994 (RJ 1994/6506)
STS 22 juliol 1994 (RJ 1994/5525)
STS 26 setembre 1994 (RJ 1994/6989)
STS 28 octubre 1994 (RJ 1994/7875)
STS 12 desembre 1994 (RJ 1994/10248)
STS 31 març 1995 (RJ 1995/2795)
STS 12 juny 1995 (RJ 1995/4737)
STS 7 juliol 1995 (RJ 1995/5563)
STS 27 octubre 1995 (RJ 1995/8350)
STS 6 novembre 1995 (RJ 1995/8355)
STS 12 març 1996 (RJ 1996/2176)
STS 23 març 1996 (RJ 1996/2236)
STS 20 setembre 1996 (RJ 1996/6818)
STS 25 setembre 1996 (RJ 1996/6654)
STS 30 setembre 1996 (RJ 1996/6824)
STS 29 octubre 1996 (RJ 1996/7435)
STS 4 novembre 1996 (RJ 1996/7910)
STS 5 desembre 1996 (RJ 1996/9047)
STS 17 gener 1997 (RJ 1997/14)
STS 17 març 1997 (RJ 1997/1940)
STS 12 juny 1997 (RJ 1997/4769)
STS 26 setembre 1997 (RJ 1997/6613)
STS 13 octubre 1997 (RJ 1997/7462)
STS 12 desembre 1997 (RJ 1997/9335)
STS 19 gener 1998 (RJ 1998/740)
STS 9 febrer 1998 (RJ 1998/608)
STS 26 febrer 1998 (RJ 1998/966)
STS 23 març 1998 (RJ 1998/1492)
STS 14 abril 1998 (RJ 1998/2391)
STS 22 juny 1998 (RJ 1998/4907)
STS 31 octubre 1998 (RJ 1998/8359)
STS 14 novembre 1998 (RJ 1998/8169)
STS 27 maig 1999 (RJ 1999/3933)

STS 3 juny 1999 (RJ 1999/4097)
STS 29 juliol 1999 (RJ 1999/6582)
STS 18 octubre 1999 (RJ 1999/7615)
STS 12 abril 2000 (RJ 2000/2564)
STS 16 octubre 2000 (RJ 2000/8045)
STS 23 gener 2001 (RJ 2001/998)
STS 5 juny 2001 (RJ 2001/6163)
STS 6 juny 2002 (RJ 2002/5113)
STS 29 novembre 2002 (RJ 2002/10399)
STS 25 març 2003 (RJ 2003/2924)

ATS 24 novembre 1998 (RJ 1998/9232)

Altres Tribunals.

STSJ Navarra 3 febrer 1994 (RJ 1994/1604)
STSJ Navarra 23 maig 1997 (RJ 1997/4469)

SAP Granada 10 febrer 1992 (AC 1992/282)
SAP Toledo 15 març 1992 (AC 1992/380)
SAP Madrid 23 octubre 1992 (AC 1992/1451)
SAP Córdoba 27 gener 1993 (AC 1993/37)
SAP Madrid 19 abril 1993 (AC 1993/897)
SAP Madrid 1 juny 1993 (AC 1993/1143)
SAP Pontevedra 1 setembre 1993 (AC 1993/1774)
SAP Astúries 20 octubre 1993 (AC 1993/2069)
SAP Màlaga 21 desembre 1993 (AC 1993/2514)
SAP Balears 15 març 1994 (AC 1994/408)
SAP Barcelona 25 març 1994 (AC 1994/410)
SAP Cuenca 13 abril 1994 (AC 1994/1030)
SAP Cuenca 30 abril 1994 (AC 1994/1689)
SAP Alacant 9 maig 1994 (AC 1994/839)
SAP Balears 6 juny 1994 (AC 1994/1122)
SAP Cádiz 13 juny 1994 (AC 1994/1033)
SAP Astúries 13 juliol 1994 (AC 1994/1310)
SAP Girona 2 novembre 1994 (AC 1994/2322)
SAP Cantàbria 17 gener 1995 (AC 1995/173)
SAP Guadalajara 17 gener 1995 (AC 1995/150)
SAP Granada 19 gener 1995 (AC 1995/175)
SAP Lleida 6 febrer 1995 (AC 1995/343)
SAP Alacant 7 febrer 1995 (AC 1995/238)
SAP Madrid 8 febrer 1995 (AC 1995/549)
SAP Valladolid 10 febrer 1995 (AC 1995/342)
SAP Cantàbria 13 febrer 1995 (AC 1995/361)

SAP Cádiz 15 febrer 1995 (AC 1995/216)
SAP Balears 3 abril 1995 (AC 1995/983)
SAP Almeria 5 abril 1995 (AC 1995/663)
SAP Palència 21 juny 1995 (AC 1995/1220)
SAP Ciudad Real 11 setembre 1995 (AC 1995/1550)
SAP Madrid 6 octubre 1995 (AC 1995/1848)
SAP Granada 23 octubre 1995 (AC 1995/1923)
SAP Saragossa 23 octubre 1995 (AC 1995/2001)
SAP Girona 2 novembre 1995 (AC 1995/2059)
SAP València 2 novembre 1995 (AC 1995/2180)
SAP Màlaga 15 novembre 1995 (AC 1995/2081)
SAP Girona 19 desembre 1995 (AC 1995/2320)
SAP Cantàbria 12 gener 1996 (AC 1996/141)
SAP València 7 febrer 1996 (AC 1996/226)
SAP Badajoz 10 abril 1996 (AC 1996/2475)
SAP Balears 20 maig 1996 (AC 1996/905)
SAP Badajoz 17 juliol 1996 (AC 1996/1331)
SAP València 18 setembre 1996 (AC 1996/1758)
SAP Madrid 11 octubre 1996 (AC 1996/2300)
SAP València 12 març 1997 (AC 1997/504)
SAP València 31 maig 1997 (AC 1997/2454)
SAP Balears 21 juliol 1997 (AC 1997/1553)
SAP Tarragona 11 octubre 1997 (AC 1997/2304)
SAP Almeria 19 gener 1998 (AC 1998/2766)
SAP Jaén 23 gener 1998 (AC 1998/3114)
SAP Astúries 28 gener 1998 (AC 1998/2623)
SAP Madrid 21 abril 1998 (AC 1998/1131)
SAP Àlava 21 abril 1998 (AC 1998/4024)
SAP Toledo 1 juny 1998 (AC 1998/5916)
SAP Madrid 9 juny 1998 (AC 1998/5853)
SAP Astúries 18 juny 1998 (AC 1998/6034)
SAP Saragossa 26 juny 1998 (AC 1998/1316)
SAP Madrid 3 juliol 1998 (AC 1998/5825)
SAP Salamanca 14 juliol 1998 (AC 1998/6968)
SAP Barcelona 20 juliol 1998 (AC 1998/6193)
SAP Almeria 23 setembre 1998 (AC 1998/1809)
SAP Lleida 23 octubre 1998 (AC 1998/7530)
SAP Màlaga 27 octubre 1998 (AC 1998/8891)
SAP Alacant 3 desembre 1998 (AC 1998/8344)
SAP Osca 3 desembre 1998 (AC 1998/2583)
SAP Màlaga 27 gener 1999 (AC 1999/232)
SAP Pontevedra 23 febrer 1999 (AC 1999/3455)
SAP Madrid 25 març 1999 (AC 1999/4322)
SAP Palència 5 maig 1999 (AC 1999/1016)
SAP Sevilla 31 maig 1999 (AC 1999/5807)

SAP Castelló 25 juny 1999 (AC 1999/1358)
SAP Barcelona 19 juliol 1999 (AC 1999/1856)
SAP Múrcia 2 novembre 1999 (AC 1999/2389)
SAP Barcelona 3 gener 2000 (AC 2000/685)
SAP Tarragona 14 gener 2000 (AC 2000/638)
SAP Barcelona 25 gener 2000 (AC 2000/132)
SAP Barcelona 27 gener 2000 (AC 2000/2670)
SAP Barcelona 10 febrer 2000 (AC 2000/1951)
SAP Madrid 20 març 2000 (JUR 2000/206727)
SAP Cádiz 12 abril 2000 (AC 2000/3919)
SAP Madrid 26 maig 2000 (AC 2000/1549)
SAP Balears 5 juny 2000 (JUR 2000/241360)
SAP Sòria 7 juny 2000 (AC 2000/5113)
SAP Madrid 28 setembre 2000 (JUR 2001/13324)
SAP Astúries 22 gener 2001 (AC 2001/1564)
SAP Àlava 23 febrer 2001 (AC 2001/782)
SAP Teruel 3 abril 2001 (AC 2001/946)
SAP Vizcaya 9 abril 2001 (JUR 2001/301246)
SAP Màlaga 11 juliol 2001 (JUR 2001/269192)
SAP Madrid 21 gener 2002 (JUR 2002/106384)
SAP Osca 8 febrer 2002 (JUR 2002/124761)
SAP Girona 11 febrer 2002 (AC 2002/827)
SAP València 10 abril 2002 (JUR 2002/164927)
SAP Màlaga 8 maig 2002 (JUR 2002/222336)
SAP Càceres 16 maig 2002 (JUR 2002/174731)
SAP Guipúzcoa 18 maig 2002 (JUR 2002/222852)
SAP Cádiz 13 juny 2002 (JUR 2002/225034)
SAP Barcelona 26 juliol 2002 (JUR 2002/271196)
SAP Alacant 4 setembre 2002 (JUR 2002/271770)
SAP Alacant 4 setembre 2002 (JUR 2002/271771)
SAP Astúries 13 setembre 2002 (JUR 2003/12669)
SAP Alacant 1 octubre 2002 (JUR 2003/8986)
SAP Astúries 29 octubre 2002 (JUR 2003/12669)
SAP Barcelona 30 octubre 2002 (JUR 2003/105525)
SAP Alacant 4 novembre 2002 (JUR 2002/271771)
SAP València 6 novembre 2002 (JUR 2003/42387)
SAP Balears 7 novembre 2002 (JUR 2003/91214)
SAP Barcelona 26 novembre 2002 (JUR 2003/61830)
SAP Lleida 26 novembre 2002 (JUR 2003/14804)
SAP Astúries 29 novembre 2002 (JUR 2003/92156)
SAP Granada 30 novembre 2002 (JUR 2003/35867)
SAP Castelló 5 febrer 2003 (AC 2003/351)
SAP Vizcaya 21 febrer 2003 (AC 2003/912)
SAP Pontevedra 27 juny 2003 (AC 2003/1791)

AAP Astúries 1 febrer 1992 (AC 1992/257)
AAP Madrid 17 febrer 1992 (AC 1992/319)
AAP Saragossa 7 març 1992 (AC 1992/404)
AAP Barcelona 18 juny 1992 (AC 1992/980)
AAP Alacant 26 gener 1993 (AC 1993/55)
AAP Cantàbria 3 febrer 1993 (AC 1993/181)
AAP Alacant 15 febrer 1993 (AC 1993/182)
AAP Alacant 27 abril 1993 (AC 1993/573)
AAP Saragossa 4 maig 1993 (AC 1993/1018)
AAP Cantàbria 13 juliol 1993 (AC 1993/1358)
AAP Ciudad Real 2 març 1994 (AC 1994/399)
AAP Osca 23 abril 1994 (AC 1994/609)
AAP Còrdova 9 maig 1994 (AC 1994/867)
AAP Saragossa 21 setembre 1994 (AC 1994/1547)
AAP Santa Cruz de Tenerife 17 novembre 1994 (AC 1994/1970)
AAP Màlaga 10 desembre 1994 (AC 1994/2321)
AAP Navarra 31 juliol 1995 (AC 1995/1477)
AAP Vizcaya 13 setembre 1995 (AC 1995/1872)
AAP Madrid 22 setembre 1995 (AC 1995/1564)
AAP Valladolid 21 octubre 1995 (AC 1995/2002)
AAP Ciudad Real 2 abril 1996 (AC 1996/809)
AAP Cantàbria 15 octubre 1996 (AC 1996/2001)
AAP Cádiz 29 gener 1998 (AC 1998/2889)
AAP Toledo 23 març 1998(AC 1998/4150)
AAP Santa Cruz de Tenerife 23 març 1998 (AC 1998/527)
AAP Madrid 24 setembre 1998 (AC 1998/7266)
AAP Alacant 28 setembre 1998 (AC 1998/8786)
AAP Àvila 27 octubre 1998 (AC 1998/8133)
AAP Alacant 19 novembre 1998 (AC 1998/2284)
AAP Castelló 17 febrer 1999 (AC 1999/319)
AAP Burgos 10 març 1999 (AC 1999/4696)
AAP Vizcaya 3 abril 1999 (AC 1999/5199)
AAP València 20 maig 1999 (AC 1999/5512)
AAP Astúries 15 juliol 1999 (AC 1999/5759)
AAP Barcelona 28 juliol 1999 (AC 1999/5768)
AAP Girona 31 gener 2000 (AC 2000/2887)
AAP Toledo 3 febrer 2000 (AC 2000/358)
AAP Toledo 29 juny 2000 (JUR 2000/265832)
AAP Cantàbria 31 octubre 2000 (JUR 2001/45982)
AAP Màlaga 18 gener 2001 (AC 2001/324)
AAP Girona 31 gener 2001 (AC 2001/2887)
AAP Barcelona 30 març 2001 (AC 2001/879)
AAP Castelló 4 octubre 2001 (JUR 2002/14289)
AAP València 14 gener 2002 (JUR 2002/96176)
AAP Balears 11 febrer 2002 (JUR 2002/100928)

AAP La Rioja 10 abril 2002 (JUR 2002/172958)
AAP Balears 21 maig 2002 JUR 2002/208198
AAP València 15 juliol 2002 (AC 2004/322)
AAP València 19 juliol 2002 (JUR 2002/246189)
AAP Barcelona 31 juliol 2002 (JUR 2003/164736)
AAP València 3 setembre 2002 (JUR 2002/271607)
AAP Astúries 13 setembre 2002 (JUR 2003/98506)
AAP Madrid 14 octubre 2002 (JUR 2003/49256)
AAP Màlaga 25 octubre 2002 (JUR 2003/70941)
AAP Cádiz 11 novembre 2002 (JUR 2003/81255)
AAP Astúries 12 novembre 2002 (JUR 2003/91360)
AAP Cádiz 16 novembre 2002 (JUR 2003/81484)
AAP León 29 novembre 2002 (JUR 2003/63939)
AAP La Rioja 4 desembre 2002 (JUR 2003/43135)
AAP Burgos 13 gener 2003 (JUR 2003/75405)
AAP Las Palmas 24 gener 2003 (JUR 2003/238014)
AAP Barcelona 11 febrer 2003 (JUR 2003/196328)
AAP València 12 febrer 2003 (AC 2003/1304)
AAP València 29 març 2003 (JUR 2003/150015)
AAP València 31 març 2003 (JUR 2003/162670)
AAP Saragossa 4 abril 2003 (JUR 2003/130836)
AAP Saragossa 6 maig 2003 (JUR 2003/151453)
AAP La Rioja 19 maig 2003 (JUR 2003/167320)
AAP València 26 maig 2003 (JUR 2003/189273)
AAP Màlaga 6 juny 2003 (AC 2003/2373)
AAP Sevilla 7 juliol 2003 (AC 2003/1153)
AAP Múrcia 1 setembre 2003 (JUR 2003/250230)
AAP Burgos 1 octubre 2003 (JUR 2004/56096)
AAP Guadalajara 28 octubre 2003 (JUR 2004/49446, 49447, 49448)
AAP Balears 13 gener 2004 (JUR 2004/79664)
AAP Astúries 28 gener 2004 (AC 2004/17)
AAP Saragossa 24 febrer 2004 (JUR 2004/83597)

Aute Jutjat Primera Instància València 11 juny 2001 (AC 2001/1893)